

IOAN SLAVICI

O P E R E
*Sub îngrijirea
unui Colectiv*

V

SCRIITORI ROMÂNI
EDITURA MINERVA

București, 1971

II 532759
Text stabilit la volumul V și glosar:
TEOFIL TEAHA

Stabilirea sumarului și note:
D. VATAMANIUC

POSTUME

PRINȚESA. CĂILE MORȚILOR. UN DEMOCRAT

PRINȚESA

TATĂ ȘI FATĂ

Se poate!? Mă întrebi dac-o știu de mult!? grăi
nenea Iorgu, vecinul de peste drum. Cum, păcatele
5 mele, să n-o știu, cînd am purtat-o-n brațe și am
văzut-o înflorînd la casa lui Tănase Colțatul, tatăl
ei, care de atîta timp ni-e vecin? Tocmai pentru c-o
știu atît de bine pot să-ți spun că „Prințesă“ îi ziceam
10 noi cei din mahalaua Oborului, nu însă pentru că mai
una, mai alta dintre vecine o socoteau încurcată cu
prințul Ghica, care acum a pățit-o atît de rău, ei
pentru că așa ne-am pomenit cu ea de cînd era fată
mică! Asta era, dacă e vorba, nenorocirea ei, și lu-
15 crurile nici c-ar fi putut să vie mai bine de cum au
venit.

Uite! stau și mă gîndesc cum am să-ncep a țî
le spune, pentru ca să te dumiresc asupra celor petre-
cute, căci așa ceva mai rar se-ntîmplă.

Mai-nainte de toate una: ca s-o știi pe ea, trebuie
20 neapărat să cunoști pe tatăl ei, Tănase tîmplarul,
cărui toți îi ziceam „Colțatul“ fiindcă doi dintre
dinții lui de sus erau ieșiți din rînd și oarecum mai
mari și călcau peste buza de din jos, încît țî se părea
că el mereu se rînjește. Era om blajin Colțatul acesta,
25 dar citeodată, cînd se supăra, sămăna oarecum a
cîne hirjonit; de aceea noi, copiii, îi feream din cale
cînd se-ntîmpla să-l întîlnim. Mai era apoi înalt,

subțire și sfejtit, și umărul de la dreapta îi era mult mai ridicat decât cellalt, încît el părea cocoșat, ceea ce în adevăr nu era. Purta, în sfîrșit, părul totdeauna cam lung și mustața tunsă, iar umblînd, își bălăbănea brațele ca limba clopotului, de-i păreau foarte lungi, și se uita cînd la dreapta, cînd la stînga cu ochii lui albaștri, mari și-nholbați, din fața cărora ne venea să ne ascundem.

De la casa în care ședeam noi pe timpul cînd umblam la școală mai erau pînă la colț încă patru case, iar peste drum, la cellalt colț, în fundul unei curți mari și pline de bălării, își avea Tănase timpplăria. O văd și acum dacă-mi închid ochii. Era o casă veche, dărăpănată rău de tot. La stînga ei se afla un șopron de scînduri plin totdeauna de „material”. Într-un colț al șopronului își ținea Tănase calul, un murg spetit, pe care-l inhăma la camion cînd avea de cărat fie mobilă, fie uși ori ferestre pentru binale.

Tănase lucra pe timpul acela, mai ales iarna, cu două calfe și cu trei ucenici. Vara, de cele mai multe ori, era dus pe la binale. Noi, copiii de prin vecini, ne bucuram de aceasta, căci puteam să ne jucăm în curtea cea mare de-a mîngea ori de-a ascunselea.

Risipiți prin curtea cea largă, mai ales prin dosul caselor și prin cele patru colțuri ale curții, ici un corcoduș, colo un zarzăr ori un gutui, colo un desîș de salcîmi ori de oțetari, după cum buna întîmplare ori vîntul aruncase sămînța, iar pe lîngă împrejmuirea cîrpăcîită erau mari și de tot dese bălăriile, urzici, bozii și mai ales cucută.

„Bată-vă să vă bată de copii!” zicea lelea Marghioala cînd se pomenea cu noi alergînd în gură mare prin curte. Ea nu ne lua însă la goană, căci era mare bunătate de femeie și mai avea și doi băieți, unul Sandu, care era cam de vîrsta mea, iar cellalt Fănică, pe care-l văzuși dus între baionete atunci, de vreo patru ani.

Multe nu s-ar fi petrecut dacă lelea Marghioala n-ar fi fost cum era.

Ea nu îi era, ce-i drept, lui Tănase soție, dar stăpînea casa, în care nimic fără de voia ei nu se putea face. Pînă chiar și Tănase ținea să i se supună.

Era un fel de sluta tîrgului, scurtă, cam groasă, cu fața buhăită, cu buzele oarecum umflate, cu nasul castravete și cu fața seroasă, parcă totdeauna unsă cu alifie gălbuie, dar mereu gata de a-i sări orișicărui într-ajutor și muncitoare neobosită, cu adevărat topor de oase. Nu-mi aduc aminte s-o fi văzut vreodată stînd și ea, ca altă lume, fără nici o treabă: gătea bucate și spăla vase, mătura prin casă, deretica ori freca podele, zolea rufe-n albie ori călca cu fierul... pe ea n-o ierta firea să-și peardă timpul stînd de vorbă cu vreuna dintre vecine. Nici că s-ar fi-ncumetat însă Tănase să se apuce de vreo treabă fără ca să fi cerut și sfatul ei.

De aceea, fără doar și poate tocmai de aceea îi mergeau bine lui Tănase treburile, destul de bine. Lucrări mai subțiri, ce-i drept, nu prea ieșeau din timpplăria lui, dar lucra cu spor la binale, pînă chiar și-n timp de iarnă, și nu se plîngea niciodată că nu are de lucru. Fiînd apoi deprins cu sărăcia, el își punea întru toate frîu și nu se supăra cînd lelea Marghioala stăruia să-și tragă de la gură ca să pună cîte ceva la o parte pentru cei doi copii. A și adunat bani frumoși în timp de cîtiva ani, în urmă însă s-a mai împrumutat, ca să cumpere casa cu locul pe care le avuse mai-nainte cu chirie.

— Le rămii băieților dator, zicea el, și-și au banii asigurați în casă!

— Aș! întîmpina dînsa. Vorbă și aceastal! Parcă nu e și a lor dacă e a d-tale.

Știa dînsa ce zice și n-ar fi muncit cu atîta inimă dacă n-ar fi știut ceea ce știa.

De altminteri, Tănase nici nu s-ar fi avîntat să cumpere casa cu locul ei dacă n-ar fi fost la mijloc lucrarea mai mare pe care o luase asupra sa încă din vara trecută și de la care se aștepta la un cîștig mai mare.

Vorba era de un hotel, case cu trei caturi pe două fronturi, cafenea, restaurant, bucătării, bufeturi și

cămări, vreo optzeci de odăi și iatacuri, adică sumedenie de uși și de ferestre, ba pe deasupra și fel de fel de dulapuri și de mese solide.

5 Nu era Tănase în stare să ieie asupra sa o lucrare atît de mare. Lasă că nu avea capital să cumpere materialul convenit, dar cu două calfe și cu trei ucenici nu putea să scoată la capăt lucrarea. Luase deci în-

10 să-i crediteze materialul la o chereștegerie, iară plata să i-o facă după ce i se vor fi predat lucrările prevăzute-n contract.

În timpul verii dar, cînd se lucra la zidărie, și în timpul iernii următoare Tănase lucra cu cincisprezece calfe, ca să-i fie toate gata de primăvara viitoare, cînd urma să se facă tencuirea și așezarea ușilor, a ferestrelor și a podelelor. O ducea deocamdată de tot greu, căci avea să facă pe dracu-n patru pentru ca să-i plătească pe lucrători.

În postul Crăciunului s-a pomenit apoi că deodată i se surpă toate-n cap. Italianul adecă a plecat — numai el știa unde — și le-a lăsat toate baltă, încît Tănase a rămas fără de material și cu lucrările neluate-n primire, ba și cu cei treisprezece lucrători în spinare.

25 „Dă-l dracului! grăi Giovanni, alt italian, care condusesese lucrările de zidărie. Eu știu mai bine decît orișicine că după contractul încheiat cu patronul putea să cîștige bine. Îi plăcea însă să mănînce mult și pe ales, să bea cele mai bune vinuri, să se plimbe și să petreacă cu femei, ba mai și juca cărți. Orișicare alt om, mai cumpenit, ieșea cu cîștig mare din afacerea aceasta.“

O mulțime de oameni rămăsese incurcată pe urma celui fugit, zidari și salahori, timplari și dulgheri, lăcătuși și zugravi, dimpreună cu toți ce trăiau pe urma acestora, o lume întregă își pierduse deodată pînea de toate zilele. Nimeni însă nu avea deopotrivă cu Giovanni și cu Tănase cuvinte de a se neliniști, și de aceea mai ales italianul alerga neastîmpărat de ici pînă colo și se învîrtea ca o sfirlează, ca să găsească pe vreunul care e în stare să ducă lucrările mai departe și să le scoată la capăt.

Avînd la el atît planurile, cît și devizele, era în stare să-i facă oricăruia negru pe alb socoteala de cît capital are nevoie și cît are să cîștige dacă se avîntă în afacere.

5 Tănase era de felul lui om care numai puțin și de tot arareori vorbește, dar se gîndește bine mai înainte de a-și deschide gura și pune cu toată virtutea mîna cînd e nevoie de așa ceva.

10 „Ce capital!? — grăi dînsul în cele din urmă. Mai capital decît al nostru!“

Deși iarnă geroasă, era duminică, zi frumoasă, și el, simțîndu-se înfierbîntat, se plimba în sus și în jos prin curtea cea largă, bălăbănindu-și brațele cele lungi. Își făcuse și el socoteala și i se înfipsea în minte 15 decît destoinicia de a munci a omului priceput și harnic. Lucra în timplăria lui doisprezece lucrători aleși pe sprînceană și patru ucenici, mai punea mîna și el însuși, ceea ce făcea la un loc treizeci și patru de 20 brațe: destul capital dacă știi să te folosești de el.

— Așa ar fi dacă n-ar mai intra la mijloc și cele șaptesprezece guri care au să fie hrănite, întîmpină lelea Marghioala. Ba, pe lîngă acestea, mai sunt și 25 altele tot atît de nesățioase.

N-o pierdea Tănase din vedere nici aceasta; el era însă om virtos la fire și cu una, cu două nu-și schimba gîndul.

— N-avem, zise, decît să muncim un timp oarecare cu toții mai mult și să ne săturăm cu mai puțin decît 30 de obicei.

Era din ce în ce mai zorit, căci lucrase mai înainte cu cincisprezece calfe din care îi rămăsese treisprezece, apoi doisprezece, iar acum mai rămăsese numai zece, încît îi era teamă c-o să-i rămîie timplăria goală. 35 Tot așa o pățise și Giovanni cu zidarii, care în timpul verii își agonisesc hrana și pentru iarnă, iar iarna își caută de lucru pentru vara viitoare: acum unul cite unul se învoiau la alte binale. Nu i-a fost dar lui Tănase greu să se înțeleagă cu Giovanni ca să ia asupra lor lucrările părăsite de Mancii și să le ducă 40 mai departe în tovărășie cu lucrătorii, dacă vor reuși

să-i înduplece și pe aceștia, ceea ce era lucru neobicei-
nuit și de aceea foarte greu.

De! mare îndrăzneală. După socotelile pe care și le
făceau, se puneau amândoi în picioare dacă le scoteau
5 toate bine la capăt; i se putea însă întâmpla lui Tănase
și ca într-o singură vară să piardă tot ceea ce câștigase
pe urma muncii ce săvârșise mulți ani de-a rîndul.

Mult s-a zbatut în tot timpul sfintelor sărbători
și multe nopți a petrecut în nedormire, dar în cele
10 din urmă s-au înțeles el cu calfele lui, iar Giovanni
cu zidarii și cu zugravii, ca să lucreze cu toții în to-
vărășie, rămânând ca fiecare să se mulțumească cu
jumătate din ceea ce i se cuvenea după învoiala de mai
înainte, dar să aibă parte din câștig.

Paguba, dac-ar fi să fie, o purtau Tănase și Gio-
vanni ei singuri, și tocmai de aceea din câștig li se
cuvenea lor jumătate, iar cealaltă jumătate se îm-
părțea între ceilalți, potrivit cu simbria fiecăruia.

Stăru cu tot dinadinsul asupra acestor amănunte
20 pentru că Prințesa n-ar fi fost Prințesă și viața ei s-ar
fi desfășurat cu totul altfel dacă Tănase Colțatu n-ar
fi intrat în daravera aceasta.

După sărbători el s-a pus dimpreună cu ai săi pe
lucru și prin grele zile a trecut în timpul primăverii
25 și pe la începutul verii pînă ce n-a ajuns să așeze ușile
și ferestrele la locul lor, pentru ca stăpînul caselor
să înceapă și el a i le plăti.

Acum s-a născut fetița, pe care au botezat-o apoi
Elvira, și numai bunul Dumnezeu știe care i-ar fi
30 fost soarta dacă ea n-ar fi adus noroc la casă. Lucrurile
au ieșit însă bine, chiar de tot bine, încît mai în toamnă
Giovanni a început să-și aducă zidarii, ca să ridice
la colț casa cea mare, încăpătoare și înaltă pentru
fata care i-a adus tatei noroc și spor.

Atît ar fi fost destul pentru ca Tănase Colțatul să
35 prindă oarecare slăbiciune pentru fata aceasta.

Mai erau însă și altele.

După cîteva zile însă el a rămas, uitîndu-se la ea,
ca trăsnet din senin. Vedea și nu se încumeta să creadă,
40 nu știa dacă e să ridă ori să plîngă: așa mică cum era
avea, nenorocita de ea! umărul cel drept mai ridicat

decît cellalt. Cuprins de adîncă înduioșare, el tremura
în tot trupul.

„Cum și de cel? zise ca-ntr-aiurea. Înțeleg lucrul
acesta la mine, omul care de mic copil, ziua și noaptea,
5 vara și iarna, singur și-n rînd cu alții trage mereu
cu rîndeaua. Ea însă? Ea? De ce să fie și ea pocită?”

Sta și se gindea și o vedea, parcă, fată mare și
frumoasă, dar cu un umăr mai ridicat decît cellalt,
încît toți se uitau după ea ca după o cocoșată, ceea ce
10 în adevăr nu era.

Nu! mîntea i se oprea în loc și el nu era în stare
să-și dea seama cum a putut să treacă de la el la fata
lui acest neajuns firesc.

Te mai miri dacă a prins pentru fată o slăbiciune
15 bolnăvicioasă, încît gîndul îi era mereu la ea!? Nu
pleca de acasă fără ca să se fi dus s-o vadă, la ea se
ducea mai înainte de toate cînd se-ntorcea de undeva,
iar duminicile și zilele de sărbători, cînd stătea acasă,
mai ales cu ea își petrecea timpul.

Era lucru de sine înțeles că ale ei erau casele cele
mari, încăpătoare și înalte, și Tănase Colțatul aștepta
cu nerăbdare ziua cînd ele vor fi gata, ca de sfințirea
lor să se cunune cu Marghioala și să facă o nuntă ca
20 să-i meargă pomina.

Așa au venit lucrurile. Încă de pe atunci îi ziceau
25 fetiței cu toții Prințesa, căci ale ei erau toate, pentru
ea toți aveau slăbiciune, ea pe toți îi stăpînea.

Nu erau apoi acestea decît începutul începuturilor.
Crescînd, Elvirica se făcea din ce în ce mai drăgă-
30 lașă, mai vioaie și mai deșteaptă, încît un fel de dul-
ceață îi se revărsa în suflet cînd o vedeai. Ochii ei
albaștri erau aidoma ca ai lui Tănase, deschiși, mari
de tot și pătrunzători, de te sfiai să te uiți în ei;
părul îi era aproape alb, ai fi zis mătase opărită cu
35 leșie dacă n-ar fi fost cirlionțat; zimbetul ei de copilă
răsfățată te scotea din sărite. Era parcă plîngea rîzînd
și zimbea plîngînd.

Culmea culmilor a fost însă cînd au început să-i
crească Elvirichii dinții: sus, la dreapta, unul dintre
40 dinți, numai unul, îi era ieșit din rînd, încît călca din
cînd în cînd peste buza de jos.

„Se poate!? Chiar și aceasta!?“ zicea Tănase încintat peste măsură, căci mult îi ședea bine fetiței dintele acela când virfușorul îi ieșea deasupra buzei la iveală.

Toamna viitoare, când s-a sfințit casa și s-a încins hora la nunta cea mare, Elvirica era trecută de un an și jumătate și, gătită ca o adevărată prințesă, în rochiță de horbotă, le zimbea tuturor și sălta de bucurie când frații ei, fie Sandu, fie Fănică, o luau în brațe. De aici înainte, noi, copiii de prin vecinătate, nu-i mai ziceam Marghioalei, ca mai înainte, lele, ci cocoană, ea a rămas însă tot cea de mai înainte: sluta tirgului, scurtă, cam groasă, cu fața buhăită, cu buzele oarecum umflate, cu nasul castravete și cu fața soioasă, parcă unsă totdeauna cu alifie gălbuie, dar muncitoare neobosită, cu adevăr topor de oase. N-ar fi ajuns ea niciodată cocoană dacă n-ar fi fost la mijloc zîmbetul fermecător al Elvirichii, fata ei cea cu umărul drept mai ridicat decît cellalt.

BOBOCUL MAHALALEI

Pe acolo, prin mahalaua Oborului, copiii umblă și desculți, ba unii dintre dinșii pînă chiar și numai desculți, cu capul gol și îmbrăcați în haine zdrențuite și mai mult ori mai puțin nespălate. Nespălați și nepieptănați sunt și ei înșiși, ba nespălată li-e și gura, încît foarte ușor ajung să se hirjonească și să se încaiere între dinșii, o lume nu tocmai potrivită pentru fata lui Tănase, bobocelul care era totdeauna spălată și pieptănată, îmbrăcată în rochiță frumoasă, cu pălărie în cap și încălțată în pantofiori de lac. Ea trăgea, cu toate acestea, la copiii de vîrsta ei și da din mîni și din picioare cînd dădaca se încăpățîna să n-o lase în mijlocul celor ce nu erau de seama ei.

Cîtă vreme era mai mică, de trebuia să fie purtată-n brațe, Elvirica trecea mereu de la unul la altul, mai ales acasă, unde, afară de mamă și tată, mai avea și doi frațiori, precum și mulțimea de muncitori

din timplărie, tot oameni cari țineau la Tănase, deci și la fetița lui, din ce în ce mai drăgălașă.

După ce ieșise atît de bine tovarășia cu Giovanni, Tănase avea capital și ar fi putut să cîștige mai mult dacă nu mai lucra în tovarășie și cu lucrătorii, cărora le făcea parte din cîștig. Nu-l ierta însă firea s-o facă aceasta. Lasă că oamenii, fiindu-i tovarăși la cîștig, munceau cu toată inima, deci și mai bine și mai cu spor, dar ei se simțeau în același timp mai legați sufletește de el, parcă ar fi fost rude apropiate ale lui, și țineau la copiii lui, mai ales la Elvirica, pe care și-o socoteau aducătoare de noroc. Mai cu deosebire ei îi ziceau Prințesă, și nu era între dinșii nici unul care nu se simțea mîngiat cînd, luînd-o în brațe, ea-l trăgea de mustăți ori îi mîngia obrazul cu mînușita ei cea moale.

Cum, Doamne, să nu se fi simțit mîngiați ei, cînd mă bucuram eu dacă fie dădaca, fie Sandu ori Fănică mi-o dedea s-o iau în brațe și să-i fac „uța-uța“!

După ce s-a mai zburătorit și era în stare să fugă de ici pînă colo, Elvirica alerga pușcă unde vedea mai mulți copii adunați la un loc. Copiii binecrescuți se țin, ce-i drept, departe de cei desculți, zdrențaroși, nespălați și nepieptănați; Elvirica era însă fatatîi și a mamei: deși dar gătită ca o păpușă, ea ținea să se joace cu orișicare copil. Copiii aceia însă, fie băieți, fie mai ales fetițe, se uitau chiorș la pantofiorii ei scilpitori, la rochița ei cea-nflorită și la pălărioara ei împodobită cu pene-n fel de fel de fețe și se dedeau la o parte. Prea le părea străină-n mijlocul lor.

Văzîndu-se astfel părăsită, Elvirica se strimba, se uita-n pămînt cu ochii ei cei mari și sperioși și începea-n cele din urmă să plîngă. Pui de om erau însă și copiii, și de cele mai multe ori se găsea între dinșii cite unul mai duios la fire care se întorcea ca s-o mîngie și să i se facă tovarăș de joacă!

Orișicît de gătită și de curățică dar, se perdea cîteodată Elvirica și printre copiii desculți și nespălați, pînă chiar și printre țigănușii cari nu erau puțin prin partea locului, pe acolo pe la Obor. Aceasta umplea de mîhnire pe Tănase cel cu casa mare și-ncă-

pătoare, căci el nu putea să-și închipuiască pe fata lui decît tolănită în trăsura trasă de doi murgi cari suflă pe nări pară de foc.

Avut-a-n urmă Tănase parte și de mai mari supărări.

Țiind să se potrivească cu lumea în mijlocul căreia se pomenise, Elvirica a luat într-una din zile pălăriuța cea împodobită cu fel de fel de pene și-a aruncat-o cît colo și a mai descălțat și pantofiorii și ciorapii, apoi a ieșit cu capul gol și desculță, ca să aibă și ea mulțumirea de a umbla prin praful de pe uliță și de a se bălăci prin băltoaca de la puț.

Era lucru de toată frumusețea s-o vezi săltînd de bucurie ștregărească, și Safta lui Ilie factorul, care locuia în apropiere, nu s-a putut stăpîni, ci a sărit la ea și-a ridicat-o în brațe, ca s-o sărute cu drag și cu toată inima.

„Scumpa mamii, i-a zis, cum nu uită ea de unde-a ieșit și se dă la teapă.“

Și în adevăr dragă și scumpă le era fata lui Tănase tuturora pe acolo prin preajma Oborului, unde trăiesc atît de mulți oameni săraci, dar cu inima deschisă.

Îl încînta, dacă e vorba, atît pe Tănase, cît și pe cocoana Marghioala gîndul acesta, căci bun lucru și frumos e să-ți știi copilul lăudat și iubit de toți cei ce-l cunosc; mai bine li-ar fi părut însă dacă Elvirica li-ar fi fost tuturora dragă fără ca să iasă desculță și cu capul gol pe uliță și fără ca să intre în tovărășie cu țigănușii de tot felul. Cînd i-a venit dar rîndul să umble la școală, n-au dat-o-n rînd cu copiii vecinilor, ci au trimis-o la un pension din Calea Moșilor, unde-nvățau numai domnișoare din case mai bune.

Sandu-și făcea pe timpul acela ucenicia în tîmplărie, căci ținea tatăl său să-i treacă lui, cînd o fi, așa-zisa brățară de aur, iar Fănică trecuse-n prima clasă gimnazială.

Diminețile, cînd Elvira pleca la pension, mai unul, mai altul dintre ucenici o-nsoțea mergînd la trei pași în urma ei și ducîndu-i ghiozdanul. Același ucenic

se ducea apoi seara ca s-o aducă acasă. După cîtva timp, însă, totdeauna o-nsoțea Costache, un băiețan de vreo cincisprezece ani, care era mai deștept și mai curățel. După iar cîtva timp, apoi, Elvirica nu mai suferea ca Costache să vie-n urma ei, ci ținea să meargă alături cu el, vorbind mai despre una, mai despre alta.

Serile se-ntorcea cu Elvirica și Laura, fata cu vreo doi ani mai mare a uneia dintre vecine, care umbla și ea la același pension.

Făcînd și azi și mîine împreună drumul pin-acasă, Elvirica și Laura se vedeau des și la pension și s-au împrietenit în cele din urmă, încît nu mai putea să treacă duminică, nici zi de sărbătoare fără ca ele să se întilnească și să petreacă un ceas, două împreună fie acasă la Elvira, fie la mama Laurei, o doamnă încă destul de tină, care, despărțită de soțul ei, sta cu chirie la cocoana Aspasia, văduva acum bătrînă a unui căpitan.

Multă lume avea slăbiciune pentru Elvirica; dintre cei mulți însă numai de tot puțini erau deopotrivă cu cocoana Aspasia, care se bucura ca un copil cînd Elvirica, viind să-și vadă prietena, trecea și pe la dînsa.

Se și făcuse fata lui Tănase adevărat boboc de trandafir, de-ți ridea inima cînd steteai de vorbă cu ea.

Îi era, ce-i drept, umărul de la dreapta mai ridicat, dar ea n-avea decît să și-l mai ridice puțin și pe cel de la stînga și se și deprinsese a o face aceasta, încît și se părea că numai din răsfățare copilărească se ține cînd cu unul, cînd cu altul dintre umeri mai ridicat. Era parcă întreaga ei înfățișare și-ar fi pierdut farmecul dacă umerii i-ar fi fost deopotrivă ca la toată lumea.

Încă mai mult ar fi pierdut din farmecele înfățișării dacă dintele acela n-ar fi călcat cu vîrfușorul asupra buzei așa, din cînd în cînd, ici mai puțin și colo mai mult, după cum îi jucau gîndurile-n suflet și după cum se dedeau pe față-n zîmbetul ei de copilă cu inimă curată. Erai mereu ispitit să stai pîndă pentru ca nu cumva să-ți scape vreunul dintre zîmbetele acelea, care, citeodată, te făceau să tresalți.

¹ În text: care.

Cocoanei Aspasiei îi mai rîdea apoi inima și cînd se uita în ochii cei mari ai Elvirichii, cînd îi netezea părul acum galben și cînd îi auzea glasul limpede, încît îi era parcă stă în întunec și deodată i se luminează casa cînd intră Elvirica peste pragul ei.

Și nici că s-ar fi putut să fie altfel.

Moștenise baba de la părinții săi casa în care stetea, două odăi mai măricele, un iatac și o bucătărie, și nu-i mai dăduse nimănuia de mult mîna să o mai cîrpească pe unde o roseseră dinții vremii, ploile și vînturile. Nu pătrundea, ce-i drept, decît pe ici, pe colo și din cînd în cînd ploaia prin acoperiș, dar tencuiala era în mai multe părți căzută, în tavane se-nmulțiseră crăpăturile, podeala se rosesese de ieșeau ochii din ea, geamurile din ferestre se îngălbeniseră, încît abia mai străbătea lumina soarelui prin ele.

Una dintre odăi și iatacul de lingă intrare le ținea cu chirie mama Laurei, iar în cealaltă odaie, lingă bucătărie, ședea baba, care avea drept slugă rămasă din timpuri mai bune o țigancă, tot babă și ea.

Diminețile cocoana Aspasia se scula cam pe la zece și-și făcea chiar cu mîna ei cafeluța obicinuită și-o lua dimpreună cu dulceața. Dacă se-ntîmpla ca țigancă să fie acasă, se-nțelegeau amîndouă ce anume are să gătească pentru prînz. Ar fi fost însă foarte greu să spuie care dintre cele două babe e adevărata stăpînă la casă, care poruncește și care se supune, și foarte adeseori țigancă era dusă încă din revărsatul zorilor de zi, și atunci cocoana Aspasia se-mpăca cu gîndul c-are să-și potolească pofta de mîncare cu ce va mai fi găsind prin casă, dacă nu altfel, cu ceapă strivită ori cu cîteva măsline.

După ce-și făcea patul, se-mbrăca, se sulemenea, se așeza pe divan și începea să-și caute norocul dînd cu cărțile și mîngîindu-și din cînd în cînd pisoiful cenușiu, care torcea-n poala ei.

Așa o găsea Elvirica totdeauna cînd venea s-o vadă: o bătrînă pipernicită, cam cocoșată, plină de zbircituri în obraji și cam mustăcioasă, dar gătită, sulemenită și cu bretonul încrețit cu ferul.

Casa, de cele mai multe ori, nemăturată, toate colțurile pline de păienjenis, perdelele otreapă, dar moț în creștet și fundă mare la git!

Elvira, fată crescută-n casa cocoanei Marghioalei, nu putea să vadă-n ochii ei așa ceva fără ca să-și peardă sărita. Nemaiputîndu-și stăpîni firea, ea-și ridica poala-n brîu, se sufleca și punea mîna pe mătură, curătea din cînd în cînd păienjenisul de prin colțuri, ba, la nevoie, se mai și desculța, ca să frece-n toată tigna scindurile din podeala casei.

Acasă la dînșii nu i se da voie să le facă aceste și tocmai de aceea le făcea aici cu mare rîvnă și cu toată mulțumirea.

Cocoana Aspasia nu se supăra, ce-i drept, dar era cam dezamăgită, cît bine, tocmai bine nu-i ședea unui boboc ca dînsa să se-njosească apucîndu-se de asemenea treburi potrivite numai pentru cele mai proaste slugi.

„De! — își zicea baba cea sulemenită — se vede că din slugă de rînd a ieșit!“

Avea baba dreptate, căci Laura, fată mai simțită, nu făcea tot așa cînd prin cealaltă odaie se aduna gunoiul și se sporea prin colțuri păienjenisul.

Nu era însă Elvirica ea însăși vinovată dacă nu știa să facă deosebire între om și om.

Ea [se] pomenise-n mijlocul unei lumi în care nu era nimeni care n-o iubea; îi iubea deci și dînsa pe toți, pe unii mai mult, pe alții mai puțin, dar pe toți, și era mulțumită în sufletul ei cînd putea să-i facă cuiva vreo bucurie. N-avea apoi de la cine să-nvețe a deosebi pe un om de altul.

În casele mari pe care și le zidise Tănase cînd cu nunta sa erau șase odăi, un salon mare, trei iatacuri, bucătărie și cămara. Mama Elvirichii nu mai putea dar să răzbească singură și era nevoită să ție servitoare. Deși cogeamite cocoană însă, ea lucra-n rînd cu servitoarea, ba, știindu-se stăpînă-n casa ei, lua partea mai grea din muncă asupra sa.

Cu atît mai virtos muncea Tănase în rînd cu calfele, cari îi erau tovarăși. Lasă că n-ar fi fost om cinstit dacă s-ar fi codit, dar munca era mulțumirea vieții lui.

Casele din fundul curții fuseseră dărimate și-n locul lor Tănase ridicase tâmplărie luminoasă și sistematică, deasupra căreia se aflau trei săli în care dormeau ucenicii și acele dintre calfe care nu erau căsătorite.

5 Fiind totdeauna zece-cincisprezece perechi de brațe la casă, bălăriile din curtea cea mare nu mai puteau să dăinuiască. Când n-aveau ce face, ucenicii și calfele se puneau pe săpate și pe greblate, iar pe Tănase nu-l ierta firea să nu pună și el mâna dimpreună cu Sandu, 10 iară Elvirica s-ar fi simțit foarte nenorocită dacă n-ar fi avut voie să deie și ea ajutor. Singur Fănică, băiat mai subțire, stetea la o parte, se uita și-i îndruma pe ceilalți. În curînd deci bălăriile au fost stîrpite și-n locul lor au fost sădiți fel de fel de pomi, printre 15 cari se aflau straturi de flori și tufișuri de liliac.

Era lucru de sine înțeles că toate aletuturora erau, căci pe urma muncii săvîrșite de toți au intrat în 20 ființă. Primăvara deci, cînd liliacul era înflorit și copiii din vecini stăteau cu gura căscată uitîndu-se la el, Costache lua scara și-i tăia Elvirichii florile de liliac, ca să le împartă între copii. Îi era ei mai mare mulțumirea de a-i vedea pe copii alergînd cu ele acasă la mamele lor decît bucuria de a le vedea tufișurile acelea pline de flori.

25 Așa făcea și mai tîrziu, cînd straturile erau pline de fel de fel de flori, vara, cînd cireșele erau coapte, și toamna, cu belșug de poame.

De ce adecă nul? În gîndul ei bunul Dumnezeu de dragul tuturor le-a dat florilor podoabă și miros, iară 30 poamelor plăcută infățișare și dulceață răcoritoare.

Așa era pe acolo prin mahalaua Oborului, unde oamenii trăiesc unii lingă alții și sunt rari de tot cei porniți a se ridica deasupra celorlalți.

35 Nu era tot așa și-n lumea în mijlocul căreia ajunsese Elvirica ducîndu-se la pension, unde multe se învăl-mășeau.

Mîndru și mai mult decît mîndru, părintește fericit era Tănase Colțatu cînd se gindea că are fată frumoasă, dulce la fire și vioaie. Încă mai fericit se simțea însă 40 după ce-a aflat că fata lui mai e și deșteaptă, foarte

silitoare și cu purtări bune, un adevărat giuvaer de școlăriță, așa zicea directoarea pensionatului.

5 E apoi lucru știut de toți cei ce s-au învîrtit vreo dată pe la școli că școlarii țin la aceia dintre dinșii care sunt deștepți și silitori, oarecum „fala clasei”. Elvira se bucura deci în pension de multă iubire și nu i-ar fi fost greu să-și păstreze iubirea aceasta dacă n-ar fi avut și oarecare păcate aduse din casa părintească și din mahalaua în care-și petrecuse pînă atunci 10 anii copilăriei.

Cel mai de căpetenie din păcatele acestea era că nu te întreba niciodată cine ți-e tată și cine mamă, nici nu te măsura de jos pînă sus, ca să vadă ce fel îți este 15 îmbrăcămîntea, ci se mulțumea să se dumirească cine ești. Se însoțea dar numai cu acelea dintre fete care se potriveau la fel și la fire cu dînsa și acestea îi erau dragi chiar și dacă erau mai sărăcăcios îmbrăcate și mai puțin frumoase decît altele.

20 Alt păcat de asemenea greu era că nu-și punea pază gurii, ci le spunea tuturor în față ceea ce gindea.

Dacă vreuna dintre fete era mai mărginită, ea o lăsa să fie cum a rînduit-o Dumnezeu.

25 „Fii, mă rog, mai modestă — îi zicea însă cînd o vedea sfătoșindu-se — căci toată lumea te știe cît ești de proastă.”

Încă mai necruțătoare era față cu cele nesilitoare, neastîmpărate ori prea îndrăznețe, căci cu darul de a se sili, de a-și pune friu ori de a-și măsura vorbele și 30 faptele a înzestrat Dumnezeu pe orișicine și se cuvine să muștrăm pe cei ce nu se folosesc de darul acesta.

Cu desăvîrșire nemiloasă era dînsa față cu cele infumurate și lăudăroase, cu cele hapsine, cu cele pizmătărețe și mai ales cu cele pline de deșertăciune, precum și cu cele stăpînite de rele îndemnuri. Deoarece 35 toate aceste erau multe, numai puține dintre fete scă-pau de gura Elvirichii. Urmarea firească era că ea se simțea din ce în ce mai străină, în cele din urmă chiar urgisită acolo în pensionul acela.

40 Rele de gură mai erau adecă și altele, și dacă le trîntea dînsa lor, îi trînteau și ele ei.

— Las-o-n știrea Domnului! zicea una. La ce să

te mai aștepti de la o fată de servitoare! Nu ne spunea Laura că tatăl ei și fratele ei sapă și greblează ca niște salahori în grădină?

— Iar mama ei, zicea alta, se pune și azi la albia de spălat rufe și freacă scinduri.

— Ba! — întâmpină iar alta — Laura a văzut-o chiar și pe țăntoșa de Elvira frecând scinduri.

— Și-i mai zic și „Printesă“, auzi printesă!

Vorbind așa, ele încetul cu încetul au ajuns să-i zică în bătaie de joc Printesă.

Del ce să-ți mai spun!... urmă nenea Iorgu. A dus-o Elvirica cât a putut-o duce la pension, dar în cele din urmă și-a pierdut răbdarea și și-a pus piciorul în prag, stăruind să meargă la școala cea adevărată, în rînd cu copiii de seama ei.

Tănase a rămas stană de piatră.

Nu și-ar fi închipuit, Doamne ferește, că poate fata lui cea dulce la fire să fie atît de încăpățînată.

Nu l-o dată cu capul nu, ea să meargă la pension, și nu el s-o dea la școală în rînd cu copiii desculți, zdrențăroși, nespălați și nepieptănați.

Îl știa pe Tănase toți că are multă slăbiciune pentru fata lui și nu l-ar fi crezut nimeni în stare să se pună cu atîta îndrjire împotriva ei.

În zadar însă, căci Elvirica era cu adevărat fata lui și nu moștenise de la el numai umărul drept ceva mai ridicat, dintele ce călca peste buza de din jos și ochii aceia mari și pătrunzători, ci și firea cea virtuoasă.

O singură scăpare îi mai rămînea omului.

Fănică, deși frate bun al Elvirichii, era cam leneș și pornit spre ștregării. Știindu-l pe tatăl său om cu avere frumoasă, care din an în an se sporea, el se socotea băiat de bani gata, care poate să trăiască în toată lărgimea și fără ca să se mistuie încordîndu-și afară din cale puterile. A rămas dar mai în coada clasei, încît Tănase a fost nevoit să-i ia un meditator, pentru ca nu cumva să rămîie repetent.

„Să nu fie pe-a mea, dar nici pe-a ta!“ grăi în cele din urmă Tănase și luă hotărîrea de a o da și pe Elvirica pe mîna lui Filimon Mustac, meditatorul lui Fănică.

Pe Costache îl fulgeră un fel de junghi prin inimă: lasă că nu mai avea s-o însoțească pe Elvirica la pension și de acolo pînă acasă, dar îl fericea pe Filimon, băietanul din clasa a șasea, care urma să stea cîte un ceas, două pe zi cu Elvira, ca să-i dea învățătura cuvenită.

Celelalte, încheie nenea Iorgu, o să le afli și de la alții și-o să le înțelegi ușor.

SUFERINȚELE LUI COSTACHE

La încheierea anului școlar, Fănică a trecut clasa. Va fi fost aceasta din vrednicia lui, căci Fănică era băiat cu cap deschis; Tănase însă, cocoana Marghioala și mai ales Sandu erau pe deplin incredințați că el n-ar fi făcut nici o treabă dacă n-ar fi fost la mijloc priceperea lui Filimon Mustac, zelosul meditator. De aceeași părere era și Costache, care ținea la cocoana Marghioala, îi era bun prieten lui Sandu și-l știa mai bine decît orișicine pe Fănică¹, ce fel de poamă e. Îl supăra, cu toate acestea, gîndul că anul viitor iar îl va medita Mustacul acela pe Fănică, dîndu-i, se înțelege, și Elvirichii lecțiuni, ceea ce-l făcea să sufere.

Cînd se ducea adecă însoțită de el la pension și cînd se întorcea acasă, Elvirica vorbea într-una și pe nerăsuflăte, cum cîntă sticlețelul, de te mirai de unde le mai scoate, curat mașină de vorbit, și nu te mai săturai s-o ascuți.

Dacă dînsa nu mai mergea la școală, nu-i mai cînta lui Costache sticlețelul și trebuia să se mulțumească cu altele.

Cînd voia să mînce o nucă ori o alună, Elvirica îl chema pe el s-o spargă. Pe el îl chema cînd avea să cirpească, să dregă ori să mute de ici pînă colo cîte ceva. Cînd îi venea pofta de un măr, de o pară ori de o prună, tot pe el îl ruga să se urce în pom ori s-o ia în brațe și s-o ridice, ca să și le adune ea însăși cu mînușița cea cu degete subțiri. Nu doară că n-ar fi sărit și

¹ În text: Sandu.

alții dacă i-ar fi rugat, dar nimeni nu era tot ca el în stare să i le facă toate pe plac și ea știa foarte bine că el e mulțumit când ea îl cheamă.

Avea apoi și el slăbiciunile lui.

Duminecile și zilele de sărbători, neavînd altă treabă, el se punea să scrie, să facă socoteli și să deseneze planuri și ornamente, un lucru care îi făcea multă plăcere.

Adeseori se pomenea că Elvirica sare în dosul lui pe scaun, se ridică în picioare și se uită peste umărul lui la desemnurile care îi plăceau și ei. El nu mai putea, ce-i drept, să lucreze în toată lărgimea, dar aceasta nu-l supăra cituși de puțin.

Ceea ce-l făcea să sufere era numai gîndul că ea va fi putînd să aibă asemenea apucături de copilă răsfățată și la lecțiunile lui Filimon, care, neștiind cum s-o ia, ar îndruma-o spre rele deprinderi.

De Sf. Marie, Costache și-a împlinit anii de ucenicie și, ieșit caldă, a fost trecut tovarăș deopotrivă cu ceilalți. Era de aici înainte mai spileuit și mai țănoș, dar pentru cocoana Marghioala, care-i puneă și acum bucațica la o parte, pentru Sandu și cu atît mai virtos pentru Elvirica el a rămas tot cel ce fusese.

Într-una din zile Elvirica a venit să-i spună că la cocoana Aspasia s-a lăsat din țîțîni ușa de intrare, încît nu mai e chip s-o închizi, și l-a rugat s-o dreagă.

El s-a dus cu rîndeaua și cu tesla și a scos ușa din țîțîni ca s-o potrivească, în vreme ce baba îi dădea ajutor uitîndu-se la el.

— Să fie oare adevărat că Tănase adună și mereu adună bani? Întrebă ea ca să mai zică ceva. Îi merg treburile atît de bine cum se zice?

— Îi merg, cocoană, răspunse Costache. Cum, păcatele mele, să nu-i meargă cînd știe să le ducă?... Adună. Ți-o spun și eu că adună!

— Dar vezi d-ta, urmă baba, căriașa mea îmi spune că pe italian mereu îl incurcă, de nu mai poate scăpa din strîmtorări.

Costache se opri pe-o clipă din lucru și se uită drept în ochii ei.

— Dacă o spune, întîmpină el, vorbește alandala. Domnul Tănase e, ce-i drept, om proclat, care ușor ajunge să-ți facă viața nesuferită, dar dacă adună, nu agonisind, ci păstrînd din ale sale adună. Ce să-i faci italianului? Își are și el partea cuvenită, dar nu știe s-o chivernisească. Cu Tănase Colțatul nu tot insul se poate potrivi. El se scoală cel dintîi și se culcă cel din urmă; e mereu cu ochii în patru, muncește în rînd cu ceilalți și pune mina la toate, trăiește apoi tot ca mai înainte, cînd era sărac, ba ne ține și pe noi de scurt ce să mîncăm, cît să bem, cum să ne îmbrăcăm și să ne petrecem viața, încît ni se înăcrește viața. Iar despre cocoana Marghioala, ce să-ți mai spun, că le știi pe toate. Italianul însă, tot ca cel ce și-a luat lumea în cap, om cu slăbiciuni peste slăbiciuni. Tănase una singură are, fata lui, pe care împărăteasă ar fi în stare să și-o facă.

Nu mai avea cocoana Aspasia ce să zică. Așa, pe tăcute, însă, nu putea să-i ție lui Costache de urît.

— Da, fata, grăi dar. Dragă mi-e și mie, cum să nu le fie lor? Tocmai de aceea mă mir c-o lasă așa sălăhuie de capul ei și nu-i țin o guvernantă care s-o îndrumeze, s-o mai poleiască, s-o dezbăreze de mitocănia mahalalei. Au și din ce s-o plătească și destulă încăpere în casa lor.

La așa ceva Costache niciodată nu se gîndise: mai bine era fără doar și poate o franțuzoaică decît acel Filimon adunat de pe uliți. El însă nu-și putea închipui pe Elvirica decît de capul ei¹, desfășurîndu-se potrivit cu firea ei, ca firul de iarbă și ca floarea din lumea umedă și răcoroasă.

— Greu lucru, cocoană, grăi dar. Pe cît o știu eu pe fetița aceea, de azi pe mîne ar trebui să i se schimbe franțuzoica. Îndrăcită ar trebui femeia care o poate stăpîni dacă ea însăși nu vrea să se stăpînească.

— Tocmai aceasta e! stăruie baba. Și mie îmi este mai dragă așa scarloi plin de voință nepotolită. Ca să poată însă răzbi prin lume, femeia are să fie deprinsă a se da pe brazdă, a-și stăpîni pornirile, a se potrivi

¹ În text: *lui*.

cu lumea din care nu poate să iasă. Ea n-o să trăiască numai în mahalala, unde toți se uită în gura ei, adăuga baba, sugîndu-și buzele arse de suliman. Ai văzut!?...
5 Ți-a plăcut cînd ai aflat că giuvaer de copil ca ea a fost dată afară din pension!??

Costache tresări, scăpă ciocanul din mîină, rezămă ușa de perete, apoi se-nholbă la cocoana Aspasia.

— Cine zice c-a fost dată afară!? întrebă el, stăpînindu-și glasul.

10 — Asta-i! răspunse baba. Parcă Laura nu umblă și acum tot acolo... O știe mahalaua întregă.

Lui îi era parcă se clătina pămîntul sub picioare. „O știe toată mahalaua!?“ Îi venea s-o apuce pe baba și s-o scuture, să-i dea foc casei și s-o arunce pe Laura în flăcările mistuitoare.

15 Și, totuși, de unde știa dînsul dacă nu cumva Laura a spus adevărul, cel mai curat adevăr!? Cîte nu era în stare să facă un scarloi încăpăținat și îndrăzneț ca Elvirica!? Femeie cu gură rea și necruțătoare, ea nu se putea nărăvi cu celelalte fete care aveau cu totul altă fire și ei fuseseră și cu totul altfel crescute. Știa chiar și el cum îi umbla gura întorcîndu-se de la pension și cîte știa să spună despre celelalte.

25 Dar ce-l privea pe el? Ce-i era și ce-ar fi putut vreodată să-i fie Elvirica?... De ce să-și facă el inimă rea?

— Eu, cocoană, grăi dînsul în cele din urmă, te rog să mă crezi că a mințit Laura. Adevărul e că Elvirica ea însăși n-a mai vrut să meargă la pension.

30 Așa îi da firea lui brînci să zică, greu de tot îl apăsa gîndul că mahalaua altfel vede lucrurile.

„Ce să-i faci lumii!? zicea în gîndul lui. Nu-l vezi pe Fănică? Băiat abia trecut de doisprezece ani și nu-i mai iese țigara din gură, umblă hoinar, se înhăitează cu toți derbedeii și cu ciurucul pușlamalelor, bea și joacă cărți, chefuluște nopțile mai ici, mai colo și nu mai ține seamă nici de părinți, nici [de] lumea care-l vede. Cum vrei să n-o creadă oamenii și pe sora lui la fel cu el!? Copii de slujnică, crescuți printre picioarele muncitorilor din țimplărie și tăvăliți printre lepădăturile mahalalei pline de gunoaie! Așa e acum:

ce-o să fie după ce va fi ajuns fată mare, ba chiar femeie la casa ei!?”

5 Întors acasă, Costache se sfia a se uita în ochii cocoanei Marghioalei și era pornit pe fugă cînd Elvirica îi ieșea în cale zîmbind, ca alte dăți, a dragoste nevinovată și a încredere cu inima deschisă.

Del binele și răul, veselia și întristarea, iubirea și ura, mîngierea și suferința se urmează pe învălmășite în viața omului.

10 Deși lucrător destoinic, Costache fusese dat încetul cu încetul la o parte de către Tănase, care-l socotea mai folositor dacă poartă socotelile tovarășiei și copiază planurile de tot felul de care aveau nevoie. Aceasta-l umplea pe Costache de amărăciune. Lasă că era de tot migăloasă sarcina aceasta, dar mai erau la mijloc și cîcăliturile lui Tănase, care se dumirea cu anevoie, încît îi făcea viața nesuferită.

20 Nu mai avea el trai bun în casa aceea și din zi în zi mai virtos i se-nfigea în minte gîndul că are să-și caute rost aiurea, unde poate iar să puie mîna pe teslă, pe daltă, pe ferăstrău și pe rîndea și să lucreze după rînduiala meseriei ce-a învățat.

Nu i-o spunea aceasta nici chiar lui Sandu, dar o simțea cocoana Marghioala și încă mai virtos Elvirica.

25 Văzînd că el nu mai zîmbește în felul lui cel adevărat, că nu se uită la ea cu aceiași ochi și nu mai sare ca de obicei cînd îl cheamă, ea s-a făcut sfiicioasă, iar peste cîtva timp s-a îndărătnicit și nu-l mai ruga cînd rîvnea la ceva. Ca să nu-l mîhnească pe el, nu ruga nici pe alții, ei mai bucurosi se lipsea. În cele din urmă s-a dat însă de gol fireasca răutate a femeii și ea a început să-i facă în pizmă, rugînd chiar în fața lui cu tot dinadînsul pe alții să-i facă ceea ce mai înainte numai de la dînsul cerea.

35 El suferea, nu-i vorba, s-ar fi făcut însă de risul lumii dacă ar fi ținut seamă de ceea ce îi vedeau ochii. „Ce să-i faci!? își zicea. Ieșit abia de o zi, de două din găoace, pușorul de găină începe să rișchie și să scurme pămîntul.“

40 Dacă nu s-a supărat însă el, și-a pierdut ea răbdarea și-n cele din urmă s-a muiat.

Era în timpul sărbătorilor de Crăciun — zi de toată frumusețea, ger crincen, soare cu dinți, zăpadă mare, gheață lucie pe băltoaca de la puț și atît pe uliță, cît și de-a lungul curții celei mari, minunat lunecuş pentru sanie. Jețul pus pe sănioară era făcut de mult, se afla sub șopron și nu mai rămînea decît ca să vie, ca-n alți ani, cineva și s-o poștească pe Elvirica să se urce în el, ca s-o poarte ici mai domol, colo mai iute, în jos și-n sus.

Costache însă ședea ursuz în sufragerie. Uitase, precum se vede, cele trecute.

Elvirica a așteptat cît a așteptat, apoi, văzînd că așteptarea îi este zadarnică, a trecut așa ca din întimplare de cîteva ori prin sufragerie, apoi s-a așezat în cele din urmă și ea pe un scaun. Văzînd că nici acum n-o bagă Costache în seamă, ea s-a muiat să plîngă mai întîi încet și pe îfundate, apoi puținel mai tare.

Costache, om și el, era răpus. Toate ca toate, dar peste una ca aceasta nu putea să treacă: îi venea să răcnească, nu alta!

Se întoarse deci, se ridică și se duse la ea.

— Ce e!? o întrebă, plecîndu-se puțin ca s-o mîngie. De ce plîngi? Cine te-a supărat?

Abia acum se porni fata cu tot paraponul să plîngă.

— Dacă d-ta, se tîngui dînsa, te-ai supărat pe mine și mă socotești prea proastă pentru ca să-mi spui de ce mi te-am făcut nesuferită.

— Nu sunt supărat și nu-mi ești nesuferită răspunse el. Sunt numai mîhnit. Spune-mi curat dacă e ori nu adevărat că ai fost dată afară din pension?

Elvira [il] strînse de mînă, sări în picioare și deschise încă mai mari ochii ei acum plini de lacrimi.

— A mințit, zise, cel ce ți-a spus-o aceasta. Am plecat eu însămi fiindcă-mi erau nesuferite fetele acelea.

— Și fiind așa am cuvinte de a fi mîhnit, stărui dînsul. Nu trebuia să te pui în pizmă cu ele. Ceea ce mă doare este că chiar și Laura, pe care ți-o știam prietenă, a umplut mahalaua c-ai fost dată afară.

Elvira se uită rizînd în fața lui și se alipi ca o pisică de el.

— Las-o, las-o, săraca! grăi. Ce vrei!? E bună fată, dar proastă.

Costache clătină a milă din cap.

— Proastă o fi, de tot proastă, întîmpină el, eu însă nu pot să alerg de-a lungul ulițelor strigînd că lumea n-are să pună temei pe spusele unei proaste ca dînsa, și mahalaua te crede dată afară din școală.

— Ei și!? grăi Elvirica, sărînd într-un picior. Ce-mi pasă!? Noi tot noi rămînem.

Costache se făcea de risul lumii! Pe cînd el își făcea inimă rea pentru lucruri, care, la urma urmelor, puțin îl priveau, ei îi ardea ca el s-o poarte de ici pînă colo în săniuță.

Nici că i-a rămas decît să intre în voia ei. Purtînd-o însă, el se gîndea mereu la vorba cocoanei Aspasia, care venea din cînd în cînd și pe la cocoana Marghioala.

Mai spre primăvară și-a și luat Tănase franțuzoaică în casă pentru ca să-i scoată fata din apucăturile mitocănești ale mahalalei.

Pentru Costache tot cu suferințe era împreunată și aceasta, căci, pe lângă franțuzoaică, a mai rămas și Filimon, care în gîndul lui Tănase era de neapărată nevoie la casă, ba mai erau și altele. Luată cu binișorul și ținută de scurt, Elvirica, încetul cu încetul, s-a potolit și s-a făcut fată cuminte, s-ar putea zice chiar cuviincioasă. Femeie trăită în lume, franțuzoica știa ce are să facă și-o scotea pe Elvira în fiecare zi la plimbare spre partea mai curată a orașului, cîteodată pînă pe la Cișmigiu ori la Șosea. Se mai ducea Elvirica din cînd în cînd pe la Laura și pe la cocoana Aspasia ori pe la cîte una dintre fetele pe care le știa de la pension, dar nu mai ajungea să se însoțească cu fetele din vecini. Sandu se făcuse apoi flăcău, scurt, ce-i drept, ca mama lui, și cu nasul castravete, dar curățel și sprinten. Era unul dintre cei mai îndemnatici muncitori, nu numai harnic, ci totodată și bine cumpenit, încît intrase în rîndul tovarășilor la parte și putea Tănase să se reazime pe el cînd era nevoit să plece-n treburi. Duminicile și zilele de sărbători, cînd era frumos după-amează timpul, el se spilcuia, trimetea după unul dintre muscalii din vecini și-și scotea sora la

plimbare. Îți ridea inima cînd te uitai în urma lor, el feciorul mamei, iară ea fata tatii. Costache rămînea cu ochii pierduți după dîșii, își aducea aminte de timpul cînd o-nsoțea mergînd la școală și întorcîndu-se înapoi și iar simțea că tot mai bine-ar face să-și caute aiurea rost mai potrivit cu meseria lui.

Peste iar cîtva timp i-a intrat Elvirichii în minte gîndul că trebuie să se prezinte și ea la examen ca pregătită în particular. Păcat ar fi și fost ca ea să rămîie lipsită de bucuria de care are parte orișicare copil deștept și silitor dînd dovadă despre destoiniciile sale.

„N-are să fie lipsită!“ așa ziceau nu numai Tănase și Sandu, ci și franțuzoaica.

Treceau deci zile și iar zile fără ca Costache s-o vadă pe Elvirica. Del nu mai era cum a fost, dar era bine, căci era cum trebuie să fie, și atît cei din casă, cît și cei din vecini n-aveau să se mire că fata cea zglobie, crescînd, încetul cu încetul se desface de lumea în care-și începuse viața și tot mai mult se depărtează de ai săi.

Nu însă de tot, nici de toți.

Serile, cînd luna ivită în mijlocul stelelor risipite pe cerul senin își revărsa lumina asupra pămîntului, Elvira, ieșînd să se plimbe cu franțuzoaica prin adierea răcoroasă, îl zărea pe Costache din depărtare și-i striga: „Uite, Costache, cît de frumos e cerul!“

Atît! Mai mult nu! Lui îi era destul și atît pentru ca să simtă că frumos, în adevăr, e cerul lui Dumnezeu.

Tot astfel primăvara, cînd toate intrau din nou în ființă, Elvirica striga din depărtare azi: „Costache, uite mugurii, uite bobocii, uite ghiociei, uite floarea de liliac!“ Mîine: „Costache, uite fluturașul, uite pușiorii, uite bobocii, iată-le și rîndunelele!“

El se uita și era încîntat de tot ceea ce îi vedeau ochii.

Știa dînsa foarte bine că nu e pe acolo prin preajma ei nimeni care le vede toate cu ochii lui și e-n stare să se bucure ca dînsul. Nu în zadar făcuseră de atîtea ori împreună drumul pînă la pension și de acolo pîn-acasă.

La el alerga cînd sufletul îi era plin de bucurie și tot la el cînd vreo nedumerire ori vreo durere îi întuneca viața, precum umbra norului dus de vînturi întunecă în treacăt pe ici, pe colo fața pămîntului.

VISUL LUI TĂNASE

— Mă iartă! grăi Giovanni, potrivindu-și cu dreapta manșetele prinse în butoni de aur la mîna stingă. Fac cu banii mei tot ceea ce voiesc.

— Eu zic că nu! întîmpină Tănase apăsînd cu toată hotărîrea asupra vorbelor. Mîine ori poimîine ni se poate întîmpla să nu ne iasă bine o socoteală și am păți-o rău dacă n-am pune în fiecare zi cîte ceva și pentru asemenea la o parte.

— Vezi d-ta! strigă italianul. Nu cumva ai vrea să mă pui, de frica zilei de mîine, la post!?

— Tocmai la post nu! răspuse Tănase. Cel ce mîncîcă însă trei codri de pline cînd se poate sătura și cu două e păcătos, căci ia hrana de la gura celui ce n-are nici una. Hei! de multe zile amare am fi ferîți noi oamenii dacă fiecare s-ar mulțumi cu ceea ce îi este de neapărată trebuință.

Italianul își netezi cu palma întinsă părul pomădat și lucios din creștetul capului, apoi își dresă puțin cravata de mătăasă vișinie.

Nu putea să-și dea seamă dacă e să ridă ori să supere pe tovarășul prea de tot stăruitor, care voia să-i caute oarecum prin buzunări.

— Mi-e, zise, parc-ai vrea să spui că ceea ce e al meu e și al tău, ba chiar și al tuturor.

— Cam așa și e! stăruie Tănase. E mișel cel ce adună luînd ceea ce li se cuvine altora și se îmbogățește lăsînd pe alții să flămînzească; om cumsecade nu e însă nici cel ce risipește cele ce mîine pot să le fie altora scăpare din mari nevoi. Uite, urmă, eu adun puînd la o parte ceea ce nu-mi este de neapărată trebuință: cum ar rămînea mîine oare oamenii care se reazemă pe noi dacă eu așa face tot ca d-ta? Avem, prietene, să punem fiecare la o parte cîte ceva pentru ca să n-ajungem în

doaga lui Mancu care a lăsat atita lume peritoare de foame. Vorba românului: „Neguțătoria fără de pagubă nu se poate!“ Dacă e vorba să ducem tovarășia înainte, avem amândoi să ne gândim mereu și la aceasta.

5 Giovanni strîmbă din nas și-și răsuci mустата. Nu întia oară îi cînta tovarășul său în struna aceasta; de multe ori îl făcuse să simtă că e lucru afară din cale greu să pleci la drum cu un om care nu are nici o slăbiciune.

10 Da! nici una nu avea Tănase. Cînd te uitai în ochii lui cei pătrunzători și-l vedeai bălăbănindu-și brațele și uitîndu-se în mersul lui cînd la dreapta, cînd la stînga, trebuia neapărat să simți că te afli în fața unui om care nu se iartă pe sine însuși, dar nici păcatele

15 Anii de zile de-a rîndul le mersese destul de bine tovarășia, dar numai pentru că el le ținea toate de scurt. În mai multe rînduri li se întîmplase c-au dat greș la zidărie pentru că Giovanni își făcuse socotelile cu pripire, se ținea de plimbări ori de chefuri și nu-i ținea de scurt pe zidari, pe zugravi și pe salahori, ba cîteodată n-avea la îndemînă materialul convenit, încît lucrătorii își perdeau ziua degeaba dacă nu-i sărea Tănase la timp într-ajutor.

20 „Așa nu poate să meargă lucrurile înaintea și zicea Tănase. Mai curînd ori mai tîrziu o să ni se infunde, și dacă el nu-și vine în fire, nu-mi rămîne decît să fac rost de altul.“

25 Încă mai proclat, vorba lui Costache, era Tănase acasă la tîmplărie.

30 Pe urma muncii săvîrșite de lucrători cîștigau cu vîrf și îndesat antreprenorul, care risca, capitalistul, care dădea banii, și arhitectul, care făcea planurile. Tănase lucra-n tovarășie tocmai ca să scape de aceștia și astfel putea să le facă toate mai ieftin decît alții și nu era nimeni în stare să-l bată la prețuri. Ca s-o scoată

35 însă bine la capăt, el trebuia să-și facă socotelile cu multă băgare de seamă.

40 La tîmplărie se plătea atunci muncitorul bun cu șapte lei pe zi. La tîmplăria lui cei mai buni luau șase, lucrătorii de rînd cinci, iar ucenicii patru. Din trei în

trei luni se făcea însă socoteala și jumătate din cîștig se împărțea între tovarăși, luînd fiecare ceea ce i se cuvenea, potrivit [cu] simbria zilei de lucru. Toți erau deci interesați să lucreze întins și cu toată băgarea de seamă, să se ajute unul pe altul și să facă lucru frumos, bun și trainic.

5 Numai atît nu era însă destul, ci mai trebuia să-și facă socotelile pînă în cele mai mici amănunte și să se ferească de orișice risipă. Nimic n-avea în gîndul lui Tănase să se facă la întîmplare ori la aproximațiune, ci toate trebuiau să fie potrivite la țanc, nici prea mult, nici prea puțin, ci tocmai pe tocmai.

10 Ca să-ți iasă socoteala, bunăoară, la o fereastră, ai s-o croiești după plan, măsurîndu-i toate părțile pînă la cel din urmă milimetru, și să te dumirești cît te costă lemnul, cît plătești pentru vopsit și pentru

15 geam, cît te ține fierăria și cît are să lucreze tîmplarul, ca s-o facă și s-o așeze la locul ei.

20 Vai de sufletul lui Costache, care avea să scoată planurile și să facă socotelile pentru toate. Azi îl cicălea Tănase pentru că a scăpat din vedere o șipcă și-a scos ușa prea ieftină, mîine-i amărea viața pentru că a luat rău măsura ușii, încît muncitorul perde prea mult timp cu așezarea în golul din perete, iar altă zi cu altele și iar altele de tot felul.

25 Cei de la tîmplărie nu scăpau nici ei, căci unul făcea greșeli de neiertat la croială, încît lăsa capetele de scînduri ori crîmpeie de șipci ori de leături, care nu mai erau bune decît de foc, altul lua la dos scîndura cea bună și o punea la față una noduroasă, iar altul scăpa rindeaua de intra prea adînc unde nu era nevoie decît de o fățuială ușoară, oameni care-și fac treaba de mîntuială.

30 — Bagă de seamă, omule, zicea el, că nu pentru lemne de foc dăm banii. Și a ta e lețcaș pierdută în rămășițele risipite pe la picioarele noastre!

35 Suferea Tănase de o boală fără leac: patima de a stărui orbiș ca toți și toate să iasă cum neapărat trebuie să fie.

De aceea nu era în gîndul lui nimeni mai presus de arhitectul care croiește planuri și le calculează toate pînă în cele mai mici amănunte.

— Da, băietel! Mai întii Dumnezeu, care le-a plăsmuit toate și le-a făcut pe placul său, apoi arhitectul, care le plăsmuiește de dragul altora și face mereu socoteli, ca lumea să nu se încurce.

Vorbele aceste le-a grăit ca să-l îmbărbăteze pe Filimon Mustac, tinărul acum elegant care, gata de a pleca în străinătate, venise să-și ia ziua bună.

Meditase timp de patru ani pe Fănică, și acesta, orișicît de ștrengar, își trecuse toate clasele, dovadă neîndoioasă despre marile destoinicii ale meditatorului său. Aceasta o știau Tănase și fiul său Sandu și li-o spune tuturor, iar dacă tot mai stetea vreunul pe gînduri, mai adăuga Tănase că tinărul i-a mai dat lecțiuni și Elvirichii, care tocmai de aceea a luat la toate examenele cele mai bune note.

Fiind așa, nu putea să-i pară lui Tănase nimic mai învederat decît gîndul că Filimon Mustac e rinduit de Dumnezeu anume ca să fie inginer, ba chiar arhitect. Mustac el însuși la început nu prea era de aceeași părere, ci se pleca mai mult spre advocatură; dînd însă cu socoteală că Tănase va fi avînd oarecari gînduri nemărturisite, s-a dat încetul cu încetul pe brazdă și-a prins slăbiciune pentru inginerie, cea mai de frunte dintre toate profesiunile așa-zise libere.

— Da! da! — îl incredință Tănase — bună și mănoasă meserie. Nu văd eu!? Cum ar duce-o tăvărășia noastră dacă italianul ar fi om mai priceput și mai cu rost!? Am putea să scădem toate prețurile cu douăzeci la sută dacă n-am fi nevoiți să hrănim și arhitectul, care stă în casă mare, trăiește în răsfățări și se plimbă cu muscalul pe urma muncii săvîrșite de noi. Dacă ar fi pe mine, așa face cu rinduială ca să aibă fiecare partea ce i se cuvine, dar și numai atît! D-ta ti vezi pe oame-nii noștri, urmă el ridicîndu-și capul. Toți sunt în voie bună și lucrează cu toată inima, sunt rumeni la față și curați în toate ale lor, se hrănesc și se îmbracă cum se cuvine și femeile și copiii lor. De ce oare n-ar

putea să fie pretutindeni așa!? Uite! mai adăugă. Ostenești un an, doi, apoi te întorci, intri în tovărășia noastră și ești om făcut, te-a văzut Dumnezeu! Lucruri mai avem să facem, mari lucruri!

— Nu mă îndoiesc, întîmpină Mustac. Vorba e numai că pe acolo, prin străinătate, viața e scumpă...

— O știi aceasta, o știi! îl intrerupse Tănase. Eu mă gîndesc și la cele mari, și la cele mici, la toate. Să vezi — urmă schimbînd vorba — mai unul, mai altul scapă vorba că băiatul acela, Fănică, prea e lăsat de capul lui. Își petrece serile pe la teatre, pe la cafe-nele, numai el știe pe unde, și eu nu fac nimic să-l opresc. Cum și de ce așa fi avînd să-l opresc!? Eu am puțină învățătură, de tot puțină, și pot să judec numai cu mintea pe care mi-a dat-o Dumnezeu. Ei bine! după mintea aceasta, el e cum la vîrsta lui și în împrejurările în care se află orișicare băiat are să fie. În urma celor ce am făcut și fac de dragul lui, el are multe și mari datorii față cu mine, și cită vreme e școlar, el își face datoriile aceste trecînd dintr-o clasă în alta, cum frate-său mai mare și le face pe ale sale muncind cu toată inima în tîmplărie. Aspru și nemilos, neînduplecat n-am să fiu decît atunci cînd el ar înceta să-și facă datoria. Grea durere ar fi pentru mine să-l horopsesc, dar știe și el că l-aș horopsi. N-am uitat, tinere, și n-am să uit că pe urma ostenețelor puse de d-ta am fost ferit pînă acum de durerea aceasta, și te rog — urmă puindu-i în mină un plic cu hîrtii de bancă — să fii incredințat că-mi vei face o adevărată plăcere dacă, aflîndu-te vreodată în strîmtoare, mi-o vei spune, înainte de toate, mie aceasta.

Mustac se plecă în fața lui și-i mulțumi înduioșat de rara lui bunătate sufletească.

El se înșela. Ceea ce-l mîna pe Tănase era gîndul de a-l lega pe tinărul de la care se aștepta la multe, de a-l face să se simtă dator, de a-l arvuni oarecum pe nesimțite. „Dau, zicea, ca să mi se cuvină a lua.“

Pornit o dată în calea pe care umbla, el se pierdea din ce în ce mai mult în rîvna de a strînge într-o mare tovărășie pe toți cei ce aveau oarecare legătură cu meseria lui, nu numai dulgheri, tîmplari, zidari și zugravi,

ci și tinichigii, lăcătuși și tapițeri, precum și cărămidari, cherestegii, fierari și geamgii, ca să nu mai poată răzbi cei ce, agonisind pe nemuncite, trăiesc în răsfățări și strică lumea luind piinea de la gura celor flămânzi. Iar aceasta nu era cu puțință fără ca să aibă în fruntea lor și-un bun arhitect, care le croiește planuri ieftine și un avocat iscusit care-i scoate la nevoie din încurcături.

Era un fel de beție care-l făcea să se creadă rinduit a scoate lucruri mari la capăt și-i întuneca vederile, încit i se perdeau în întunec ec toate cele ce nu steteau în legătură cu visul ademenitor al lui.

Nu mai lipsea decit să dea peste cineva care îi dă brînci.

Plecînd Filimon Mustac, Tănase trebuia să caute pe cineva care o prepară pentru examene pe Elvirica; după părerea franțuzoaicei, o femeie.

Au dat peste domnișoara Olga Blatcu, studentă la Facultatea de științe, tinără foarte deșteaptă, dar în același timp și pornită spre sectarism.

I-au fost acestei domnișoare foarte deștepte destule cîteva lecțiuni pentru ca să se încredințeze că Elvirica este și ea de o uimitoare deșteptăciune și trebuie neapărat să studieze medicina, anume medicina. Mare păcat, adevărată nelegiuire ar fi fost dacă n-ar fi făcut-o aceasta.

Elvira, trecută acum în gimnaziu, era încintată, cocoana Marghioala strîmba din nas, Fănică-și lua sora-n zeflema, Sandu dedea din umeri, iar Costache era dezamăgit, dar Tănase nu se mai îndoia că are domnișoara Olga multă dreptate cînd îi spune că nu e în lumea aceasta nimic mai frumos decit ea femeia să alege zi și noapte de la un bolnav la altul și să mîngîie alinînd dureri.

Mai ales pentru oamenii ca Tănase Colțatul era foarte adevărat lucrul acesta.

Mai aveau, ce-i drept, să treacă vreo cincisprezece ani pînă la împlinirea acestui frumos vis. De aceea franțuzoaica era și ea de părere că grabă mare nu e pentru luarea unei hotărîri.

Erau pe acolo prin mahalalele din preajma Oborului multe fete frumoase, cărora și băieți de prin alte părți ale Bucureștiului le dedeau tîrcoale. Laura chiriasei de la cocoana Aspasia nu era cea mai frumoasă dintre frumoasele mahalalelor, dar, fetișcană durdulie, oacheșă, cu obraji rotunji și rumeni, ea avea mult haz, ba îi mai și jucau ochii în cap, de-l scoteau din minți și pe cel mai potolit om.

Fănică al Colțatului, acum tînăr de vreo nouăsprezece ani și student la Facultatea de drept, o știa încă de mult, căci îi fusese bună prietenă surorii sale, care o vedea și acum cîteodată, așa, mai rar, cînd se ducea s-o vadă pe cocoana Aspasia. Cîtă vreme era însă numai fetiță, o punea în rîndul prostănacelor pe care n-avea să le bage-n seamă, și abia acum, după ce s-a mai făcut, a început să se uite cu tot dinadinsul la ea.

Puțin i-a trebuit flăcăului pentru ca să se dumi-rească pe unde și cînd pleacă ea la școala profesională. Pleca tot atunci și tot pe acolo la Universitate, vorbă să fie! Se nimerea apoi ca din întîmplare ca tot deodată cu ea se întorcea și serile acasă.

Femeie în puterea cuvîntului, Laura simțea că de tot oarbă nu e întîmplarea, dar se făcea că nu-l vede și-și căuta ca cea mai blajină mironosiță de drum.

Nu e însă în lumea aceasta viclenie cu care nu ți se infundă în cele din urmă.

Fănică, tot cu nasul castravete ca frate-său Sandu, dar înalt, subțirel, totdeauna spilkuit și îndrăzneț, în cele din urmă și-a dat arama pe față și s-a oprit la colțul unei uliți mai strîmte, ca să-i ridă în față sărmanei copile, căreia nu-i rămăsese decit să treacă pe sub ochii lui.

Se face adeseori așa ceva, ba poate că Fănică el însuși o mai făcuse și alte dăți, după toate semnele, fără ca s-o fi pățit ca data aceasta.

Ea-i aruncă o căutătură de nemaipomenită asprime.
— Te rog, domnule, să fii cuviincios! îi zise ridi-

cînd cu mîndrie capul. Crezi¹ că nu ştii ce poamă eşti?

— Poamă!? Ce fel de poamă!? răspunse el înviorat şi mai îndrăzneţ, luîndu-se după dînsa. Poamă dulce, scumpa mea domnişoară.

Ea se încruntă la el şi dete îndrîjtită cu cotul.

El nu se intimidă.

Ea îşi iuţi pasul.

El nu-l încetini pe-al său.

— Lasă[-mă]-n pace! îi zise ea cu toată hotărîrea.

El îi dete zor, cu atît mai virtos.

Aşa şi-au urmat drumul pînă la casele cele dărăpă-nate ale cocoanei Aspasiiei, unde ea intră — huşti! — pe portiţă, foarte mîhnită, dar uitîndu-se peste umăr înapoi cu un zîmbet care parcă-i zicea lui Fănică: „Multe lucruri şi pentru noi şi pentru alţii o să mai urmeze după aceasta!”

Au şi urmat.

Seara se căia Fănică. Mai era mîhnit, mai îi era ruşine: prea fusese îndrăzneţ. Da, dac-ar fi fost vorba de altă fată! Ea însă!? Ce ştrengărie de puşlama! Îi părea acum rău de toate ştrengăriile pe care le făcuse mai înainte şi era pornit să ispăşească şi să se facă tot atît de cuminte ca frate-său Sandu, care-şi căuta de treburi în timplărie, şi ca sora sa Elvira, care, acum fată de cincisprezece ani, era pierdută în cărţile ei, şi ieşind cu franţuzoaica la plimbare, nu se uita nici la dreapta, nici la stînga, ci-şi căuta smîrnă de drum.

Ziua următoare n-a ajuns să se ducă la Universitate. Pleca şi iar se oprea: nu era în stare să se hotărască într-un fel; parcă-i era frică, nu ştia nici el, de ceva.

Ducîndu-se ca de obicei la şcoală, Laura îşi căuta de drum ca şi cînd nimic nu s-ar fi întimplat, se uita însă împrejurul ei şi era parcă dezamăgită, ba citeodată chiar mîhnită că dînsul nici înainte, nici în urmă, nici de la dreapta, nici de la stînga ei nu se iveşte.

¹ În text: *Cred*

Nici cu azi însă, nici cu mîine zilele nu intră-n sac, de ceea ce te temi de obicei nu scapi, şi a urmat şi ceasul în care el a plecat, aşa, mai din depărtare, după dînsa, iară ea şi-a încetinit pasul, ca să-şi urmeze împreună drumul, nu însă ca odinioară Elvirica şi Costache ducînd ghiozdanul ei.

Atît! şi numai începutul li-a fost greu.

Treceau, nu-i vorbă, zile, citeodată chiar şi săptămîni fără ca el şi ea să se vadă. Mai se supăra adică el pentru vreun lucru de nimic, mai se simţea jignită dînsa de cine mai ştie ce: statornică nu le era buna înţelegere.

Mai curînd ori mai tîrziu treceau însă şi supărările şi mîhnirile şi iar se întîlneau pe aceeaşi cărare, şi ca prin farmec se schimbaseră întregul fel de a fi al lui Fănică.

Petrecea el şi acum cite-o seară la teatru ori la cafenea, dar nu-l mai ispitea jocul de cărţi, nu mai avea poftă de chefuri, se înstrăinase de tovarăşii lui de mai înainte. Spre altele erau îndreptate acum gîndurile lui.

Un neastîmpăr nelămurit îl cuprinsese; îi venea să fugă de ceva, şi peste puţin era pornit să alerge după ceva; în clipa aceasta o veselie nebunatică umplea viaţa de lumină, şi peste puţin toate i se întunecau: mulţumit sufleteşte nu era niciodată.

„Unde? — îşi zicea mereu — unde o să iasă toate acestea!”

Drumul de la casa cocoanei Aspasia pînă la şcoala profesională era lung şi trecea prin mijlocul unei lumi pline de oameni, ai cărora ochi se opreau plini de văpaia rîvnirii asupra fetişcanei azi mai crescută şi mai mlădiaoasă decît ieri şi se coborau de la faţa de păpuşică spre şoldurile ce se legănau la fiecare pas.

Aceasta-l muncea pe Fănică de-i seca singele din vine. Ce n-ar fi dat ca ea să lase în ştirea Domnului şcoala aceea şi să stea frumuşel acasă, cum se cuvine unei fete care azi-mîine împlineşte vîrsta de şaisprezece ani!

El însă nu putea să facă nimic spre a o opri de a mai merge la şcoală. Intrase în mîntea lui de copil

răsfățat gindul că el e băiat de bani gata și abia acum își da seamă că nu e în adevăr decît un om neajutorat, care atîrnă cu desăvîrșire de la bunul-plac al altui om, Tănase Colțatul, care nu știa de iertare.

5 Așa-și zicea el astăzi; mîine ori poimîine, cu toate aceste, iar făceau împreună drumul pînă la școală și înapoi, îl făceau nemulțumiți cu ceea ce fac, dar îl făceau fiindcă n-aveau încotro, împinși de fireasca lor pornire.

10 Era dintru început multă dulceață în plimbările lor prin mijlocul oamenilor ce alergau fiecare în treburile sale și nu-i băgau în seamă. După un timp oarecare însă nu mai erau mulțumiți cu atît și, pe ici, pe colo, prin ulițele mai dosnice, pe unde nu era lume, ei se luau de mină, ba pe ici, pe colo el se uita împrejurul lui și îi cuprindea mijlocul cu brațul. Cîtă dulceață li se revărsa în suflet cînd el o stringea la piept și ea se lăsa în voia lui.

20 În lumea aceasta însă nimic nu se oprește în loc, toate se desfășură, toate înaintează spre rostul lor firesc, și iar nu mai erau nici el, nici ea mulțumiți cu numai atît.

25 Treceau una după alta săptămîinile și lunile și ceea ce mai înainte-i încînta li se părea lucru searbăd, de care ride toată lumea.

30 Ochii tuturoră sunt deschiși, și gurile rele ale mahalalei se porniseră, ducînd de ici pînă colo născocirile cum vîntul duce praful ridicat de pe uliți. Sandu-l lua pe fratele său în zeflemea, Elvirica rîdea de el, iar Costache, aducîndu-și aminte de cele petrecute cînd cu plecarea de la pension a Elvirichii, se uita cu un fel de jale la Fănică, mereu ispitit să-i șoptească la ureche: „Bagă-ți, omule, mîntea în cap, că la bun sfîrșit n-o s-ajungi cu șerpoaica aceea!”

35 Nu i-a zis-o aceasta; chiar și dacă i-ar fi zis-o însă, Fănică tot ar fi mers înainte în calea ce apucase, și serile Laura stetea cu el pînă tîrziu la porțiță, așteptînd pe mama ei, dusă mai la una, mai la alta dintre prietenele ei doritoare de sindrofii.

40 Departe, la colțul străzii, era un felinar, și Fănică pleca frumușel cînd o vedea cotînd prin zarea lui.

Cocoana Aspasia le vedea toate și le și înțelegea. Fost-a doară și ea tînră, cel puțin timp de patruzeci și patru de ani, de la paisprezece pînă la șizeci de ani, și cunoștea îndeajuns neajunsurile firii omenești. 5 Acum, după ce i se potolise năvălnicia, nu mai putea să guste decît prin alții dulceața vieții. Nimeni nu simțea mai bine decît ea suferințele celor doi tineri care-și petreceau serile pe oîtate și singele iar i se infierbînta în vine, inima iar îi zvîcnea cînd și-i gîndea perduți în răsfățări de dragoste nesățioasă.

10 „Sărmanii de ei, își zicea. Stau așa pironiți în poartă.”

15 — Era în toamnă tîrzie, și vîntul nu mai adia răcoros, ci bătea de-ți tăia obrazii, încît baba numai îmbrăcată în scurteica ei cu blană de vulpe mai putea să stea pe laița de la porțiță.

— Lauro! grăi dînsa. Cum stai așa? E frig. Intrați în casă!

20 — Se poate!? răspunse fata. Atît [ar] mai lipsi. O știi pe mama cum e.

Nu era nimeni prin apropiere; cocoana Aspasia, cu toate aceste, se apropie oarecum tiptil de cei doi tineri.

25 — Intrați la mine, șopti ea, că eu stau pe laiță și vă vestesc cînd vine.

Fănică se cutremură, cuprins de un fel de beție, iar Laurei îi venea să leșine. Li se părea peste puțință ceea ce li se șoptise la ureche.

30 — Nu fiți copii proști, urmă baba. Știu eu ce sunt tinerețele, le-am trăit, bată-le să le bată, am trecut prin focul lor, și mă împinge firea să vă fac și pe voi să le gustați dulceața. Haid? — urmă, cuprinzînd-o pe Laura cu brațul, ca s-o ducă spre intrare — intrați, ca să vă îmbrățișați și să vă sărutați în toată tigna, că nu vă vede nimeni. Se înțelege, cu toată nevinovăția. 35 Păcat ar fi să n-o faceți, căci o dată sunt tinerețe!

Nu voiau nici el, nici ea, căci le era nesuferit gîndul că-i știe baba; s-au pomenit, cu toate aceste, în casă, și atît li-a fost destul pentru ca să și facă ceea ce le zisese baba.

El mai strinsese și alte fete în brațe și le și sărutase, ea însă nu mai pățise așa ceva și se lăsa cu ochii închiși în voile lui.

— Ah! cită dulceață! șopti buiguită.

Tot așa zicea și baba, care se furișase la fereastră și se uita cu inima înleștată la cele ce-i vedeau ochii.

Scurtă le-a fost fericirea; orișicît de scurtă însă, ea le-a hotărît pentru timp îndelungat mersul vieții.

Întors acasă, Fănică iar se căia de ceea ce făcuse. Baba aceea i se părea o ispititoare pusă în slujba Necuratului. Citise pe undeva că sufletele oamenilor ce și-au petrecut viața în desfrînări nu se pot depărta de locurile în care au trăit și, pornite și în lumea cealaltă spre plăceri păcătoase, împing pe viețuitorii slabi de inger spre desfrîu.

„Da! — zicea el — nemaifiind în stare să păcătuiască ea însăși prin sine, baba ne-a ispitit pe noi să-i facem plăcerile și tot mai departe are să ne împingă. Dat sunt ca Faust Necuratului și dat am să rămîn dacă nu mă îmbărbătez s-o alung de la mine!“

Ziua următoare ploua. El se bucura că aceasta înăbușe în sufletul lui îndemnul de a se duce iar la porțiță. A urmat însă iar altă zi, tot ploioasă, și el, cu toate acestea, s-a dus și s-a întilnit cu Laura la baba, care, nemaiputînd să stea afară, își căuta de treabă, se făcea că nu vede și n-aude cele ce se petrec în dosul ei și-i lăsa în voile lor, dar trăgea din cînd în cînd pe furișate cu ochiul, rîvnind să ia parte la plăcerile lor de dragoste.

El se sfia. Ea era rușinoasă și se dădea la o parte cînd el se apropia să-i vorbească pe șoptite. În cele din urmă s-a perdut însă și sfiala, și rușinea, chiar și știind că baba îi vede, căci ea cu drag se uita la ei.

— Ce-i adecă dacă vă-mbrățișați și vă sărutați, le șoptea cu glas dulceag. Nici sărutări, nici plăceri nu sunt păcate. Mie-mi îndulcesc bătrînețele, aducîndu-mi aminte de bucuriile tinerețelor. Altele să nu se întimple!

Fănică însă și la altele era ispitit să rîvnească și mai virtos se zbătea cînd se afla el singur cu sine, din

ce în ce mai des se iveau în sufletul lui îndemnul de a se duce departe, ca să scape de ispită.

Inima i se strîngea cînd da ochi cu tatăl său, se înduioșa cînd vorbea cu mamă-sa, se uita în altă parte cînd întilnea pe fratele său și îi era greu cînd îi zîmbea sora sa Elvira! Unul singur era omul cu care mai putea să vorbească fără de-nconjur, Costache, iar acesta era de aceeași părere ca dînsul.

— Fugi, îi zicea, ferește-te de Satana!

Ei bine! a fugit. Și-a pus tare în gînd că nu se mai duce pe la cocoana Aspasia și nu s-a mai dus. Era un lucru obicinuit pe care nu numai pe acolo prin mahalaua aceea, ci și prin alte părți ale Bucureștilor îl făceau bucuros cei mai mulți dintre „cavaleri“, el însă ținea să nu-l mai facă. A pornit însă pe alte căi.

Se iniernase, și săniile zburau zurgălînd pe Podul Mogoșoaiei. Însoțind-o pe Laura într-o zi frumoasă pînă la școală, el a oprit o sanie și s-au aruncat amîndoi în ea. Păcat a fi fost să n-o facă. Cine știe cînd se va mai pomeni asemenea drum de sanie și în același timp o atît de frumoasă zi cu soare. Tot păcat era să se oprească la școală: au trecut spre capul Podului și de-acolo de-a lungul Șoselelor pînă la Băneasa, o minunată plimbare.

Și de data aceasta numai începutul a fost greu. Păcatul era numai că nu-i dădea lui Fănică mîna să se avînte și iar a ajuns să simtă că adevărații băieți de bani gata nu sunt tocmai ca dînsul!

O nouă față a vieții de București i se iveau: ajungînd la fiecare pas în strîmtorare, el își mușca buzele, își rodea unghiile, și azi ici, mîine colo, azi într-un fel, mîine într-altul se suceau și se învîrtea ca să-și facă rost de gologani, ceea ce îi era din ce în ce mai greu, căci vorba era s-o facă fără ca tatăl său să prindă de veste.

Într-una din zile îl ardea rău de tot. Era în timpul cîșlegilor și trebuia neapărat să-și facă pînă în seară rost de vreo sută de lei, cel puțin. Orișicît de greu i-ar fi fost dar, s-a dus la Costache, pe care nu-l găseai niciodată fără de cîteva sute de lei în pungă și care lucra, ca de obicei, la planuri.

Nu în zadar zicem noi în rugăciunea de toate zilele:
„Și nu ne duce în ispită“.

Pe masă, în fața lui Costache, se afla un mandat de plată emis de primărie pentru 4 500 lei, pe care Tănase avea să-i primească pentru niște reparații făcute în timpul verii trecute la școli. Mandatul era scris de Tănase pentru achitare și rămânea numai ca Costache să se ducă și să ridice banii și să-i treacă la catastif.

Fănică tresări de bucurie. Nu mai era nevoie să se umilească cerind suta de la Costache.

— Uite, zise, eu și așa¹ trec prin oraș, dacă vrei, duc mandatul, iau banii și ți-i aduc.

Costache se bucură, căci avea mult de lucru, de nu mai știa unde-i stă capul.

— De! — răspuse — dacă ești atât de bun și ai destulă răbdare. De la primărie și de la stat banii se iau după multă alergătură, după mari stăruințe, cu perdere de timp. E mare dandana!

— De! întimpină Fănică luînd mandatul. Dacă nu chiar azi, mâine ori poimîine, cînd și cum voi putea să răzbesc.

Grăind aceste, el se întoarse și plecă în grabă mare pentru ca nu cumva Costache să-și schimbe gîndul.

SOCOTELI GREȘITE

Elvira, trecută acum de șasesprezece ani, se făcuse fată mare în toată firea și era nu cea mai frumoasă dintre frumoasele mahalalei, ci mai mult decît frumoasă. Frumoase sunt florile, frumos e cerul înstelat, frumoasă e vederea ce se deschide de pe vîrfurile muntelui, frumos e, dacă vrem, armăsarul instrunit ori păunul cu coada desfășurată. În același fel frumoasă era și Elvira cu tinerețile ei, înaltă, mlădioasă, cu obrajii curați și fragezi, cu ochii fulgerători, cu buzele subțiri, cu subțirele fire de aur. Franțuoaica cea de multe știutoare o mai îndrumase apoi cum să-și ție trupul, cum să-și poarte capul, cum să se mlădie în mersul ei,

¹ În text: *eu așa și așa.*

călcînd ca o porumbiță, și cum să se îmbrace totdeauna cu o simplitate care-i pune pe toți în uimire. Toate aceste erau însă numai frumoase. Elvira mai avea și un suflet învăpăiat, plin de dulceață și luminos, care se da pe față în zîmbetul de pe buzele ei, în clipirile ochilor ei, în farmecul ce se revărsa din întreaga ei făptură. Cînd dînsa ieșea deci la plimbare cu franțuoaica, ochii trecătorilor se opreau la tot pasul asupra ei, iară ochiul e poarta de intrare a sufletului. Mulți o știau și multe inimi erau cuprinse de dorințe nepotolite la vederea ei. Și nu e în lumea aceasta nimic mai încîntător decît zîmbetul femeii cuprinse de beția gîndului că mult și de mulți e dorită. Aceasta era ceea ce-o făcea pe Elvira chiar mai mult decît frumoasă.

N-ar fi lăsat-o, Doamne ferește, Marghioala și nu mai ales Sandu să iasă singură.

Avea și el slăbiciunile lui de mahalagiu cu dare de mină. După ce toată săptămîna munea întins, ținea să-și facă duminicile cheful. Își cumpărase o cabrioletă frumoasă și-un cal negru de-ți fugeau ochii după el, armăsar muscălesc cu copita mare, cu coama lungă, cu coada pînă în pămînt și cu nările umflate, și ieșea cu Elvira la Șosea, unde se întrecea cu lumea mare.

Tot pentru ca să nu-i fie sora singură.

Le era greșită socoteala, că și dînsa avea ochi care se opresc mai ici, mai colo, și ai ei ochi erau poartă de suflet.

Era mai ales unul care se ținea pe Calea Victoriei de capul ei și pe care-l întîlnea și la Șosele, tot minîndu-și caii de la cabrioletă, om de vreo treizeci de ani, oacheș, înalt, voinic, chipeș și totdeauna ca scos din cutie. Cine-o fi fost!? Și dacă se ținea el de capul ei, îl căuta și ea cu ochii: gînd cu gînd se întîlnea.

Acestea se petreceau primăvara, cam pe la lăsată secului, cînd copacii înmugureau și țigăncile începeau să vîndă viorele și micșunele, iar Fănică se zbătea prin inghesuiala de la primărie ca să puie mina pe cei 4 500 de lei.

După vreo două ceasuri a ajuns, în sfârșit, să găsească pe Tache Tereriu¹, un bun prieten, care a luat mandatul să i-l ducă la contabilitate, ca să fie înregistrat.

Funcționarul de la contabilitate luă mandatul, se uită la el și strimbă din nas.

— Patru mii cinci sute, grăi dînsul, frumoși bani. Să mai aștepte. Să-i vie rîndul.

Ce putea Fănică să facă? A mai așteptat jumătate de ceas, un ceas, încă jumătate de ceas... Se apropia ora prînzului, și lumea începuse să plece la masă. Fănică-l rugă pe Tache să mai stăruie.

— Lăsați-mă-n pacer! se răsti cel de la contabilitate. De dragul lui n-o să-mi stric rostul dînd la o parte pe alții. 4 500 de lei: bani mulți, nu se achită atît de ușor. Să vie după-amiazăzi.

Fănică oftă o dată, se scărpină în creștetul capului și plecă. Nu-i rămînea decît să se întoarcă după-masă.

După-masă cel de la contabilitate era încă mai împovărat cu lucrări de o urgență excepțională.

— Știi că e prost omul acela? zicea el. Cum își inchipuiește că noi nu ne dăm seama cît a cîștigat la întreprindere? O sumă atît de mare nu se regulează atît de ușor. Să vie mîine!

Lui Fănică îi venea să turbe. Chiar și dac-ar fi scăpat de la contabilitate, mai avea să-și aștepte rîndul la plătitor. Iară el avea pe la cinci întîlnire cu Laura, care-l aștepta în piața Episcopiei. Degeaba, oamenii au de lucru, sunt împovărați: Fănică a plecat, ca să nu-și piardă întîlnirea cu Laura.

A pierdut-o însă și pe aceasta.

Așteptase însă, biata de fată, și tot așteptase, de i s-a înăcrit viața, și ochii tuturor se îndreptaseră asupra ei. Del! era cu ochi și cu sprîncene că o fată atît de frumoasă ca ea numai așteptînd pe cineva se plimbă timp atît de îndelungat așa singură. Fiindu-i rușine de cei ce-o luaseră la ochi, ea a plecat spre strada Clementei, ca să se întoarcă și singură acasă. Un om

¹ În text: *Fereriu*.

de vreo treizeci de ani, oacheș, înalt, voinic, chipeș și ca scos din cutie, după ea.

Cînd Fănică a sosit la locul de întîlnire, n-a mai găsit fata, dar nici pe omul cel chipeș.

Iar își mușca buzele și-și rodea unghiile.

Știa, nu-i vorbă, ce-ar fi trebuit să facă pentru ca să i se numere banii.

Italianul, om practic, care nu avea timp de pierdut, ținea seamă de „obiceiul pămîntului“, cum zicea el, și ungea roatele, ca să nu scîrție și să se invirtească iute. Cînd lua adică cu licitațiune vreo lucrare, dedea fiecăruia dintre cei ce-l ajutau cîte ceva, după mărimea lucrării și după rangul celui ce ostenea. Tot așa făcea și cînd cu luarea în primire a lucrărilor și cu atît mai virtos cînd încasa bani.

Chiar cînd își făcea devizele, el le trecea aceste în socoteli ca „cheltuieli ocazionale“.

N-ar fi avut¹ deci Fănică decît să ție și el seamă de „obiceiul pămîntului“ pentru ca să i se numere banii fără de multă zăbavă. El însă era încredințat că Tache-l va ajuta să ieie banii fără de nici o scădere și să bage-n punga lui sutele socotite drept „cheltuieli ocazionale“. Ce dracul? Tache era băiatul băcanului Tereriu², vestitul agent electoral, care și-a băgat băiatul la primărie pentru ca să-l aibă la îndemină cînd vorba e de vreo afacere.

A și luat ziua următoare banii și i-a adus lui Costache, scăzînd, se înțelege, trei sute patruzeci de lei pentru sine.

Lui Costache i se răci singele-n vine.

— Aoleol zise el pe suspinate.

Tănase adică, om zănat cum era, o dată cu capul nu voia să știe de obiceiul pămîntului. Țiind să scadă prețurile și să le facă toate ieftin, spre a-i sili și pe alții să se mulțumească cu mai puțin, el zicea că sunt „spurcate“ cheltuielile ocazionale.

„Aștepți și iar aștepți, pleci și iar te-ntorci, stărui și iar stărui, era vorba lui, și tot nu le rămîne decît

¹ În text: *orut*.

² În text: *Ferariu*.

să-ți deie ceea ce ți se cuvine după invoială și după dreptate“...

— Ei! grăi Fănică. Ce să-i faci?! Are tata multă dreptate, dară eu nu mai puteam să aștept. Pentru atîta lucru gaură-n cer nu se face!

Costache dete din umeri și trecu la catastif numai 4 160 de lei în loc de 4 500.

Era trecut hopul.

Pe-nserate însă, cînd iar s-a dus s-o ieie pe Laura de la școala profesională, Fănică iar n-a găsit-o. Se-n-torsese, așa se vede, pe altă cale acasă.

S-a dus mai tîrziu pe la cocoana Aspasia. N-a găsit-o nici acolo. Era, pesemne, plecată cu mama ei.

Aceasta supăra pe Fănică.

„Se poate!? își zise. Eu alerg cu limba scoasă ca să fac rost de mărunțiș, iară ei puțin îi pasă. Ei bine, pe mine n-are să mă ieie peste umăr!“

Pentru ca să-i facă-n ciudă, o zi, două, trei el nu s-a mai dus s-o caute nici în drumul școlii, nici la cocoana Aspasia.

Era o prostie, căci ea nu putea să-l caute pe dînsul. Degeaba! nu-i rămînea decît s-o caute iar.

A și găsit-o, dar nu singură, ci însoțită de un domn înalt, voinic, chipeș și ca scos din cutie.

Văzîndu-i de departe, Fănică, fiul lui Tănase Colțatul, își strînsese amîndoi pumnii și serișni din dinți, gata de a se repezi asupra lor, ca să-i sfîșie-n bucăți.

Ar fi făcut-o aceasta dac-ar fi avut la el fie măcar [ceva], dar cu mîna goală nu se putea avînta.

Era ca dezbrăcat de firea omenească și-i venea să rupă, să frîngă, să rîcească, simțîndu-și neputințele și dîndu-și seamă că n-are pe nimeni care-i înțelege starea sufletească.

Pînă chiar și Costache ridea cuprins de bucurie cînd i s-a plîns de netrebnicia Laurei.

— Îți mulțumesc ție, Doamnel grăi dînsul, făcîndu-și de trei ori cruce. Bucură-te, omule, că ai scăpat cu obrazul curat de primejdia spre care erai împins de firea ta năvalnică.

— O ticăloasă! îi răspunse Fănică. O nemernică, un suflet pornit spre toate ticăloșiile.

Mult timp a trebuit, cu toate acestea, să treacă pînă ce el a ajuns să simtă că o adevărată scăpare a fost pentru dînsul neașteptata ei faptă. Iar își petrecea nopțile înhăităt cu fel de fel de pușlamale, iar bea și juca cărți, iar se dedea la scandaluri cari ridicau în-treaga mahala în picioare.

„Dă-l dracului! Un dobitoc, cum am fost și eu!“ zicea cînd i se spunea că omul acela înalt și chipeș e un oarecare Aristid Ghica, procuror cu mare trecere, după unii prinț, după alții fiul unui moșier bogat, fără doar și poate stăpîn și el al unei mari moșii și al unei frumoase case din București.

„Fiel zicea iar Fănică. Să și le stăpînească sănătos dimpreună cu ea! Mie puțin îmi pasă!“

Așa zicea el, dar pe la sfîrșitul toamnei și-a mai schimbat gîndurile.

Săvîrșise și el fapte neiertate pentru care i se cu-venea ceartă drept răsplată.

Trecînd de Sf. Dumitru peste socotelile trecute în catastif, Tănase deodată se posomorî și-și încreți sprîncenile.

Dăduse peste suma de 4160 de lei.

— Ce fel de bani sunt aceștia? întrebă el.

Costache înghiți un nod.

— Cei 4500 din socoteala reparațiilor de la școli, răspunse el cam cu jumătate de gură.

— Ei!? și cei 340 de lei!? stăruî Tănase.

— Uite — îi răspunse iar Costache strîmătorat — au fost împărțiți între cei de la primărie cînd cu încasarea banilor.

Tănase îl măsură pe Costache de jos pînă sus. Dacă ar fi fost la mijloc alt om, vai ar fi fost și amar de sufletul lui. Pe Costache însă îl știa ce fel de suflet e și nu putea să-l certe.

— Am spus o dată că așa ceva nu se poate — îi zise stăpînîndu-și firea — și dacă am zis că nu se poate, nu se poate. Mai zic și acum, și dacă zic să fie știut că nu se poate. Eu nu sunt nici evreu, nici italian, nici neamț, m-ați înțeles!?

Costache era ispitit să-i spună că acela care a încasat banii a fost Fănică și că acesta nu știa că n-are voie să dea sfântuală. Nu i-ar fi șezut însă bine s-o facă aceasta câtă vreme n-a fost întreat. A tăcut deci și l-a lăsat pe Tănase în credința că el însuși a fost la primărie.

În timpul mesei Tănase era posomorit și pornit spre ceartă, bombonea mereu și muta mai un lucru, mai altul de ici pînă colo.

— Ești parcă supărat, grăi Elvira, care, mereu veselă, era dureros atinsă de orișice neplăcere. S-a întimplat ceva?

— Ce să se întimple!? răspuse el. Ticăloșii ome-neștii! Lume dată în putregai! Uite, Costache al vos-tru, pe care-l știam om de treabă, nu e nici el mai breaz decît ceilalți!

Elvira simți că singele îi năvălește în obraji.

Trecuseră, din întimplare, citeva săptămîni de cînd nu mai vorbise cu Costache, dar el îi era tot cel de mai înainte.

— Te rog, tăticule, să mă crezi că te înșeli, stării dinsa. Are să-ți spună și mama: el nu e în stare să...

— Las-o încurcată! o intrerupse el. Sunt în lumea aceasta și lucruri la care voi muierile nu vă pricepeți și în cari nici n-aveți să vă amestecați.

Elvira tăcu, dar după masă căută prilej să vorbească cu Costache, ca să afle de la el despre ce e vorba.

Abia acum își dete Costache seama cît de rău e Tănase supărat și cît de bine a făcut de nu i-a spus că Fănică e cel ce a încasat banii.

Nu i-a spus-o dar nici ei aceasta. După o zi, două se potoleau la urma urmelor toate și rămîneau date uitării.

Din întimplare însă Tănase, întorcîndu-se de la chereștergia lui Dorojan, s-a oprit o clipă pe la băcă-nia lui Tereriu¹.

— Fire-ar fi de pomană primăria voastră, îi zise, că tot cu bacșiș, tot cu sfântuală, tot cu mituri și

tot cu plocoane, tot în cele vechi mai stăruie. Iar l-au sfîntuit la casierie pe Costache al nostru.

Tereriu¹ nu se îndoia. Știa și el cum se pun pretu-tindenii lucrurile la cale. Chiar și Tache al lui făcea pe ici, pe colo polul, ba citeodată chiar și sutarul.

De astă dată însă lucrurile steteau cu totul altfel, și Tache îl încredință pe tatăl său că nu Costache a luat banii, ci Fănică, iar acesta i-a luat fără de nici o scădere.

Două zile în urmă, comisarul de la secția din partea locului trecu pe la Tănase și-l pofti să vie cu dînsul pe la prefectură.

„Ce-or fi avînd cu mine!?“ se întrebă Tănase, care nu se știa încurcat în nici un fel de dandana polițienească.

Nu era încurcat, dar era pornit pe calea de a se încureca rău de tot.

Să-l ferească Domnul și pe cel mai nevinovat om să n-ajungă în labirintul Prefecturei de poliție, că-i dau greș chiar și cele mai bine ticluite socoteli.

Era pe la ora nouă înainte de prînz cînd Tănase Colțatul a sosit la prefectură.

Intrat într-un birou nemăturat și necscuturat de praf, a fost poftit să șadă pe un scaun scîrțîitor și să aștepte puțin, că domnul inspector Calamari are treabă urgentă.

Cetățean supus, Tănase a așteptat și puțin și mai mult, s-au făcut zece, zece și jumătate, au trecut și unsprezece, iar domnul inspector, cum îi vor fi zicînd, nu se mai ivea. Avea Tănase și el treabă, mai era pe deasupra și că nu știa de ce anume are să stea pe scaunul acela care se clătina sub el, avea deci toată dreptatea să întrebe cînd o să vie inspectorul.

I s-a spus că el e plecat să facă o anchetă tocmai în Grozăvești și nu o să se întorcă decît după amiază pe la trei, patru, cinci cel puțin.

— Atunci, zise Tănase, plec și eu acasă și mă întorc după masă.

— Asta nu se poate! i se răspuse. N-avem ordin să-ți dăm drumul. Ai să aștepți, căci poliția nu numai pe d-ta are să te cerceteze.

¹ În text: *Ferariu*.

¹ În text *Fereriu*.

Tănase nu era om care se lasă luat la repeziciune, ci da din mâini și din picioare cînd țipă dreptatea din el.

— Păcatele mele! strigă el. Ce aveți cu mine! De unde și pînă unde vă luați dreptul de a-i ridica pe oamenii cinstiți de la casele lor, ca să vă bateți joc de ei!

— Potolește-te, domnule, și stăpînește-ți firea, că te punem la beci și mai mîنینci și-o trînteală, de n-o mai uiți cit vei trăi! îi șopti la ureche un măgădău cu pumnii îndesați. Uite — urmă și mai încet — inspectorul nu se întoarce mai înainte de patru: dă-i ăluia de colo doi-trei poli, că-ți face vînt să te duci la mîncare, și te întorci pe la trei.

— Eu!? se răsti Tănase, încruntîndu-se la el. Se vede că nu mă știi cine sunt!

Răbda mai bucuroasă pe nemîncate și pe nebăute în aerul îmbicsit din acel birou nu pînă la patru, ci fie chiar și pînă mîine.

Avea omul toată dreptatea: pe la cinci după prînz s-a îndurat, în sfîrșit, d-l inspector să stea de vorbă cu el.

— D-ta ești domnul Tănase Colțatul, timpliar de la Obor? îl întrebă.

— Da! îi răspunse Tănase. Mă mir că mai întrebî după ce m-ai adus de acasă și m-ai ținut atîta timp aici ca pe un om fără de căpătîi. Trebuia să știi pe cine aduci și pe cine ții.

Inspectorul zîmbi cu răutate.

— Lungă vorbă, îi zise. Știi de ce te afli aici?

— Nu știi nimic! întîmpină Tănase. Hotărît că numai din senin, căci oamenii de seama mea n-au nici o treabă pe aici.

— Nu tocmai! grăi inspectorul. Ai fost denunțat c-ai calomniat așezămîntele țării, spunînd că se iau pretutîndeni bacșișuri; că se sfîntuiește, că se fac mituri. Cari sunt funcționarii de la primărie...

— Stai! îl întrerupse Tănase înviorat. Îți cer iertare. Uitel așa trebuie să se petreacă lucrurile dacă e vorba să fie stîrpită racila. Să se facă cercetare și să fie luați de scurt cei vinovați. Eu nu-i știu cari sunt, căci de la mine n-a luat nimeni nici o lățcaie. Eu nici

să mă tai nu dau! Întrebați pe Costache: el a luat banii! Eu n-am ce să caut aici, și te rog să mă lași să-mi caut de treburi.

— Asta nu! răspunse scurt. Acela care a cîrtit ești d-ta și ai să rămîi aici pînă ce nu-ți vom face rost să treci la judecătorul de instrucțiune.

— Cum!? strigă Tănase. Alții mișei, și eu la pușcăriel!

— Stăpînește-ți, omule, firea, că o să te căiești de tot amarnic!

CĂRĂRI ÎNCÎLCITE

Îi era lui Tănase parcă toate se învîrtesc împrejurul lui și se rostogolesc învălmășite. Întreaga lui ființă se răzvrătise și nu-i încăpea în minte gîndul că e cu putință ca un om ca dînsul să ajungă în starea în care se află el. Nu mîncase toată ziua nimic și nu-i era foame, nu băuse picătură de apă în gura lui și nu-i era sete: i se infundase oarecum întregul mers al vieții și mereu își zicea: „Se poate!? e una aceasta cu putință!? se petrec oare toate în aievea!?”

Încă mai zbuciumați erau cei de acasă, mai ales Elvira și Sandu, care-l așteptaseră și la prînz și după prînz și nu știau încotro să apuce ca să afle ce i s-a întîmplat de nu se mai întoarce.

Sandu se duse în cele din urmă la secție, ca să afle unde l-au dus pe tatăl său, de ce a fost oprit și cînd se va întoarce.

El se cutremură cuprins de minie oarbă cînd i se spuse cum stau lucrurile.

— Nu se poate! strigă. Ar fi o mișelie nemaipomenită ca un om ca el să fie ținut ca orișice dezmetic și peste noapte la poliție. Costache, de la care pornesc toate, trebuie să meargă fără de întîrziere la prefec-tură și să le facă toate valvirtej ca să-l aducă fără de întîrziere acasă.

Costache stetea în fața lui alb la față, cu răsufierea oprită și nemișcat ca stanul de piatră. „Nu! — zicea

incet și apăsător — nu!“ și altă vorbă nu putea să stearcă din gura lui.

Sandu alergă la Elvira, pe care o știa oarecum stăpână pe vrerile lui Costache, și stăruia ca ea să-l înduplece.

Văzîndu-se singur cu Elvira, Costache se uită împrejurul său, apoi se apropie de dînsa.

— Nu eu am încasat banii, ci Fănică, îi șopti cu glas înăbușit, și singur el știe cine anume l-a sfîntuit.

Elvira se cutremură și ea și-și acoperi fața cu amîndouă minile.

„Care va să zică nu el însuși e vinovat, își zise ea, și a avut destulă tărie să n-o spună aceasta! Ce-o să zică tata cînd va afla adevărul.“

— Nu trebuia să-i dau mandatul, se tingui el, iar după ce i l-am dat, nu-mi rămînea decît să pun de la mine cei 340 de lei ce lipseau.

— Te rog să n-o mai spui aceasta nimănui, stăruia dînsa. Ar fi o lovitură prea de tot grea pentru noi toți. Fă-o din dragoste către mine!

Lui Costache i se iviră lacrimile în ochi.

— Nu știu. O să văd, răspunse. Așa ori așa, trebuie să-l caut pe unde-o fi, ca să-mi spună cine sunt cei ce l-au sfîntuit. În cele din urmă tot o să iasă adevărul pe față, căci mare mirare ar fi dacă nu l-ar confrunta cu mișei aceia.

Elvira începu să plîngă pe înăbușite. Nu mai dăduse Fănică de ieri dimineată pe acasă. Cine știe pe unde se va fi înfundat. Cum mai putea să-l găsească așa în pripă!?

Nu rămînea, cu toate acestea, decît să-i caute urma, și prin amurgul serii Costache a plecat să treacă din cafenea în cafenea, din cofetărie în cofetărie, din birt în birt, de la teatru la teatru, pretutindeni pe unde-l știa abătîndu-se.

Era tîrziu după miezul nopții cînd a dat peste el la „Alhambra“.

— Uite dracu împelițat! strigă el înveselit cînd dete cu ochii de Costache. Iată-te și pe tine om în toată firea. Ce minune ți s-a întîmplat de ai ajuns pe aici!

Costache îl luă de braț și îl duse într-o cabină mai dosnică, ca să-i spună ceea ce avea de spus.

Fănică era amețit de băutură și obosit de dans și de frămîntări; în sala de alături lumea petrecea în bijbaliă zgomotoasă, încît abia se mai deslușea muzica. Fănică, ascultînd vorbele lui Costache, încetul cu încetul se dezmeticea, peste citva timp începu să tremure și tot singele îi pieri din față, și în cele din urmă căzu ca frînt pe un scaun și-și acoperi fața cu minile.

— Grozav! Inspăimîntător! Infricoșător! șopti el cu glas înecat de năvălnicie. N-am dat nimănuia nimic: am luat eu pentru mine cei 340 de lei.

Costache se dete un pas îndărăt, apoi își întoarse fața de la el cu dispreț, scîrbit.

— Ce vrei!? Ce vrei să-ți fac eu acum!? Cum o să-l scăpăm, zise, pe acel om cumsecade de rușinel?

— Ufl strigă Fănică cutremurîndu-se iar. Pentru un păcat atît de mic o pedeapsă atît de grea.

— Nu! șopti Costache, uitîndu-se cu asprime în ochii lui. Nu e mic păcatul! Nu se poate păcat mai mare decît să minți pe omul care a avut încredere în tine, să înșeli pînă chiar și pe tatăl tău. Nu-l iartă păcatul acesta nici Dumnezeu, nici lumea!

Pe cînd acestea se petreceau în mijlocul bijbielii de la „Alhambra“, Elvira se zbătea în culcușul ei, muncită de temeri mistuitoare.

După ce Costache plecase în căutarea lui Fănică, Sandu a pus calul la cabrioletă și-a plecat la prefectură, dimpreună cu Elvira, care, după cele aflate de la Costache, cu nici un preț nu l-ar mai fi lăsat să se ducă numai el singur.

Abia ajunși la prefectură, și-au dat seama c-ar fi trebuit să mai ia cu dîșii pe vreunul dintre ucenicii ca să rămîie la cabrioletă, în vreme ce ei își umblă în treburi. Fiîndcă erau singuri, a rămas la cabrioletă Sandu, și Elvirica a intrat ea singură la prefectură.

Se înserase, dar prin birouri și pe coridoare mai era încă multă lume. Cînd Elvira intră, înaltă, cu capul ridicat, cu pași apăsați și hotărîtă ca leoaica ce-și caută puii răpiți din cotrog, toți din toate păr-

tile [erau] gata de a striga: „Poruncă!“ Se vedea cit de colo că e largă minușita care poartă sacoșa de argint. S-au și lămurit lucrurile după puțină vorbă.

— Degeaba ostenești, coconiță, că nici o treabă nu faci, îi zise măgădăul cu pumnii îndesați. Singurul om care te poate ajuta la timp ca acesta — urmă el pe șoptite — singurul, îți spun eu, e avocatul Lae Vasilescu. Dacă vrei, iau o birjă să vi-l aduc unde veți fi binevoind să mă așteptați. El vi-o face și nu e scump.

Cînd era vorba de bacșișuri și de sfîntuiei, Elvira nu semăna la umăr cu tatăl său, și astfel măgădăul, pînă una-alta, fu pus pe drum ca să-l aducă pe d-l Lae Vasilescu la „Carul cu Bere“.

Fie că stetea departe, fie c-a mai vrut să ia înțelegere și cu alții, d-l Lae Vasilescu i-a făcut să aștepte, stînd ca pe jăratec, mai bine de un ceas.

Spre marea lor mirare, însă, n-au avut să piardă mult timp cu el. Om în toate privințele bine dumirit, el le știa toate din fir în păr.

— Del le zise, cuprins de vie îngrijorare. Lucru greu, foarte greu! Multă alergătură, mare pierdere de timp, iară eu am, din întîmplare, multe alte treburi, o să fiu nevoit a lua și pe alții de ajutor și-o să vă coste cam mult.

— Orișicît ar fi, stăruii Elvira, dar astă-seară tata trebuie neapărat să se întoarcă acasă.

— Da, neapărat! stăruii și Sandu.

— A! întîmpină d-l avocat ridicînd mîna. Aceasta nu mai e cu putință. E ora prea tîrzie. D-l inspector a plecat.

— Puteți să-l căutați, grăi Sandu.

— Vă rugăm! stăruii iar Elvira.

D-l avocat Lae Vasilescu luase înțelegere cu prietenul său Calamari, inspectorul, aceasta era însă treaba lui și numai a lui și a prietenului său.

— Greu, de tot greu! grăi pus pe gînduri, ca omul ce se frămîntă ca să găsească o ieșire dintr-o mare ștrimtoare. Drept să vă spun, urmă, eu personal nu prea am legături cu d-l inspector, dar aș putea, la urma urmelor, să găsesc pe cineva care are trecere la

dînsul. Cum zisei însă, aceasta costă. Așa, numai din curată bunăvoință, nu se deranjează nimeni în cap de noapte. Îmi dați voie să mă¹ dumiresc, urmă iar, luîndu-și aere de om cu deosebire cumpănit. Eu nu cunosc afacerea în toate amănunțele ei, dar ca om de legi trebuie să am orientațiunile mele. Cazul e cu mult mai grav de cum vă inchipuiți dv. E adică vorba de gravă insultă autorităților legal constituite. Pe cit cunosc eu oamenii și împrejurările, denunțarea a fost făcută de cineva care știe că în cazul acesta nici un funcționar de la primărie n-a luat bani, căci dacă sfîntuială, ca de obicei, ar fi fost la mijloc, s-ar fi făcut toată treaba mușama, tot ca de obicei. După toate semnele, dar, cel ce a ridicat cele 4500 de la primărie a pus 340 lei în buzunarul său și a mințit spunînd c-a fost sfîntuit. Aceasta e gravitatea!

— E peste putință! strigă Sandu. Costache nu e în stare să facă așa ceva.

Elvira, care știa că Fănică, iubitul ei frate, a ridicat banii de la primărie, rămase cu inima încețată.

— Se poate, Sandule, șopti ea, foarte bine se poate!

— Coconița judecă bine! stăruii avocatul. Așa trebuie să fie, și fiindcă așa este, d-l Tănase, respectabilul dv. părinte, va fi trecut mîine la parchet, unde i se va lua instrucțiunea, apoi va fi judecat, și mult m-aș mira dacă ar scăpa cu mai puțin de doi-trei ani. Totul atîrnă de la Aristid Ghica, procurorul, care e om neînduplecat.

Sandu și mai ales Elvira rămaseră ca trăsniți din senin.

— Deocamdată însă, urmă avocatul, actele nu sunt dresate, judecătorul de instrucțiune nu e sesizat, și persoana [de] care v-am vorbit și pe care nu v-o pot numi ar putea să înduplece pe d-l inspector Calamari a-i da bătrînului o păsuială de cîteva zile, ca să-și pună treburile la cale.

— Și ce ne-ar costa ostenelele d-voastre și ale domnului despre care ne vorbirați? întrebă Elvira cu oarecare sîială.

¹ În text: oă.

— Domnul Tănase e om cu stare frumoasă, răspunse avocatul, și nu s-ar simți greu atins dacă ar jertfi pentru aceasta vreo 8 000—10 000 de lei.

5 Sandu și Elvira se uitară înspăimîntați unul la altul.

— Opt mii! grăi dinsul.

— Zece mii! oftă dinsa, tremurînd iar ca frunza de plop în bătaia vîntului.

10 Dacă i-ai fi pus pe amîndoi la cel mai afurisit teasc, tot n-ai fi putut să scoți din amîndoi cinci sute de lei. Aici singur Costache ar fi putut să le fie de ajutor, dară el era dus cine știe pe unde.

15 Elvira închise ochii: îi venea să țipe, să zgirie, să-și smulgă părul din cap și să-și rupă hainele de pe trup. Îi părea peste putință ca tatăl ei să rămîie și peste noapte la poliție, unde n-ajunsese nici măcar să-l vadă.

Sandu era mai potolit.

20 — O sumă atît de importantă nu purtăm niciodată la noi, îi zise dar d-lui Lae Vasilescu. Nu ne rămîne deci decît să ne ducem acasă și să ne-o luăm dacă vă vine la socoteală să ne dați pe mai tîrziu o întîlnire.

25 — Între nouă și zece, tot aici — răspunse d-l Lae Vasilescu, omul totdeauna gata de a le veni celor strîmtoși într-ajutor.

Elvira se scutură ca răzbită de frig: acum întîia oară în viața ei începu să simtă că e în lumea aceasta și nenorocire.

30 Mai virtos a simțit-o aceasta după ce s-a întors acasă.

35 Deopotrivă cu adierea lină a vîntului de primăvară se stîrnesc patimile în sufletul omenesc și vrtejiile ajung încetul cu încetul să se desfășure și ne zguduie în cele din urmă întreaga ființă.

Întoarsă de la poliție, Elvira era strivită de simțimîntul că trecute îi sunt zilele pline de soare ale copilăriei, pentru totdeauna trecute, și în zbuciumări grele are să-și petreacă mai departe viața.

40 Costache era tot dus. Nu-l găsise, așa se vede, pe Fănică, nenorocitul. Așteptau ea și Sandu, ea plimbîndu-se

ca ieșită din fire prin casă, cu pași largi și apăsați, iară el șezînd pe un scaun, liniștit și, parcă, nepăsător.

5 Se gîndea Elvira la nemernicia lui Fănică, la jertfa de sine a lui Costache, la amărăciunea tatălui său, ajuns ca din senin să fie pus în rînd cu făcătorii de rele, la vorbele grăite de avocatul acela și la cele ce vor mai fi putînd urma.

10 Îi venea să se repeadă la Sandu, să-l apuce de piept și să-l zguduie.

Ora unsprezece se apropia, și Costache tot dus era.

— Stai parcă nimic nu ți s-ar fi întîmplat, grăi dinsa, oprindu-se în fața lui Sandu. Nesimțitorule. Îl știi pe tatăl tău unde l-ai lăsat și nu-ți pasă!

15 Sandu se uită lung la ea.

— Și adică ce vei fi voind să faci? răspunse el. Nu-mi rămîne decît să aștept dacă Costache, nu știu de ce, nu și-a găsit altă treabă decît să alerge după Fănică, haimanaua, care nu poate să ne fie de nici un ajutor. Ce vreii? N-aș sta eu bucuros în locul tatii! Nu mă iartă însă afurisiții aceia. Și dacă e vorba — adăugă peste puțin — mi-e parcă întîrzierea lui Costache e rînduită de Dumnezeu. N-avem noi să ne plecăm la ispitirile avocatului. Îl știi pe tata tot atît de bine ca mine: s-ar amări de nu ne-ar ierta toată viața lui dac-ar afla c-am dat bani ca să-l scăpăm. Lasă-l, că tot n-au ce să-i facă!

Ea știa însă și ceea ce el nu aflase, se gîndea și la Fănică și iar începu să se plimbe în sus și în jos.

30 Era trecută și ora unsprezece și se apropia miezul nopții, chiar și dacă se întorcea Costache, să facă rost de bani, nu mai era noaptea aceasta chip să se întîlnească cu Lae Vasilescu.

35 „Ei! — își zise ea — o să rămîie tata noaptea aceasta acolo. Rămîn însă celelalte: judecătorul de instrucțiune, procurorul, judecata.“

Ea își ridică amîndouă minile în creștetul capului.

„Totul atîrnă de la Aristid Ghica, procurorul, care e om neînduplecat“, așa zisese avocatul.

40 Îl știa toată mahalaua pe acest Aristid Ghica, bunul prieten al Laurei. O aflase aceasta și Elvira,

care se făcea că nu știe, și trecînd din cînd în cînd pe la cocoana Aspasia, tot se mai întîlnea cu Laura. Se ivea de la sine gîndul de a o ruga pe Laura să pună o vorbă bună pe lîngă prietenul ei, de la care atît de mult atîrnau.

Ea scutură însă cu obicinuita ei îndărătnicie din cap.

„Nul își zise. Niciodată! asemenea umilire e împotriva firii mele.“

Trecu apoi în iatacul ei, să se culce; ea nu dormea însă nici tîrziu după miezul nopții, cînd Costache și Fănică s-au întors.

Auzind zgomotul făcut de dinșii, ea sări în picioare, se îmbracă în pripă și le ieși în cale.

Întilniți în tînda cea luminată de felinar, ei rămaseră nemișcați față în față, Fănică smerit și cu ochii în pămînt, Costache drept și cu capul ridicat, iar Elvira oarecum aiurită.

— Închipuiește-ți — grăi Costache după cîtva timp — el, încasînd cele 4500 de lei, n-a dat nimănui nimic, ci a băgat cei 340 de lei în buzunarul lui.

— Se poate!? exclamă Elvira, aruncîndu-i lui Fănică o căutătură aspră.

— Așa este! îi răspunse acesta fără ca să i se uite în față.

— Nu ți-ai dat tu seamă, îl înfruntă dînsa, ce fel de durere are să ne cuprindă pe noi toți și mai ales pe tata cînd minciuna aceasta va fi dată de goll?

Fănică se uită la ea.

— Se-nțelege că nu mi-am dat seamă, răspunse el. Dacă m-aș fi gîndit și la așa ceva, n-aș fi făcut ceea ce am făcut. Mi-am pierdut însă mințile, mi s-a întunecat vederea și am căzut în ispită. Mi-e groază și mie cînd mă gîndesc că nu-mi rămîne decît să spun adevărul.

— Ce să facem noi acum!? strigă ea, puindu-și iar mînile-n cap.

— Orișice veți fi făcînd, îi zise Costache, într-un păcat să nu mai cădeți: nu mai mințiți pe părintele vostru, nu-l mai înșelați, nu mai puneți nimic prin dosul lui la cale, țineți seamă de slăbiciunile lui.

— Costache, dragă Costache — strigă Elvira, cuprinsă de fiori — nu de dragul meu, ci fiindu-ți milă de tata, care e om atît de curat la fire, taci și nu-i mai spune nimănui ceea ce-mi spuseși mie, nici mamei, nici lui Sandu, nimănui.

Costache clătină din cap.

— Aceasta nu se poate! îi zise el, cuprins de adîncă induioșare. Dragă-mi ești, de mi se cutremură întreaga ființă cînd mă gîndesc că are să te doară ceea ce fac, dară eu nu pot să spun decît adevărul dacă nenea Tănase mă ispitește și mă întrebă și tot numai adevărul am să-l spun și în fața judecătorului. El își ridică mina și-și îndreptă privirea spre cer: Nu e mai mare păcat decît să minți pe aceia în fața cărora ai să te închini! grăi dînsul, rostind vorbele cu glas limpede și răscăpat.

Elvira începu să lăcrămeze și să-și frîngă mînile.

Ea trebuia să facă tot ceea ce omenește e cu putință ca Costache să nu fie ispitit nici de tatăl ei, nici mai ales de judecători.

Soarta ei era hotărîtă: nu-i rămînea decît să se umilească în fața Laurei pentru ca aceasta să-l induplece pe Aristid Ghica.

ZILE DE PRIMĂVARĂ

— N-ai, draguță, nevoie de dînsa, grăi cocoana Aspasia cînd Elvira trecu pe la ea ca să afle cînd poate s-o găsească pe Laura. Trece el după-amiază pe aci și n-ai decît să vii să-l aștepți. E mult mai bine să vorbești însăși cu el. Nu-l cunoști, dar îți spun eu, e om subțire și foarte cumsecade.

Elvira răsuflă ușurată: scăpase pe neașteptate de umilința ei nesuferită.

A dat însă peste altele.

După-amiază, cînd a trecut pe la cocoana Aspasia, el, care venise mai înainte, o aștepta. Știa din spusele bătrinei, cam de ce e vorba, dar nici prin gînd nu-i trecea că are să se întilnească cu frumoasa frumoaselor din Calea Victoriei și de la Șosele, pe care o credea

făcînd parte din cu totul alte cercuri. Cu atît mai puțin se aștepta dînsa să dea la cocoana Aspasia peste el, bineștiutul tinăr înalt, voinic, chipeș și totdeauna ca scos din cutie.

5 Ei tresăriră deci amîndoi și rămaseră zăpăciți cînd se pomeniră față în față.

Om din lumea mare și trecut prin multe, el își veni peste puțin în fire și plecă spre dînsa.

10 — Sunt încîntat, domnișoară, îi zise, foarte, foarte încîntat. D-voastră nu mă veți fi băgat în seamă, dar eu am avut adeseaori plăcerea de a [vă] admira trecînd prin mijlocul lumii plictisitoare. Nu m-am așteptat să am azi încă mai marea plăcere de a vă stringe mina.

15 Elvira tremura ca porumbița sub ochii vulturului. Îi era parcă i se prăbușește în cap casa cea dărăpănată a babei, se căia de a fi venit și abia mai putea stăpîni pornirea de a o lua la fugă, ca să scape de o mare primejdie.

20 — Marea d-voastră bunăvoință mă face, domnule, să mă rușinez. Poate c-am venit la timp nepotrivit.

El își dete seamă despre starea ei sufletească și înțelegea că are s-o ieie cu binisorul, ca să n-o sperie.

25 — Din contră! grați dar, luînd-o de mină ca pe un copil sfiicios, ca s-o ducă la un scaun. Cocoana Aspasia, urmă apoi, mi-a spus de ce e vorba. E pentru mine o deosebită mulțumire să mă interesez de cele petrecute cu tatăl d-voastră. Pare-mi-se că e la mijloc una dintre înscenările la noi, din nenorocire, nu tocmai rare, un fel de șantaj. Am să mă duc chiar acum să văd și-mi dați voie să trec apoi pe la d-voastră, ca să vă spun ce-am constatat.

Vorbele lui răsunau în urechile ei lipsite de înțeleș.

35 — Sunteți prea binevoitor! îi zise ea.

Nu mai vorbise niciodată în viața ei cu asemenea oameni, îi era frică și răsuflarea i se oprea în loc, tîmplele îi zvîcneau, inima i se strîngea.

40 — Dorința mea fierbinte e — grați rostînd vorbele pe împiedicate — ca tata să se întoarcă cît mai curînd acasă și ca nici o cercetare să nu se mai facă pentru

cei 340 de lei. Vă rog, domnule, nici o cercetare, nici una, și nu vă supărați dacă plec!

D-l procuror era viu îngrijat. „Cu asta, își zicea, ai să umbli binisor, ca cu ouăle de prepeliță.“

5 — Fiți liniștită, domnișoară, stăruii dînsul, fiți bună, răbdătoare, căci, iată, chiar acum plec și-l aduc, așa nădăjduiesc, chiar eu însumi pe tatăl d-voastră.

10 — Nu știu cum să vă mulțumesc, domnule! întîmpină dînsa.

— Fiți încredințată că mă simt fericit dacă vă pot face o cît de mică plăcere! grați dînsul, apoi își luă bățul și pălăria și plecă cu pas grăbit pînă la colț, unde-l aștepta trăsura.

15 Elvira se uită biuguită după el.

Era nemulțumită cu sine însăși, își făcea muștrări de a fi venit singură la cocoana Aspasia și-și puse tare în gînd să nu mai iasă decît însoțită de franțuzaica ei. Deși, dar, bătrîna o rugă să mai stea și să vie des pe la dînsa, ea plecă peste puțin, cu pași grăbiți și cuprinsă de o nelămurită îngrijorare.

20 Nu se îndoia că el vrea cu tot dinadînsul să scape pe tatăl ei și-l va și scăpa. Avea deci cuvinte de a fi mulțumită și de a se bucura; sosită, cu toate aceste, acasă, ea se uita cuprinsă de neliniște acasă. El putea în toată clipa să sosească, iar oameni ca dînsul nu mai intraseră niciodată în casa lor, ce-i drept, largă, dar poate că nu tocmai bine mobilată. Singele îi năvălea mereu în obraji cînd se gîndea că nu știe cum să-l primească, ce să-i zică, cum să-și dea pe față mulțumirile ei și cum să se poarte față cu el frații ei și mai ales mama ei cea nedeprinsă cu lumea.

35 Uitîndu-se din cînd în cînd în oglindă, ca să-și potrivească gîteala, mutînd ici un scaun, colo altul și ștergînd praful, ea mereu zicea în gîndul ei: „N-aveam eu să mă încurc cu asemenea oameni!“

40 În vremea aceasta, Aristid Ghica a trecut pe la Prefectură și, după cîteva vorbe cu inspectorul, l-a luat pe Tănase, ca să-l aducă. Iar după sosirea lor toate s-au limpezit.

Dacă ea nu știa cum are să-l primească și să-i mulțumească, știa dînsul, om trăit în lume, cum să se potrivească cu cei ce-l primeau în casa lor și să le fie tuturoră pe plac.

5 Se simțea, fără îndoială, străin unde se afla și puțin a stat, dar și-a luat, după obiceiul pămîntului, dulceața și cafeluța, ba a băut și un țui în sănătatea stăpînilor și a preafrumoasei lor fiice:

— În curînd, socri!

10 Abia acum a ajuns Elvira să se bucure. Era fericită că toate au ieșit bine și că toți ziceau: „Ce om! ce om! Se vede că e prinț.“

Prinț n-o fi fost, poate, dar era om care știa să-și facă treaba. Aceasta mai bine decît toți o știa Tănase care se mira și se minuna c-a putut să scape.

15 El adică, acolo la poliție, se încredinșase că era greu vinovat. Cei 4 500 de lei fuseseră numărați fără de nici o scădere, și el le făcuse celor de la primărie o mare nedreptate.

20 Mișelie fără de seamăn! Nu! așa ceva nu se poate ierta.

Iară el era în stare să-și bage mîna în foc pentru Costache.

Nu era nici el mai breaz decît alții!

25 „Dar, își zise, la urma urmelor, nici frate, nici cumnat, nici fiu ori nepot, om din casă, ba nici chiar slugă nu-mi este. Cîtă vreme muncește cu folos, e bun tovarăș. Am însă să fiu de aici înainte cu ochii în patru.“

30 Așa au și rămas lucrurile: își ziceau „bună ziua“! cînd se întîlneau, iar de-acolo înainte fiecare cu ale sale.

Vorba românului: „Ce a fost a trecut!“

35 Nu-i este însă omului dat să știe de unde și din ce i se trage fie binele, fie răul, și rău a făcut Tănase de n-a fost cu inima deschisă și nu i-a făcut lui Costache cuvenitele muștrări.

40 Elvira n-a mai plecat singură de acasă, nici pe la cocoana Aspasia nu s-a mai dus; ieșind însă cu franțuoaica la plimbare, l-a întîlnit, ca alte dăți, pe d. Aristid; și acum, după cele petrecute, era pentru el

o chestiune de recunoștință să oprească pe o clipă și să schimbe cîteva vorbe.

5 Cîteva, puține vorbe — azi; să mai și meargă cîtiva, puțini, pași împreună — mîine; să facă chiar și o mică plimbare împreună — poimîine. Era, la urma urmelor, pentru el o mulțumire să treacă prin mijlocul lumii însoțind o tînră atît de frumoasă, iară ea se simțea măgulită... Ce aveau de altminteri, ce puteau să aibă el, boierul, și ea, fata Marghioalei, unul cu altul!?

15 El era deprins cu cocoane și cu coconițe din lumea mare care știu să-și măsoare fiecare vorbă și fiecare mișcare, își petrecea timpul cu actrițe și cu fel de fel de alte artiste care fură mințile prin plăcute fătarnicii și, obosit de aceste, căută în brațele unei Laure oarecare odihnă premenitoare. Pe Elvira în nici una dintre aceste lumi nu putea s-o pună: ea era pentru dînsul ceva străin, cu totul nou, o ființă care uimește prin cu desăvîrșire neobicinuitul ei fel de a fi.

20 Tînră de o fire năvalnică, de o inteligență scînteietoare și stăpînită de nepotolită sete de a ști, ea-și petrecea timpul citind și iar citind ori stînd de vorbă cu franțuoaica, o fată bătrînă și sfătoasă. Mai avînd și inima deschisă, multă îndrăzneală și o voință necovîrșită, bogăția sufletească se revărsa peste frumoasele ei buze cu un fel de avînt care-l puneă în uimire pe tînrul deprins a socoti femeia numai drept un crimpei de om. Orbit de strălucirile ei sufletești, el nu mai vedea într-însa femeia frumoasă, și chiar de la prima lor întîlnire pierduse simțămîntul că e mai presus de dînsa.

25 Elvira, femeie ca toate femeile, o simțea aceasta și a început să-și dea seamă că franțuoaica e cel puțin de prisos, dacă nu chiar supărătoare.

35 „Sunt — își zicea în fundul inimii ei — trecută de vîrsta în care pot să dau în gropi rămîind de capul meu.“

40 Îi era ca omului care, ieșit în primăvara indulcită de adieri călduroase, vede cerul senin și verdeața proaspătă și e pornit să dea la o parte îmbrăcămintea care l-a ferit de ger în timpul iernii.

Și în adevăr i se desprimăvăraseră Elvirei: era primăvara vieții ei.

Ar fi ris d. Aristid dacă i-ar fi spus cineva că e bătut de gindul de a i se face cocoanei Marghioalei ginere, și Elvira s-ar fi supărat și ea dacă i-ar fi trecut cuiva să vorbească despre așa ceva, ceea ce n-ar fi putut să facă decît franțuzoaica cea incredințată că acolo o să ajungă în cele din urmă lucrurile. Erau însă cu deosebire plăcute clipele pe care el și ea le petreceau împreună, și-ar fi fost o adevărată prostie să nu le sporească clipele acelea, cînd atît de învederat e că mulțumirea sufletească de care te lipsești astăzi e pierdută pentru totdeauna. Aceasta cu atît mai virtos cu cît azi era viscol, mîine moină, poimîine lapoviță și iarăși ger aspru: rar se nimeresc zilele în cari om cu om se poate întîlni, așa pe nepregătite, la plimbare și abia de citeva ori au avut el și ea parte de mulțumirea de a sta mai ici, mai colo, sub ocrotirea franțuzoaicei, de vorbă. După primăvara cea scurtă au urmat apoi zădufurile de vară și el a plecat la răcoare și la aer curat.

Mai înainte de a fi plecat, el a avut citeva zile de cumpănă supărătoare.

O ușoară pornire a inimii îl îndemna să nu plece fără ca să se fi dus să vadă pe Tănase, ca să ia ziuă bună de la dînsa. Era și aceasta chestiune de bună-cuviință. Cu toate acestea, nu s-a dus: i se părea prea mult.

Nu se așteptase însă la așa ceva nici Elvira, care, în timpul verii, a început să facă, acum și fără de franțuzoaică, din ce în ce mai lungi plimbări cu Fănică și cu d-l Filimon Mustac, inginerul, care se întorsese din străinătate om făcut și cu desăvirșire schimbat.

Ținea Elvira la el încă din timpul cînd îi fusese bun și zelos învățător. Știa apoi că tatăl său ține mult la el. N-ar fi crezut însă niciodată că o să iasă din el omul de acum, deștept, cumpănit, inzestrat cu multă știință, priceput între ale sale, elegant și manierat, o foarte plăcută societate, nu tocmai deopotrivă cu d-l Aristid, dar cam la fel.

Frumoase erau și zilele petrecute în plimbări cu Mustac, căci orișicare fată tină și deșteaptă e dori-toare de a sta de vorbă cu oameni umblați prin lume și se simte măgulită cînd cei mai în vîrstă îi dau ascultare.

Într-una din zile au plecat Mustac, ea și Fănică la Tei, ca să mănînce o caracudă la grătar, să bea un pahar de pelin și să vadă lacul și împrejurimile lui.

Sosiți acolo mai de dimineață, pe răcoare, au intrat în curtea bisericii, ca să vadă mormintele Ghiculeștilor.

— Aceasta e familia lui Grigorie Ghica-vodă, zise Mustac. E primul domn pămîntean după ce la 1821 au fost alungați din țară fanarioții. Din familia aceasta a ieșit și Doña d'Istria, vestita scriitoare, care a murit pare-mi-se la Florența.

Elvirica se închina în fața fostului său învățător. I le spusese, poate, odinioară și ei acestea, dar ea le uitase, precum se vede.

— Tot din familia aceasta va fi făcînd parte și d-l Aristid Ghica, grăi dînsa.

Mustac nu putea să-și dea seamă de unde și pînă unde ajunge ea să vorbească despre acel Aristid Ghica. Îl știa însă pe acesta.

— Nu! întîmpină dar. Acela nu are nici o legătură cu Ghiculeștii.

— Dar toată lumea îi zice prințul stărui dînsa.

— Aș! răspunse el. Sunt și băcani care-și zic Ghița în loc de Gheorghie, cum zicem și Iorgu ori Guță în loc de Grigorie. Aristid de care vorbești e un băiat de bani gata, care își petrece viața în aventuri galante, de altminteri om cumsecade.

Fănică-l știa și el pe acel Aristid și-i aruncă Elvirei o căutătură care o făcu să roșească.

Se înșela însă Fănică dacă credea că pe dînsa o jignea Mustac spuînd că nu e prinț Aristid și că el umblă după fuste. Ea și-l socotea, dimpotrivă, mai apropiat, iar cît pentru celelalte, ea se socotea, cu zîmbetul ei de frumoasă, mai presus de toate.

Ieșind din curtea bisericii, ei s-au oprit pe coasta de unde se deschide o largă și încîntătoare vedere

spre lunca verde a Colentinei. La stînga, în fața bisericii, se întinde grădina acum părăginită și sub ea se află lacul încrețit în unde mărunte, iar la dreapta, pe ici, pe colo, apă, trestie, papură, șovar, iarbă verde și vițe risipite pînă spre minăstirea Plumbuita, care se ridică a pustiu deasupra coastei din fund.

— Ce frumos! exclamă Elvira. Ce-i acolo în fund?

— E Plumbuita, cîmpul de bătălie unde Matei-vodă Basarab a cîștigat izbînda pe urma căreia s-a ridicat în scaun.

Dînd acest răspuns, el ridică ochii spre cer. Era nourat cerul, dar după părerea lui nu a ploaie.

— Am putea să ne ducem pînă acolo ca să ne întoarcem pe șoseaua Colentinei, urmă el. E răcoare și bine. O bună și nu prea obositoare plimbare, se înțelege după ce ne vom fi potolit colo, la cîrciuma de pe malul lacului, și foamea și setea.

Așa au și făcut.

De-a lungul drumului, ici cînta în stuful de la marginea bălții o presură, colo se auzea din lanul des un cîrstei ori o prepeliță, mai departe se ivea deasupra păpușului un stol de rațe sălbatice, iar pe la marginea bălților păseau cu picioroange lungi un cocostîrc, mai un pescar. Elvira îl întreba mereu pe fostul ei învățător: „Ce-i asta?” „Dar asta ce-i?”

Și mai stăruitoare îi erau întrebările după ce au sosit la surpăturile fostei minăstiri, unde sunt atît de multe de văzut.

— Nul nul nul stărui dînsa cînd Fănică voi să intre pe poarta clopotniței dărăpănate. Vreau mai înainte să mă saturem de minunatele priveliști de la dreapta, din stînga și din dosul minăstirii. Haide! urmă alergînd pe săltate de aci pînă colo ca un copil răsfațat.

După ce au intrat, în sfîrșit, în curtea înconjurată de dărîmături și plină de bălării crescute deasupra mormanelor de cărămidă și moloz, ea s-a uitat împrejur, cuprinsă de uimire și din ce în ce mai înduioșată.

— Se poatel? se tîngui dînsa. E de necrezut! Ce fel de oameni sunt aceia cari au lăsat în asemenea

risipă un giuvaer cum se vede a fi fost acesta, un locaș sfînt, de care se leagă atît de scumpe amintiri!? Cine? cum? cînd? de cel?

Mustac începu s-o dumirească cine a ridicat și înzestrat minăstirea, care la 1632 era în ființă, care era rostul fiecăreia din părțile zidirii acum ruinate, cum era bolta cutare, colonata cutare ori pivnița cutare, care era zestrea minăstirii cînd cu secularizarea, de cînd au fost toate lăsate în părăgînire. Vorbea nu numai arhitectul, ci totodată și omul care are mintea deschisă pentru toate, și Elvira se fericea știindu-se fiica lui Tănase Colțatu, care atît de bine știe să-și aleagă oamenii.

Nu era Filimon Mustac deopotrivă cu Costache, asta nul! Avea însă și el ale lui! Singur era și el în felul lui!

Părerea aceasta nu și-a schimbat-o Elvira nici după ce d-l Aristid Ghica s-a întors iar la București.

În timpul petrecut la pădure verde și la aer curat n-a uitat, precum se vede, puținele clipe petrecute cu dînsa, căci după întoarcere n-a mai stăruit în gîndul c-ar fi prea mult dacă i-ar face o vizită lui Tănase și cocoanei Marghioalei. Ce-l privea adică pe el timplăria lui Tănase și bucătăria cocoanei Marghioalei!? S-a dus, de întoarcere, să-l vadă pe Tănase, ba a mai luat cu dînsul și un frumos buchet, cum se cuvîne cînd e la mijloc și-o drăgălașă domnișoară.

Au urmat apoi pe ici, pe colo posomoritele zile de toamnă, cari pentru Elvira tot încîntătoare primăvară au rămas.

ZBUCIUMĂRI INFUNDATE

Mahala! Ce este mahalaua? Sunt oameni și mai ales femei cu ochi neastîmpărați și pînditori cari li se uită unii altora prin crăpăturile perdelelor în casă spre a se dumiri ce se află pe polițe și pe colțare, prin dulapuri și prin lăzi, prin saltare și pe sub paturi, știu mai bine decît tine însuți ce gîndești, ce simți și ce vrei

și-ți cunosc din fir în păr spița neamului, rostrurile vieții și adevărata fire.

Îndeosebi mahalagii de baștină ai Bucureștilor nu degeaba sunt mitocani, embaticari ai metoacelor.

Își urzise în vremurile mai de demult la București fiecare minăstire mai însemnată metocul, unde trăgeau călugării ori călugărițele când veneau cu treburi la Mitropolie. Avînd aceste metoace lărgime mare, oamenii fără de rost cădeau cu rugăminte la egumeni și la starițe ca să le dea cîte un petec de pămînt pe care să-și facă rost de o căscioară. Își avea deci fiecare minăstire mitocanii, cari steteau adunați ca puii pe lingă cloșcă, privegheau neîncetat unul asupra altuia și erau în toată clipa gata să vestească pe sfinții-lelor despre cele ce se petrec în mahalaua metocului. E deci lucru rămas din bătrîni, un fel de boală din născare la mitocani să nu treacă nimic cu vederea, și mitocanca de soi știe mai bine decît orișicine cîți pomi ai în grădină, cîte curele de pastramă își stau atîrnate de căpriorii din pod, cîți grășuni își guită prin curte, cîte ouă ai pus sub cloșcă, cînd te scoli, cum îți petreci ziua, cu cine te însoțești... gura mahalagioaiceii de baștină seamănă nu are.

Cînd se ivește prin mahala vreo trăsură, vreun car cu boi ori vreo mutră din altă lume, vecinele aleargă una la fereastră, alta chiar în fața casei, toate doritoare de a vedea, gata de a născoci și grăbite de a se duce la răspîntie, ca să se întilnească cu altele și să se dumirească între ele, șoptindu-și la ureche.

O dată, de două, de trei ori, numai de trei ori s-a oprit trăsura lui Aristid Ghica în fața caselor lui Tănase: vecinele aleargă strigînd: „A venit prințul, iar a venit!” și toate spun că el vine mereu pe la Elvira, care l-a lăsat mofluz pe cellalt.

Cîteodată trăsura rămîne la celălalt colț și el își urmează pe jos, mai cu perdea, drumul pînă la cocoana Aspasia. Vecinele știu că el are întîlnire cu Elvira, care l-a șterpelit și-a lăsat-o pe Laura cu inima friptă.

Lina lui Șoltuc, gazda lui Costache, adevărată mahalagioaică și ea, nu-și mai putea stăpîni firea. Tipa din cînd în cînd dreptatea din ea.

— Pune-ți, Lino, pază gurii, că prea le torni prăpăstioase! îi zicea Costache.

— Las', că știu eu de unde le adun, grația dînsa sugindu-și buzele ca cocoana Aspasia. Nu mă iartă firea, dar multe aș putea să spun. Tac și nu zic nimic. Nul din mine nici cu cleștele n-are nimeni să scoată vreo vorbă. Uite, îmi dă brînci, dar mă stăpînesc. La urma urmelor, ce mă privește!? E cu ochi și cu sprincene! Se vede cît de coloz! Eu nu zic nimic, dar toată lumea știe ce l-a îndemnat pe Tănase să-l scoată mofluz pe italian și să-i facă vînt, ca să-l bage în tovarășie pe Filimonul acela. N-o spun eu; o vede toată lumea. Eu tac, cum zisei, și nu zic nimic!

— Eu, Lino, vîd c-ai zis, ba chiar și-ai spus ceva ce nu poți să știi! grai Costache, omul liniștit și totdeauna cumpătat.

Știa el chiar mai bine decît Lina c-au fost la mijloc oarecari vicieșuguri ale d-lui Filimon Mustac, dar aceste erau lucruri pe cari Lina nu putea să le înțeleagă.

— Nu vreau, Lino, să zic c-ai spus prostii, urmă el, dar eu port socotelile tovarășiei și știu mai bine decît orișicine că italianul era mereu incurcat și că nu o dată a sărit Tănase să-l scape. Ar fi putut să scape și acum dacă l-ar mai fi păsuat timp de vreo două-trei luni, căci avea să ia niște bani; n-a mai vrut însă.

— Asta e, vezi, n-a mai vrut! întîmpină Lina. Vorba e de ce n-a mai vrut!?

Costache stătea de vreo zece ani acum în gazdă la Șoltuc, dormea sub același acoperămint cu Lina și minca bucata gătită de ea. Cînd n-avea de lucru la tâmplărie, el stătea de obicei acasă și, slăbiciunile lui, desena ori citea, mult și multe citea. Niciodată nu-l supăra nimeni; mai ales Lina-l lăsa în pace și umbla în virful picioarelor. Acum ea era cuprinsă de un neastîmpăr care trecea și la el, cum trece căscătura din om în om, și aceasta-l supăra.

— De ce, Lino? grai dînsul. Pentru că e om zăcaș, care rabdă cît rabdă, dar ține minte și nu te mai iartă după ce și-a pierdut răbdarea. N-o știe aceasta nimeni mai bine decît mine, urmă el, suspinînd din greu.

Am trăit, precum știi, timp de patru ani în casa lui ca ucenic, și atit atunci, cît și după ce am ieșit calfă, mă cicălea mereu de-mi venea să-mi iau lumea în cap. Acum, de o bucată de vreme, îmi vine să-mi iau lumea în cap pentru că nu mă mai cicălește. I s-a făcut, se vede, lehamite și nici în ochi nu mi se mai uită, nici vorbă bună nu-mi grăiește, ci mă ia totdeauna cu binișorul, parcă niciodată nu i-aș fi fost nimic. Așa au venit lucrurile și cu italianul. I-a șoptit, ce-i drept, și arhitectul acela mai una, mai alta la ureche: Tănase nu e însă om pe care poți să-l încinți, și zadarnic ar fi rămas toate vicleșugurile dacă n-ar fi fost la mijloc aceasta.

Lina scutură stăruitor din cap. Iar îi dedea brinci pornirea de a spune ceea ce știe.

— Dacă așa spui — grăi stăpînindu-și firea — așa trebuie să fie și nu-mi trece prin gînd să zic că au dreptate cei ce ar vrea să te facă să crezi că Tănase ține să și-l facă ginere pe inginerul acela! Eu nici n-o zic, nici n-o cred aceasta.

Costache îi aruncă o căutătură de om pornit spre ceartă.

— Vorbești, Lino, alandala! grăi dinsul. Acestea sunt lucruri pe cari nici el însuși nu le știe. Nu! omul nu știe cum poate să i se schimbe gîndul de azi pînă mâine și cum pomină poți să te întorci iar la cele dorite alaltăieri.

— Uite, așa zic și eu, întimpină Lina zimbînd. Stînd la porțiță de vorbă, mai una, mai alta dintre vecine dă cu socoteală că n-o să i se implinească lui Tănase gîndul. El ține la Elvirica lui ca la lumina ochilor săi, iară ochii ei, după toate semnele, spre altul se îndreaptă. Cine poate să știe care pe care!?

Costache își pierdu răbdarea, își luă pălăria și ieși din odaie la aer curat.

Era duminică după-prinz. Șoltuc și ceilalți doi tovarăși cari steteau în gazdă la el se culcaseră să tragă un pui de somn.

Costache, nemaifiind în stare să citească, ieși în uliță și se duse la circiuma din colț.

Îi venise, așa deodată, poftă de a bea.

Intrat însă în circiumă, el rămase cu inima îndoită. „Să bea omul — zicea odată Tănase — mai ales cel ce muncește din greu are nevoie de băutură, și bine face dacă bea, dar nu la circiumă, ci la el acasă și cu măsură.”

Ei bine! Tănase era unde va fi fost și nu putea să știe cine bea și cine nu bea la circiumă. Costache nu mai putea, cu toate acestea, să stea pe gînduri.

— Băiete, zise el. Să-mi dai un clondir de vin vechi, dar dă-mi-l să-l iau acasă.

Apoi s-a întors acasă, în iatacul lui, și a început să bea pe gustate, nițel cite nițel, ca să simtă gustul vinului și să nu se ametească mai rău de cum fi prieste omului. Și e lucru știut și de atîtea ori spus că vinul înveșelește inima omului.

— Dă-le toate dracului! strigă Costache în cele din urmă. Ce-ți pasă! Una e viața omului, și păcătos e cel ce nu știe să și-o trăiască pe plac.

Ceea ce-l supăraseră pe el nu erau faptele petrecute, ci vorbele fără cumpăt ale mahalalei. De aceea se ivea din cînd în cînd, ca pe fulgerate, în sufletul lui simțimîntul că o mare nenorocire are să se întimplă, că orișunde te uiți, peste nenorociri dai în lumea aceasta. Iar turna însă în pahar și iar se muia.

„Da! — grăi așa, vorbind cu sine însuși — om zăcaș și încăpățînat, dar bun și cu dreptate, cu adevărat om, cum numai rar găsești. Să-l trăiască Dumnezeu! în plin să-i meargă toate! urmă cuprins de înduioșare. Eu ce să-mi fac dacă sunt un păcătos!?”

N-ar fi fost adevărat dacă s-ar fi zis că e amețit de băutură. Nu era, dar o plăcută amorțeală îl cuprinsese și, închizîndu-și ochii, se învirtețeau toate în capul lui și din negura închipuirii lui se deslusea mai Sandu, mai Marghioala, mai Elvira, mai Fănică, mai vreunul dintre tovarășii lui.

„Bun băiat, bun și harnic, priceput om. N-ai ce să-i zic!... Copilul ei... Ce femeie! Nu-i vorba, și-ai lui!... Fratele mai mare al lui Fănică... Del! Cine-ar fi crezut să mai iasă din Fănică om ca cel de ieri! De cînd cu spaima cea mare, care l-a zguduit, și-a venit în fire și s-a făcut să-i cauți pereche... Bine-am

făcut, foarte bine! Uite! mi-e parcă o văd și acum...
«Costache, din dragoste pentru mine!» Ce suflet de
femeie! Cum, Doamne, să nu faci de dragul ei ori-
șice!?”

5 Se vedea pe sine însuși ducând ghiozdanul ei și-o
auzea zicând: „Costache, vino!” „Costache, stai!”
„Costache, du-te!” „Uite, Costache!” „Vezi, Costa-
che!”... Cum știa Dumnezeu să împodobească lumea
și să-i dea vieții farmec!

10 Pe la toacă el se ridică cu ochii mulți în lacrimi
de înduioșare. Nu-l mai răbda firea să stea: trebuia
neapărat să se ducă acolo unde și-a trăit cele mai fru-
moase zile ale vieții, să simtă mirosul de talași, de
15 scinduri de curind trase la rindea, de vopsele și de
cei, să schimbe o vorbă fie cu unul, fie cu altul dintre
cei apropiați de sufletul lui.

Rar i se întâmpla, ce-i drept, ca duminicile ori
zilele de sărbători să treacă pe la timplărie, acum însă,
după ce-și deșertase clondirul, acolo și numai acolo
20 se simțea el acasă, și acasă omul se simte mai bine
decît orișunde.

Văzindu-l trecind prin mijlocul uliței, vecinele
se uitau ciudite după el.

25 Lasă că nu-l știau băutor, dar nici nu semăna cituși
de puțin a om băut.

„Ce i se va fi întâmplat lui Costache de trece rizind,
parc-a lui ar fi lumea întreagă!” își ziceau ele.

A lui și era, căci în starea sufletească în care se
afila, nimic nu-i mai lipsea și toate le are cel ce de
30 nimic nu mai simte trebuință. S-ar fi închiondorit,
poate, dacă în fața casei ar fi găsit trăsura prințului
ori dacă Mustac, inginerul, i-ar fi ieșit în cale. Mai
e însă în lumea aceasta, pe lângă toate acestea, și no-
35 roc: el s-a uitat la toate ferestrele casei și n-a văzut
pe nimeni; a trecut de-a lungul curții spre timplărie
și nimeni nu i-a ieșit în cale; a intrat pînă la masa lui
de desemn și nici măcar vreunul dintre ucenici nu a
prins de veste. Era parcă ar fi plecat toți, lăsînd casa
pustie, și el i se părea sieși un fel de lunatic plecat
40 fără ca să știe unde și dus într-aiurea de o tainică
putere, după cum îl trage sfoara.

„Vezi d-ta minune! grăi uitîndu-se în toate părțile.
E ca în povestea cu zina cea adormită prin farmece,
împrejurul căreia dorm și străjile de pază.”

Adevărul era că în timpul trecerii lui prin curte
5 el fusese zărit de cei din casă.

În timpul cînd el stetea singur în iatacul lui și
bea cite o înghițitură din clondir, Tănase, Fănică și
Elvira stăteau busumflați și departe unul de altul,
fiecare în cite un colț al salonului larg și luminos.

10 În curînd, după masă adică, Sandu își pusese armă-
sarul la cabrioletă și trăsese la scară, ca s-o ia și pe
Elvira și să iasă, ca alte dați, la Șosea.

Fănică înghiți de citeva ori în sec. Nu de ieri, de
alaltăieri, ci de mult acum i se făcea negru înaintea
15 ochilor cînd îl vedea pe Aristid Ghica. Nu-i da mina
s-o mărturisească aceasta și după ce Aristid Ghica îl
scăpase pe Tănase din încurcătura cu cei 340 de lei,
dar își făcea cele mai grele muștrări pentru vina de
a-l fi băgat pe tatăl său în acea încurcătură. „Dacă
20 n-ar fi fost la mijloc păcatul meu, n-ar fi fost Elvira
niciodată nevoită să ceară ajutorul netrebnicului
aceluia.”

Aceasta-l rodea cu atît mai virtos, [cu cît] ea nu
putea să i-o spună chiar nici lui Costache. I se răzvră-
25 tise deci întreaga ființă cînd a aflat că soru-sa, ieșind
cu Sandu la Șosea, se întâlnește adeseori cu Ghica și
se plimbă toți trei. Văzînd-o acum pe Elvira gătită
și gata de plecare, el își pierdu într-o clipă de slăbi-
ciune voința.

30 — Ai face mai bine dacă ai pleca singur! ti zise
deci fratelui său mai mare.

Elvira tresări, se făcu dreptă și țeapănă, își ridică
cu îndărătnicie capul și-i aruncă o căutătură dispre-
țuitoare.

35 Înțelegea prea bine pornirea de care era stăpînit
el și se întoarse iar spre ieșire, ea să se urce în cabrio-
letă.

— Are Fănică dreptate, multă dreptate, grăi însă
Tănase. Faci, Sandule, mult mai bine dacă o lași
40 pe ea acasă. Eu n-o opresc, căci țin să vă las în voile
voastre, dar Fănică are dreptate.

Elvira iar se întoarse și rămase citva timp nemișcată, într-un fel de aiureală.

Nu-i venea să creadă ceea ce auzise.

— M-am dumirit! zise apoi. Știu la ce vă gândiți și ce voiți. Am să rămân, dar nu pentru că o cereți aceasta, ci pentru că așa voiesc eu! Nu e în lumea aceasta nimeni care mă poate sili să fac ceea ce eu însumi nu voiesc.

Grăindu-le acestea, ea își scoase pălăria și o aruncă pe masă, apoi se așeză.

— Nici nu vrea nimeni să-ți facă vreo silă! întimpină tatăl ei.

— Are însă orișicine să voiască ceea ce e dator a face! adăugă Fănică.

— Frumoasă vorbă! strigă Tănase. Binele pe care ți l-am făcut de bunăvoie tot de bunăvoie ai să mi-l răsplătești. Altfel mă lipsesc.

— Auzi d-ta! întimpină Elvira. Fănică, odorul, are să mă învețe pe mine cari îmi sunt datoriile și cum am să le împlinesc. El nu și-a dat niciodată în petec.

Așa își aruncau săgeți cum scapără scintei pietrele de moară puse pe zvicnite în mișcare.

Când Costache se ivi trecind prin curte, Tănase se ridică puțin, uitându-se pe fereastră.

— Dar potlogarul acesta ce va mai fi căutând pe timpul acesta aici? zise, așezându-se iar.

Fănică stete puțin pe gânduri, apoi plecă repede să-l vadă.

Elvira tresări. Îl vedea rar și numai în treacăt pe Costache și trecuseră citeva zile de când nu mai vorbise cu el. După vorbele pe care le avuse acum cu tatăl și cu fratele său, își făcea muștrări.

„Te miri ce-i va fi spuind Fănică!“ își zise dar și plecă și ea tot cu pas repede, încît intră la Costache aproape deodată cu Fănică.

Ei își rămaseră zăpăciți față în față, el voios și rizător, iar Elvira și Fănică posomorîți.

— Ce mai faci, Costache? întrebă dînsa rostind vorbele rar și oarecum în silă.

Lui Costache i se împăienjeniră ochii, și el scutură o dată din cap, ca să i se mai lumineze vederile.

— Bine faci! răspunse apoi dezghețat cum ea nu-l mai văzuse. S-ar putea oare să nu fac bine cînd te aud întrebîndu-mă ce faci?

Deși rostite¹ cu fața veselă și cu inima deschisă, vorbele aceste sunau în urechile ei a muștrare de nemiștoasă asprime.

— Bine, Costache — îi zise fără de a i se uita în ochi — dar eu totdeauna am ținut să știu ce faci.

— Fără doar și poate! întimpină el. O știu aceasta chiar și fără ca să mi-o fi spus. Aș putea oare să fiu vesel, precum mă vezi, dacă m-aș îndoi despre aceasta!? Uite, întreabă-l pe el, urmă întorcîndu-se spre Fănică. Să spui dacă m-ai auzit vreodată plîngîndu-mă că nu-ți pasă dacă bine ori rău îmi merge.

Fănică, în starea sufletească de acum a lui, nu-i era cituși de puțin bună mărturia.

— Mie nu mi te-ai plîns, răspunse el, și chiar dacă vei fi avut cuvinte, nu li te vei fi plîns nici altora, căci așa ți-e firea. Nu știu însă ce are să fie mîine.

Elvira îi aruncă o căutătură fulgerătoare.

„Pe el să-l lași în pace! ar fi voit să-i zică. În certurile noastre n-are să fie amestecat. Nu ești tu vrednic să stai în fața lui!“

— Ce-ar putea să fie mîine!? întimpină Costache drept răspuns la vorbele grăite de Fănică. Orișice ar fi mîine, ceea ce a fost ieri rămîne. Fapta rea pe care-ai săvîrșit-o te muncește mereu de nu mai poți să-ți urmezi lucrarea în tîgnă, nu-ți mai priește mîncarea, nu mai ai parte de dulceața somnului, nu te bucuri de lumina soarelui și-ți vine să-ți iei lumea în cap. Tot așa fapta bună îți înveselește inima și-ți umple viața de cîte ori îți aduci aminte, că tu ești cel ce-a săvîrșit-o. Așa el stăruia dînsul. Cel mai mare binefăcător îți este în lumea aceasta cel ce-ți dă indemnul de a săvîrși fapte bune!

Elvira și Fănică se uitau la el cu ochi mari. Nu-l mai auziseră niciodată vorbind atît de mult și cu atîta limpezime. Li se părea cu totul alt om.

¹ În text: *rostise*.

— Să vezi — urmă el intristându-se — nenea Tă-nase s-a săturat de mine și m-a horopsit de nu mă mai poate vedea în ochi...

5 — Nul îl întrerupsese Fănică greu atins. Aceasta să n-o zici!

— Îți faci, zicînd-o, însuși o mare nedreptate! adăugă Elvira, deși știa prea bine de cînd și de ce anume e horopsit.

10 — Aceasta se vede și pe nespusele stărui Costache cu tot dinadinsul. Îmi sîngeră inima, dar mi se înve-selește iar cînd mă gîndesc la binele pe care mi l-a făcut odinioară cicălîndu-mă mereu, ca să scoată om din mine, și la încrederea pe care o avea în mine. Trecute sunt acum toate — urmă el înduioșat — dar

15 eu nu le uit, căci urgisit îți este numai cel ce te împinge spre rele făptuiri.

Elvira și Fănică steteau greu atinși în fața lui. Aveau atît ea, cît și el, întocmai ca dînsul, gînduri grele, pe care se sfiau a le da pe față.

20 — Da! da! urmă Costache, ridicînd glasul. Orișice ar fi mîine, eu nu pot să uit ceea ce a fost odată, și inima mi se umple de o duioasă mulțumire cînd mi te aduc aminte copilă fără de gînd ascuns și de mine sufletește apropiată, care se bucura cînd făceam cite

25 ceva de dragul ei. Eu știu ce vrei să zici, adăugă el întorcîndu-se spre Fănică: s-au mai schimbat lucrurile și e în firea lucrurilor să se mai schimbe încă. N-are a face. Gata eram să sar și în apă și în foc; gata sunt și acum și gata am să fiu totdeauna, căci asta e plăce-

30 rea mea, mulțumirea cea mare a vieții mele. Cum, Doamne, să nu mă simt bine cînd te-aud întrebîndu-mă ce faci? adăugă iar, întorcîndu-se spre Elvira.

Ea stetea viu mișcată și se uita cu ochii ei cei mari și pătrunzători așa, în vînt.

35 Costache, viu mișcat și el, era ispitit să se plece și să-i ia mina, ca s-o sărute. Nu îndrăznea însă și-i venea să se depărteze.

— Gata sunt, repetă el, orișicînd, și dacă ar fi să-ți fie greu vreodată și să ai nevoie de-un om care e gata la toate, să nu mă uiți, să nu mă treci cu vederea, să-ți aduci aminte de Costache.

Grăindu-le aceste, el se depărtă, în vreme ce Fănică-și mușcă buzele și-și rodea unghiile, iar Elvira se uita oarecum sperioasă după el.

5 „Binel își șopti într-un tîrziu. Dar eu ce i-am făcut? Cum și în ce fel aș putea să fiu vinovată!”

CĂILE URSITEI

10 Era adevărat că ținea Tănase la fiica sa ca la lumina ochilor săi. N-ar fi ajuns ceea ce era dacă n-ar fi avut-o pe ea. Iubirea către dînsa era în sufletul lui un neistovit îndemn spre fapte, și inima îi rîdea nu numai cînd o vedea, ci și cînd și-o gîndea așa cum o știa. Tocmai de aceea însă el ar fi rămas dezamăgit

15 dacă dînsa, slabă de înger ca cele mai multe femei, ar fi intrat umilită-n vorba lui. Copiii lui trebuiau să fie oameni întregi, care nu se dau cu una, cu două, nu se sfiesc a-și da pe față gîndul și nu fac decît ceea ce ei înșiși voiesc. Mai dragă i se făcuse atunci cînd n-a mai vrut să meargă la pension, gîndul cel mai adevărat și l-a mărturisit dar și cînd i-a zis Elvirei

20 „nici nu vrea nimeni să-ți facă vreo silă”. Nul silă nu! Numai într-o clipă de slăbiciune a scăpat vorba că Sandu face mai bine dacă pleacă singur la Șosele. Fata lui n-avea să facă decît ceea ce-o trăgea inima.

25 Nu însă tot într-o clipă de slăbiciune a zis că e frumoasă vorba că orișicine are să vrea ceea ce e dator a face.

30 „De! și-a zis el după ce a rămas singur. Așa este! Eu cu toată inima, din cel mai curat îndemn, cu gînd cu desăvîrșire bun mi-am îndrumat ucenicii, ca să scot din ei oameni destoinici și cumsecade. Am deci mulțumirea faptelor mele, iară ei îmi rămîn datori pentru binele de care s-au împărtășit. Și ei tot cu toată inima, din cel mai curat îndemn și cu gînd bun au să-și facă datoria dacă e vorba să avem parte ei de

35 mulțumirea faptei săvîrșite, iară eu de mulțumire sufletească. Cu toată inima și din cel mai curat îndemn au, cu atît mai virtos, să-și facă datoria copiii, pe cari i-am crescut din dragoste și i-am pregătit pentru viață

cu neadormită purtare de grijă și lepădându-mă de mine insumi. Da! urmă. Am să-i spun răspicat și fără de înconjur care îmi este dorința și ce gîndesc și dînsa va face după cum o mină firea ei. Dacă ar fi să nu ne potrivim, rămînem săraci, lipsiți de dulceața mîngîierii, eu ca părinte, iară ea ca fiică. Prinos binecuvîntat e numai darul de bunăvoie.“

Gîndurile acestea i se strecuraseră prin minte cînd Fănică și Elvira s-au întors iar în salon și s-au așezat el într-un colț, ea într-altul.

După cele petrecute însă nu mai erau nici el, nici ea cei de mai înainte.

Îndeosebi Elvira era de-i venea mereu să plîngă.

— Nu știi ce vă veți fi închipuind, grăi dînsa peste citva timp. Faceți zarvă dintr-un lucru de nimic. Nu cumva e păcat să petreci o vară plăcută stînd în mijlocul lumii de vorbă cu un om inteligent, cult și foarte binecrescut!?

— Un ăla pe care nu-l mai latră cîinii mahalalei și-l știu toate babele de prin vecini! întîmpină Fănică, zîmbind cu răutate. Bună părere nu-și fac despre tine cei ce te văd plimbîndu-te cu el.

— Te rog, domnule, să-ți cumpănești vorbele, îl înfruntă Elvira. Pe mine n-ai să mă pui în rînd cu Laura d-tale!

— Te pui, domnișoară, d-ta însăși! îi răspunse el. Azi așa cum vrei, iar mine cine știe cum.

— Știi că ești prea-ndrăzneț! replică dînsa.

— Are, fată, omul dreptate! interveni Tănase. Firul de iarbă, dacă nici nu-l tai, nici nu se usucă, crește, crește, mereu crește pînă ce nu dă-n spic plin de rod, și abia după ce rodul s-a copt se face iarba pai. Nimic din cele intrate în ființă nu stă pe loc; toate se desfășoară potrivit cu firea lor. Bine zici, Fănică: azi așa, iar mîine cine știe cum.

— Azi la Șosea, iar mîine la cocoana Aspasia, adăugă Fănică, aducîndu-și aminte serile petrecute cu Laura.

Elvira, care o singură dată-l întîlnise pe Aristid la cocoana Aspasia, se uită lung la fratele său. Abia cu vreun pătrar de ceas mai înainte li se plînsese Cos-

tache amîndurora că e horopsit, și cu o putere covîrșitoare se ivi în sufletul ei pornirea de a-i face tatălui său mărturisirea că nu Costache a fost acela care l-a mințit cînd cu cei 340 lei.

— Și tu, chiar tu, strigă dînsa, tu mai îndrăznești să-mi vorbești mie despre întîlnirea din casa cocoanei Aspasia? Dar asupra cui cade vina că am fost atunci nevoită să mă întîlnesc cu d-l Ghica la cocoana Aspasia!?

Fănică începu să tremure și se făcu alb ca varul.

— Care va să zică — urmă ea cuprînsă de mînie — bietul de Costache...

Tănase îi tăie vorba.

— Lasă-l pe omul acela, grăi ridicîndu-se puțin.

N-are el ce să caute cînd vorba e de ale noastre. Nu ți se face nici o vină, urmă apoi stăruitor; vorba nici nu e de ceea ce ai făcut, ci de ceea ce ai ori nu ai să faci, și aici supărare nu încap. Nu mă-ndoiesc nici eu că e pentru tine, cum ar fi și pentru orișicare altă fată, o plăcere să te plimbi și să stai de vorbă cu oamenii ca domnul acela. Mică, mare, plăcerea aceasta e nevinovată. Eu mă întreb însă: ce poate să iasă de acolo!?

— Nimic n-are să iasă, răspunse ea. Ne pare bine că ne vedem, că putem sta de vorbă, și atît.

— Lucru firesc e ca mîine ori poimîine să nu vă mulțumiți cu numai atît, întîmpină Tănase, și chiar dacă te vei fi mulțumind tu, poate că nu se va mulțumi el, și chiar și dacă se va fi mulțumind și el, n-o să creadă lumea care vă vede că nu mergeți din ce în ce mai departe. De aceea îi dau dreptate lui Fănică: faci bine dacă te lipsești de plăcerea aceea, orișicît de nevinovată ar fi ea. Eu nu cer să te lipsești, dar îți spun, ca părinte, cu inima curată, care-mi este părerea. Aristid Ghica ne-a fost și poate să ne mai fie de mare ajutor, e om cumsecade, chiar foarte cumsecade, dar nu e de seama noastră.

Elvira-și ridică plină de mindrie capul.

— Eu nu-l socotesc mai presus de mine, grăi dînsa, și n-am avut niciodată cuvinte de a crede că el mă socotește mai prejos de sine.

— Atunci, răspuse el, te-ai depărtat incetul cu incetul de noi, încît azi-mîine ai să te simți străină în mijlocul nostru.

Văzînd că nu mai e vorba de vina lui Costache, Fănică se mai învioră.

— Fiecare cu al său trai — zise el cam cu jumătate de gură — eu în umbră la răcoare, tu-n lumină și la soare.

— Știu, știu, știu! îi răspuse Elvira. Să nu mă socotiți, vă rog, atît de proastă ca să nu-mi dau seama unde vă bate gîndul. E altul mai de seama noastră cu care ați voi să mă plimb. Spuneți-o și nu umblați cu vorbe-n doi peri!

— Eu cred, îi zise Tănase, că atît fratele tău mai mare, cît și mai ales tatăl tău pot, ba chiar trebuie să-ți vorbească fără de-nconjur. Da! Mustac, pe care-l știm bine și la care ținem, omul meu, și atît ar trebui să-ți fie destul pentru ca să nu-l mîhnești plimbîndu-te cu cellalt.

— Un flecar! adăugă Fănică.

— Flecar, dacă-ți place, îi răspuse ea, dar flecar cu care-ți petreci bine, iară nu om vrednic, care te plictisește.

— Nu-ți face, fată dragă, nimeni silă, grăi Tănase; ți-ar șede a însă foarte bine dacă de dragul tatălui tău ai ținea seamă și de un om care te va fi plictisînd, poate, citeodată, dar are slăbiciune pentru noi toți și mai ales pentru tine.

Elvira-l iubea pe tatăl său și-l punea foarte sus în gîndul ei, se simțea dar dureros atînsă, încît abia-și mai putea stăpîni lacrămile.

— Să mă lăsați în pace! Ce-am făcut eu de toți mi se leagă de cap!? se tîngui dînsa. Nu pot, ca alte fete la vîrsta mea, să-mi petrec viața după pofta inimii mele!?

Fănică se uită la ea zîmbînd cu răutate.

— Poftele inimii tale nu prea sunt stăruitoare, îi zise. Timp atît de îndelungat ai muncit pe brînci cu gîndul de a ajunge odată mare doctoriță. Deodată apoi, vei fi știînd de cînd, le-ai lăsat toate baltă, ba te-ai

lipsit și de franțuzoica la care ținuseși atît de mult. De ce, soro? de dragul cui, Elvirică dragă!?

Femeia, cînd nu mai știe ce să-ți răspundă, o pornește pe plîns și pleacă-n grabă mare.

Așa a făcut și Elvira, care acum se simțea umilită, cea mai nenorocită femeie de pe fața pămîntului. Era nemîngiată, dar hotărită într-un fel.

Nu-i este însă nimănuia dat să se abată din calea ce i-a fost croită de ursita lui.

Elvirica mai avea și alt frate, care, țăntoș cînd ieșea-n cabrioleta lui la Șosele, se simțea¹ ridicat în slava cerului cînd se putea plimba cu d-l Aristid Ghica, cel cu desăvirșire elegant; care avea cai strașnici la trăsura lui cea de tot frumoasă.

Pe lîngă tată, apoi, Elvira mai avea și mamă, pe „lelea“, mai tîrziu cocoana Marghioala, care se simțea cuprînsă de un fel de beție cînd se gîndea că fiica ei se plimbă cu prințul și că prințul îi vine din cînd în cînd la casă, ba chiar îi și sărută mîna. Pentru ea prinț era și numai prinț putea să fie. Nu fără de rost i se zicea Elvirichii „prințesă“: chiar ursitele îi rîndiseră un prinț drept tovarăș de viațuire.

Elvira era deci mereu hărțuită. Trasă cînd la dreapta, cînd la stînga, încît i se făcuse viața nesuferită. Azi Sandu îi spunea că Fănică e un zănatic încăpățînat ca tatăl său, iară mîine mama ei îi zicea: „Nu-ți face, sufletul mamei, inimă rea, că tatăl tău e bun ca plînea caldă, dar ține să i se facă toate pe plac, iar îi trece însă, îi trece, să vezi că-i trecel!“

Zbuciumată era și din ce în ce mai grea viața Elvirichii.

Pornită din fire și deprinsă din copilărie a-și face toate voile, ea tot mai ieșea cu Sandu la Șosele și se plimba cu Aristid. Nu mai simțea însă plăcerea de mai-nainte, ar fi voit să se mai depărteze și prezența fratelui său îi era din ce în ce mai supărătoare.

După ce se întorcea apoi acasă și-l vedea pe Tănase posomorît și morocănos, ea se căia și era cuprînsă de

¹ În text: și se simțea.

adincă mîhnire, încît se retrăgea într-un ungher mai dosnic și plîngea pe-nfundate.

Mama ei și fratele ei Sandu umblau cu capul ridicat și cu fața rîzătoare de ici pînă colo. Aceasta o-nciudea și-o făcea să caute prilej de a se-ntîlni cu Mustac, care venea adeseori pe la tîmplărie, unde avea multă treabă.

El își instalase biroul tehnic în Pasagiul Român. De acolo erau conduse toate lucrările tovărășiei. Aceasta însă numai deocamdată. Gîndul lui și a lui Tănase era să ieie cu chirie o casă mai încăpătoare, în care să fie lărgime și pentru facerea planurilor, pentru purtarea socotelilor, precum și pentru locuința lui Mustac. Vorba era însă ce fel de locuință. Una era locuința pentru holtei și alta pentru omul căsătorit.

Într-una din zile, după masă, luînd cafeluța, Tănase, Elvira, Sandu și Mustac steteau de vorbă, și Mustac le vorbea despre greutățile pe care le întîmpină căutîndu-și locuința.

— Tot case zidite după planuri lipsite de bun-simț, grăi dînsul. Ici aproape toate ferestrele așezate fie spre apus, fie chiar spre miazănoapte, încît soarele nu pătrunde niciodată în casă și pereții se umplu de mucegai, colo prea multe ferestre și ușile așezate astfel că nu mai rămîne la pereți loc unde să-ți așezi un pat ori un dulap, dincolo odăi ori chichinețe întunecoase, bucătării prea mici...

— Elviro! grăi Tănase. Voi, femeile, vă pricepeți mai bine la asemenea lucruri: ați putea, tu și Fănică, să-i dați d-sale ajutor.

Elvira tresări și singele îi năvăli în obraji.

Ea să caute locuință pentru d-l inginer Filimon Mustac!? Asta nul!

— Locuință pentru un arhitect? grăi dînsa. Cine oare ar putea s-o aleagă cu mai multă pricepere decît el însuși.

— Pentru un arhitect și familia sa, grăi Tănase zîmbînd.

— Și-o va căuta, dimpotrivă, cu viitoarea sa, răspunse dînsa rostînd vorbele apăsate și una cîte una.

Nu s-a mai vorbit apoi despre greutatea de a găsi o locuință. Au rămas deocamdată lucrurile incurcate.

Elvira însă iar s-a retras într-un ungher, ca să plîngă, și și-a pus tare în gînd că n-are să mai iasă cu Sandu la plimbare. Îi răsuna în ureche vorbele despre firul de iarbă care crește, crește, dacă nu-l tai, mereu crește, pînă ce nu dă-n spic.

„Nul — își zise — nu se poate să-mi jertfesc eu libertatea mea. Mai am încă timp!“

Avea însă Tănase multă dreptate: floarea, desfășurată o dată, leagă și-și dă rodul.

Văzîndu-l pe Sandu ieșit numai singur la Șosele, d-l Aristid Ghica, om al formelor, și-a oprit trăsura, s-a dat jos și s-a dus la bunul său prieten, ca să-l întrebe ce-i face surioara și cum se face de n-a venit și ea.

Sandu, om mai lipsit de forme, i-a spus pe șleau că e bine, sănătoasă, dar a rămas acasă.

— Uite, n-a vrut! — a ris el — și cînd își pune ea ceva în gînd, degeaba sunt toate, că n-o mai scoate nimeni din ale ei.

D-l Aristid se-ntoarse în călcîie și căută de drum.

El, care avea atîtea experiențe, se putea fâli cu atîtea succese și cunoștea atît de bine femeile, o înțelegea pe Elvira și se simțea jignit în amorul lui propriu. Ce dracul, nu mai era băiat de opt-zece ani!

„Las-o — își zise — că se moaie-n cele din urmă și tot se dă pe brazdă.“

Elvira era însă piatră virtuoasă, care nu se moaie și cu anevoie se sfarmă și macină.

Viața i se făcea din ce în ce mai nesuferită, căci orișunde se uita, peste fețe-ntunecate da. Nu-mplinise încă vîrsta de optsprezece ani, abia începuse a se bucura de tinerețele sale, și unii într-un fel, alții într-altul îi dedeau năvală să se mărite și toți erau supărați pentru că nu voia să-i asculte.

Un singur om mai rămăsese tot cum a fost mai înainte: Costache, care tăia cu ferăstrăul ori trăgea cîntînd pe bombănite cu rîndeaua cînd n-avea treabă nici la planuri, nici la purtatul socotelilor. Stînd așa singură cu gîndurile ei posomînte, Elvira-l auzea,

parcă, rostind vorbele: „Îmi vine să-mi iau lumea în cap!“ îi venea citeodată și ei să fugă-n lume, și atunci, știindu-se stricată cu toți, se ridica puțin și de acolo de la fereastra iatacului său se uita spre fundul curții, și dacă se-ntimpla să-l vadă lucrînd la masa lui, se ducea să-i zică: „Ce mai faci, Costache?“

El răspundea: „Bine faci!“ și-și căuta mai departe, iară ea se așeza-n dosul lui, lingă perete, pe scaunul unde șezuse odinioară, cînd începuse a plînge pentru că el n-o luase la sîniuş, și-și urma fie lectura, fie lucrul de mină ce luase cu dînsa.

Steteau așa pe tăcute, schimbînd pe ici, pe colo cîte o vorbă și numai rar de tot se-ntorcea el spre ea ca să-și spună unul altuia mai multe. Nu li se ura cu toate acestea niciodată, să-și piardă astfel timpul.

RUPTA RUPTEI

Tot ceea ce intră-n ființă trebuie neapărat să aibă un sfîrșit: lucrurile trebuiau s-ajungă-n desfășurarea lor în cele din urmă la starea în care Elvirei nu-i rămînea decît să-și calce pe inimă și s-o rupă într-un fel. Așa, nici cornurată, nici ciută, nu putea să rămîie.

O simțea și dînsa din ce în ce mai deslușit aceasta și de aceea, din pusă pe gînduri, încetul cu încetul s-a făcut tristă și-n cele din urmă pornită spre gînduri negre.

„O să se moaie!“ zisese d-l Aristid, iară ea nu se muia.

Văzînd că mai multe duminici de-a rîndul Sandu iese singur și iar numai singur la plimbare, d-l Aristid la început a zîmbit, dar după un timp oarecare a fost cuprins de neliniște, a mai pierdut din vilva omului deprins a trece din izbîndă în izbîndă și s-a pus pe gînduri.

Tocmai pentru că dînsa nu se muia, el o punea mai presus de alte femei, o ridica-n gîndul lui, și slăbiciunea care odinioară-l făcuse să-i aducă buchetul de flori, ivită iar în sufletul lui, creștea și tot mai mult

il stăpînea, încît în cele din urmă a luat hotărîrea de a rupe o dată pentru totdeauna cu Laura.

Nici atît nu îi era însă destul. Cuprins de viu neastîmpăr și de temeri nelămurite, el era ispitit să se ducă la cocoana Aspasia, ca prin ea să afle cite ceva despre cele ce se vor fi petrecînd în casa lui Tănase. Îi era rușine s-o facă aceasta, dar n-avea-ncotro.

Cocoana Aspasia i-a spus multe și mărunte despre cele ce în mahala se vorbeau despre italianul cu pricina, despre Elvira și despre inginerul la care Tănase ținea ca la copilul său.

Acestea nu l-au liniștit de loc pe d. Aristid, ci mai virtos l-au zăpăcit, încît el a umblat cîteva zile de-a rîndul fără de astîmpăr de aci pînă colo și a încetat a mai fi omul dezghețat care știe să se potrivească cu orîșicine și cum să se poarte în orîșice împrejurare. Inima îi dedia brînci să-i ducă iar Elvirei un buchet, dar el se sfia, temîndu-se ca nu cumva să pată vreo rușine.

A trimis-o deci pe baba cea vicleană la cocoana Marghioala, că s-o ia mai pe departe și cu perdea, pe pipăite, s-o descoase dacă cei de la casa ei sunt ori nu bucuroși de oaspeți. Mai pricepută pețitoare nici c-ar fi putut să-și găsească.

Cocoana Marghioala, mamă mindră de fiica ei, a înțeles de ce e vorba și era amețită, leșinată, moartă: fata ei prințesă, ea însăși soacra unui prinț.

Elvira era induișată și amețită și ea, de i se clătina parcă pămîntul sub picioare și se învîrteau toate împrejurul ei, căci slăbiciunile de tot felul sunt împreunate cu firea omenească. N-ar fi fost însă în stare să dea răspuns la întrebare, dacă vrea ori nu, și peste puțin fu cuprinsă de temerea că se află în fața unei mari primejdii.

— Nu! — zise — acum nu! Să mai așteptăm. Să nu ne pripim.

Cocoana Marghioala rămase incremenită: nu-i încăpea ei în minte gîndul că e cu putință să-i iasă unei fete asemenea noroc în cale și să nu-l apuce, cum se zice, de-un picior, căci nu poți să știi dacă mai dai ori nu ochi cu el.

— Del drăguță — stăruii cocoana Aspasia — așa este: nu vă cunoașteți indeajuns. Eu îți spun însă că foarte mult te dorește, și cel mai cuminte lucru ar fi ca deocamdată să vă întâlniți la mine, ca să vă cunoașteți mai de aproape.

— Nu mai e nevoie de așa ceva, întâmpină cocoana Marghioala. Îl cunoaștem bine cu toții, iară el n-ar dori-o, cum zici, dacă n-ar cunoaște-o indeajuns.

Cu atit mai virtos stăruia Sandu, care se simțea adinec jignit de câte ori îl întâlnea pe la Șosele pe prințul fără ca acesta să se mai oprească, să-i dea mina și să stea de vorbă cu el.

Aceasta nu mai putea să dăinuiască.

Tot așa zicea și Tănase, precum și Fănică: nu puteau să-l poarte pe Mustac mereu de azi pe mine cu minciuna.

Strimtorată astfel între unii și alții, Elvira a ajuns să-și fie sie însăși sarcină nesuferită. Urgisiți îi erau amindoi, îi venea greu să li se uite părinților săi în ochi, nu-i mai priiau bucatele gustate la aceeași masă cu frații ei și mereu era ispășită de gândul de a se duce... totuna îi era unde.

Cel mai apropiat dintre toți îi era Fănică, acum avocat bine văzut de cei ce-l cunoșteau.

— Ce vreți cu mine!? îi zise într-una din zile. Țineți cu orice preț să mă alungați cât mai curînd din casa aceasta? Care-mi este vina de nu mai e pentru mine loc la masa părinților!?

— Mai întrebi încă!? răspunse el. Ți-ai făcut-o tu însăși! Ne ești tuturor dragă și-ai fi putut să stai aici cât vrei, fie chiar să rămi fată bătrînă, dar ai avut slăbiciunea de a scoate din minți pe cei ce se apropiau de tine.

Elvira tresări, și ochii ei scăpărară scînteii de minie. — Fii mai cruțător, Fănică strigă ea. Eu pe nimeni din minți n-am scos. Nu l-am scos indeosebi pe Mustac al vostru, care e om al socotelilor reci și nu-și pierde niciodată bunul cumpăt.

— Tocmai fiindcă e om al socotelilor reci, întâmpină Fănică. Și-a pierdut bunul cumpăt, și nu și l-ar fi pierdut dacă n-ar fi fost scos din minți. E din zi în

zi mai stăruitor și mă cutremur gîndindu-mă că el ar putea să-și piardă răbdarea.

— Lasă-l să și-o piardă! răspunse ea.

Fănică, cuprins de înduioșare, se duse la ea, îi puse mina pe umăr și i se uită în față.

— Nu vorbi, Elviro dragă, cu atita ușurință! îi zise el. Ți-a spus tata că nu are nimeni să te silească a face ceea ce tu însăși nu voiești și niciodată el vreo muștrare nu are să-ți facă, dar durerea grea o să-l cuprindă și viața întreagă i-o vei întuneca dacă nu vei ținea seamă de dorințele lui, căci el mult te iubește și numai binele tău îl vrea.

Lacrămi mari se iviră în ochii Elvirei și începură să curgă peste obraji ei lipsiți de sînge.

— Cum vă iartă inima să ziceți că nimeni nu-mi face silă!? se tîngui dînsa. Se poate oare siluire mai nemiloasă decît aceasta!? Îl iubesc și eu pe el tot atît de cu adevărat cum el mă iubește pe mine și mă cutremur cînd mă gîndesc, Fănică, spaimă grea mă zguduie cînd îmi dau seamă cît de pustie și de tristă mi-ar fi viața și cît mi-aș amări¹ părinții dacă m-aș însoți cu un om, ce-i drept, foarte cumsecade, care însă nu poate să-mi dea și iubirea cu care m-ați deprins voi, frații mei, mama mea cea bună și tatăl meu, care de atîtea ori m-a răsfățat spuindu-mi că sunt lumina ochilor lui. Nu mai stăruii, Fănică! nu mă ispitiți, căci mult mi-e teamă c-o să fac ceea ce doriți, urmă ea, ștergîndu-și șiroaiele de lacrimi. Voi m-ați îndrumat spre prăpastia la marginea căreia mă aflu; voi, cu prea multa voastră iubire, sunteți vinovați dacă astăzi stau cuprinsă de simțămîntul că toate mi se prăbușesc în cap!

Fănică, tot cu ochii plini de lacrimi și el, o îmbrățișă și-o sărută pe frunte și pe ochi.

— Iartă-mă, surioara mea cea scumpă și atit de cuminte, șopti el, și nu mai plînge. Fă cum te povățuiește inima ta cea bună, căci noi toți ne vom înveseli știindu-te pe tine veselă, fie chiar și alătura cu acel om în gîndul meu nevrednic. Să nu crezi că m-am înstrăinat de tine și că te iubesc mai puțin dacă nu mai calc

¹ În text: *cît de mi-aș amări.*

peste pragul casei tale și nu te mai văd cu ochii întilnindu-te împreună cu el în căile vieții. Dar! — urmă ridicând degetul — umbră de durere să nu-ți văd în față, căci eu sunt feciorul lui Tănase Colțatul care știe să iubească, dar să și ceară socoteală!

Elvira-și ridică minile amîndouă în cap și rămase cuprinsă de fiori.

Clipe de cumpănă afară din cale grea: ce putea, ce trebuia dînsa să facă!?

Bătut de arșița dogoritoare a soarelui și obosit de drumul îndelungat, călătorul se mai înviează cînd i se ivește în zarea depărtării copacul plin de frunziș des, la umbra căruia poate să găsească adăpost răcoros.

Elvira se duse la fereastră și se uită spre timplărie, ca să vadă dacă Costache se află ori nu la masa lui de lucru.

Nu era acolo.

Ședea pe scaunul de la perete, unde atunci, demult plîngea Elvirica, doritoare de a fi purtată în săniuță.

Era pus pe gînduri, cuprins de durere, din ce în ce mai mult pornit să-și ia, în adevăr, lumea în cap și să se ducă unde nimeni nu-l știe și de unde nu mai străbate nici o veste pînă la oamenii în mijlocul căroră-și petrecuse pînă acum viața.

Tănase îi spusese adecă de pe acum că peste trei luni planurile vor fi făcute și socotelile vor fi purtate la biroul inginerului și că de acolo înainte el, Costache, are, dacă vrea, să lucreze în rînd cu ceilalți timplari.

Nu-l supăra pe el gîndul că are să treacă iar la meseria lui, dar se simțea jignit de felul în care i-a spus-o aceasta Tănase. Rostind vorba „dacă vrei“, fostul lui maistru parcă-i zise: „Nu prea ai ce să cauți aici“.

Nici că mai ținea Costache să rămîie. Nu-l ierta firea. E însă afară din cale greu să ieși din lumea în care te-ai pomenit om și să-ți croiești rosturi cu totul noi.

Elvira se duse încă o dată la fereastră.

Tot nu-l vedea la masa lui de lucru.

Ea se duse să vadă ce i s-a întîmplat.

— Ce e, Costache? întrebă ea găsindu-l așezat cu fața posomorită lingă perete.

— Bine nu-il răspunse el și începu să i se plîngă, în vreme ce ea se așeză pe scaunul de la masă, întorcîndu-se cu fața spre el.

Bătută și de altminteri de gînduri negre, ea se lăsa din ce în ce mai îndeplin pradă amărăciunii, încît iar îi era greu să-și înăbușe plînsul. În cele din urmă-și întoarse fața de la el și, rezemîndu-și cotul¹ pe masă și capul în palmă, rămase istovită de zbuciumările ei sufletești, tăcută și nemișcată și după ce el încetase a mai vorbi.

Venise la el cum călătorul năzuiește la copacul cu umbră răcoritoare, ca să se mai astîmpere, iar acum, auzind cele spuse de dînsul, încă mai năvalnice îi erau bătăile inimii și tîmplele mai înteițit îi zvicneau. El îi spusese că se socotește horopsit și că-i vine să-și ia lumea în cap, știa chiar și de ce anume e horopsit, cu toate acestea acum, mai ales acum întreaga ființă i se răzvrătea gîndindu-se că el ar putea să plece. Nu se putea gîndi ea însăși pe sine lipsită de reazăm pe care-l găsea la el.

Într-un tirziu se întoarse iar și se uită la el oarecum mirată că tot îl mai vede acolo, pe scaunul acela.

Ea suspină din greu.

— De ce taci, Costache? șopti ea. Mai zi ceva.

Costache era om virtos, care nu se înduioșează; el ședea însă pe scaunul unde odinioară plînsese Elvira. Era rîndul lui să plîngă, și el ridică spre ea ochii lui muiați în lacrimi strălucitoare pe care o durere sfișietoare le storsese pe nesimțite.

— Ce să mai zic? răspunse el. Nimic nu-mi mai rămîne.

Elvira, înfiorată sub ochii aceia, își trase capul între umerii ridicați, parcă gata de a primi o lovitură.

— E urît, Costache, zise, să te strecuri prin lumea aceasta. Nu poți să știi ce ai să voiești mîine. Stai, te zbați și-ți urgisești zilele, căutînd calea ce ai s-apuci pentru ca să nu intri în vrajbă cu cei mai de aproape ai tăi. Dar — strigă sărînd deodată în picioare — ce-ți pasă, Costache!? Tu, dă-mi voie să-ți zic cum atîta

¹ În text: colțul.

vreme ți-am zis, tu nu ești o biată de femeie care se teme ca nu cumva să rămie răzleață, stingheră, lipsită de reazăm: rămi pretutindeni cel ce în adevăr ești, bărbat în putere și om vrednic. Chiar și dacă nu te va mai fi iertînd firea să rămi aici, ți-ai agonisit destul pînă acum pentru ca să nu fii nevoit a li te da altora slugă. Eu însă? Ce fac eu?

Iar alte lacrimi muiară strălucind ochii lui Costache.

— Zici că ești horopsit, urmă ea. Horopsescu-mă și pe mine ai mei, umblînd cu gîndul de a mă scoate din casa aceasta: ce se alege de mine după ce toți mă părăsesc? Cine-mi va mai veni într-ajutor după ce voi fi ajuns să nu am la cine să alerg cînd nu mai știu ce să fac? În ochii cui să mă uit cînd vreau să mă liniștesc și să mă luminez?

— Elvirico dragă...! dă-mi voie să-ți zic și eu ca odinioară, grăi dînsul. Eu n-am căderea de a da răspuns la întrebările acestea, nici de a mă rosti cînd vorba e de legăturile dintre părinți și fiică, frați și soră. Cînd mă întrebi însă cum m-ai întrebat, întreb cu atît mai virtos eu. Cum rămîn într-o lume pentru mine goală și pustie!? ce rost mai are viața mea dacă nu mai am cui să i-o închin!? De ce să nu vorbim fără de înconjur? Dacă nu mă va fi iertînd firea să mai rămîn aici, ai zis. Eu îți spun că nu mă iartă firea să ies din casa aceasta cîtă vreme te știu stînd în ea.

Elvira înaintă cu pași rari spre el, îi puse mîna pe umăr și i se uită în față.

— De ce mi-o spui aceasta!? se tingui dînsa. De ce nu mă lași să stau la îndoială!? Lasă-mă să scap de temerea că nu voi mai găsi în lumea aceasta pe nimeni care e în stare să-mi dea ceea ce mi-ai dat tu și pe care pot să mă reazăm cu încredere tot atît de oarbă ca pe tine.

— Aceasta e peste putință! — întîmpină — și te-aș nenoroci lăsîndu-te să te amăgești cu asemenea credințe. De zbuciumările prin care de atîta timp te vîd trecînd nu poți scăpa decît împăcîndu-te cu gîndul că aceasta n-ai s-o mai găsești în viață. O singură dată e femeia fetiță, o singură dată fetișcană, o singură dată

fată. Ceea ce mi-ai fost și-mi ești nu mai poți să-i fii nimănuia, căci nimeni în lumea aceasta nu te are în gîndul lui nu numai ca fată, ci și ca fetișcană, ba chiar și ca fetiță. Dragă mi-ai fost cînd erai copilă, mie sufletește apropiată, dragă mi-ai rămas după ce, crescînd, încetul cu încetul te-ai ridicat și te-ai depărtat de mine și tot dragă o să-mi fii și orișice te-ai face de azi înainte. Nu mai e nimeni care poate s-o zică aceasta. Cu gîndul acesta ai să te împaci: altele sunt cele ce ai să cauți în lume.

El luă cu sfială mîna ei și-o sărută.

— Mi-am rupt și eu gîndul de a mai găsi ceea ce am găsit, urmă, căci nu ceea ce mi-ai dat, ci ceea ce ai primit de la mine cu inima curată mi-a luminat și-mi luminează viața, care nu se mai poate întuneca decît știindu-te nenorocită.

— Toate acestea, răspuse ea, sunt lucruri pe care de atîtea ori le-am cernut și le-am răs-cernut în capul meu și mereu mă apasă adîncă părere de rău că m-am înstrăinat de lumea copilăriei mele și am trecut spre alta, în care eu și-ai mei tot străini avem să fim.

— Niciodată, stăruie dînsul, n-ai să te plîngi de ceea ce ai făcut ori ai lipsit a face. Cele o dată trecute nu se mai întorc, și gîndul nostru are să fie îndreptat mereu spre cele ce avem să facem.

Elvira rămase cîtva timp cu ochii în pămînt.

Venise la el să se îndrumeze, iar acum nu mai îndrăznea să-și dea pe față gîndurile.

Pe deplin încredințată că de dragul ei el e în stare să facă orișice, dînsa se căia de a-i fi făcut o mare nedreptate înduplecîndu-l să nu spună adevărul cînd cu cei 4 500 de lei și se temea ca nu cumva și acum să spună numai ceea ce i se pare pe placul ei.

Asupra unui singur lucru era dumirită: că nu s-ar ierta pe sine însăși niciodată dacă într-o clipă de slăbiciune s-ar lăsa să fie înduplecată fie de tatăl său, fie de mama sa. Aceasta nu, niciodată, orișicum ar veni lucrurile, nu!

Știa însă numai ce n-are să facă.

— Eu nu știu ce am să fac, răspuse dar.

— Cel ce nu știe ce are să facă, grăi Costache, are să mai aștepte.

— Dacă i se lasă răgaz, întimpină Elvira.

IZBUCNIRI PĂTIMAȘE

5 Avea Elvira cuvinte de a se teme că nu i se va lăsa răgaz.

N-a mai stăruit d. Filimon Mustac cînd Elvira l-a trimis la plimbare spunindu-i că locuința să și-o caute împreună cu viitoarea sa. O luase, așa i se părea
10 lui, prea repede. O fată frumoasă, bogată și deșteaptă ca dînsa ține să i se facă curtea cu mai multă stăruință. El se socotea însă pe sine însuși în toate privințele destul om ca să fie pe deplin incredințat că silințele n-au să-i rămîie zadarnice, își scotea pieptul și-și ridica
15 cu mîndrie capul gîndindu-se ieșit la plimbare prin mijlocul lumii la braț cu soția sa frumoasă și elegantă, și în clipe de omenească slăbiciune îi vorbea mai unuia, mai altuia dintre prietenii săi mai apropiați cu multă vîlvă despre darurile sufletești cu care e ineztrată
20 viitoarea sa. Om practic, el își inchiriasse chiar și o locuință, căutată lără de viitoarea sa. Nu era deci lucru de mirare dacă el se simțea jignit de vorbele nelămurite cu care mai Tănase, mai Fănică-l aminau de azi pe mîne.

25 Încă mai jignit se simțea d. Aristid Ghica, prințul celor două cocoane, care, în urma unei slăbiciuni nepotrivite cu felul lui de a fi, își pierduse pe neașteptate bunul cumpăt. El nu-și putea închipui o fată de tîmplar care nu i se aruncă cu ochii închiși în brațe cînd
30 el îi cade în genunchi. Pentru dînsul, orișice întîrziere, orișice șovăire era umilire, ocară, rușine, înjosire, și cocoana Aspasia mereu venea pe la cocoana Marghioala, ca să-i șoptească la ureche.

35 Din zi în zi mai puțin lipsea ca fie unul, fie altul să-și piardă răbdarea.

Urmarea firească era că din ce în ce mai nerăbdători erau atît părinții, cît și frații Elvirei, cari se simțeau tot mai strimtorați. Clocoteau toți pe înfundate, cloco-

IBLIOTECA PENTRU TOTI

IOAN SLAVICI

PRINȚESA

Căile morților

Un democrat

NUVELE

BUCUREȘTI

EDIT. LIBRĂRIEI «UNIVERSALA» ALCALAY & Co.

27. Calea Victoriei, 27

Coperta volumului *Prințesa. Căile morților. Un democrat*, apărut postum

Abonamentuale

5 Bani lunar

Preț la număr

Director: C. I. Brătulescu

TRIBUNA

Apare în fiecare zi de lucru

Insertivitate
Se acceptă pentru
advertising în
numărul 1884

Popul „Tribuna”

O viziune

... în ziua de azi, când se vorbește atât de mult despre libertate și dreptate, când se vorbește atât de mult despre progres și civilizație, când se vorbește atât de mult despre știință și cultură, când se vorbește atât de mult despre artă și literatură, când se vorbește atât de mult despre viață și muncă, când se vorbește atât de mult despre dragoste și încredere, când se vorbește atât de mult despre pace și armonie, când se vorbește atât de mult despre speranță și optimism, când se vorbește atât de mult despre curaj și tărie, când se vorbește atât de mult despre încredere în sine și în ceilalți, când se vorbește atât de mult despre respect și admirație, când se vorbește atât de mult despre iubire și compasiune, când se vorbește atât de mult despre înțelegere și toleranță, când se vorbește atât de mult despre încredere în Dumnezeu și în om, când se vorbește atât de mult despre încredere în viitor și în viață, când se vorbește atât de mult despre încredere în Dumnezeu și în om, când se vorbește atât de mult despre încredere în viitor și în viață...

Frontispiciul ziarului *Tribuna* din Sibiu (nr. 40 din 3/15 iunie 1884) cu începutul scrierii *O varietate*

Coperta *Almanachului literar ilustrat* pe 1887 în care apare nuvela *Piatra din prag*

PIATRA DIN PRAG

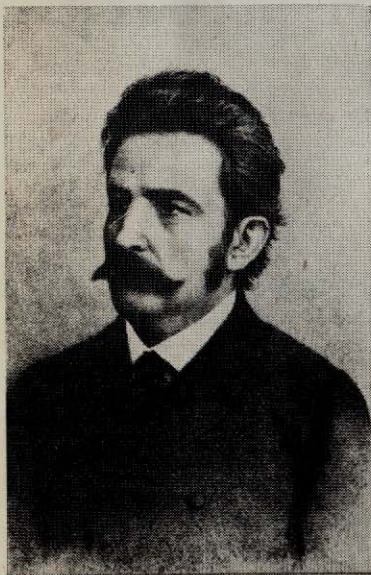
— NOVELA —

I.

Nu e pe lumea aceasta nimic mai frumos ca traiul bun și înțelegerea între soți, nu e nevoie mai mare ca acela, când bărbat și nevastă se potrivesc la fire și la gând, una doresc, una vreau și la fel sunt intru toate.

Și așa era în casa lui Petrea Surdului.

Floarea nu se măritase din buna ei voie după Petrea, ci de trică. Nu pentru că nu i-ar fi fost drag Petrea, căci drag ei era și trebuia să-i fie, ci fiindcă Petrea era scris la cătănie și nu putea să se insoare. Eară Surdu, tatăl lui Petrea, era surd și era mut și nu putea să înțeleagă de ce nu se poate însura feciorul lui; el îl vedea numai pe Petrea cu Floarea și știa, că Petrea vrea s'o aibă

Începutul nuvelei *Piatra din prag*, la prima apariție, și fotografia scriitorului, care însoțește nuvela

teau sufletele de te temeai în fiecare clipă ca nu cumva să izbucnească cea mai pătimasă ceartă. Toți umblau tăcuți și îmbufnați, toți se împiedicau unul de altul, toți se uitau chiorși, toți erau porniți în fiecare clipă spre gilceavă.

Nimeni nu suferea pe urma acestor porniri deopotrivă cu Costache, care le stetea tuturora în cale.

Deoarece se știa că în timpul celor din urmă citeva luni Elvira trecea adeseori fie cu o carte, fie cu lucru de mână la Costache, le intrase tuturora în minte gândul că el o ademenește și o indeamnă să se pună împotriva voinței părinților săi, ceea ce, după părerea tuturora, era lucru neiertat. Toți se depărtau deci de el ca de un inciumat, toți îi vorbeau pe răstite, încit viața i s-a făcut nesuferită și în fiecare zi, în fiecare ceas simțea că zadarnice-i sunt toate stăruințele de a mai rămânea în casa aceasta.

Era pretutindeni și în toată clipa o încordare sufletească și-un fel de îmbicseală înăbușitoare ca vara în ajunul furtunei.

Elvira le vedea, le știa și le înțelegea toate, dar umbla cu capul ridicat și ținea piept cu toți.

— Dar tu ce tot clocești cu Costache? o întreabă Sandu într-una din zile. Ce ai cu el?

— Ce am!? răspuse Elvira, uitându-se peste umăr la el. Ce o fată mare poate să aibă cu un om tinăr care ține la ea. Îți place răspunsul?

— Ești smintită! o înfruntă el. După cum îți sunt de la un timp încoace purtările, în adevăr mulți vor fi crezind că el ți-a împuiat capul și de dragul lui le dai toate valvirtej în casă și ne scoți din răbdare pe toți.

Ea începu să ridă.

— Și ce-ar fi, întâmpină, dacă acesta ar fi adevărul!? Costache e, ce-i drept, omul din gura căruia nu iese niciodată vorba pe care nu are s-o rostească, încit numai pe ghicite îi poți afla gândul. Să fii însă incredințat că eu îmi pun în fiecare zi de mai multe ori întrebarea, ciți prinți de ai tăi ai trebui să pui în cântar ca să țină cumpănă cu Costache al meu?

— Nu spun eu că ești smintită!? zise iar Sandu.

— Să mă lăsați în pace! strigă dinsa. Mi s-a copt mîntea din destul pentru ca să nu mă las a fi amăgită de oameni cari azi îmi cad în genunchi, iară mîine ori poimiine, după ce s-au săturat de mine, îmi aruncă în nas vorba că sunt fata unei slujnici. Mai bine stăpînă descultă în casa mea decît roabă îmbrăcată în mătăsuri în casa unuia care nu-i de seama mea. Lăsați-l în pace pe Costache, căci el ar zice tot ceea ce ziceți și voi dacă nu i-ar rămînea decît să-și spună părerea.

— Un om de nimic, întîmpină Sandu, un ăla care pentru citeva sute de lei și-a mîncat cîntea și a băgat în grele încurcături pe binefăcătorul său, care era chiar tatăl d-tale, domnișoară. Și omul acesta, zise el, tot mai are obrazul de a sta în casa aceasta, ca să-ți impuie capul.

Elvira-l asculta rușinată, cu ochii în pămînt, strivită de gîndul că începuse a-i spune tatălui său adevărul și nu i l-a spus.

— Nu e, grăi, Sandule, adevărat ceea ce ai spus. Vinovatul nu el este!

Întorcîndu-se apoi în călcîie, ea pleacă să caute pe tatăl său, ca să-i mărturisească adevărul cel puțin acum, după trecerea unui atît de îndelungat timp.

Greu de tot ar fi să spui dacă li-a fost ori nu în ceas bun întîlnirea.

Tănase de mai mult timp acum era mereu îngîndurat, obosit, scurt la vorbă, îngăduitor, de o rară și la el neobicinuită bunăvoință, arareori trist, dar totdeauna cu îndelungă răbdare. Își perduse toată vîlaga și viața nu mai avea pentru el nici un farmec de cînd fata lui cea bună, frumoasă și cuminte i se pusese de-a curmezișu-n drum. Mereu se întrebă ce are să se aleagă de ea, mereu se zbucliuma stînd la îndoială dacă îi este ori nu iertat s-o lase în voile ei, dacă are ori nu în fața lui Dumnezeu și a oamenilor datoria de a-i îndrepta pașii și a-i curăți căile vieții.

Din ce în ce mai stăruitor i se punea întrebarea aceasta după ce a văzut că Elvira sta mai des decît în trecut de vorbă cu Costache, omul de rea-credință, care numai rele îndrumări putea să-i dea.

După ce a fost luată adică hotărîrea de a trece la biroul inginerului atît copierea planurilor, cît și purtarea socotelilor, Costache nu putea să fie decît dușman al lui Mustac și-n gîndul lui Tănase încăpățînarea Elvirei era mai ales urmarea uneltirilor lui Costache.

Îl cruțase, cu toate acestea, și [il] cruța și acum fiindcă îl știa om harnic, cumpănit, priceput într-ale lui și folositor pentru tovărășie. Nimenea afară de Sandu nu-i spuse dar, cum s-a încredințat, că cei 340 de lei au fost doșiți de Costache. Dacă lucrul acesta s-ar fi aflat, n-ar fi rămas decît ca el să fie scos din tovărășie, ceea ce ar fi fost nu numai o pierdere pentru tovărășie, ci totodată și o mare rușine pentru el. Uneltirile de acum erau cu atît mai neiertate, și Tănase a rămas nu numai mirat, ci totodată și dureros atins cînd fiicăsa i-a spus că se înșeală crezînd că Costache a dosit cei 340 de lei.

— Dar tu de unde știi că eu cred așa ceva!? o întrebă, stăpînîndu-și firea.

— Mă mai întrebil? răspunse ea. Dacă nu mi-ar fi fost destul felul cum vorbești despre el, mi-e destul ceea ce mi-a spus Sandu.

— E un mișel care nu e vrednic să stai de vorbă cu el! grăi Tănase în felul lui aspru.

— Nu, tată, întîmpină ea, mișel nu e. E om cumsecade, cel mai cumsecade dintre oamenii cu cari te-ai întovărășit d-ta, cel mai vrednic dintre oamenii pe cari îi știi. Doșiți au fost în adevăr banii, dar altul e cel ce i-a dosit. Nu ți-a spus-o aceasta fiindcă ține la d-ta și voia să te cruțe — prea mare ți-ar fi fost durerea și prea vajnică minia dac-ai fi aflat că Fănică e cel ce a dosit banii și l-a mințit pe Costache.

Tănase se cutremură și rămase ca strivit de spusele ei. Nu mai era mîhnit pentru că fiicăsa nu ține seamă de dorințele lui, dar îi era nespūsă durerea că el însuși nu poate să fie de un gînd cu ea.

— Tot mișel e, grăi dînsul, încă mai mișel! Fănică era băiat zburdatec și a făcut-o cu ușurință, într-o clipă de slăbiciune, ca un ștregar căruia îi dai drumul după ce i-ai tras citeva palme. Costache m-a mințit în toată liniștea, dîndu-și bine seamă despre ceea ce

face. În el aveam toată încrederea și răzămîndu-mă pe spusele lui am grăit vorbele pe urma cărora am ajuns de batjocură.

Elvira iar se îndreptă și-și ridică cu semetie capul și ochii ei pătrunzători iar se umplură de văpaie.

— Nu-l năpăstui, tată! se rugă ea stăruitor. Fănică și eu l-am rugat să nu dea pe față mișelia. De dragul meu a făcut-o!

— Cu atît mai rău! îi răspunse Tănase. Cu atît mai grea îi este vina. Nu i-a fost adică destul să mă mintă el însuși, ci v-a dat și vouă ajutor ca să mă mințiți pe mine, părintele vostru. Nu! — strigă el — nu din dragoste, ci din rea pornire a făcut-o. Acela care în adevăr iubește niciodată, niciodată nu e în stare să săvîrșească de dragul iubiților săi o faptă urgisită. De faptele urgisite ne căim, iar căința mai curînd ori mai tîrziu ni-i face urgisiți și pe cei ce ne-au înduplecat a le săvîrși. Haid! — urmă el cu un gest de scribă — lăsați-mă în pace! depărtați-vă de mine! Mi-ați amărit zilele vieții!

Elvira se uită la el cuprinsă de adîncă înduioșare, dar liniștită și deplin stăpîină pe sine însăși.

— Ți le amărăști însuși, tată! îi zise ea. Ne faci nedreptățindu-te, și nouă o mare nedreptate.

Cu o putere necovîrșită se ivi în sufletul ei simțimîntul că nu-i rămîne decît să se plece în fața tatălui său și să intre în voia lui.

— Vai mie, greu incercata de mine! se tîngui dînsa. Zi și noapte mă frămînt și mă zbat ce am să fac pentru ca să nu aveți cuvinte de a vă căi de multele dovezi de iubire pe care mi le-ați dat. Nu-mi dați mereu zor, că-mi faceți nesuferită viața în casa aceasta, de-mi vine să-mi iau lumea în cap, ca să scăpați de mine.

— Faci tot ceea ce voiești, întîmpîină el rece și aspru. Stai dacă-ți place și pleacă cînd îți vine dorul de ducă. Mă întreb, însă, unde vei fi putînd să te duci și ce te vei fi invrednicînd să faci.

Elvira rămase o clipă ca parul infipt în pămînt.

— Ce mă voi fi invrednicînd să fac!? grăi dînsa. O! multe e în stare să facă o femeie ca mine! Multe! zise iar și plecă.

...De! — grăi nenea Iorgu cînd ajunsese iar să povestească cele ce s-au petrecut în urmă — eu spun numai lucruri pe care le-am văzut cu ochii mei ori le-am auzit cu urechile mele. După spusele altora nu mă prea iau.

Mare zarvă s-a stîrnit în mahala cînd de la casa cocoanei Aspasiei a pornit vestea că Costache și-a cum-părat tocmai departe în Izvor o căscioară și a deschis acolo, sub Dealul Spirii, în socoteala sa, o tîmplărie și că Elvira cea frumoasă, prințesa mahalalei, s-a logodit cu el. Stetea lumea și se mira și nu-i venea lumii să creadă că ea s-a hotărît să facă una ca aceasta și că Tănase nu-și dă silința s-o oprească. Numai pe ici, pe colo se ivea cîte-o babă care zicea ca cocoana Aspa-sia: „N-ai ce să-i faci, fata Marghioalei se dă la teapă!”

S-a făcut apoi și căsătoria, ce-i drept, la casa părin-ților, dar fără nuntă și fără alai, cum li se cuvenea unor tineri puși în pizmă cu toată lumea. Zestre ar fi voit Marghioala să ceară pentru fata ei, dar nu voia Tănase să-i dea și nici că ar fi primit Elvira, care ținea să arate că poate să-și ție Costache și din vrednicia lui casa.

Am trecut în cîteva rînduri pe la căscioara din Izvor. Avea patru încăperi, curte destul de lungă și grădiniță în fundul curții.

Costache lucra în tovărășie cu alți trei tîmplari buni mai ales la reparaturi, căci acum, la început, nu prea găseau de lucru și n-aveau nici capital ca să poată lua lucrări mai mari asupra lor. Nu le erau deci prea rare zilele pe cari le petreceau stînd de vorbă ori plimbîndu-se fără de nici o treabă. De aceea nici că îndrăznea Costache să-și ia ucenic. Omul chibzuit le face toate la timpul lor.

— Lasă, Costache — zicea tînăra nevestă — că vin toate una cîte una: tata a început-o chiar mai pe sără-cie decît tine, iară mama n-avea bărbat, ca mine.

— Cu atît mai puțin el s-o ție ca mine! răspundea el, netezindu-și de pe frunte părul cel galben, ca subțiri fire de aur.

Erau tari amindoi in credința că au să ajungă de-
parte și de aceea mai ales dinsa era mereu veselă, ade-
vărată lumină în casa ei cea curată ca oul proaspăt.

Nu era cu putință s-o vezi la treabă fără ca să-ți
năvălească în ochi lacrimi de induioșare.

Tânase se făcuse cu desăvîrșire posomorit, încît îți
era, silă să te apropii de el, și trecînd pe uliță, nu se
uita nici la dreapta, nici la stînga, ci mereu cu ochii
în pămînt, ca să nu vadă pe nimeni. Ei bine! chiar
și el ar fi fost cuprins de duioasă veselie dac-ar fi vă-
zut-o pe Elvira făcîndu-și treburile la casa ei.

Nici că se poate închipui ceva mai încîntător decît
femeia care-și face în voie bună și cu toată inima sfînta
slujbă de roabă a cuibului familial.

Îmbrăcată într-o rochie scurtă, încinsă cu un șorț
curat, cu o basma roșie legată peste părul adunat în
creștet și cu mînele suflecate, ea era neasemănat mai
frumoasă decît odinioară, cînd se gătea să iasă ca o
porumbiță la plimbare. Frumoasă era, încît Costache,
uitîndu-se la ea, era strivit de simțimîntul că nu este
el vrednic să aibă asemenea podoabă la casa lui.

Și iar rîdea Elvirica și vorbea pe nesuflete, iar
cînta sticlețelul, de umplea casa, și curtea, și grădina.

O vedeai acum dereticînd prin casă, măturînd,
scuturînd praful, așezînd fiecare lucru la locul lui,
peste citva timp învîrtea lingura de lemn în cratiță,
spăla și ștergea farfurii și tacîmuri și tot ea așternea
masa și ducea pe ea bucatele gătite. Astfel o vedeai
zburînd ca albinița de ici-colo, întrebîndu-se mereu
cum făcea mama ei ceea ce acum avea să facă dinsa și
dîndu-și silința să iasă toate bune și frumoase.

Cînd credeai că le-a sfîrșit toate, lua acul ori iglița
și se punea pe dres, pe cîrpiți ori pe cusut, nu era pen-
tru ea nimic prea greu, nici umilitor în ale căsniciei.

— Mai lasă-le! îi zicea Costache, făcîndu-și amar-
nice muștrări.

— Mă superi, Costache, îi răspundea dinsa. Nu
poți să-ți închipuiești cu cită plăcere le fac toate și cit
de mulțumită sunt văzîndu-le făcute. Multe nu voi
mai putea să fac după ce vom fi ajuns să ne luăm un
ucenic, ba poate chiar o slugă.

El își întorcea capul și se uita în altă parte, pentru
ca ea să nu vadă în fața lui oglindirea muștrării.

„Așa — își zicea în gîndul lui — numai așa avem
să ni-o gîndim pe Maica Domnului, icoana cea curată
a lepădării de sine.“

„Ce-am făcut!? se tînguia din ce în ce mai des.
Ce-am făcut? De unde am luat eu, nemernicul de mine,
îndrăzneala de mă ridicai pînă la dinsa, ca s-o scot
din ale ei și s-o cobor în rînd cu mine?“

Starea aceasta nu putea să dăinuiască; într-un fel
ori într-altul trebuia să i se pună capăt.

N-ar fi avut decît să se plece și să se ducă la Tănase,
ca să-i ceară iertare și toate se porneau mai spre bine.
Ea se simțea însă adînc jignită cînd i se vorbea fie
chiar și mai pe departe despre așa ceva.

— Nu e mîndrie, Costache, zicea, nici încăpăținare.
Sunt gata să le cad în genunchi, să le sărut mîinile și să
le sărut picioarele că e bun tata, urmă ea cu ochii
plini de lacrimi, și bună e mama, buni sunt amindoi ei
ca numai puțini dintre părinți. Nu voiesc însă să creadă
și[să] spună frații mei și să zică lumea că m-ai luat fiind-
că rîvneai la zestrea mea. Nu! asta m-ar jigni de moar-
te. Dacă dar în adevăr mă iubești, așa cum te cred
eu, să muncim amindoi din greu, ca să agonisim și
noi ca tata, care nu are să se simtă mîngiat decît atunci
cînd ne vor ierta puterile să mergem la el în trăsura
noastră și să-l primim într-o casă ca și aceea în care
m-a crescut pe mine. Nu-i așa, Costache!?

— Să ne ajute Dumnezeu! răspunse el, sărutînd
amîndouă mîinile ei.

— Da! — urmă ea ștergîndu-și lacrămile — mi-e
dor și mie de ei, și de toți, dar acum nu mă pot duce
cită vreme nu-mi dau ei vreun semn că doresc să mă
vadă.

Multă bucurie a fost dar și multe lacrimi s-au văr-
sat peste vreo trei săptămîni, de Sf. Mărie, cînd Costa-
che și Elvira s-au pomenit cu cocoana Marghioala la
casa lor.

— Știînd că pe tine nu te iartă firea și nevoile să
vii, grăi dinsa plîngînd cu mare parapon, am venit

eu la voi, așa, singură, căci păginul acela de tatăl tău și-a pus piciorul în prag și numai la treburile tovarășiei gindește, iar frații tăi se țin de pulpana lui.

5 Au stat apoi mult amindouă împreună și mult s-au bucurat și au plins, cum numai rar de tot se întimplă ca fata și mama să se bucure.

Au trecut din odaie în iatac și iar în altă odaie și mama se bucura cît de curate sunt toate. Au trecut în bucătărie și le-au cercetat toate de-amănuntul. 10 Mama se bucura de fiecare cratiță, de fiecare oală, de fiecare borcan, de fiecare castron, căci toate erau ale fiicei sale și treceau în fiecare zi prin minile ei. Se bucura mama de găinile risipite prin curte, de pușorii acum crescuți, de grădinița plină de frunze scuturate, 15 de toate, căci o singură fată avea și numai de tot puține mame se puteau fâli cu fată ca Elvira lui Costache.

Peste toate bucuriile se întindea însă ceața cea deasă a mîhnirii lui Tănase cel neînduplecat, care numai la treburile tovarășiei gindea, vorba mamei.

20 Mai spre Sf. Dumitru a început să se risipească și ceața aceasta.

Costache a început adică să simtă că-i vin și azi, și mîine, și poi mîine lucrări și iar lucrări, de nu le mai poate prididi și e nevoit să-și ia ucenici și să-și sporească tovarășia.

25 — Elvirico! grăi Costache viu mișcat. Să nu te sperii, dragă, că am să-ți spun un lucru neașteptat. Știi tu că lucrările ce ne vin de citva timp ne sunt trimise de bătrînul?

30 — Care bătrîn? întrebă dînsa nedumerită.

— Care? răspunse el. Tata. Cu lucrările mai mărunte, pe care nuvrea să le primească, îi trimite pe oameni la noi.

35 — Se poate?! strigă ea. E adevărat? Nu te înșeli tu, Costache?

— Așa este! Nu mai încape nici o îndoială.

— O, Doamne! bun ești, Doamne! exclamă dînsa și-o porni iar pe plîns. Acum mergem, Costache, la 40 tata, să-i mulțumim.

Să mai spun acum cum au venit lucrurile cu arestarea lui Fănică.

5 Rele, cum sunt, gurile mahalalei s-au pornit cam de la casa cocoanei Aspasiei și au luat-o pe Elvirica lui Tănase Colțatu de au purtat-o cum vîntoasele ridică frunza uscată în slava cerului și-o duc unde nici prin 10 gînd nu-ți trece. Știau chiar și cele mai depărtate dintre cele mai depărtate dintre vecine de ce anume s-a măritat Elvirica după Costache, fie chiar și după Costache, și s-a mutat tocmai sub Dealul Spirii, unde dracul își înfarcă copiii. Mai ales acum i se zicea Elvirichii Prințesa, cum am zis la început, nu pentru că era, ci 15 pentru că nu era, adică nu ajunsese să fie prințesă.

Tot atît de bine dumirite erau vecinele asupra cuvîntelor pentru care Tănase nu mai voia să știe de fata sa și inginerul, care se pricepea atît de bine la facerea socotelilor, n-a mai ținut să o ia pe Elvirica de soție. Făceau ei amîndoi treabă bună și fără ca să intre în 20 legătura familială.

Fiind vorba de lucruri destul de obicinuite, despre care prin mahalale nu se vorbește pe șoptite, ci fără multă sfială, știrile au pătruns în curînd pînă la urechile celor doi frați, Sandu și Fănică, supărați amîndoi pe sora lor nu numai pentru că s-a măritat după Costache, ci și pentru că i-a lipsit și pe unul și pe altul de cumnatul ce-și alesese.

25 Fănică, avocatul, își avea acum masa și dulapul sub același acoperiș cu inginerul, fostul său meditator, care i se făcuse bun prieten.

30 Prieten putea să-i fie inginerului și Sandu, cu toate că nu și-l dorise cumnat.

Nu era însă nici unul, nici altul prieten al boierului Aristid Ghica, prințul mahalalei, care nu putea să uite rușinea pe care a pățit-o și era cuprîns de năvalnică 35 minie de cite ori își aducea aminte că femeia doririlor sale s-a măritat după un tîmplar.

Cunoscîndu-i slăbiciunea aceasta, prietenii săi mai apropiați au prins obiceiul de a-l tachina întrebîndu-l: 40 „Ce-ți mai face soacra?”

El, om din lumea mare, răspunde cu vorbe în doi peri, din care ușor poate [reieși] și înțelesul¹ că fosta lui slăbiciune s-a măritat după un tâmplar ca să scape de o rușine, iar tâmplarul a luat-o ca să-i fie paravan.

5 Cam așa au pornit de la casa cocoanei Aspasiiei gurile rele, care au pătruns pînă în urechile celor doi frați.

Ei nici pe departe nu bănuiau unde este obirșia zvonurilor; le era însă urgisit Aristid Ghica fiindcă 10 numele lui era pus în legătură cu al surorii lor, care, cu toate cele petrecute, tot singura și mult dragă soră le era.

Îndeosebi Fănică mai avea apoi și fel de fel de alte socoteli cu el. Lasă că nu-l putea ierta pentru că s-a 15 ținut de capul Elvirichii, dar mai era la mijloc și Laura, pe care Aristid o scosese din minți.

S-a întimplat apoi că într-o noapte, Tereriu, bine știutul prieten al lui Fănică, și Călăcescu, un alt funcționar al primăriei, ieșind de la teatru, s-au luat de 20 braț și au trecut la „Alhambra“, ca să mai petreacă și acolo vreun ceas. La una dintre mesele așezate la loc mai retras au dat peste un prieten al lui Călăcescu, un anume Armand Baiceff, care stetea de vorbă cu Aristid Ghica.

25 De curînd veniții voind să se așeze tot la masa aceea, Călăcescu, prezentînd pe prietenul său, a zis în glumă: „Amicul meu Tereriu de la Obor, avocat și reprezentant al oborenilor în sfatul capitalei.“

— Cunoștință veche, grăi Aristid închinîndu-i 30 mina lui Tereriu, a cărui cunoștință o făcuse după arestarea lui Tănase, cînd îl induplecase să nu spună adevărul.

— Mă iartă, răspunse Călăcescu, n-o știam aceasta.

— Se poate ? replică Armand tot în glumă. Oborean și d-sa. *A propos!* monșer. Am uitat să te întreb: 35 ce-ți mai face viitoarea soacră?

Aristid era obicinuit cu asemenea glume, după părerea lui nesărate, și-și avea totdeauna răspunsul la ele.

— Mă interesam, zise, de aceasta odată, cînd mă temeam că o să am nevoie de a-mi legitima copilul. S-a găsit însă cineva care m-a scăpat de sarcina aceasta și nu mai am cuvînte de a mă interesa.

5 Călăcescu zimbi, iară Armand rise cu hohot.

Tereriu o cunoștea pe Elvira și, chiar dacă n-ar fi fost prieten al fratelui ei, se simțea atins și sîngele îi năvăli în obraji.

— O glumă de spirit, grăi dînsul. Eu însă cunosc, 10 din întimplare, pe dama de care e vorba și dați-mi voie să vă spun că nu cred ceea ce ați spus.

— Ceri vizită medicală? întrebă Aristid, tot ca om de spirit.

— N-am nevoie de ea, grăi Tereriu.

15 — Eu i-am făcut destule personal, grăi Aristid cu sfruntare.

Tereriu tresări. Îi venea să sară la el, să-l apuce de piept și să-l izbească cu capul de zid. Ar fi provocat 20 însă scandal într-un local public și n-avea căderea de a face aceasta cînd era la mijloc o femeie cu care n-avea nici o legătură.

— Dacă e așa — grăi dar, stăpînindu-și firea — cer iertare, mă închin.

25 Ziua următoare l-a luat apoi pe Călăcescu și amîndoi împreună s-au dus să-l caute pe Fănică și să-i spună cele petrecute.

Fănică se cutremură, și cit ai număra una, două, trei, i se revărsă fierea în sînge de i se făcu verde fața și-i intrară ochii în cap. Dacă Aristid Ghica s-ar fi 30 aflat în fața lui, nu s-ar fi mulțumit să-l omoare, ci l-ar fi sfărîmat în bucăți, l-ar fi tocat mărunt, ca să nu se mai aleagă nimic de el.

— Asta nu poate să rămîie așa! grăi dînsul cu glas înăbușit de patimă și tremurînd de frică. Haid'! să 35 mergem la Sandu.

S-au și dus.

Sandu era și el în stare să-l omoare pe mișelul acela, să-l taie în bucăți și să-l toace mărunt; mînia lui nu era însă tot atît de oarbă ca a fratelui său, care de atîta 40 timp îl ura pe Aristid și multe de tot avea pe inimă.

¹ În text: *se poate și înțelesul.*

— Mai stăi, grăi Sandu. Așteaptă să și se mai stim-
pere singele și să și se potolească firea. Greu lucru n-ar
fi să-i descarci un glonte în piept, să-i infigi junghiul
în inimă ori să-i spargi capul cu securea; n-ai însă să
5 perzi din vedere că, făcând așa, îți dai sora și cumnatul,
mama și tata, ne dai pe toți în gura lumii, care săptă-
mini, ba chiar luni întregi de-a rindul ar rumea mereu
flăcări, ca să-l scoată în cele din urmă tot pe el jertfă
nevinovată! Tu știi tot atât de bine ca mine că trăim
10 în mijlocul unei lumi ahtiate de mulțumirea omului
mișel, care poate să-i scoată pe alții încă mai mișei.

— Tocmai de aceea, strigă Fănică, tocmai de aceea
vreau să ajung în fața Curtii cu jurați, ca să dovedesc
15 că un om netrebnic și nerușinat este el, o rușine pentru
neamul omenesc, că el a mințit cu sfruntare. I-o datorez
aceasta surorii mele, i-o datorez lui Costache, care în
cele mai grele împrejurări a sărit pentru mine aducând
o jertfă grea, li-o datorez părinților mei, căroră atât
de adeseori li-am amărit viața, mi-o datorez mie
20 insumi — urmă cu năvălnicia patimei oarbe — mie,
care mai mișel decît dinsul aș fi dac-aș putea să uit
ceea ce mi-a făcut. Ce rost ar mai avea pentru mine
viața dacă în fiecare clipă ar trebui să-mi fac cele mai
amarnice monstrări că n-am avut destulă bărbăție ca
25 să-mi fac fără de șovăire datoria! Și dacă e vorba —
adăugă el indurerat — nici nu e vrednică viața să fie
trăită în mijlocul unei lumi în care minciuna, fătăr-
nicia, reaua-credință și slugărnicia stăpinesc și oame-
nii ca trîntorul acela sunt purtați în palme și sunt
30 îngăduiți să calce în picioare pe cei cu adevărat vred-
nici. E mare și grea socoteala ce am cu el.

Atît Călăcescu și Tereriu, cît și Sandu îi dedeau
lui Fănică multă dreptate, stăruiau însă și în părerea
că ar fi lucru de tot urît să dea fie cu arma de foc, fie
35 cu junghiul, fie cu săcurea năvală asupra unui om
fără ca să-i fi spus mai înainte că are s-o facă aceasta.

Fănică a stat citva timp pe gînduri și și-a dat în
cele din urmă seama că în adevăr așa, fără de veste,
ieșind oarecum pe neașteptate din tufiș, numai hoții
40 dau năvală.

— Bine! grăi dar. Am să-i trag o pereche de palme
zdravene, și celelalte urmează ele de ele.

Așa a și făcut el și de aceea a fost arestat, cum ai
văzut, după ce s-a întors acasă.

5 Atîta pot să spun: celelalte vor urma mine și de
acolo înainte. Știu că timp de cîteva săptămîni o să
vuie și-o să urle mahalaua.

CEAS RĂU

— Asta tu ni-ai făcut-o! — îl înfruntă Tănase pe
10 fiul său Fănică — numai tu, om născut în ceas rău.
După ce te-ai incurcat ca un bezmetic pe acolo pe la
cocoana Aspasia, ai incurcat-o și pe sora ta. Ea nici-
odată nu s-ar fi dus la baba aceea vicleană ca să-l întil-
nească și el niciodată n-ar fi intrat în casa mea, unde
15 n-avea ce să caute, dacă tu nu m-ai fi băgat cu minciu-
nile tale în incurcăturile din care numai el putea să
mă scoată. Nenorocitul acela de Costache niciodată
nu s-ar fi înstrăinat de mine dacă nu l-ați fi ispitit
voi să mă mintă și el. Mințitu-m-ați tu și Sandu și
20 acum, căci n-aveați să vă avîntați prosteste, fără ca
să-mi spuneți și mie care vi-e gîndul.

Fănică sta umilit în fața lui și nu îndrăznea să
zică nici o vorbă.

— Ce faci acum!? urmă bătrînul. Bijbii toate cir-
ciumile, toate băcăniile, toate ceainăriile, iar diseară
25 gazetele o să răspîndească vestea în tot orașul și în
țara întregă; pretutîndeni unde om cu om se întil-
nește, tu și sora ta și cumnatul tău și părinții tăi sunt
în gura tuturora. Mie nu-mi pasă! adăugă el: Eu rămîn
30 tot eu, orișice va fi crezînd lumea despre mine. Cită
vreme munca mea e mai bună și mai ieftină decît
altora și cită vreme vorba mea e vorbă, le sunt tutu-
rora om cîstit, pe care-l caută toți ce au nevoie de el.
Voi însă, voi ce faceți? cum răzbiți prin lume voi, cari
35 aveți obrazul mai subțire, cari atîrnați de alții, voi,
cari în toată clipa aveți nevoie de buna părere a obștei!?
Pe mine nu de mine, ci de voi mă doare, obrazul meu
nu de rușinea mea, ci de a voastră se umple de singe!

Fănică se îmbărbătă.

— Tocmai de aceea am făcut ceea ce trebuia să fac, răspuse el. Toată lumea ne-ar fi desprețuit și n-am fi avut să ieșim din casă dacă n-am fi avut bărbăția de a-i cere socoteală omului care a îndrăznit să ocărăscă pe sora noastră. Mi-am spălat, tată, obrazul!

— Ți l-ai spălat, răspuse Tănase. Nici că-ți fac muștrări pentru ceea ce ai făcut.

Era, în adevăr, foarte grea starea lui.

El fusese arestat pentru că la Curtea de justiție, unde-l așteptase pe Aristid Ghica, nu se afla singur, ci împreună cu fratele său, cu Tereriu și cu Călăcescu. De aceea Aristid Ghica a dispus arestarea lui, ca om laș care nu are bărbăția de a-și face agresiunea singur. S-a învederat însă mai tirziu că cei trei nu-l însoțiseră ca să-l apere, ci la nevoie să-l oprească de a merge prea departe, și după câteva ceasuri nu i-a rămas pământului decît să-l pună pe Fănică în libertate și să-i trimită martori. Martorii nu sosiseră încă, și Fănică se zbătea întrebîndu-se ce are să facă dacă s-ar întîmpla ca îngîmfatul acela să-l socotească incapabil de a cere satisfacțiune.

„Tot îi trag un glonte în piept“! își zicea.

Cu atît mai virtos era Costache pornit s-o facă aceasta.

„Are să se întîmple o mare nenorocire!“ își zisese el odinioară.

Aflînd acum cele petrecute, cu înmiită putere s-a reivit în sufletul lui sentimentele care-l făcuse să rostească vorbele acelea.

Elvira stetea căzută într-un jeț, cu ochii pierduți în vînt, mută, surdă și oarbă, sleită de puteri, înțepentă, plină de căință și cu mintea oprită asupra unui singur gînd: „Ce fac eu? ce fac acum? mai e undeva în lumea aceasta loc și pentru mine? se poate să mă mai iert eu însămi pe mine și să mă ierte și alții!? Nu, în fiecare clipă a vieții mele am să-mi fac muștrări amar-nice pentru faptele nesocotite pe care le-am săvîrșit cu ușurință, sub imboldul slăbiciunilor mele.“

Costache sta și se uita ca într-aiurea la ea și nu știa ce să-i zică și ce să-i facă spre a o mîngîia, cum s-o împace și s-o încredințeze că încetul cu încetul au să fie date toate uitării, nu știa, căci nemîngîiat era și el, neîmpăcat și șovăitor în credință se făcuse, și firea lui se răzvrătea în fața minciunii.

— Costache, grăi dînsa, îngrozitoare plagă e în lumea aceasta fapta celui ce neadevăr grăiește știind că nu-i adevărat ceea ce spune. Crezi tu că e cu putință ceea ce a spus acea gură spurcată?

— Nu! — răspuse el cu toată hotărîrea — nu numai că nu cred, ci știu și mărturisesc pe sufletul meu că el numai din gînd de răzbunare a spus minciuna. Om sunt însă, ființă șubredă, și mă cutremur gîndindu-mă că într-o clipă de slăbiciune, de supărare ori de rău îndemn aș putea să stau la îndoială și să-ți fac muștrări de care să mă căiesc în urmă. Nu cred, Elviro, dar trăim într-o lume frămîntată de porniri pătimase, în care trec în fiecare zi printre oameni, dintre cari unii stau la îndoială, alții cred și iar alții se bucură cînd semenii lor sunt grăiți de rău, și obrații mi se umplu de singe, șovăi stînd pe picioare și mă îngrozesc în fața zilei de mîine cînd mă uit împrejurul meu. Eu nu pot, Elviro — urmă el cu desăvîrșire frînt — nu sunt în stare să te mint, nici să-ți ascund adevărul: sunt lucruri peste cari bărbatul cu cuget curat nu poate să treacă, mă trec fiori de gheață cînd îmi dau seamă ce se zice și ce se crede despre noi amîndoi, mi se face negru înaintea ochilor, îmi e parcă peste putință să cred c-o să mai am zi luminoasă și bună în viața mea.

Elvira a ascultat tot timpul uitîndu-se cu ochii ei mari la el.

— Ce să zic atunci eu, de atîtea ori vinovată!? exclamă dînsa. La ce mă mai pot aștepta în lumea aceasta!?

Steteau tîmpiți unul în fața altuia: nu mai aveau nici gînd în mintea lor, nici glas ca să și-l spună.

— Ah! — oftă ea într-un târziu — ce-o să zică tata? Tăticul meu cel bun și plin de iubire ce-o să zică!

Se plimba tăticul ei, ca odinioară, în sus și în jos acolo departe, la Obor, prin curtea cea mare, călcînd pași lungi și apăsați și bălăbănindu-și brațele la tot pasul, muiat, cuprins de induioșare, din ce în ce mai răpus de simțămîntul că o mare nenorocire i s-a întimplat.

Gîndul lui era dus la fiica sa cea bună, cuminte și năpăstuită, la fiica lui cea gingașă și mult încercată, greu nedreptățită.

„Ce face ea? Cum poate să le rabde toate?” se întreba el, mereu pornit de a se duce, de a alerga la ea, ca s-o mîngîie și s-o îmbărbăteze, zicîndu-i: „Ce-ți păsă! Nu e vrednică lumea în care trăiești să ții seamă de părerile ei, viața petrecută în ea nu e vrednică să-ți faci inimă rea. Mergi înainte pe calea ta și nu te uita nici la dreapta, nici la stînga, nici mai ales înapoi.”

Trebuia neapărat să se ducă. Nu s-ar fi iertat niciodată pe sine însuși dacă pînă chiar nici în împrejurări atît de grele n-ar fi sărit să-i vie într-ajutor și lui Costache, mai ales lui.

Tănase era pe plecate cînd a venit Tereriu să-i spună că Fănică a fost omorit în duel și trupul lui a fost dus la Morgă, de unde urma să-l ceară și să-l aducă acasă.

Orîșicît de zguduitoare ar fi fost vestea aceasta și orîșicît de amarnic s-ar fi bocit cocoana Marghioala, Tănase a rămas liniștit și tăcut, și-a făcut cruce și a plecat fără de întîrziere la Morgă.

Gîndul lui era însă la căscioara din Izvor, unde trebuia să se ducă în cea mai mare grabă după ce va fi scos de la Morgă trupul neînsuflețit al fiului său.

„Cei morți cu cei morți, și cei vii cu cei vii”, zice românul: avea Tănase multă dreptate cînd își îndrepta gîndul spre căscioara din Izvor, unde era mare nevoie de ajutor.

Tot cam pe timpul cînd Tănase a plecat la Morgă, Costache și Elvira, care de mult acum steteau muți,

tăcuți, nemișcați și cu mintea oprită în loc, s-au pomenit față în față cu Sandu, care niciodată nu le mai intrase în casă.

Nu le părea venirea lui a bine.

Se vedea de altminteri și din fața lui că e de tot dureroasă vestea pe care o aduce.

Costache rămase tot mut, tăcut și nemișcat, lacrimi mari i se iviră în ochi și începură să-i treacă peste obraji.

Elvira tot așa, dar lacrimi nu mai avea. Ea-și plecă peste puțin capul, își puse amîndouă minile una peste alta pe piept și rămase așa.

— Atît a mai lipsit! șopti, în sîrșit, ridicînd ochii spre cer.

Era atîta durere mistuitoare în glăsul cu care a rostit cele cîteva vorbe, în mișcare și în întregul ei fel de a fi, încît Costache și Sandu se cutremurară.

— Iată unde-am ajuns! grăi Costache posomorit și cu sprîncenele încruntate. Tu l-ai omorit, și viața noastră întreagă o să fim urmăriți fără milă de umbra lui sîngerată și înfiorător de jalnic!

Elvira tresări, se îndreptă ridicînd capul și se uită mirată la el.

— Așa e, Costache! răspuse ea. Fără de milă am să fiu prigonită în fiecare clipă a vieții mele, dar numai eu singură, căci tu nici o vină nu ai. Grele au să fie, dar nu totodată și lungi suferințele, căci sunt lucruri peste cari femeia care se simte nu poate să treacă.

Rece apoi și liniștită, ea se duse la Sandu și-i întinse mîna, iară el o îmbrățișă și se sărutară pe amîndoi obraji.

— Îți mulțumesc, Sandule, îi zise, c-ai venit, dar te rog să nu-l lași pe tata singur în împrejurări atît de dureroase, ci să mîngîi împreună cu el pe mama. Mare ușurare îmi faci, Costache, dacă-l însoțești tu, ca să le duci mîngîieri din partea ta și sărutări din partea mea, spunîndu-le că am nevoie de repaos.

Era peste putință ca ei să nu țină seamă de dorințele ei, plecînd fără de întîrziere.

Răminînd singură, Elvira și-a mai ușurat sufletul într-un plîns liniștit și îndelungat, apoi a trecut în atelierul tîmplăriei, ca să scoțoească prin sticle și prin borcane.

5 Timp avea destul, căci e lung drumul pe care aveau să-l facă Sandu și Costache.

Deoarece Tănase¹ a trecut pe la Morgă și abia de acolo a luat-o spre căscioara din Izvor, el nu s-a întîlnit cu fiul și ginerele său, cari au luat alt drum.

10 Era pe inserate cînd a sosit la casa fiicei sale.

Intrînd pe porțiță, a găsit curtea goală: nici suflet de om, nici ciine nu i-a ieșit în cale, dar găinile nu se culcaseră încă, ci ciuguleau ori rîcneau pe ici, pe colo.

15 Ușa de la intrare era închisă. El a bătut încet și cu oarecare sfială, apoi ceva mai tare, dar nici de data aceasta nu s-a ivit nimeni. A încercat dar zăvorul și, văzînd că ușa nu e încuiată, a intrat și a început să tușească. Neivindu-se nici acum nimeni ca să-l primească, inima a început să-i bată și-o vie îngrijorare l-a făcut să deschidă repede ușa odăii despre stradă.

25 El a rămas înmărmurit; lucrul de care se temuse se și împlinise: Elvira, fata lui cea frumoasă, bună, cuminte și năpăstuită, zăcea întinsă pe un pat de la dreapta, cu fața senină, parcă dormind.

— Care va să zică și ea! șopti el, apoi făcu cîțiva pași pînă la pat, căzu în genunchi și rămase culcat pe sinul răposatei.

30 Așa l-a găsit Costache cînd s-a întors acasă.

¹ În text: *Costache*.

CĂILE MORȚILOR

I

5 Să nu zici niciodată că nu crezi ceea ce nu poți să înțelegi: dă din umeri și zi că nu știi, că se va fi putînd, căci în lumea aceasta se petrec multe de toate pe care noi oamenii nu le cuprindem cu mîntea noastră cea mărginită.

10 Era la noi în sat unul Ieremie care spunea că are legătură cu morții. Mi-l aduc aminte de-l văd și acum ca-n aievea, mai întîi om ipen și voinic, iar apoi schilod ca vai de el. Venise de aiurea și se așezase în sat ca rotar și-i ziceau Rotaru și după ce, schilodit, nu mai făcea roate. Stai și te mirai cînd îl auzai vorbind, dar s-au petrecut lucruri în urma cărora omul
15 cuminte nu se mai încumeta să deie cu socoteală că nu sunt adevărate cele spuse de dînsul.

Satul nostru se-ntinde la stînga riului, pe sub coaste, pe amîndouă părțile drumului de țară, și e lung de țî se urăște să treci prin el.

20 Intrînd despre munte, cobori pînă la un pîriu care taie drumul de țară și se varsă spre rîu. Partea aceasta a satului sunt Delenii. De la pîriu iar urci trecînd prin Văleni. Mai sunt însă case și pe pîriu la deal: aici sunt Gropenii.

25 Rotăria se afla la mijloc, între Deleni, Văleni și Gropeni: de orișunde veneai și orișunde te duceai, treceai prin fața ei.

5 În fundul văii, tocmai sus deasupra Gropii, era virful satului, unde se vedea de la mari depărtări, ivită printre crengile copacilor, posomorita Săhăstrie, rămășițele unui schit pustiu, în care tot se mai adăpostea ca vai de el părintele Rafail, un călugăr sihăstrit. Din clopotnița Săhăstriei se deschidea peste sat o largă priveliște asupra livezilor din lunca întinsă și asupra satelor risipite pe coasta de la dreapta rîului.

10 Mai erau acolo în ființă niște case inconjurate cu zid înalt și gros, pe care numai prin colțurile mai adăpostite rămăsese puțină tencuială.

15 Poarta de sub clopotniță, durată trainic din lemn de stejar, era căzută din țîțini, încît nu se mai putea închide. Geamurile din ferestrele caselor erau peste tot sparte, pe ici, pe colo lipseau și cercevelele, șindrila din acoperiș era roasă de vreme și de mușchi, curtea plină de bălării dese nu era străbătută de nici o potecă, iar biserița din mijlocul ei se surpase de nu mai rămăseseră din ea decît mormane acoperite de buruieni pipernicite.

20 Cînd se pornea vîntul, îl auzai din sat cum răzbește printre zidurile părăsite, ici vuind, colo pe șuierate. Încă mai a pustiu se auzeau în timpul nopților de vară bocetele huhurezului, țipetele cucuvalilor și țîțiturile roiurilor de liliaci, care se încuibaseră în clopotniță și prin podul caselor.

25 Era acolo, între zidurile acelea, ceva ce te făcea să grăbești trecînd ziua prin fața lor, iar în timpul nopții nici cei mai inimoși dintre oameni n-ar fi îndrăznit să se oprească în apropierea lor, ba, poate, chiar să intre pe sub bolta clopotniței fără de clopote.

30 Nu mai încăpea nici o indoială că-și fac acolo veacul duhurile celor inmormîntați împrejurul fostei biserițe și păzesc comori numai de ele știute, iară părintele Rafail, care adeseori săptămini întregi nu ieșea în sat, sta în legătură tainică cu acele duhuri. Mai văzîndu-l și slab, numai oase și piele zbîrcită peste ele, unii îi și ziceau Sarsailă mai bucuros decît Rafailă.

40 Cu totul altfel, Rotaru, care era nu numai rotar, ci totodată și psalt, știa să cînte în strană și citea cu

mare mulțumire sufletească viețile pline de fapte minunate ale sfinților de pretutîndeni.

5 Duminicile, zilele de sărbători, îndeobște cînd n-avea altă treabă, el se urca din Groapă la Săhăstrie și stetea de vorbă cu părintele Rafail ori citeau împreună *Viețile sfinților*, pe care părintele Rafail le știa, așa-zicînd, pe de rost și le țilcuia cu multă pătrunderă. De aceea Rotaru-l socotea om al lui Dumnezeu, mijlocitor între sfinți și muritorii păcătoși, cu adevărat sfînt și el însuși. Rămîneau citecdată pînă la miezul [nopții] ba chiar și mai tîrziu, așa numai ei amîndoi, între acele ziduri fioroase, și atunci de jos din sat se vedea sus la Săhăstrie fereastră cea luminată de opaiețul din chilia părintelui Rafail.

15 „Ce vor fi urzînd!? se întreba lumea în sat. Ce vor fi puînd la cale!? Ce fel de farmece vor fi făptuînd!?”

20 Era învederat că așa, numai ei amîndoi, nu puteau să vegheze în toîul nopții, ci-și făceau treburile ajutați de duhurile intrate în legătură cu dînșii.

25 Rotaru scăpa citeodată chiar și el vorba că părintele Rafail e înzestrat cu darul de a se pune în legătură cu lumea cealaltă, ca să afle cele ce nici vedea, nici auzi, nici pipăi nu se pot, și om cu mintea limpede nu se mai putea îndoii că e în adevăr la mijloc o făcătura, căci prea îi mergeau lui Rotaru toate în bine și cu spor.

30 Lasă că sătenii la el alergau și pentru cel mai neînsemnat lucru, doar la rotăria lui se opreau toți drumetii și se imbuibau și de prin satele vecine oamenii, încît cîștigul nu mai picura, ci curgea puhoi.

35 Era, ce-i drept, harnic om Rotaru și priceput și cumsecade, dară harnici, pricepuți și cumsecade mai erau și alții, care, cu toate aceste, numai pe găfăite răzbeau înainte.

40 Numai noroc curat nu putea să fie la mijloc!

Una dintre fetele lui s-a măritat după feciorul celui mai de frunte dintre săteni, iar cel mai mare dintre feciorii lui, scăpat abia din oștire, a luat zestre frumoasă și-a ajuns primar cu eșarpă în trei colori.

De asemenea soartă n-au parte decît aceia cărora li se șoptește la ureche ce anume au să facă și de ce

au să se ferească pentru ca în toate împrejurările să li se împlinescă gîndul.

Lucrul acesta trebuia să se lămurească.

5 Într-o zi de toamnă părintele Rafail s-a coborît în sat, ca să-și cumpere sare și făină de mălai. La o cotitură el a dat peste părintele Ilie, preotul satului, un om fără multă știință de carte, dar cu deosebire sfătos și neadormit purtător de grijă al turmei păstori-rite de dînsul.

10 — Mă bucur, cuvioase părinte, că te întilnesc, grăi preotul, căci de citva timp mult mă bate gîndul de a te ruga să mă luminezi asupra unor lucruri în privința cărora nu sunt în stare să mă dumiresc prin mine însumi.

15 — Încă mai virtos mă voi bucura eu dacă-mi va fi dat să te dumiresc, răspuse călugărul. E un adevărat noroc că s-a nimerit să trec pe aici tocmai acum, cînd treci și cucernicia-ta; îmi dau însă seamă despre multele neajunsuri ale firii mele și mult mi-e teamă ca nu cumva, voind să te luminezi prin mine, să intri în mai adînc întunerec.

— N-am să-ți pun decît întrebări la care ești în stare să dai răspuns mai lămurit decît orișicine.

25 — Ascult, îl incredință călugărul, și sunt gata să-ți dau răspunsul.

— Sătenii, zise părintele Ilie, se întrebă între dinșii și mă întrebă din ce în ce mai stăruitor și pe mine ce veți fi făcînd cuvioșia-ta și Rotaru cînd stați numai amîndoi pînă noaptea tîrzie acolo între zidurile acelea pustii.

30 — Ce facem? noi amîndoi, numai noi amîndoi ce facem cînd stăm pînă în noaptea tîrzie? răspuse părintele Rafail, căutînd în mintea lui vorbele potrivite pentru darea pe față a gîndului său. Ne bucurăm de viață! adăugă peste puțin.

35 — Adevăr ai grăit cînd ai zis că, voind să mă luminez, în mai adînc întunerec am să intru, întîmpinînd preotul, căci iată că nu sunt în stare să înțeleg răspunsul ce mi-ai dat. Cum oare puteți să vă bucurați de viață stînd așa singuri, cu opațul pe masă?

— Dînd uitării nevoile traiului trupesc, ca să ne facem cu atît mai virtos parte de mulțumirile vieții sufletești, îi răspuse iar călugărul.

5 — Nu mă sfiesc a-ți face cuvioșiei-tale mărturisirea că încă mai puțin am înțeles.

— Nu ți s-ar cuveni să porți haina pe care ai îmbrăcat-o dacă în adevăr chiar nici numai atît n-ai înțelege, îl înfruntă călugărul cu blîndețe cuvenită. Numai oamenilor de rînd li se poate ierta să stăruie în gîndul că de viață ne bucurăm imbuibîndu-ne la masa încărcată de mîncări și de băutură și potolindu-ne în fel de fel de chipuri poftele trupești.

În apropierea lor se afla un dud ale cărui frunze mari erau pișcate de brumă și acum îngălbenite.

15 — Iată — urmă părintele Rafail — vezi cum frunzele acestui copac, atinse de cea mai ușoară adiere, se scutură și cad una cîte una moarte la pămînt? Ele nu însăși prin sine au intrat în ființă, ci-și au obîrșia în copacul care le este obîrșia și le-a hrănit pentru ca să se hrănească prin ele. Cad acum după ce și-au împlinit menirea și sunt risipite de vînt. Tot astfel și omul nu prin sine însuși a intrat în ființă și nu numai prin sine și pentru sine trăiește, ci-și are obîrșia omenească din care face parte și care prin el vecuiește. Deosebirea e numai că omul poate să-și dea seama despre aceasta și să se dumirească asupra rostului său în viața obștească. Frunza moare după ce nu mai are rost în viața copacului și e spulberată de vînt; omul moare și el cînd îi sună ceasul, și una din marile mulțumiri sufletești e să-ți dai în ajunul morții tale seama că ți-ai împlinit, trăind, menirea ca fiu, ca soț, ca părinte, ca om între oameni. Să nu te îndoiiești, cucernice părinte, că noi oamenii nu ne-am născut ca să trăim — urmă el ridicînd glasul — ci trăim pentru ca să ne împlinim menirea, și pustie, seacă, zbuciumată, nesuferită e viața muritorului care numai pentru sine trăiește.

40 — Vei fi avînd cuvioșia-ta multă dreptate, întîmpinînd preotul, dar nu e mai puțin adevărat că e o plăcere să mîncîci, să bei, să odihnești, să dai ascultare trupului celui lacom.

— Fără indoială! întîmpină călugărul. Numai trăind putem să ne împlinim menirea și de aceea înțeleptul ziditor a toate a rinduit plăcerea trupezască drept răsplată pentru osteneala traiului trupesc, drept îndemn pentru lupta grea prin care trecem noi muritorii. Mai adevărat însă și mai curată e plăcerea de a-ți fi înfrînat poftetele, de a fi tras de la gura ta ca să hrănești pe alții, de a fi suferit ca să poți indulci viața celor osîndiți la suferințe. Să fii cucernicia-ta incredințat — adăugă cu căldură — că sunt pline de o senină plăcere ceasurile pe care noi amîndoi le petrecem împreună stînd de vorbă și cercetînd sfaturile înțelepților din toate timpurile spre a ne dumiri cum avem să trăim și cum se cuvine să ne petrecem viața pentru ca în ajunul morții să fim împăcați fiecare cu sine însuși.

— Mă luminez, cuvioșia-ta, încep să mă luminez, îl incredință părintele Ilie. Oamenii însă, poporeni mei, spun că intrați în legătură cu duhurile celor răposați. E oare cu putință așa ceva?

— Nu știu, răspuse părintele Rafail. Aceasta nu mi-e dat s-o știu, dară purtînd haina în care mă vezi îmbrăcat, trebuie neapărat s-o cred. Dacă sfîntul Macarie ne spune că sufletele celor răposați stau timp de trei zile sub strașina casei, le aud și le văd toate și numai încetul cu încetul se mai depărtează de la locurile în cari și-au petrecut viața, eu, nemernicul și sufletește săracul ieromonah, nu mă pot încumeta să spun că el minte. Dacă sfîntii părinți ai bisericii ne spun că au stat în legătură cu sufletele celor răposați și au făcut minuni cu ajutorul lor, eu aș fi smintit îndoindu-mă în ceea ce privește spusa lor. Dacă în rugăciunea de toate zilele zicem „Și nu ne duce pre noi în ispită, ci ne scapă de cel rău”, eu și cucernicia-ta, slugi ale bisericii creștinești, trebuie neapărat să stăruim în gîndul că duhurile celor răposați pot să ne povățuiască spre bine ori să ne ispitească împingîndu-ne spre rele. Așa știm noi creștinii și altfel nu putem să credem, mai ales noi cei ce suntem totodată și povățuitori ai obștei creștinești.

Părintele Ilie mișca mereu din cap și clipea ca omul căruia ochii i s-au împăingenit și capul i-a rămas buimăcit.

— Știu, cuvioșia-ta, zise, și nu mă indoiesc că așa trebuie să știm și altfel n-avem să credem. Avem însă noi, neajutorații muritori, puterea de a face ca cei răposați să intre în voile noastre?

— Aceasta e ceea ce voim cînd ne facem rugăciunile, răspuse călugărul. Chiar și dacă nu vom fi avînd noi, au ei puterea de a ni se arăta fie în vis, fie în aievea, fie chiar fără ca să ne dăm seamă, și adevseori din al lor îndemn săvîrșim fapta fie bună, fie rea.

Preotul rămase citva timp cu gura căscată și cu ochii perduți în vînt.

— Am înțeles — zise apoi — fie în vis, fie în aievea, fie fără ca să-ți dai seamă. Mai știi? urmă. Tot ce se poate! Multe sunt cele nepătrunse de mîntea omenească! Acum am înțeles.

— Ba n-ai înțeles de loc! stăruie părintele Rafail. M-ai întreat ce facem, iară eu și-am răspuns că ne bucurăm dindu-ne seamă cum adică ne-am împlinit menirea și cum avem să ne pregătim pentru moarte pentru ca viața mai de apoi să nu ne fie tot atît de zbuciumată ca cea de acum.

— Da! da! grăi părintele Ilie, pe deplin incredințat că adevărul îl grăiesc sătenii cînd spun că lucruri de tot fioroase se petrec în chilia părintelui din Sihăstrie.

II

Din sus de schit se întindea pădurea minăstirească, un stejăriș¹ de toată frumusețea, și minăstirea mai avuse pomătul de la schit, o întinsă liveadă din sus de sat și citeva pogoane de țarină în lunca riului. Statul, care le stăpînea acum toate aceste, scosese încă de mult în vînzare țarinile, liveada și pomătul, dimpreună cu dărămăturile de la Săhăstrie, dar nu

¹ În text: stejăraș.

găsise cumpărător, și Rotaru ținea deocamdată în arendă livedea și țarinile. După ce fiul său a ajuns primar cu eșarpă în trei culori, lumea dedea cu socoteală că tot el le va și cumpăra în cele din urmă. Nu prea

5 simțea Rotaru în sufletul lui îndemnul de a o face aceasta, dar într-o noapte, Profira, soția lui, l-a visat parcă era călugăr și citea în chilia părintelui Rafail dintr-o carte mare.

10 Rotaru s-a frământat mult gândindu-se la visul acesta, care avea, parcă, rostul lui.

Se putea, fără îndoială, ca Profira să-și aibă visul, pentru că se întreba mereu dacă ar fi ori nu bine să cumpere pînă chiar și dărămăturile de la Săhăstrie, în care se încuibaseră huhurezi, cucuveici și lilieci. Visul

15 însă semăna mult a îndrumare. Se cuvenea deci să ceară sfatul părintelui Rafail.

Acesta rămase timp mai îndelungat pus pe gânduri. — O îndrumare nu cred să fie — grăi dînsul într-un

20 tîrziu — căci dacă îndrumat ai fi, n-ai mai întreba, ci ai face fie chiar fără să voiești. Poate însă să fie o prevestire: visul îți spune nu ce ai să faci, ci ce vei face, orișicare ar fi sfatul pe care ți-l voi fi dînd eu. Orișicum ar fi însă, un lucru n-ai să pierzi din vedere: că noi, călugării, nu stăpîni, ci purtători de grijă am

25 fost; statul dar, luînd averea de la minăstiri, nu stăpînirea, ci purtarea de grijă a luat-o. Dacă ar fi deci să cumperi de la stat, nu poți cumpăra ceea ce el nu are, și nu stăpîn, ci purtător de grijă te faci.

30 Rotaru clătina mereu din cap, ca omul care aude și înțelege, dar nu se impacă cu gîndul ce e nevoit a-și face.

— Mă iartă, părinte — grăi dînsul, plecîndu-se puțin — sunt om neajutorat și prea de puține știutor, prea lipsit de pricepere pentru ca să-ți pot da răspunsul

35 convenit. Dacă înțeleg însă că n-au fost stăpîni călugării, care erau oameni cu viață trecătoare și numai slugi ale bisericii, sunt pătruns de gîndul că erau stăpîne minăstirile.

Părintele Rafail ridică degetul.

40 — E greșită calea pe care ai pornit, întîmpină el. Minăstirile sunt călugării după vremuri, cari au luat

asupra lor sarcina purtării de grijă fie de la domnii, fie de la boierii cari nu mai voiau ori nu mai erau în stare s-o poarte ei înșiși. Ce era adică mănăstirea? Locaș de adăpost pentru cei sătui de viață, pentru

5 cei sleiți de puteri trupești și sufletești și pentru călătorii oboșiți, ocrotirea bolnavilor, a săracilor și a văduvelor, chivernisitoarea unei bucăți de pămînt pe care-l împărțea între cei ce-l munceau, dînd fiecăruia atît cît e în stare să muncească cu spor. Drept răsplată

10 pentru osteneala purtării de grijă luau, ce-i drept, călugării o parte din roadele pămîntului, dar stăpîn, cu adevărat stăpîn al pămîntului Dumnezeu el singur este: omului i se cuvine pămînt numai spre a-l munci în sudoarea feței lui, numai atît cît poate să muncească și numai cîtă vreme-l muncește.

15 Rotaru iar clătina din cap.

— E foarte frumoasă vorba aceasta, zise el, dară însumi mă știu și mă socotesc și alții cu adevărat stăpîn pe roatele și pe carele făcute de mine, pe uneltele mele, pe averea agonisită de mine, pe casa ce mi-am zidit, pe pămîntul...

20 — Pîn-aci, iar mai departe nu îl intrerupse călugărul. Stăpîn ești pe toate cite le-ai făcut muncind tu însuți, dimpreună cu ai tăi, stăpîn pe cele muncite de alții și cumpărate din sudoarea ta: pămîntul însă nu tu l-ai făcut și ți se cuvine numai cîtă vreme îl muncești. Cîtă vreme se află pe el lanurile semănate de tine, pomii pe cari i-ai sădit și îngrijit, via pusă de tine, cîtă vreme sunt în ființă casele zidite de tine,

25 tîlhari sunt și făcători de rele, oameni ai fărădelegii sunt cei ce voiesc să te alunge de pe pămîntul luat sub purtarea ta de grijă.

30 Rotaru se uită lung la călugăr.

— Care va să zică, întîmpină el, o faptă nelegiuită a săvirșit guvernul cînd a luat averile de la minăstiri, și eu m-aș face părtaș al nelegiuirii dacă aș cumpăra de la stat.

40 — Aceasta n-am zis-o! răspunse părintele Rafail. Nu se cuvine și nici nu vreau s-o zic. Minăstirea, primind averile, a luat asupra ei anumite îndatoriri, și afurisit a fost, sub cel mai greu blestem cade orișicine

care se folosește de acele averi fără ca să ție seamă de indatoririle împreunate cu ele. Statul a luat averile de la călugări pentru că nu i s-a părut bună chivernisirea lor; el nu are deci decît să chivernisească bine și să împlinească voința celor răposai, făcînd tot binele vindut de dînșii, pentru ca binecuvîntat să fie nu numai de cei vii, ci și de cei morți. Multe sunt însă și ascunse căile morților și praf are să se aleagă și cenușă de toate dacă va fi nesocotită voința celor trecuți în altă lume, unde toate sunt văzute și știute și toate sunt cu putință.

Rotaru rămase zguduit și pe deplin incredințat că sarcină de tot grea ar lua asupra sa dacă ar cumpăra avutul luat de către stat de la minăstire.

— Dar statul, întîmpină el, a lăsat să se surpe biserica și să se dărăpăneze casele schitului.

— Foarte rău! — grăi călugărul — căci sufletele ctitorilor nesocotiți umblă vătîindu-se printre zidurile surpate și cer răsplătire.

— Care va să zică, urmă Rotaru, dacă ar fi să cumpăr cele puse în vînzare, ar trebui să ridic iar biserica și să pun în stare bună casele.

— Nici aceasta nu — îl incredință călugărul — căci dai statului prețul din care poate să le facă toate.

— Dar în viitor!? întrebă Rotaru, cuprins de vie nedumerire.

Părintele Rafail iar începu să se plimbe în sus și în jos.

La întrebarea aceasta nu se mai gîndise și îi era greu să dea răspuns.

— Să vezi, grăi dînsul în cele din urmă. Dacă aș fi eu în fruntea guvernului, n-aș mai da nimănuia voie să cumpere pămînt, ci tot pămîntul pus în vînzare l-aș cumpăra eu, ca să-l împart între cei ce sunt în stare să-l muncească cu hărnicie și cu pricepere. L-aș da, se înțelege, cu un fel de arendă, din care aș acoperi cheltuielile pentru toate cele bune, și iar l-aș lua de la cei nevolnici, care nu sunt în stare să plătească ciștiurile.

— De! zise Rotaru mai ușurat. Lucru fără de rost n-ar fi. Vorba e numai că altele sînt gîndurile celor

ajunși în fruntea guvernului, și teamă mi-e să n-o pot.

Ispitit însă de una, ademenit de alta și voind să scape de gura Profirei, care, ținînd să-și vadă visul împlinit, alerga mereu pe la zodiasii și pe la cărturărese, el s-a dat în cele din urmă pe brazdă, și-a luat inima în dinți și a cumpărat livedea, țarinele, ba chiar și pomătul de la Săhăstrie, precum și casele dărăpănate, din care orișicine, afară de dînsul, l-ar fi scos pe bătrînul schimnic.

Era, dacă e vorba, și oarecare nevoie de așa ceva, căci afară de primarul și de fata bine măritată, mai aveau Rotaru și Profira cea prevăzătoare doi băieți și o fată, care-și așteptau fiecare partea.

Păcat numai că de aici înainte cei doi băieți s-au făcut mai țănoși, iar Profira prea se credea, parcă averea cea nouă numai din vrednicia ei a fost agonisită. Sătenii se uitau deci cam chiorîș la Rotaru și la fiul lui cel cu eșarpă în trei culori.

Era adică în gîndul multora dintre dînșii lucru nepotrivit și oarecum rușinos ca un venetic să stăpînească avere păstrată din moși și strămoși, ba fiul veneticului să mai fie încins cu eșarpa de primar.

„Te pomenești că oameni pripășiți de pretutindeni o să ne ieie pămîntul de sub picioare și o să ne scoată în cele din urmă din satul părinților noștri!” ziceau cei mai răi de gură.

Le era Rotaru tuturor bun cită vreme se mulțumea să cioplească obezi și spițe și să încheie roate; acum, după ce s-a ridicat mai presus de sătenii băști-nași, lucrurile s-au schimbat, și el le stătea tuturor în cale și toți se împedecau de el. Părintele Ilie, care știa multe, le spunea, ce-i drept, că Rotaru în înțelegeri cu sihastrul de la schit și după rînduiala celor răposai le-a făcut toate, dar lumea e alcătuită mai ales din oameni cari, frămîntați de gînduri rele, stăruie morțiș în calea pe care au apucat odată.

Se făcuse urgent Ieremia, rotarul din Groapa.

Era în primăvară cînd Rotaru și-a cumpărat averea cea nouă. De Sf. Dumitru a intrat în ea și citva timp

5 în urmă, mai spre iarnă, s-a întâmplat ca unul dintre
cei doi flăcăi să cadă bolnav de lingoare.

De, ce să-i faci?

5 E în lumea aceasta și bine, și rău, și sănătate, și
boală, atât viață, cât și moarte, și omul în fiecare clipă
la toate are să se aștepte. Dacă de bine are parte, se
bucură, iar dacă răul îl cotopește, se întristează, și
10 Dumnezeu a rinduit așa că fiecare trebuie să ieie parte
atât la bucuriile, cât și la durerile altora care sunt în
adevăr ale tuturor, orișunde se vor fi ivind ele. Te-ai
fi așteptat dar ca sătenii să le sară sătenilor într-ajutor
fie chiar și numai cu vorbe de mîngiere.

15 Pizma însă, minia, zavistia, răul îndemn, ura îl
dezbracă pe muritor de firea omenească și răutatea
covârșește în el buna pornire, încît cei slabi de inger
rid cînd alții plîng și gem cînd alții saltă de bucurie.

20 Așa au ajuns și Rotăreștii să se simtă nu numai
străini, ci și urgisiți în satul unde mai înainte erau
bine văzuți. Vedeau cum toți se bucură cînd flăcăul
după ce fata, imbolnăvită și ea, de asemenea a murit.

25 Le intrase oamenilor în cap gîndul că Rotaru a
trebuit să sufere aceste lovituri grele pentru că, ispitit
de dughuri necurate, s-a încumetat să puie mina pe
o avere care nu i se cuvenea.

30 Toate ca toate, dar aceasta lelea Profira nu putea
să li-o ierte și de aceea se simțea mai mult moartă
decît vie, gema mereu, fără ca să-ți poată spune unde
o doare, nu mai ieșea decît la mare nevoie în lumea
care i se făcuse din ce în ce mai urgisită și nu vedea,
nici n-auzea pe cei ce pe ici, pe colo ieșeau.

„Ia-mă, Doamnel — ota dînsa adeseori — că nu
mai am nici un rost între oamenii cărora le sunt urgi-
sită.“

35 Se făcuse mai mult stafie decît om în carne și în
oase, era simțitoare de nu mai știa cum să umbli cu
ea ca să n-o atingi unde-o doare și să n-o faci să țipe
ca arsă cu ferul roșu, și iar alerga pe la zodiasii, pe la
cărțurărese și pe la țigăncile ce dau cu bobii, ca să
40 afle ce-ar trebui să facă pentru ca să scape de năpasta
ce-i căzuse pe cap. I se încuibase în cele din urmă în

minte gîndul că greu blestem e pus pe averea cumpă-
rată de Ieremie și că el o să-și sfîrșească zilele, cum îl
visase, pustnic, rămas singur în lume.

5 Rotaru le vedea toate și nu se mai putea bucura
de sporul averii lui, iar cînd i se plîngea părintelui
Rafail, acesta dedia mîhnit din cap.

— Ferește-te, omule, de ispitele Necuratului! îi
zicea. De unde adică un zodias, o cărțurăreasă ori o
vrăjitoare ce dă cu bobii ar putea să spuie ce ai și ce
10 n-ai să faci! Ar fi, poate, ca prin fel de fel de apucă-
turi tainice să se fi pus în legătură cu sufletele celor
răposați, cari toate le știu. De unde am putea însă noi,
muritorii neajutorați, să știm dacă nu cumva sunt la
mijloc dughuri necurate, care stau pretutindeni la pîndă,
15 ahtiate de a ne duce în ispită ori de a-și bate joc de
noi, amăgindu-ne! Chiar și cînd ne spun adevărul,
o fac aceasta numai spre a ne prosti, ca să credem și
ceea ce nu-i adevărat și la pierzare te duce. Fă-ți
crucea! — mai adăugă el — afumă cu tămîie și rază-
20 mă-te pe Dumnezeu și pe sfinții puși în slujba lui, care
te luminează chiar și fără ca să-ți dai seamă dacă și
cînd se cuvine s-o facă aceasta.

Rotaru rămase pierdut în gîndul că tot e cu puțință
ca zodiasii, cărțurăresele și țigăncile să spună și ade-
25 vărul. Vorba e numai să știi cînd în adevăr stau în
legătură cu suflete curate și bune, cari nu-l ispitesc
pe om și nu-l amăgesc.

30 „Orișicum ar fi — își zise el, cuprins de vie îngri-
jare — eu nu fac ceea ce voiesc, ci ceea ce împrejură-
rile mă silesc să fac.“

O simțea aceasta mai ales după ce băiatul care mai
rămăsese la casa lui a tras la sorți și a trebuit apoi să-și
facă rîndul la oaste.

35 Nu mai putea acum Rotaru să muncească numai
el singur pămîntul agonisit și nu-i rămînea decît din
două una: ori să-l deie vreunuia care e în stare să-l
muncească, ori să-și ieie argat la casă și să-l puie pe
acesta să muncească în slujba și în folosul stăpînului.

40 Nu l-a mai întrebat acum pe părintele Rafail, ci
a făcut ceea ce-i venea mai bine la socoteală, adică
și-a luat argat cu simbrie învoită pe an.

Sătenii se uitau unul la altul și clătinau din cap.
„Până chiar și una ca aceasta!? ziceau unii dintre
dinșii. Nu-i e adică destul că s-a făcut stăpin pe cele
ce nu i se cuvin, ci mai suge și din măduva oaselor,
5 puind pe alții să muncească în folosul lui.“

III

Se învîrtea mereu prin capul lui Rotaru zicătoarea
că nu-ți rămîne decît să joci după ce ai intrat o dată
în horă.

10 De cîte ori se gîndea adică la Săhăstrie, îi era
parcă-l strînge ceva de gît, căci vedea în fața sa casele
cu acoperișul ciuruît, cu zidurile rămase fără de ten-
cuială și cu tavanele pe ici, pe colo căzute. Dacă le
mai lăsa așa, într-un an, doi nu se mai alegeau de ele
15 decît morman de moloz, și păcat ar fi fost.

Vrea ori nu vrea, era avutul lui și trebuia neapărat
să le mai cirpească, fie chiar și numai ca să nu le dără-
păneze ploile de vară și viscolirile iernii.

Se mai gîndea însă și la blestemele răposaților
20 ctitori și frica-l făcea să alerge în dreapta și în stînga.
A și dat în cele din urmă peste Gîgiu, un italian îndră-
cit și cu mustața cîrlionț ca pana din coada vătraiului.
Lucrase Gîgiu la casele zidite pentru expozițiunea de
la București și era om harnic, sprinten și priceput la
25 multe, dar și mare palavragiu, unul dintre cei ce sunt
în stare să-ți scoată măseaua din gură fără ca să bagi
de seamă.

L-a dumirit Gîgiu cum are s-apuce lucrurile și
ce trebuie să facă pentru ca cu puțină cheltuială să le
30 scoată toate bine și trainic la capăt. După oarecare
cioroboreală, s-au ajuns apoi la preț și n-a rămas decît
ca italianul să s-apuce de lucru.

Pentru ca s-o poată porni, avea nevoie de cîțiva
salahori, precum și de cărauși, care să-i aducă var,
nisip, apă, ceva cărămizi, lemnărie pentru schele,
35 șindrilă pentru cirpitul acoperișului, trestie pentru
tavan și alte mărunțișuri de care mai e nevoie la
asemenea lucrări. Zadarnic alergau însă italianul,

Rotaru și fiul său, primarul, căci salahori și cărauși
nici în sat, nici prin partea locului nu găseau.

Era parcă i-a încălecat pe oamenii aceia Diavolul
și nu-i lasă să dea ajutor la dregerea caselor care au
5 fost odinioară și puteau să mai fie și-n viitor loc de
adăpost pentru slugi de ale Domnului.

Nu vrea o dată cu capul nimeni să puie mîna ori
să dea carul nici dacă i l-ai fi cîntărit cu aur.

— Ba bine că nu! zicea unul. Altă treabă n-am
10 decît să intru slugă la unul care ieri a fost fără de
căpătii, iar azi mi se urcă-n cap!

— Del zicea altul. Ce nevoie mai e de noi!? Are și
car, și argat la curte, și feciori voinici.

Iar altul spunea pe șoptite că bucuroș ar face-o,
15 dar se teme ca nu cumva să mănince trînteală.

Era-n inimile oamenilor multă pornire dușmănoasă,
încît Gîgiu, care cutreierase țări și avea pe lingă toate
celelalte și nas subțire, dădea cu socoteală că e la mij-
loc o tainică înțelegere și că oamenii clocesc între
20 dinșii și urzesc ceva, încît mîine-poimîine te pome-
nești că pun mîna unii pe par, alții pe topor.

Nu-i venea lui Rotaru s-o creadă aceasta, și încă
mai puțin o credea primarul. În gîndul lor era la mij-
loc numai supărarea pentru livezile și țarinile cumpă-
25 rate de Rotaru. Tocmai de aceea s-au îndrîjit și țî-
neau amîndoi să arate că pot ei să-și facă treburile
și fără de săteni. Aveau argați cari puteau, așa, prin-
tre picături, să facă și treabă de salahori, precum și
căruțe, de care se putea folosi pe ici, pe colo și Gîgiu.

30 Mai era apoi și ginerele lui Rotaru, soțul Liei celei
frumoase și bine măritată, și dădea azi una și altul
alta, iară mîine se schimbau.

A pornit-o deci Gîgiu cu multă rivnă.

Păcat numai că el prea adeseori era nevoit să-și
35 piardă timpul ducîndu-se mai pe la Rotaru, ca să
ceară argatul, mai pe la primarul, ca să ieie căruța,
mai pe la Lia, fie pentru una, fie pentru alta. Veci-
nele cele pizmătorețe, care steteau la pîndă, erau
chiar de părerea că italianul cel cu mustața cîrlionț
40 stă mai mult de vorbă cu Lia și nu-și prea cată de
treaba de la Săhăstrie.

Profira se cătrănea văzind această răutate femeiască, dară gura lumii nu poate nimeni s-o astupe.

Mai spre toamnă a urmat însă ziua nespus de urită în care Profira și Rotaru au rămas ca trăsniți din senin: Giguu a plecat adică fără de veste, de i s-a pierdut urma, și tot atunci a plecat și Lia. Le era tuturora învederat că împreună au plecat.

Atît îi mai lipsise Profirei.

Ruşinea aceasta a zguduit-o atît de adînc, încît ea zi bună n-a mai avut. Vecinele nu mai rideau pe infundate, ci cu hohote mari, iar ea nu mai avea inimă să iasă din casă, ci îi venea să intre în pămînt.

„Ia-mă, Doamne, și mă scapă!“ se tînguia, și s-ar fi răpus însăși pe sine dac-ar mai fi avut oarecare vlagă în ea, dar simțea că i se stinge încetul cu încetul viața cea mult zbuciumată.

S-a și prăpădit peste cîteva săptămîni, sărmana de ea!

Rotaru a rămas aiurit. Umbla de ici pînă colo, se oprea bolborosînd și iar pleca mai departe, făcînd fel de fel de gesturi, ridea și iar se încrunta, încît nu te mai puteai dumiri dacă mai e ori nu în toată firea ori a innebunit.

Nebun nu era, săracul, dar nici drept om cu mintea întreagă nu puteai să-l iei.

„Da! — își zicea, vorbind așa singur cu sine însuși — o mare nelegiuire am făcut cînd m-am făcut stăpîn pe o avere vîndută pentru cei oropsiți de oameni. Iată-le că se prăbușesc toate! Greu blestem mi-a căzut pe cap! foarte greu!“

Muncit de gîndul acesta, ziua nu mai avea astîmpăr și nu-i mai priia hrana, iară nopțile se zbătea în culcușul lui și era lipsit de dulceața somnului. Din cînd în cînd i se făcea negru în fața ochilor și era cuprins de pornirea de a se duce în deal la Săhăstrie, ca să-l apuce de piept și să-l lovească de toți peretii pe părintele Rafail, care ar fi putut, dacă e vorba, să-l abată din calea cea primejdioasă pe care-l vedea pornit, și n-a făcut-o aceasta, ci l-a lăsat de capul lui, ba l-a buimăcit spunîndu-i fel de fel de bazaconii și l-a împins, parcă, să cumpere cele ce nu sunt de vînzare.

Iar se potolea însă.

De toate, la urma urmelor, el însuși și numai el era vinovat.

Ceea ce i s-a întimplat lui orișicărui muritor i se putea întimpla.

Vedea în mintea lui cum toate cele petrecute purced una dintr-alta și se țîn lanț încheiat.

Mult a suferit răposata pentru că i-au murit unul după altul cei doi copii, băiatul și fata, dar ea tot n-ar fi murit dacă n-ar fi avut să sufere rușinea pe care i-a făcut-o Lia. Lia ar fi rămas însă frumușel la casa soțului său dacă nu i-ar fi ieșit în cale italianul ispititor.

„Pe italian însă eu însumi l-am căutat și i l-am adus, mînat de un gînd pe care-l socoteam foarte bun. Merge omul orbește spre cele ce-i sunt rînduite fie în bine, fie în rău.“

Era parcă un duh atoatecovîrșitor le plăsmuise și le pusese la cale toate, ca să iasă cum el și numai el le știa și le vrea.

Astfel se canonea Rotaru. Rămas singur în casele sale, odinioară pline, din care nu mai îndrăznea să iasă, el, din munte de om, adevărată iazmă se făcuse, încît se cutremură în toată ființa lui cînd a simțit că iar a început să-i vie pofta de mîncare, un semn ce-o s-o mai ducă un timp oarecare așa.

Are viața omenească rosturile ei, și dacă nu se mai ducea acum pe la părintele Rafail, ca să-i ceară lămuriri și sfaturi și îndrumări, Rotaru iară și iarăși se gîndea la răposata, care, dorind să pătrundă tainele viitorului, alerga pe la zodiasii, pe la vrăjitoare și pe la țigani.

Îi vorbea Profira despre un fel de vrăjitoare, care, uitîndu-se într-o oglindă fermecată, spunea lucruri în adevăr minunate.

„De! mai știi!? zise el. Te pomenești că...“

Tot la cele spuse de părintele Rafail se gîndea.

În starea la care era ajuns nu-l mai speria nici gîndul de a se fi dat cu suflet, cu trup Necuratului și s-a dus la muierea aceea care era încă tînără și-l cunoștea din auzite și știa nenorocirile prin care a trecut.

— Ce vrei să afli? îl întrebă ea.

— N-ai să mă întrebi, răspunse el. Dacă ești în adevăr știutoare, ai să-mi spui care e gândul ce mă frământă și m-a făcut să viu la tine.

— Știutoare nu sunt, întimpină ea. Uitându-mă în oglinda mea, văd numai ceea ce vede orșicine cînd se uită în ea, dar îmi e citeodată parcă incetul cu incetul mi se lămuresc cele neștiute și pot să spun ceea ce doresc alții să afle. Spune-mi dar spre ce anume are să mi se îndrepteze gândul.

— Nu! stăruie dînsul. Eu vreau tocmai să văd dacă ești ori nu în stare să mi-o spui tu aceasta. Altfel, nu pun temei pe cele ce-mi vei spune. Fă cum zici: uită-te în oglindă!

Ea se uită și iar se uită, se înholbă în cele din urmă pe strîmbate, de-ți venea să crezi că e într-aiurea.

— Degeaba! zise în sfîrșit. Nu iese! Uite! nu înțeleg, nu mă pot dumiri nimic nu pot înțelege. Mereu te-apasă parcă gândul că stai singur ca un pustnic, iară eu te văd în casă plină. Te știu prin cîte ai trecut, te văd perit de-mi vine să zic că numai puțin o să mai duci, dar în gînd mi te arăți parcă cele de pîn-acum puțin au fost și cele mult și grele abia de aici înainte au să urmeze.

Rotaru rămase un timp oarecare într-un fel de buimăceală.

Îi era parcă părintele Rafail stă la spatele lui și-i șoptește la ureche: „Bine, omule, îi zice. Nu ți-am spus să te ferești de asemenea ispitiri! Cu ce te-ai ales acum!? De unde poți să te dumirești dacă nu cumva vreunul dintre duhurile necurate și-a bătut prin muiera aceasta joc de tine!”

Și totuși... Multe și felurite sunt slăbiciunile omului ajuns în strîmtoare.

„De! își zise Rotaru. Peste puțină nu e. Tot ceea ce se poate.”

Avea un fecior primar, iar altul oștean, ba nici fata cea fugită nu era moartă și ar fi putut și ea să-î umple casa. Cîte și mai cîte nu sunt în lumea aceasta cu puțință!?

„Dacă ar fi să fie însă și una ca aceasta, își zise el, în adevăr de multe vinturi o să mai fiu bătut.”

Gîndul acesta nu-l înviora, ci mai virtos îl făcea să tinjească și să simtă că e mai greu să mori decît să trăiești.

Primea din cînd în cînd cite-o scrisoare de la fiul său cel din oștire, care i se plîngea de suferințele ce avea să îndure de la cei mai mari decît dînsul. Aceasta parcă-i mai punea singele în mișcare.

Încă mai virtos i se punea în mișcare singele cînd primarul îi spunea cum i s-a înăcrit viața pe urma nedreptăților pe care era nevoit să le facă pentru ca să intre în voile celor mari și tari, mai cite un arendaș, mai cite-un boier cu trecere, mai slujbașii stăpînirii mereu strimtorate de cei ce taie și spinzură.

„Mi-e citeodată, zicea primarul, parcă tot avea dreptate afurisitul acela de italian.”

Clocotea pretutindeni pe infundate și puteau în fiecare clipă să se petreacă lucruri nemaipomenite, că în timp de cîteva zile să se reverse foc și pirjol de la un capăt la cellalt al țării.

Pe la începutul lunii martie a și mers vestea că sătenii dau foc la conace, la grînare și la pătule,ucid arendași hrăpăreți, ba chiar și proprietari și fac pregătiri să ieie în stăpînirea lor pămîntul muncit de dinșii.

Acum Rotaru sări în picioare, parcă ar fi fost tot omul zdravăn de odinioară.

„Are! — strigă el — are călugărul dreptate: urgia lui Dumnezeu se revarsă asupra celor ce nesocotesc voința răposaților.”

IV

Nu-l mai uită niciodată pe Rotaru cine l-a văzut, ca mine, alergînd pe gîfăite în deal la Săhăstrie, ca să-l ridice pe părintele Rafail și să-l ducă la răscuricile drumurilor, unde se adunase lumea pornită pe jaf, pe pirjol și omor.

Om înalt și deșirat, numai oase mari învelite în o piele veștedă și zbircită, cu fața sperioasă, cu ochii

intrați în fundul capului, cu părul zbîrlit, el părea ieșit din mormînt ca să bage spaîma în cei slabi de înger.

5 Gîndul lui era însă că părintele Rafail e omul care poate și tocmai de aceea și trebuie neapărat să-i lumineze pe cei răzvrățiți și să-i potolească.

— Păzește-ți, omule, treaba, îi zise călugărul. Ceea ce vor ei trebuie să se întîmple și n-are în lumea aceasta nimeni puterea de a-i abate din calea în care sunt porniți. Duhul învrăjbirii și-al asprimii nemiloase a pătruns în sufletele lor, le-a întunecat mințile și le-a umplut inimile de minie oarbă, încît nu mai aud, nu mai văd, nu mai înțeleg, nu mai sunt în stare să judece. Ceea ce fac ei nu e fapta lor, ci plăsmuirea duhurilor care și i-au făcut unelte.

15 Atît de adevărate erau aceste, încît zadarnice au rămas și silințele bătrînului călugăr de a-l face pe Rotaru să înțeleagă că nu e nimeni mai puțin decît dînsul om ca să fie ascultat de cei răzvrățiți și de a-l îndupleca să stea frumușel într-un colț și să tacă.

20 Nu! el a plecat și singur și s-a dus acolo unde minia cea oarbă și de atîta timp înăbușită îi împingea pe oameni să le deie toate valvirtej. Trebuia să se ducă, era dator s-o facă pentru ca să le arate oamenilor cum nu i-a fost de nici un folos c-a rivnit să stăpînească ceea ce nu i se cuvenea și să-i ajute a deosebi ceea ce e bun pentru dînșii de ceea ce e rău.

Mare îndrăzneală!

Oamenii însă oameni sunt în toate împrejurările.

30 Cei mai mulți dintre dînșii nu-l mai văzuseră de mult și au rămas cuprinși unii de uimire, iar alții de miloasă înduioșare. Erau, ce-i drept, și iar alții care se uitau la el cu un fel de mulțumire diavolească. Nici acestora nu le venea însă să turbure clipa de tăcere, și toți se uitau la el așteptînd să vadă ce are să le spună și care îi sunt îndemnurile.

35 Mai virtos s-a făcut tăcere cînd el a început să vorbească, rostînd cu glasul lui slab vorbele: „Oameni buni!“

40 Era parcă un apostol rînduit din cer, ce le stă tutu- rora ca vestitor de cele bune față în față.

— Mă vedeți? grăi dînsul. Uitați-vă la mine, ca să mă vedeți bine, și aduceți-vă aminte cum am fost mai înainte. Iată ce am ajuns pentru că am rivnit la stăpînirea unei bucăți de pămînt.

5 — E smintit! zise unul dintre cei mulți. Nu cumva pămîntul acela e de vină că i s-au îmbolnăvit fata și feciorul, apoi au murit, că cealaltă fată i s-a ticăloșit de și-a băgat muma în mormîntul?

— Așa el strigară alții. Vorbește alandala!

10 — Fără îndoială că nu e de vină, întîmpină Rotaru, cum nu e de vină nici fulgerul care te-a trîsnit. De vină ești tu însuși care te-ai dus acolo unde a trîsnit tocmai în clipa cînd a căzut săgeata.

15 — Ai multă dreptate! strigă unul. Păcatul tău te-a ademenit să te duci acolo.

— Del! — adăugă părintele Ilie — omul la toate are să se aștepte și toate are să le ieie așa cum îi vin.

20 — Da, părinte, stăruî Rotaru, toate, și dacă-și face inimă rea, el însuși e de vină, el, cu rivnirile și cu credințele lui, cu gîndurile fie bune, fie rele pe care și le face. Tot așa și voi, urmă el, ați pornit cu minie asupra celor ce stăpînesc pămîntul, dar în același timp rivniți a vă face și voi înșivă stăpîni asupra pămîntului. Se potrivește oare!

25 Oamenii se uitară nedumeriți unul la altul.

— Adevărul e că vouă pămîntul vă trebuie, urmă el, nu însă ca să-l stăpîniți, ci ca, muncindu-l, să vă hrăniți din roadele lui.

— Așa el grăiră cițiva cam cu jumătate de gură.

30 — Fără îndoială așa! stăruî Rotaru. Puțin vă pasă cine stăpînește pămîntul; vorba e să se folosească de el numai cel ce-l muncește.

Oamenii se inviorară.

35 — Să-l stăpînească tot cei ce l-au stăpînit pînă acum, dar să fie datori a da din el fiecărui dintre noi cît poate să muncească cu spor! strigă unul.

— Să facă apoi ce vrea cu ceea ce-i va mai fi rămî- ind! urmă altul.

40 — Plătîm omenește, adăugă iar altul, dar șapte piei să nu ni se ia.

— Și să vindă cine vrea, stăruie Rotarul, dară statul el singur să poată cumpăra.

— Așa e! strigară mulți deodată. Lui îi plătim mai bucuos, căci tot în folosul nostru vine.

5 — O să dăm cu atât mai puțin bir! adăugară alții.

— Ba mai e și alta, oameni buni! grăi părintele Ilie. Făcînd astfel, azi-mine ne pomenim cu veneticii de tot felul, care se pripășesc printre noi, iau pămîntul mănos al țării de sub picioarele noastre.

10 — A, bunăoară, ca Rotaru! strigă Marin al Saftei, chiaburul, căruia nu-i veneau la socoteală vorbele lui Rotaru, căci mai cu circiumăria, mai cu cămătăria, mai cu alte metehne adunase în mîinile sale pămînt mai mult decît putea să muncească.

15 Rotaru se uită lung la el.

— Ai, Marine, multă dreptate, îi zise. Vă spusei odinioară că am ajuns la starea tristă în care mă vedeți pentru că am rîvnit la stăpînirea unei bucăți de pămînt. S-a găsit apoi unul care s-a pripit și-a zis că sunt smințit pentru că am zis-o aceasta. Uite, nu sunt. Au venit lucrurile așa că nu mai sunt în stare să muncesc pămîntul pe care m-am făcut stăpîn, ei sunt nevoit să pun pe alții să-l muncească în folosul meu, a bunăoară ca Marin al Saftei, ă! de colo. Oameni buni, băgați de seamă! Nu rîvniți la stăpînirea pămîntului, că mulți sunt între voi și mulți pot să ajungă nevolnici, încît ușor are să le fie celor vicleni și cu inima haină, hrăpăreților fără de sațiu o să le fie ușor să se facă ei și numai ei stăpîni pe pămînt, iară voi să rămîneți robi ai ogorului muncit în sudoarea feței voastre.

20 Vorbele acestea au atins pe unii dintre cei adunați acolo, încît oamenii s-au învălmășit deodată parcă i-a apucat un vîrtej ca să-i răsucească volbură. Nu mai puteai să-ți dai seamă care cu care și care pe care, căci erau destul de mulți pe care-i ademenea gîndul folo-
35 selor pe care pot să le tragă dacă gloatele se năpustesc asupra conacurilor de pe moșii, asupra grînelor și asupra pătulelor și dacă în adevăr împărțirea între țărani a moșiilor se face.

40 Tot s-ar mai fi potolit, poate, oamenii dacă n-ar fi venit în mijlocul lor primarul, care fusese vestit că e

pe drum spre sat o companie de dorobanți și stătuse pînă aci ascuns pînă la sosirea companiei.

5 Aflînd însă că tatăl său a venit, din păcate, și el acolo și că oamenii s-au îndrîjit, și auzînd strigătele mulțimii, el nu s-a mai putut stăpîni și a alergat să-i vie bătrînului neputincios într-ajutor.

Ce mai poți să spui despre cele ce au urmat!?

Unii strigau: „Sluga boierilor!“, alții zbiriau: „Argatul arendașilor!“, iar alții ziceau: „Zbirul stăpînirii!“ și cei ce se socoteau mai tari dedeau năvală, iar cei cuprinși de frică fugeau care încotro, ca să scape. Cei ce-au pus mișcarea la cale și-au pornit-o nu se mai puteau opri în loc, ci trebuiau să meargă înainte și să o ducă mai departe și tot mai departe — iasă cum a ieși.

15 Cînd a sosit, în sfîrșit, compania de dorobanți și-a înconjurat satul din toate părțile, ca nimeni dintre cei vinovați să nu mai poată scăpa, ardeau cîteva dintre casele mai mari, cum era a Rotarului și a fiului său, primarul, și mai mulți dintre oamenii mai potoliți zăceau întinși la marginea drumului. Primarul era între cei morți, iar tatăl său, Rotaru, tot mai trăia, însă, nenorocitul de el, deși cu capul spart și cu spinarea oarecum frîntă, încît era o adevărată minune că nu i s-a stins viața.

25 A urmat apoi prigonirea celor vinovați, tot fără de milă și asta.

Unii au fost bătuteți măr, de era să le iasă sufletul, alții au fost puși în fiare, ca să fie duși la judecătorii, iar alții, cei mai haini, au fost impușcați chiar la fața locului, așa, fără de judecată.

30 Pe Marin al Saftei n-au putut însă să-l prindă. L-au căutat pretutîndeni, dar ori scăpase, ori era atît de bine ascuns, încît nu i-au dat de urmă.

35 După două zile l-au găsit însă la marginea stejerei-șului din deal, spînzurat de craca unui copac.

Văzînd cele ce li s-au întîmplat altora care erau mai puțin vinovați și nemaiavînd nădejde de scăpare, își curmase el însuși firul zilelor de viață.

40 Acolo unde l-au găsit i s-a săpat și groapa, căci e rînduală rămasă din bătrîni ca cei ce s-au omorît

înșiși pe sine să-și aibă mormintul unde au săvirșit cea mai urgisită din faptele omenеști.

Tot rinduială rămasă din bătrini este ca cel ce trece prin fața unui asemenea mormint să-și facă de trei ori cruce și să arunce o cracă de spini și mărăcini asupra mormintului.

Am făcut-o-n citeva rinduri și eu insumi aceasta, căci dator e fiecare să ție seamă de cele rinduite din bătrini, și era mare grămada de mărăcini deasupra mormintului.

V

Mai virtos a ajuns Rotaru să simtă cit de greu e să mori: s-a chinuit timp de citeva săptămîni în spital, apoi, fără ca să se fi infiripat bine, a trebuit să facă loc pentru altul și i-au dat drumul să se-ntoarcă acasă.

Acasă!

Unde mai era și pentru el acasă?

Casele în care-și petrecuse viața împreună cu ai săi și cu ale sale fuseseră mistuite de foc, iar cele de la Săhăstrie erau tot dărăpănate, cum le lăsase italianul cînd a fugit. Apoi, aflindu-se-n spital, primise vestea că și al doilea fecior, cel din oaste, se prăpădisese într-o încăierare cu răsculații.

Ce mai făcea el în lumea aceasta!

Umbla buiguind ca prin întunec.

Orișicum s-ar fi gîndit, nu-i rămînea decît să-și pună căpătîiul la Săhăstrie, de unde părintele Rafail plecase încă în timpul răscoalelor.

Îi era parcă trebuie neapărat s-o facă aceasta pentru ca să se îplinească cele visate de răposata și să iasă la iveală că a mințit vrăjitoarea cea cu oglinda fermecată.

Răposata-l visase însă călugăr, om în toată firea, iară el era pocitanie, un fel de sperietoare, mai rău decît ghebos, om frînt din șira spinării și plecat cu fața spre pămînt, încît era nevoit să se razăme într-un băț, ca nu cumva să se răstoarne dîndu-se peste cap.

Îl văd, parcă, și acum clătîindu-se în mersul lui, hînc la dreapta, hînc la stînga, ca limba clopotului.

Încă mai dărăpănat era sufletește, muncit mereu de indoieli și strivit de căința ce se ivea în inima lui cînd îl covîrșea gîndul că n-avea dreptate și că rău era ceea ce a făcut.

Cum își petrecea el viața acolo-n deal? cum o ducea de azi pe mîne? cum se ajuta, om neputincios, așa singur?

„Se va îndura bunul Dumnezeu de nu mă va mai ținea mult — își zicea — că mă va ierta și o voi duce și eu cu chiu, cu vai de azi pînă mîne, mai pe răbdare, mai postînd, cum călugărul atît timp a dus-o.“

Stînd în spital, i-a crescut barba. Și-a lăsat-o acum, ca să i se facă mare, încît semăna a călugăr. Adăpostit o dată în chilia în care îmbătrînise părintele Rafail, se purta întru toate ca orișicare om ce-și așteaptă în fiecare zi clipa morții.

Îi venea, cu toate acestea, citeodată să se întrebе: „Nu cumva tot aveau dreptate cei ce ziceau că sunt nebun!“

Diminețile, în revărsatul zorilor de zi, mai înainte de a se fi sculat altă lume, se cobora la cel mai apropiat dintre puțurile din sat, ca să-și aducă un ulcior de apă. Era cam săleie apa aceea, dar destul de bună pentru unii ca dînsul.

În urmă se urca în pădure și aduna vreascuri, ca să-și facă foc pentru mămăligă, pentru fertul fasolei ori pentru un borș de corcoduși.

Erau însă multe și zilele în care nu băga nimic în gura lui.

Cînd era adecă nevoit a se cobori în sat și peste zi, ca să-și cumpere sare, mălai, ceapă, usturoi ori o pînișoară, oamenii pe care-i întilnea se făceau că nu-l văd și se uitau în altă parte, iar copiii, văzîndu-l cum se clatină, hînc la dreapta, hînc la stînga, fugeau și se ascundeau parcă le-ar fi ieșit Ucigă-l-Toaca în cale. El dar se lipsea mai bucuros de hrană decît să iasă-n sat și să dea ochi cu oamenii.

Trăia urgisit de toți și singur în lume, parc-ar fi căzut din cer.

5 Tarinele din luncă îi rămăseseră părăginite, dar livedea de la deal și pometul de la Săhăstrie erau pline de rod frumos, care pe ici, pe colo începuse a se pîrgui. Nu-l ierta însă firea pe Rotaru să caute pe cineva ca să i le vindă, nici mai ales să treacă de-a lungul satului pînă la livede ca să vadă ce-i și cum.

Peste cîtva timp era și iarba de coasă, și dacă o mai lăsa, se răscocea și făcea paie în loc de fin. Trebuia s-o vindă cuiva, ca s-o cosească.

10 Ar fi putut să se ducă, ce-i drept, cu oarecare inconjur, pe din sus de sat, pe la marginea pădurii. Luînd însă drumul acesta, trebuia să treacă pe la mormîntul lui Marin al Saftei, iar aceasta nu era în stare s-o facă. Mai bucuross o lăsa iarba aceea să se usuce în picioare.

15 „Ia-mă, Doamne! — se tinguia — scapă-mă, iartă-mă!”

Semne de scăpare nu se prea iveau însă.

20 Slăbise, nu-i vorba, de se făcuse stafidă, dar pofta de mîncare îl supăra azi mai rău decît ieri, nopțile dormea ca în timpul tineretelor sale după zilele petrecute în muncă întinsă și ziua întreagă era mereu neastîmpărat și pornit a face mai una, mai alta, ca omul îndreptat cu gîndul spre cele viitoare. Trebuia să aibă în cele din urmă și destulă vlagă spre a se duce la livede, fie prin sat, fie pe la mormîntul lui Marin.

25 Se așteptase c-o să vie pe la el vreunul dintre cei ce au nevoie de fin, dar nu venea nimeni. Zilele treceau una după alta și nu se încumeta nimeni să stea de vorbă cu Rotaru, de la care în gîndul celor mai mulți porniseră toate nenorocirile revărsate asupra satului.

30 Aceasta-l mîhnea pe Rotaru cel schilod de nu mai vedea decît negru-n fața ochilor lui.

35 Le spui acestea cu vorbe care ies ușor din gura omului, dar ai să-ți inchipuiești ca în aievea ce se petrece în sufletul celui ce luni de zile de-a rîndul numai pe ici, pe colo ajunge să schimbe cîte-o vorbă cu alții, se știe grăit de rău și urgisit de toată lumea și mereu e nevoit să se întrebe dacă nu cumva dreptatea e pe partea celor mulți, care-l osîndesc.

40 Era toamnă, lungi fișii de păienjeniș fluturau prin văzduh și prunele brumării începuseră a se coace, ba

soiurile mai pîrgave fără indoială se și scuturau în bătaia vîntului și putrezeau căzute prin iarba acum răscoaptă.

5 Trebuia neapărat să se ducă, și el parcă nu mai înțelegea de ce adevă să-i fie greu a trece prin fața mormîntului. De vii să te ferești, dar morții sunt nevinovați. Marin, dacă e vorba, s-a căit, ba a și ispășit de bunăvoie și a intrat oarecum în rîndul sfinților.

10 El plecă dar; abia plecat, se opri, stete puțin pe gînduri, apoi se întoarse.

15 În drum, sub coaste, la marginea despre pădure a satului, se afla un șipot cu apă foarte bună. Știa Rotaru de cîtva timp ce va să zică mulțumirea de a-ți potoli foamea cînd ești flămînd. Cu atît mai virtos știa cît de mare e plăcerea de a bea o apă bună cînd ți-e sete. Și-a luat deci ulciorul pentru ca la întoarcere să și-l aducă plin.

20 S-a dus apoi, ca totdeauna, hînc la dreapta și hînc la stînga, în dreapta bățul pe care se răzema, iar în stînga ulciorul.

Deși gol, pentru un om ca dînsul ulciorul era destul de greu ca el să fie nevoit a face din cînd în cînd cîte un mic popas. Mai răsufila și-și mai odihnea brațul cel obosit.

25 Opritu-s-a și la mormîntul lui Marin al Saftei, deasupra căruia grămada de mărăcini era mare, și-a aruncat și el acolo o cracă de porumbele plină de spini lungi și ascuțiți, apoi s-a uitat la mormînt lung și cuprins la început de induioșare, iar în urmă de căință.

30 Funia de care se spînzurase Marin atîrna și acum de cracă, așa cum o tăiaseră cei ce l-au îngropat.

35 „Del își zise Rotaru cu glasul cam înăbușit de năvală singelui său subțiat. Del... Eu ce să zic, ce să gîndesc, ce să cred? Cine adevă ar putea să spună cu toată hotărîrea că n-avea omul acela dreptate, că ceea ce voia dînsul nu era mai bine decît ceea ce ziceam eu, că el nu jertfă a bunei sale porniri a fost!? Marine, Marine! Ție ți-a dat Dumnezeu putere ca să te scapi, iar eu multe am suferit, prin grele suferințe trec, și 40 numai Dumnezeu mai știe cîte mai am să pat drept răsplată a faptei mele!”

Cu inzecită putere se reivi în sufletul lui pornirea împotriva părintelui Rafail, și iar era în stare să-l apuce de piept și să-l izbească cu capul de toate zidurile.

„El m-a ispitit, el m-a momit, el mi-a împuiat capul cu fel de fel de gânduri rele și cu închipuiri amăgitoare, urmă Rotaru. Fără de el aș fi rămas și eu om ca toți oamenii și nu m-aș fi pus în vrajbă cu lumea în mijlocul căreia trăiesc!“

Nu mai era în stare să steie și s-ar fi dus în fuga mare dacă puterile l-ar fi iertat să alerge.

Mai bine ar fi fost însă pentru el dacă nici pe tirite n-ar fi fost în stare să răzbească pînă la livede.

Ce-au avut adecă să-i vadă ochii!

Iarba din livede era bătucită la pămînt, călcată în picioare de vitele sătenilor și de copiii care dăduseră năvală asupra poamelor încă necoapte și rupseseră pe ici, pe colo crăcile, ca să ciugulească de pe ele în draga lor voie ceea ce le plăcea. Era mare jale să stai și să vezi jaful și risipa făcută în averea rămasă fără de stăpîn.

„Cine m-a pus să viu aici!? se văită el. Nu era oare mai bine ca ochii mei să nu vadă așa ceva? Eu sunt omul care și-a pus în joc viața și și-a pierdut sănătatea stăruind ca un smintit ca nimeni să nu rîvnească a se face stăpîn pe pămînt!“

Și iar se simțea nenorocit, pentru că nu poate să se îndepărteze în fuga mare.

Trecînd la întoarcere iar pe la mormîntul lui Marin, el n-a mai pus mîna pe craca cu spini ca s-o arunce în grămadă. Îi venea să cadă în genunchi, ca să ceară iertare celui mort de bunăvoie și să se îmbărbăteze a face și el tot așa.

„Ce rost mai are adecă viața mea!? își zicea. De ce am să mai îndur eu suferințe și iar suferințe? Cui îi sunt de vreun folos și cine ce pierde dacă la noapte mă îmbărbătez să fac și eu acolo în mijlocul surpăturilor de la Săhăstrie ceea ce el a făcut aici!“

Ulciorul, care era greu mai înainte de a-l fi umplut, îl trăgea acum spre pămînt. El îl trecu din mîna stîngă în cea dreaptă, gata de a-l ridica deasupra capului,

ca să-l izbească de pămînt și să-l facă hîrburi-hîrburile, cioburi mărunte.

Ce-i mai trebuia apă bună lui, care nu mai avea de ce să trăiască!?!... Smintit trebuia să fie ca să mai poarte sarcini pentru el grele.

Și acum însă tot sub stăpînirea călugărului se afla.

Era parcă părintele Rafail; i se oprise în față și-i făcea semn să se astîmpere.

„Mai domol! îi zicea. Gîndește-te bine dacă nu cumva după moarte ai să dai socoteală și despre felul în care ai trecut în lumea cea de apoi. Te pomenești că suferințele de acolo o să fie și mai multe, și mai îndelungate, și mai grele decît cele de aici. Aceasta eu n-o știu, dar n-o știi nici tu, și tot e mai cuminte s-o crezi decît să te căiești în urmă de a te fi avîntat.“

— Aș! — strigă Rotaru — vorbe, numai vorbe! Cel ce-a murit o dată e mort pe vecie și i-s-au sfîrșit toate.

El însă nici aceasta nu putea s-o știe, și sufletul tot i se mai zbătea chinuit de îndoieli care-l făceau să ducă și așa pe gîfite ulciorul mai departe.

Mai era apoi și prin amurg și trebuia să-și caute de drum, ca să nu-l prindă noaptea prin acele locuri pustii.

Trecînd, așa cum mergea, prin fața unei case dărăpănate de te miri cum mai poate să se adăpostească cineva în ea, el se opri ca să mai răsufle, puind ulciorul jos.

În porțița casei stătea un băiețaș de vreo 8—9 ani, subțirel și șubred, desuț și îmbrăcat sărăcăcios, cu fața prelungă, cu buzele subțiri și cu bărbia cam ascuțită, cu deosebire frumos. Mai ales ochii rotunzi și mari cu care se uita la trecătorul slab și schilod erau de nu îndrăzneai să te uiți în ei, încît Rotaru stătea într-un fel de aiureală.

Cînd acesta se plecă ca să ridice ulciorul, băiețașul porni cu sfiială spre dînsul.

— Moșule — îi zise oarecum pe milogite — să-mi dai mie ulciorul, că-l duc eu.

Rotaru rămase cuprins de zăpăceala uimirii și se uită la el lung și măsurîndu-l din creștet pînă în călcie.

Auzi d-ta, copil care-l roagă să-i deie sarcina ce duceal...

— Dar de ce adevă să ți-l dau? întrebă el.

5 — Pentru că d-ta ești bătrîn și schilod, îi răspunse băiatul, și eu îl duc mai ușor, cum aduc în fiecare zi de la șipot ulciorul pentru noi.

Grăindu-le acestea, el luă de jos ulciorul și plecă cu el înainte.

10 Rotaru, încă mai zăpăcit, n-ar fi îndrăznit, Doamne ferește, să mai zică vreo vorbă. Ar fi vrut să-l pipăie, ca să se încredințeze că e copil adevărat, pui de om în carne și oase.

VI

15 Nu s-a dezmeticit Rotaru nici pină acasă, și intrînd pe poarta de sub clopotnița Săhăstriei, era atît de aiurit, încît a luat ulciorul de la băiețaș fără casă-i fi mulțumit măcar.

„Ar trebui, poate, să-i dau ceva, și-a zis, să-l cinstesc.“

20 A dat însă peste puțin din cap.

Una ca aceasta nu-i era iertat să facă.

Se uită la băiat cu sfială, numai cu coada ochiului.

25 Nul! Era învederat că unul care are asemenea căutătură toate din cel mai bun și mai curat îndemn le face: l-ar fi jignit, l-ar fi umilit, l-ar fi înjosit, i-ar fi făcut o mare nedreptate dac-ar fi făcut încercarea de a-i da vreo răsplată.

30 Așa i se părea lui Rotaru, și era pentru dînsul o mare mîngîiere sufletească ca așa să-și gindească lucrurile, dar îi venea iar să se îndoiască și să se întrebe dacă nu cumva e la mijloc numai o vedenie amăgitoare.

„Auzi d-ta, lucru căzut ca trăsnetul din senin! își zise. Cine mi l-a scos în cale!“

35 I se schimbaseră deodată întregul fel de a vedea lumea și de a se simți în mijlocul ei, și băieții care îi călcașeră în picioare iarba din livele și-i rupseseră crăcile pline de poame nu i se mai păreau nici ei tot

atît de răi ca mai înainte. Nu erau stăpîniți de porniri dușmănoase, ci neastîmpărați și ademeniți de fireasca lor poftă de a se sătura mîncînd poame dulci și răcoritoare.

5 „Del... Ce să le faci dracilor de copiii!? Parcă n-a fost și fiecare dintre noi ca ei!“

Vinovat în asemenea împrejurări nu e în adevăr decît cel ce nu-și păzește avutul cum se cuvine.

10 „Hm! zise iar. La urma urmelor rău se face omul în luptă cu nevoile vieții și cu răutatea oamenilor stricați!“

15 Plouase undeva mai la munte, și acum o adiere lină aducea dintr-acolo aer curat și răcoros, iar norii din ce în ce mai răriți se goneau peste cer, acoperînd din cînd în cînd luna aproape plină, a căreia lumină ieșea după innoptate din ce în ce mai vie la iveală. În toate părțile cîntau greierii, într-un copac țirăia o chicioară, prin văzduh fluturau liliecii, pe ici, pe colo răsuna printre toate țipetele cucuveicii ori bocetul hurezului; Rotaru însă, pierdut în gînduri posomorte, nu vedea și nu auzea nimic.

20 Făcînd un drum pentru el neobicinuit de oșositor, el simțea nevoie de odihnă și-i mai era și sete. S-a așezat deci pe una din treptele scării de la intrare, puînd ulciorul lingă sine. Se răstăta respirînd aerul proaspăt, bea din cînd în cînd din apa cea bună și se simțea bine uitîndu-se cum luna se pierde în dosul norilor și iese iar în cîmpul senin al tării cerești. Cei n-ar fi dat dacă ar mai fi avut și-un pește sărat fript pe jăratec, ca să 30 muște pe ici, pe colo din el cite-o bucățică!

„Del — își zise într-un tîrziu, căutînd răspuns la întrebarea dacă mai urmează ori nu ceva și după moarte — mai știu și eu!? Cine știe!? N-o știa nici Marin. Nimeni aceasta nu e în stare să ni-o spună.“

35 Acum, cînd lumea lui Dumnezeu i se părea oarecum încîntătoare, lucru firesc și astfel și neîndoios era ca el, care atît de multe suferise, suferea și mai avea să sufere, să-și dea silința de a se încredința pe sine însuși că cu cît mai multe suferi acum, cu atît 40 mai ferit de suferințe o să fii apoi.

Aducindu-și aminte de cele văzute și de cele gindite cînd se ducea spre livede și cînd se întorcea de acolo, el își înfățișa ca în aievea mai livedea cu iarba călcată în picioare și cu crăcile rupte, mai băiatul cel cu ochii rotunji și mari, mai pe Marin al Saftei și iar pe el spînzurat de funia pe care o văzuse atîrnată de craca copacului. Era, ca toți cei morți în spînzurătoare, cu capul plecat spre piept, dar nu strîmbîndu-se, nici cu limba ieșită din gură ca la alții, ci oarecum zîmbind ca omul care le ia toate în bătaie de joc.

„Va fi știut el de cel își zise Rotaru¹. Poate că era mai bine așa!“ adăugă peste puțin, gîndindu-se cu ochii plini de lacrimi la starea în care se afla rămas așa, singur în lume.

Era tîrziu de tot și n-ar fi putut nici el să spună cînd anume și cum s-a sculat de pe treapta cea de piatră și s-a dus să treacă de la visătorie la adevăratul vis.

Ziua următoare, cînd s-a deșteptat din somn, știa numai că l-a văzut și iar l-a văzut, mereu l-a văzut pe Marin în vis, dar nu mort, nici spînzurat de craca copacului, ci cum îl știa de mai înainte.

Multe i se arată omului zbuclumiat în vis.

Îi era adică lui Rotaru parcă se întorcea cu ulciorul plin de la șipot și l-a întîlnit în drum nu pe băiețașul cel cu ochii rotunji și mari, ci pe Marin, care l-a oprit și l-a rugat cu multă umilință să-i deie și lui apă, ca să-și astîmpere setea. I-a și dat, iar Marin a băut, mereu a băut, pînă ce n-a deșertat ulciorul.

Ce vis! ce vis!

Dacă i l-ar fi spus cineva, nu ar fi crezut; în adevăr însă așa a visat el însuși.

Îi spusese adeseori răposata și mai aflase și de la alții că cer citeodată morții de pomană, mai pline, mai alte de ale mîncării, mai îmbrăcăminte, mai luminări, și n-au repaus, ci mereu îi se ivesc în vis cită vreme nu dai ceea ce au cerut. Răposata dedea și ea mai una, mai alta de pomană, ca să-i împace pe morți. Marin al Saftei fără doar și poate cerea și el apă de pomană.

„Și — dete Rotaru cu socoteală — nici că se poate lucru mai lămurit decît ca de la mine să ceară, mai ales de la mine, tocmai de la mine, ca să ne iertăm eu pe el și el pe mine.“

Nu se poate, în adevăr, mai mare binefacere decît să trimiți în fiecare zi unei babe bătrîne ori unui moșneag neputincios un ulcior din apa cea bună din care a băut el șezînd pe scară. Bea baba ori moșneagul rugîndu-se lui Dumnezeu și ușurează sufletul răposatului.

Lucrul acesta era atît de învederat, încît nu mai încăpea nici o îndoială că cel mai curat adevăr l-a grăit părintele Rafail și că mai e ceva și după moarte, ba mai ales după moarte urmează cele adevărate. Dacă n-ar fi fost așa, el n-ar fi putut să-l viseze pe Marin cerînd apă și deșertînd ulciorul pînă în fund.

Vedea în fața sa pe Oana lui Bondoc, baba cea sfrejită, pe care încă din timpul tineretelor sale tot femeie bătrînă o știa. Cît de mult s-ar bucura dînsa dacă ar putea să bea în fiecare zi apă bună și proaspătă!

Abia acum se dumirea el cum au venit lucrurile de i-a ieșit în cale băiatul acela, care, după toate semnele, era anume rinduit să ducă în fiecare zi apa de pomană la Oana lui Bondoc.

Așa trebuia să fie, căci altfel nu i-ar fi trecut Oana lui Bondoc prin gînd. Toate se potriveau de minune în mîntea lui, și el s-ar fi simțit nemîngîiat dacă cineva și-ar fi dat silința de a-l incredința că numai el și le închipuiește așa.

„Ei! și ce-am pierdut dacă ar fi ca așa să fie!“ își zise, și dacă s-ar fi aflat din întîmplare în fața părintelui Rafail, n-ar fi sărit să-l apuce de piept, ci i-ar fi sărutat mîna și ar fi cerut iertare.

Rămînea numai să se ducă să-l caute pe băiatul cu ochii rotunji și mari și să se înțeleagă cu el cînd și cum are să ducă apa de pomană.

Nu știa, ce-i drept, cum îl cheamă pe băiat și al cui copil este, era însă destul să se ducă la casa cea dărăpănată, în fața căreia a dat peste el, ca să-și găsească urma.

S-a și dus, dară amarnic s-a căit apoi de a-l fi căutat. Negăsindu-l adevărat tot în fața casei de la marginea

¹ În text: *Va și știut el de cel — îi zise Rotaru.*

despre deal a satului, ca rîndul trecut, el s-a mai apropiat de o fată mare care ședea pe prispă, lucrînd la gherghef. Doi cîni s-au repezit însă la el, ca să-l înhațe și să-l sfișie în bucăți, iară fata, în loc de a sări să alunge cîinii, a aruncat ghergheful și a fugit cuprînsă de spaimă în casă. În același timp se iviră în fereastra despre cîmp a casei mai multe capete, nu ieși însă nimeni să-l apere de cîni.

5 Văzîndu-le aceste, Rotaru se opri parcă i s-ar fi surpat în cap casa, apoi începu să se dea pas cu pas înapoi și să se apere, ca vai de el, cu bățul. Dacă ar fi fost casa împrejmuțită, ar fi închis, ieșînd din curte, portița, dară casa era vraiste și cîinii s-au luat pînă la mare depărtare după el.

10 „Căpiatule! smintitule! nebunule! își zise el, răsulînd din greu după ce cîinii se opriră. Asta e lumea cea adevărată!”

15 Era încredințat că băiatul nu-i acasă, căci el fără îndoială ar fi sărit să-l apere. Chiar și dacă l-ar fi găsit însă, acum n-ar fi stat de vorbă cu el: i se reivise în suflet toată amărăciunea, și toate cele bune i se păreau numai plănuiți ale sufletului său înșelat de mîngiere. Sosit deci acasă, el s-a trîntit pe un scaun, zicînd ca odinioară Profira: „Ia-mă, Doamne, că nu mai am nici un rost între oamenii cărora le sunt urgisit!”

20 Îi era parcă un timp oarecare cerul fusese senin și soarele-și revărsa lumina înviorătoare asupra lumii, iar acum s-a lăsat deodată o ceață deasă, în care se pierde lumina și se posomorăsc toate sufletele.

30 Și totuși...

Cum rămînea cu băiatul acela!? cu băiatul cum rămînea!?

Pe el atît de ușor nu putea să-l uite!

Iar se afla, parcă, în fața părintelui Rafail.

35 „Omule — îi zicea bătrînul călugăr — vino-ți în fire! Nu vezi tu că duhurile cele bune s-au încăierat în luptă crîncenă cu cele rele și cînd unele, cînd altele ies deasupra!?”

40 „Ce duhuri!? strigă Rotaru, sărînd în picioare. Or fi pe ici, pe colo copii nevinovați și buni, dar duhul răutății e puternic și e destul și el singur ca, trecînd

din om în om, să scoată din fire o lume întregă, încît să-i vezi pe oameni zbătîndu-se ca niște turbați, alergînd în goană mare de ici pînă colo, scoțîndu-și cu ghearele unii altora ochii, schilodîndu-se și omorîndu-se între dinșii mai rău decît fiarele sălbatice.“

5 Nu se îndura că băiatul, dac-ar fi fost acasă, ar fi sărit să-l apere de cîni, dar băiatul era el singur față cu toți ceilalți din casă, care n-au sărit, ba peste un an, doi n-o să mai sară nici el.

10 Smintit e cel ce pune temei pe bunele îndemnuri ale omului.

Mai pe înserate dar, cînd s-a pomenit cu băiatul, care a venit să-l întrebe cu ce gînd a trecut pe la casa cea dărăpănată, el a stat posomorit și-a rostit morocănos vorbele:

15 — Ce te privește!? Am umblat după prostii!

A fost însă destul să se uite pe o clipă în ochii aceia rotunzi și mari pentru ca să-i treacă mîhnirea.

20 Era peste putință să nu fie în fața unor asemenea ochi cu inima deschisă.

— Fiîndcă apa de la șipot e atît de bună, urmă el, și fiîndcă ziceai că aduci în fiecare zi ulciorul cu apă de șipot, îmi venise gîndul să te pun să-i duci Oanei lui Bondoc apă de pomană pentru odihna sufletească a lui Marin cel ce s-a spînzurat. După cele ce-am pățit, 25 însă, mi-e teamă că de la unul ca mine nici pomană nu vrea nimeni să primească.

— Asta nu se poate! răspunse băiatul sfătos. Pomana se dă pentru ușurarea sufletească a celor morți, și cel ce nu dă, precum și mai ales cel ce nu primește pomana e în slujba Necuratului, care nu vrea să se ușureze sufletele.

30 Rotaru rămase cu ochii pierduți în vînt. Neapărat trebuia să dea apă de pomană pentru ușurarea sufletească a lui Marin.

40 Dar... El se uită lung în fața băiatului.

Mult ținea să afle al cui e băiatul acesta.

— Tu primești, se înțelege, îl întrebă, ca să te plătesc pentru osteneala de a fi dus apa?

— Mai ales, răspunse băiatul. Altfel ar fi că eu dau pomana.

— Și cit am să-ți dau pe lună ca să duci în fiecare zi apă?

— Nu merge pe tirguite, grăi băiatul, dai cit te iartă inima, căci pentru mort dai.

5 Rotaru iar se uită lung la el.

— Dar tu de unde le știi toate atit de bine? îl întrebă.

— De la baba, bunica mea, care știe multe! răspunse băiatul.

10 — Ce babă? întrebă iar Rotaru. Al cui copil ești tu?

— A lui Toader Smintină, răspunse băiatul. Toader cel șchiop, care a fost impușcat astă-primăvară.

Rotaru rămase iar cu ochii în vînt.

15 — Și pe tine cum te cheamă? întrebă iar.

— Luca! răspunse băiatul.

Luca, băiatul lui Toader. Îl știa pe Toader. Cum să nu-l știe!? Foarte bine-l știa. Al lui era adică băiatul acesta. Asemenea băiat avea și tot a fost impușcat. Oh! înțelegea acum de ce a fugit fata cea cu ghergheful cînd l-a văzut pe el și de ce din casa cea dărăpănată n-a ieșit nimeni să-l apere de cîni.

Nu înțelegea însă de ce băiatul a venit cu toate aceste pe the dînsul.

25 Se petrec în lumea aceasta atit de multe lucruri pe care omul nu e în stare să le înțeleagă, ci și le tilcuiește potrivit cu starea sa sufletească.

VII

Bunica lui Luca, femeie mai în vîrstă, dar babă mai mult tînără decit bătrînă și încă tot sprintenă, strîmbă din nas, dete din umeri și tăcu un timp oarecare din gură cînd află de la nepotul ei că Rotaru vrea să-i trimită babei Oanei apă de pomană pentru odihna sufletească a lui Marin.

35 — Tocmai pentru Marin!? grăi apoi. Ce să mai zici, sorol!? Tot nu e atit de lepădat de toți sfinții, cum îl socotește lumea.

O supăra acum gîndul că n-a ieșit nimeni să-l apere pe nenorocitul acela de cîni.

Încă mai supărată era Ana, muma lui Luca, femeie tînără, care ușor putea să alerge.

5 Rău de tot era însă supărată Măriuța, care, fată mare și zdravănă, a aruncat ghergheful și a fugit de s-a ascuns.

— Apoi, se dezvinovăți ea, de unde puteam eu să știu că greșesc oamenii cînd spun că stă în slujba Necuratului? Il vedeam așa schilod și ziceam c-o fi ceva la mijloc, căci așa, fără de nici un rost, nu-l însemnează Dumnezeu pe om. Cînd îi pune semnul, le zice tuturora: „Fugiți de el! feriiți-vă de orișice atingere cu dînsul!”

15 Ana-și iubea fata și ținea să-i dea dreptate.

— Așa el stăruie dînsa. Ba te întrebi: de unde știi că greșesc oamenii? Noi știm că i-au murit o fată și trei feciori, ba chiar și soția, și nici o pomană, nici un parastas, nici o pomenire în biserică, nici o luminare aprinsă. Cum ai putea să nu-l socotești lepădat de morții lui!?

Dacă ținea însă mama să ție cu fata ei, ținea și baba să-l apere pe moș.

25 — Lasă-l, săracul, grăi dînsa, că au venit toate prea repede una după alta, de l-au zăpăcit și l-au scos din ale lui. Mai ales de cînd a murit Profira și-a rămas stingher, umblă buimac de ici pină colo de nu mai știe ce să facă și încotro s-o apuce. Rău e de femeia rămasă fără de bărbat, dar mai rău e de bărbatul rămas fără de femeie, căci casa lui nu mai e casă, masa lui nu mai e masă, viața lui nu mai are nici un rost.

30 Așa zicea bunica lui Luca și după două-trei zile tot așa ziceau și celelalte babe din sat, căci toate babele sunt încredințate că dacă n-ar fi fost ele ceea ce au fost în vremea lor, toate în lumea aceasta s-ar fi dat de mult cu fundul în sus.

35 Dacă ar fi ieșit acum în sat, Rotarul ar fi văzut că sunt și oameni și mai ales femei care nu se uită în altă parte cînd îl întilnesc, ba chiar și copiii care nu fug de el, ca să se ascundă. El însă stătea închis acolo sus la Săhăstrie, deși singurătatea începuse a-l supăra.

De cînd schimbase cîteva vorbe cu Luca, prinsese un fel de slăbiciune pentru el, începuse a i se uri de singurătate și era din ce în ce mai doritor de a-l întreba cîte ceva.

5 Mai era apoi și alta.

„De ce adecă, își zicea, numai apă de pomană pentru baba Oana și nu și cîte un ulcior pentru mine!?”

10 Avea, dacă e vorba, cu ce să-l răsplătească pe băiat, căci erau poame în grădina de la Săhăstrie și mai rămăseseră destule și în livele. N-avea decît să le pună sub pază bună.

Gîndul de a se duce iar să-l caute pe Luca nu mai putea însă să-i vină. Îi era destul ceea ce pățise. N-avea decît să ieie ulciorul și să se ducă cu el la șipot. 15

Dac-avea parte să-l vadă pe Luca, i se împlinea gîndul, iar dacă nu, își aducea el însuși ulciorul pînă acasă. O dată tot se nimerea să-l vadă băiatul.

20 A plecat deci cu ulciorul, și nici la ducere, nici la întoarcere nu i-a ieșit Luca în cale. S-a pomenit însă că la întoarcere se ia după el Măriuța, aceeași fată care-și aruncase ghergheful și fugise de el să se ascundă.

Nu mirat, nici uimit, ci cuprins era de spaimă cînd ea s-a oprit în fața lui și l-a rugat să-i dea ulciorul. O 25

mai văzuse, și chiar dacă n-ar mai fi văzut-o, îi era destul să se uite la ea pentru ca să știe că-i este soră lui Luca, aceeași fată mare care fugise din fața lui, ca să se ascundă.

Ei nu putea să-i dea ulciorul. 30

— Nu se poate, zise scuturînd cu îndărătnicie din cap.

— Trebuie! stărui dînsa, de tot muiată. Așa mi-a poruncit bunica.

Bunica — baba despre care-i vorbise Luca: asta-l 35

muia și pe el.

— Dar băiatul unde e? întrebă mai domol.

— Luca? e dus cu vaca la pășune, răspunse ea.

— Vaca cui? întrebă iar dînsul.

— Nu e vacă! îl dumiri ea, ci văcuță. Am o soră 40

mai mică decît Luca și un frățior mai mic decît ea și le trebuie lapte să se hrănească.

Rotaru așază ulciorul jos lingă sine și începu să se scarpine în dosul urechii, ca omul care ar vrea să facă ceva și nu știe cum s-o pornească.

5 — Și unde-o paște? întrebă dar peste cîtva timp.

— De-a lungul drumului de țară, răspunse ea, cînd din sus, cînd din jos de sat.

10 — Dar voi țarini nu aveți?

— Avem acoloa două-trei pogoane, dar cine să le mai muncească după ce s-a prăpădit tata, Dumnezeu să-l ierte!

15 — Și din ce trăiți?

— Uite-așa, răspunse fata, cum dă Dumnezeu.

Rotaru se uită lung la ea.

20 „Tot ca mine, zise în gîndul lui; are pămînt pe care nu e în stare să-l muncească, dar nu e singură, ci

văduvă cu patru copii. Ce faci cu văduvele care au casa plină de copii și nu sunt în stare să muncească?

30 Ce faci? întreb eu, care mi-am pus capul stăruind că de pămînt să se folosească numai cel ce e în stare să-l muncească!?”

Era în stare să se ducă la baba aceea ca să-i spună

40 că băiatul n-are să mai ducă văcuța la marginea drumului, ci jos în livele, iar în schimb pentru iarba păscută să păzească și pomii, ici meri, colo peri și peste

tot fel de fel de pruni.

25 Nu însă! De unde știa el dacă nu se pomenește că baba-l ia în bătaie de joc?

— Ei! — zise — dacă ți-a poruncit baba, ia ulciorul și adă-mi-l.

30 El plecă înainte și fata după el.

— Bine — grăi peste cîtva timp — dacă băiatul

paște vaca pe marginea drumului, cînd îi duce babei

Oanei apa?

35 — Mai înainte de a scoate vaca, se duce la șipot și aduce ulciorul plin, răspunse Măriuța, apoi trece, ducînd vaca, pe la baba Oana.

— Care va să zică el n-ar putea să-mi aducă, dac-ar

fi să vreau, și mie apă?

Măriuța tăcu un timp oarecare.

40 — Dac-ar fi să vrei, ți-aș aduce și eu! grăi apoi, rostind vorbele cam cu anevoie.

Rotaru se opri și se întoarce, ca să se uite mai cu dinadins la ea.

Nu erau ochii ei tot atit de rotunji și de mari ca ai lui Luca, dar în zîmbetul ei de față mare se dedea pe față ceva ce nu-l ierta să zică „nu“.

Și nici că avea de ce să nu zică „da“.

Osteneala ei trebuia, ce-i drept, s-o răsplătească cu mai mult, dar atit tot avea de unde să scoată, deși nu-i mai rămăsese nimic din cele ce avuse-n casa mistuită de foc.

El se întoarce și-și urmă drumul, mergînd însă mai departe își aduse aminte de cei cîțiva datornici pe care-i avea printre săteni și începu să-și facă muștrări pentru că n-a avut cuvenita purtare de grijă pentru livedea din vale și pentru pometul de la Săhăstrie. Da, omul are să-și păzească în toate împrejurările avutul, căci e o adevărată mulțumire să știi că ai, fie chiar și pentru alții.

Măriuța a mers după el pînă în iatacul lui, unde mai erau cîteva vechituri rămase de la părintele Rafail, un pat de scinduri cu o saltea de paie pe el, o mescioară veche, o laiță, o poliță cu trei cărți, un cuier gol. Peste saltea era întinsă, drept cearceaf, o rogojină, iar la căpătiiul patului se afla, drept perină, un sac cu iarbă uscată. Pătura cu care se acoperea bătrînul era aruncată grămadă lîngă perete. Cele două ferestri nu fuseseră spălate Dumnezeu știe de cînd, pe pereți se îngălbenise varul, iar prin colțuri era plin de păienjenși și pe jos se adunase praf și gunoi peste gunoi și praf.

Măriuța aruncă o căutătură împrejurul ei, le văzu toate dintr-o singură ochire și începu să ridă; în clipa următoare fața i se întunecă.

— Și aici stai d-ta așa singur, singurel!? întrebă ea.

— Ei și? întimpină el.

— Mie mi-ar fi urit, mărturisi ea. M-aș teme că mi se întîmplă ceva și mor fără de luminare.

Iată un lucru la care el nu se gîndise niciodată, deși încă din timpul copilăriei sale i se spusese mereu că nu i se poate întîmpla omului mai mare nenorocire decît să moară fără de luminare, să nu-i fie în clipa

morții la căpătii nimeni care-i închide ochii și-i aprinde-o luminare de ceară.

— Ei, zise iar, și ce-o să iasă de acolo!?

Ochii Măriuței se opriră asupra tavanului.

— Da! — grăi — dar aici nu plouă, precum se vede.

— La voi plouă? întrebă dînsul.

— Numai cînd plouă și afară, răspunse ea, mai ales dacă mai și bate vîntul. Cînd afară plouă puțin, picură numai, dar ne tragem prin colțuri, și după ce s-a oprit ploaia, se face iar bine și frumos.

Ea așeză ulciorul jos lîngă perete, apoi, femeie ca toate femeile, ca să facă ceva în strimtoarea ei, se duse la pat și începu să-l aștearnă.

— Auzi comedie! — zise rîzînd iar — sac umplut cu fin!

Ea scutură sacul parcă ar fi fost perină cu puf, îl puse la căpătii, trase cu palma peste rogojină, ca să curețe ce-o fi fost pe ea, iar după aceea luă pătura și-o duse de-o scutură, ca s-o întindă mai curată peste rogojină și sac.

— Îmi dai voie să mai și mătur puțin, că s-a strîns prea mult gunoi? întrebă apoi.

— Cum, păcatele mele, să mătur dacă mătură nu-i? răspunse el, strîmbîndu-se busumflat.

Ea alergă iute afară și se întoarce cu un mănunchi de boziu frunzos, cu care trecu peste podele încetinel, ca să nu spulbere praful, apoi începu a se căzni să ieie și păienjeniișul de prin colțuri.

— Ei, lasă acum, lasă, că e destul și bine, prea bine, îi zise el supărat de gîndul că nu se cuvine atita oste-neală de dragul lui.

Uitîndu-se în fața lui, Măriuța tresări și plecă oarecum în fugă, cuprinsă de simțămîntul că nu e bătrînul acela numai schilod, ci totodată și ursuz, morocănos, plin de răutate.

Iară el se uită lung după ea.

— De asta n-am să mai scap! zise, apoi deodată tresări și plecă în urma ei.

— Fată, fată, strigă, stăi pe-o clipă, fată!
Ea se opri și se întoarce spre el.

— Dar eu nu te-am întrebat cum te cheamă.

— Nu ți-am spus nici eu!

— Să-mi spui.

— Măriuța, cum altfel?

5 — Și cu ulciorul cum rămîne? întrebă el.
— Îți aduc apă într-altul și pe al d-tale-l iau mine, răspunse ea și o luă iar la fugă, ca să n-o certe baba c-a stat prea mult.

10 Sta Rotaru și se gîndea cum au urmat lucrurile unul după altul de s-a încurcat așa.

„Auzi vorbă!? își zise. Să mori fără luminare!“

VIII

15 Sosită acasă, Măriuța, tot femeie ca toate femeile a vorbit, iar a vorbit și a spus atît de multe despre Săhăstrie, despre chilia cea nemăturată și despre firea cea ursuză și morocănoasă a lui Rotaru, încît baba și nora ei, Ana, au prins mare poftă să se ducă și ele, ca să le vadă toate și să stea de vorbă cu omul acela, care acum li se părea cu mult mai de treabă de cum și-l închipuiau sătenii. S-ar fi și dus, dar țineau s-o facă
20 aceasta ca din întîmplare, avînd o treabă oarecare, pentru ca el să nu poată zice: „Dar nebunele aceste ce mai caută pe aici!“

25 Cei doi copii însă, sora mai mică a lui Luca și frățiorul mai mic al acesteia, nu-și făceau asemenea scrupule, și dacă nu chiar mîine, nici poimîine, în ziua următoare s-au ținut coadă după lelița lor.

30 Era lucru de toată frumusețea să-i vezi cu cită sfială au intrat pe poarta de sub clopotniță, cum se uitau sperioși împrejurul lor cînd s-au văzut în curtea plină de dărămături a schitului și cum steteau cu ochii în pămînt după ce au ajuns în fața infricșatului bătrîn.

35 „Aș! își zise acesta. Asta îmi mai lipsea!“

Îi erau nesuferiți copiii. Avuse și el destui și se bucura că-i are. Erau drăgălași și-și închipuia că mare adevăr a grăit cel ce a zis că copilul e noroc la casa

omului. Acum însă știa chiar din cele pățite de el însuși că multe griji și mari dureri sunt partea omului pe urma copiilor, care se nasc în chinuri grele, cresc cu chiu, cu vai, și cînd ți-e lumea mai dragă, mor unul
5 într-un fel și altul într-altul.

— Uite, zise Măriuța, dracii aștia de copii s-au luat după mine și n-a fost chip să-i opresc.

— Ei! — răspunse el, călcîndu-și pe inimă — copiii! ce să le faci!? Așa sunt copiii!

10 Ca să-i arate apoi Măriuței că de dragul ei e în stare să se împace și cu copiii, el se duse în pomet ca să caute cîteva pere mai pîrgave și să le dea copiilor.

15 Cînd o văzură aceasta, copiii prinseră inimă și mult n-a trecut pînă ce au ajuns să sară într-un picior, gata de a i se urca bătrînului în cap.

Aici era pentru dînșii, s-alerge prin bălării, să se joace de-ascunselea, trecînd prin săli și prin iatacuri deșerte, să se urce pe schelele părăsite de Gigiu și prin pomii încărcăți de fructe ademenitoare. Trai, nu
20 glumă!

N-aveau ei nevoie să se ție coadă după nesuferita lor soră mai mare: învățaseră drumul și veneau singuri, încît zidurile cele părăsite răsunau toată ziua de strigătele lor, și inima lui Rotaru țîțăia mereu, ca nu
25 cumva fie băiatul, fie fata să-și frîngă gîtul.

S-ar fi supărat omul, dar nu-l ierta firea s-o jig-nească pe Măriuța, care în fiecare zi deretica prin iatacul lui și-și dedia toată silința să le pună copiilor frîu.

30 A urmat dar ceea ce trebuia neapărat să urmeze în cele din urmă: Rotaru s-a pomenit cu baba, care a venit să-i ieie cu nuielușa pe copii, ca să-i ducă acasă.

35 El o știa pe baba aceasta. Era babă în cel mai adevărat înțeles al cuvîntului, căci avea nu mai puțin decît patru nepoți, dar lui nu îi dedia mina s-o ieie drept babă, căci răposata lui fusese mai în vîrstă decît dînsa.

— Lasă, femeie, copiii să răsufle, îi zise el, că nu știi cîte necazuri și cît amar îi așteaptă în timpul vieții, ba te pomenești că mor fără ca să fi avut parte de adevărata viață.
40

— Să răsufle cît le place, răspunse baba, dar la ei acasă și să nu cadă belea în spinarea altora.

La vorba aceasta nu putea să răspundă Rotaru fără ca să-și dea în petec spuind un neadevăr.

— Mie, zise, belea în spinare nu-mi cad. Altă treabă nu am și-mi trece ziua mai ușor umblînd după dinșii.

— Asta, răspunse ea, o zici numai așa, ca să mă impaci pe mine și să-i scapi pe ei de răutatea mea.

— Ba o zic, întîmpină el, cum ar zice-o orișicine care ar sta de luni de zile îngropat între surpăturile aceste.

Baba se uită cu tot dinadinsul în fața lui.

— Mă iartă, îi zise, dacă-ți vorbesc fără de înconjur. Rău ai făcut de ai stat îngropat, căci ai treburi și se cuvenea să porți grijă de ele.

— Eu!? întîmpină dinsul. De ce adecă să-mi mai bat capul cu treburi dacă mie nimic nu-mi mai trebuiește!

— Aceasta, stărui dînsa, nimeni nu are voie s-o zică. Orișicine are trebuință fie chiar și numai de mulțumirea de a fi alinat suferințele altora dînd ceea ce lui îi este de prisos.

Rotaru se uită mirat în ochii babei. Îi era parcă-l aude pe părintele Rafail vorbind. Ea avea dreptate: cel ce are ceva e purtător de grijă și răspunde de buna chivernisire a avutului său.

„Pe cît eram de mîhnit cînd mi-am văzut iarba din livede călcată în picioare, își zise el, pe atît de mulțumit aș fi fost dacă ea ar fi fost păscută de văcuța văduvei cu patru copii. Și mare mi-ar fi păcatul dac-aș lăsa să putrezească pe jos poamele, la care atît de mulți flămînzi se uită cu jînd.“

— Apoi — urmă peste puțin baba, parc-ar fi știut ce gîndește el — omul nu trăiește numai cu cei vii, ci și cu cei morți, către care îi sunt multe datoriile. Ți-a murit o fată, ți-au murit doi băieți, ți-a murit chiar soția, și nici parastas, nici pomeni, nici alte danii pentru ușurarea lor sufletească... Are de ce să mai trăiască cel ce n-a murit încă, și are de ce să alerge cel ce trăiește!

Nu-i dedia lui Rotaru mina să spună că ea are dreptate, dar își dedia seamă că prea l-au scos din fire nenorocirile prin care a trecut. Îi părea acum lucru învederat că nenorocirile sunt puse la cale de Diavolul, ca să-l ducă pe om la deznădăjduire și să-l instrăineze de Dumnezeu.

Cum!? Lucru curat nu putea să fie că el, care mai înainte citea în biserică *Apostolul* și spunea *Crezul*, ba mai și cînta în strană, a ajuns fără de veste să nu mai dea pe la biserică și să nu-și mai aducă aminte de morții lui.

Nici aceasta nu-i dedia însă mina să i-o spună babei.

— Ei! — zise dar schimbînd vorba — o fi cum o fi! Ce putem noi să știm!? Așa, din vorbă în vorbă, ne depărtărăm de copii. Lasă-i, zic, că pe mine nu mă supără. Aș putea chiar să spun că-mi fac pe ici, pe colo plăcere. Mai dau și ei viață pustietății. Apoi, adăugă peste puțin, te uiți bucuros la pușorii de găină, la bobociei de gîscă, la mielușei, la purcei, pină chiar și la pisoi și la cățelandri: cum să nu te uiți cu plăcere la copii, mai ales cînd nu sunt ai tăi!?

— Ba, fie și ai tăi, bată-i să-i bată! întîmpină baba, care era și ea femeie cu slăbiciuni de bunică.

Au mai stat apoi cei doi bătrîni timp îndelungat de vorbă, căci se potriveau la gînduri și aveau ce să vorbească.

Bătrîna, care-și pierduse atît de urît feciorul și rămăsese, femeie neajutorată, cu o noră și cu patru nepoți pe capul ei, n-avuse vreme să se gîndească dacă e ori nu viața omului vrednică de a fi trăită. Grijile cele multe și mari îi dedeau mereu zor să-și bată capul cum are s-o sucească și s-o învirtească pentru ca să poată răzbi de azi pe mîine. El, care n-avea, dacă e vorba, nici o grijă, tot o înțelegea, ba lua chiar parte la grijile ei.

— Ce faci? cum te ajuți așa fără de om la casă!? se tingui dînsa.

— De! grăi dinsul. Bietul Luca e prea mic. Dar, adăugă peste puțin cu oarecare sfială, e mare fata și ar

putea să se mărite. Un ginere harnic și priceput e lucru mare la casă.

Baba începu să ridă.

— Mare și bun și frumos, răspunse; dar unde găsești omul care intră ginere în casa unei văduve cu alți trei copii mai mici și cu o soacră hodoroșită?

Rotaru rămase cîtva timp pierdut în gînduri.

Iar îl vedea în fața lui pe părintele Rafail.

„Dal își zise. El are multă dreptate. Bine era odinioară, cînd minăstirea ori boierul avea părintească purtare de grijă și dedită fiecăruia cît îi era destul ca să poată trăi muncind cum se cuvine.“

Baba era și ea de aceeași părere. Nu-și aducea, ce-i drept, aminte de acele timpuri mai bune, dar auzise pe cei mai bătrîni vorbind despre ele și-i fericea pe cei de atunci.

Cu toate acestea, Rotaru n-ar fi stat pe gînduri dacă cineva i-ar fi șoptit la ureche:

„Au trecut, s-a dus părinteasca purtare de grijă a călugărilor ce-și petreceau viața în post și rugăciuni, iar boierul, de azi nu mai poate nici el să fie darnic, căci mulți oameni au să muncească timp îndelungat flămînzind pentru ca să poată agonisi ceea ce el cheltuiește într-o singură zi.“

— Asta e! — stăruia baba — nesațiul este ceea ce ne înăbușe și ne omoară!

Se inserase cînd baba și-a dat seama că copiii au șters-o și fără de dînsa acasă și că e vremea să plece și ea.

— Ei! grăi dînsul, plecînd s-o însoțească pînă în poartă. Cum zisei: lasă-i pe copii să răsufle.

— Bată-i norocul să-i bată de copii, că multă bătaie de cap ne fac — răspunse baba depărtîndu-se — dar tot urită ni-ar fi viața fără de ei.

— Uite! strigă el după ce dînsa se mai depărtă. Îmi trece și mie prin cap un lucru: să-i spui băiatului aceluia, lui Luca, chiar seara aceasta, că eu n-o să mă supăr dacă duce vaca s-o pască în livezda mea.

— Ei, cum așa! răspunse ea, cu inima îndoită.

— De! — stăruia dînsul — pascăndu-și văcuța, el păzește bruma de poame ce-au mai rămas.

Cu toate nenorocirile prin care trecuse și cu toate mîhnirile ce-i făceau viața nesuferită, Rotaru nu numai mîncea cu multă poftă, dar mai și dormea atît de bine, încît numai rar de tot i se întimpla să-și aducă aminte cîte un crîmpei din visurile sale.

De data aceasta însă nu-i mai venea somnul.

Luna începuse acum să scadă și răsărea tîrziu, dar ea, de mult răsărită, se înălțase pe cer și Rotaru tot mai ședea pe treapta de piatră a scării de la intrare, pierdut în fel de fel de gînduri.

Din cînd în cînd fulgera și acum pe la mari depărtări și fulgerele erau din ce în ce mai dese, ba pe ici, pe colo se auzea și cîte un tunet oarecum înfundat, el însă nu vedea fulgerele și nu auzea tunetele, căci griji nouă îl frămîntau.

Mai întii și mai întii își aducea aminte datornicii, unul cite unul, fiecare cu cît avea să-i dea, și se bucura că, adunînd rămășițele date pînă acum uitării, iese ceva, nu puțin, mulțisor iese.

Își făcea apoi în tăinicia cugetului său muștrări pentru că a lăsat necosită iarba din liveze și-și bătea capul ce-ar putea să facă pentru ca să scoată cel puțin otavă și cum are să se folosească de poamele ce i-au mai rămas.

Păcat era și de țarinile ce-au rămas părgănite în lunca mănoasă.

Chiar și după ce s-a întors din spital ar fi putut să le semene fie cu mei, fie cu borceag, fie cu mături, căci de nutreț e totdeauna nevoie.

Printre aceste îi mai și răsuna în ureche vorbele grăite de baba despre legăturile celor vii cu cei morți și se gîndea la prescuri și la colivă pentru parastas, la luminări, la vase și la de-ale mîncării pentru pomană, precum și la multe altele, pe care el, om neputincios, nu putea să le pună așa singur la cale. O vedea deci, parcă, în fața sa pe Măriuța, care nu numai la dereticare, ci și la de aceste se pricepea.

Era, la urma urmelor, ceva în toate aceste. Se gîndea că baba Oana, de cîte ori bea din apa de pomană, zice

10 în gîndul ei: „Iartă-l, Doamne, pe Marin“, ba își mai aduce aminte și de cel ce îi dă apa de pomană. Chiar și dacă n-ar fi adevărat că cei morți așteaptă să le dai de pomană, te pui bine cu lumea care-o crede aceasta, și mai e și oarecare mingîiere în gîndul că i-ai făcut cuiva un bine.

15 Baba avea, cu toate acestea, multă dreptate cînd spunea că e greu să găsești flăcăul care intră inimos ginere în casa văduvei sărace, care mai are și copiii nevîrstnici.

20 Vinturindu-le prin mîntea lui aceste, el n-a prins de veste că se ivesc pe ici, pe colo nouri pe cer, că norii se întind și se îngîmădesc, că fulgerările sunt din ce în ce mai întehite.

25 Rămăseseră din timpurile cele bune în curtea schitulului cinci molifți care se făcuseră înalți, și freamătul lor se auzea peste sat pînă departe în drumul de țară. Freamătul acesta l-a făcut acum pe Rotaru să-și dea seamă că s-a pornit un vînt de-ți venea să te temi că scoate molifții din rădăcini și-i răstoarnă la pămînt.

30 Peste puțin s-a stîrnit apoi furtuna, potop năpăditor, nu altceva.

25 Fulgerele și tunetele zguduitoare se urmau iute-iute unul după altul, molifții fremătau, stejărișul din deal vijlîa, hornurile și odăile deșerte vuiiau a pustiu, ploaia se vărsa în ropote, de credeai că o să se prăpădească pămîntul, cu toate cele de pe fața lui.

30 „Vai de sufletele lor!“ zise Rotaru, dus cu gîndul la casa dărăpănată, în care, după spusele Măriuței, nu ploua decît cînd ploua și afară.

Văzînd desfășurarea furtunei năpraznice, el ar fi voit să aibă putere ca s-o oprească și firea nu l-a iertat să-și caute de odihnă decît abia tirziu după miezul nopții, după ce s-a mai potolit urgia cerească.

35 Dimineța apoi, cînd s-a deșteptat din somn, cel mai apropiat gînd i-a fost să se întrebe ce se va fi întimplat la casa babei.

40 Era păcat, mare păcat ca la Săhăstrie odăile să stea goale, în vreme ce acolo, la văduvele acelea, ploaia răzbea prin acoperiș în casă.

Fiindcă Măriuța nu venea nici acum mai curînd ca alte dăți, el era din ce în ce mai neliniștit și mai nerăbdător și fel de fel de inchipuiri îi bijbliau prin cap.

5 Del! Cîte și mai cîte nu sunt cu puțință cînd se pornesc asemenea furtunii!? Casa aceea era de tot dărăpănată și te pomenesti că li s-a surpat în cap.

El își luă în cele din urmă bățul și plecă să vadă ce-i și cum.

Peste puțin se opri însă.

10 „Și adecă ce mă privește pe mine!? își zise. Cum rămîn eu dacă baba aceea tîfnoasă, cum pare a fi, îmi zice: «Dar d-ta de unde și pînă unde ai ajuns să te amesteci în daraverile noastre!? Ce-ți suntem și ce ne ești!? Cum te-ai pomenit să ne porți de grijă!?»“

15 Nu! Așa numai din senin el nu putea să se ducă: trebuia să aibă vreo treabă.

El stete cîțva timp pe gînduri.

20 „Așa-i! Foarte bine! zise apoi, plecînd cu pas hotărît mai departe. Am să le rog pe femeile acelea să-mi vie într-ajutor pentru parastas și pentru pomană.“

Nu-l prea ardea pe el, deocamdată, nici de parastas, nici de pomană, dar prilej mai bun nu putea să-și găsească.

25 Abia sosit în preajma casei, își aduse aminte de cei doi cîni îndrîjiți ca toți cîinii de pe la casele ce stau vraise la marginea satului.

30 Simțîndu-l de la mare depărtare, ei începură să bată la el, dar peste puțin se ivi în fața casei o femeie subțirică și înaltă, slabă de-ai fi crezut că o ia vîntul ca pe un fulg și că abia mai poate răsufila. Era Ana, văduva cu patru copii, nora adăpostită ca vai de ea în casa soacrei. Ea se plecă și-și luă o nuielușă, ca să alunge cîinii, apoi înaintă spre Rotaru, care se uita uimit la cîinii ce dedeau acum din coadă și clipeau prietenos din ochi. Îți venea să crezi că înțeleg pe stăpîna lor și știu gîndul cel bun al omului ce se apropia.

35 — Ce mai e pe aici pe la d-voastră? întrebă dînsul, ca s-o înceapă cumva.

40 Ana era cu ochii plînși. Nu era numai ploaia, care răzbiise din belșug prin acoperiș, ceea ce o făcuse să plîngă, ci și soacra ei cea aspră.

Greu e adevă să-ți ai soacră în casă, dar nu-ți mai
priiește bucățica pe care-o bagi în gură și nu mai ai
parte de dulceața somnului, te stingi văzind cu ochii
cînd stai în casa soacrei, care ține să simți în fiecare
clipă că-i ești, dimpreună cu copiii tăi, belea în spinare.

— Ce să mai fie!? Vai de sufletele noastre! răspunse
ea, pornită iar pe plîns. Toată noaptea s-a vărsat, de
n-au mai ajuns bieții aceia de copii să se odihnească.
Grele de tot sunt zilele de care mi-a fost dat să am parte!

— Ei! Lasă, nu-ți mai face inimă rea! îi zise el
cam muiat. Așa e în lumea aceasta: unii se plîng de
una, iar alții de alta, dar toate trec, ca să vie altele și
iar altele, fie mai ușoare, fie chiar mai grele!

El își ridică apoi capul, ca să se uite la acoperiș.
Șovarul din acoperiș era de tot vechi, bătut de ploaie,
ars de soare și măturat de vînturi, încît pe ici, pe colo
se vedeau căpriorii, printre care pătrundea nu numai
ploaia, ci chiar și lumina lunii.

— Asta, zise, cere, ce-i drept, să fie cît mai curînd
cîrpit. Dar — urmă peste puțin, schimbînd vorba —
eu am venit cu o mare rugămintă. Aș vrea adevă să fac
un parastas și să dau o pomană și v-aș ruga să-mi veniți
într-ajutor dacă vă iartă împrejurările.

— De! — răspunse Ana — de iertat ne vor fi ier-
tînd, dar nu știu care e gîndul bătrînei, căci ea e stăpînă
și la de acestea ea se pricepe mai bine decît orișicine.

Bătrîna se afla în casă.

Măriuța, cu poala ridicată în briu și suflecată ca la
albia de spălat, lua cu pumnii apa și o trecea într-o
covată, iar baba stetea la o parte și-i spunea ce are să
facă, cicălînd-o mereu, parcă din vina ei ar fi răzbit
apa prin acoperiș.

Cei doi copii săreau într-un picior, fericiți că le-a
fost dat să vadă baltă în casă, ceea ce mai rar se pome-
nește.

Baba tresări cînd dete cu ochii de Rotaru.

„Cine dracul l-a mai adus pe schilodul acesta tocmai
acum pe aici!“ își zise ea cătrănită.

Ar fi zis ea și mai multe, dar Ana o lua pe dinainte,
vorbindu-i despre parastas și pomană, ceea ce mai
îndulci firea bătrînei.

— A cam picurat pe ici, pe colo astă-noapte, grăi
cam strîmătorată. Nici că e însă lucru de mirare, căci
grozav a vremuit într-un timp.

Rotaru nu-și putu stăpîni firea.

— Ba, după cum arată semnele — zise el zîmbind —
a și turnat că cu găleata, încît aici lac în puterea
cuvîntului s-a făcut.

Aceasta era o vorbă pe care lui nu i se cuvenea s-o
rostească. Ce-l privea adevă dacă picură numai, ori
toarnă cu găleata!

Ea-și puse minile în șolduri și i se uită drept în
față, gata oarecum de a se pune în harță cu dînsul.

— Păcat ar fi să stea odăile de la Săhăstrie goale
cîtă vreme aici nu vă puteți adăposti, urmă el cu inima
deschisă.

Bătrîna îi aruncă o căutătură încruntată, de-ți
venea să crezi că e gata să sară la el ca să-i scoată ochii
cu ghearele.

Norocul lui era numai că Ana o luase înainte cu
vorba despre parastas și pomană, ceea ce îi mai îndul-
cise bătrînei firea.

— Nu cumva îți închipuiești că am fi în stare să ne
incuibăm acolo cu liliecii și cu bufnițele!? grăi dînsa.
Dacă acesta e gîndul ce te-a adus, e păcat de osteneala
ce ți-ai dat venînd pînă aici. Alții — urmă trăgînd
cu ochiul la Ana — vor fi putînd să-ți ție de urît, eu
în casa aceasta mi-am trăit zilele vieții, și tot de aici
au să mă și ducă la groapă.

Ana se aștepta la o furtună deopotrivă cu cea din
noaptea trecută, Măriuța lua apa cu pumnii și o trecea
în covată fără ca să-și ridice ochii, cei doi copii steteau
cu gura căscată, iar Rotaru simți că l-a luat gura pe
dinainte și a sfeclit-o rău de tot.

— Vai de mine! — întîmpină el, ca s-o mai dreagă —
dar așa ceva nici prin gînd nu putea să-mi treacă.
Tocmai acum zisei că se poate cîrpi acoperișul. Șovar e,
slavă Domnului, în luncă, iar la așezarea lui pe căpri-
ori se pricepe și cel din urmă nătărău. Am venit dar,
cum îți spuse și d-neaiei, să vă rog să imi faceți prescuri
și colivă pentru un parastas și să-mi fiți de ajutor la
pomană, și-mi ziceam în mine că toate aceste se fac

mai bine acolo decât aici și că o să stați două-trei zile acolo, iar în vremea aceea se cirpește acoperișul.

Fața bătrinei se mai însenină.

Nu era adecă pentru dînsa mulțumire mai mare decât să pună la cale parastase și pomeni.

— Asta așa mai înțelege-o și eu, grăi dînsa, rostind vorbele rar și cam în silă. În adevăr păcat ar fi să mai lăsăm acoperișul în starea în care se află, căci altfel asta e o bunătate de casă. Dar — urmă peste puțin — ceea ce îmi spui despre parastas și despre pomană e lucru de tot greu.

— Cum așa!? întrebă Rotaru.

— Știi, precum văd, că nu sunt permise decât prescurile plămădite de fată nevinovată ori de văduvă acum iertată. Ai venit dar foarte bine la noi, căci coliva e și ea primită de la noi, iar pomană e mai primită dacă una ca mine gătește bucatele și face împărțirea. Pomană însă fără de parastas nu se poate, iar parastasul se face fie la nouă zile, fie la trei ori la șase luni, fie la un an după moarte, fie la zile anume rînduite în calendar. D-ta ce fel de parastas ai de gînd să faci? stăruie dînsa.

El dete din umeri.

— Mai știi și eu!? răspunse. Te rog să-mi spui d-ta.

— Foarte cuminte, grăi dînsa mulțumită. Nu știi, și omul care nu știe cere sfat de la altul. Am să trec pe la părintele Ilie ca să-l întreb cînd e în calendar cea mai apropiată zi pentru parastas, adecă pentru pomenirea morților. Mai e însă și altă ceva, urmă ea. După parastas urmează pomană, iar lucru firesc e ca la pomană să ieie parte numai cei ce au fost la parastas.

— Se înțelege! zise Rotaru.

— De aceea parastasul se face la sfîrșitul slujbei bisericesti, urmă bătrîna, și cine vrea rămîne, iar cine nu vrea pleacă.

— Foarte bine! zise iar Rotaru.

— Ce faci însă cu cei ce din întimplare n-au venit la biserică și tot ar vrea să stea la parastas și să ia parte la pomană? întimpină dînsa.

— Eu ce să le fac!? răspunse el.

— Vezi că nu știi de ce e vorba și nu te pricepi la nici atît de puțin lucru!? îl muștră ea. La pomană s-adună de două feluri de oameni: sărăcimea, care cere, și oamenii cu rost, cari primesc. E mare cinste pentru cei vii și mare mîngiere pentru cei morți ca atît la parastas, cît și la pomană să ieie parte mulți oameni cu rost, rude, prieteni, cunoscuți, care-și aduc aminte de cel răposat și țin să mîngie pe cei încă în viață ai lui. Îți vine la socoteală să stai singur cuc în biserică la parastas, iar la pomană să-ți vie numai coada satului, golani flămînzi cari vor să se sature și ei o dată!?

Rotaru rămase cu ochii țintă într-un colț. Abia acum își dedea seamă despre rostul cel adevărat al parastaselor și al pomenilor.

— Ba mai bucuros lipsă, răspunse el, cuprins de simțămîntul c-a luat-o prea repede.

— Vezi așa! grăi bătrîna, care acum se simțea în largul ei. Las-o pe mine, că aceste sunt lucruri la care mai bine ne pricepem noi femeile mai mature, care am trăit în lume, cunoaștem obiceiurile și știm cum ai să-l iei pe fiecare ca să-l aduci unde vrei și să-ți porți după plac.

— N-o văd destul de lămurit!? grăi Rotaru, în gîndul lui dîndu-se oarecum cu ochii închiși în voile bătrînei, care așa de bine știa să le potrivească toate.

X

„De asta n-am să mai scap!“ așa-și zisese Rotaru cînd s-a văzut față în față cu Măriuța, și așa au și urmat lucrurile, căci altfel nu se putea.

Baba avea nevoie de timp spre a pregăti parastasul și pomană, iar aceasta nu-l supăra pe Rotaru, căci avea și el nevoie de timp spre a-și aduna banii de pe la datornici!

Oarecare timp se cerea și spre a aduna șovar din luncă și spre a găsi omul care cirpește acoperișul.

Cele două văduve nu puteau apoi să-și mute una copiii, iar alta nepoții la Săhăstrie fără ca să fi văruiți

mai înainte pereții și fără ca să fi spălat podeaua odăilor ce stătuseră atita timp goale.

Treceau deci zilele una după alta și în trecerea lor în livele și la Săhăstrie se coceau prunele, merele și perele. Baba deci și nora ei Ana și fiica acesteia Măriuța și-au făcut rost să fiarbă magiun, să usuce poame și să adune în hîrdău ceea ce nici pentru magiun, nici pentru uscat nu făcea.

Toate aceste se urmau oarecum ele de ele, fără ca cineva să ceară voie de la Rotaru, căci vorba era tot de lucruri de care cele trei femei se pricepeau mai bine decît el. Încetul cu încetul, oarecum pe nesimțite, el ajunsese a nu mai fi stăpîn pe sine și pe ale sale. Dacă nu s-ar fi plecat nici la porunca babei, nici la lacrămile Anei, nici la stăruințele încăpăținate ale copiilor, îl răpuneau ochii cei rotunzi ai lui Luca ori zîmbetele de fată mare ale Măriuței.

N-avea însă cuvinte de a se plinge și nici nu se plîngea.

Îi vorbise babei despre parastas și despre pomană numai cu jumătate de gură, ca să poată spune c-a venit cu o treabă oarecare. După ce însă toate au ieșit cum spusese dînsa, îi părea foarte bine că s-a lăsat în voile babei. Era parcă s-a împăcat și cu cei morți și cu cei vii, și-ar fi pus mîna pe topor ca să toace în cap pe cel ce-ar fi îndrăznit să spună că cei morți nu știu dacă a dat ori n-a dat el pomană și parastas.

„Mișelule! i-ar fi zis. Atita mîngîiere mi-a mai rămas: și de aceasta vrei să mă lipsești!”

Îl vedeau apoi toți sătenii pe care-i întilnea, nu mai fugeau copiii de el, deși era tot girbov și sprijinit în băț, și duminicile și zilele de sărbători el se îmbrăca curat, își pieptăna părul și barba și se ducea ca odinioară la biserică, unde cînta *Heruvimul*, *Irmosul* și *Priceasna* și spunea pe de rost *Crezul* și *Tatăl nostru*.

Pe lingă toate, femeile acelea știau să gătească fel de fel de bucate bune, încît el se bucura că are poftă de mîncare, căci mare și adevărată e mulțumirea de a-ți potoli pofta de mîncare.

Era tot lumea de mai-nainte, dar ea-l vedea pe el și el o vedea pe ea altfel și se simțea bine în mijlocul ei,

mai ales pe inserate, cînd despre munte se pornea boarea răcoroasă a văii și el stetea de vorbă cu baba cea știutoare, cu Ana cea duioasă și cu Măriuța, care zîmbea cînd n-avea altă treabă.

Acum însă el nu bea numai apă proaspătă de la șipot, ci se cobora citeodată la cea mai apropiată cîrciumă din sat și cerea fie un țoi, fie un cincizeci de vin, ca să mai steie de vorbă și cu alții. Atunci, de obicei, i se deschidea inima și mai se-nduioșează aducîndu-și aminte de cei morți, mai le vede toate bune și frumoase, încît zice că tot e bine să trăiești în lumea lui Dumnezeu.

Iar cînd se întîmplă să rămîie seara tîrziu numai el singur pe treapta de piatră a scării de la intrare, Rotaru stă și se gîndește cum au venit lucrurile, parcă născocite¹ anume ca toate să se îplinească cum s-au împlinit. Îi era parcă a mai trăit o dată viața pe care o trăia, a visat-o, o știa cumva.

Toamna era însă pe sfîrșite, acoperișul casei dărăpănată era cîrpit și baba dedea zor să se mute iar în cuibul ei, unde-și trăise zilele vieții și de unde ținea, precum zicea, să și fie dusă la groapă.

Cum!? Să-l lase iar singur!? Aceasta era o mare nedreptate!

— Și, grăi baba, n-ar fi însă mai mare nedreptate să mă lase pe mine singură!?

La întrebarea aceasta Rotaru nu se încumeta să dea cuvenitul răspuns.

El știa, ce-i drept, că pentru baba nora cu cei patru nepoți erau o belea, o supărare neincetată. Ea o spunea aceasta, plingîndu-se mereu de greutatea pe care-o poartă acum la zile de bătrînețe în spinarea ei și cică-lindu-și mereu nora și nepoții. Mai mare însă decît supărarea aceasta era mulțumirea de a se putea lăuda că poartă o grea sarcină și că are pe cine să cicălească.

Nu-i rămînea lui Rotaru decît să tacă.

El și tăcea, deși vedea foarte bine că atît Ana, cît și copiii ei mai bucuroși ar fi fost dacă le era îngăduit

¹ În text: *născocise*.

să rămie la Săhăstrie, unde era nu numai mai mare lărgime, ci totodată și mai puțină cicălitură.

Părintele Rafail găsisese, cu toate acestea, cel mai sfânt adevăr când spusese că mănăstirile sunt locaș de adăpost pentru văduve și pentru săraci, și Rotaru era cu desăvârșire pătruns de gîndul că lui îi merge acum mai bine pentru că în Săhăstrie le dă adăpost celor două văduve și celor patru copii rămași fără de tată. Lasă că nu mai era părăsit ca în pustiu și se simțea în toate privințele bine și mîngîiat în sufletul lui, dar toți îi erau binevoitori și pretutindeni era primit cu inima deschisă, mereu își aducea aminte de femeia cea cu oglindă care-l văzuse în casă plină.

Nu pierde însă sămînța răutății din inimile celor înhăiniți și tot se mai ivea pe ici, pe colo cite o muiere pizmătăreată și cite un om cu mațe pestrițe care se uita chiorș la Rotaru și nu-l ierta pentru că se știuse ridica mai presus de alții. Temîndu-se de unii ca aceștia, Rotaru făcea tot ceea ce e omeneste cu puțință ca să nu mai rămie singur.

Gîndul lui era mereu la Măriuța, fata cea săracă, dar bună, cuminte și frumoasă. Îi rîdea inima de bucurie cînd se gîndea că, măritînd-o după vreun flăcău, tot sărac și el, dar voinic și harnic, și-ar lua oarecum ginere-n casă. Scăpa deci din cînd în cînd colo vorba că el de puține mai are nevoie, căci poate trăi din ceea ce și-a agonisit, și l-ar vedea Dumnezeu pe cel ce s-ar învrednici să i se facă Anei ginere.

Le-a intrat dar multora-n minte gîndul că el are bani adunați, mulți bani, și astfel chiar și-ntre flăcăii mai chiaburi erau mulți care n-o mai lăsau în pace pe Măriuța și-o făceau din ce în ce mai năzuroasă.

— Năzuroasă!? grăi Rotaru mirat. Auzi d-ta comedie! Năzuroasă ea, care mi s-a părut totdeauna atît de blajină și de dulce la fire! O fi avînd leac și boala aceasta.

Erau mai ales doi flăcăi, unul Ispas, iar altul Barbu, care umblau într-una după el și-și dedeau multă silință să i se vire sub piele. Băieții săraci amîndoi și scăpați de curînd din oaste, n-aveau, ce-i drept, nici un rost, dar i se păreau voinici, isteți și harnici, încît noro-

coasă ar fi fost în gîndul lui Măriuța dacă fie unul, fie altul dintre dinșii ar fi luat-o de nevastă.

Inchipuindu-și dar că numai el umblă cu asemenea gînduri, Rotaru căută să-i vorbească în patru ochi și o luă așa mai pe departe, cum se cuvine cînd vorba e de o fată sfiicioasă.

Ea zîmbi a viclenie și se uită la el pe sub genele ei mari și dese.

— Dă-i înainte! vorbește pe față, fără de înconjur, grăi dînsa. Nu cumva crezi că nu știu cine te-a pus la cale? De atîta vreme-mi bate bunica în felul acesta capul. Ei nul urmă ea-ncăpățînată. Am zis o dată că nu și nu rămîne! Eu am omul meu și după altul nu mă mărit!

Bătrînul rămase stană de piatră-n fața ei.

— Ea are omul ei! zise. Auzi? omul ei! Și cine e acela?

— E, parcă nu-l știi? răspunse ea. Eu să te cred că nu ți-au spus mama și bunica? Nu-l vreau nici pe Ispas al Smarandei, nici pe Barbu al lui Medrea; aștept să se-ntoarcă Radu de la oștire. Dacă zece ani ar fi să mai treacă pîn-atunci, zece o să aștept. Dacă ar fi să nu se mai întoarcă, nemăritată o să mor! M-ați înțeles!

Rotaru se uita din ce în ce mai uimit la ea: n-ar fi crezut niciodată că poate să-i umble gura cum îi umbla și că e-n stare să aibă atîta hotărîre.

— Bine fată, îi zise, toate sunt bune și frumoase, dar cum rămîne cu mine? Te iartă pe tine firea să mă lași iar singur aici în mijlocul acestor dărîmături pustii!

— Dar eu nu vreau să te las, răspunse ea, pornită pe plîns.

— Nu vei fi voind, întîmpină el, dar n-ai încotro, căci pe bunica voastră n-aveți voie s-o părăsiți. Dacă te măriți însă, rămîi aici cu soțul tău, care poartă, de aici de la mine, grijă de gospodărie. Așa-i ori nul?

Ce-ar fi putut Măriuța să răspundă?

— Afurisită să fie stăpînirea! strigă ea. Ține atîta lume-n loc, cînd și aci și pretutindeni e atîta treabă de făcut. De ce nu-i mai dă omului drumul!

Era foarte mihnită fata și-ar fi înnebunit, precum se zice, de bucurie dacă deodată s-ar fi pomenit cu Radu-n fața ei. Să se mărite însă fie după Ispas, fie după altul, aceasta nu putea să-i intre-n minte.

— Dac-ai fi om ca oamenii și-ai avea inimă pentru o biată de fată ca mine, urmă ea, mi-ai sări într-ajutor și m-ai scăpa, spuindu-le că nimănui¹ afară de Radu nu-i dai gospodăria. Ai ști de ce folos ți-e avutul și-am ști și noi că ții cu adevărat la noi și te-am binecuvînta cît om trăi pe fața pămîntului. Nu numai noi — adăugă peste puțin — ci și copiii noștri.

Rotaru-ncepu să se scarpine-n dosul urechii.

Om era și el și vorba aceasta-l muia și-l răpunea, căci e mare lucru să știi că e-n lumea aceasta cineva care te binecuvîntează și după ce nu te mai află pe fața pămîntului; te pune pentru vecii vecilor în pomelnic.

„Am spus eu că de asta n-am să mai scap!“ își zise el, dîndu-se învins cu trup, cu suflet.

XI

„Trebuie să se întoarcă, azi-mîine trebuie să pice, că î se împlinesc anii!“ își zicea Rotaru, mîngîindu-se cu nădejdea că tot n-o să rămînă iar singur.

A dus-o pe bătrîna cu vorba pînă-n iarnă, a trecut-o și prin iarnă, dar cînd postul Paștilor da spre sfîrșit, ea era din ce în ce mai neliniștită și nu mai puteai s-o oprești. În zadar erau toate: ea nu se putea împăca cu gîndul că n-are să petreacă sfînta zi a Învierii în casele ei cele bătrînești, dimpreună cu toți ai săi.

Nici că s-ar fi încumetat — Doamne ferește! — Rotaru să stăruie ca fie Ana, fie Măriuța s-o părăsească, și au plecat în cele din urmă amîndouă, cu copiii, deși mai bucurosi ar fi rămas.

Abia acum era Rotaru strivit de simțămîntul c-a rămas singur în lume, că n-are pe nimeni care se simte legat de el și pe care-l socotește cu adevărat al său.

¹ În text: *nimeni*.

Tochmai de aceea însă viața i se lumina și dulceața i se revărsa-n suflet cînd se gîndea că mai curînd ori mai tîrziu se reîntoarce Radu și i-o va aduce iar pe Măriuța-n casă.

Copiii-și petreceau, nu-i vorba, zilele mai mult la Săhăstrie decît la bunica lor și venea toate zilele fie Ana, fie Măriuța ca să-i aducă apă proaspătă, să-i dereticească prin chilie, să-i spele albituri și să-i gătească bucate bune, pe care le mînceau apoi împreună. Seara însă plecau atît ele, cît și copiii, și atunci el rămînea singur în pustietatea Săhăstriei, unde acum îi era foarte urît.

Tot nu-i era însă ca odinioară, mai-nainte de a-i fi ieșit în cale băiatul cu ochii mari, și serile, cînd ședea iar așa singur pe scara de piatră, se gîndea la mulțumirile zilei trecute și la bucuriile zilelor ce vor veni după ce se va fi întors Radu.

Ce îi era lui, dacă e vorba, Radu!? ce îi era Măriuța? ce îi era chiar Luca, băiatul!? Oameni ca toți oamenii. Se gîndea, cu toate acestea, la ei parcă i-ar fi fost copiii¹, os din oasele, sînge din sîngele lui, și mult mai dorea să-și lungească firul zilelor pentru ca să poată lua parte la bucuriile vieții lor.

Deoarece nu putea să știe cînd se va întoarce Radu, iară el însuși nu putea să muncească, a păstrat pentru sine numai cele de la Săhăstrie și livedea, locul din sat și țarinile din luncă le-a dat lui Toader Petraru în arendă pe un an de zile.

Om cu bună rînduială, Toader i-a plătit înainte jumătate din arendă.

— Și, zise apoi, cu cealaltă jumătate cum rămîne? E-n lumea aceasta și viață și moarte: cui voi avea să i-o plătesc dacă s-ar întîmpla, Doamne ferește, să mori pîn-atunci? Mă iartă, dar la moarte are fiecare dintre noi în toată clipa să se aștepte.

Rotaru se uită sperios la el. Nu i se părea a bine întrebarea aceasta. Nu! Acum, mai-nainte de a fi măritat pe Măriuța, n-ar fi voit de loc să moară. Ba-l

¹ În text: *copil*.

încinta chiar și gîndul de a o vedea purtîndu-și copiii în brațe.

— De! zise dar. O să mă mai gîndesc și mai e destul timp ca să-ți dau răspuns și la aceasta.

5 De aici înainte apoi serile, cînd se vedea singur, își aducea aminte de vorba Măriuței despre moartea fără de luminare și cu o nemiloasă stăruință i se punea întrebarea: „Cum rămîne cu avutul tău după ce vei fi trecut în altă lume?”

10 Unul cite unul i se iveau în gînd cei răposați și cereau să le dea răspuns, ba i se punea-n față și fata cea fugită cu italianul, despre care-i rămase vestea că are cîrciumă la Galați. Dintre cei mai apropiați ai lui ea singură mai rămăsese-n viață; ei i se cuvenea deci cele agonisite de dînsul.

15 El scutură din cap.

„Nu! zise sărînd în picioare. Mai bine praf să se aleagă și cenușă de toate! Ea, care m-a făcut de batjocură lumii, și-a băgat mama în mormînt și mi-am amărit zilele vieții, nu! ea să n-aibă parte!”

20 Așa se zbuțuia el și azi și mîine, pornit mereu să risipească tot ceea ce avea, iar după ce-l răpunea somnul, visuri urite-l făceau să se zbată-n culcuș, de-l treceau sudorile și gema muncit de chinuri grele.

25 E lucru greu să te știi singur în lume și să-ți petreci nopțile cu liliaci, cu cucuveici și cu huhurezi în mijlocul unor surpături ca cele de la Săhăstrie. Nopțile cînd i se întîmpla să nu poată dormi, el nu numai își închipuia fel de fel de lucruri care n-au ființă, ci mai avea și vedenii, ce i se arătau ca-n aievea și în toate colțurile unde se uita, se mișcau și se strîmbau la el duhuri întrupate-n chip de fii.

30 Spre a se mai ușura, duminicile și zilele de sărbători el îi plătea părintelui Ilie să-i pomenească morții și să-i citească molifte și acatiste, apoi împărțea pomană între săracii pe care-i întîlnea mai la ușa bisericii, mai în trecerea lui prin sat.

35 „Na! și na! — zicea — să se risipească tot, ca nimic să nu mai rămîie după ce o voi fi înzestrat pe Măriuța.”

40 Cea mai mare mulțumire a lui era să dea și iar să dea și împărțea cu un fel de nesațiu avutul său, încît

li se înfipsese oamenilor în minte gîndul c-a adunat în timpul vieții lui bani, mulți bani, bănet din belșug și are comori ascunse acolo la Săhăstria aceea.

5 — Are! îi zise Ispas într-una din zile lui Bucur, cu care stetea de vorbă într-un colț al cîrciumei.

— Se-nțelege că are! răspunse Bucur. Viața lui toată a stors mai de la unul, mai de la altul.

— Și e zgîrcit să-i cauți pereche!

10 — Să-i cauți și nu-i găsești. Și mulți trebuie să aibă.

— Mulți! stăruie Ispas. Apoi, auzi d-ta!? să spună el că toate numai pentru Radu le păstrează? Dar cine e Radu?!

— Cine e și ce-i este lui!?

15 — De ce adevă e Radu mai cu moț decît alții!?

— De unde și pînă unde are el să se amestece în treaba aceasta!?

— Ce îi este lui, dacă e vorba, Măriuța!?

20 Așa vorbeau între dînsii atît ei, cit și alții, căci mulți erau care se uitau cu jînd fie la Măriuța, fie la avutul lui Rotaru, încît acesta, umblind prin sat, iar simțea că sunt și oameni care nu se uită cu ochi buni la el, iar își aducea aminte de vorba Măriuței despre moartea fără de luminare și nu se mai socotea, ca odinioară, bine adăpostit la Săhăstrie și-i era oarecum frică să stea așa singur în pustietatea aceea.

XII

„Trebuie să se întoarcă, azi-mine trebuie să pice!”

30 Așa-și zicea Rotaru gîndindu-se la Radu. O zicea aceasta serile, cînd rămînea singur, o zicea nopțile, cînd se deștepta din somn și nu mai putea să adoarmă iar, o zicea totdeauna cînd se gîndea la zilele bune la care se aștepta după ce se va fi măritat Măriuța.

Numai dacă nu-n ceas rău ar fi grăit ea vorba despre moarte fără de luminare.

35 Fără de luminare!

Și cine o să-i facă pomeni? cine o să-l pună-n pomelnic? cine o să poarte grijă de sufletul lui?

Îi era parcă s-a pornit viscol, vijelie, furtună, vârtej, prăpăd, și cer senin cu soare luminos n-o să mai fie decît după ce se va fi întors Radu, ca să i-o aducă iar pe Măriuța.

5 Cei doi cini cari odinioară erau să-l sfișie în bucăți veneau și ei la Săhăstrie cu baba, cu nora ei și cu copiii acesteia. Veniți apoi o dată, ei și rămîneau prin bălării și prin surpături, unde se simțeau în tignă. Bătrînul nu-i băga în seamă, căci nopțile treceau fără ca ei să-l
10 supere prin lătratul lor. Cine oare i-ar mai fi zgîndărit în pustietatea aceea?

Azi ei lătrau din cînd în cînd, azi mai des și mai
întețit decît ieri, încît îți venea să dai cu socoteală
15 că tot e cîte unul, careva, pe care-l iartă firea să se abată chiar și noaptea pe acolo. Nu-l mai supăra însă lătratul pe Rotaru, care, auzindu-l, se simțea oarecum mai bine adăpostit.

De! Nu e adevărată pustietate unde latră cini.

20 Vor fi bătut cîinii la lună, se va fi ivit pe undeva prin apropiere vreun dihor, vreo vulpe ori vreun arici, destul că bătrînul nu se mai simțea singur, de tot singur cînd lătratul răsuna printre zidurile părăsite.

Nu se mai simțea de tot singur, dar tocmai de aceea
25 abia acum își dedia seamă că poarta de sub clopotniță e scoasă din țîțîni, că ferestrele sunt sparte, că ușile n-au încuietori, că el stă ca în cîmp deschis, lăsat în voile celor ce se uitau chiorîș la el cînd se întîmpla să-l întîlnească mai ici, mai colo.

30 Te mai miri dacă serile stetea așa singur pînă la miezul nopții, iar nopțile tresărea speriat din somn!?

Trezit apoi, el nu mai putea să doarmă, ci stetea
zbătîndu-se iar în culcușul lui. Închidea, ce-i drept, ochii, dar vedea cu atît mai virtos în fața sa ici pe Pro-
35 fira, colo pe fiul său cel încins cu eșarpa în trei culori și pe Lia cea fugită cu îndrăcitul de italian. Încă mai stăruitor îi steteau însă în față părintele Rafail, clopotnița fără clopote, poarta ieșită din țîțîni, mormanele de dărîmături și zidurile părăsite, printre cari se boceau huhurezii, țipau cucuveicile și fluturau prin
40 văzduh, țîțîind, liliecii. Se perdeau toate, acoperite de vâlul întunecimii fioroase, din care ieșea pe ici,

pe colo la iveală mormîntul acoperit de spini și de mărăcini, deasupra căruia se ridica stejarul de pe craca căruia atîrna, bătută de vînt, funia spinzurătorii.

Urită lume, să-l plîngi cu lacrimi fierbinți pe cel
5 osîndit a trăi în mijlocul ei!

Iată-l însă și pe Luca, băiatul cu ochii mari și rotunzi, și deodată se luminară toate. Iat-o și pe Ana, și pe Măriuța, și pe baba cea sfătoasă. Să stai și să te
10 miri cum, așa deodată, s-au schimbat toate.

Ce îi era lui, dacă e vorba, băiatul acela? sora lui, mama lui, bunica lui ce îi erau? Nimic nu îi erau și, cu toate aceste, mult ar mai fi dorit să trăiască, pentru
15 ca să poată lua parte la bucuriile, ba pînă chiar și la durerile lor.

Și iar se întindea vâlul întunecimii fioroase peste
toate, căci, în zadar, sămînta răutății nu pierea din
inimile omenеști. Mai ici, mai colo, pe la cotiturile
ulitelor se iveau ochii pînditori, din cari se dedeau pe
20 față gîndurile haine ale celor ispitiți de duhuri necurate.

Poarta era ieșită din țîțîni, ferestrele erau sparte, pe ici, pe colo lipseau și cercevelele, iar ușile stau deschise vraise: noroc numai că în curtea plină de bălării
lătrau din cînd în cînd cîinii.

25 Rotaru iar deschidea ochii și tremura ca scuturat de friguri, temîndu-se ca nu cumva făcători de rele să-l calce fără de veste și să se adeverească vorba grăită de Măriuța despre moartea fără de luminare. Cîteo-
dată i se năzărea că aude prin apropiere pași și șoapte, iar cînd cite o izbitură a vîntului zgîțîia ușa, el se uita
30 cuprins de groaza morții spre intrare.

Abia acum auzea și el bocetele huhurezului și țipe-tele cucuveicii, pe care mai înainte nu le băga în seamă.

35 Nu! Era peste putință ca el s-o ducă mai departe numai așa singur în pustietatea aceasta. Cine adecă și ce-l împiedică și ce-i stă în cale ca să nu-l iele deo-
camdată pe Luca la el?

40 „Da! — zicea însă — dară tilharul nu vine nici cu mîna goală, nici singur, ci se năpustește asupra ta și mort te găsește cei ce în dimineața zilei următoare vin să te găsească.“

Tot mai bine era să-și găsească deocamdată adăpost pe acolo pe la cele două văduve.

Cît mai curînd! Fără de întîrziere.

5 Aceasta cu atît mai virtos cu cît cei doi cîni nu mai lătrau nopțile. Unul dintre ei crăpase, otrăvit, precum se vede, de către cineva, iar cellalt, rămas singur, nu se mai depărta de casa babei, unde se făcuse din cățel cine.

Nu-i rămînea lui Rotaru decît să plece.

10 A și plecat.

Într-una din zile, mai spre primăvară, viînd să-i aducă bătrînului apa proaspătă, Măriuța l-a găsit întîns pe podelele de atîtea ori frecate de ea, mort, omorit, cu capul spart dintr-o lovitură de topor.

15 Nu s-a dat apoi nici mai tîrziu de urma celui ce-a făcut-o aceasta. Nici că era om care să-și mai bată capul cercetînd cu tot dinadinsul din ce i s-a tras lui Rotaru moartea, chiar nici fata dusă în lume, care peste cîteva luni a venit să-și ia în primire moștenirea.

UN DEMOCRAT

I

5 „Aș! ferit-a Sfîntul! striga prietenul meu Ioan Spirescu. Om e orișicare om și n-are nimeni să se socotească mai presus de alții!”

10 El n-o zicea aceasta numai așa, în gîndul lui, mai pe șoptite și numai din cînd în cînd, mai mult ori mai puțin la întîmplare, ci în gura mare, verde în fața orișicui, în toate împrejurările și în orișicare clipă a vieții lui. Gîndul acesta făcea parte nelipsită din ființa lui, cu desăvîrșire democratică, și el n-ar mai fi fost el însuși dacă n-ar fi vorbit așa.

Nici că s-ar fi putut însă altfel.

15 Încă tatăl său, vestitul brutar Spirache, deși om lipsit cu desăvîrșire de cultură, era democrat îndirjit, care-i socotea pe toți oamenii deopotrivă.

20 La brutăria lui erau, ce-i drept, puse mai multe calități de piine în vinzare; orișicare dintre cumpărători plătea însă pentru aceeași calitate același preț, și nici unul dintre dînșii nu putea să se laude c-a fost înșelat cu mai puțin decît alții la cîntar.

25 Despre nici un fel de deosebire între om și om nu voia Spirache să știe nimic, și el ținea la aceasta și după ce și-a ridicat o casă mare și frumoasă și a mobilat-o după toate regulele artei moderne. Ba pînă chiar și aceasta a făcut-o numai ca să arate că poate s-o facă și că nu e nici o deosebire între un boier de neam și un adevărat democrat.

Marele salon, pe care-l mobilase cu mult lux, stetea gol, în odaia sa de culcare păstra însă cu un fel de evlavie dezordinea de mai înainte și atavica murdărie levantină.

El ținea apoi să se tolănească din când în când în trăsura lui elegantă și trasă de cai muscălești și să facă de-a lungul Podului Mogoșoaiei o plimbare la Șosele, aceasta de asemenea numai ca să arate că nu poate nimeni să-l oprească și că cel mai neajutorat om nu mai e nici el sărac după ce în vreun fel oarecare a reușit să-și agonisească avere. Cămașa lui își reamintea iatacul lui de dormit, la cină el mânca o bucată de brinză cu ceapă, citeva măslina și o farfurie de borș, servit fără față de masă, dar hainele îi erau de crai boieresc.

Așa au venit lucrurile că din Iencușorul care alerga desculț a ieșit încetul cu încetul „un musiu Jean“ care și-a făcut studiile ca băiat de bani gata în cele mai priincioase împrejurări și le-a terminat la Paris cu un strălucit succes.

Iencușor mi-a fost în timpul copilăriei prieten nedespărțit și prieten bun mi-a rămas și după ce s-a făcut Jean. Ne potriveam, ce-i drept, acum mai puțin decît mai înainte și ne vedeam mai rar; dragostea veche nu slăbește însă, așa se zice; fața lui colțuroasă și cam strîmbă mi-a rămas simpatică și mă bucuram totdeauna cînd se întîmpla să ne întîlnim undeva.

Cu deosebire vie mi-a fost bucuria cînd el, întors în țară de la Paris, s-a înscris în lista avocaților și astfel mi s-a făcut coleg.

El și era în adevăr o adevărată podoabă a corpului nostru.

O ziceam la început aceasta numai gîndindu-mă la înfățișarea lui.

Era om înalt și binefăcut, mlădios, elegant în toate mișcărilor lui, îmbrăcat totdeauna după cea mai nouă modă și amabil față cu toată lumea; astfel, fața lui, și acum colțuroasă și strîmbă, se prezenta drept o notă cu deosebire interesantă a ființei lui. Pe lângă toate acestea, își mai avea și punga totdeauna plină, iar aceasta nu numai pentru sine.

Iar destoiniciile lui ca avocat și jurist?

„Ei! — ziceam în gîndul meu — de așa ceva nu prea are nevoie un om ca dînsul.“

Îl știam, ce-i drept, băiat zelos și silitor, aceasta însă pe timpul cînd Spirache avea obiceiul de a-și face plimbările pe jos. Mai tîrziu, însă, și mai ales acum n-avea nevoie de a se canoni.

Chiar în timpul primelor zile m-am incredințat însă că el și-a cîștigat practica și lua în serios chiar și cea mai neînsemnată cauză și știa s-o pornească cu pricepere.

Îndemnul de a munci îl moștenise de la părinți și-i rămăsese din timpul copilăriei. La Paris i se desfășurase apoi și firea democratică, iar adevăratul democrat e muncitor neobosit și-și încordează toate puterile ca să ajungă cît mai curînd a arăta ceea ce poate. Jean a dat cea mai deplină dovadă că și la Paris poți să devii om destoinic: el avea o știință întinsă și bine întemeiată și era nu numai conștiincios, ci totodată și silitor. Particulara lui slăbiciune e să pledeze pentru cei săraci gratuit, și tocmai procesele gratuite le studia cu zel deosebit. Pătruns chiar mai mult decît alții de ceea ce e în stare să facă, el se simțea chemat să scoată lucruri mari la capăt.

Un lucru era mai presus de orișice îndoială: că biata lui de țară nu putea să rămîie așa cum a găsit-o el. Era deci hotărît să înființeze o mare ligă democratică, spre a ridica poporul greu asuprit.

„Cum!“ Aceasta atîrna, se înțelege, de împrejurări. De două lucruri avea în tot cazul nevoie: de o pană bine ascuțită și de un neobicinuit dar oratoric. Aceste îi lipseau. S-au găsit însă în curînd oameni zeloși, care s-au declarat gata de a-i întemeia cea mai bună foaie dacă e în stare să procure banii pentru aceasta.

El s-a pus deci cu toată inima pe lucru și și-a făcut cu multă cumpănire pregătirile; pentru asemenea întreprindere era însă prea mică punga lui și nu-i rămînea decît să-l înduplece și pe Spirache, ceea ce nu era lucru greu, căci Spirache, chiar de la început, și-a dat seamă despre însemnătatea lucrului.

De ce adică numai alții să-și aibă foile!?

Nu mai era decît una singură greutatea ce urma să fie înlăturată.

Luptele electorale erau tocmai în toiul lor, și Spirache avea principiile lui, la care ținea cu toată hotărîrea. Unul dintre aceste era ca la alegeri să meargă totdeauna cu guvernul. Orișice ai zice, guvernul e guvern, și brutarul cuminte are să judece lucrurile cu mintea liniștită.

— Cum rămîne atunci cu convingerile noastre democratice!? îi zicea Jean.

— Acestea rămîn pentru timpurile mai bune ale viitorului, îi răspundea bine chibzuitul lui tată. În vremurile de nemernicie ale zilei de azi nu-i rămîne omului decît să se dea pe brazdă.

Casa lui cea mare, frumoasă și scump mobilată n-ar mai fi avut nici un rost dacă n-ar fi știut s-o utilizeze în timpul luptelor electorale.

Îi veneau la casă prefectul, frunțașii partidului, ba pe ici, pe colo chiar cîte unul dintre miniștri, iar prin coloanele ziarelor totdeauna bine inspirate se publicau dări de seamă amănunțite despre impozantele întruniri electorale care au fost ținute în „elegantele și luminoasele încăperi din casele popoului și cu deosebire simpaticului cetățean Spirache“.

De! sunt împrejurări în care adevărații democrați au mulțumirea de a-i vedea pe boieri plecîndu-li-se în față. Mulțumirea aceasta-l ademenea și pe Jean, și oarecare schimbare de front îi venea și lui la socoteală.

Ba chiar și mai mult decît atît.

Cînd e vorba de afaceri, cum sunt alegerile scoase cu bună chibzuință la capăt, se întîmpla și ca să dai pentru ca să ți se dea și se fac multe treburi bune.

Încă mai înainte de votare, prietenul meu Jean Spirescu a fost numit procuror, ceea ce de minune îi venea la socoteală să fie. E, dacă e vorba, mare onoare să reprezînti statul în fața judecătoriei și nici c-ar fi putut nimeni să spună că el n-are cuvenitele destoinicii pentru aceasta. Se făcuse o bună alegere în persoana

lui, și noi, care-l cunoșteam mai de aproape, l-am felicitat din toată inima: el se potrivea în societatea în care intrase pe urma numirii lui și ni se părea asigurată de o repede înaintare.

5

II

A fi judecător e lucru frumos ba chiar și cel mai frumos lucru în viața politică. Statul a fost, dacă e vorba, alcătuit pentru păstrarea bunei rînduiei și pentru ca să i se asigureze fiecăruia dreptul ce i se cuvine. Toate celelalte sunt urmări ale acestei siguranțe: dacă lipsește siguritatea drepturilor, toate se incurcă și se învălmășesc.

Prietenul meu Jean și le zicea și el aceste și era, ca adevărat democrat, pătruns de ele, căci nicăiri nu sunt oamenii tot atît de egali ca în fața judecătorului lor și nu e nimic mai democratic decît judecătoria. Era cuprins de o plăcută înduioșare cînd se uita împrejurul său.

Colegii lui erau toți oameni tineri, înstăriți și astfel materialicește independenți, care puteau să reziste la orișice tentativă de a-i influența. Un mic defect aveau însă cei mai mulți dintre dînșii: erau mai mult ori mai puțin comozi, cîteodată chiar superficiali, și-și dedeau părerea fără ca să fi știut cumsecade cauza. Lucru de căpetenie era pentru dînșii să le rezolve toate cît mai iute.

Erau adică tot oameni cari mai aveau și altceva de făcut.

Azi era la ordinea zilei o alergare de cai ori un concert, miîne o întîlnire cu cineva, poimiîne coconășul avea să facă o plimbare de călărie ori să iasă în trăsură. Numai rar se pomeneau și zile în care chestiunea putea să fie rezolvată în toată liniștea. Astfel, toate atirneau de la cele șoptite la urechea judecătorilor ori de la destoinicia procurorului, precum și de la apucăturile viclene ale avocatului, cîteodată chiar de la îndrăzneala lui.

35

Cu desăvârşire conştiinciosul nou procuror încetul cu încetul s-a îndirjit, muncea zi şi noapte, ca să studieze din temelie procesele trecute la secţiunea sa, şi în curînd a ajuns de ştia toată lumea că părerea lui e cea hotărîtoare.

Acesta era lucru fără îndoială frumos, dar el li se făcea celor atinşi urgisit, şi mulţi dedeau cu socoteală că din zelul lui se dă de gol omul care în timpul copilăriei sale a alergat desculţ.

Jean cu atît mai virtos s-a îndirjit.

El şi-a cumpărat doi armăsari minunaţi, ieşea regulat la plimbare în docarul lui, mîindu-i el însuşi, nu lipsea de la nici o alergare de cai, asista la toate concertele, lua masa la „Capşa“, juca pe ici, pe colo cărţi, toate aceste cu măsură şi cu demnitatea cuvenită, nu din slăbiciune, ci numai ca să arate că-i dă şi lui mîna să le facă.

Acesta şi era adevărul: toate acestea-l mulţumeau numai văzînd că prin ele necăjeşte pe alţii.

Pentru completarea vieţii de felul acesta el mai avea însă nevoie şi de o bună, pe cît se poate de frumoasă şi totdeauna elegantă prietenă, care stă undeva într-o mahala şi iese regulat cu un muscal apelpisit la plimbare, ca să fie pretutîndeni admirată.

O şi avea, ba o avuse chiar şi mai înainte, nu însă cu măsură şi cu demnitate, numai aşa, în necazul altora, ci cu slăbiciune de om nemernic şi spre adevărata sa mulţumire: numele ei era pentru toţi Frosa, iar pentru el, Eufrosina, şi mai scurt, Nela.

Era o fiinţă de tot hazul Nela aceasta, o cusătoreasă îndeminatică şi de mult gust, favorită cocoanelor din lumea mare, dar o prostănacă pe care uşor o scoteai din minţi.

Drept frumuseţe nu puteai s-o iei; dar era mlădioasă şi gentilă, ştia să fie foarte elegantă, iar bunătatea de inimă aci mergea cîteodată pînă la ridicol.

Cîştigînd, după împrejurări, cam cîte opt pînă la patruşprezece lei pe zi, ea nu-i judeca pe oameni după ceea ce au, ci după ceea ce sunt în stare să cîştige, şi Jean, care cîştiga tot cam cît ea, i se părea deopotrivă cu dînsa.

În acelaşi timp ea-şi inchipuia că el îi este în adevăr soţ. Cununaţi ori nu, ei trăiau în cea mai strînsă legătură, ca soţ şi soţie, ce-i drept nu sub acelaşi acoperiş, şi aceasta însă numai în urma unor împrejurări de care trebuia să se ţie seamă. Toate acestea se potriveau cu felul de a vedea al păturei sociale în care-şi petrecuse copilăria şi trăia şi acum. Acum răposata ei mamă îşi petrecuse şi ea în acelaşi fel viaţa, iară mătusa la care stetea se despărţise de bărbatul ei fără ca să-i pară rău de a o fi făcut aceasta.

Legăturile dintre ei amîndoi nu¹ se potriveau cu gîndul prietenului meu, şi el era cuprins adeseori de simţimîntul că aleargă ca un prostănac neajutorat după Nela lui.

Ea se bucura dacă el îi trimitea din cînd în cînd trăsura lui elegantă, ca să facă în ea o plimbare. Îi plăcea adică să se arate lumii în toaletele ei alese totdeauna cu mult gust, iară din propriile ei mijloace nu-i dedea mîna s-o facă aceasta.

Nu era însă mulţumită cu numai atît şi se supăra dacă el nu venea seara să o scoată undeva şi s-o însoţească iar pînă acasă cînd timpul era frumos. Cînd se întîmpla să nu vie, el trebuia să aibă cuvinte temeinice spre a se scuza.

Mătusa se bucura şi ea cînd el a închiriat o casă mai mare şi-a mobilat-o după gustul lui. Aşa şi trebuia să facă, deoarece la tine acasă îşi aranjează fiecare după gustul său lucrurile.

Nela însă a rămas cu desăvârşire zăpăcită cînd el i-a adus o scumpă şi frumoasă garnitură — lanţ, broşă, brăţară şi cercei. Îi plăceau aceste lucruri frumoase, dar i se păreau lucruri de prisos.

— Păcat de atîta bănet — grăi dînsa, cuprinsă de bucurie — cîtă vreme eşti tinără şi nu de tot urită şi te îmbraci în haine bine croite, lucrurile de felul acesta sunt un adaos fără de rost, care abate atenţiunea de la celelalte.

Ea, cusătoreasă de baştină, nici că putea să vorbească altfel.

¹ În text: *sau*.

Tocmai de aceea a izbucnit în hohote nervoase când el a început a-i vorbi despre hotărîrea de a nu se mai duce pe la atelier.

5 — Să las eu din mîină acul și foarfecele!? strigă dînsa. Aceasta ar fi cea mai mare prostie! Cum aş putea să găsesc compensațiune pentru mulțumirea pe care o simt cînd o croială îmi reușește bine!? Și ce mai rămîne de capul meu dacă nu mai agonisesc nimic? Nu! la așa ceva nu poți să te gîndești în toată seriozitatea.

10 Nu-i rămînea lui Jean decît să se supună, și el a și făcut-o aceasta cu toată inima, căci cea mai bună parte a vieții lui era, la urma urmelor, cea petrecută împreună cu dînsa. Ieșea regulat în docarul lui la plimbare, nu lipsea de la nici o alergare de cai, umbla la concerte, își lua masa la „Capșa“, juca din cînd în cînd cărți, dar le făcea toate aceste oarecum în fuga mare, ca să n-o lase pe Nela să aștepte, căci, dacă e vorba, cel mai bun lucru era timpul petrecut cu dînsa.

20 Persoană cu cultură înaltă ea, ce-i drept, nu era, dar crescuse în atingere cu cea mai bună societate și avea multe maniere și deosebită mlădiere, îi cunoștea pe oameni și-i judeca bine, era totdeauna voioasă și se făcuse încetul cu încetul o palavragioaică de nu te mai săturai a sta de vorbă cu ea.

Era o adevărată plăcere să-ți petreci timpul cu ea.

30 De! lucrurile nu puteau să rămîie așa: palavrele neîncetate trebuiau să aibă și ele urmările lor, și Nela s-a pomenit în cele din urmă mamă a unui băiețel de toată frumusețea.

Acum i s-a prefăcut deodată firea și ea nu mai voia să se ducă la atelier. Drăcușorul acela de copil striga mereu și făcea fel de fel de strîmbături, încît n-o mai lăsa în pace.

35 „Vinovată ești tu însăși — își zicea dînsa — și ai să porți urmările păcatului tău; ești de aici înainte purtătoarea de grijă a copilului tău și nu are decît să te caute cine va fi avînd nevoie de tine.“

40 Au și căutat-o și găsit-o multe, și în curînd pretutîndeni în societatea cea „bună“ era lucru știut că

Froșa cea îndeminatică a fost sechestrată de Jean Spirescu.

5 „*Mais non!*“ ziceau cele dumirite asupra tuturor tainelor. Ea l-a sechestrat pe el. Dînsa nu se lasă să fie întreținută. Mulți au încercat așa ceva! El nu îi este decît amant!“

Jean s-a îmbărbătat și a luat hotărîrea de a-i zidi o casă.

10 „Foarte cuminte! grăi Nela. Cel ce poate să-și zidească casă nu plătește chirie.“

15 Casa a fost deci zidită în mare grabă și a ieșit, ce-i drept, mai mică, dar în același timp și mai frumoasă decît a lui Spirache. Nela s-a făcut de aci înainte cea mai supusă stăpînă de casă, iară Jean, tată fericit, a ajuns din ce în ce mai îndeplin domn al casei.

Bun lucru și frumos, dar era la mijloc și ceva nepotrivit.

20 Procurorul conștiincios și neobosit fusese înaintat judecător și era astfel cu atît mai supărător pentru parații ce mișunau împrejurul tribunalului.

„Tot aş vrea să știu — grăi într-un rînd unul dintre aceștia — unde adică e neînduplecatul Jean Spirescu acasă la el: în casa cea frumoasă a bătrînului Spirache, ori în mai frumoasa casă a castei Froșe?“

25 Lumea ridea cu hohote, ceea ce-l scotea pe Jean din sările.

30 Judecător, democrat, om conștiincios, el știa prea bine cum se cuvenea să răspundă la asemenea întrebare: el mai era însă, din întîmplare, și fiu al timpului său.

Orișicare adevărat om din lumea mare își avea prietena la mahala: de ce adică el să aibă numai femeie cu cununie!?

35 Nu! Satisfațiunea aceasta nu putea să li-o dea urgenșilor de pierde-vară.

Se zice că cei de jos năzuiesc mereu în sus. Așa și trebuie să fie. Vorba e numai: ce va să zică în adevăr „jos“ și cum avem să înțelegem ceea ce va să zică „sus“.

¹ Dar nu (fr.).

Pe Jean îl umplea de indignațiune gîndul că, cu toate apucăturile lui de om din lumea mare, unii dintre colegii lui îl tratau drept un fel de intrus în mijlocul lor, își puneau la toate ocaziunile nașterea în

5

evidență și se făleau cu legăturile lor de înrudire. Tot avea tatăl său dreptate cînd stăruia ca să intre prin căsătorie în legătură cu înalta societate.

10

Aceasta era slăbiciunea bătrînului: de ce și-ar fi adunat altfel banii? de ce și-ar fi zidit casa cea frumoasă? Așa, numai pentru sine singur, nu avea nevoie de aceste.

15

„Am s-o fac! strigă Jean îndirjit. Am să-i procur bătrînului mulțumirea aceasta. Vreau să-i fac de rușine! Vreau să-i silesc a mă socoti deopotrivă cu dinșii. Să simtă că nu există hotare în ceea ce privește egalitatea dintre om și om. Din chiar mijlocul lor am să duc lupta mai departe!“

20

Ei bine! dacă în adevăr o voia, putea s-o și facă aceasta.

Lucrul acesta nu era însă atît de ușor cum i se părea lui.

25

Lasă că-i era foarte greu să se despartă de Nela, dar se mai și temea ca nu cumva ea să facă vreo încercare de a se răzbuna.

Un democrat ca dînsul e însă om cu virtute, care nu se dă înapoi după ce și-a luat o dată hotărîrea.

30

Bunele maniere cer ca în asemenea cazuri, nu tocmai rare, să i se dea celei părăsite un fel de recompensă, iar după ce s-a făcut aceasta, cei despărțiți rămîn buni prieteni.

35

Jean era nu numai om din lumea mare, ci totodată și galant, iar Nela, deprinsă a se da după păr, n-a făcut nici o greutate, le-a primit toate bucuros, i-a dorit prietenului său noroc bun și nici prin cel mai ușor suspin nu și-a dat durerea pe față.

Abia în clipa cînd el a trecut pragul, ca să părăsească casa, i-a șoptit în ureche vorbele:

— Dar tot om nemernic rămîi!

Așa se simțea și el însuși.

Oamenii cu obraz subțire își pun în toată liniștea și cu cea mai mare precauțiune afacerile delicate la cale.

5

S-a dovedit deci mai înainte de toate prin hrisoave și s-a pus mai presus de toată indoiala că bunicul bătrînului Spirache a murit ca general în luptele de libertate și că atît el, cît și un unchi al lui după mamă, mitropolit de Veria, și-au jertfit marea lor avere pentru libertatea patriei.

10

Înțelegînd rostul acestui adevăr istoric, Jean a înduplecat pe tatăl său să treacă brutăria la un nepot al lui și să-și încheie viața ca rentier.

15

A mers apoi vestea că Jean și-a găsit mireasă într-una din cele mai de frunte familii. Nu știa încă nimeni cine anume e fericita aceea, era însă lucru neîndoios că-i aduce zestre mare, ce-i drept nu în bani gata, dar nici numai pe hîrtie, ci în efecte de valoare cu totul sigure.

20

Înțelegînd și rostul acestei indicațiuni, Jean s-a declarat gata de a subscrie contractul, iar celelalte s-au des'ășurat după aceste pregătiri cum se cuvine între persoane din societatea înaltă.

25

Un singur incident neplăcut s-a mai ivit cîteva zile mai înainte de ziua nunței: Nela, cea devenită iar Frosa, l-a vestit adică pe fostul ei prieten că mai are un băiat și l-a întrebat dacă e ori nu gata să-i dea și acestuia numele său.

30

„Ar fi lucru afară din cale urît — îi scria dînsa — dacă doi frați cari au același tată n-ar purta și același nume.“

El putea s-o facă, deoarece era încă liber.

35

Nici că n-avea de gînd să n-o facă. Ceea ce era urît i se părea și lui urît. Nu avea însă convenita bărbăție și nu i-a dat Frosei nici un răspuns.

40

În timpul destul de lungi călătorii de nuntă a uitat-o apoi și aceasta, iar după ce s-a întors, avea să facă și să primească multe vizite; era adeseori invitat și invita și el pe rudele soției sale și pe prietenii acestora, își împlinea, în genere, multe datorii de con-

5 veniență socială, încît nu avea totdeauna timp să se prezinte la judecătorie și să studieze procesele în care era însărcinat. De unde ar mai fi putut să-și piardă timpul cu al doilea dintre fiii săi? Pe lângă toate acestea, azi își dădea unul, mîine altul silința de a face prin soția sa presiune asupra lui, iară ea se supăra dacă el nu ceda.

10 Cel mai cuminte lucru era deci să se retragă. A și făcut-o aceasta și iar a început să lucreze pentru înființarea ligei democratice.

Acum însă lucrurile mergeau mai cu anevoie decît mai înainte, căci graba lui era mai mare și bătrînul rentier se făcea și el din ce în ce mai ursuz.

15 Dacă pentru viața petrecută cu Nela, Jean avea destul și din belșug, în căsnicia boierească ajungea din cînd în cînd la strîmtorare.

20 Iarna o petreceau la Paris, primăvara călătoreau prin Italia, în timpul verii se desfătau prin văile răcoroase ale Elveției și se abăteau din cînd în cînd pe la Monte-Carlo. Toamna dar, cînd se întorceau iar la București, nu-i rămînea bătrînului decît să-și dea prețiosul gir la polițele din ce în ce mai zorite ale fiului său.

25 El o și făcea aceasta ca să arate că subscrierea lui e pretutindeni mult prețuită, încetul cu încetul trebuia însă să vie și timpul ca să-și piardă și ea valoarea. Iute și din ce în ce mai iute au urmat unul după altul protestele și neplăcutele daraveri împreunate cu ele. Nu-i rămînea lui Jean decît să amane-teze ceea ce se poate amane și să-și dea silința de a salva ceea ce se putea salva.

30 Sprijinind pe fiul său în lupta purtată de el spre a dovedi că democrații nu sunt nici ei mai prejos de boierii ruginiți, bătrînul Spirache a ajuns și el la sapă de lemn.

Și toate acestea pentru ce!

40 De dragul unei soții cocoană mare, care-l trata prea adeseori ca pe o slugă și-și petrecea timpul mai ales cu cei de seama [ei] și de dragul cărora se gătea pe socoteala lui și cu care tot pe cheltuiala lui trăia în belșug și în răsfațare. Jale adîncă-l cuprindea

cînd își aducea aminte de ceasurile petrecute cu Nela și singele îi năvălea de rușine în obraji cînd îi sunau în ureche: „Dar tot nemernic rămîi!”

„Da! nemernic, își zicea, cu adevărat nemernic!”

5 El s-a bucurat deci cînd nobila lui soție, sătulă de viața petrecută sub același acoperămint cu dînsul, a cerut să-i restituie zestrea, pe care subscriesese a o fi primit, și ca s-o poată face aceasta, el și-a pus în vînzare casa, dimpreună cu mobila cea scumpă pe care o avea în ea.

10 A mai trecut apoi un timp oarecare, și prietenul meu Jean Spirescu iar s-a ivit în sala pașilor pierduți, acum avocat mai mult ori mai puțin sficios, care-și oferă mai unuia, mai altuia serviciile. El nu mai era însă omul conștiincios și neobosit de mai înainte. Uitase multe, de multe se dezvățase și multe apucături noi luase, încît îi era greu să dea ochi cu prietenii lui de odinioară, cu cari ani de zile de-a rîndul nu mai stătuse de vorbă.

20 Era odată un timp cînd ochii tuturor erau îndreptați asupra lui, și el ar fi fost pus în rîndul celor mai de frunte dintre avocați dacă atunci ar fi căutat procese. Acum cei mai mulți îl uitaseră și numai puțini îl băgau în seamă, iară el nu se putea împăca cu gîndul c-a ajuns în rîndul codașilor.

25 Venea deci din ce în ce mai rar pe la Palatul de Justiție, și cînd venea, stetea din ce în ce mai puțin. În cele din urmă nu-l vedeai pe acolo decît rar de tot.

30 Iară eu am fost totdeauna de părerea că năvală să nu dea omul și n-am prea alergat după cei ce mi se păreau a se feri de mine.

„Cine are nevoie de tine, îmi ziceam, acela are să te caute!”

35 Rămîneam deci la depărtare plină de respect cînd mi se întimpla să-l văd pe fostul meu prieten din copilărie alergînd încoace și încolo în treburile lui.

40 Bucureștii, deși cogeamite capitală, e un fel de oraș provincial, unde se dau pe față, se răstălmăcesc și se discută chiar și cele mai ascunse taine, și eu

aflasem pe ici, pe colo cite ceva despre felul de a vieții al mie totdeauna simpaticul Jean.

Am fost deci cuprins de un fel de strimtorare cînd, după ani de zile, l-am văzut iar, ce-i drept, tot țănoș în întregul lui fel de a fi, dar îmbrăcat în haine cam purtate.

Știam prea bine cum au venit lucrurile și se ivise în sufletul meu bucuria omului pizmăreț, dar tot mai covârșitoare îmi era compătimirea, și nici una, nici alta nu voiam s-o dau pe față.

Tot atît de bine știam că Frosa avea casa ei proprie și că în salonul ei era locul de întîlnire al tuturor cocoanelor ce țineau să fie îmbrăcate cu gust. Se făceau pe ici, pe colo glume proaste asupra felului ei de a-i ținea departe pe cei ce încercau a-i face curte și asupra celor doi frațiori, unul Spirescu, iar cellalt Calapod, ca bunicul mamei sale.

Se cerea multă stăpînire de sine pentru ca să nu i-o arunci aceasta în față. Era deci mai cuminte să nu stau de vorbă cu el.

IV

Deprinsă a ieși la plimbare în trăsura pe care i-o trimitea ori i-o plătea Jean al ei, Frosa stăruia și acum, cînd nu-l mai avea pe el, în apucăturile de mai înainte și ținea să-și facă regulat plimbările de-a lungul Podului și la Șosele. Lumea o vedea gătită ca o porumbiță, adeseori cu cei doi copii, Spirescu cel mic și frate-său Calapod, gătiți și ei ca niște păpuși, iar cocoanele care se întîlneau în „salonul“ ei erau femei cu obrazul subțire și aveau destul bun-simț ca să-și dea seamă că se cuvine s-o plătească așa încît să iasă și cheltuiala făcută cu trăsurile și gătelile de reclamă.

Jean, nemăfiind stăpînit de rivna pentru înființarea ligei democratice și fiindu-i greu să treacă pe la curtea de justiție, unde nu prea era băgat în seamă, era adeseori plictisit, de-i venea să-și ia lumea în cap.

Ce-i drept, bătrînul Spirescu tot mai păstrase ceva pentru ca el și fiul său să poată trăi ca oameni cuminte, dar trăsura nu le mai dădea mîna să ție. Zelosul democrat se plimba deci pe jos, nu însă pe Pod ori la Șosele, unde se putea întîlni cu Frosa și cu prietenii din timpul de trecătoare nărire, ci mai pe la mahala, prin ulițe dosnice.

Avea destule cuvinte de a nu se prea avînta.

Frosa avea și acum mare slăbiciune pentru el; tocmai de aceea însă el îi era urgisit. Auzi d-ta om, care, de ochii lumii, e în stare să se lepede de o femeie ca dînsa și să-și părăsească copiii, doi băieți, ade-vărate odoare, să umble razna prin lume, să risipească ceea ce nu el însuși a agonisit și pe deasupra să mai restituie o zestre pe care niciodată n-a primit-o! Nu! orișicît de mare i-ar fi fost slăbiciunea pentru el, ea nu putea să-l ierte, și dacă, din întîmplare, l-ar fi întîlnit undeva, i-ar fi spus-o fără de înconjur aceasta.

Ea nu era însă numai femeie, ci totodată și mamă.

Micul Calapod atinsese vîrsta în care urma să fie dat la școală, iară ei îi era nesuferit gîndul că copiii cu care o să umble la școală și să [se] joace se vor întreba cum se face că pe el nu-l cheamă tot Spirescu, ca pe fratele lui mai mare.

Orișicît de mîndră ar fi fost, ea începea să plîngă cînd se gîndea la aceasta și era gata să se umilească în fața lui Jean. A început dar să-l caute, ca să-l întîlnească așa, ca din întîmplare.

L-a și găsit.

Deodată iată-l pe Jean, ieșit la iveală în sala cea largă a pașilor pierduți. Umbla preocupat, chiar mai preocupat decît alte dăți, și îmbrăcat cu eleganța de odinioară. Se întorcea căutînd ici la dreapta, colo la stînga, și zărindu-mă din depărtare, se îndreptă din ce în ce mai jenat spre mine.

El, omul trăit în lumea mare, jenat!?

„Are, își zise, așa se vede, mare nevoie de mine.“
Așa și era.

După o scurtă introducere, el schimbă cu îndemîinare vorba și mă rugă să-i fiu mărturie la apro-

piata lui căsătorie și să-i dau voie de a-mi prezenta pe viitoarea sa, care se afla de față.

-- Ești, la urma urmelor, incorigibil ti zisei eu.

5 — O să-ți schimbi îndată părerea! răspuse el liniștit și mă luă de braț, ca să mă ducă într-una din sălile de așteptare, unde se aflau Spirache și Frosa cea îndelung răbdătoare.

10 „Sfinte Doamne! ce odor viețuitor!“ îmi zisei viu mișcat când văzui pe frumușica femeie venind spre mine cu un voios zîmbet pe buze.

— Îmi ești, domnule, atît de bine cunoscut, încît nu poți să fii chiar atît de bun cum te știu eu și-ți mulțumesc de o mie de ori! grăi dinsa, întinzîndu-mi mînușita ei.

15 Voiam să spun drept răspuns o banalitate, dar o guralivă ca dinsa nu-ți lasă timp să iei vorba.

20 — Îmi asîști azi ca mărturie! urmă ea plină de zel. Omul acesta, care atîta timp a umblat razna, se întoarce, în sfîrșit, la cuibul lui și are, așa nădăduiesc, să-și găsească acum liniștea mult dorită. Ai să dai mărturie că nu se înjosește prin aceasta. Nu! Am alergat eu după el, care n-a fost [de] data aceasta decît plin de bunătate. Nu în urma stăruințelor lui apoi, ci din propriul meu îndemn am venit azi aici, 25 ca să-mi constituiesc zestre tot ceea ce am. El, urmă, nu ia în primire decît ceea ce al său este!

— Vorbe de clacă, întîmpină Jean. Hîrtia nu e, la urma urmelor, decît petec de hîrtie! De ce folos îți este după ce toate au zburat în vînt?! Oamenii 30 sunt atît de deosebiți unul de altul!

— Da, foarte deosebiți! repetă Spirache, care era totdeauna de aceeași părere ca fiul său.

DIN PERIODICE

O VARIETATE

5 Inființate drept mijloace pentru satisfacerea
trebuinței omului de a ști tot ceea ce se petrece în
lume, ziarele, mai ales cele bine redactate, sînt niște
clăi de fel de fel de știri, fel de fel de idei, fel defel
de noutăți, adunate din toate părțile lumii și arun-
cate unele peste altele.

10 Mii și iar mii de oameni aleargă ca să adune aces-
te noutăți, alte mii lucrează cu încordare ca să le
deie haina cu care vor să se întoarcă în lume, iar
alte mii se ostenesc ca să le tipărească pe hîrtie și
iar altele ca să le împrăstie în toate părțile.

15 Dimineața, la cafea, peste zi, în oarele de repaos,
serile, mai-nainte de a adormi, miile, milioanele
de cetitori își petrec cu foile tipărite, pe care le
aruncă apoi cum arunci pleava seacă. Ei zîmbesc,
rîd cu hohote, se supără, se emoționează, stau nedu-
meriți, se bucură ori se întristează și pentru cei mai
20 mulți dintre dînșii această schimbare necurmată a
stărilor sufletești foarte în curînd devine o trebuință,
o slăbiciune, o adevărată patimă în cele din urmă.

Îndeosebi pentru aceștia cel mai de căpetenie
lucru într-un ziar e varietatea și cea mai interesantă
parte rubrica varietăților.

25 Maiestatea-sa regele ori regina, împăratul ori
împărăteasa, alteta-sa principele ori prințesa a sosit,
a plecat, a ieșit la plimbare, a dat un prînz, a primit

în audiență a conferit un ordin ori a făcut o glumă.

D-l ministru cutare a făcut o declarațiune, a exprimat o dorință, a făgăduit un lucru ori a stat de vorbă cu cineva.

5 Celebra actriță cutare și cutare a primit un angajament, a răgușit ori și-a frint un picior.

D-l A. s-a logodit cu d-șoara B. și cununia se va celebra aici și atunci.

10 În strada cutare s-a iscat foc și au ars cinci case. Paguba e de mai multe sute de mii. Trei persoane au fost înăbușite de fum.

Celebrul chimist L. a inventat un nou fel de chibrituri.

15 Atunci și atunci, acolo și acolo s-a scos din valurile riului cadavrul unei persoane necunoscute.

D-l X. a primit o moștenire mare, rămasă după un unchi al său.

20 Pe drumul de la Q. la P. s-a găsit cadavrul unui om ucis și jăfuit. Poliția urmărește pe făcătorii de rele.

Celebrul poet N. a primit de la societatea cutare o peană de aur.

25 Doi tineri au sosit în seara cutare în otelul cutare, din orașul cutare și-au cerut o odaie. Dimineața s-au găsit amândoi morți. Din scrisorile rămase de dinșii la adresa părinților lor rezultă că amorul nenorocit a fost cauza ce i-a împins la sinucidere.

30 În satul cutare din districtul cutare un fiu a ucis pe părintele său, care-l muștrase pentru ștregăriile ce făcea.

D-l V., onorabilul cetățean din M., și-a serbat în ziua cutare nunta de diamant, încungiurat de o numeroasă familie și de amicii și rudele sale.

35 În strada cutare din orașul cutare birtașul N. s-a certat cu nevastă-sa, care în urmă, cuprinsă de amăriciune, a luat un clondir cu spirt, și l-a vărsat pe haine și și-a dat foc. Nenorocita a căzut pradă flăcărilor, murind în cele mai grozave chinuri.

40 Poliția sanitară a surprins pe un laptagiu vinzind lapte sporit cu zamă de cartofi și l-a pedepsit confiscându-i tot laptele.

Astfel se urmează șirul noutăților zi cu zi, săptămână cu săptămână, lună cu lună, an cu an, deceniu cu deceniu, secol cu secol, și tot astfel se va urma cît va mai fi pe lume om, și peană, și hirtie, și tipar.

5 Reporterul, care aleargă după noutăți, își cîștigă pînea de toate zilele, ziaristul, care le coordonează, își împlinește funcțiunea, tipograful își face meseria, factorul poștal umblă în treburile stăpînirii, iar cetitorul își caută distracție.

10 Pentru toți noutățile sînt niște lucruri care de sine se înțeleg, întîmplări de toate zilele, fapte obicnuite: nimeni nu caută în ele partea emoțională, nimeni nu-și dă seamă despre viața consumată în ele, nici cei care le adună, nici cei care le scriu, nici cei ce le tipăresc și poate mai puțin decît toți cei care le citesc.

Ziarele din Viena comunică, după un ziar din Londra, în rubrica varietăților o noutate pe care mulți o vor fi punînd în rîndul celor mai interesante.

20 E vorba de o întîmplare invălită în cel mai mare mister. Ea s-a petrecut la Devonshire în Englitera.

Se zice, se presupune, se bănuiește că sollicitatorul Shortland, englez născut în Noua Zeelandă, și-a omorît tinera nevastă în niște împrejurări extraordinare.

25 D-l Shortland s-a căsătorit în taină cu fiica unuia dintre cei mai distinși cetățeni ai orașelului Devonshire și peste vreo trei săptămîni a izbutit a restabili bunele relațiuni cu familia frumoasei sale neveste. În curînd însă el a plecat, precum zicea, în Noua Zeelandă, lăsînd pe soția sa cuprinsă de temerea că nu se va mai întoarce. Cîteva zile în urmă, nenorocita femeie dispăre. Părinții, la casa cărora o lăsase soțul plecat, iau fără de întîrziere măsuri, ca să-i deie de urmă, și o găsesc într-un tîrziu înecată într-un lac din apropiere.

35 Știînd întristarea de care le fusese cuprinsă fiica în urma plecării soțului ei, părinții nu mai au cituși de puțină indoială că ea s-a sinucis. Aceasta era și părerea medicilor și în acest sens se face și anunțul funebral.

5 Inșă fratele răposatei, care petrecea la Londra, cuprins de oarecare nedumeriri, se întoarce la Devonshire, cercetează lucrurile mai cu dinadins și află în cele din urmă că d-l Shortland n-a plecat în Noua Zeelandă, ci se află ascuns la casa unuia dintre arindașii de pe moșia socrului său. Se mai constată că acest arindaș, câteva zile în urmă, vorbise de o scrisoare ce pretindea a fi primit de la d-l Shortland din Noua Zeelandă, că pe malurile lacului, atunci când s-a găsit cadavrul răposatei, erau foarte bine imprimate urmele unor bărbați, ba cadavrul fusese înfipt cu picioarele în nămolul din fundul lacului, ceea ce dă loc la presupunerea că d-na Shortland nu s-a înecat, ci a fost dusă în lac pe când era moartă.

15 Luindu-se drept punct de plecare aceste constatări, s-a început cercetare penală contra d-lui Shortland și s-a dezgropat cadavrul, pentru ca în urma unei cercetări mai amănunțite medicii să constate dacă în adevăr cadavrul este al doamnei Shortland și dacă răposata s-a înecat ori a fost ucisă.

20 Aceasta e „varietatea“ comunicată de ziarele din Viena după ziarele din Londra.

25 O varietate fără îndoială foarte interesantă, una dintre cele mai interesante varietăți, și nu e minune că ziarele sînt citite cu atîta sete cînd ele cuprind asemenea varietăți interesante.

 Să trecem la alta, poate chiar mai interesantă. Nu! Eu nu pot.

30 Shortland? Domnul Shortland, un englez în Noua Zeelandă?

 Eu cunosc un Shortland, englez, născut în Noua Zeelandă, îl cunosc prea bine, am petrecut, sînt acum unsprezece ani, la Geneva cele mai plăcute zile cu dînsul.

35 Să fie oare vorba de acest Shortland?

 E peste puțină!

 El a plecat, ce-i drept, în Englitera, era născut în Noua Zeelandă și, ceea ce e mai fatal, am biletul lui de vizită și stă pe el: William Shortland, solici-
40 tator“.

 Cu toate aceste, e peste puțină ca el să fie acel Shortland care și-a ucis nevasta, dacă e adevărat că un soliciator Shortland din Devonshire, englez, născut în Noua Zeelandă, și-a ucis nevasta tineră, frumoasă, bogată, cultă și atît de iubită cum trebuie să fie nevasta d-lui William Shortland cel mie atît de bine cunoscut.

 Îl văd parcă și acum pe d-l William Shortland: un om cu părul roșu, cu favoritele rare, înalt și cu deosebire lat în umeri, mai presus de toate însă un om așezat și de o rară bunătate de inimă.

 Într-una din zile ne-ntorceam cu d-l William Shortland și cu d-l John Wolten, un amic al d-lui Shortland, de la Bagni di Strega.

15 Marea era cu deosebire agitată și valurile se izbeau în goană mare de stîncile țărmurilor, încît era peste puțină să ne auzim unul pe altul în zgomotul produs de ele, ci mergeam tăcuți unul după altul, preocupat fieștecare cu gîndurile ce-i producea pri-
20 veliştea fioroasă.

 Deodată d-l Shortland se oprește uitîndu-se spăriat sub rîpa din mal, stă puțin pe gînduri, apoi se coboară din piatră în piatră, amenințat în toată clipa de a se prăvăli în mare.

25 Pe una dintre stîncile de la marginea mării stetea o copilă ca de patru ani și plîngea. Valurile băteau mereu în stîncă și se aruncau din cînd în cînd pînă la picioarele copilei, încît sărmana de ea nu mai îndrăznea să se miște din loc, deși nu mai lipsea mult ca să fie apucată de valuri, dusă înapoi și izbită apoi de stînci.

 Sosind jos, d-l Shortland intră în apă, luă copila în brațe și plecă bătut, bătut mereu de valuri de-a lungul malului primejdios, pînă ce nu găsi mai înspre
35 port un loc pe unde se putu urca cu ea.

 Era copila unei biete femei care umbla să caute stridii. O uitase, precum se vede, ori o perduse aici.

 Eram foarte fericiti toți trei că d-l Shortland a putut să o scape din primejdia în care se afla și de
40 sine se înțelege că trebuia să căutăm acum pe sâr-

mana femeie care desigur că o caută cu deznădejduire.

N-avurăm nevoie să umblăm mult.

Muma în adevăr își căuta fiica și, peste puțin, ea se apropie în fuga mare de noi și încep să sărute

5 mîinile d-lui Shortland, să-i mulțumească și să ni se plîngă că e săracă și n-are din ce trăi.

10 Îi dădurăm dar fieștecare cîte doi-trei franci și plecarăm îndoit mulțumiți mai departe.

Peste cîteva zile — lucru curios! — se întimplă să găsim în altă parte, dar în aceleași împregiurări, aceeași copilă.

15 D-l Shortland își împlini și astăzi datoria, însă îndeosebi eu eram mai puțin mulțumit ca întia oară:

„Nu crezi d-ta — ti zisei d-lui Shortland după ce plecase femeia cu francii — că femeia aceasta ne înșală?”

20 „Se poate — răspuse el liniștit — la asta m-am gîndit chiar și în rîndul trecut, dar pot să mă înșel și este mai bine să fiu înșelat de alții decît să mă înșel eu însumi pe mine.”

Nu se poate ca acesta să fie acel William Shortland, care și-a ucis nevasta în niște împregiurări atît de extraordinare.

25 Trebuia să mă încredințez.

Domnul John Wolten, amicul nostru, se află la Londra. O știam aceasta. Trecuseră, ce-i drept, mai mulți ani la mijloc de cînd nu primisem știre de la dînsul; îmi aduceam însă aminte că el îmi făcuse

30 cunoscut într-una din scrisorile lui că s-a stabilit definitiv la Londra.

Începui dar să-mi scotocesc cutia de scrisori, îi găsii adresa și-l rugai să-mi trimită informațiuni.

35 Peste vreo două săptămîni am primit din Rio de Janeiro următoarea depeșă:

„Din nenorocire, vaporul abia poimîne pleacă spre Englitera.

Sînt foarte interesat și-ți mulțumesc pentru interesarea d-tale. Voi lua informațiuni și-ți voi scrie.

John Wolten“.

Trecură mai multe săptămîni la mijloc fără ca să-mi vie vreo știre de la d-l Wolten, și este un lucru oarecum de sine înțeles că mi s-a șters încetul cu încetul impresiunea produsă de „varietatea“ din

5 *Fremdenblatt*.

Alaltăieri, în sfîrșit, am primit o lungă scrisoare cu data din Florența de la d-l Wolten.

10 E interesantă și desigur mulți dintre cetitori vor lăuda bunăvoința mea de a le-o fi comunicat. Declin însă onoarea ce-mi fac întii pentru că n-am scris-o eu, a doua și mai ales pentru că d-l John Wolten m-a autorizat, ba a stăruit chiar să o public, în interesul adevărului atît de rău alterat prin „varietatea“ din *Fremdenblatt*.

15 Scrisoarea d-lui John Wolten

„Domnul [meu]

20 Precum te-am vestit prin depeșea ce ți-am trimis din Rio de Janeiro, am plecat fără de întîrziere la Londra, de acolo apoi, peste două zile, la Dublin. Aici am aflat că amicul nostru, d-l solicitator William Shortland, nu se află la Devonshire, unde-i este domiciliul stabil, ci a plecat pe un timp de cîteva luni de zile în Svițera.

25 Am luat dar trenul cel mai apropiat și m-am întors la Londra, ca să mă informez din listele călătorilor și ale străinilor ce petrec în Svițera dacă amicul nostru tot se mai află în această țară admirabilă.

30 I-am dat de urmă la Geneva, de unde însă plecase la Genova, orașul frumos așezat unde noi am petrecut atît de bine împreună.

Spre marea mea mîhnire, nici la Genova nu l-am găsit pe d-l William Shortland. Astfel se întimplă că-ți scriu din Florența.

35 Scrisoarea d-lui William Shortland, pe care ți-o alăturerez aici, te rog și eu să nu o publici. Îmi vei face însă o mare plăcere dacă vei publica informațiunile ce-ți dau în scrisoarea mea, deși d-l Shortland

dorește ca el să rămie un secret păstrat de noi cu sfințenie.

Lucrurile s-au petrecut în adevăr așa cum ai aflat din «varietatea» publicată în *Fremdenblatt*, nu însă acum în curind, ci înainte de asta cu trei ani, și încă anul trecut amicul nostru a fost achitat de juriul însărcinat a se pronunța asupra culpabilității lui.

Nu este, altfel, adevărat nimic din cele ce se pun în *Fremdenblatt*.

D-l solicitator William Shortland, precum știi, englez născut în Noua Zeelandă, a cunoscut pe d-șoara Elma Wenkling la Calcutta, unde ea făcuse în toamna anului 1875 o excursiune de cîteva săptămîni, ca să vadă pe un unchi al ei. El a văzut-o adeseori aici, n-a putut însă să-i facă cunoștință, fiindcă n-avea relațiuni nici măcar cu cunoscuți de ai cunoscuților familiei în care se afla frumoasa irlandeză, căci părintele d-șoarei Elma, d-l James Wenkling, este un irlandez.

Nu i-a rămas dar decît să aștepte plecarea d-șoarei Elma, care era însoțită de muma ei și de un frate mai mare.

Era hotărît s-o însoțească pretutindenea pînă ce va găsi ocaziunea să se apropie de dînsa.

D-șoara Elma îi dăduse chiar ea, prin purtarea ei, dreptul să o facă aceasta.

Astfel au făcut împreună călătoria din Indii la Cair, de aici la Neapoli, au trecut apoi din oraș în oraș toată Italia, au petrecut vara în Svițera și s-au întors de toamnă în Anglittera.

În această lungă călătorie, pe care amicul nostru o privește ca cea mai frumoasă parte din viața sa, ei au petrecut foarte mult împreună, ajunseră a se cunoaște bine și a se iubi cu toată inima, însă toate încercările lor de a-și face cunoștință au rămas zadarnice. Muma ei era indignată de stăruința cu care amicul nostru îi urmărea fiica și numai tactul amicului nostru, pe care-l știi destul de bine, numai purtarea lui rezervată a înlăturat conflictul pe care

fratele d-șoarei Elma îl căuta, după toate semnele, chiar dinadins.

«Treceau — îmi spune amicul nostru — zile întregi, ba adeseori chiar mai multe zile de-a rîndul fără ca să ne vedem, iară cînd ne întilneam, ne mulțumeam a schimba o privire, două, nu mai mult. Îmi era destul a ști că ea se află pe lume, ba petrece chiar aproape de mine, și cu deosebire plăcută îmi era încredințarea pe care mi-o dădea prin purtarea ei că și dînsa se bucură de aceasta și este mulțumită de apropierea mea. Știam totdeauna cînd se apropie ziua plecării: era îngrijată și vedeam din fața ei frica de gîndul că nu o voi însoți mai departe în călătoria ei. Era preste putință să mă lipsesc de mulțumirea de a vedea bucuria ce se oglindea în fața ei cînd îi dădeam să înțeleagă că nu o părăsesc. Iară dacă i-o făgăduiam o dată aceasta, trebuia să mă țin de făgăduința mea. O! aceste erau timpuri frumoase, cea mai prețioasă parte din viața mea!»

Durere, aceste timpuri au fost pe cît de frumoase, pe atît de scurte.

Cîteva zile după sosirea lor la Londra, d-șoara Elma și amicul nostru au trebuit să se despartă.

Aceasta s-a întîmplat în urma unei explicări serioase pe care o avusese tînăra irlandeză cu muma, fratele și cu părintele ei, d-l James Wenkling, care venise la Londra să-și întîmpine familia.

Amicul nostru citea, răsturnat pe o canapea, varietățile din *Times*, cînd i se anunță d-l James Wenkling din Devonshire.

Peste puțin ei se aflară față în față.

— Domnul meu — grăi părintele frumoasei irlandeze — d-ta urmărești familia mea de un an de zile.

— Nu — răspuse amicul nostru — urmăresc pe d-șoara, fiica d-voastre.

— Cine ți-a dat dreptul de a o face aceasta? întrebă d-l Wenkling.

Amicul nostru zîmbi. D-ta îi cunoști felul de a zîmbi.

— Și cine mi-l contestă?! întrebă el.

— Eu!

— Vă mulțumesc pentru informațiunile li zise amicul nostru. Eu fac o călătorie de plăcere și sint recunoscător că mă vestiți despre neplăcerile ce pot să întîmpin în calea mea.

Grăind aceste, el se închină.

D-l James Wenkling se retrase, supărat, foarte supărat.

Peste citeva oare, amicul nostru întîlni pe iubita sa în Hide Park.

O lacrimă ce strălucea în ochii ei îi dete să înțelege că trebuie s-o părăsească.

Plecînd familia Wenkling, el rămase în Londra mai mult fără de voie, nemaifiind capabil de a lua vreo hotărîre.

Unsprezece zile în urmă el primi de la d-șoara Elma scrisoarea pe care ți-o trimit aici în copie și care, precum văz, a hotărît soarta amîndurora.

Cetitorii noștri desigur că ne vor fi recunoscători dacă le vom comunica și această scrisoare, care face și ea parte din informațiunile ce ne dă amicul nostru, d-l John Wolten.

În adevăr, ea este ceea ce produce conflictul tragic, care, după cele ce se petrecuseră mai-nainte, trebuia să ducă neapărat la o catastrofă înfricoșată.

Încetăm dar aici cu publicarea scrisorii primite de la d-l Wolten.

Scrisoarea domnișoarei Elma

„Iubite al meu prieten!

Oriunde te va găsi această scrisoare, pleacă, te rog, și vino fără de întîrziere la Devonshire, ca să urmăz mai departe a ne face unul altuia dorită viața altfel atît de nesuferită.

Caută însă ca să-ți găsești aici vreo ocupațiune, care-ți abate gîndurile de la mine, pentru ca nu cumva, fiind mereu preocupat de iubirea mea, să ți se urască în cele din urmă de gîndul că nu mai trebuie

să ostănești spre a ți-o cîștiga. Stărui cu tot dinadinsul să o faci aceasta pentru că am simțit în puținele zile de cînd ne-am despărțit îndoiala și temerea și știu acum ce plină de farmec este viața omenească, ce vie cînd speranța luminoasă se luptă în sufletul nostru cu întunecatele îndoieli.

Eram obosită de gîndul că ne iubim; altfel n-aș fi putut să dau signalul despărțirii noastre. Știam că, aproape ori departe fiind unul de altul, iubirea noastră rămîne aceeași și numai dorul crește cu cît depărtarea este mai mare. Acum simt că nu este așa.

Ai putut să mă părăsești, prin urmare poți să nu mă iubești. Am voit chiar eu însumi să plec singură: dar ai putut să-mi faci pe voie și prin urmare poți să-mi și calci voința. Mă tem că nu mă mai iubești, că mă vei iubi din zi în zi mai puțin, că-ți voi fi în cele din urmă numai o plăcută aduce-re-aminte despre simțirile și gîndurile plăcute pe care ți le-ai făcut pe cînd mă însoțeau în călătorie. Și dac-aș ști că, primind această scrisoare, vei pleca neîntîrziat, n-aș fi stărui să o faci: așa mai fi aminat lucrul, așa mai fi așteptat, ca să mă îndoiesc. William! mă tem, sint muncită de îndoieli și-aș voi să trăiesc sute de ani ca să am mereu mîngîierea pe care o găsește omul cuprins de îndoială în speranța ce și-o face el însuși.

Nu este adevărat că oamenii se pot iubi cînd se află departe unul de altul. Trebuie să se vadă, trebuie să se simtă unul pe altul ca să se poată iubi, trebuie să fie un fel de atmosferă neștiută de noi pe care-o are fieștecare om, și numai pe cît timp ne aflăm în acest fel de atmosferă a celui iubit putem să ne simțim bine și să iubim pe cel ce ne dă buna această simțire. O să vii la Devonshire, și eu [o] să simt c-ai venit fără ca să știu: vino, grăbește, căci îmi lipsește parcă aerul în care m-am deprins a trăi și nu mai am repaos, umblu să-l caut și nu-l găsec.

Știi că biserica noastră e foarte severă și mai severi încă sint frații mei, irlandezii: iubirea mea este un păcat greu. Dar acest păcat se poate ispăși.

L-am mărturisit părintelui Adam, duhovnicului meu, și el mi-a dat mîngîierea sufletească prin binecuvîntarea lui. Trebuie să ne înfrîmăm dorințele, să ne lipsim ani întregi de mulțumiri, să dovedim statornicia înclinărilor noastre, să suferim dureri multe ca să ne facem vrednici de fericirea la care visăm, și dacă le vom fi implinit aceste, peste cîțiva ani, cînd va socoti măsura împlinită, el ne va cununa în taină și ne va da binecuvîntarea lui, iertîndu-mi păcatul de a fi călcat voința familiei mele.

Vino dar degrabă, așază-te aici și eu voi afla c-ai venit și voi fi mulțumită de a ști că te afli în apropierea mea.

Elma“

Aceasta e scrisoarea.

Fără îndoială mulți dintre cetitorii noștri se vor fi mirînd că tinera irlandeză nici măcar cu un cuvînt nu face amintire despre greutățile cu care se luptă în familia ei. Aceasta însă de sine se înțelege îndată ce știm că ea este irlandeză.

„Biserica noastră e foarte severă — zice ea — însă mai severi încă sînt frații mei, irlandejii.“

Atît e destul pentru ca să înțelegem că d-l James Wenkling este membru al Ligei irlandeze ori cel puțin unul dintre oamenii care sînt urmăriți pas cu pas de această ligă, ce lucrează prin ascuns și pe față și cu o stăruință care pune întreaga lume în uimire, pentru ca să-i creeze rasei irlandeze o poziție sigură față cu englezii. Biserica, oricît de severă, i-a arătat fiicei sale împregiurările în care o poate ierta pentru păcatul de a fi călcat voința părinților săi; liga, însă, e neîndurată; nu sînt împrejurări în care ea poate să ierte.

Nu anticipăm dar dacă le spunem chiar de pe acum cetitorilor noștri că-n drama petrecută la Devonshire Liga irlandeză ține locul fatalității. Ar fi voit ori nu d-l Wenkling să-și deie învoirea pentru căsătoria fiicei sale cu d-l solicitator William Shortland, el nu se mai putea abate de la hotărîrea ce luase odată. Însă și fiica sa era irlandeză; nici ea nu se mai putea abate de la hotărîrea sa. Astfel re-

zultă conflictul, și orișicine prevede că ceea ce îl curmă prin o catastrofă înfricoșată nu poate să fie decît Liga irlandeză.

Astfel s-a și întimplat.

Nimeni nu putea să-l împedecă pe d-l Shortland de a se stabili la Devonshire, nici de a se căsători în taină cu d-șoara Elma, însă nici pe irlandezi nu putea să-i oprească nimeni de a-l urmări pas cu pas și de a-i da o lovitură înfricoșată tocmai cînd lumea îi este mai dragă.

Precum știm, căsătoria s-a săvîrșit cîteva săptămîni în urmă, și-a dat și familia tinerei neveste învoirea: acesta era timpul în care d-l Shortland se simțea ajuns în culmea fericirii sale; acum a urmat și catastrofa.

E ceva cu totul particular, un lucru în adevăr misterios cum s-a urmat această catastrofă.

Dar să nu anticipăm. Cetitorii noștri vor fi curioși: să lăsăm pe amicul nostru englez să spuie mai departe cum s-au urmat lucrurile.

O singură observare numai! Nu ne putem stăpîni să nu o facem.

Irlandezii sînt oameni de o fenomenală statornicie: ne mirăm cum de ei au putut să rămîie statornici chiar și în prescurtarea statorniciei în ceea ce privește iubirea.

Irlandezii, tocmai irlandezii ar fi trebuit să fie încîntați și mîndri de d-șoara Elma și să laude consecvența ei.

Urmările scrisorii domnișoarei Elma

„Timp de un an și cinci luni — urmează amicul Wolten — d-l Shortland a trăit la Devonshire fără ca să fi avut ocaziune de a se întîlni cu aleasa inimii sale. Ei s-au văzut însă adeseori mai ales la teatru și la biserică, ba în cîteva rînduri, ieșind domnișoara Elma cu o mătușă a ei care nu-l cunoștea pe d-l Shortland, au șezut chiar în aceeași bancă și și-au dat mina.

După această probă, părintele Adam le-a dat voie să se întâlnească la dînsul.

Bucuria acestei întâlniri a fost scurtă: s-au întâlnit ca să-și ieie ziua bună unul de la altul.

5 Dorința preotului era ca amicul nostru să plece neîntîrziat din Anglîtera, ceea ce s-a și întîmplat, căci oricît de statornică în iubirea ei, d-șoara Elma nu voia de loc să se abată din calea ce i-o croise duhovnicul ei.

10 Peste doi ani de zile amicul nostru a petrecut apoi parte în Turcia, parte în America. Se credea uitat, părăsit, cînd, la San Francisco, a primit a doua scrisoare de la d-șoara Elma, în care este chemat din nou la Devonshire. În această scrisoare ea îl vestește

15 că e urmărit și-l roagă să călătorească mai ales noaptea, pentru ca să se poată apropia pe nesimțite de dînsa. Sosind la Devonshire, d-l Shortland în puține zile s-a incredințat că e peste puțină să ajungă la împlinirea dorințelor sale. Domnișoara Elma, avînd binecuvîntarea duhovnicului său, era, ce-i drept, să-și părăsească părinții și să urmeze pe soțul ei oriunde; ei însă nu puteau ieși din Anglîtera fără ca

20 liga să prinză de veste și erau urmăriți oriunde s-ar fi dus. Nu le rămînea dar decît să se mulțumească cu mîngîierea că legătura lor este binecuvîntată de biserică: s-au cununat, dar mai departe nu s-a schimbat

25 nimic în relațiunile lor. Puteau, cu toate aceste, de aici înainte să se bucure unul de altul și să petreacă singuri împreună, fără ca să-și mai facă muștrări, ceea ce s-a întîmplat în primele opt zile în două rînduri, sub paza discretului duhovnic, părintele Adam.

După aceste, tinera nevestă n-a mai putut suporta situațiunea și aceasta a grăbit catastrofa.

30 Mistuită de dorul de a-și vedea soțul cît mai des, d-na Shortland era cuprinsă mereu de fierbințeli, suferea de insomnii, nu mai putea să mănînce, era mereu dusă cu gîndul și prăpădită. Îngrijați dar de sănătatea ei, părinții nu-i mai dedeau voie să iasă, și de sine se înțelege că astfel ea peria pe zi, pe ceas,

35 pe minut. În cele din urmă, slăbită în trup și suflet,

ea n-a mai putut să păstreze taina și a făcut mărturisirea.

Mult timp d-l James Wenkling a stat nemișcat și mut.

5 — Ești fiica mea, a grăit apoi. Aș voi mai bucuros să te știu moartă, dar vreau să-ți fac dreptate.

Grăind aceste, el a plecat la ginere-său, ca să-l poștească a-și lua nevasta.

Și astă dată însă bucuria a fost scurtă.

10 Seara tinera și fericita nevestă i-a povestit soțului său suferințele prin care trecuse.

— A zis el c-ar voi mai bucuros să te știe moartă?! grăi amicul nostru zîmbind, precum îi este obiceiul. Această mulțumire poate s-o aibă.

15 Frumoasa irlandeză se cutremură.

— Știi tu ce va să zică aceasta? urmă el serios. Poți tu suporta gîndul că ești vie, pe cînd cineva, chiar taică-tău, chiar fratele tău, familia ta întregă ar dori să te știe moartă? N-ai dori tu să te poată ști

20 moartă?

— Da! — răspuse ea — însă tu dorești să mă aibi viuă și nimic nu-mi este mai presus de dorința ta.

25 El o îmbrățișă cu dragoste, dar viața lor era stricată, fericirea li se curmase în ziua cînd s-au văzut ajunși la împlinirea dorințelor lor.

În zadar se sileau să între iar în firea lor de mai înainte, căci o presimțire sinistă îi ținea mereu cu inima încleștată.

30 Cinci zile în urmă se petrecu o scenă pe care las să-ți-o povestească amicul nostru, el însuși, în următoarele, pe care le copiez din memoriile lui.

«Umblasem toată ziua în treburi — zice d-l Shortland — și-n amurgul serii mă-ntorceam acasă. Tre-cînd prin o stradă mai dosnică, fui oprit de doi necunoscuți, care mă urmăriseră, precum se vede, timp de cîteva zile, fiindcă-mi aduceam aminte de a-i fi întîlnit mai adeseori.

40 — Domnule — îmi zise unul dintre dînșii — te rog să mă însoțești. Sînt însărcinat a-ți cere o explicațiune amicală.

Situațiunea mea era pe deplin clară: mă aflam în fața agenților ligei și ori mă supuneam, ori cădeam jertfă unui atentat.

— Vă stau la dispozițiune, îi răspunsei.

5 Urmarăm apoi singuri drumul mai departe, și peste câteva minute ne aflam singuri într-un iătăcel din parterul unei case din strada vecină.

— Domnule, îmi grăi acum necunoscutul. Trebuie înainte de toate să-ți fac împărtășirea că te bucuri personal de stima noastră.

Mă închinai drept semn de mulțumire.

— Află însă, urmă el, că d-șoara Elma este dintre membrii ligei: e adevărat că n-o știi aceasta?

15 — Adevărat! îi răspunsei, cuprins de un simțămînt neplăcut.

— Acum o știi, zise el; deci, ori intri și d-ta în ligă, ori pleci în timp de trei zile în Noua Zeelandă și curmi orișice relațiuni cu dinsa.

20 — Și ce are să se întîmple dacă nu voi face nici una, nici alta? îl întrebai.

— Moarte!

— Vă stau la dispozițiune! grăii eu hotărît.

— Nul! răspunse el zimbînd. Ea ne stă la dispozițiune, și d-ta vei fi numai acuzat de a o fi ucis și, urmă el amenințător, e treaba noastră ca să fii și osîndit.

25 Abia acum simțeam că mă aflu în fața unei puteri serioase care se află pretutindenea, dar nu se manifestă decît atunci și acolo, cînd și unde vrea să creeze ori să nimicească.

— Voi pleca! răspunsei.

El îmi întinse apoi mina, îmi ceru iertare și ne despărțirăm.»

Atît din memoriile amicului nostru.

35 Preste două zile el a plecat în Noua Zeelandă, fără ca să-i fi făcut tinerei sale soții cu un cuvînt măcar împărtășire despre cele petrecute. Ea putea să le afle de la aceia cu care se însoțise; ba era foarte probabil că ele s-au petrecut cu știrea și învoirea ei.

40 Despre aceasta amicul nostru voia să fie incredințat.

«Mă pune ea mai presus de ligă, ori îi este liga mai presus de mine?»

Această întrebare îl muncea fără de curmare și nu-l lăsa să-și vie în fire.

5 La Malta el găsi o sumă de soldați din deosebite trupe care se întorceau în Engiltera. Doi dintre aceștia veneau din Indii. El îi cumpără cu bani, le luă uniforma și documentele, își cumpără un tovarăș, se mască și se întoarce ca soldat în Engiltera.

10 Astfel se întîmplă că, puțin în urmă, el se află ascuns la unul dintre arindașii d-lui James Wenkling.

— A putut să plece — grăi tinera nevastă, cînd arindașul îi prezentă scrisoarea ce pretindea a fi primit din Noua Zeelandă — a putut să mă părăsească, dar n-a putut să intre, de dragul meu, în ligă, în care numai din considerațiune pentru mine ar fi fost primit. Răspunde-i că-mi pare rău.

15 Aflînd apoi că soțul ei s-a întors și se află la apropiere de cîteva ceasuri, ea își perdu firul și se lăsă la discrețiunea lui.

20 Părinții ei doreau s-o știe moartă, iar soțul ei dorea s-o aibă viuă: lucrul se putea face.

25 Atunci cînd familia Wenkling a găsit cadavrul alterat de lipitori în lac, doamna Shortland se afla pe mare și-și urma drumul spre Geneva, unde avea să-și aștepte soțul.

Cadavrul era cumpărat dintr-un spital și preparat cu îngrijire, astfel că, îmbrăcat în hainele doșitei, el să nu mai lase nici o îndoială asupra identității.

30 Liga știa însă că urmele amicului nostru s-au pierdut la insula Malta, le căuta pretutindenea și se afla într-o agitațiune extraordinară cînd s-a răspîndit știrea despre moartea d-nei Shortland.

35 Astfel stau lucrurile, iubite amice, cînd fratele doșitei se întorcea de la Londra și-l găsește pe d-l Shortland.

E de prisos să-ți mai descriu situațiunea grea în care se afla amicul nostru.

40 Pus între justiție și ligă, el trebuie să se teamă mult de puterea care-l urmărea prin ascuns și să-și cîștige prin purtarea lui discretă simpatiile membrilor ligei,

care dispuneau de vot hotărîtor în juriu. El n-a recunoscut, ce-i drept, că este vinovat de crima de a-și fi ucis soția, dar nici n-a negat, ci s-a mărginit a fi cu totul rezervat. La urma urmelor, îi era dată puțința de a dovedi, în ceasul extrem, că soția îi trăiește, ceea ce altfel nu ar fi voit să facă.

El n-a fost înșelat în așteptările lui.

În cercurile irlandeze știrea despre moartea d-nei Shortland produsese o bună impresiune.

— Bine i s-a întâmplat, ziceau toți, așa să li se întâmple tuturor celor ce vor face ca dînsa!

Aceasta a hotărît și soarta procesului.

Liga stăruia să se statueze un exemplu, ca să se știe că poate să fie ucis membrul ligei care se căsătorește afară de ligă și trădează astfel fie pre soții săi de ligă, fie pre soțul său de căsătorie. D-l Shortland a fost achitat.

Acum el se află dimpreună cu soția sa în Europa. Dă-mi voie să păstrez taina asupra țării în care ei petrec. Sînt acum opt zile, se aflau aici, în Florența.

Acesta e adevărul, pe care l-am găsit în «varieta-tea» din *Fremdenblatt* atît de rău formulat.

Cunoscînd pe amicul nostru d-l Shortland, vei fi fără îndoială convins că d-na Shortland e o femeie de rară distincțiune, care merită că un bărbat să se expună pentru dînsa.

Sînt adinc mișcat de soarta tinerii părechi, care poate, ce-i drept, să se bucure acum de viață, însă nu se poate simți nici pe o singură clipă sigură. Doamna Shortland, ceea ce de sine se înțelege, nu poate ieși decît serile, pentru ca nu cumva să fie văzută de vreun cunoscut și liga să prindă de veste că ea mai trăiește.

Această situațiune îmi pare insuportabilă.

Mai insuportabil îmi pare însă gîndul în adevăr excentric ca un om să fie viu, pe cînd cei mai de-a-proape ai lui îl știu mort și-i acoperă mormîntul cu flori.

Îmi inchipuiesc că o mare bucurie ar trebui să cuprindă familia Wenkling cînd ar afla că doamna Shortland nu este moartă, și nu înțeleg cum cineva

are puțința de a produce această bucurie și se mai poate stăpîni de nu o produce. Am sfătuit dar pe amicul nostru să se întoarcă iar în Englitera ori să rămîie aici, în genere, să nu se mai sfiască a intra în relațiuni cu compatrioții de ai săi, el însă mă încredințează că este foarte mulțumit cu soarta sa de acum, ba doamna Shortland mă încredințează că nu-și poate închipui o viață mai fericită decît aceasta. Tocmai tînicia are pentru dînsa un farmec nespus, ceea ce, de altminterlea, e de înțeles la o femeie care a crescut de mică copilă între membrii Ligei irlandeze.

«Parcă nu toți oamenii — îmi zicea ea — sînt persecutați cu neîndurare, parcă nu pe toți moartea și nenorocirea poate să-i ajungă în tot minutul.»

Ei au plecat dar la locuri mai dosnice, unde se pot simți mai ferți, deși nicăiri pe fața pămîntului, nici pe mare, nici pe uscat, omul nu poate să fie scutit de ochiul englezesc.

John Wolten

O soartă în adevăr misterioasă, și înțeleg pe deplin curiozitatea cu care cetitorii noștri se vor fi uitînd la șirul de puncte cu care închei scrisoarea amicului meu Wolten.

O datorie prietenească mă silește să suprim cele din urmă rînduri ale scrisorii. Ele mă privesc numai pe mine și trebuie să păstrez cea mai mare taină asupra cuprinsului lor.

Voi ține însă seamă de interesul ce poartă cetitorii noștri pentru soarta frumoasei irlandeze și nu voi întîrzia a le face împărtășire despre știrile ce voi primi pe viitor în ceea ce privește această întimplare în adevăr misterioasă.

PIATRA DIN PRAG¹

— Novelă —

I

5 Nu e pe lumea aceasta nimic mai frumos ca traiul
bun și înțelegerea între soți, nu e nevoie mai mare ca
aceea când bărbat și nevestă se potrivesc la fire și la
gînd, una doresc, una vreau și la fel sunt întru toate.

Și așa era în casa lui Petrea Surdului.

10 Floarea nu se măritase din buna ei voie după Pe-
trea, ci de frică. Nu pentru că nu i-ar fi fost drag
Petrea, căci drag îi era și trebuia să-i fie, ci fiindcă
Petrea era scris la cătănie și nu putea să se însoare.
15 Iară Surdu, tatăl lui Petrea, era surd și era mut și nu
putea să înțeleagă de ce nu se poate însura feciorul
lui; el îl vedea numai pe Petrea cu Floarea și știa că
Petrea vrea s-o aibă pe Floarea nevestă și Floarea vrea
să-l aibă pe Petrea bărbat; asta o înțelegea și el și
20 afară de aceasta nici că mai voia să înțeleagă nimic.
Și fiindcă era mut Surdu, el nu putea să-i spuie ce se
petrece în sufletul lui, dar se vedea din fața lui și din
ochii lui că grozav îi este dragă Floarea. Rîdea ca
un copil când o vedea, se așeza lingă ea, voia mereu
să-i spună ceva și ochii i se umpleau de niște lacrimi
25 mari când îi ridea și dînsa și se alipea de el. Iar Petrea
era feciorul Surdului; acesta era tatăl lui, singurul lui
tată, care-l crescuse și-i păstrase frumoasa moștenire

¹ În text: *Praga*.

părintească, ba, așa surd, așa mut cum era, mai
adăugase la ea destul și pentru partea Anei, surorii
lui Petrea. Și fiindcă nu înțelegea de ce nu se poate
5 însura feciorul lui și nu putea să spună ce se petrece
în sufletul lui, Surdu se încrunta totdeauna când îl
vedea pe Toader, tatăl Floarei. Și nimeni nu putea
să-l dumirească pe Surdu, ci toți se temeau de el, cum
te temi de omul cu care nu te poți înțelege.

10 Altfel Floarea nu s-ar fi lăsat, cum s-a lăsat, s-o
fure Petrea. Mai bine moartă! Era fată din oameni
buni și ținea la cinstea ei ca la lumina ochilor.

N-a înțeles apoi Surdu niciodată de ce peste cîteva
luni de zile feciorul lui și-a părăsit nevasta, și moșia,
și casa, și carul cu patru boi și-a plecat cu alți flăcăi
15 din sat. Îi vedea pe toți plîngînd, plîngea și el, nu
voia să-și lase feciorul, dar nu știa nici unde se duce,
nici cînd are să se întorcă. A rămas cu Floarea, și-a
dădăcit nepotul și-a așteptat, tot a așteptat, mistu-
indu-se așa în el, timp de doi ani. Apoi s-a întors și
20 Petrea după moartea tătine-său, s-a cununat acum cu
Floarea, și drag le era tuturor să-i vadă și să-i știe,
căci numai rar casă ca a lor. Dar și mult trudiseră ca
s-o întemeieze!

25 Petrea Surdului, cărturar și om umblat prin lume,
nu era numai plugar. Și iarna, și toamna, și primă-
vara, cînd țarina nu-i dădea mult de lucru, îi plăcea
să umble pe la țiguri și să învîrtă banii. Negotătorea
cu de toate la cîte se pricepea, și cu vite, și cu oi, și
cu porci, și cu bucate, după cum era timpurile, numai
30 ca să nu stea fără nici o treabă.

Cînd se nimerea, Petrea o lua și pe Floarea cu
dînsul. Avea pe cine să ieie.

Iară norocul și nenorocirea în drum îl întîlnește pe
om.

35 Era după Paște, la țirgul de St. Gheorghe.

În țirg, Petrea, cu nevasta, cu băiatul și cu copila,
trecută acum de doi ani, întîlnesc un om, un domn,
pe care Petrea îl mai văzuse în viața lui, dar nu știa
unde să-l pună, iar Floarea îl cunoștea, și-l aducea
40 bine aminte, dar nu voia parcă să-l întîlnească.

Domnul acela, notar intr-unul din satele vecine, n-avea de ce să nu voiască nici el a o întilni pe Floarea, cînd își aducea atît de bine aminte de ea și atît de bine îi părea că o mai vede o dată. Era domn, notar, om cu stare bună acum, cu nevasta lui, cu copiii lui; era o mulțumire pentru el să-și arăte bunăvoința față cu niște oameni care-l știu de pe timpul pe cînd nu era decît un biet scriitoraș care apuca ce pe unde putea.

— Uite Floarea! Ce mai faci, Floare? Dar te ții, te-ai făcut chiar mai frumoasă de cum erai! Mare ți-a crescut feciorul! Petre, nu-ți mai aduci aminte de mine?

— Ba, îmi aduc acum; erai, pe cînd am fost eu luat în cătănie, scrietor la notarul de la noi.

Atît a fost tot: notarul și-a căutat apoi de drum, și Petrea cu nevasta s-au dus și ei mai departe în treburile lor.

Petrea era însă feciorul Surdului, și e rău să fii feciorul unui om care nu poate să spună ce se petrece în sufletul lui, fiindcă se petrec în lumea aceasta lucruri care nu se spun și pe care nici că e bine să le știi. Îi era destul lui Petrea să privească în fața Floarei și în ochii ei, în fața notarului și în ochii lui, pentru ca să știe că între Floarea și notarul s-au petrecut lucruri care nu se spun, dar nici nu se uită.

Dar Petrea era feciorul Surdului care a tăcut toată viața lui fiindcă nu putea să spună ceea ce se petrece în sufletul lui.

Tăcea Petrea, tăcea și nu zicea nimic; chiar atunci în tîrg, însă, Floarea și-a adus aminte de fie-iertatul ei socru, căci ochi ca Petrea nu mai avuse decît Surdu și așa ca Petrea numai Surdu știa să se uite.

Timp de doi ani, cît stătuse în cătănie¹, Petrea nu s-a întrebat niciodată ce-o fi făcînd Floarea așa singură, și timp de patru ani, de cînd se întorsese acasă, el nu s-a întrebat ce-o fi făcut ea pe cînd el era dus în cătănie. Îi era parcă totuna, iar dacă se-ntimpla citeodată să nu-i fie, nu intra în mintea lui gîndul

că Floarea ar fi putut vreodată să facă ceva ce taie în carnea lui.

Acum simțea că a putut Floarea, ba parcă nici că nici nu mai putea să înțeleagă cum a putut el să creadă altfel. Ea atunci nu-i era nevastă jurată înaintea lui Dumnezeu, și el, el însuși, de cîte ori, pus la ispită, nu și-a zis și el: „Adecă ce? nu-i sunt bărbat jurat înaintea lui Dumnezeu!“

Îi era lui Petrea parcă s-a deșteptat dintr-un somn, parcă se făcuse deodată mai cu minte și la tot pasul își zicea: „Nu este nici un om cumsecade, nu poate să fie nimeni om cumsecade, în cugetul lui tot omul este un nemernic!“

De aceea, Petrea nu numai tăcea, dar era totodată și împăcat cu gîndul că nu-i rămîne decît să tacă și să uite, dacă poate, ceea ce nici că trebuia să știe. Însă, întorcîndu-se acasă, casa lui nu mai era tot casa lui de mai-nainte; era parcă în pragul ei o piatră mare, de care se împedecau toți cei ce intră și pe care nu putea s-o urnească din loc fără ca să i se răstoarne casa în cap.

Iar Floarea era în toată clipa gata să-i zică: „Nu mă întreba, căci nici eu nu te întreb“.

A trecut însă o zi, au trecut două, a trecut o săptămînă, și Petrea și Floarea simțeau din zi în zi mai mult că traiul lor nu mai e tot de mai-nainte și că el e tot mai greu să-l poarte.

— Petre, de ce nu vorbești tu?

— Ce să vorbesc?

— Petre, nu-ți bate joc de darul lui Dumnezeu: vorbește, că ție ți-a fost dat să poți spune ce ai pe inimă.

— Tu ai, pare-mi-se, ceva pe inima ta.

— Am — grăi Floarea ridicîndu-se dreaptă — și dacă ești om, Petre, atunci mai bine mort decît așa! Petrea dete din cap lung și privind lung la ea.

— Nu, zise el, e mai bine așa! Nu-i vorbă, mai bine ar fi și mai bine decît așa, dar dacă nu se poate, tot e mai bine așa decît nicicum. Apoi nici nu o să rămîie tot așa, Floare: omul se obicinuieste, se împacă cu toate, se uită împrejurul său, vede că în altă parte

¹ În text: căsătorie.

e mai rău încă, omul, Floareo, e ca viermele, care trăiește și în hrean.

— E alt vierme acela, Petre, e viermele care numai în hrean poate trăi.

— Să mai vedem, Floare, când o fi să nu mai poți, atunci să zici că nu mai poți.

— Pentru că tu nu știi — strigă ea cuprinsă de minie — crezi că știi. Petre — urmă apoi peste puțin — tu te-ai dus în cătânie. Îți era ușor ție că te-ai dus, dar îmi era greu mie care am rămas, și n-am rămas singură, ci cu bătrînul, fie-iertatul, care stătea cît e ziua dată de Dumnezeu în preajma porțiței și suspina și se uita la mine și nu mă înțelegea cînd voiam să-l mîngîi. Aș fi plîns și-mi era milă de el, căci nu e chip să-ți spun cum se zbuciuma cînd mă vedea plîngînd, m-aș fi ascuns și nu puteam să scap din preajma vederii lui. Mă apuca cîteodată plînsul prin somn și mă deșteptau gemetele lui, fiindcă era treaz prin somn și vedea prin întunec, Petre. Într-o zi mă întîlnesc cu el. Umbla mereu după mine, dar nu cuteza să se apropie, fiindcă se temea de bătrînul, ierte-l Dumnezeu! „Floare — îmi zice el — de ce nu vii tu ca să-ți facem hîrtii să-l scapi pe Petrea de cătânie?”

Petrea, om înalt și bine încheiat, sări în picioare.

— Cine!? — strigă el — notarull?

— Da!

— Și cît te-a ținut el cu minciuna aceasta?

— Peste o lună de zile.

— Apoi?

— A fugit din sat, fiindcă era să-l omoară bătrînul. Și nici nu scăpa — adăugă ea cu patimă — de bătrînul nu scăpa, Petre, dacă nu fugea de-aici, fiindcă-i băgasem în cap că el te-a alungat pe tine de la casa ta.

Petrea își opri răsufllarea.

— Și — grăi el rar și răs-picat — mai știe cineva despre lucrul acesta?

— Vor fi uitat oamenii.

— Asta nu se uită, Floare! Mai știe cineva?

— S-a fâlît el.

Petrea începu să riză cu hohote, dar rîdea încît îți era groază de el.

— Lasă, Floare, grăi el apoi domol. O pat alții și mai rău, sunt alții, mulți alții, cei mai mulți sunt și mai nemernici decît noi. Lasă, fă-te că nu îți mai aduci aminte. Adu-ți aminte de taica, fie-iertatul, care era surd și tot a trăit și tot ar mai fi voit să trăiască... Lasă, Floare, adăugă el și-i¹ cuprinse trupul în brațe și începu să plîngă. Orice-am face, traiul nostru tot n-o să mai fie niciodată cum a fost, dar tot e bun, Floare, tot e mai bun ca traiul celor mai mulți oameni!

II

Era bun traiul lui Petrea Surdului, dar piatra stătea în pragul casei lui și Petrea nu se mai întorcea bucuros acasă, nu se mai simțea bine între ai săi și foarte adeseori zicea că degeaba sunt toate, fiindcă omul e nemernic și om cumsecade tot nu poate ni-meni să fie.

Dar avea noroc Petrea. Și era parcă fărmeacă mîna, și pe ce-o punea ieșea la capăt. Mai-nainte se gîndea și răzgîndea și numai apoi cumpăra ori vindea; acum dădea pe nimeritele înainte, parcă prea puțin îi păsa, cum o ieși să iasă, și tot bine ieșea. Poate însă de aceea nu-i mai era suta ce-i fusese mai-nainte zlotul și-l coprindea adeseori un fel de înduioșare cînd își dedea seamă că nu se mai bucură și nu caută bucuria, ci le face toate numai așa, ca să facă și el ceva.

Și tot cum venea, tot cam așa se și ducea cîștigul lui Petrea. Adică ce? Cîștig muncit nu era! De unde nu-i, nu se duce! Îi plăcea lui Petrea să petreacă și să-i vază pe oameni petrecînd; o dată trăiește omul!

Fiind apoi dus mereu în treburile lui, Petrea încetul cu încetul ajunsese a nu-și mai cunoaște boii, a nu mai ști cum îi stau țarinele, a nu-și mai face necaz din senin cînd avea slugă om harnic.

Odată vîntul a rupt un colț de la acoperișul casei. Sluga s-a pus în pripă și a cîrpit colțul cu șovar, ca să nu se strice zidul.

¹ În text: și-și.

— Asta trebuie s-o dregem! grăi Petrea.

Așa a zis, dar parcă prea puțin îi păsa dacă se va dregi ori nu. Și nici că s-a dregit.

Un gard de nuiiele pe care Petrea-l împletise el cu mina lui, a început să se plece.

— Trebuie să-l proptim!

Trebuia, ar fi trebuit, dar nu l-a proptit nimeni.

Astăzi una, mine alta, tot una câte una, mai multe și tot mai multe, încet în cele din urmă preajma casei lui Petrea Surdul le părea trecătorilor a pustiu.

Iar Floarea se îngrășa, se făcea din zi în zi mai frumoasă și aduna bani în săculețul de la căpătiiul patului. Nu știa niciodată Petrea câți bani are la el, nici cît i-a dat nevestei; Floarea putea să ia și să ceară cît voia, și banii stăteau mai bine la dînsa.

Clteodată, la început mai des, în urmă de tot rar, dar în cele din urmă foarte adeseori, Petre se înduioșa și parcă ar fi voit să știe de ce trăiește omul pe lume.

Atunci se punea pe băut și povestea cum a fost odată, cît de bine era atunci, dar, simțind că-l apucă minia, totdeauna zicea: „Dar lasă, să zicem că n-a fost nimic!”

Apoi, o zi, două nu mai făcea nimic Petrea, ci stetea așa, fără de nici o treabă, căci erau alții care aveau mai puțin ca dînsul și tot trăiau.

Odată el nu putea dormi. Se zvircolea mereu în culcuș și-i umblau fel de fel de gânduri prin cap. Ar fi voit oarecum să fie el singur cu notarul, să-l strîmtozeze într-un unghi și să-i spună tot ceea ce are el pe sufletul lui, apoi să-l scuipe în față și să-i dea drumul. Nul cu atît numai nu s-ar fi mulțumind; ar fi vrut să-l ție închis undeva, ah! într-un butoi din pivnița lui, să-l hrănească bine, să tacă și să-i făgăduiască în fieștecare zi că mine o să-i dea drumul. Nul să prinză pe unul dintre copiii lui și să-i scoată ochii amîndoi, ca să-l vază în tot ceasul! Nul că omul se deprinde cu toate! Ah! Doamne, ce putea el să-i facă pentru ca să fie destul!

Nu i-a făcut nimic; a adormit în cele din urmă și ziua cealaltă s-a deșteptat din somn om ca toți oa-

menii, numai ceva mai trîndav și mai tăcut de cum fusese.

Iar Floarea punea carne, se făcea tot mai frumoasă, dar nu mai strîngea bani în săcuiete, fiindcă Petrea avea mai puțini bani și începuse a-i număra.

Intr-una din zile Petre îl întilni pe notar prin țirg. N-a vorbit cu el; l-a văzut numai așa trecînd printre oameni. Venise la țirg cu niște junci.

În urmă îi părea rău lui Petrea că n-a prins vorbă, că n-a cumpărat el juncii.

Altă dată l-a întilnit în drum de țară; Petrea era călare pe buiestrașul lui, iar notarul în o căruță cu doi cai frumoși.

Iar altă dată s-a nimerit să tragă amîndoi la același birt, să mănince din aceleași bucate, să doarmă sub același acoperămint. N-a prins însă nici astă dată Petre vorbă cu notarul.

Era parcă o făcătură: oriunde se ducea, Petrea se întilnea cu notarul, ca și cînd l-ar fi căutat oarecum dinadins.

Cumpără doi boi de la un om din satul notarului și se duse la casa satului și notarul le face chiar el certificatul de vînzare. Acum Petrea intră în vorbă cu notarul, să-i cumpere vreo douăzeci de mascuri. Dar nu îi cumpără. N-are vreme. Zice că are să vie altă dată.

Ce să-i facă!? cum să-l apuce!? cum să-l căptușeaască?! cum s-ajungă a fi singur cu el!?

La depărtare de vreo două împușcături de la drum, pe vale în jos, este o moară de două petre. Petrea n-are ce să facă cu ea, că e cale de o zi de la casa lui, dar o cumpără. Îi place locul, că e pădureț și a pustiu. O cumpără, o încuie și pune cheia în șerparul lui.

Și iar vine, și iar se duce, cumpără mascurii, cumpără și trei junci, cumpără, vinde, umblă mereu în treburile lui, încet Floarea se miră cum s-a hărnicit iar bărbatul ei așa deodată, ca din senin.

— Dar moara aceea de ce-ai cumpărat-o, întrebă notarul, dac-o ții pustie e mai bine de jumătate de acum?

Petrea rîdea în el. De mult umblă el să răspundă la întrebarea aceasta.

— De — zice el, trăgînd cu ochiul — nu e totdeauna pustie moara aceea!

— Cum așa?

Petrea mai c-ar vrea, mai că n-ar vrea să-i spună.

— Am fost, zice el, cătană și-mi place să petrec fără ca nevasta să știe și să poată prinde de veste.

— Așa, singur?

Petrea zîmbește și se uită împrejur, ca nu cumva să-l auză cineva.

— Cine dracu petrece singur cînd vrea să-și petreacă fără știrea nevastei! Așa, cu cîte un prieten care nu vrea nici el să-l știe nevasta cu cine-și petrece.

Notarul era foarte mirat, dar nu pentru că nu l-ar fi înțelegînd pe Petrea, ci pentru că abia acu îl înțelegea. Care va să zică, asta era treaba în care umbla el atît de adeseori prin partea locului, el și femeile alese pe sprinceană care se iveau din cînd în cînd prin sat, nimeni nu știa de unde și pentru ce.

Iar omul e nemernic, asta o știa Petrea.

Cam cu voie, cam fără voie, cam împins, cam din chiar a lui pornire, domnul notar ar fi voit oarecum să-l poftască Petrea și pe el, ca să petreacă împreună un ceas bun așa, ca să nu știe nimeni; Petrea însă nu l-a poftit; nu era băiat de ieri, de alaltăieri; putea să vie și nepoftit, să umble așa, ca din întimplare, prin preajma morii; vorba era numai să știe cînd anume și în ce fel, iar asta i-a spus-o Petrea așa, ca și cînd l-ar fi scăpat gura.

— Așa, marțele și simbetele, cînd mă întorc de la tîrg, plec mai devreme, mă abat din drum și mă întorc mai tîrziu, nu-i vorba, nu totdeauna. Dar vorba asta între noi rămîne.

Între ei a și rămas.

Așa, în pripă, nici n-ar fi avut notarul cui să i-o spună, deși petrecerile din moara părăsită nu-i mai ieșeau din cap.

Erau ceva cu totul deosebit aceste petreceri; felul, și locul, și timpul, și privilegiul, tîinicia, în sfîrșit, toate erau atît de nemaipomenite, încît mai ales serile

notarul parcă vedea cele ce se petrec la moară și în mai multe rînduri s-a ivit în mintea lui gîndul de a-l opri pe Petrea.

Simbătă notarul era neastîmpărat și seara abia abia se mai putea stăpîni. Îi venea să se pună călare și să plece. Într-un ceas putea să fie la moară. N-a făcut-o însă aceasta.

Marți după-amiazăzi el a plecat într-unul din satele vecine, ca să se întoarcă seara.

Din drum nu se vedea nici foc, nici fum, nici lumina la moară; era întunerec și pustiu. Se putea însă ca obloanele să fie închise, se putea ca despre pădure să se vază lumina.

El descălecă, își duse o bucată de loc calul de friu, îl împiedică apoi și se apropie singur de moară.

Prin crăpăturile obloanelor din ferestrele despre pădure străbătea lumina, dar nu se auzea nici un zgomot. Era oare aici Petrea? cine era aici? unde era calul lui Petrea?

În fața morii era o șură dărăpănată, adăpost pentru carele oamenilor ce veneau la moară. Timp de vrun ceas notarul a stat în șură, cuprins de un fel de fierbințeli, dar n-a intrat, n-a făcut zgomot, îi era parcă frică, din cînd în cînd îl cuprîndea groaza.

Simbăta viitoare el trecu prin amurg, călare, înspre pădure.

Auzind tropetele calului, două femei tinere și bine gătite ieșiră din ușa morii.

Credeau, să vede, că e Petrea.

Pe notar îl trecu un fel de junghi prin toate vinele. Petrea fusese simbăta trecută pe aici, marți n-a fost, nu-l așteptau nici astăzi, era prea tîrziu — cînd venea, venea mai devreme.

— Și nu vă e frică așa singure?

— De cine să ne fie? Zidul morii e de piatră, ferestrele au zăbrele de fier și ușa e țeapănă și are drug, apoi nici cu mîna goală nu suntem.

Notarul își căuta de drum, ca omul ce umblă în treburile lui. N-avea însă nici o treabă. Trecu dar riulețul, apucă drumul ce trecea prin pădure la deal și peste vreo jumătate de ceas se întoarse.

Cînd sosi iar la moară, unul dintre obloanele despre pădure se crăpă, apoi se deschise de tot, și nu e lucru mai adimenitor ca o fereastră luminată, în care se ivește o femeie tineră, ca să vadă cine trece pe aici, pe la acest loc pustiu.

El intră.

Înspre miezul nopții, după ce notarul plecă și se stinseră luminările în moară, Petrea se cobori tiptil din podul șurii și tot pe nesimțite, cum venise, se depărtă pe poteca ce trecea dealul spre birtul din cealaltă vale, cale de vreo jumătate de ceas.

III

Să zici că era făcătură!

Marțele și simbetele treceau, și Petrea Surdului nu mai venea pe la moară decît așa, cam la două-trei săptămîni o dată, cînd se întîmpla ca notarul să nu poată veni el.

Venea însă Petrea în podul șurii, numai că nu-l ierta firea să se coboare mai-nainte de a se fi depărtat omul lui.

Dar cum, Doamne, ar și fi putut să-l ierte firea, cînd se simțea atît de bine nainte de a se fi depărtat omul lui?

Dar cum, Doamne, ar și fi putut să-l ierte firea, cînd se simțea atît de bine în pelea lui știindu-l pe notar în moară! Petrea nici că avea însă de ce să se coboare. Ce voia el cu notarul? Voia să-i strice casa, și ca să i-o strice cît mai din temei, trebuia să-l lase să vie cît mai des și să petreacă cît de mult la moară, pentru ca apoi să-l prinză o dată și să-l batjocorească, fiindcă l-a găsit la ibovnica lui, nu la nevasta, ci la ibovnica lui. Dacă n-ar fi venit notarul la moară, l-ar fi pîndit poate toată viața lui și nimic nu i-ar fi făcut; acum păcatul lui i-l dăduse legat, și cu cît mai des venea la moară, cu atît mai rău se lega.

„Așa ai vrut tu să faci cu nevasta mea, zicea Petrea cînd îl vedea intrînd. Dar n-ai putut“, adăoga apoi și

se tăvălea mulțumit pe finul uscat ce mai rămăsese în podul șurii.

Era parcă împăcat, ba adeseori îi era ca și cînd prea cu prisos și-ar fi răzbunat.

Cînd pleca însă notarul, îi părea rău lui Petrea că nu s-a coborit, iar cînd se întîmpla ca el să nu vie, își punea tare de gînd că n-o să-l mai ierte.

Și dacă nu s-ar fi temut că o să i se urască de la o vreme notarului, l-ar fi lăsat mereu să vie, fiindcă omul cu anevoie se hotărăște, mai ales cînd nu știe dacă poate ori nu să facă tocmai așa cum își pune de gînd. Și parcă se temea Petrea de cele ce ar putea să facă atunci cînd s-ar vedea el singur cu omul lui.

Avea la dînsul cheia de la ușa din dos, încît nu mai era nevoie să bată la ușa din față; putea să-l apuce fără de veste, ca și cum ar fi căzut din cer, năpraznic, încît să nu-și mai poată veni în fire.

Nu dormise bine, avuse vreo supărare, i se schimbaseră gîndurile, ce-o fi fost, ce n-o fi fost, destul că i se părea acum prea puțin să știe pe notar, să-l știe numai în moară. Voia să-l și vadă, și cheia nu-i mai dădea pace.

Notarul ședea la masa așternută, și mîncea din mîncările lui Petrea, și bea din băuturile lui Petrea cînd Petrea se ivi de unde nimeni nu-l aștepta, încuie ușa în dosul său, apoi se duse să ia cheia de la cealaltă ușe.

Notarul și cele două femei incremeniră. Petrea era de felul lui om posac, tăcut și dîrz, încît era destul să-l fi văzut o singură dată, pentru ca să știi, că nu te poți tîrgui cu el. Astă dată el era mai posac, mai tăcut și mai dîrz ca alte dăți.

— Acum voi vă curățiți de aici — le zise el celor două femei — și vă duceți să-i trimiteți notărășitei vorbă că noi am rămas singuri aici și că trebuie să vie să-și scape bărbatul.

— Ce vrei cu mine? întrebă notarul.

Petrea descuie ușa din față, le făcu femeilor înc-o dată semn să iasă, apoi, după ce ele ieșiră, el încuie ușa și se întoarse spre omul lui.

— Nu știu, îi zise, acum nu mai știu nici eu ce vreau. N-am însă de gând decât să te batjocoresc, ca să fii batjocorit pe toată viața ta, încît nevastei tale să-i fie scirbă de tine, copiilor tăi să le fie rușine că le ești tată și oamenii, cînd te întilnesc, să strige: „Iacă ticălosul pe care Petrea Surdului l-a batjocorit fiindcă l-a găsit la ibovnica lui“.

— Și cum vrei să mă batjocorești? — întrebă iar notarul.

Petrea zîmbi.

— Nu știu nici eu, răspunse el. Știu numai că am să te chinuiesc. Mai întii și mai întii n-o să ieși de aici pînă ce nu vor veni oamenii să te scoată. Dacă nu vor veni noaptea aceasta, te țiu mine toată ziua, te țiu poimîine, te țiu cît îi putea trăi, ca să mă desfățez de chinurile tale, dar nu-ți fac nimic decât atunci cînd oamenii vor începe să bată în ușe. Pînă atunci stăm de vorbă, bem împreună, petrecem ca doi prieteni, adause el rîzînd.

— Iar atunci?

— Atunci!? Mai știu și eu? Le spun că ești un ticălos, care-ți înșeli nevasta și umbli pe la ibovnicile altora, te slutesc, îți tai nasul ori urechile, îți fac cu cuțitul o crestătură în frunte, dacă-mi vine poftă, îi dau foc morii, nu știu nici eu ce să mai fac, nu știe nimeni ce are să facă peste un ceas, ori mine, ori poimîine.

Notarul începu să tremure.

— Nu ar fi oare mai bine să ne înțelegem? zise el sfios.

Petrea se uită lung la el.

— Sunt eu om cu care poate cineva să se înțeleagă? întrebă el, oarecum mirat.

Notarul simțea că nu e Petrea om cu care te poți înțelege și într-o clipă i se iviră în minte toate cele ce i se puteau întîmpla. Zicea că are să-l slutească. Da! Omul acesta putea, el putea să-i taie urechile, ori nasul, și nu mai rămînea îndoiială că are să facă ceea ce a zis o dată. În zadar erau toate: omul acesta era întocmai ca fiara necuvîntătoare, pe care nimic nu o poate abate de la pornirea ei fiindcă nu poate să in-

țeleagă. Dar ceea ce îi era mai grozav era batjocura, gura lumii, scirba nevastei sale, rușinea copiilor săi. El nu mai era om între oameni, nu mai putea parcă să trăiască după ce va fi scăpat din moară și-i venea să se repează la Petrea, să-și adune toate puterile și să facă o încercare deznădăjduită: „Ori eu ori el!“ Se uita însă la Petrea și vedea că toate sunt degeaba.

— Ce te uiți așa la mine!? grăi Petrea. Nu mă vezi? urmă apoi, ridicîndu-și brațele. Nu poți să-mi faci nimic. O iau lupta și cu doi, și cu trei, și cu patru ca tine, și dacă nu rămii liniștit, îți leg mîinile în spate, ca nu cumva să mă superi ori să te repezi — Doamne ferește! — cu capul de zid. Îmi este scumpă viața ta; nu mi-ar mai pretui nimic a mea dacă nu m-ar ține legat de ea gîndul că am să te văd slutit, batjocorit, hulit de toată lumea.

Și totuși notarului toate îi părea neadevărate, oarecum peste putință, un fel de vis numai, iar nu în aieva petrecute. De ce adică?!

Deodată el tresări și fața i se făcu galbenă ca ceara.

— O! — zise ca trezit din somn — asta e lucru vechi! Acum știu de ce ai cumpărat tu moara. Asta e de pe timpul cînd tu erai dus în cătănie, de cînd cu Floarea.

Petrea se cutremură.

— Ce e cu Floarea? întrebă el încet.

— Tu știi ce-a fost cu ea; ți-a spus ea; ea te-a pus la cale.

Petrea se dete înapoi un pas, apoi încă un pas, apoi se opri și privi turbat la omul lui.

— Ce e cu Floarea!? strigă apoi. Sărac de maica mea, cine te-a pus să vorbești de ea!? răcni el și porni încet înainte. Nu vreau! răcni iar și apucă pe notar el singur nu știa cum, destul că-l apucase și-l ținea și răcnea, în vreme ce bietul om zbiera în moara părăsită la loc pustiu cum zbeără porcul ce-și simte cuțitul la gît.

Ai fi crezut că lumea întreagă are să alerge în auzul acestui zbieret ca să-l scape, dar nimeni nu alerga, fiindcă nimeni nu putea să-l auză.

În cele din urmă strigătul slăbi și bietul om gemea numai.

— Zbiară! — răcni Petrea — că vreau să te aud zbierind. Zbiară! — strigă iar, înțeleștindu-și ghearele în coastele lui — c-am zbierat și eu destul fără ca să mă fi auzit cineva.

5 El însă nu zbiera ci gemea numai, tot mai din greu, mai înăbușit, mai inecat de singele ce-i năvălea pe gură și pe nas.

10 Iar Petrea nu mai știa ce face; un singur gând îl stăpînea; că omul care geme a vorbit chiar acum, chiar aici de nevasta lui, de muma copiilor săi, că omul acesta i-a stricat viața.

★

15 Când oamenii din sat au sosit la moară ca să-l scape pe notar, ei au găsit moara deschisă și o baltă de sînge încheșat într-un colț al ei.

Ce s-a făcut notarul? Ce s-a făcut Petrea Surdului?

20 Asta numai codrul de la hotar o știe, iar codrul tace și-și scutură frunza, să acopere leșurile ascunse în el, ca nimeni să nu le stropască cu apă sfințită, nimeni să nu le îngroape în pămînt sfințit.

ANGHEL

5 Mare frumuseță de om! Nu înalt, dar cu umerii lați, cu gîtul gros, cu pieptul ieșit, cu brațele vinjoase și țepăn în toate încheieturile, el mai avea și obrații rotunzi și rumeni, ochii croiți din plin, buzele cam cărnoase, dinții albi, mustața scurtă și groasă și părul creț și gingăvea cînd se supăra: era destul să-l vezi ca să înțelegi de ce îi ziceau ceilalți „Bivolul“.

10 Luasem în antepriză zidirea unei fabrici de spirit și-mi petreceam zilele pe schelă și îmbărbătîndu-i pe oameni la lucru, și dîndu-le din cînd în cînd îndrumări, ca să-și facă fiecare mai cu spor treaba.

15 — Lasă-mă, ciocoiule — îmi zise într-una din zile Anghel — c-am mai făcut-o eu asta și știu cum s-o fac.

Am tăcut, căci mi-am dat seamă că el avea dreptate. Nu era în adevăr nevoie nici să-l îmbărbătezi la lucru, nici să-i spui cum are să-și facă treaba, căci din ale lui nu puteai să-l scoți.

20 Trebuia să sap pentru fabrică și un puț și-mi făcusem socoteala că am vreo patruzeci și șase de metri pînă la nivelul Ialomiței, care se afla la depărtare de vreo două sute de metri. „Și dacă nu găsesc destulă apă?” îmi ziceam adeseori și-i ispiteam pe oameni dacă e ori nu apă multă prin puțurile de prin apropiere.

25 — Eu, ciocoiule, îmi zise Anghel, aș aduce-o, dacă ar fi după mine, chiar din Ialomița.

N-am avut decît să-mi dau seamă despre căderea albiei ca să mă încredințez că are dreptate omul acesta, care crescuse prinzind pește în Ialomița. Așezînd un canal de olane pe o lungime de 1200 metri, puteam să aduc apă din Ialomița.

Anghel și încă vreo cîțiva au luat asupra lor să-para șanțului cu 40 bani de metru.

Era învederat că nu mai avea nevoie nici să-i îmbărbătez, nici să le dau îndrumări: treaba lor era cum îl sapă și cît înaintează pe zi. Mă duceam, cu toate aceste, din cînd în cînd și pe la dinșii și-mi era parcă mă strîngea cineva de gît cînd îl vedeam pe Anghel făcîndu-și treaba.

Mai întîi croia șanțul cu cazmaua, ca sfoara să-i cadă la țanc, apoi îi lăsa pe ceilalți să sape în jos fiecare de cîte o cazma, iară el se ducea-n urma lor și curăța șanțul pînă la cea din urmă fărîmiță de pămînt și-i netezea marginile și iar curăța și iar netezea.

— Anhele — îi zisei în cele din urmă — nu-ți mai perde vremea degeaba, că așezăm olanele și dăm iar pămîntul la loc.

— Așa-il răspunse el și înaintă mai cu spor.

Peste puțin însă iar începu să curețe și să netezească: nu-i ierta firea lui păcătoasă să țină seamă de vorbele mele.

— Bine, Anhele, dar cum ne fu vorba? îi zisei rîzînd.

El se uită încruntat la mine, apoi aruncă lopata.

— Lasă-mă dracului, ciocoiule, grăi apoi gîngăvind. Ori îl fac cum îmi place mie, ori nu-l fac: dacă vrei lucru prost, ia-ți paralele și dă-le altuia.

Iar am tăcut, ba-mi era oarecum rușine de a fi supărat pe omul acesta, care știa să-și facă și din săparea unui șanț o plăcere.

Ajunsesem cu zidirea la etajul al doilea și așezam șinele de fier pentru niște cazane. După ce una din șinele late și grele fusese ridicată pe scripete deasupra zidului, patru dintre oamenii mai voinici se căzneau s-o ducă, luînd-o doi de un capăt și doi de cellalt, și

s-o așeze la loc. Fiind însă locul strîmt, silințele lor erau zadarnice, căci numai unul încăpea pe zid.

Anghel, care mîna roata de la scripete, se uită cîțiva timp la dinșii.

— Dar nu vedeți că nu încăpeți? grăi în cele din urmă. Urcă repede scara și-i dete la o parte, apoi se plecă, ridică șina, o luă pe umăr și o duse gîfînd la locul ei. Uite-așa se face treaba aceasta! grăi apoi, mulțumit de sine însuși.

— De! — îi răspunse Nae al Saftei — dacă tot omul ar fi bivol ca tine.

De aceea nu se supără Anghel cînd ceilalți îi ziceau „bivol“, și una după alta a luat cele nouă șine pe umăr și le-a așezat la loc.

— Bravo ție, Anhele! îi zisei. Să mai zică apoi cineva că voi sinteți oameni leneși!

— Leneși nu, dar cu minte! răspunse el, uitîndu-se cam cu coada ochiului la mine.

— Adecate cum vine vorba asta, Anhele? îl întrebai, zîmbînd.

— Să vezi d-ta, grăi dinsul rîzîndu-mi în față. Eu muncesc de dimineața pînă seara ca să cîștigi d-ta cincî lei, din care-mi dai și mie unu. Dacă muncesc toată săptămîna, am ce să mănînc duminecă, și luni sint tot unde am fost, iar d-ta te alegi cu ceva și te faci mai și mai de cum ai fost. Haid' să facem împărțeala, dacă nu chiar una la una, cel puțin una mie din trei, și o să vezi ce harnicii ne facem.

Rîzînd mi-a zis-o și am ris și eu, ca să nu ridă de mine.

Serile, după-ncetarea lucrului, le dădeam cîte o țuică și-mi plăcea să li-o împart eu și să mai stau cu dinșii de vorbă. Anghel își lua și el țuica, dar n-o bea, ci o punea la o parte, ca s-o ieie în timpul mesei. Făcea focul și punea pentru tovarășii săi de mămăligă, le frigea pește sărat, le gătea din cînd în cînd cîte o tocană de berbec. Una din mulțumirile mele era să-l văd mîncînd inelele, bucățică cu bucățică, ascultînd vorbele celorlalți, făcînd pe ici, pe colo cîte o glumă de cele mai multe ori răutăcioasă, mai bînd cîte o

o gură de apă, dar mult și cu o poftă de-ți venea să-i ceri bucata din mână.

5 Într-una din seri el rămase deodată nemișcat și cu ochii țintă la focul ce ardea în fața lui, apoi se ridică cam cu anevoie, ca să se depărteze, dar făcu șovăind cițiva pași și căzu ca trăsmit pe spate.

Tovarășii lui rămaseră și ei nemișcați și privind strimtorați la mine.

10 — Ce-i asta!? întrebai, cuprins de un fel de spaimă dureroasă.

— Nu e nimic! răspunse Dinu, un bătrîn blajin. Așa-i vine, așa-l apucă citeodată. I se împăingenesc ochii, îi vine un fel de sfirșeală și cade-n nesimțire, dară iar îi trece.

15 — Munte de om ca el! zisei eu.

— Și om bun ca pînea lui Dumnezeu, și harnic, și priceput la toate, adăugă Nae, tovarăș la bine și la rău, de-i gata să sară-n foc pentru orișicine.

20 Eu mă plecai, ca să-i dau vreun ajutor, deși nu prea știam ce-ar fi trebuit să-i fac.

— Lasă-l, domnule! grați bătrînul. Cu voia lui Dumnezeu sînt toate.

25 — Dar, întîmpinai, cum i-a venit asta? O are de mult? O avea și-n copilărie?

— Bea, domnule, răspunse bătrînul, bea de topește pămîntul, cum îl vezi mîncînd, așa bea cînd apucă.

— Nu mai bea, întîmpină Tudor, îți spun eu că nu mai bea, dar trebuie să aibă tot omul vreun păcat. Prea ar fi cu multe dacă n-ar avea-o și pe asta.

30 — Cum o fi, așa să fie, urmă bătrînul, și te rog, domnule, să ai, după ce-și va fi venit în fire, milă de el și să te faci că n-ai văzut, că nu știi nimic.

N-avea nevoie să mi-o ceară aceasta.

35 Îmi era milă de el și mult aș fi dat să pot găsi leac pentru boala lui; adeseori îmi dedeam silința să-l mîngîi și totdeauna îl cruțam, căci nenorocirea îl sfîntește oarecum pe om.

40 El o simțea aceasta și nu voi uita niciodată cum își îndrepta ochii cei mari asupra mea, ca și cînd ar fi voit să-mi zică: „Să știi că sînt gata săsar pentru tine și-n foc, și-n apă“.

Toamna am suspendat lucrările, mi-am regulat socotelile și mă pregăteam de plecare, cînd m-am pomenit cu Anghel — spălat, ras și-mbrăcat ca de sărbătoare.

5 — Știu, boierule, că ești om bun, îmi zise, și te bucuri cînd poți să scoți pe altul din nevoi; n-o să te supăr dară dacă te rog să-mi faci un mare bine.

— Ce e, Anghel? îl întrebai, bucurîndu-mă că pot să-l ajut.

10 — Să vezi, răspunse el, luînd-o, cum e obiceiul românului, de departe. Tata, fie iertat, a murit de mult, abia îmi mai aduc aminte de el, și ne-a lăsat partea lui, o casă și patru pogoane de pămînt. Mama, văduvă, 15 săraca, a mai dus-o mult, dar a murit și ea sînt acum cinci ani. Fiîndcă nu ajunsesem încă să mă însor și n-aveam cu ce s-o îngrop și să-i fac grijile, s-a găsit un om al lui Dumnezeu care m-a ajutat cu optzeci de lei, mulțumindu-se să-i las în chirie cele patru pogoane pînă ce nu-i voi fi plătit banii.

20 — Și i-le-ai lăsat cinci ani de-a rîndul? îl mustrai eu.

Îți dai tu seamă că și-a lua banii înzecit?

— Numai dreptul și l-a luat, întîmpină el liniștit. Vinovat sînt eu, care l-am lăsat să aștepte.

25 — Dar tu ești om harnic și cu virtute, urmaș; se vede că bei tot ceea ce ciștiți.

El iar se uită pe sub sprîncenele lui dese la mine.

30 — Da! boierule, am băut, zise. Cum să nu bea omul cînd muncește toată ziua din greu și nu are cu ce să-și omoare foamea!? Și-o-neacă bînd, și cu măsură, și fără măsură. Dar asta a trecut, urmă el, ridicînd glasul. Sînt acum om cu rost, am nevastă, și ce nevastă, boierule!? și copil, ce copil!? Dacă ar fi să crap și nu mai beau!

35 — Ai copil? Băiat ori fată? Și cum e, Anghel, bine, voinic? întrebai cu oarecare sfială.

Anghel se turbură.

— Știu de ce mă-ntrebi, grați dînsul gîngăvind. M-a ferit Dumnezeu să nu văd și-n el răul de care sufăr“.

40 — Bine, Anghel, întîmpinai eu înduioșat, nu e oare leac pentru boala ta? Să vii la iarnă pe la mine, ca să te arăt la vreun doctor de cei mari.

Anghel suspină din greu.

— Dac-ar mai fi și asta, prea multe-ar fi, grăi dînsul. Nu-i vorbă de mine, că o duc eu și așa, dar mă-ngrozesc de gîndul c-ar putea să mă vadă și fata, și greu de tot i-ar fi, că mult ține la mine. Dar mă-ntorc la rugă-mîntea mea: am adunat vara asta patruzeci de lei; mai dă-mi patruzeci, ca să-mi iau pogoanele și să intru-n rîndul oamenilor, iar la primăvară-ți fac trei-zeci de zile la bina.

— Asta o vom vedea la primăvară, îi zisei. Deo-camdată mi-e destul să te știu om cu patru pogoane.

Trei zile-n urmă, cînd am plecat, Anghel mi-a ieșit beat în cale.

— Să nu te superi, boierule, îmi zise el gingăvind rău de tot. Mi-am luat pogoanele și nu m-ar crede nimeni că mă bucur dacă nu m-ar vedea beat. Dar să știi că-ți sînt datornic și cît voi trăi n-am să te uit.

Primăvara viitoare, cînd am reinceput lucrările, îl căutam pe Anghel printre oameni.

— L-a iertat Dumnezeu, grăi Dinu, bătrînul cel blajin. S-a dus acum trei săptămîni la Ialomița să tragă cu plasa și, apucîndu-l pe țărîmure, a căzut în riu și s-a-necat.

— Bine, dar ceilalți, care erau cu el?

— Cine să se pună-mpotriva voinței lui Dum-nezeu!

O VINĂTOARE CU ROST

— O vînătoare de lupi! grăi d-l Mancea, urmîndu-și în toată tigna cina ce i se gătise în pripă.

Făcuse un drum de trei ceasuri și mai bine cu tră-sura, la aer curat și cu coșul ridicat, și avea multă poftă de mîncare.

— Da, boierule — îi răspunse Costea, vechilul moșiei — s-a abătut de cîtva timp pe aici o haită de lupi, care face multă stricăciune, și d-l prefect a rînduit, ca să-i stîrpească, o vînătoare cu gonaci.

D-l Mancea se uită nedumirit la el.

Deși om cam bătrîior, își petrecuse viața mai mult prin orașe decît la țară, unde ieșea numai cînd avea, ca de astă dată, să facă vreo constatare la fața locului; nu prea era dar deprins cu plăcerile vieții de la țară. Vînătoarea, însă, vînătoarea era una din slăbiciunile lui: avea și pușcă cu două țevi, și traistă de vînător, ba se lăuda cîteodată chiar și cu cîte o prepeliță impușcată de dînsul. Vînătoare de lupi însă n-a văzut niciodată. Advocat iscusit, era mare meșter în potrivirea vorbelor și știa toate chițibușurile vieții de la oraș, nu putea însă să-și dea seamă cum se va fi făcînd o vînătoare cu gonaci.

— Cum cu gonaci? întrebă el.

— E mare frumusețe și rar se poate vedea, îi răspunse iar Costea, omul trăit la țară și vînătorul vestit. Se adună vreo douăzeci, treizeci, fie chiar și mai mulți

pușcași, și vătășii ridică de prin împrejurime vreo două, trei sute de săteni. Pușcașii ies seara în pădure și petrec noaptea la pădurărie ori stînd de vorbă pe la focuri, iar în zori de ziuă se înșiruie alegîndu-și fiecare cîte un loc potrivit, unde stă la pîndă. După ce ei s-au așezat astfel, sătenii, risipiți în cealaltă parte a pădurii, pornesc înainte chiuind și dînd cu ciomegele în copaci și-n tufiș, ca să-i sperie pe lupi și să-i gonească spre pușcași, cari trag în ei.

— Dar dacă lupii nu se sperie, ci se dau la oameni? întrebă d-l Mancea cam îngrijat.

— Se sperie, boierule, și fug spre pușcași, îl îndreptă Costea.

— Dar dacă pușcașii nu-i nimeresc și se aruncă la vreunul dintre ei? întrebă iar d-l Mancea.

— Del grai Costea. Trebuie să-l nimerescă. Cine nu știe să tragă nu se pune în calea lupului ori își alege locul în apropierea vreunuia care nimereste cînd trage.

— Cam primejdios lucru! grai d-l Mancea mai mult așa, pentru sine, și-și urmă cîna.

Primejdios, dar tocmai de aceea și ispititor. Cu cît mai mult se gîndea, cu atît mai mult îl bătea gîndul să-și pună și el capul, ca să poată spune c-a luat parte la o vînătoare cu gonaci, c-a mpușcat ori a văzut, cel puțin, mpușcîndu-se un lup.

Nu prea avea, ce-i drept, vreme pentru asemenea petreceri, căci în lumea de azi fiecare ia asupra sa sarcini pe cari nici trei inși nu pot să le poarte bine și clipele se numără și se măsoară; cînd se gîndea însă la noaptea petrecută în pădure, stînd de vorbă împrejurul focului, cînd își închipuia cum pleacă în zori de zi să-și aleagă locul, cum stă la pîndă și așteaptă lupul, cum răsună chiotele gonacilor, cum se ivește lupul speriat și cum se descarcă focurile, cînd se gîndea și cînd și le închipuia aceste, nu mai ținea seamă de multele lui treburi.

— Care va să zică, poimîne seară ieșiți la pădure? grai dînsul în cele din urmă.

— Da, boierule, răspuse Costea, și dimineața se porneste goana.

D-l Mancea iar stete pe gînduri.

Perdea două zile dacă rămînea — una înainte de vînătoare și alta la vînătoare. Nu, prea era mult.

Și totuși...

El era om mărunț, îndesat și cam gras, dar se ținea încă bine, și după ce se sculă de la masă, se plimbă cîteva timp călcînd apăsător, încît scîrțiau pe ici, pe colo podelele sub pașii lui.

— Și d-ta ai mai văzut lupi? întrebă într-un tîrziu.

— Nu numai c-am văzut, dar am și mpușcat vreo șase, îi răspuse Costea.

Adevărul era c-a mpușcat doi, dar cine-a mpușcat doi n-ar fi adevărat vînător dacă n-ar zice cel puțin șase.

— Care va să zică, tragi bine.

— Așa mi se pare.

Mare ispită!

Să te gîndești la ce se gîndea d-l Mancea, să-ți închipuiești ce-și închipuia el și să mai știi și că ai lingă cine să-ți alegi locul, și tot să mai stai pe gînduri?

Om al datoriei, însă, d-l Mancea era hotărît să plece îndată ce va fi făcut constatările pentru care venise, și așa ar și fi făcut dacă viața omului n-ar atîrna și de la împrejurările în care se petrece.

Obosit de drum, el a dormit bine, și ziua următoare s-a sculat cam tîrziu. La prînz a mîncat apoi bine, după masă se simțea cam moleșit și iar a mai tras un pui de somn. Fără de voie dar și astfel pe nevinovate, s-a pomenit că ziua, și altfel scurtă, e trecută fără ca el să-și fi făcut treaba și că e nevoie să mai steie și mine.

„Ce să-mi fac!? își zise deci. Nu-mi rămîne decît să mai stau. Pentru o zi n-o să se prăpădească lumea.“

Oamenii ca d-l Mancea ori fac un lucru cu tot rostul lui, ori nu-l fac de loc. Dacă era dar vorba să ieie parte la vînătoria de lupi, trebuia să-și facă toate pregătirile. Pușcă cu două țevi avea, și traistă avea. Costea i-a mai căutat de prin vecini o pereche de cizme, un cuțit de vînătoare și o scăpărătoare. Seara, cînd au plecat la pădure, era vînător în puterea cuvîntului și

nu-i mai rămânea decît să-și facă rost de un vecin pe care să se poată răzima cu toată încrederea.

Costea-l înțelegea.

5 — Las' pe mine, boierule, îi zise. Eu cunosc pădurea și-ți aleg un loc de-ți vine lupul drept în față.

D-l Mancea se cutremură puțin.

— Dar d-ta unde o să stai? întrebă el.

— Tot acolo, ceva mai la dreapta, răspunse Costea, și printre noi nu scapă.

10 — Dar dac-ar fi să apuce la stînga? întrebă d-l Mancea cam cu jumătate de gură.

— Grija mea, îl incredință Costea, îți găsesc eu și din partea aceea vecin care trage tot așa de bine ca d-ta.

15 „Fie chiar și ceva mai bine“, grăi d-l Mancea în gîndul lui.

Și totuși, mergînd spre pădure și urcînd coasta, el era bătut de fel de fel de gînduri, căci multe i se pot întîmpla unui om la o vînătoare de lupi. Era însă frumos așa pe-nserate prin pădure și încă mai frumos după ce au ieșit în poieniță, unde se afla conacul de vînătoare al d-lui Baldac, locul de întîlnire al pușcașilor.

25 Erau aici de toate, și de ale mîncării, și băuturi, și cafele, și culcușuri pentru vreo cincisprezece inși, masă întinsă și paturi așternute, încît tot să trăiești. Cui îi mai trecea însă prin minte și somnul, cînd focurile pîlpăiau la marginea pădurii și povestirile nu se mai sfîrșeau — una mai și mai decît cealaltă.

30 Nu degeaba sunt vestiți vînătorii în ale poveștilor pline de haz. Stînd așa împrejurul focului, ei își petrec timpul spuînd fiecare ce-a pățit ori ce a auzit de la alții, pățite și nepățite, și cel mai prețuit e cel ce știe să le toarne mai cu coarne. D-l Mancea, deși meșter
35 în potrivirea vorbelor, sta sfîicios la o parte și asculta și rîdea din cînd în cînd cu multă poftă, dar nu se avînta, căci nu prea avea ce să spună.

Atît era destul pentru ca vînătorii cei adevărați să simță că nu e-n pădure ca popa-n biserică și să-l ieie
40 cam peste picior.

— D-le Mancea, ia mai minți și d-ta una, îi zise în cele din urmă d-l Costică Vidră, subprefectul plășii, un om tînăr, neastîmpărat și bun pentru toate drăciile.

5 — O să-mi vie rîndul după ce-ți vei fi deșertat d-ta sacul, îi răspunse d-l Mancea, care știa totdeauna să deie replica și mai ales aici se socotea mai presus de ceilalți.

10 — Atunci o să-mbătrînim aici — răspunse unul din partea cealaltă — căci sacul lui Vidră cu anevoie se deșertează.

Așa s-a urmat toată noaptea, și bietul de Mancea mereu era luat la țintă, căci, del n-avea ce să caute între oameni care nu erau de seama lui. El nu era însă om care se dă cu una, cu două și știa să le răspundă. Abia prin crepatul zorilor de zi a-nceput să se mai moaie: se apropia timpul ca să-și aleagă locul și vecinii și parcă auzea frunzele fiștînd sub pașii lupilor.

20 Cînd sosi ora fatală, d-l Mancea începu parcă să tremure.

— Acum liniște, grăi d-l Bordescu, un vînător înrăit, care conducea vînătoarea. Vă alegeți cu toții locurile, dar fără de zgomot. Eu o să le dau cînilor drumul, ca să caute urma, și cînd îi veți auzi lefăînd, să știți c-au dat de urmă și se pornește din vale și goana. Să fiți dar cu toții gata. Nu se trage, adăugă el, decît în lup și vulpe: alt vinat e oprit!

D-l Mancea se trase spre Costea, razămul lui.

30 — Dar la stînga pe cine o să-l luăm? întrebă el, cuprins de viuă îngrijare.

— Să fii liniștit, boierule, îi răspunse vechilul. Am vorbit cu d-l Vidră: mai bun vecin nici c-ai putea să găsești.

35 Nu se-ndoaia d-l Mancea despre aceasta, dar vînătoarea de lupi nu e vînătoare de prepelițe și el tremura mai ales după ce Costea îi arată locul în dosul unui stejar bătrîn și se depărtă la dreapta, ca să-și ieie și el locul.

40 Cu cît mai mult se depărtă Costea, cu atît mai apropiată îi părea d-lui Mancea primejdia, căci, del se simțea cam singur în fața lupului. Dar el era, la

urma urmelor, vinător cu rost, avea toate dichisurile: prinse dar inimă, trase cocoșul puștii și înaintă vitejește spre stejar. Din întâmplare, însă, în drumul lui erau niște vrejuri de mure, el se-mpedecă-n ele, căzu cu fața la pământ și — „ponc!” — pușca i se descărcă.

— Ei, comedia dracului! strigă d-l Vidră. Dar ne sperii vinatul!

— Cine descărcă!? strigă d-l Bordescu îndirjit.

— Liniște, domnilor! strigară deodată iar alții cițiva.

D-lui Mancea îi venea să intre în pământ de rușine și, ridicându-se ca pe furie, se ascunse în dosul stejarului și-și puse altă cartușă în pușcă; apoi rămase nemișcat.

Peste citva timp cinii începură să lefăie, goana se porni și pușcașii ridicară cocoșul, toți, afară de d-l Mancea. Era ceva nespus de fioros în lefăitul cinilor și-n chiotele gonacilor cari se apropiau, mereu se apropiu, și el se temea să ridice cocoșul.

— Gata! — îi strigă Costea — ridică cocoșul. Vine lupul!

D-lui Mancea îi venea să fugă; el însă nu putea să se depărteze de cei doi vecini ai lui.

Deodată el se cutremură și ridică cocoșul: „Huști!” prin fața lui, dar nu era lup, ci iepure. Peste puțin iarăși „huști!” la dreapta, o căprioară, apoi „huști!” alt iepure și iar altul, după aceea altă căprioară. Cu cit mai mult se apropiau gonacii, cu atit mai des se iveau afurisitele de lighioane, cari din depărtare i se păreau lupi în toată firea și-l băgau în răcori, însă nu putea să tragă.

„Cine dracul m-a pus să mă bag în dandanaua asta? își zise el în cele din urmă, ștergindu-și sudorile. Cum m-am lăsat eu ca să fiu prostit de dobitocul acela de Costea!? Vinătoare de lupi mi-a trebuit mie!?”

Era, cu toate acestea, mulțumit c-a știut să se stăpânească și n-a descărcat, ca să se facă încă o dată de rușine.

Îi era însă destulă și rușinea pe care o pățise.

După ce gonacii s-au apropiat, era lucru lămurit că-n valea bătută de dinșii n-a fost nici un lup.

— De fost au fost — grăi unul cu răutate, — dar i-a speriat Mancea descărind înaintea de vreme.

Ține-te apoi! Oamenii se duc la vinătoare ca să-și petreacă. Nici un lup, nici o vulpe măcar! Dacă n-au putut să-și petreacă culcind la pământ fiare, tăbăriră cu toții asupra d-lui Mancea, care ridea și el fiindcă n-avea încotro.

Dar n-aveau timp de pierdut cu glume răutăcioase, căci d-nul Bordescu dedia zor să se facă a doua goană în altă parte a pădurii. Dacă n-au fost lupi aici, trebuie să fie acolo; cit mai curînd dar vinătorii trebuia să-și aleagă locurile, în vreme ce pădurarii porniră cu gonacii la vale.

Nu-l mai ardea pe d-l Mancea de vinătoreea de lupi, dar se bucură că scapă cu chipul acesta de gurile rele și se luă după Costea, călcînd cu mare băgare de seamă, ca nu cumva s-o pață din nou.

Nu mai era însă acum ca mai-nainte. Convins în fundul inimii lui că nu sunt lupi prin partea locului, el nu mai tremura, nu era cuprins de fiori în auzul chiotelor și nu se cutremura cînd vreun iepure ori vreo căprioară îi trecea prin față. Se făcuse vinător inimos și ridea-n pumni de lăudăroșia celorlalți.

A și trecut și de astă dată goana fără ca să se fi ivit lupul, și pe cînd ceilalți se întorceau plouați spre conac, d-l Mancea își ținea nasul în sus și-i pișca din cînd în cînd întrebînd aci pe unul, colea pe altul ce face cu pielea lupului.

Cu deosebire supărați erau d-l Bordescu, conducătorul vinătoreei sterpe, și d-l Baldac, care făcuse atita cheltuială degeaba și se mai simțea și rușinat.

— Ei — zise el, ca să-i mai înveselească pe oameni — o să facem după-prinz, așa, mai pe-nserate, o goană pe mîngiere.

— Cum e aia? îl întrebă d-l Mancea pe Costea.

— Pușcă fiecare ce-i iese-n cale, fie lup ori vulpe, fie iepure ori căprioară, fie chiar pasăre, îi răspunse Costea, înveselit și el.

„Dacă e așa — își zise d-l Mancea în gîndul lui — ne prinde noaptea aici și nu mai plec eu nici azi.”

Așa-l ia puhoiul pe om și-l duce de nu mai știe unde o să-l scoată.

Mai ales după ce s-au așezat cu pofta lor de vânători la masa-nărcată și s-au pus, însetați cum erau, și pe 5 băut, nu se mai gîndea nimeni la ziua de mine, și d-l Mancea nu-și mai făcea nici o muștrare pentru că o perde.

Prea era multă voie bună și prea știau vânătorii să spună și să facă multe lucruri cari numai la dinșii se pomenesc, și d-l Mancea ar fi tot stat, deși se ridea 10 din cînd în cînd și pe socoteala lui. Nu știa, biet de el, că cea mai bună a rămas la urmă.

Sala mare în care era întinsă masa era, cum se cuvine, împodobită cu fiare și cu păsări împăiate, cum zicea d-l Baldac, numai din cele împușcate aci prin apropiere, ici un lup, colo o vulpe, mai departe un ris și o pisică-sălbatică, în cealaltă parte un mistreț, iar pe sus vulturi, șoricari, huhurezi, sitari.

— Uite, bree! grăi Vidră. Iată și-o dropie, și-o 20 rață-sălbatică, tot de pe aci de prin apropiere. Vezi d-ta, nu știam că prin păduri se găsește și asemenea vînat.

— Uite colo și-o păturniche, îi zise altul tot în glumă. Aici păturnichile zboară din copac în copac 25 ca porumbeii sălbatici.

— Și de ce să nu zboare dacă are aripi!? întîmpină d-l Mancea, ca să arate că știe și el rostul vînatului.

Vidră trase cu ochiul lui Costea, apoi peste cîțva timp se furișă de la masă, pîndi o clipă, ca să ia păturnichea împăiată, și să iasă cu ea afară, nebăgat de nimeni în seamă.

— Uite, îi zise apoi, după ce se întoarse, așa, mai în taină, d-lui Mancea. Pînă la locul unde o să stăm la pîndă mai e o vale și-un deal. Noi, mai vicleni decît 35 ceilalți, să ne strecurăm frumușel și s-o apucăm înainte, ca să fim singuri dac-ar fi să dăm peste vreun vînat.

Asta o înțelegea d-l Mancea, care știa că-n lumea aceasta numai cu viclenia poți să răzbești înainte. Îi 40 venea însă cam greu să intre în pădure numai așa, el singur cu Vidră.

— Dar pe Costea să nu-l luăm? întrebă dar.

— Ei, fie și el, dar să nu prindă de veste ceilalți, întîmpină Vidră, făcîndu-i lui Costea semn să iasă.

5 Ei își luară după aceea toți trei puștile și se depărtară.

— Încet, grăi Vidră, și fără de zgomot, ca să nu se sperie vînatul.

Înaintară deci, cîteva sute de pași, încet și fără de zgomot.

10 Deodată Vidră se opri ca speriat și trase cocoșul, gata de a descărca.

— Pst! șopti. Stați pe loc.

15 — Ce e? întrebă d-l Mancea începînd iar să tremure și ridicînd cocoșul cu mare băgare de seamă, ca nu cumva să i se descarce iar pușca.

— O păturniche! răspunse Vidră. Uite colo-n copac.

Costea trase și el cocoșul, stăpînîndu-și risul.

Ochii d-lui Mancea se-ndreptară spre copac.

20 În adevăr, sus, pe o cracă, stetea o pasăre măricică, cu capul drept în sus, nemișcată și țanțoșă parcă ar fi voit să zică: „Poftim, trage dacă îndrăznești!”

25 „Aida-de! — își zise d-l Mancea cînd văzu că și Vidră și Costea ridică puștile ca s-o ieie la țintă — așa de prost nu m-a făcut mama ca să v-o las vouă.”

Sprinten apoi cum era, le luă înainte, trase și nimeri, de văzduhul se umplu de fulgi, dar pasărea rămase acolo, de parcă era bătută-n cui.

30 — Ei, comedia dracului! zise el mirat; de nimerit, e nimerită; dar nici nu cade, nici zboară mai departe.

— Te pomenești c-o fi împăiată! grăi Vidră, rîzînd cu mare poftă. Auzi d-ta vîntor care-mpușcă păturniche-mpăiată de pe cracă de copac!

35 D-l Mancea rămase ca-ncremenit.

Toate ca toate, dar asta îl făcea de pomînă.

40 Auzise el vorba că de lucruri la care nu te pricepi să nu te apuci și popă, dacă nu știi să cînți, să nu te faci; o luase însă cam în glumă: acum o simțea în toată puterea ei.

Ce să-și facă însă!? La vânătoare oamenii ies ca să-și petreacă și toate au să și le ierte unii altora: nu-î rămânea decît să-nghită hapul, jurînd în gîndul lui că la vânătoare n-o să mai ieie în viața lui parte.

5 — Mi-o făcuși, asta mi-o făcuși! zise el cu un zîmbet de tot acru. Recunosc că ești mare meșter în drăcii. Dar — adăugă milogîndu-se — între noi să rămîie; cel puțin astăzi să nu li-o mai spuneți și celorlalți.

10 Ba bine că n-are să li-o spună! El nici nu pusese la cale lucrul ca să aibă el însuși de ce să ridă, ci ca să facă pe ceilalți să bufnească de ris, și din dosul copacilor de prin apropiere ieșiră la iveală cițiva care se pusese la pîndă ca să vadă cum se-mpușcă pătornichea-mpăiată de pe cracă de copac.

15 S-a ris, mult și cu poftă, s-a ris în socoteala d-lui Mancea, și d-l Mancea n-avea încotro, rîdea și el, parcă dinadins ar fi tras în pătorniche pentru ca oamenii să se învelească.

20 „Dar, își zicea, de aici înainte n-o să mai mă prindeți“, și băga bine de seamă la tot ceea ce face pentru ca nu cumva să mai pată vreo rușine.

A și sosit cu bine la locul de pîndă, s-a așezat în dosul unui copac și-a ridicat fără de grije cocoșul cînd s-a pornit goana.

25 Peste puțin iar începu să se ivească vinatul, ici un iepure, colo o căprioară, ba chiar și-un vulpoi cu coada lungă, și era mare frumuseță cum se descărcau puștile cînd la dreapta, cînd la stînga.

30 „Da! — își zise d-l Mancea — asta e vânătoare, adevărată vânătoare! n-am ce să zic!

Era mare frumusețe.

Deodată un iepuroi rănit de unul dintre vînătorii de la dreapta o luă cam șchiopătînd înapoi, dar dînd peste gonaci, iar se întoarse zăpăcit drept spre d-l Mancea. Venea ca orbit drept în gura țevii, să-l prinză în brațe, nu alta.

35 — Ei, tu ești al meu, grăi d-l Mancea cu un fel de mîndrie, ridică pușca și-l luă la ochi.

40 — Bagă de seamă ca nu cumva să fie-mpăiat! strigă Vidră.

D-l Mancea tresări ca pișcat de-o viespe.

Suflă și-n iaurt cel ce s-a ars o dată cu păsatul.

— Al pe mine nu mă mai prindeți! zise și-și retrase iute pușca, lăsînd iepurile să-și urmeze drumul spre Vidră, care-l și culcă la pămînt.

Abia acum se dezmetici d-l Mancea.

„Nu! — își zise — cît mai trăiesc pe lumea asta, la vânătoare n-o să mai mă duc.“

PRECUPEȚUL

I

O începuse băiețandru de patrusprezece ani, ajunsese om cu mustața căruntă, dar dac-ar mai fi trăit cit a trăit, tot cu cobilița pe umăr și-ar fi petrecut viața, căci altfel nu putea să se închipuiască el însuși pe sine.

Umblau și cu zarzavaturi, și cu fructe, și cu ouă, și cu păsări, și cu brinzeturi, ba primăverile chiar și cu ghiveciuri de flori el și doi-trei băieți aduși din satul lui, și cu anevoia s-ar fi găsit prin mahalaua de la Matache Măcelarul cineva care nu cunoștea pe Barbu Olteanul de la Pitești, cum el însuși își zicea în glumă.

De strigat, nu mai avea nevoie să strige, căci era așteptat la casele lui, unde i se spunea de azi ce are să aducă mâne și mare minune ar fi fost să uite vreodată pe cineva.

Nu uita nici cit are să ieie de la fiecare și de aceea dedea și pe credit și se bucura dacă lua simbetele deodată mai mult.

După-amiazăzi, cînd ieșea cu fructe ori cu flori, punea sorț cu carat, și nu mai umbla, ci-și căuta un loc potrivit, fie la vreo răspintie, fie pe bulevard, fie în Podul Mogoșoaiiei.

Frumoasă viață.

Diminețile te întâlnești ici cu un vechi cunoscut, colo cu altul și poți să-i faci fiecăruia cite o mică plă-

cere, iar după-amiazăzi stai și te uiți la lumea ce se străcoară prin fața ta, vezi și înveți o mulțime de lucruri și nu-ți perzi timpul degeaba, căci mai și pică totdeauna cite ceva, un leușor, doi, destul pentru omul ce se mulțumește cu puțin.

Era, cu toate acestea, în zimbetul lui binevoitor, în mișcările lui molatice, în vocea lui slăbită, în ochii lui obosiți, în întreaga lui ființă ceva ce te făcea să-l întrebi: „Cum o mai duci, Barbule?“ „Bine, răspundea el, îmbătrinesc și eu.“

Avuse viață și mai frumoasă cînd nu trăia numai singur, cu cei doi-trei băieți aduși din satul lui.

Trimitea atunci băieții cu coșurile, iară el stetea toată ziua la ghereta ce-și făcuse în gura pieții, la podul Dimboviței, în vreme ce Ana, nevasta lui, purta acasă grije de copii și spăla pentru boieri.

Ce era cînd să întorcea serile acasă și numărau împreună cu Ana banii și făceau socoteala ciștigului? Ce era mai ales duminicile și zilele de sărbători după-amiazăzi, cînd se îmbrăcau curat, încît lumea se uita după dinșii, își luau copiii și se duceau mai la dulap, mai la căișori?

Trei erau copiii, doi băieți și o fată, dar copii să-ți se umplă ochii de lacrimi cînd îi vezi, și aveau Barbu și Ana pentru cine să ostenească și să-și tragă de la gură ca să adune, căci/nu e în lumea aceasta nimic mai dulce decît bucățița pe care o pui la o parte pentru copiii tăi.

Adunaseră așa, para cu para, patru mii de lei și nu le mai lipseau decît citeva sute pentru ca să implinească miia a cincea și să se întorcă apoi la satul lor, să-și cumpere un locșor, să-și zidească o casă și să trăiască ei și copiii lor ca oameni între oameni.

Degeaba, viață de om e numai la sat, unde oamenii sunt legați unii de alții ca boabele pe ciorchină. Asta o știa mai bine decît orișicine el, care trăise atîta timp la oraș și cunoștea toate părțile ascunse ale vieții orașenești.

S-a îmbolnăvit însă de diferie băiatul mai mare și s-a prăpădit, iar peste cinci zile a murit și fata, care luase boala de la el. Fie apoi de inimă rea, fie pentru

că nu mai avea zile, a murit și Ana peste vreo trei luni, cum mor toți oamenii, și Barbu și-a părăsit ghereta și s-a întors singur cu băiatul în satul său.

Ce făcea însă el așa singur cu un băiat de doi ani la țară? Umbla buimac și fără de nici un rost, neștiind ce să înceapă și mereu cu lacrămile în ochi, iar de băiat se temea, căci nu putea el să trăiască dac-au murit cei mai mari. După cîteva săptămîni dar, și-a lăsat copilul la o verișoară și s-a întors iar la București. Tot era mai cu minte să umble cu cobilițele încărcate de la casă la casă, făcînd treaba cu care era deprins din tinerețe; să întilnea ici cu unul, colo cu altul, mai vedea și mai învăța cîte ceva și-i treceau zilele.

I-au trecut așa și anii, unul după altul, treizeci aproape. Trăia gîndindu-se la viața pe care a avut-o și la moartea de care nu se temea. Cînd primise vestea că i-a murit și al doilea băiat, nici nu s-a mai dus să-l îngroape, ci i-a trimis verișoarei sale bani să-l înmormînteze. Îngropase el destul! Așa numai, sările și dumineca după-amiazăzi, cînd n-avea altă treabă, stetea și se întreba cum i-ar fi băieții și fata, cum ar fi Ana lui dac-ar mai trăi, cum i s-ar fi petrecut viața dacă s-ar fi dus cu toții la țară.

Ținea, cu toate aceste, la viață, căci știe omul să-și găsească mîngiere în lume și se făcea din ce în ce mai zgircit, deși n-avea nevoie să mai adune și nu știa ce are să facă cu ceea ce adunase.

Și prinseseră însă copiii slăbiciunea și se țineau droaie după el mai ales după-amiazăzi, cînd ieșea cu fructe. Era destul să se apropie unul de el și să-l întrebe: „Ce mai faci, Barbule?“ pentru ca să le zică tuturor: „Ia și ție una“.

Cea mai mare mulțumire a vieții lui era să steie cu copii și mai ales cu fetițe de vorbă și să le spună cum a avut și el nevastă și copii, cum îi era nevasta, cum îi erau copiii, cum trăiește acum singur, singurel. Dacă se nimerea cîte una mai prostuță, care se înduioșa și începea să-și șteargă lacrămile, așa zgircit cum se făcuse, era în stare să-și deșarte coșurile, și-și trăgea apoi de la gură, ca să pună la loc ceea ce a dat.

Inima-l trăgea dar mai ales la case cu copii și era mare fală pentru el să întilnească oameni cărora putea să le zică: „De, te știi de cînd erai copil!“

Erau, nu-i vorba, și oameni care, văzîndu-l așa mereu între copii, îl luau drept un fel de nebun, dar numai nebun nu e cel ce știe să găsească în lume ceea ce se potrivește cu firea lui.

Se poate oare ceva mai frumos decît să te duci ani de zile de-a rîndul la case unde copiii îți ies voioși în cale, iar părinții lor te primesc ca pe un vechi și bun om al casei? Te ții și tu de cineva, ai pe cineva, iei parte la bucuriile și la durerile altora, te știi om între oameni.

Era, abunăoară, una dintre multe, cocoana Zinca, fata plăpumarului din strada Berzii, colț cu Matache Măcelarul. O știa încă de fetișcană, jucase, așa, mai pe la margine, la nunta ei. Îl știa dar și pe cuconul Costache, bărbatul ei, încă din ziua căsătoriei lui. Le știa copiii, unul după altul cînd, o fată, apoi un băiet, alt băiet și încă două fete. Și multe parale luase de la casa din colț, căci Costache era om lacom și știa să aleagă, deși nu prea putea să se întindă, că zestre luase numai casa, iar la Căile Ferate, unde era în slujbă, lua la început numai 140 de lei și nici în timp de 16 ani nu s-a urcat peste 200. Erau însă două perechi de case în curte și se strimtorau în cele din fund ca să ieie chirie de vreo 800 lei de la cele din față. Și asta însă numai la început, pînă ce nu li s-au sporit copiii și nu s-au dărăpănat casele din fund. Sănătate să fie însă, căci cu ea răzbește omul harnic prin toate nevoile, și harnică era cocoana Zinca, cum e toată femeia care-și iubește soțul și copiii.

Prea era însă lacom coconul Costache și se îngrășase, încît gifăia și bea mereu la apă și-a tot beut pînă ce n-a început să slăbească și-a căzut în cele din urmă la pat.

Biata cocoana Zinca! Toată nădejdea și-o punea în Frosa, fata cea mare, care era de cincisprezece ani, căci Tache, băietul mai mare, umbla la gimnaziu, Nae, fratele lui, era în clasa a patra la „Cuibul cu Barză“,

iar celelalte două fetițe erau încă mici, nu ajutor, ci sarcină.

Barbu, cînd venea diminețile, răsuflea o dată la porțiță, apoi deschidea încet, ca să nu facă zgomot, și înainta cu băgare de seamă spre bucătărie, unde o găsea pe Frosa. Nu întreba nimic, căci era destul să se uite în ochii ei ca să știe cum merg lucrurile în casă.

Simbătă, cînd Frosa a voit să facă socoteala săptămînei, ca de obicei, el și-a ridicat coșurile și-a plecat. Era grăbit.

— Lasă, îi zise, că ne înțelegem cu cocoana Zinca. Ce păcate!? N-o să fug eu.

Știa dînsul ce va să zică un bolnav la casă: dai la doctor, dai la spițer, dai și pe altele și în curînd ajungi să nu mai ai de unde lua. Mai era apoi și slăbiciunea lui de a lăsa să se adune, ca să ieie mult deodată.

A trecut dar și săptămîna a doua, și a treia fără ca să se fi înțeles cu cocoana Zinca, iar în timpul săptămîinii a patra a murit coconul Costache, cum murise și Ana și cum mor toți oamenii.

— Aoleul Bănișorii mei! — grăi Barbu cînd văzu praporul la intrare și nu mai îndrăzni să intre, ci-și așează coșurile jos, se lasă lingă ele și începu să se bocească.

Ar fi rămas acolo pînă seara, dar erau ceilalți mușterii care-l așteptau și erau băieții cărora trebuia să le umple iar pe la nouă coșurile.

Ar fi voit să se întoarcă pentru ca să-l vadă pe mort, să vie la priveghi, să ieie, fie măcar și numai așa, pe la margini, parte la înmormîntare: cine era însă el, ce îi era lui Costache ori cocoanii Zinchii ca să îndrăznească!? Abia a cincea zi a dat iar pe acolo cu coșurile pline, parcă nu s-ar fi întîmplat nimic.

— Lasă, cocoană Zinca, grăi dînsul cînd văduva-ii ieși cu ochii plini de lacrimi în cale. Mie să nu-mi spui nimic, că eu te știu de cînd erai fetișcană și le înțeleg toate și fără de vorbe. Se întîmplă. De ce-ar mai trăi omul pe lume dacă n-ar fi și de aceste!? Să te bucuri că n-ai rămas singură, ci cu casa plină de copii.

— Dar ce să fac cu ei!? se tîngui dînsa, care aflase de la prietenii răposatului că n-o să poată lua penziune mai mare decît de vreo nouăzeci de lei pe lună.

— Ce să faci cu ei!?

Asta era o întrebare pe care Barbu n-o putea s-o înțeleagă.

Om voinic, el se îndreptă, încît părea și mai voinic, și-și trase o dată cu mina peste mustața mare, oarecum gata de a se avînta.

— Ce nu e omul în stare să facă pentru copiii!? îi zise. De asta să nu te plîngi! Sănătoși să fie, că te miri cum cresc și să fac oameni. Asta n-o știe nimeni mai bine decît mine, care n-am altă treabă decît să mă uit la ei.

Precupeț din fire, el se gîndea și la gologanii pe care avea să-i ieie. Nu o dată i se opriseră ochii asupra caselor din fundul curții, care, deși acum rău dărăpă-nate, ar fi fost destul de bune pentru el și pentru băieții lui. Le mai dregea și plătea chirie puțină aici, la loc minunat, în mijlocul mușteriiilor săi. Mai avea apoi și curte largă și grădină mare în fund. Casele în care locuia cocoana se aflau la dreapta porții, iar la stînga, unde fusese atelierul răposatului plăpumar, mai era loc pentru alte părechi de case încă mai mari. El n-a îndrăznit însă să vorbească, deoarece Costache nu s-ar fi împăcat cu gîndul ca mereu să-i intre și să-i iasă prin fața casei băieții cu coșurile și carele cu zarzavaturi ori cu poame. Acum însă voia să profite de strîmtoarea în care se afla văduva.

— Uite — urmă el trăgînd mișelește cu ochiul — să-mi dai casele din fund, căci pentru mine și pentru băieții sunt destul de bune. O să le mai dreg și-ți dau și chirie dacă-mi dai voie să-mi fac într-un colț și beciul pentru zarzavaturi. Mai ai apoi și folosul că nu ești singură în curte și-ți mai fac băieții cite-o treabă.

Cocoana Zinca răsufle mai ușor: mai ales gîndul că n-o să fie singură în curtea care acum îi părea prea de tot largă și goală o adimenea și-i dedia cu dragă inimă casele din fund și fără de chirie.

— Bine, Barbule, îi zise ea. O să socotim chiria în zarzavaturile pe care mi le dai.

— În zarzavaturi, în bani, tot acolo vine, îi răspunse Barbu, care știa că tot el o să fie cel ce ciștigă.

Nu știe însă nimeni unde se oprește după ce s-a pornit o dată.

N-ar fi crezut Barbu c-o să o scoată atât de ușor la capăt cu cocoana Zinca, și gîndul nu-i mai era la coșuri și la mușterii, ba nici chiar cu copiii pe care-i întilnea nu mai stătea de vorbă, ci-și făcea mereu socoteala cit o să-l coste beciul pentru zarzavaturi și reparaturile la casele din fundul curții.

Chiar ziua aceea după-ameazi n-a mai ieșit cu coșurile, ci s-a dus să facă măsurături la fața locului și să chibzuiască și să facă socoteli.

Cu cit mai mult se gîndea însă, cu atât mai rău se incurca.

La Matache Măcelaru se întilnesc nu mai puțin decît șapte străzi, și pretutindeni pe la răspîntii stăteau recupeții și cu coșurile lor, otreii cu mărunțișuri, italienii cu bricege și cu foarfeci, circpacii, văcsuitorii și fel de fel de alți oameni ce caută gologani: aici trebuie să se facă odată piață.

— Uite, cocoană Zincă, ce m-am gîndit eu... grăi dar Barbu peste cîteva zile. Fără de beci pentru zarzavaturi nu fac nici o treabă. Beci trebuie să fac și n-am făcut nici o treabă dacă nu-l zidesc și nu-i pun acoperiș, fie macar și numai de trestie. Îmi mai trebuie apoi și o cămară pentru poame. Ca să mă folosesc de același acoperiș, mi-am gîndit s-o fac deasupra beciului. Dacă e așa, de ce să mi-o fac în fundul curții, într-un colț ascuns? Ce-ar fi dacă ne-am înțelege să fac o prăvălioară colea lingă poartă, la stradă, în față loc de vinzare, în dos cămară pentru poame, iar dedesubt beci pentru zarzavaturi? Nu te mai supără nici băieții cînd ies cu coșurile, nici carele care nu mai intră în curte.

— Fă ce știi, Barbule, răspunse cocoana Zinca, nu mai să ai din ce să faci.

— Păcatele mele, întîmpină Barbu, atîta tot voi fi avînd. Nu te uita că mă vezi așa în cămașe. Aveam cinci mii de lei sint acum vreo treizeci de ani, cînd mi-am părăsit ghereta, iar de atunci tot am adunat.

Altele sunt care-mi lipsesc mie, nu banii. Iar pentru socoteală o să ne potrivim noi. Prețuiește locul și de zece ori cit banii pe care îi bag în el și-o să prețuiească peste cîteva ani înzecit ca astăzi. Ori îți plătesc chirie pentru loc și-mi iau, cînd ar fi să plec, șandramaua, ori îmi socotești drept chirie banii pe care-i cheltuiesc și rămîi după cîteva ani stăpînă.

— Cum crezi, Barbule, grăi cocoana Zinca. Pe mine n-o să umbli să mă înșeli.

— Dar nici n-aș putea, cocoană, îi zise el, cînd le dau toate de la mine și nu-ți cer nimic de la mină.

Avea zor mare omul, căci pomii erau în floare și ținea să fie cu toate gata pînă ce nu ies trufandalele. Și se înviorase iar Barbu, parcă i-ar fi înviat Ana și copiii.

Cum să nu să-nvioroze cînd vedea mereu în gîndul lui prăvălia plină de lume, cămara pentru poame în dosul ei, podul pentru struguri deasupra ei și beciul pentru zarzavaturi de dedesubtul ei.

„Am, își zicea, să țin și portocale, și lămii, și smochine, și stafide, și halva, și măslîne, și brînzeturi.“

„Da! am!“ zicea el și-și făcea planul cum are să-și împartă rafturile și cum are să le așeze, ici una, colo alta, dincolo iar alta. Și cum își făcea planurile, magazia pe care la început și-o închipuise ca un fel de chichi-neată, cam doi pe patru metri, se lărgea mereu, ca să încapă rafturile, încît s-a făcut în cele din urmă, cînd s-au început săpăturile, cinci pe șase metri, prăvălie-n toată regula.

„Ce faci, Barbule?“ își zicea cîteodată, dîndu-și seamă că i se duc toți banii adunați numai el singur știa cum.

„Lasă să se ducă! își zicea însă îndîrjit. În groapă cu mine tot n-o să-i duc, și ce folos aș avea de ei dacă nu mi-aș face acum cheful?“

Nici nu mai putea apoi să iasă cu coșurile.

Nu doară că n-ar fi putut să lucreze zidarii și salahorii și fără de dînsul, dar nu-l ierta firea să plece cînd vedea bucuria copiilor, care cărau și ei cărămizi ca să se ridice cit mai curînd zidirea.

Redacția și Administrația Strada Mântuleasa No. 9 București

Coperta revistei *Albina* (nr. 1 din 7 oct. 1907) în care apare
nuvela *O vânătoare cu rost*

6 VANĂTOARE CU ROST

O vânătoare de lupi!? — grăi d-l Mancea urmându-și în toată țigăna cina ce i se gătise în pripă.

Făcuse un drum de trei ceasuri și mai bine cu trăsura, la aer curat și cu coșul ridicat, și avea multă poftă de mâncare.

— Da, boierule, — îi răspunse Costea, vechilul moșiei — s'a abatut de câteva timp pe aici o haită de lupi, care face multă stricăciune, și d-l Prefect a rânduit, ca să-i stărpească, o vânătoare cu gonaci.

D-l Mancea se uită nedumirit la el.

Deși om cam bătrâior, își potrecuse viața mai mult prin oraș decât la țară, unde ieșea numai când avea, ca de astă-dată, să facă vre-o constatare la fața locului, nu prea era dar deprins cu plăcerile vieții dela țară. Vânătoarea însă, vânătoarea era una din slăbiciunile lui: avea și pușca cu două țevi, și traistă de vânător, ba se laudă câte odată chiar și cu câte o prepețită împușcată de dânsul. Vânătoare de lupi însă n'a văzut niciodată. Advocat iscusit, era mare meșter în potrivirea vorbelor și știa toate chițibușurile vieții dela oraș, nu putea însă să-și dea seamă cum se va fi făcând o vânătoare cu gonaci.

Cum — cu gonaci? — întrebă el.

— E mare frumusețe și rar se poate vedea, — îi răspunse iar Costea, omul trăit la țară și vânătorul vestit. — Se adună vre-o douăzeci, treizeci, fie chiar și mai mulți pușcași, și vatășii ridică de prin împrejurime vre-o două, trei sute de săteni. Pușcașii ies seara în pădure și petrec noaptea la pădurărie ori stând de vorbă pela focuri, iar în zori de ziuă se înșirne alegându-și fiecare câte un loc potrivit, unde stă la pândă. După ce ei s'au așezat astfel, sătenii risipiți în cealaltă parte a pădurii, pornesc înainte chiuiind și dând cu ciomegele în copaci și 'n tufă, ca să-i sperie pe lupi și să-i gonească spre pușcași, cari trag în ei.

— Dar dacă lupii nu se sperie, ci se dau la oameni? — întreba d-l Mancea cam îngrijat.

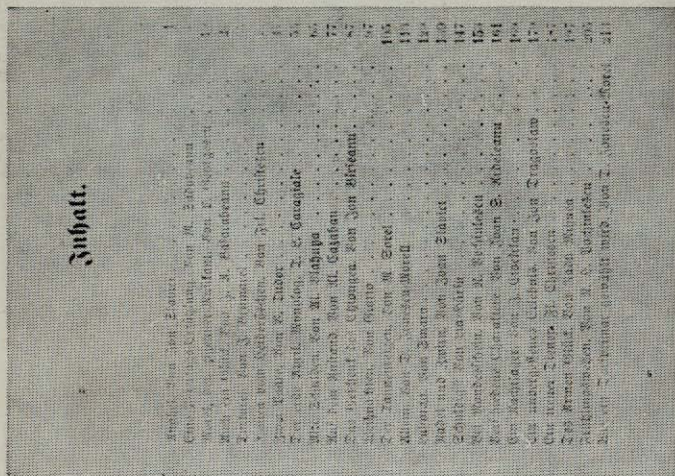
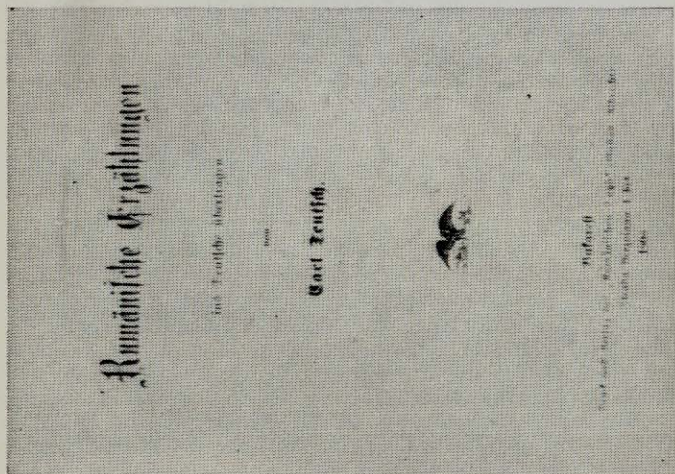
— Se sperie, boierule, și fug spre pușcași, — îl incredintă Costea.

— Dar dacă pușcașii nu-i nimerească și se aruncă la vre-unul dintre ei? — întreba iar d-l Mancea.

— De! — grăi Costea. — Trebuie să-l nimerească. Cine nu știe să tragă nu se pune în calea lupului ori își alege locul în apropierea vre-unuia care nimerește când trage.

Începutul nuvelei *O vânătoare cu rost*

Coperta volumului *Rumänische Erzählungen* (1908) și sumarul. Slavici figurează cu numelele *Anghel* și *Ac și oia*

- După ce erau toate gata, răsufila o dată din greu, ca în ajunul unei lupte îndirjite, apoi deschidea prăvălia.
- „Nu pune mîna! UITĂ-TE, VEZI, ALEGE, DAR NU PUNE mîna! Nu-mi zăpăci lucrurile!”
- Cu asta-și începea ziua și cu asta o ducea într-una pînă ce nu i se deșerta prăvălia.
- Nu se putea împăca cu gîndul că nu se obișnuiește lumea să se astîmpere și să nu strice rinduiala pe care și-a făcut-o el.
- Degeaba! Una e ghereta pusă în gura pieții, în care oamenii nu intră și nu caută decît ceea ce găsesc, și alta prăvălia deschisă în colț la Matache Măcelarul, unde se întîlnesc nu mai puțin decît șapte străzi. Aici vin și intră fel de fel de oameni, cu fel de fel de gusturi, și le fac toate valvirtej, de nu mai știi unde-ți stă capul.
- Cornuri ai, nene Barbule? întrebă un băiat.
- N-am, răspunde Barbu, fără ca să mai aibă timp de a se uita la el.
- Auzi prăvălie, unde nu găsești cornuri! zice băiatul și pleacă.
- Ei, am să aduc! strigă Barbu.
- Acadele ai? întrebă o fetiță.
- N-am, dar o să aduc! mare lucru nu-i! răspunde iar Barbu.
- Ciocoladă nu-i? întrebă una.
- Vanilie n-ai? întrebă alta.
- Iar alta cere zahăr, orez, cafea, sardele, icre, măslin. Cite nu le trec oamenilor prin minte!
- Barbu se uită sperios împrejurul său. Nu putea el să zică și azi, și miine că nu are: prăvălia e pentru lume și neguțătoria n-o faci cum vrei, ci cum o cer nevoile oamenilor ce intră în prăvălie. Dacă l-a pus păcatele să intre în horă, nu-i rămînea decît să joace, cîntînd mereu: „N-am, dar o să aduc!”
- Mai aducea azi una, mine alta și se întindea mereu neguțătoria, încît în timpul verii se făcuse în colț băcănie în toată regula. Mergea lucrul de minune, dar nu prea făcea pentru Barbu, care nu mai era tînăr și nu știa să scrie și să citească. Umblînd mereu de ici și pînă colo, coborînd în beci și urcînd iar scările înapoi,

se simțea adeseori obosit și-l dureau încheieturile. Apoi adeseori se scărpină în creștetul capului și-și zicea cuprins de îngrijare: „Bagă de seamă, Barbule, că te incurci!“ Prea erau multe și nu putea să și le aducă toate aminte; s-ar fi și incurcat dar dacă nu l-ar fi ajutat Frosa, care i le trecea serile în catastif și-i ținea astfel un fel de socoteală, ba, când inghesuiala era de tot mare, ea îi dădea ajutor și în prăvălie.

După-amiazăzi era lume puțină, Barbu se ducea dar în Piața Mare, ca să vadă cum stau prețurile și să-și cumpere marfă. Lumea însă, așa puțină, tot făcea gură.

— Auzi d-ta prăvălie care stă închisă tocmai când ai nevoie de ea!?

— Lasă, nene Barbule, îi zicea Frosa, nu închide prăvălia, că stau eu pînă ce nu te întorci.

O făcea cu plăcere, pentru harul lucrului; vecinele însă și cunoștințele și rudele erau scandalizate.

— Auzi d-ta femeie care nu se simte, zicea una. Abia i-a murit bărbatul și uită c-a fost funcționar și om cu vază-n lume.

— Săracul Costache! zicea alta. N-ar avea odihnă-n mormint dac-ar ști că fata lui e dată slugă la prăvălie.

— Trage la teapă, adăuga iar alta. Se vede că e fată de plăpumar: pentru un ciștig de cițiva gologani își batjocorește fata.

Se-nșelau, căci nu era la mijloc nici un gologan. Barbu nu era om care dă și nici prin gînd nu-i trecea că ar trebui să-i deie Frosei ceva pentru că face și ea treabă în prăvălie, trece la catastif și poartă socoteli. De ce ar fi și avut să-i deie? Nu era slugă, ci le făcea toate pentru plăcerea ei, ca să-nvețe ceva, să nu-și piardă timpul degeaba și să-i fie casei de folos, căci, la urma urmelor, cu cît mai bine mergea neguțătoria, cu atît mai virtos se urca prețul caselor.

După ce au venit dar vacanțele mari, băieții amîndoi, nemaiavînd nici o treabă, steteau și ei în prăvălie, tot pentru plăcerea lor, și Barbu se bucura că poate să mai răsufle și să mai steie de vorbă cînd se ducea în piață, ici cu unul, colo cu altul, și să vadă și să învețe cite ceva, cum era obișnuit.

Îl dureau și acum încheieturile, mai ales cînd se schimba vremea.

„Se vede că nu e numai oboseala, ci și bătrînețea“, își zicea el, aducîndu-și aminte de timpurile cînd alerga pe lapoviță cu coșurile încărcate. Tot nu se astîmpăra însă.

Avea în prăvălie scrobeală, și albă și albastră, și era lucru firesc să ceară și cărbuni de călcat cine cumpără scrobeală. Lucru mare nu era să cumpere o-ncărcătură de cărbuni și ciștiga sută-n sută, căci cheltuielile nu i se sporeau.

De la cărbuni apoi pînă la lemne nu e prea mare săritura.

„Nu e oare păcat — îi zise într-una din zile un prieten — să ai o frumusețe de curte ca aceasta și s-o lași goală? De ce să nu vinzi și lemne cu kilogramul? Poți să le dai mai ieftin decît alții, că nu ți se sporesc nici cu aceasta cheltuielile.“

Barbu nu zicea nimic, dar gîndul acesta îl rodea și slăbiciunea bătrînețelor în cele din urmă, l-a¹ lăsat să fie momit. Cumpăraseră și el lemne cu kilogramul și știa ce bine îi pare omului sărac cînd le găsește ceva mai ieftin.

Acum însă tot și-a pus cocoana Zinca piciorul în prag.

Prea se-ntindea Barbu în curtea ei, parcă el ar fi fost stăpîn într-însa.

Învoiala era ca el, timp de șase ani, să nu plătească nici o chirie, iar după aceea să se învoiască și pentru prăvălie, și pentru casele din fund, cum vor putea.

„Nu vezi că te-a înșelat, cocoană!? îi ziceau concurenții lui. Îi este ușor să vîndă ieftin și să ne sărăcească pe noi dacă nevastă n-are, copii n-are, trăiește ca un golan și-l mai ții și d-ta de pomână, ba îi mai dai și copiii d-tale de ajutor!?“

N-ar fi ținut, poate, cocoana Zinca seamă de asemenea vorbe, dar vacanțele erau pe sfîrșite, băieții trebuiau să meargă iar la școală și dînsa n-avea din ce

¹ În text: s-a.

să le plătească taxele și să le cumpere haine, încălțăminte, cărți și celelalte ce se mai cer la școală.

Abia acum își dădea dar seamă că era mai cuminte dacă se învoia cu Barbu ca abia peste zece ani să rămâie dînsa stăpînă și să-i mai deie și chirie cel puțin pentru casele din fund.

Lucrul acesta putea în gîndul ei să-l facă Barbu și acum, căci vorba fusese ca el să vîndă zarzavaturi, poame, flori și brinzeturi, iar el mai vindea și altele, mai era ajutat și de copii, ba voia să deschidă și magazia de lemne.

Pentru asta tot trebuia să plătească ceva.

Barbu să plătească!?

El se uita lung și dus pe gînduri la dînsa.

III

— Să-ți pară bine, cocoană, dacă nu-mi pare mie rău, îi răspuse el. Îi fi zicînd că mi-e mare cîștigul, că-mi știi socotelile: cu cît mai mare e, cu atît mai mult să te bucuri, căci cu atît mai multă chirie o să iei peste cinci ani.

— Peste șase, îl intrerupse ea.

— Ei bine, întîmpină el, unul e început și ca trecut. Și dacă merge bine magazia de lemne, mine-poimîne te pomenești că vine vreunul să mă scoată cu preț bun din curte. Să zici: „Doamne, mulțumescu-ți că s-a găsit cineva care îmi¹ ridică prețul locului“.

— Ce știi eu cum au să vie lucrurile peste cîtiva ani? grăi cocoana Zinca. Sunt strîmtoarăta acum și nu pot să aștept plîna atunci: uite, am să-mi trimit copiii la școală și nu știu de unde să iau ceea ce le trebuie. O sută de lei e pentru mine acum mai mult decît o mie peste cîtiva ani, după ce voi fi scăpat de grija lor.

— Asta e altceva, răspuse Barbu mai muiat. Ia să ne mai gîndim și să vedem cum s-ar putea potrivi lucrurile ca să fie bine.

Cu cît mai mult se gîndea însă Barbu, cu atît mai virtos se îndărătnicea în gîndul de a nu da nimic.

„Nu! își zise în cele din urmă. Cu păcatul acesta n-o să-mi încarc sufletul.“

Îi rîdea inima cînd îl vedea pe Tache făcînd treabă în prăvălie. Se învirtea ca prisnelul, nu-i mai stetea gura, le știa toate unde stau, nu uita nimic și nu obosea niciodată.

„Ce o să iasă asta cînd va fi de douăzeci de ani!?“ își zicea adeseori și se bucura în fundul inimii lui că prin el ar putea să scape și de grijă, și de osteneală.

— Cocoană Zincă, grăi dînsul peste cîteva zile. Știi ce mi-am gîndit eu? Ca să nu mai fie vorbă, haid' să facem tovărășie și la magazia de lemne, și la prăvălie: eu cu capitalul și d-ta să-mi dai băieții și fata, ca să împărțim cîștigul în două — mult, puțin, cît o fi.

— Eu să-mi iau băieții de la școală!? răspuse ea adînc jignită.

— Asta n-am zis-o și nici nu vreau s-o zic, răspuse el. Dacă-mi ceri însă chirie pentru curte, nu mai deschid magazia de lemne, căci n-aș putea să vînd destul de ieftin, iar dacă ar fi să-ți plătesc chirie pentru casă, îmi stric rostul prăvăliei, că nu mai pot să vînd cu prețurile de pînă acum. În loc dar de a-ți da chirie, îți fac parte din cîștig, iar pentru ca partea să-ți fie mare, dă-mi ajutorul pe care-l cer.

— Tot acole vine, întîmpină dînsa; ar trebui să iau copiii de la învățătură.

— Ce învățătură!? grăi dînsul. Omul nu învață din carte, ci trăind în lume. Răposatul jupîn Neagu, tatăl d-tale, multă carte nu va fi știut, dar tot și-a lăsat locul și casele acestea, ca să ai în ce să te razimi. Eu am învățat încă mai puțin și tot am ceva. Ce a lăsat însă coconul Costache, fie iertat? o sărăcie de pensie, ca nici să nu mori, nici să nu poți trăi. Fac, nu-i vorbă, și oamenii cu învățătură citeodată treabă, dar nu pentru că sunt învățați, ci pentru că știu să învîrtă treburile. Fă ce vrei, cocoană, adăugă el, dar eu îți spun că învățătura e pentru oameni cari nu sunt buni de altă treabă, ori n-au nevoie să-și cîștige muncind pînea.

Cocoana Zinca știa că oamenii proști ca Barbu,

¹ În text: *îți*.

cari n-au avut parte de învățătură, numai așa pot să vorbească și nu se supăra, dar ținea să meargă pe drumul ei înainte.

Nu tot așa însă și copiii, cari, umblind și azi și mine cu bani, prinseră slăbiciune de neguțătorie, și nu rar se întâmplă că copiii vor să fie mai cu minte decît părinții lor. Mai ales Frosa, care o vedea pe mama ei mereu în strimtoare și știa ce ciștigă Barbu în fiecare zi, ar fi fost în stare să vindă gogoși în fața prăvăliei și încă de mult stăruia ca mama ei să ceară, ca văduvă de funcționar, dreptul de a deschide un debit de tutun.

— Ce-ți mai trebuie? zicea dînsa. Prăvălie ai la loc bun, rafturi ai, lumea vine fără ca să o chemi: o masă și un scaun îți mai rămîne.

— Nu-i așa, fată, răspundea mama. Pentru negoțătorie să cere capital.

— Ce capital!? întîmpină Frosa. Mie să nu-mi spui! Nu văd eu!? N-are Barbu băgați nici două sute de lei în prăvălie. Toată marfa îi este luată pe credit. O aduce azi, o vinde-n cîtece zile, o plătește din banii luați, își pune ciștigul la o parte și-aduce alta. Nu cumva crezi că lemnele o să le cumpere pentru magazie cu bani gata? Găsește destule pe așteptare. De ce să ciștige numai el, cînd curtea e a noastră? Nu vezi d-ta că ne înșală? A văzut că locul e bun și-a cheltuit acolea cîteva mii pentru prăvălie, ca să ciștige îndoit și întreit, în vreme ce noi perdem timpul fără de nici un folos.

Băieții trăgeau cu urechea, și Nae zicea că trece la școala comercială, iară Tache era cuprins din ce în ce mai mult de simțămîntul că el știe destul pentru ca să ducă negoțătoria chiar mai bine decît Barbu.

Nu voia cocoana Zinea, dar o apăsau nevoile, i se ridicau copiii-n cap și s-a dat în cele din urmă biruită. Pornită apoi o dată, nu mai ținea seamă de vorbele vecinilor și ale cunoștințelor și ale rudelor și nu numai și-a luat debit, dar vindea și ea însăși tutun, și chibrituri, și timbre, și mărci, ba toamna ar fi fost în stare să-și deschidă și grădina pentru mustărie, ca să vindă mititei și fleici fripte la grătar.

Iară Barbu le-nvrtea toate domol și chibzuit ca totdeauna, pleca fără de grijă cînd se ducea în piață și nu se supăra de loc cînd lumea-l lua drept slugă cu simbria al cocoanei Zinchii. De ce să se supere cînd și el însuși se simțea slugă, ce-i drept, nu a cocoanei Zinchii, dar a copiilor ei.

Nu mai umbla acum cu droaia de copii după el, căci avea copiii lui. Cei mari ca cei mari, dar erau cele mici și mai ales Tița, cea mai mică, abia de trei ani, care, prostuță cum era, nu știa să facă deosebire între om și om, ci se uita-n ochii lui parcă ar fi ai unui împărat, și îi ședea pe genunchi și-l mîngîia și se lăsa s-o sărute, ba îl săruta și ea, de-i treceau fiorii și i se umpleau ochii de lacrimi.

Ce i-a fost, Doamne, rînduit la bătrînețele lui!

IV

D-l Don Delaborca, funcționar la Ministeriul de Externe și autor dramatic, profita de frumoasa zi de mai ca să facă, plimbîndu-se a-ndelete prin fața Teatrului Național, vînătoare de tipuri.

Ochii lui scrutători se opriră asupra lui Barbu, care stetea îmbrăcat în cămașă curată la coșurile lui, unul cu căpșune mari, iar celălalt cu sparanghel gros și fraged.

— Ce mai faci, nene Barbule? îl întrebă.

— Iacă stau, mă uit și mă gîndesc la ce văd, îi răspunse Barbu.

— Bine, fi zise d-l Delaborca, dară eu știam e-ai deschis prăvălie mare și vestită, în care se găsesc toate bunătățile.

— Am deschis și o avem, întîmpină Barbu, dar la prăvălie e ca la prăvălie, iar aici e ca aici. Lumea ce trece pe aici acolo nu vine, și uite — urmă arătînd la coșuri — marfa aceasta acolo n-are căutare.

— De ce-o ții, dacă n-are căutare?

— S-ar putea să n-o ții!? Decît marfă proastă, mai bine lipsă!

— Mai proastă decît marfa ce n-are căutare!? grăi d-l Delaborca. Bună e marfa pe care o cumperi ieftin și-o dai scump.

5 — Nu-i așa! răspunse Barbu, apropiindu-se de dînsul, ca să-i poată vorbi mai încet, oarecum în taină. Mă iartă că-ți vorbesc fără perdea, dar te știu de cînd erai copil: la negoțătorie nu te pricepi. Ce folos am eu dacă cumpărătorul nu se bucură, ci mă drăcuiește cînd imi dă banii!? Mai bine să nu-i dea! Mulțumirea mea e să am marfă bună și frumoasă, încît să-mi ridă ochii cînd mă uit la ea și s-o mai și vind ca de dăruială. Asta e negoțătoria din care te alegi cu ceva. Da! — urmă el — am prăvălie frumoasă și pusă la loc bun, dar mi s-a făcut în citeva luni de zile nesuferită. Iau, domnule, 10 marfa cea mai frumoasă, mi-o așez cu rost pe masă de te uiți cu jînd la ea, toți pun însă mina și mi-o zăpăcesc, dar nu cumpără, fiindcă, neștiind s-o prețuiască, zic că e scumpă, deși le-o dau ca de pomană. Slugi, ucenici, vistavoi, tot lume care cumpără pentru alții și nu alege cu gust.

— Potrivește-ți și tu marfa după lumea ce-ți intră în prăvălie, grăi d-l Delaborca zîmbind.

— Asta nu se poate! răspunse iar Barbu. De ce mai fac negoțătorie dacă n-au și ei pe urma ei plăcerea mea!? Uite — urmă mai inviorat — stau aici și rar se nimereste să vind vreunui care ia marfa cu dînsul. Mi-o cumpără și-mi zice: „S-o duci la numărul cutare din strada cutare și s-o dai coconiței“. Asta e altceva. Eu mă bucur că-mi vind marfa, el se bucură c-a găsit-o, 20 coconița se bucură c-o primește: așa-nțeleg și eu negoțătoria, nu pe certate, ci pe: „Imi pare bine!“ Nici că intru de două ori în curtea în care slugile, iar nu stăpinul cumpără. Iar dacă mă duc acum cu marfa și o văd pe conia că are gust la alegere, îi zic: „Pot să-ți aduc, coconiță, de toate, că am prăvălie“, iar mine mă duc cu coșul încărcat.

— Cum te văd eu — îi zise d-l Delaborca — o să porți în curînd marfa cu căruța.

— Ferit-a Sfințitul! întîmpină Barbu. Nu sunt doară 40 neamț, care-și poartă franzela și cornurile cu căruța,

nici laptagi, care vine de la țară. E păcat să hrănești un cal cînd poți hrăni cîțiva oameni nevoieși.

— Dar ești mai în ciștiș, și băieții aceia ar putea să facă altceva.

5 — Nu, se îndărătnică Barbu. Eu iau băieți cari sunt buni de altceva. Calul vine la rînd după ce nu mai găsești oameni. Lasă-i pe băieți să umble cu coșurile și să adune gologani, cum am umblat eu.

— Și cum îi plătești, Barbule? întrebă d-l Delaborca.

— Să-i plătesc, eu? Nu se poate!? răspunse Barbu. Ce folos ar mai avea dînșii dacă i-aș plăti? Le dau marfa ieftin și o vinde fiecare cum poate, ciștișă fiecare după hărnicia lui. Uite — urmă el ca în taină — am 15 tras-o pe cocoana aceea pe sfoară, eă stă cu copiii ei la prăvălie, se bălăbănește cu lumea și poartă socotelile, îi mai las și cite un băiat de ajutor, iar eu sunt boier și-mi fac cheful, încare marfa cea mai frumoasă în coșuri și plec cu ceilalți pe la casele mele, unde lumea mă știe, mă așteaptă și mă primește cu bucurie, 20 iar după-amiazăzi vin, cînd timpul e frumos, și stau aici, mă uit, văd și mai stau de vorbă cu cite unul ca d-ta, care mă știe de cînd era copil.

— Și merge negoțătoria? îi zise d-l Delaborca, înduioșat.

— Ba bine că nu! răspunse Barbu. Să vezi d-ta cum se bucură cocoanele și copiii cînd mă opresc cu coșurile pline la scară, cu cită plăcere aleg, cum imi zic: „Barbule, dragă“, cum mă poftesc să mai vin și 30 mine și-mi spun ce să le aduc. Să n-ai nici nevastă, nici copii, să umbli desculț, să rabzi de foame și la frig, să te doară toate încheieturile și tot să trăiești, că ai de ce!

— Ce o să faci însă cînd n-o să mai poți umbla cu coșurile?

Barbu dete din umeri.

— Asta o s-o văd cînd o fi dacă o fi, răspunse el. Cîți oameni n-am văzut căzînd morți pe stradă!? Te pomenești c-o să am și eu norocul acesta, și atunci mi-aș face degeaba inimă rea vînturînd-o de pe acum. 40

Nu se gîndea Barbu ce o să fie, căci aceasta nu putea s-o ştie, ci la ceea ce a fost şi nu mai era şi¹ căuta din cele ce sunt ceea ce se potrivea cu firea lui.

5 Puţin a trecut, şi Tiţa, făcută mai măricică, a început şi ea să se simtă şi nu-i mai şedea pe genunchi, nu-l mai mîngîia, nu-l mai săruta. El însă îi aducea aminte că-i şezuse odată pe genunchi şi-l mîngîiasse şi se bucura văzînd-o cum creşte.

10 Se mai bucura cînd vedea pe cucoana Zinea alegînd pentru ea cea mai frumoasă parte din marfă, se bucura la nunta Frosei, se bucura cînd vedea pe Tache invirtînd negoţătoria şi, ducînd-o astfel într-o bucurie, nu-şi mai dedea, cînd s-au implinit cei şase ani, seamă că nu mai are ce să caute la casa cocoanei Zinchii şi că

15 nici cu coşurile nu mai putea să umble.
— De, zicea, mult am răzbit cu coşurile pline prin lapoviţă; e timpul să mai odihnesc.

20 A rămas ca un fel de slugă bătrînă la casă, căci, dacă e vorba, tot cam aşa stătuse şi mai-nainte, iară cînd a ajuns de nu mai putea nici aşa, s-a dus la spital. Degeaba erau toate silinţele cocoanei Zinchii şi ale copiilor ei că să-l oprească.

25 — Ce-mi sunteţi şi ce vă sunt ca să vă fiu sarcină la sfîrşitul vieţii!? — Îşi zicea el — şi de ce şi-au dat cei ce au făcut spitale avutul... dacă nu pentru ca oameni ca mine să aibă la sfîrşitul vieţii căpătîi!

Doctorul de la spital era şi el dintre cei ce-l ştiau din timpul copilăriei lor şi se înfruptaseră din coşurile lui.

30 — Să te duci, îi zise, să-mi faci cu cocoana Zinea socoteala, şi din cit o ieşi să faci un pat, două, cite s-or putea, pentru oameni ca mine.

¹ In text: *ci*.

PRIETENUL MEU COSTEA

5 Înalt şi plin la trup, cu obrajii rotunji şi rumeni, cu ochii mari şi vioi, cu mustaţa galbănă-n spic, totdeauna cu zimbetul pe buze, inimos şi plin de voie bună, neistovit atît la masa de lucru, cit şi la petreceri, el ne înviora pe toţi cînd se ivea-n mijlocul nostru.

10 Aşa a fost un lung sir de ani de-a rîndul, iar acum, om de abia patruzeci şi nouă de ani, girbov ca un moşneag, cu faţa zbircită şi galbenă-verzuie, cu ochii stinşi şi infundaţi în cap, netuns şi neras, cu mustaţa căzută peste buzele veştede, ursuz şi răutăcios, el îşi ceruse trecerea la pensiune şi-şi tira cu chiu, cu vai zilele de azi pe mine.

15 Avea pensiune frumoasă, şedea-n casa lui proprie, lua de la alte case chirie de peste 3 000 lei pe an, era singur şi tot se temeă că n-o să aibă din ce să trăiască, încît din om cu mină largă se făcuse zgircit şi cămătar nemilos.

— Bine, ce ai? l-am întrebat într-una din zile.

20 — Nu mă-ntreba ce am, ci ce nu am, răspunse el, răsîndu-se la mine. Toate le am. Nu e doctor mai de seamă pe care nu l-am consultat. Toţi îmi spun că aş fi sănătos tun, dar am căzut în o slăbiciune generală şi sunt de o nervozitate excesivă fiindcă nu mă hrănesc.

25 Eu simt însă că nu-mi funcţionează bine nici inima, nici plămîinii, nici ficatul, nici rinichii, şi dacă nu sufăr de diabet, am cancer. Văzîndu-mă însă neuraste-

nic, ei nu-mi spun adevărul, ci mă țin cu minciuna, dindu-mi mereu zor să mă hrănesc.

— Hrănește-tel am stăruit eu.

5 — Cum să mă hrănesc dacă stomacul nu-mi primește nimic!? a răspuns el. Acru nu, dulce nu, sărat nu, pipărat nu, carne nu, pește nu, zarzavaturi nu, făinoase nu, băuturi, Doamne ferește! Cum trăiesc eu? Nițel, cite nițel lapte ori iaurt, un ou fierț, ceva com-
10 pot, o felie de pine prăjită... și-o duc așa cum mă vezi, mai mult iazmă decit om, dacă mă culc devreme și mă scol la timp, dar tot nedormit, căci somnul meu nu e somn, ci lungă zbatere-n culcuș. Ochii lui se umplură de o văpaie pătimașă: Nu mai merge, urmă îndirjit.
15 Muncești intins, suferi și rabzi, înduri cele mai grele dureri și mergi înainte când știi că ai din când în când, drept compensațiune, și cite o plăcere ori ai de dragul cui s-o faci. De ce să fac însă eu, care n-am pe nimeni și nu mai pot să-mi permit nici o plăcere!? Sint acum
20 vreo două săptămîni de zile, urmă el, am găsit, așa, trecînd pe stradă, niște scrumbii de toată frumusețea. Am luat una. Atît, una singură, și am dat-o să mi-o puie la grătar. Am băut la ea două pahare de vin negru, nu mai mult. Ei bine, timp de opt zile n-am mai fost
25 om. Credeam că scap în cele din urmă și mi-am făcut și testamentul; iată însă că iar îmi port ciolanele de ici pînă colo. Nu e alt leac decit să-i pun eu capăt.

Acesta e gîndul statornic al neurastenicilor și-i dedeam în tăinicia cugetului meu dreptate. Boala „incurabilă“ așa ori așa tot la moarte duce.

30 — Del îmi zise peste citva timp d-rul Cleană, prietenul nostru, care îl căuta. Ce să-i faci!? Sunt nopțile petrecute-n plăceri, lipsa de măsură în băutură și în mîncare, e mai ales abuzul de medicamente ceea ce i-a ruinat aparatul de digestiune și se înțelege că toate
35 scîrțîie dacă nu se poate hrăni. Ar trebui să se supună timp mai îndelungat la un regim aspru dacă e vorba să se infiripeze. Îndată însă ce se simte intrucîtva mai bine, iar stă nopțile, iar bea, iar mîncă, ceea ce pen-
40 tru dînsul e otravă, și pierde într-un ceas ceea ce a cîștigat într-o lună de zile, ba ajunge mai rău de cum a fost. Ar trebui să aibă pe cineva care-i poartă de grijă,

il ține de scurt și-l stăpînește. Așa, de capul lui, are să se prăpădească mai curînd ori mai tîrziu.

— Del ce să-i faci? ziceam și eu.

5 Era primăvară, o zi de mare frumusețe, cînd iar l-am întilnit pe Costea.

— Cum o mai duci? l-am întrebat.

— Aoleu! aoleu! mi-a răspuns el. Au mai căzut și altele pe capul meu.

10 El îmi spuse că, imprumutînd pe Nădescu, unul dintre prietenii noștri, cu patru sute de lei, pe care acesta nu i-a plătit la timp, a fost nevoit să se judece cu el. Nădescu a murit însă-n timpul procesului și abia văduvei lui a ajuns să-i pună sechestru.

15 — Uite, îmi zise, așa se-neurcă omul! A rămas femeia cu doi copii, un băiet de vreo zece ani și o fetiță de vreo șase, mare frumuseță de copii, mai ales fetița. Lasă că n-am ce să iau de la dînsa, dar plînge, domnule, plînge de te scoate din sărite. Am zis eu totdeauna că
20 n-are să se căsătorească omul cită vreme nu poate să-și asigureze, vie orișice, soția și copiii. Cum rămîne acum femeia aceea? copiii lui cum rămîn!? Așa-i că sunt belea pe capetele noastre?! urmă el necăjit. Greu i-o fi fost să moară; dar ce sunt eu vinovat!? Am eu mutră
25 de om care aleargă să-i reguleze actele ca să-și capete pensioara ce le-a rămas!? Gîfii ureînd scările și tot trebuie s-o fac, căci numai așa pot să-mi iau banii.

— Multă alergătură nu e, întîmpinai eu.

30 — Aș! e încurcătură mare, grăi dînsul. Abia sunt acum vreo trei ani s-a cununat cu ea ca să-și legitimizeze copiii, și ea nici nu are drept la pensiune, dar li se cuvine copiilor, și-o scot dacă mai trăiesc. Ba li se mai cuvine și ceva moștenire de la o mătușă a lui și nu mă
las pînă ce nu li-o scot. Li-o scot dacă trăiesc.

Dacă trăiește!?

35 Ca să trăiască, însă, omul trebuie să-și păstreze sănătatea.

Cîteva zile-n urmă, însă, el iar zăcea, zbătîndu-se între moarte și viață.

40 Nu era de astă dată vreo scrumbie dată la grătar ceea ce-l răpusese, dar deduse peste niște trandafiri

ce-ți luau vederile, iară trandafirii n-au nici o noimă fără de ardei și fără de pelinaș.

Biata de văduvă, care numai în bunăvoința lui se mai răzâma, a alergat cuprinsă de spaimă la bolnav și-a stat zi și noapte la căpătiul lui, căci e grozav lucru să fii bolnav și să n-ai pe nimeni care să-ți steie la căpătiul patului.

Linica, fetița, nu putea să rămie singură acasă. Stetea și dînsa cu mama ei, mai aducea un pahar de apă, mai purta papucii bolnavului, mai muta un scaun de ici pînă colo.

Mitică, băiatul, venea și el cînd se-ntorcea de la școală și făcea cîte-o treabă, căra un braț de lemne, aducea cîte ceva de la băcănie ori de la farmacie.

Lărgime era la casa lui Costea destulă pentru toți, iar de supărat nu-l supărau, căci vorbeau pe șoptite, umblau în virful degetelor și se uitau în ochii lui, ca să-i ghicească gîndurile.

Intr-una din zile văduva trecuse la bucătărie, ca să prepare un ceai de mușețel, și Costea era singur cu Linica, fetița, care ședea într-un colț lingă ușă, unde nu putea s-o vadă.

— Fetito, îi zise el încet, șezi colea pe scaun, la picioarele patului.

— De ce? întrebă copila.

— Ca să te văd! răspunse el.

— De ce să mă vezi? întrebă iar dînsa.

— Fiindcă-mi ești dragă, îi zise el.

Puiul de femeie se așază pe scaun și rămase uitîndu-se cu ochii ei mari în ochii lui obosiți.

Costea se uită cîtva timp la ea, apoi îi făcu semn să vie la dînsul.

Îl treceau fiori reci și ochii i se umeziră gîndindu-se la durerea de a muri cînd lași în urma ta asemenea copil.

„Nu, își zise, să nu te însori. Copii să n-ai cînd știi că poți să mori și că pot să-ți moară, ceea ce e și mai grozav.“

El o mîngie apoi și-o sărută cu sfială, parc-ar fi făcînd un lucru neiertat, în vreme ce ea se alipi de dînsul.

Peste cîteva zile s-a infiripat Costea și iar a rămas în casa lui largă și luminoasă singur, cum trăise toată viața lui.

Se simțea acum mai bine, dar îi era urit și casa îi suna a pustiu.

„Bietul de Nădescu! își zicea din cînd în cînd. Ce grea trebuie să-i fi fost lui moartea!“

Peste vreo trei săptămîni a plecat, în urma stăruințelor lui Cleană, la Slănic, dar nu singur. Nu putea un om ca dînsul să se avînte în lume așa singur: trebuia să fie cineva care îi poartă de grijă, îi cîntă la ureche, îi mîngie vederea și-i ține de urit. A luat-o dar și pe Linica dimpreună cu mama ei, care îi știa atît de bine toate tabieturile și se uita la el ca la mintuitorul ei și-al copiilor ei.

Toamna, cînd l-am întîlnit iar, am rămas zăpăcit în fața lui.

Nu mai era, ce-i drept, ca odinioară, plin la trup, cu obrazii rotunji și rumeni, dar ochii iar îi erau vioi, zîmbetul iar se ivise pe buzele lui, el iar se făcuse omul inimos de odinioară.

— Stai și te uiți și nu mai știi ce să zici, grăi dînsul. M-am însurat; am intrat la stăpîn: aspră, dar bună stăpînire.

AMURG DE VIAȚĂ

Cite sunt pe care le-ar voi omul în tinerețele lui, dar nu le poate, cite pe care le-ar putea, dar nu le îndrăznește, cite de care se teme, dar nu scapă!?

Dar Emil nu împlinise încă al douăzeci și doilea an din viața lui.

Se cutremurase în întreaga lui ființă când a văzut-o întâia oară, se cutremura de cite ori o vedea și ardea, cu toate aceste, de dorința de a o întâlni, ca s-o vadă și iar s-o vadă, se simțea nemîngăiat c-o vede numai în treacăt și pe furiș și mult ar fi dat să se poată sătura o dată uitîndu-se la ea, fără ca dînsa s-o știe aceasta și fără ca alții să prindă de veste.

Îl vedea însă și dînsa pe el și era-n privirea ei ceva ce-l fulgera, încît îl cuprindeau ametelele, ba-l vedeau adeseori și alții și se uitau zîmbind cu un fel de răutate diavolească la el, încît îi venea bietului să fugă, cuprins de rușine și de spaimă.

Nu doară c-ar fi fost afară din cale sfiicios, ca tinerii ce din nenorocire cresc fără ca să vie în atingere cu fete de seama lor. Nu! Avea două surori, una mai mare și alta mai mică decît dînsul, le era amîndurora ca un fel de păpușă și crescuse răsfațat de ele și de prietenele lor; iar mama lui, văduvă, încă tinărară, nu putea să-l vadă fără ca să-i iasă lacrămile-n ochi, căci băiat ca dînsa nu mai avea nimeni, și deștept, și cuminte, și duios la fire, și frumos, încît să țî-l pui

icoană-n părete, o adevărată podoabă a omenirii.

O! se cutremura și ea cînd se gindea c-o să vie, o zi ca ochii lui să se oprească perduți în alți ochi, și adeseori se întreba cuprinsă de temeri: Cine oare, cine o să și-l ia-n stăpînire!?

Avea însă Emil și păcate.

Unul era că nu prea știa ce să facă cu sine însuși și se apuca de toate și se perdea ușor în orișice.

Mamă-sa și surorile sale țineau să-nvețe și el a cînta la pian. A și învățat, dar în curînd a ajuns să fie stăpînit de gîndul că el e născut muzicant și era greu să-l mai iei de la pian.

Profesorul lui de muzică de la liceu îl încredința că are o voce minunată, care, cultivată, ar fi o adevărată comoară. Emil cînta deci toată ziua, acompaniindu-se la pian.

Profesorul de desen însă îl încredința că are mult talent pentru pictură și nu avea nevoie să-i dea zor ca să se cultiveze: cînd lua o dată-n mîna penelul, Emil uita și mîncare, și somn, și nu se mai astîmpăra pînă ce nu-și fixa imaginile pe pînză.

Dar compozițiunile lui școlare erau totdeauna cele mai bune și nu mai încăpea nici o îndoială că el are, mai presus de toate, mari destoinicii literare. Lucru firesc: simțămîntul pentru frumos e același și destoinicia de a-l întrupa o are cine-l are în orișicare formă, și vorba era numai să-și ciștige și îndemîntăcia tehnică fie-ntr-un fel, fie într-altul; Emil voia s-o aibă-n toate felurile.

Mama lui însă, care se gindea la viața lui practică și nu cunoștea muzică mai frumoasă decît cea ce-i suna-n ureche cînd îl auzea vorbind, ținea să-l vadă avocat, care se impune și prin înfățișarea lui de om, asupra căruia se opresc ochii tuturor.

Iar în fața mumei sale nu avea Emil voință: dac-ar fi sîngerat, tot ar fi făcut ceea ce dorea dînsa, căci muma ca dînsul nu mai avea nimeni în lume.

S-a-nscris la Facultatea de drept, unde-și urma studiile cu toată stăruința, dar făcea și muzică, și pictură, și era hotărît să ieie în urmă licența și în litere.

Cei trei ani pe care i-a petrecut la universitate s-au strecurat într-o singură răsufare: n-avea Emil nici o clipă neîntrebuințată și viața lui se desfășura ca un vis mereu plăcut în toate amănunțele lui.

Acum deodată s-a izbit de realitatea aspră și nu mai putea să facă nimic.

Mai avea și un alt păcat.

Copil răsfățat, el era deprins să le aibă toate de-a gata și din plin, locuința largă, curată și luminoasă, hrană bine aleasă, îmbrăcăminte potrivită cu starea lui și toate nimicurile de care avea nevoie pentru ocupațiunile lui de multe feluri. Le și avea, dar știa că muma lui și surorile lui își trăgeau de la gură, se strimtorau și sufereau multe neajunsuri pentru ca să i le poată da.

Îl apăsa deci greu, îl strivea chiar citeodată simțământul că nu mai poate să-și urmeze lucrarea ca mai înainte, că, dus mereu cu gândul la copila pe care-a întâlnit-o într-un ceas rău în calea lui, s-apucă ici de una, colo de alta și nu mai e în stare să scoată nimic la capăt.

I se-ntunecase oare-cum deodată lumea, își pierduse cărarea vieții și nu mai știa încotro să apuce, își făcea grele muștrări pentru pornirea ce, ivită năpraznic în sufletul lui, îl instrăina de muma și de surorile lui, care acum îi stăteau oarecum în cale, se simțea om pierdut, incapabil de a-și mai face carieră, și, cu toate acestea, lipsea de la cursuri ori întrerupea orișice lucrare și umbra buimac când își inchipuia c-ar putea s-o întâlnească.

„Ce-ai ajuns? ce te faci!“ își zicea el din când în când și o ură oarbă îl cuprindea, dar nu și în fața ei.

Dar Alma, copila, era nevinovată și jertfă a propriei sale neștiințe.

Ea nu se speria, nu se cutremura, dar sălta cuprinsă de o tainică bucurie când îl vedea și era totdeauna gata să se arunce cu ochii închiși și cu încredere nemărginită în brațele lui.

Emil era om smead, de o statură ceva mai mult decît mijlocie, cam plăpînd și legănat în mersul lui, cu obraji supti, dar fragezi și rumeni, și cu niște mari

ochi verzi sub o frunte rotundă. Ceea ce însă mai mult ieșea la iveală în înfățișarea lui era tăietura fină a nasului și buzele subțiri și pornite mereu spre un zîmbet oarecum duios. Când au început să-i mijcească barba și mustața, muma lui și surorile amîndouă erau cuprinse de îngrijare. Nu mai era copil, cum se deprinseseră a și-l gîndi, începea a nu mai fi numai al lor, și le era parcă-l pierd. El se rădea dar și-și purta părul cam creț, ceva mai lung, deși nu tocmai pînă-n umeri, încît părea mai mult băietan decît om tînăr.

„Ce obraznic!“ și-a zis Alma cînd ochii lor s-au întîlnit întîia oară. Nimeni încă nu se uitase cu atîta îndrăzneală la dînsa.

Mama ei însă, care o-nsoțea, s-a uitat, s-a uitat înapoi, ca să-l mai vadă o dată, căci ei nu i se părea obraznic, ci uimit, și mumele se simt măgulite cînd oameni care le plac se uită mai stăruitor la fiicele lor.

„Stranie simfonie!“ și-a zis Emil.

Dac-ar fi fost s-o judece după regulile estetice pe care le învățase el de prin cărți, ea era un fel de pocitanie lipsită de măsură.

O fetișcană de vreo cincisprezece ani, îmbrăcată de sus pînă jos în alb, cu rochia scurtă, parcă prea scurtă, și de o simplitate oarecum aspră, și, cu toate aceste, după mișcările ei, neastîmpărată și zglobie. Înaltă și subțire, parcă lungă și mlădiată ca o șerpoaică, bălană, de tot bălană, cu fața plină și lungăreață, parcă prea lungă, cu ochi albaștri, cu gura mică, parcă prea mică, cu păr bogat, mătăsos, lins pe frunte și adunat în coade mari și făcute colac în creștet, încît capul îi părea prea mare, ea nu pășea, mergînd, ca altă lume, ci se avînta oarecum în săltate, ca cocorul pornit spre zbor.

Era ceva neisprăvit fata aceasta, numai un început de femeie; natura e însă nesăcată în formele ei, totdeauna originală în combinațiunile ei și pusese atîta armonie în înfățișarea ei, încît te cuprindea jalea cînd te gîndeai că e numai în treacăt așa și că n-o să și rămîie cum e.

Emil dorea s-o mai vadă, ca să se dumirească de ce anume o vede cum i se pare, și mult ar fi dat s-o poată vedea în toată tihna, stînd el însuși ascuns, ceea ce era cu puțință numai dacă și-o fixa nu numai în

5 gînd, ci totodată și pe pînză.
Văzînd-o cu caietul de note, nu se mai îndoia că dînsa ia lecțiuni de muzică. Cînd, unde și cu cine, aceasta nu ținea el s-o știe; îi era destul că n-are decît să stea la pîndă pentru ca s-o vadă iar, fie cînd se

10 duce, fie cînd se-ntoarce, fie și la dus, și l-a-ntors.
A și stat la pîndă, așa, ca din întîmplare.

Alma, cînd ochii lor s-au întîlnit a doua oară, n-a mai zis că e obraznic, ci a trecut cu obrazii aprinși înaintea, ca prin dogoreala unui foc mistuitor.

15 Ar fi vrut acum și ea să-l poată vedea stînd ascunsă; o cuprîndea și pe dînsa jalea cînd se gîndea că el n-o să rămîie cum e.

De! se schimbă toate și mereu să prefac în lumea aceasta.

20 Cam așa s-au pornit lucrurile, și pornite o dată, ele se desfășurau repede și din ce în ce mai năvalnic.

Se zice că dihorul, ajuns noaptea sub găinile ce dorm pe căpriori, se uită cu atîta nesăț la ele, încît toate cad amețite în fața lui. Cam așa cad în amurgul vieții băiat și fată, unul spre altul.

25 El ținea s-o vadă cum vezi o operă de artă, de pe care vrei să iei o copie, ca din întîmplare, în treacăt și cu multă discrețiune, și era foarte supărat că nu putea s-o găsească singură, ci fie cu muma ei, fie insoțită de o servitoare.

30 Ea-l căuta mereu cu ochii, tresărea cînd îl zărea și era încă mai supărată că nu poate să fie singură.

El își risipea timpul stînd la pîndă, dîndu-și silința să-i facă portretul, gîndindu-se la dînsa, și se întreba mereu: „Ce-ar zice mama și surorile mele, ce-ar zice dac-ar ști în ce stare am ajuns!”

35 Ea și-l vedea mereu în față și nu mai avea alt gînd decît să scape odată și singură, să fugă de ai săi și să se ascundă cu el.

40 A venit în cele din urmă și asta.

Emil, cînd a văzut-o singură, a-nceput să tremure. Îi părea că mama lui, mama ei și surorile lui aleargă care dincotro, cuprinse de spaimă, și strigă: „Ce vrei să faci? unde o să ajungi!? ce-o să se aleagă de

5 tine și de ea!? Fugi! nenorocitul, fugi!”
Cum să fugă însă și unde!? Cum să poată scăpa de sine însuși, cînd nemiloasa poruncă a firii îl mina înaintea, ca s-o urmărească, și-l țintuia cînd ea s-a oprit uitîndu-se îndrăzneală în ochii lui și așteptînd ca el

10 să-i zică ceva.
El n-avea însă nimic de zis: stetea cuprins de strîmtoare, ca omul ce se pomenește pe neașteptate unde n-a voit s-ajungă.

— D-ta ce vrei cu mine? îi zise ea în cele din urmă.
15 De ce mă urmărești?

— Așa numai, răspunse el, pentru plăcerea mea. Mă ocup, domnișoară, cînd n-am altă treabă, cu pictura și am încercat să-ți fac portretul.

— Portretul meu!? exclamă ea, pusă pe ris. Dar d-ta nici nu mă cunoști. Eu sunt o deșirată și-o furtunică, cum zice mama, și le fac toate valvirtej: cum ai putea să-mi faci portretul cînd nu mă știi și așa!?

Lui Emil îi plăcea fata încă mai mult.
— L-am făcut, grăi dînsul, pentru mulțumirea mea,

25 așa cum mi te gîndeam.
— Mult aș da să-l pot vedea, întîmpină dînsa.

— Un lucru cam greu, îi răspunse el, zîmbind.

— Și de ce adevăat greu!? îi răspunse ea zîmbind. Nu cumva crezi că eu nu-ndrăznesc să mă duc la d-ta? Greu a fost să scap; acum însă, după ce am ajuns să ies singură, fac tot ceea ce vreau. O să se mîhnească mama și-o să-i treacă, o să mă certe și o să mă ierte. Mă duc fără de nici o grijă cînd știu că n-am nici un gînd rău și nici nu e nimic rău în ceea ce fac.

35 Lui Emil iar îi părea că-i striga cineva la ureche:
„Fugi, nenorocitul!”

Să vie dînsa, așa singură, la el: ce-ar zice lumea care-i vede, și ce-ar urma mai departe!?

— Nu e, domnișoară, nimic rău, grăi dînsul așezat;
40 d-ta însă ai plecat, dacă nu mă-nșel, cu notele mu-

zicale la o lecțiune: cum ai putea să nu te duci unde ai plecat!?

Alma se uită lung și răzvrătită la el.

Nu cumva dînsul voia să fie mai cuminte decît ea, să-i dea îndrumări, să i se facă stăpîn și-o refuza? asta o umilea!

— Nu te speria, domnule, că n-am să dau năvală, îi zise ea. Nu țin să-ți admir opera, dar te rog să mă lași și d-ta în pace și să nu mi te mai ații în cale, că lumea ne vede și ne ia la ochi.

Grăindu-le acestea, ea-i întoarse spatele și-și urmă drumul, tot avîntîndu-se-n săltate ca cocorul pornit spre zbor.

Emil rămase uluit în urma ei: acum se simțea el umilit, un băiat prost, care se poticnește la cel dintîi pas hotărît.

— Nici n-am să-ți mai ies în cale! grăi dînsul în cele din urmă, apoi se-ntoarse buimac acasă.

O! ce prost era portretul! Parcă o păpușă de lemn, în care nu era nici urmă de viață. Unde era neastîmpărul și mlădierea, unde firea cea îndrăzneată și năvălnicia și pornirea îndărătnică!?

El își luă penelul și-ncepu să-i tragă ici o dungă, colo o umbră, dincolo o creață, pentru ca s-o scoată cumva așa cum o văzuse-n clipa cînd i-a-ntors spatele, iară noaptea s-a zbătut în culcuș, ziua următoare tot i-a ieșit plin de căință în cale și se simțea nemişcat că dînsa nu mai era singură.

Acum n-ar mai fi zis că nu-i șade bine să nu meargă unde a plecat. Era cuprins de simțămîntul că e pornit spre peire, dar mergea cu ochii închiși înainte.

Peste cîteva zile dînsa iar a potrivit lucrurile așa ca să scape, și acum s-a dus cu pași grăbiți la el.

— Ha-ha-ha! izbueni dînsa cînd își văzu portretul. M-ai făcut frumoasă, dar nu vezi d-ta că aceasta e o mumie egipteană! Unde s-a mai pomenit portret îmbrăcat de sus pînă jos în alb! Nu vezi că jacheta e largă și acopere toate formele?

— Așa erai, domnișoară, cînd te-am văzut, și atît de frumoasă cum ești nu poate nimeni să te facă.

Tochmai această modestie a înfățișării e cea ce fură ochii.

— Să mă ierți, întîmpină ea, scoțîndu-și jacheta, ca să-și arate bustul. Așa cred că vine mai bine: nu faci modelul hainei ca-n revistele de modă.

Și lui îi mai plăcea așa în bluza puțin cam decoltată, ba i-ar fi plăcut încă mai mult dacă și-ar fi scos și bluza, ceea ce dînsa ar fi fost în stare să facă în fața pictorului. Erau însă numai ei amîndoi, și el începu să tremure cînd se apropie de dînsa ca să-i ajute a-și pune iar jacheta.

— Ai multă dreptate, domnișoară, îi zise, dar eu țin să mi-l păstrez așa cum e. Aș face însă altul, dacă ai voi să-mi stai din cînd în cînd cite cinci minute, așa, cînd te duci la lecțiune ori cînd te-ntorci acasă.

— Da, grăi dînsa înviorată și-i întinse mîna. Ar fi pentru ziua mării o surpriză minunată. Cinci minute, și zece, chiar un sfert de ceas, mai mult însă nu, căci d-ta știi că am să mă duc unde am plecat și ții să nu mi-o mai spui d-ta.

— N-am zis-o cu răutate, domnișoară, întîmpină el și se plecă, cum era deprins de acasă, să îi sărute mîna, cerînd iertare.

Avea însă și ea deprinderile ei de acasă.

— Știi, îi răspunse, dar eu tot eram foarte mîhnită.

Trăgîndu-și apoi mîna, se alipi, cum era deprinsă de acasă, de umărul lui, încît era peste putință ca el să n-o cuprinză cu brațul și să nu-i sărute obrazul. Lucrul acesta venea oarecum de la sine și-ar fi fost un fel de brutalitate dacă nu l-ar fi făcut.

— D-ta rămii și eu mă duc singură, îi șopti ea depărtîndu-se. Mine ori poimîne vin.

Seara, tirziu, Emil se plimba neastîmpărat prin casă.

„Mine ori poimîne vin“, îi zisese ea.

Și ce are să urmeze după-aceea? Unde o să ajungă lucrurile? Ce se alege de el și de ea?

Era o nenorocire fără de seamă! Biata lui de mamă și sărmanele lui de surori! Și mama ei!

Strivit în cele din urmă de simțămîntul grelei sale răspunderi, el se așeză la masă, luă pană și hîrtie, apoi începu să scrie și să rupă ce-a scris și iar să scrie și să rupă.

În zadar! în această lume mereu zbuciumată viețuirea liniștită, curată și senină nu e cu putință decît văzută-n gînd.

Cum s-o spună el aceasta ca s-o înțeleagă și cei ce n-o simt ei înșiși prin sine!

„O să-mi rămîie din toate o amintire¹ plăcută“, își zise în sfîrșit și scrise.

„Mamă dragă,

Eu plec mîine de aici. Nu mă mai întreba de ce, căci nu-mi este iertat să-ți spun. Să fii încredințată că o fac pentru binele meu și din dragoste pentru voi. Îmi voi urma studiile aiurea, de unde vă voi scrie îndată după sosirea mea.

Vă îmbrățișez cu drag,
Emil“

¹ În text: *reamintire*.

OAIA RĂTĂCITĂ

— Povestire de Crăciun —

Băiet vioi, sprinten și isteț, el era în școala primară totdeauna între premianți; după ce am trecut însă în gimnaziu, a rămas în coada clasei. Se făcuse leneș, lipsea adeseori de la lecțiuni, arareori se-ntîmpla să-și facă temele și de obicei nu-și prepara materia. Îl iubeam, cu toate acestea, noi, colegii lui, pentru că era afectuos, știa o mulțime de drăcii, de care făceam haz, și avea totdeauna gologani, pe care-i împărțea cu noi.

Era de sine înțeles că adeseori pedepsit, în clasa a doua a fost chiar eliminat pe timp de o lună, iar din clasa a treia a dispărut pe la mijlocul anului. Se zicea c-a fugit de i s-a pierdut urma.

Anul următor am trecut de la Ploiești la liceul „Sf. Sava“ de la București și l-am întîlnit în citeva rînduri vinzînd ziare pe la berării și prin restaurante. Era jerpelit, încît îmi era greu să stau de vorbă cu el. Mi s-a plîns o dată, de două ori că o duce rău de tot și i-am dat cînd o bănuță, cînd cite un leu.

Apoi nici nu l-am mai văzut, nici nu am mai auzit vorbindu-se de el, încît l-am uitat cum uiti pe oamenii cu care ai din întîmplare legături trecătoare.

După vreo patruzeci de ani am fost mutat de la Galați la București și-mi căutam locuință prin partea despre Filaret a orașului, ca să fiu aproape de Vamă.

Aveam șapte copii, dintre care cel mai mare abia de curînd se-nscrisese la universitate, mai țineam și pe soacră-mea și trebuia să trăiesc din leafă de 420 lei, căci avere nu moștenisem și zestre nu luasem.

Numai cu un fel de frică intram dar în casele care puteau să mă încapă, iar nevastă-mea își făcea socoteală că îi trebuie loc pentru zece paturi, bucătărie bună și sufragerie largă și mă ducea mereu unde nu era pentru mine.

„Fac economie la toate celelalte, zicea dinsa, ca să am o casă în care stau bucuros și nu mă simt mereu strimtorată.“

Am și găsit una, asupra căreia i s-au oprit și ochii, și inima, și gîndul: cinci odăi luminoase, un iatac bun lângă bucătărie, curticiă potrivită, apă-n curte, canal...

— Păcat că nu e introdusă apa-n bucătărie, grați nevastă-mea.

— O introduc — răspunse proprietarul, un om ce mi se părea un fel de neguțator mai înstărit — numai casa să vă convie.

— Dacă-mi convine? grați eu, zîmbind cu oarecare mîhnire. N-o să imi convie însă chiria.

El se uită lung și cu oarecare sfială la mine.

— Chiria nu v-am spus-o încă, întîmpină el. Nu vă supărați dacă vă întreb de numele d-voastră.

Îi spusei numele meu.

— Același care a făcut gimnaziul la Ploiești și a trecut apoi la liceul „Sf. Sava“? urmă el, cuprins de-o învederată înduioșare.

Mă uitai lung la el, dar nu-l cunoșteam.

— Cîtă chirie ați fi dispus să dați? stărui dînsul.

— O mie patru, cel mult o mie șase sute, îi răspunsei.

— Să fie o mie cinci sute, îmi zise el, întinzîndu-mi mina. Atîta trebuie să dai pentru mulțumirea doamnei și vă introduc și apa în bucătărie, și gazul în casa întreagă.

Am rămas zăpăcit.

După pozițiunea în care se afla casa și după cele ce văzusem, chiria trebuia să fie de cel puțin două mii cinci sute.

El se apropie de mine, îmi luă amîndouă miinele și mi se uită cu ochii umezi în față.

— Uită-te la mine, îmi zise. Nu mă mai cunoști, nu-ți mai aduci aminte de Chiriță, ștregarul de la Ploiești, căruia îi dădeai gologani cînd alerga cu ziare pe stradele Bucureștilor!?

Îl cunoșteam acum, și dacă nu mi-ar fi fost greu de situațiunea în care mă aflam în fața lui, aș fi sărit să-l îmbrățîșez.

Era o veche și de mult uitată datorie de dragoste pe care ținea să mi-o achite și nu puteam să refuz.

— Bine, dar cum ai ajuns tu aici? îl întrebai două zile în urmă, cînd steteam la el acasă noi amîndoi la un păhar de vin.

— O, prin multe am trecut, răspunse el, și mult am trebui să stăm ca să ți le spun toate. Ți-e destul să-ți spun că scăparea mea a fost o groaznică nenorocire.

Îți vei fi aducînd, poate, aminte că era lapoviță pe la începutul lunii februarie, cînd ne-am întîlnit cea din urmă dată. Puțin timp în urmă am aflat că tatăl meu, care era casier, a fost osîndit la șase ani de zile temniță și mumă-mea a rămas cu cele trei surori ale mele în cea mai mare mizerie. Am alergat la Ploiești, dar nu le-am găsit acolo. Se mutaseră la Urlați, unde viața e mai ieftină și scăpau și de sub ochii lumii.

Înțelegeam acum lacrimile pe care le vărsa mama, nervozitatea tatălui meu, rostul deselor pedepse prin care el mă făcuse să fug în lume și mă știam mai nemernic decît viermele ce se zbate-n murdării. Ca să pot agonisi ceva pentru mama și pentru surorile mele, am intrat fochist la o moară cu aburi, unde luam douăzeci de lei pe săptămîină, și, deprins o dată cu mizeria, trăiam cu mămăligă și cu ceapă ca să le pot da cît mai mult celor de acasă.

Peste vară am ieșit cu două mașini la treierat și pe una o conduceam eu, sub supravegherea șefului meu, un boem bețiv. Așa am ajuns mecanic din ce în ce mai priceput, încît patru ani în urmă luam la o fabrică din Ploiești cincizeci de lei pe săptămîină.

Tot n-aș fi ajuns însă unde mă vezi dacă n-ar mai fi intervenit și-o altă întâmplare care a dat vieței mele o nouă îndrumare.

5 Era o iarnă blîndă, și Crăciunul cădea pe luni. Simbătă pe nserate, după ce ni s-au făcut plățile, am cumpărat în mare grabă fel de fel de mărunțișuri, ca să le fac celor de acasă mai plăcută sărbătoarea, între altele și mezeluri, făină pentru cozonaci, stafide, migdale, nuci și altele. 10 Țineam să plec cit mai curînd, ca să-i rămîie mamei timp pentru pregătire, și pe la șase mi-am legat pachetul bine în spinare și am plecat în voie bună.

Deși se pornise un vînt cam aspru, nu mă îndoiam c-am să sosesc înainte de miezul nopții acasă. După 15 ce am ieșit însă în cîmp deschis, am rămas pe gînduri. A început să fulguie. Crivățul mă bătea din ce în ce mai întetît în față, iar peste vreun ceas viscolea, încît nu mai era parcă chip să răzbesc înainte, îmi venea să-mi arunc sarcina din spinare și numai cu 20 anevioia mai eram în stare să țin drumul, tot mai mult perdut sub zăpadă.

„Întoarce-te“, îmi șoptia parcă un glas. Era însă peste puțină s-o fac aceasta după ce le plănuisem toate atît de frumos și-mi închipuisem atît de viu bucuria pe 25 care o vor simți mama și surorile mele cînd voi sosi acasă.

Nici nu eram apoi om nedeprins a înfrunta nevoi și primejdii. Din ce în ce mai des dam însă ici în șanțul de la marginea șoselei, ici în vreun troian adunat de viscol și gerul tot mai mult mă răzbea și-mi înțepenea încheieturile. Iară jur împrejur era pustiu și 30 întuneric, încît nu vedeam nici trei pași înaintea mea și mergeam mai mult cu ochi închiși și pipăind drumul cu bățul, pe care abia-l mai țineam în mîna amortită de frig.

Era tirziu cînd am dat peste o cabrioletă răsturnată în șanț. Calul stetea rebegit la marginea drumului și nu mai voia cu nici un chip să tragă, iar stăpînul, un domn de vreo cincizeci de ani, înalt și cam 40 șubred, stetea și el deznădăjduit și nu mai știa ce să facă.

Nu știu ce va fi simțit el cînd m-a văzut; eu însă am alergat la el ca la mîntuitorul meu, căci e mare lucru să nu te vezi singur în asemenea împrejurări.

5 Eram acum doi și puteam să ne ajutăm unul pe altul.

Deși cunoșteam bine drumul pe care în timp de cîțiva ani l-am bătut de atîtea ori, îmi era peste puțină să-mi dau seamă unde mă aflam. Știam însă 10 că la stînga e dealul cu viile și că trebuie să fie undeva prin apropiere vreo cramă ca să ne adăpostim, căci nici înainte, nici înapoi nu mai puteam să mergem.

Am desprins dar calul, l-am luat de căpăstru și am pornit-o la deal așa, la un noroc. Am și găsit o cramă, pe care eu, mecanic priceput, am deschis-o.

15 N-am durmit, se înțelege, toată noaptea, dar eram adăpostiți și am avut timp să ne spunem unul altuia păsurile și să ne legăm pe toată viața.

D. Sihăiescu avea-n partea locului o cărămidărie. M-a luat mai-nainte ajutor, apoi tovarăș și-n cele din urmă ginere, și toată viața ni-am reamintit cu lacră- 20 mile în ochi și noaptea petrecută împreună, și bucuria cu care am fost primiți ziua următoare eu de ai mei și el de ai lui, ziua de Crăciun, pe care am sărbătorit-o cu mama și cu surorile mele la casa lui, luminată de 25 zorile unei noi vieți.

O LIPTOARE

— O să-și găsească și el nașul, zise unul.

— Aș! întîmpinau alții. Pe acela nu-l înșală nimeni!

Nici că s-ar fi putut lăuda cineva că l-a-nșelat vreodată, și mulți erau cei ce-n strîmtorările lor avuseră daraveri cu dînsul.

Om îndesat, nu gras, ci gros, făptură de bivol, cu picioarele afară din cale scurte și subțiri, cu capul chiar și pentru un uriaș prea mare, cu fața lată și colțuroasă, cu barba și cu mustața ici-colea cite un fir roșcat, cu ochii mărunți, înfundați în cap și lipsiți și de gene și de sprincene, el nu se putea ivi nicăiri fără ca ochii tuturora să se oprească asupra lui.

Pe deasupra-l mai chema și Muflea.

Nu-l durea însă pe el capul nici de oameni, nici de părerile lor, căci știa mai bine decît orișicine ce prețuiește.

O fi luat, nu-i vorba, ceva cheag de la părinții lui, care aveau circiumă-n gura Oborului, dar starea și-a făcut-o din vrednicia lui de om care știe să umble jerpelit și să rabde de foame și la frig ca să poată pune-n fiecare zi cite ceva la o parte. Ce fel de altă mulțumire ar mai fi putut să aibă-n viață un om ca dînsul, care era osîndit să trăiască singur pe lume!?

În tinerețele lui, cînd era funcționar la Vamă, împrumuta mai pe unul, mai pe altul, totdeauna cu

cite puțin, pe termin scurt și cu camătă mică, cel mult două la sută.

În urmă s-a făcut expeditor și se avînta și-n daraveri mai mari, dar totdeauna sigure.

La vîrsta de patruzeci de ani a-nceput să cumpere case, dar numai de la datornici de ai lui și numai dacă da de chilipir, tot pe acolo prin preajma Oborului, unde se simțea acasă.

Una din casele lui mai frumoase se afla-n Podul Tîrgului-de-Afară, mai spre Sf. Gheorghe. Jos erau două prăvălii cu destulă lărgime, iar deasupra lor un apartament de șapte încăperi, dintre care el rezervase două pentru sine, ca să aibă unde să doarmă, căci ziua și-o petrecea prin cafenele, căutînd oameni ajunși în strîmtorare, ori pe la tribunal.

Una din cele două prăvălii era închiriată de un oarecare Bartuș, neguțător de mărunțișuri, a căruia soție, cocoana Mila, avea-n dosul prăvăliei un atelier de albături. Bartuș era un fel de neamț, om foarte cumsecade, care plătea regulat chiria, ținea la curățenie și-și păstra bine prăvălia și locuința. Cocoana Mila însă, o moldoveancă de la Galați, îi făcea lui Muflea multă supărare. Lasă că-i plăcea să trăiască mereu în pui, în curcani și-n giște grase și să-și aducă sticlele de vin în coșuri, dar se mai și gătea, ba-și gătea și cei patru copii, de ai fi crezut că ea stăpînește tot ceea ce Muflea adunase în viața lui de om cumpătat.

Nu-i vorba, le ședea bine, dar omul are să se gîndească și la ziua de mîine, și-n fiecare zi-și punea d-l Muflea de gînd să-i zică: „Mai stîmpără-te, cocoană, mai pune-ți friu!”

Nu era el însă om ca să ție piept c-o femeie ca dînsa.

Avea drăcoaița niște ochi și niște dinți și-un git, ba mai avea și multe altele de-ți pierrea graiul cînd începea dînsa să vorbească.

Și-apoi ce-l privea, la urma urmelor, pe el, dacă chiria-i venea regulat și casa era ținută-n stare bună!?

După cîtiva ani Bartuș a început să tinjească. I-o fi venit de la stomac, de la inimă, de la rinichi, de la plămîni, o fi avut ceva-n singe, destul că era mai mult bolnav decît sănătos. Nu mai mergea acum nici pră-

vălia, nici atelierul cocoanei ca mai-nainte, și cocoana Mila a-nceput să-și pună de nevoie friu, ca să-și poată plăti chiria, căci Muflea nu era om care ține seamă de asemenea lucruri.

5 Rămasă, în sfârșit, femeie de treizeci și patru de ani, văduvă cu patru copii, cu două ciștiuri neplătite și cu prăvălia aproape goală, tot nu i-a rămas decât să-i cadă lui Muflea-n genunchi la picioare.

10 Îi ședea bine și-mbrăcată-n negru, avea și acum ochii, dinții, gitul și celelalte, știa și acum să se lingusească ca o pisică, dar Muflea-și avea rinduielile lui și stetea buștean nemișcat. Se căia acum că nu putea să-i zică: „Nu ți-am spus eu, cocoană!? De ce n-ai ascultat de mine!!“

15 A-ncecat-o ea și cu lacrimile, și cu lingușirile, ar fi fost în stare să-i sară de gît și să-l sărute, dar el una știa: că nu-i rămîne decât să vîndă și marfa din prăvălie, și mobila din casă, ca să-și scoată chiria, dimpreună cu cametele de-ntirziere.

20 Ce să-i facă dac-a risipit cînd ar fi putut să adune!?

— Bine — grăi dînsa, în cele din urmă, resignată — dar să nu mă iei răpede, ca să vînd lucrurile de pomană.

25 Asta o-nțelegea și el, căci era interesul lui să scoată cît de mult din vînzare și să nu rămîie cumva în pagubă.

— Să-mi dai, răspunse dar, toate condicile, ca să văd cum stați, și n-ai să mai cheltuiești de aici înainte fără de voia mea. M-ai înțeles!?

Ea se pleacă cu toată umilînța.

30 Două zile de-a rîndul n-a mai mers apoi Muflea la cafenea, ci a tot sucit și învîrtit condicile și-a făcut socoteli, zicîndu-și cînd: „Hm!“, cînd: „De!“, cînd „Apoi da!“ Abia acum vede el că aducea cîștig bun și prăvălia și atelierul cînd era sănătos răposatul.

35 — Nu merge, cucoană — îi zise dar văduvei ziua a treia, după ce se dumerise — nu merge cum ne-am înțeles. Eu am dat bani frumoși pe casa mea și nu pot să mă-nvoiesc să-i strici rostul ținînd prăvălia goală. Să muncești la atelier și să cheltuiești cu măsură, căci ai copii, iar acum să-mi dai poliță pentru
40 opt mii de lei, trei mii chiria și cinci mii ca să mai

cumpărăm marfă, ca să fie plină prăvălia, adăogă el suspinînd din greu.

Cum să nu suspine cînd întîia oară dedea bani pe termen lung?

5 — Și să știi, urmă el îndirjit, că eu am să port socotelile și că nu mai iai decât ceea ce-ți dau eu cîtă vreme nu-mi voi fi scos banii și cametele. Am să viu toate serile să iau socoteala și de la prăvălie și de la atelier, și vai de sufletul celui ce va-nceca să mă înșele pe mine.

10 Nu-i rămînea cucoanei Milei nici acum decât să se supună.

15 Ce perdea adică dacă bătrînul acesta ursuz îi purta socotelile și-i ținea de scurt pe vînzătorii din prăvălie!?

Lucrurile au venit însă mai rău de cum și le gîndise ea.

20 Om bănuitor și prepuielnic, care se teme și de umbra lui ca nu cumva să-l pungăsească, Muflea nu venea numai serile, ca să ieie socoteala, ci stătea toată ziua-n prăvălie, ca să-și păzească avutul. Se făcuse nu numai tovarăș, ci chiar stăpîn pe toate, încît nu mai putea răsuffla nimeni fără de voia lui, și cocoana Mila era cuprinsă mereu de simțămîntul că i s-a dat roabă.

25 Așa își ziceau atît vecinii, cît și cei ce umblau fie-n prăvălie, fie-n atelier, ba mai ziceau unii și altele.

Biata de văduvă, rămasă cu patru copii și rău incurcată!

30 La multe-l împing pe om nevoile mari.

Pină chiar și copiii, cu care nu era Muflea aspru, erau deprinși cu gîndul că acum locul tatălui lor îl ține omul gras și cu capul mare, care stă ziua întregă în prăvălie.

35 — „Și adecă de ce nu!“, își zicea cîteodată cocoana Mila. Afară din cale de bătrîn nu era, de vre-o cincizeci de ani, și dacă era cam pocit, avea calități sufletești și parcă ținea la copii. Ce nu face o mamă pentru copiii ei!?

40 Mare rușine i-ar fi căzut însă pe cap dacă el ar fi simțit că dînsa umblă și cu asemenea gînduri. Îi

ridea inima cind o vedea voioasă și se bucura că și-o are prin apropiere, dar niciodată-n viața lui n-a fost atît de prost ca să creadă că poate o femeie ca dinsa să aibă cituși de puțină tragere de inimă pentru un om ca dînsul, iar averea nu și-o adunase ca alții s-o risipească bătîndu-și prin dos joc de el.

„Nu! — își zicea — din banii mei nu cumpără nimeni nici giște grase, nici sticle de vin, nici pălării și manșoane, nici scule prețioase.“

El avea să reguleze prăvălia ca să-și poată scoate banii și să ridice valoarea casei. Atît și mai mult nu!

Alta era copiii, pe care îi sâmuia cu cînele. Pe ei îi credea, căci nu se sfia să-i spună că e urît, dar alergau după el, îi dedeau semne de iubire și se bucurau cînd îi mîngia.

Cu deosebire aproape îi era de suflet Milița, fată trecută acum de doisprezece ani, o pisică lingușitoare ca mama ei. Niciodată ea nu pleca la școală fără ca să treacă pe la el, iar cînd se-ntorcea, îi săruta mîna de om bătrîn ca să stoarcă de la el o mîngiere discretă.

Într-una din zile, certîndu-se Milița la școală cu una dintre colegele ei, aceasta i-a aruncat vorbele: „Tatăl tău e un monstru!“

Milița nu i-a răspuns nimic, dar a sărit la ea și i-a zgîriat obrazii amîndoi.

Fiind pedepsită pentru aceasta, s-a întors mai tîrziu decît de obicei acasă și l-a găsit pe bătrîn singur în contor, șezînd la fereastră.

Era-n amurg afară și-ntunec în contor.

El o mîngia ca alte dăți, atingîndu-i obrazul cu palma.

Ea îi luă mîna și-o sărută, apoi se alipi de dînsul și începu să plîngă.

— Ce este? întrebă el mirat.

— M-a pedepsit doamna directoare, răspuse ea, inecată de plîns.

— De ce?

— M-am certat cu o fată și-am zgîriat-o.

— De ce te-ai certat? stăruî dînsul.

Milița se uită-n fața lui, apoi dete din cap.

— Nu se poate spune! E o mizerabilă! Nu mă mai duc la școală! strigă ea, apoi [îi] cuprinse gîtul cu amîndouă brațele și începu să plîngă cu hohot.

Bătrînului îi venea să fugă, căci îi năvăleau și lui lacrimile în ochi. Răpus de o pornire omenească, el o ridică-n brațe și-i sărută fruntea, apoi o depărtă de la sine cu un fel de spaimă.

— Vrei tu, îi zise cu sfială, să fii fata mea, ca să am și eu pe cineva-n lumea aceasta!? N-are să-ți fie scîrbă de mine!?

— Nu! niciodată! strigă ea și-l sărută ca pe repausatul ei tată.

El se ridică și o duse la mama ei.

Eu le-am aflat aceste cinci ani în urmă de la prietenul meu inginerul Mierleanu, fericitul soț al Miliței.

— Milița, a adăugat el, nu s-a mai dus la școală, ci a plecat cu soacră-mea la Iași, unde a rămas într-un internat. N-a mai stat însă nici bătrînul în prăvălie, ci a început iar să-și petreacă zilele prin cafenele și să vie numai serile. A regulat însă situațiunea soacrei mele, i-a făcut Miliței — din veniturile prăvăliei — zestre, ba i-a cumpărat, drept dar de nuntă, chiar din banii săi, o pereche de cercei, și ne ține de scurt, încît toți ne uităm în ochii lui. Nu e zi dată de Dumnezeu fără ca să treacă, așa, pentru cîinci minute, pe la noi, iar duminicile luăm masa împreună, și totdeauna aduce cîte ceva, o cutie de sardele, ceva icre tescuite, trei portocale, pentru fiecare cîte una. „O să vedeți voi — ne zice cîteodată — ce-o să fie cînd voi muri.“

ZILE POSOMORÎTE

I

„Ei, și!? își zise Cojanu mai mult nepăsător decît cuprins de amărăciune. E largă lumea și rămîne într-însa loc și pentru un om ca mine. Se apropie iarna și n-am, dacă nu-mi rămîne alta, decît să tai lemne pentru ca s-o duc de azi pe mîine.“

Om de șasezeci de ani aproape, sleit de puteri și plăpînd, mult nu mai avea să poarte sarcina vieții și totuna îi era cum o s-o ducă pînă la apropiatul ei sfîrșit.

„Mă duc!“ își zicea și azi și mîine, fără ca să aibă vreun gînd hotărît unde anume are să se ducă.

Are și toamna tîrzie fermecele ei, care înviorează chiar și pe cel mai amărît suflet și ține-n el dorul de a mai trăi o zi și încă una.

Albastrul cerului e mai limpede cînd nopțile sunt senine și stelele sunt mai multe, mai mari și mai scinteiitoare decît vara, iară luna își revarsă mai dinplin lumina.

În crepătul zorilor de zi ceața se-ntinde, ce-i drept, de-a lungul văilor umede, se ridică din ce în ce mai deasă peste țarini, peste livezi și peste păduri spre culmile dealurilor și le acopere-n cele din urmă toate, încît vederea nu mai străbate prin ea; soarele biruitor însă incetul cu incetul o sfăramă și-o risipește, și toate rid acoperite de roua strălucitoare după ce iar se-n-seninează cerul.

Nu mai răsună cîntecele păsărilor prin crînguri, nu mai blîzie roiurile de gînganii prin aer și o tristeță liniștită ne cuprinde cînd vedem lungile fișii de păienjenș legîndu-se prin văzduh și călcăm pe frunzele scuturate de cea mai ușoară adiere, dar lumina dulce și căldura blîndă a soarelui și liniștea sărbătorească a toate ne stîrnește în suflet îndemnul de a trăi și de a ne duce departe și tot mai departe așa-n lumea largă.

Înima mi se-nchide însă cînd soarele nu iese biruitor și ceața stăruie, se adună-n nori cenușii și se pornește-n cele din urmă ploaia măruntă care se cerne și mereu se cerne ca printr-o sită deasă și, izbită de un vînt din ce în ce mai subțire și mai aspru, răzbește la piele și pătrunde pînă la măduva oaselor. Nu e, cum se zice, să nu-ți scoți cinele din casă, dar te moi de țî se urăsc zilele vieții.

Cojanu plecase de la Pitești spre Găiești cu nădejdea că soarele va ieși și de data aceasta biruitor și-și urma drumul de-a lungul șoselei ici băltoase, colo pline de noroi, uitîndu-se mereu spre dealurile de la stînga lui. Se și ridica din cînd în cînd ceața, dar peste puțin iar se-ntunecau toate, vîntul se-ntetea și ploaia se cernea încă mai deasă.

Îmbrăcat în haine de vară, nedormit și nemîncat, el tremura din cînd în cînd ca scuturat de friguri, dar își încorda puterile și mergea mai repede înainte ca să se-ncălzească.

S-ar fi oprit la vreunul dintre hanurile ce-i cădeau în drum, ca să mai răsufle, dar n-avea nici un ban și ținea să nu fie luat drept cerșetor el, care fusese timp de șaptesprezece ani învățător și-i plăcea să se laude că are cinci copii, căpătuiți fiecare din vrednicia sa.

Ploaia se cernea însă mereu, vîntul i-o izbea-n față, și, udat learcă și rebegit, el era din ce în ce mai amărît că nu e între cei cinci copii ai săi nici unul la care s-ar putea adăposti.

Unul dintre băieți, cel mai tînăr, era azi ici, mîine colo, telegrafist la Căile Ferate, iar altul se reangajase ca sergent-major: la acesta n-avea ce să caute.

Cel mai mare, învățător și el, o ducea destul de bine și-și agonisise oarecare stare.

5 Acestuia putea să-i fie de ajutor și-n gospodărie, și-n ale școlii. A și trăit timp de mai mulți ani la casa lui și ar fi putut să rămie toată viața dacă n-ar fi fost la mijloc nenorocita de beție, pe urma căreia-și

10 pierduse și locul de învățător. Păcatul lui nu era însă în adevăr beția în sine, căci el bea și mai puțin, și mai rar decât alții care o duceau cu toate aceste înainte.

Ceea ce i-a stricat viața era țifna pe care băutura o scotea-n el la iveală.

15 Era destul să bea un pahar, două pentru ca băutura să i se urce la cap și să-i dezlege limba de nu mai scăpa nimeni de gura lui cea rea.

Alții cîntă, se-nduioșează ori sunt hărățgoși după ce beau; el își ridica țațos capul și se socotea mai presus de toți muritorii.

20 „Ei! și ce-i dacă beaul? zicea. Păcat e, aceasta n-o tîgăduiesc, dar dintr-al meu beau, mințile nu mi le pierd și nu suferă nimeni pe urma beției mele. Voi însă aveți păcate mai urite, pe urma cărora sufer mulți. Credeți că nu le știți?”

25 Nu mai rămînea apoi pînă la vodă și pînă la vîlădica nimeni nejudecat de dînsul, iar cei mai mari au și păcate mari, care n-au să fie date pe față.

Aceasta era ceea ce-l făcea tuturor urgisit. Fiul său și nora sa îi treceau cu vederea păcatul dar vecinii și copiii din școală-l luau în răspăr cînd îi

30 cîcălea, ba-l batjocoreau și nepoții săi, doi draci de băieți și un scarloi de fată, iar aceasta-i făcea viața din ce în ce mai nesuferită. Nu l-a alungat nimeni de la casă, nu i-a zis nimeni să plece, ba-l rugau cu toții să rămie; cînd i-a venit

35 însă țifna, a certat pe fiul său și pe noră-sa că nu știu să-și crească copiii și-i îndrumează a-și bate joc de bătrînețe, apoi a plecat la cea mai mare dintre fiicele sale, care trăia la Pitești, unde se măritase după un pantofar.

40 Și aici ar fi putut Cojanu să petreacă zilele ce-i mai rămîneau.

N-a rămas însă decât o vară.

Era om de treabă ginerele lui și meșteșugar priceput, dar, neavînd capital, nu putea să ție concurența nici cu marfa de fabrică, nici cu pantofarii mai în-

5 stăriți, și tocmai brățară de aur nu era pentru dînsul meșteșugul. Nevoit a se strîmtoarea în două odăițe, dintre care una și prăvălie, și atelier, el lucra, mai mult cîrpați decât pantofar, cu o calfă și doi ucenici. Muncind însă

10 întins și țiindu-le toate de scurt, el rîzbea, și cei cinci copii ai lui erau cu obrazii rumeni și totdeauna curați și bine îngrijiți, iar în blidul din care mîncîcă zece mai găsește și al unsprezecelea ceva.

15 Greutățile se iveau numai serile, cînd copiii, răzbiți de somn, începeau să mîrîie și se puneau-ntrebarea care unde se culcă.

Cît timp au ținut zilele de vară, își făcea fiecare culcușul pe apucate, mai ici, mai colo, fie sub șopron, fie-n pridvor, fie la aer, sub cerul instelat. După ce

20 nopțile s-au mai răcit, însă, tată, mamă și copii se-ndesuiau unii peste alții-n odăița din dosul prăvăliei, calfa și ucenicii se cuibăreau în atelier, iar Cojanu se uita-mprejurul său, cuprins de simțimintul că nu prea rămîne-n casă loc și pentru el.

25 „Unde-o fi și cum o fi!” își zicea nepăsător și mulțumit cu orișice. Cînd bea însă cite un pahar și-i venea țifna, el începea să se certe mai întii cu fiică-sa, apoi și cu ginere-său. Mai avea el o fată, cea mai mică și odinioară lui

30 cea mai dragă, la casa căreia era lărgime destulă și pentru mai mulți, dar de ea nu voiau să știe nici el, nici ceilalți copii ai lui.

35 Nu! rușinea pe care li-o făcuse nu puteau nici s-o uite, nici s-o ierte. Măritată după un administrator de moșie, ea se incurcase cu stăpînul soțului său și trăise timp de cîțiva ani ca o ticăloasă pe care toți o arată cu degetul.

40 S-au divorțat în urmă, ce-i drept, amîndoi și s-au cununat, dar pentru ei tot ticăloasă a rămas, și lui Cojanu, care atît de adeseori se lăuda că unul singur

fi este păcatul, nu putea să-i treacă prin minte de a-i mai trece pragul casei.

Tot mai bine era să-și petreacă nopțile dormind azi într-un colț, mâine într-altul.

Nu era însă numai el strimtorat, iar strimtoarea-l moaie pe om și-l face îngăduitor.

Luptându-se cu multe nevoi, ginere-său se gindea adeseori la cumnata lui, acum femeie bogată, și-o socotea din ce în ce mai mult cuminte decît rivăloasă. Iar nevasta se dă după bărbatul ei. De ce adică să-și urgisească sora mai mică!? de ce să nu-și spună păsurile!

De Sf. Dumitru pantofarul și-a nchiriat o prăvălie mai mare, în dosul căreia se aflau nu numai două odăițe, ci și un ietăcel făcut parcă dinadins pentru un om bătrîn, ba și-au cumpărat și material și-au mai învoit două calfe.

Mai ales după ce bea cîte un păhărel Cojanu era destul de deșteptat că să-și deie seama că banii pentru toate astea nu pot să-i aibă decît de la ticăloasa aceea care [se] lingușește pe lingă sora și pe lingă cumnatul ei ca s-o ierte și-l treceau nădușelile gîndindu-se că tocmai cel mai ticălos dintre copiii săi a ajuns la cea mai bună stare ca să-i poată momi și pe ceilalți.

„Uite — își zicea — așa se-mbărbătează, se-ntinde și se face stăpînă ticăloșia!”

Nul el nu putea să steie la casa ginereului său, care-l ținea din mila cumnatei lui ticăloșite.

Ploaia se cernea însă înainte, vîntul i-o izbea-n obrazii vestejiți, toate încheieturile li erau înțepenite, și el nu știa unde o să-și pună capul azi și mâine.

„Ei! și ce adevărat mi se poate-ntîmpla!” își zise el, desprețuit de sine însuși.

Dacă-l picnea vreun junghi și cădea istovit în drum, ori se prăpădea ca vai de el, ori îl ridicau trecătorii și-l duceau la vreun spital.

Scăparea era și una și alta pentru un om ca dînsul care nu mai avea nici un rost în lume, nu mai era bun de nimic, nu mai putea să-i fie nimănui de vreun folos, un nemernic infumurat care li s-a făcut tuturor

urgisit și nici măcar cu copiii săi nu mai e-n stare să trăiască-n pace.

Apucînd de la Găiești drumul Bucureștilor, el s-a apropiat de calea ferată.

A-nceput acum să cadă printre stropii mărunți și cite un fulg de zăpadă.

Un tren venea din depărtare spre dînsul.

Răpus de amărăciune și scirbit de viață, el o luă oarecum orbiș spre linia ferată. Îl împingea parcă ceva ori¹ cineva să se arunce-n fața locomotivei.

El s-a oprit însă.

De ce s-o facă?

Ar fi ris toată lumea de dînsul ori l-ar fi luat drept un smintit: prea li-ar fi făcut pe plac celor ce-l socoteau lipsit de bun-simț pentru că-i judeca după păcatele lor.

N-ar fi înțeles nimeni de ce a plecat de la casa fiului său, de ce n-a rămas la casa fiicei sale, nici mai ales de ce nu se duce la cealaltă fiică, pe care o găsea cîntă și gata de a-i face toate voile.

Aceasta n-ar fi putut s-o spună nici el dacă l-ar fi luat cineva cu pripa: de unde s-o poată ști alții, care te socotesc fericit cînd te văd sătul, bine-mbrăcat și bine adăpostit!?

Dal ar fi voit să moară, dar nu așa, prosteste, ci istovit de foame, de sete și de frig, adormind fără ca să se mai deștepte, ori răpus de boală grea, care te și stinge cînd te picnește, căzînd la margine de drum ori sub vreun gard, ca să umple de fiori pe cei ce se-mpedecă de leșul lui.

Deși dar fulgii de zăpadă erau din ce în ce mai deși, el își mergea drumul înainte, și noaptea l-ar fi prins tot mergînd dac-ar fi fost chinuit numai de oboseală și de frig și muncit numai de gînduri negre.

Mai era însă-n el și ceva mai tare decît dînsul, setea din ce în ce mai neastîmpărată, din ce în ce mai viu simțîmint că e destul să tragă o dușcă pentru ca să se-ncălzească, să nu mai simtă nici dureri, nici oboseală și toate să i se-nsenineze. Cuprins de sim-

¹ În text: *orice*.

țămîntul acesta, îi tremurau bărbiile, îi tremurau minile, carnea-i tremura ca piftiile pe trup și ochii i se-mpăingeneau, căutînd lihnit ceea ce-i lipsea.

Se mai stăpinea cînd era tînăr, dar acum, îmbătrînit și sleit de puteri, n-avea-n el destulă virtute și nu mai ținea să nu fie luat drept cerșitor, era-n stare să fure, să-nșele, să prade, ba chiar să și omoare ca să-și poată potoli focul mistuitor.

S-ar fi dus acum și la fiica sa cea ticăloșită, dacă ea ar fi fost prin apropiere, și i-ar fi ris în față și s-ar fi lingușit pe lîngă ea ca un cîine flămînd și nici nu-i mai socotea vina tot atîta de mare ca alte dăți.

Fiică-sa era însă fie la moșie, fie la București, unde de obicei își petrecea iarna.

II

Cine le ține și cine-ar putea să le ție socoteala oamenilor care la București, mai ales în preajma Oborului, prin Dealul Spirii, prin împregiurimile Gării de Nord și spre Vitan, o duc-nici ei singuri nu ar putea să știe cum, de azi pe mine!?

Pierdut printre aceștia a intrat Cojanu din ce în ce mai adînc în iarnă, azi îndîrjit ca cîinele flămînd, mine muiat și duios la fire, de cele mai multe ori amețit de băutură, sfătos și cicălitor, lăudăros și cu capul ridicat, dar niciodată un biet ca să-l ridici din drum.

Cînd i se limpezea capul, să căia de cele ce vorbise ori făcuse-n fumul beției, le vedea toate posomorit și nu mai putea să-nțeleagă de ce adecă mai trăiește și el pe lume. Nu trecea însă mult și iar începeau să-i tremure bărbiile și minile și carnea pe trup, iar se-n-duioșa și le dădea dreptate celor ce apucă ce pot și cum pot ca să aibă destul pe azi și să nu poarte grija zilei de mine. Cel mai cuminte dintre copiii lui îi era acum fata de la București. S-a și dus s-o caute, i-a găsit casa și a dat în cîteva rînduri tîrcoale pe sub ferestrele ei. Îi era însă greu să între, ba cîteodată-l

cuprindea simțimîntul că la moarte grea se duce dacă-i trece pragul.

Iarna era însă din ce în ce mai aspră, viața i se făcea din ce în ce mai grea și nu mai era vorba dacă el vrea ori nu.

Dînsa era, la urma urmelor, o biată de femeie slabă și amăgită, și el s-a dus într-o zi cînd îl știa pe amăgitorul ei dus de acasă.

Ea a izbucnit în hohote de plîns cînd l-a văzut în fața ei.

Plîngea de rușine și de căință și de durere că-l vede-n starea în care se afla, dar plîngea și de bucurie că dînsul s-a-ndurat, în sfîrșit, s-o ierte și să vie la dînsa.

— Tu, care le judeci toate cu dreptate, i-a zis, știi mai bine decît orișicine că e-n orișicare om ceva mai tare decît dînsul și-l răpune.

— Da, este, i-a răspuns el, uitîndu-se ca-n aiurare la ea. Jertfa păcatului său suntem fiecare din noi.

S-a spălat apoi Cojanu, s-a premenit, s-a schimbat la față și-ntreaga casă s-a luminat ca-n zi de mare sărbătoare, iar amăgitorul era cel mai cumsecade dintre toți oamenii cînd s-a întors acasă.

Așa ar fi și rămas lucrurile dacă n-ar fi fost adevărat că e-n fiecare om ceva mai tare decît el, care-l răpune.

— Da! — a zis el după ce primul păhar i-a dezlegat limba — păcatul e, orișicare ar fi el, nemilos și nu te iartă, ci te răpune, tocmai de aceea însă n-are nici el să fie iertat. Uitați-vă la mine, a urmat după al doilea păhar. Rușine, scîrbă vi-e să mă vedeți la masa voastră mîncînd și bînd după ce atîta timp v-am urgisit și n-am avut pentru voi decît vorbă de osîndă și de ocară. Nu cumva dragostea m-a adus!? Nu cumva aș spune adevărul, dac-aș zice că v-am iertat!? Crivățul care urlă afară, foamea și setea, păcatele mele m-au muiat și m-au făcut fățarnic. Nu! nu mă iert pe mine însumi pentru păcatul meu mai mic; cum aș putea să vă iert pe voi!? Nu se poate! Ce s-ar alege de fiii și de nepoții noștri dacă, iertîndu-ne unii pe alții, i-am îndruma să facă și ei fie ca mine, fie ca

5 voi! Nu-i milă, nu-i, iertare, nu-i! Nu ne dă
mîna s-o mărturisim, dar ticălos și vrednic de
dispreț vă sunt vouă eu, care umblu, om fără de
căpătii, îmbrăcat în zdrențe și mă tîrăsc ca un nemer-
nic cerșind un păhar de băutură, și încă mai ticăloși
și mai vrednici de dispreț îmi sunteți mie voi, care,
răpuși de cea mai urită patimă, v-ați bătut joc de rin-
duielile omenesti și v-ați înhăitat ca dobitoacele și
ca fiarele!

10 Zadarnice au rămas toate silințele de a-l potoli,
căci el nu mai era în toate mințile și amarul adunat
în sufletul lui trebuia neapărat să-și facă vînt.

După al treilea păhar s-a ridicat de la masă, a
scuipat și a plecat ca luat de iele la goană.

15 Nici că l-au mai văzut apoi.

Afară gerul era aspru și viscolea parcă s-ar fi apro-
piat sfîrșitul lumii, dar el se ducea mereu înainte, fără
ca să știe unde, ca alte dăți, ca totdeauna.

20 O căință strivitoare l-a cuprins apoi după ce i s-a
limpezit capul și și-a dat seamă despre cele ce făcuse
și vorbise.

25 „Cît o să mai ție aceasta! își zicea el. Mai ești tu
om! Mai trăiești tu și cu sufletul! Un stîrv încă
neputrezit te-ai făcut și te tîrești de ici pînă colo,
bătîndu-ți joc de ființa omenească.“

Aveau dreptate copiii care-l luau în bătaie de joc;
aveau dreptate ucenicii care nu-i lăsau nici un colț
să-și facă culcuș; dreptate aveau toți cei ce-l huiduiau
ori fugeau de dinsul.

30 Pe-nserate el umbla buimăcit și cu pas șovăitor
prin împregiurimile acum pustii ale bălții de la Tei.
Acolo i-au și găsit rămășițele putrezite primăvara vii-
toare, cînd s-au topit troienii de zăpadă sub care i se
stînsese viața.

35 Și nimeni n-a mai putut să spuie cine a fost el și
cum a ajuns acolo.

COCONIȚA

5/18 ianuarie 1912

5 „Uf! grăi cocoana Profira, nevasta lui nenea Hari-
ton, brutarul din gura Oborului. Mare pacoste sînt și
copiii ăștia pe capul omului!“

10 Ne-ntorceam de la Olănești, unde petrecuserăm
vara, și ca să mai scădem din cheltuielile de drum, am
luat pînă la Rîmnice trăsura-n tovărășie, plătind eu
o parte, iară dîștii două părți din chirie. Era lucru de
sine înțeles că nu numără și cei doi copii ai lor, un
băiat de vreo trei ani și o fetiță trecută de 6 ani. De!
pentru copii chiar nici pe calea ferată nu se scoate
bilet. Cînd a venit însă rîndul să ne urcăm în trăsura,
copiii au sărit — moț — cei dintii pe scară.

15 Ce să le faci!

20 Coccoana Profira o dată cu capul nu s-ar fi învoit
ca fata, care era fată, să se urce pe capră și să șadă
ca o slujnică lingă birjar. Băiețelul nu putea nici el să
șadă pe capră, căci era prea mic și te pomeneai că la
vreun hop se răstoarnă ca un motolog între cai. Iar
dacă-l puneai pe scăunaș, te pomeneai cu el la vreo
cotitură între roate.

Ca să curm discuțiunea, m-am urcat eu pe capră.

Cum rămîneau însă ceilalți!

25 După multă chibzuială, nenea Hariton s-a așezat
lingă nevastă-sa, fetița a luat loc pe scăuneș, așa, mai
la mijloc, între picioarele părinților săi, ca nu cumva

să se răstoarne la vreo cotitură, iar pe băiat l-a luat nenea Hariton în brațe.

Brutar în puterea cuvintului, însă, nenea Hariton era om bine hrănit, gras și pinteos. El gifia și lăsat de capul lui, darmită când avea să mai poarte-n brațe un măgădău neastimpărat, care se cuibărea mereu și se invirtea când la dreapta, când la stînga.

Avea cocoana Profira de ce să zică: „Uf!”

„Dar pe drum, de la București la Rîmnic, cite nădușeli m-au trecut! adaugă nenea Hariton. „Era, domnule, o-nghesuială de nu mai știai unde să-i pui și te apuca paraponul.”

Cu chiu, însă, și cu vai am sosit întregi și sănătoși la Rîmnic.

Aici alte-ncurcături.

După toate cele suferite, nenea Hariton ținea să scoată bilete și pentru copii, iară cocoana ținea să-l convingă că pentru băiețaș n-are voie să ceară bilet, iar fata, deși trecută de șase ani, e mai mică decît ca să se poată vedea că e trecută de cinci ani.

„Ulli!” zicea însă nenea Hariton cînd se gîndea la-ndesuiala, pe care avea s-o găsească în trenul ce venea de la Călimănești și de la Căciulata și avea să mai treacă și pe la Govora.

Era sătul de plăcerea de a-și ținea ghioganul în brațe dacă nu voia să stea în picioare.

— Am — n-am, mică — nemică, a-ntimpinat dar, de spetit n-o să mă spetesc dacă port biletele-n buzunar.

Vai de sufletul lui!

S-a nimerit să găsim la capătul unuia dintre vagoane un compartiment cu opt locuri, dintre care unul singur era ocupat de un domn, care ședea ursuz în colț.

— Ei! grați cucoana Profira ca-nțepată de viespe. Aveai nevoie să-ți arunci banii pe fereastră?

Nenea Hariton înghiți un nod.

Vedea și el că nu avea nevoie și-i părea rău de cei cîțiva leușori, dar nu-l ierta firea s-o și mărturisească aceasta.

— Stăi! — zise dar — c-o să vezi, [ce]-lare să fie de la Govora înainte.

Cocoana Profira-și puse friu.

La Govora însă nu s-a mai urcat nimeni în compartimentul nostru.

— Te mai încăpățînezi și acum!? șopti cocoana Profira. Tot nu recunoști c-ai făcut o prostie!

El dete îndirjit din cap și — ea cătrănită, el încăpățînat — au dus-o tot drumul în ciondrăneală.

În același timp copiii, văzîndu-se în lărgime, se mutau mereu de ici pînă colo, se duceau cînd unul, cînd altul la fereastră, se urcau pe bănci, se hîrjoneau, încît domnul cel ursuz mereu bufnea și se-ncrunta.

Gifia nenea Hariton, deși se afla în mare lărgime și nu mai avea nevoie de a-și purta odorul în brațe.

La Drăgășani, în sfîrșit, se schimbară lucrurile.

Ne pomenirăm cu un vistavoi cam nepeptănat, care aduse-n compartimentul nostru mai întîi două geamantane pîntecoase, apoi trei cutii de pălării, un pachet cu de ale mincării, două păpuși, două cercuri și un coșuleț. Peste puțin se urcară o dădacă cu copilul în brațe și cu legăturica de scutece-n mînă. După ea se urcară doi copii mai măricei, o fetiță de vreo cinci și un băiat de vreo șapte ani, cu un cățaluș în brațe. În sfîrșit, intră în compartiment și coconița, o femeie de vreo treizeci de ani, gătită, sulemenită, parfumată și cu un mare buchet de flori în mînă.

Nenea Hariton se uită cu aer triumfător la cocoana Profira.

— Ce mai zici acum, cocoană!? o întrebă el.

— Săraca de ea! îi răspunse cocoana Profira. Atît de tinără și trei pe capul ei.

Domnul cel ursuz se uită și el încruntat cînd la cățaluș, cînd la cei patru copii, cînd la al cincelea, care făcea gură-n brațele dădacei, cînd la hodoroagele cele multe.

Unde să-ncapă atîta lume și atîta calabalic!

Nu mai era însă scăpare, căci locomotiva se puse-se-n mișcare chiar în clipa cînd s-a urcat coconița.

Ce să-i faci! Nevoile călătoriei!

Mai erau două locuri libere: unul l-a luat coconița, în celalalt s-a așezat dădaca cu copilul. Vistavoiul a luat cățalușul în brațe și putea să steie-n picioare. Ce

faci însă cu cei doi copii și cu cele trei cutii de pălării, care nu mai încăpeau deasupra geamantanelor!?

Era numai prea firească supărarea cocoțiții, care, fiind prea tirziu, a găsit cele mai bune locuri ocupate de niște oameni care-i miroseau a mitocani. Pe când cei doi copii ai lui nenea Hariton se răsfațau în toată largimea, copiii ei, copii de locotenent, erau nevoiți să steie-n picioare, căci pe genunche nu putea să-și ieie, iar lângă dinsa nu-ncăpeau.

Se uita dar, biata de ea, cu coada ochiului și cam de sus în jos mai la nenea Hariton, mai la cocoana, mai la cei doi copii, mai la mine și la omul cel ursuz, tot oameni lipsiți de bună-creștere, care nu știu că-n asemenea împrejurări au să se deie la o parte, ca să facă loc pentru alții, și le dedia copiilor săi zor în franțuzește mai cu „*Restes tranquille!*”, mai cu „*Viens ici!*”, mai cu „*Ma chère!*”, mai cu „*Notre petit!*“. Nu-i rămânea însă decît să-și ție copiii-n picioare, unul lângă ea, iar celălalt lângă dădacă.

Drumul era însă lung și răbdarea ei era scurtă.

Ea se uită-n cele din urmă tristă la copiii lui nenea Hariton.

— Copiii aceștia au bilete? întrebă înțepată, acum pe românește.

Nenea Hariton își ridică capul cu un fel de mîndrie mitocănească. Era mulțumit de-ar fi fost în stare s-o sărute și-i aruncă cocoanei Profirei o căutătură piezișă.

— Vor fi avînd, nu vor fi avînd, răspunse el, la strîmtoare oamenii se ajută cum pot. Copiii sînt subțiri și-ncap și doi pe un loc.

El își luă apoi băietul și-l trecu lângă fată, ca să facă loc pentru odraslele viitorului căpitan.

Domnul cel ursuz zîmbi oarecum pe rinjite, iar cocoana Profira-și întoarse cătrănită capul.

Auzi d-ta, să plătești biletul și să dai locul unei țifnoase!

Asta era culmea!

Nu-i rămânea însă decît să-și inghită necazul, căci acum și aici, în fața mofturoasei aceleia, nu putea să se certe cu el.

NUMĂR ÎN 6 PAGINI

MINERVA

AFARIS DOMINAȚIA CU ELITELE ȘTIINȚIFICE DIN TARĂ ȘI DIN STRĂINĂȚATE

5

De ce este în pericol industria petrolului?

Apă și electricitate în SLATINA

Prietenu meu Costea

LA TARĂ

Mineralele în C. F. R.

Știri din străinătate

București, 15 Februarie 1912.
28

Iubite Amice,

Tei ți-am trimis un manuscris împărțit
în capitole cât se poate de mici. Dacă ar fi
cau toate aceste să nu prăvălească în
otăntele colozane ale „Destinării”. Te rog
să mi-l trimiți înapoi, ca să-l utilizez
aiurea.

Tot ieri am primit prin ministerul de
externe o citațiune, ca să mă prezent la
15 Aprilie a.c. în fața tribunalului din Itrad
în procesul ce mi-l face Părintele Cirovici-
ni, ca să mă execute pentru datoria
de 3370 Cor., procentele și cheltuieli de
judecată. Ți-o spun această pentru ca
s-o știi și să fii orientat. Teama mi-e,
că și d-ta vei fi pățit-o tot așa. Dar
că da, Te rog să-mi scrii, ca să
fii și eu orientat.

Ți-am scris ieri și Părintelui Mangra,
precum și Părintelui Cirovici și i-am
măgălit cu tot din adâncul pe amândoi.

Era cald, era zăduf, era-ndesuială-năbușitoare și
mai era și cățran în suflete când a trecut, în sfârșit,
conductorul prin vagon.

5 — Domnule conductor, grai coconița cu glas piț-
găiat. Aici e-ndesuială nesuferită.

10 — Văd și eu, dar n-am ce să fac, răspunde conduc-
torul. Sint locuri în clasa [I], sint în clasa III, dar în
clasa II e pretutindenea plin. Un loc aș putea să găsec
mai ici, mai colo, dar d-voastră sinteți mulți și nu voiți
să vă despărțiți.

15 — Nu-i așa, neîșorule, grai domnul cel ursuz.
Rînduială are să fie și d-ta ești pus aici ca s-o faci.
Cățălușul n-are ce să caute aici. Geamantanele sint
prea mari și au să fie date la bagagiu, ca să rămie loc
pentru cutii. Copiii care n-au bilete au să fie ținuți
în brațe. Ia fă d-ta rînduială și-o să vezi că e loc destul
și n-are să ne steie nici d-sa, vistavoiul, proțap în cale.

Ce-ar fi putut conductorul să facă!

20 O vedea pe coconița că schimbă fețe, scapără scintei
din ochi și-și șterge sudorile de pe frunte, dar nu-i
rămînea decît să-și facă datoria.

Era o adevărată catastrofă.

Cocoana Profira sări-n picioare.

25 — Scoate biletele copiilor! îi zise ea soțului său.
Noi nu sintem dintre cei ce umblă după chilipir. Dacă
dat banii pe ele, n-avem nevoie să ne strimtorăm.

Dînd apoi la o parte pe copiii coconiței, îl așeză
pe băiet la locul lui.

30 — Așa, urmă, ședeți, maică, fiecare la locul său.
Nenea Hariton se răsfața încîntat de sine însuși,
iar coconița se făcu mititică, de tot mititea.

Nu scosese bilete pentru copii, iar vistavoiul
n-avea decît jumătate de bilet pentru clasa III.

35 Plătea bucuros și biletele pentru copii, și taxa
pentru bagagiu, și tot i se mai cerea, dar cu cocoana
Profira în același compartiment nu mai putea să
rămie.

— Ei, ce mai zici acum, soro dragă! îi grai nenea
Hariton soției sale după ce rămaseră iar singuri.

SAC ȘI PETEC

I

E urit simțămîntul de a fi ajuns fată bătrînă; Sanda-și purta însă cei douăzeci și opt de ani cu un fel de mîndrie, căci știa toată lumea că n-ar fi avut decît să voiască pentru ca să fie încă de mult măritată.

Frumoasă, ce-i drept, nu se socotea, căci oglinda-i spunea-n fiecare zi că e cam cîrnă și fața plină de borconele, dar nu-mplînise încă vîrsta de șasesprezece ani cînd d-l Ciolman, care era văduv și-o avea numai pe dînsa, i-a zidit la loc larg o mare și frumoasă casă de zestre, iar celelalte erau de sine înțelese. Dedeau deci tîrcoale peștorii pe la băcănia lui Ciolman, iar peștorii, unul ieșea și altul intra, azi un doctor și mine un inginer, poimîne un avocat, un judecător, tot oameni aleși pe care ar fi voit d-l Ciolman să-i aibă gineri ca să între alătura cu ei în lume. Băcan însă și totodată și văduv, d-l Ciolman nu ținea casă deschisă și nu umbla nici la serate, nici la baluri. Sanda crescuse dar hîrgionindu-se ca un scarloi cu băieții din prăvălie, iar acum, după ce d-l Ciolman se mutase-n casa cea nouă, dînsa-și petrecea viața cu cele două femei din casă, o babă bătrînă, soția vizițiului, și o fetișcană, o nepoată a acestora. Peștorii îi erau dar toți oameni străini, și unul îi părea prea pomădat, altul prea mofturos, iar altul prea înțepat ori prea închipuit. Se sfia biata de fată și se temea, ca nu cumva să se-nource și s-o pată ca multe altele.

Mai era apoi la mijloc și nenorocita acea de casă, care era mobilată cu mult lux și avea-n fundul curții grajd pentru cai și șopron pentru trăsură și era pusă în mijlocul unei grădini.

Cel ce are asemenea casă trebuie să mai aibă și pungă plină, ca să plătească slugi și s-o ție-n stare bună. Om cu bun simț practic, d-l Ciolman o-nțelegea și el aceasta și era gata să mai deie și ceva pe deasupra. „Orîșicit de bune ar fi icrele, zicea el, ai să torni și untdelemn și să storci o lămîie peste ele.“

El însă nu numai era om strîns la pungă, ci mai umbla și cu gîndul de a se căsători din nou după ce-și va fi măritat fata; se tînguia dar, ca să scape cît se poate de ieftin.

Pe Sanda o trecea răcorile cînd afla care dintre peștorii cît cere.

Jignită și azi, și mine și din ce în ce mai adînc de simțămîntul că peștorii nu pe dînsa vor s-o aibă, ci la zestrea ei rivnesc, ea-și ridica-n cele din urmă răzvrătită capul și se făcea neapropiată.

Baba era încîntată cînd o vedea femeie cu inimă de bărbat.

Numai ea știa cite bătăi a mincat de la bărbatul ei, un beșivan jurat, și-n gîndul ei nu se putea prostie mai mare decît să se mărite o fată care are din ce să trăiască-n toată lărgimea. Asemenea prostii nu să iartă decît fiind făcute din mare slăbiciune.

„De ce s-o fac, zicea și Sanda, dacă nici nevoie n-am, nici inima nu-mi dă brînci!“

Se simțea foarte bine în starea în care se afla. Nu-i vorbă, așa, citeodată, mai ales serile, i se ura, dar i se și făcea oarecum negru înaintea ochilor cînd se gîndea că măritată ar avea stăpîn cu fel de fel de toane și ar trebui să se gătească, să deschidă salonul, în care acum numai pe ici, pe colo intra, să primească și să-ntoarcă vizita, să deie mese, să între în virtejul lumii.

„Nu! — își zicea din ce în ce mai îndrîjită — pe mine n-au să mă prostească!“

Orîșicit de zorit ar fi fost dar d-l Ciolman și orîșicit de largă și-ar fi deschis el punga, anii treceau unul

după altul și Sanda, necum să se deie pe brazdă, să făcea din ce în ce mai încăpățînată, încît vecinele au început în cele din urmă să scoată vorba că e cam țicnită și să-i plîngă d-lui Ciolman de milă.

5 Intr-una din zile, Răducu, unul dintre oamenii săi de încredere, l-a rugat să-i fie nun surorii sale, pe care o mărită cu un șef de gară.

10 Il știa pe Naie de vreo optsprezece ani acum. Era băiețan cînd, după multe milogeli ale mumei lui, o vădută cu casă grea, l-a luat în prăvălie, și de atunci îl vedea-n fiecare zi de dimineața pînă seara: acum se uita, cu toate acestea, la el cu ochi mari, parcă nu l-ar mai fi văzut în viața lui.

— Bine, îi zise, dar eu îți știu sora fată mică.

15 — Mică a și fost, răspunse Răducu, dar acum e pe-aci, pe-aci de douăzeci de ani.

— Și ți-o ia șeful și fără de zestre?

— Aș! grăi Răducu zîmbind. Una ca asta nu se pomenește. Storc și eu de unde pot și-i fac o zestre de 20 zece mii de lei, îi dau ale casei și-i mai și ridic nunta.

D-l Ciolman îl măsură din creștet pînă-n călcîie.

25 Tinea la el fiindcă era potolît, harnic și einstit, un fel de topor de oase al casei, acum însă vedea în el pe omul care s-a-nvrednicit să-și mărite sora, fată de abia nouăsprezece ani, și-i era oarecum rușine să i se uite-n ochi.

— Da, zise, o să-i ținem cununa. Cum să nu i-o ținem!? Tu știi însă că eu nu sunt singur, adaugă peste puțin. Să te duci și s-o rogi și pe Sanda.

30 Răducu-și trase capul în umeri, pare-ar fi ridicat cineva ciomagul asupra lui.

— Dacă-i spui d-ta, întîmpină, e mai mult decît dac-o rog eu.

D-l Ciolman dete din cap.

35 — Să te duci, îți zic, stărui dînsul. E mai bine așa. Cu femeia ai să umbli frumușel. Să te duci și s-o rogi ca să mă roage ea pe mine. Așa să faci dacă vrei ca lucrurile să iasă bine. M-ai înțeles!

40 — Del grăi Răducu, scărpinîndu-se la ureche. Dacă zici d-ta!

Se cunoșteau Sanda și Răducu nu numai de mult, ci și foarte bine, căci el o-nsoțea adeseori la școală, ducîndu-i ghiozdanul. De cînd însă cu mutarea-n casele 5 cele nouă, ei se vedeau rar și încă mai rar se nimerea să-și schimbe cite o vorbă. Muncind într-una nu numai în prăvălie, ci și-n pivniță ori în depozitul de mărfuri, el dezbrăca diminețile hainele mai bune, ca să le cruțe, și era totdeauna jerpelit și soios. Se cam ascundea 10 dar cînd dedea cu ochii de dînsa, iară ea se făcea că nu-l vede. Ciudit apoi, el a intrat în rîndul celor ce le dedeau dreptate vecinelor, care-o socoteau cam țicnită.

Cum se ducea el acum la ea? cum i se uita-n ochi? cum o mințea, rugînd-o să roage pe tatăl ei?

15 Cum, nu cum însă, nu-i rămînea decît să se radă și să [se] peptene, să-și văcsuiască ghetele, să se spele bine pe mîni, să-și îmbrace cele mai bune haine și să potrivească-n gîndul lui vorbele cu care urma s-o roage, apoi să se ducă.

20 Cînd s-a văzut în fața ei, a rămas zăpăcit, ca tot omul care se știe vinovat, și-a pierdut firul și a scăpat vorba că d-l Ciolman l-a trimis la dînsa.

Sanda se simțea măgulită de această atențiune, dar 25 nu-i venea să i-o și mărturisească aceasta.

— Nu mai era nevoie de atîte ceremonii, grăi dînsa. D-ta ești om de casa noastră, și dacă vrea tata, mă bucur cu atît mai virtos eu, care-mi aduc cu plăcere aminte de timpul cînd erai certat pentru că-ți perdeai timpul făcîndu-mi cite o jucărea.

30 Fața lui Răducu se lumină.

— Așa am zis și eu, întîmpină dînsul. Era destul să ți-o spună el: dacă zice părintele, nu-i rămîne copilului decît s-o facă.

Sanda se strîmbă.

35 Cu gîndul mereu la sine și la ale sale, ca toate fetele mari, ea era incredîntată că el a zis-o aceasta dinadins, ca să-i deie ei, precum se zice, peste nas.

40 — Vorbă popească! îi răspunse dar cam înțepată. Tocmai cei ce nu se țin de ea o zic mai adeseori. Parcă d-ta faci totdeauna numai ceea ce-ți vrea mama?

— Ba fac și multe pe care nu le vrea, întâmpină el, dar mă roade la inimă când văd că-am supărat-o prin fapta mea și mulțumit de mine însumi sunt numai intrând în voile ei. Uite — urmă gândindu-se și el la sine însuși — eu muncesc din greu și-mi trag multe de la gură ca să pun ban lângă ban și să-mi adun ceva. Mă bucur, cu toate acestea, că m-am învrednicit să fac voia mamei, înzestrându-mi sora.

— Aș! striga Sanda, rizind cu hohot. Pe cine vrei să protestezi!? O faci, dacă o faci, ca să scapi de o belea! Vei fi vrind și d-ta să te-nșori, că ți-a venit timpul, și-ți zici: „Cine o să mă ia dacă știe că o să aibă-n spinare nu numai o soacră, ci și-o cumnată!? Dar — adăugă cu răutate — ca să te scuturi, o faci¹ și asta cu gîndul că zestrea făcută surorii o s-o iei cel puțin îndoită cu soția. Vă știu eu cum sunteți!

Răducu nu era om hărățagos, dar se simțea picnit și nu putea să-și stăpînească firea. Știa și el prea bine că-și înzestreză sora ca să scape de ea, dar tocmai de aceea era supărat că i-o spune și Sanda.

— Crede fiecare cum judecă, grai dar. Te-nșeli însă dacă mă socotești om care nu e-n stare să-și ție din vrednicia sa casa. Femeia e cuminte, ține la tine și intră-n voile tale numai știind că din vrednicia ta le are toate. Avînd zestre, ea-și închipuiește că numai pentru zestrea ei ai luat-o, te socotește drept un fel de trîntor, se face țifnoasă și ca miera înăcrită.

Acum era încă mai încredințată Sanda că el vrea să-i deie peste nas.

— Și-ai da, se-nțelege, din mîni și din picioare ca să scapi — grai dînsa în batjocură — dacă ți-ar sări de gît vreuna care are zestre.

Răducu dete din umeri.

— Nu știu ce-aș face, răspunse. Mult aș sta, fără îndoială, pe gînduri și mult ar trebui să țin la ea, foarte cuminte ar trebui s-o socotesc pentru ca să mă avînt. Cu zestrea însă nici atunci nu m-aș incurca. N-ar avea decît să-și păstreze averea, s-o deie la o parte, ca să se sporească pentru copii, pentru zile de bătrînețe ori

pentru cine mai știe ce-mprejurări și să trăim ca oameni cu minte din vrednicia noastră.

Sanda se uită cu un fel de mirare-n fața lui și rămase pusă pe gînduri.

Nu era om prost Răducu. Din cele spuse de dînsul se deslăcea un gînd pentru dînsa nou și adimenitor, și ea a mai stat pe gînduri și mult timp după plecarea lui.

— Uite — îi zise ea două zile-n urmă d-lui Ciolman — mie mi-a venit un gînd: să-mi dai casa și ce vei mai fi voind să-mi dai și fă apoi ce vrei.

D-l Ciolman se uită sperios la ea.

Nu putea să-și deie seamă ce fel de gîrgăuni îi vor mai fi intrat în cap.

— Ce să-ți dau? cum să-ți dau? întreba el. Toate cele sunt ale tale după ce voi fi murit eu. Nu cumva-ți vine să te desfăci de mine, ca să trăiești de capul tău!? Vorba aia: poama coaptă se scutură din pom.

— Nu se scutură, tată, dar n-o mai ține pomul, întâmpină dînsa, care era totdeauna gata să deie răs-puns. De ce să nu vorbim noi amîndoi cu inima deschisă? D-ta vezi că eu nu vreau să mă desfac de d-ta; te-ai bucura însă d-ta dacă-ai scăpa odată de mine.

D-l Ciolman sări supărat în picioare.

— Știu ce vrei să zici, îi zise. Ai fi putut-o însă zice acum zece, cinci, fie chiar și numai trei ani. Îmbătrinesc însă și eu și de aici înainte nu mai am nici un rost fără de tine.

— Dar nu e vorba să te părăsesc, îl încredință ea, cam muiată. D-ta pleci însă diminețile la prăvălie și nu te mai întorci decît seara, adeseori de tot tîrziu; ce fac eu toată ziua și mai ales lungile seri? E păcat să stau închisă-n casă, cînd aș putea să fac o plimbare, să mă duc serile la un teatru, să petrec călduroasele zile de vară cu altă lume, mai ici, mai colea, la ver-deață.

— N-avem decît s-o facem, răspunse el. Mi s-a urît și mie să-mi petrec viața toată-n prăvălie și-mi dă mina să mai răsufliu. Căi avem, vizitiu avem, și vind, dacă vrei, cabrioleta, ca să iau o trăsură. Nu-ți

¹ În text: și-o faci.

rămîne decît să-mi spui cînd vrei să ieși, unde să te duci, și ce vrei să faci.

— Nu mă-ndoiesc, îl întrerupse ea nerăbdătoare. Una e însă să ceri, să te rogi, și alta să faci dintr-al tău. Nu mai sunt nici eu fată tînără: de ce adecă să nu-mi dai ceea ce ești gata să-i dai orîșicărui pirlit care mă cere!? Chiar și dacă s-ar întîmpla să mă mărit vreodată, țin să-mi stăpînesc eu insumi avutul.

D-l Ciolman, ca să taie vorba, să-ntoarse și plecă. Nu-i trecuse niciodată așa ceva prin minte și i se părea lucru prea de tot neobicinuit să-și facă fata stăpînă.

Face însă omul și multe care nu i-au trecut prin minte și n-avea Sanda decît să stăruie, iar stăruitoare era Sanda.

Ea n-avea nevoie să ceară, nici să-l roage, căci el nu mai pleca de acasă fără ca s-o-ntrebe:

— Azi unde mergi, ce facem, cînd să viu să te iau?

— Cînd vrei, ce vrei, cum vrei! răspundea dînsa, și i le făcea toate pe plac, dar era mereu tăcută și-nbufnită, încît i se înăcrise d-lui Ciolman viața.

De ce!?

Parcă nu era totuna dacă-i dă acum ori mai tîrziu!?

III

Băcan în puterea cuvîntului, domnul Ciolman era om chefliu. Avea icre și fel de fel de sărături, avea vinuri alese și țuică minunată și nu le avea numai pentru alții, ci și pentru sufletelul lui.

„Băietе, mai defundă una!”

De ce folos i-ar fi fost averea dacă nu și-ar fi făcut din cînd în cînd pofta!?

Unde mai pui că nici Sanda nu mai era-nbufnită!?

— Am să torn o nuntă ca să-i meargă pomina, își zicea el, din ce în ce mai înteuțit. Răducule, m-ai înțeles!? Nazuri să nu faci! Mulțumește-te de a-ți fi-nzestrat sora! nunta am s-o ridic eu, după pofta inimii mele. Așa să știi și să nu mai zici nimic!

— Dacă-i așa — grăi Sanda, care ținea să nu rămîie mai pe jos — ale casei i le dau eu miresei și mi le aleg după plac.

Soacra, mireasa, mirele și Răducu le primeau toate bucuros, dar în curînd li s-a făcut lehamite de bună-voința nașilor.

D-lui Colman nu-i era de nuntă, ci ținea să-și po-tească prietenii și tovarășii de chefuri, ca să petreacă o zi bună cu dînșii. Ii trebuia dar lărgime, și gîndul lui era să facă nunta acasă la el. Sanda nu se-nvoia însă. Nu erau saloanele ei făcute ca să se răsfețe toată mitocănimea-n ele, tolănindu-se pe canapele și călcîndu-i covoarele cele scumpe.

Cînd Răducu dar, cînd soră-sa, cînd amîndoi împreună aveau să bată cu Sanda mahalalele, ca să caute o sală potrivită.

Una era însă prea mare, alta prea scumpă, iar alta prea mică ori prea murdară, iar cele mai multe nu erau potrivite.

— Prostii! grăi în cele din urmă d-l Ciolman. Mai avem două săptămîni pînă la lăsata secului. Pînă la Paști mai sunt cîteva săptămîni: facem nunta după Paști, afară la țară, unde șade mirele, la iarbă verde; în umbra pădurii de curînd infrunzite.

Idee mai minunată nici că s-ar fi putut.

Mirele însă și mireasa, Răducu și mama lui erau zoriți, căci nu poate nimeni să știe ce iese din amînarea nuntei și cum se schimbă gîndul fiecărui. S-au pornit dar supărările, și bietul de Răducu alerga pe gifăite cînd de la d-l Ciolman la Sanda, cînd de la Sanda la ai săi, cînd cu Sanda împreună la viitorul său cumnat, care zicea că strică logodna dacă se amînă nunta.

Se vedeau acum Sanda și Răducu în fiecare zi, ba se potriveau și la gînd, căci amîndoi erau de părerea că toți ceilalți sînt zănatoci și încapățînați de țî se amărăște viața pînă ce ajungi a-i face să se-nțeleagă între dînșii, niște țieniți.

Mai de soi nu erau însă nici ei.

Șeful de gară avea drept locuință o odaie, un ietăcel, o chichineață întunecoasă și o bucătărie ca vai de ea.

Sanda strimbă din nas, căci nu știa unde și cum să așeze mobila pe care avea de gând să i-o cumpere miresei.

— Mare lucru! zise Răducu. Cumperi cit încape, și pace bună.

— Dar eu nu vreau să ridă lumea de mine, întimpină dînsa, spuînd că nu știu ce trebuie la o casă. Apoi, adăugă peste puțin, nu pot să-mi dau seama unde mai rămîne loc și pentru bătrîna. Unde o să doarmă ea?

— Care bătrîna? întrebă el, uitîndu-se nedumirit la ea.

— Care? îi răspunse ea. Mama d-tale.

— Asta-i bună, grăi dînsul. Ea rămîne cu mine. Sanda se uită lung la el.

— Vorbești așa-n vînt! îi zise. Nu se poate. Cum să-ți lași sora singură cînd are mamă!? E mare lucru să aibă o femeie tinăra pe mama ei lingă dînsa: îi este razem, și ajutor, și povață, mai vin apoi și copiii și nu-i dădacă mai bună decît mama-mare.

— Care mai e și soacră, adăugă el zîbind. Nu-mi las eu mama sarcină-n spinarea altuia. L-aș toca-n cap dac-aș prinde de veste că i-a zis vreo vorbă grea, și vorbe grele-și zic oamenii care trăiesc sub același acoperemînt.

— Prostii! întimpină dînsa. Parcă nu tot soacră are să fie și după ce te vei fi căsătorit d-ta.

— Soacră, dar nu mie, ci soției mele, grăi dînsul.

— Cu atît mai rău, stărui dînsa. Două femei se-nțeleg mai cu anevioie decît un bărbat și o femeie cînd trăiesc sub același acoperemînt. Eu, una, o dată cu capul nu m-aș mărita după un bărbat care-și ia mama-n casă.

— Despre aceasta nu mă-ndoiesc, întimpină el fără de gînd rău. Îți și dau dreptate. Nu te-ai măritat după oameni care n-avea de gînd să-ți aducă soacră-n casă: ce nevoie ai să-ți iei belea-n spinare!? Eu însă am să-mi iau soție o femeie care are nevoie și mă ia și știînd c-o să aibă soacră-n casă.

Sanda iar era cuprinsă de simțămîntul că el îi dă peste nas, și prea îi părea-ndrăzneț după ce-i deduse atîte dovezi de bunăvoință.

— Îți dau, zise, și eu dreptate: femeia — ori belea pe capul părinților, ori slugă la casa bărbatului. N-ai vorbi însă așa dac-ai avea slăbiciune.

— Orișicit de mare mi-ar fi slăbiciunea, răspunse el, mi-aș călca pe inimă: suflată de-ar fi cu aur, tot n-aș lua-o dacă n-ar avea și ea pentru mine destulă slăbiciune ca de dragul meu să se nărăvească cu mama mea.

— Aș voi să te văd ce-ai face, întimpină dînsa, dacă tot nu s-ar nărăvi.

Răducu dete iar din umeri.

— De! zise. Mai știu și eu!? Atunci se-nțelege, da, n-aș avea nici eu încotro. După ce te-ai însurat o dată, tot mai mult ți-e nevasta decît mama. Rău ar fi, foarte rău: ce să faci însă?

Sanda izbucni-ntr-un hohot de ris.

— Să fii din capul locului om cu minte, stărui dînsa, și să nu te-neurci.

Răducu nu-și perdu răbdarea.

— Mă lipsesc, la urma urmelor, și de nășie, și de nuntă, și de celelalte — își zise-n gîndul lui — dacă e vorba să facă numai ceea ce vreau el și ea.

— Vorbă scurtă — grăi apoi cam pe răstite — mama rămîne la mine, unde are destulă lărgime, și n-ai să-ți mai bați capul unde are să doarmă.

Sanda se uită speriată la el.

Așa nu-i vorbea nici chiar tatăl ei.

— D-ta ești stăpîn și ți le faci toate pe plac, îi zise, adinc jignită: iartă-mă, te rog, dac-am avut îndrăzneala de a-ți spune părerea mea.

Îi venea acum și ei să se lipsească și de finii, și de plăcerile nășiei, dar intrase o dată-n horă și nu-i rămînea decît să joace înainte.

Îi era însă, trecuse însă pofta, le făcea toate-n silă, ca supuîndu-se unei porunci, și era mereu înțepată și scurtă la vorbă.

IV

A doua duminică după Paști și-a făcut d-l Ciolman cu vîrf și indesat pofta.

O treceau pe bătrina nădușelile când oamenii au descărcat din tren lăzile cu butelii și cu fel de fel de bunătăți luate din băcănie și de la cofetărie, mieii grași, bucățile de mușchi și fleicile, coșurile cu pui și celelalte proviziuni pentru masa ce urma să fie așternută sub frunzarul la care se lucra de vreo patru zile.

Era-n gândul ei păcat de atita risipă. N-ar fi fost oare mai cu minte să le deie însurățeilor banii?

Și-a mai schimbat însă gândul când a sosit trenul cu cei dintii nuntași, domni și doamne, tineri și domnișoare, o spuză de copii, tot lume ei necunoscută.

D-l Ciolman și Sanda veniseră de cu seară ca să-și primească oaspeții.

Cine mai băga acum în seamă pe biata de bătrână!

Treceau toți pe lângă ea ca pe lângă o momfie umplută cu paie și-și căuta fiecare rostul fără ca să mai întrebe care e stăpîn la casă. Stăpînu ar fi fost să fie d-l Ciolman și Sanda; aceștia însă, nefiind deprinși a se-nvîrți-n lume, nu știau ce să facă, și pe cînd Ciolman era vesel și zgomotos, Sanda umbla de ici pînă colo întepată: „Parc-ar fi înghițit o frigare!” zicea bătrîna.

Guprînsă din ce în ce mai mult de simțămîntul că e străină și lipsită de orișice rost la nunta fiicei sale, aceasta stetea mîhnită într-un colț, iar fiica ei, mireasa, și Răducu se uitau cu coada ochiului la ea, o-nțelegeau și-i dedeau dreptate. Tot mai mult ieșea la iveală că Ciolman nu de dragul nunții se băgase-n cheltuieli, ci ca să se arate și să chefuiască cu prietenii săi. Sanda e plictisită și le face toate călcîndu-și pe inimă.

Aveau și ei invitații lor și aceștia steteau la o parte, așteptînd să li se facă rost. Erau oarecum două nunți deosebite, din două deosebite lumi, și nu se găsea nimeni ca să le-mpreune, făcînd una singură din ele.

După multă zurbă, au plecat de-a valma, care cum a apucat, la biserica din sat, unde s-a făcut cununia, și tot claie peste grămadă s-au întors.

Acum însă s-au bălțit toate.

Cînd a venit rîndul ca nuntașii să se așeze la masă-n-cărcată, stăteau toți și se uita unii la alții, încît bătrîna făcea fețe-fețe și-și mușca buzele de ciudită.

Ea porni-n cele din urmă pușcă spre Sanda, care stetea și ea și se uita la ceilalți.

— Bine, îi zise, cînd și cum se așează lumea la masă?

— N-are decît să se așeze, îi răspunse Sanda. Masa e destul de lungă și au toți loc împrejurul ei, iar mîncări și beuturi sunt, slavă Domnului, în belsug.

— Parcă de aceasta e vorba! întîmpină bătrîna. Suntem la nuntă, iar nu la pomană, unde lumea se-ndesuie și cel mai obraznic iese moț în frunte. Trebuie să se știe unde e capul mesei și unde coada ei, cine are să șadă mai aproape și cine mai departe de nun și de nună, care dintre nuntași lîngă care să fie rînduit.

— Cum!? — exclamă Sanda — și cu aceste o să-mi mai bat capul? Rînduiește-i d-ta cum crezi că are să fie mai bine.

— Cum să-i rînduiesc cînd nu știu pe cei mai mulți cine sunt și ce li se cuvine?! grăi bătrîna. Aceasta e direcătoriu nașei, care trebuie să fie mare și tare la nuntă. Nu degeaba zice românul: „Ți-ai găsit nașul!” cînd ți s-a ridicat vreunul în cap.

Sanda-și dete și ea seamă că are bătrîna dreptate.

— Dar nu-i cunosc nici eu pe nuntași, se plînsese ea strîmătorată. Tata, el singur știe cine și ce fel sunt oamenii pe care i-a poftit.

— Biata de fată! se vede că a crescut fără de mamă! urmă bătrîna! Ce-o să faci cînd vei fi la casa d-tale, dac-ar fi să n-ai parte de o soacră bună!? Haid?! — adaugă apoi, cuprînzînd-o încetîșor cu brațul — să mergem la nașul și să ne-nțelegem cu el. Oamenii sunt Țifnoși și se-mbufnesc pentru te miri ce lucru de nimic și lasă că ni se strică nunta, dar te pomenești cu supărări de care nu scapi toată viața dacă unul nu e mulțămît cu locul ce i-au dat la masă, iar altul s-a pomenit din întîmplare lîngă cineva cu care nu are trai bun.

Sanda se dete pușin la o parte și se uită cu tot dinsul în ochii ei. Nu era obicinuită ca alții să-i vorbească cum îi vorbea bătrîna, ba s-o mai și cuprîndă cu brațul. Înțelegea însă și ea că oarecare rînduială trebuie să fie, și peste pușin steteau amîndouă cu d-l Ciolman la o parte și se sfătuiau cu el.

De aici înainte Sanda era cu ochii mereu în ochii
bătrinei. Viu îngrijată ca nu cumva să facă vreo boacănă,
se bucura când aceasta venea să steie-n dosul ei și să-i șoptească la ureche ce mai are să facă ori să zică.

Nu mai era acum ca mai-nainte, și mai spre seară, când nuntașii s-au prins în horă, mirele și mireasa era în voie bună, Răducu se pornise pe chiote, iar Sanda nu se mai putea despărți de bătrână.

Nu-și aducea aminte ca vreodată în viața ei să-i fi fost sufletește atât de apropiat cineva, și mereu îi răsunau în ureche vorbele: „Biata de fată!... se vede c-a crescut fără de mumă!... soacră bună!”.

Lăutarii cîntau: tinerimea, prinsă-n horă, frămînta pămîntul; nuntașii, care-au mai rămas la masă, închinau mereu, chiuind în gura mare și strigînd urale; o plăcută ameteală îi cuprinsese pe toți, iară ea umbla răsleață pe la marginea pădurii, în bătaia adierii răcoroase, cu ochii perduți din când în când la cerul instelat și mirîndu-se de gîndurile de care nu putea să scape.

V

Era spre miezul nopții, și Sanda, deprinsă a se culca devreme, umbla obosită și căsîind mereu de ici pînă acolo.

— Uite, îi zise ea lui Răducu, acum te-nțeleg; în adevăr rău ai face dac-ai lăsa-o pe bătrîna aici.

El era cam afumat, ca la nuntă, dar tot își aducea aminte de vorba pe care o avuseseră, și de supărarea ei.

— Ba foarte bine fac, răspunse dar, apăsînd asupra vorbelor. Cine mai are mamă ca mine!? Dac-o cere însă soră-mea, dac-o vrea cumnatul meu, dac-o trage inima pe ea, ba mai zii și d-ta, eu n-am să mă-ncăpățînez. Nu cumva crezi, adăugă, că nu te-am văzut că te-ai supărat!?

— Asta-i, vezi, asta! întîmpină dînsa. Mare lucru ți-e dacă mă supăr ori nu.

El se uită mîhnit în fața ei.

— Se-nțelegel îi zise. Unu ca mine e buștean, bolnav de peatră e. D-ta-mi spui că-ți aduci cu plăcere aminte de timpul cînd îți făceam cîte o jucărea; eu l-am uitat de mult timpul acela și puțin îmi pasă dacă te superi ori nu pe mine. E păcat, domnișoară, mare păcat e să-ți închipuiești că nu poate nimeni să aibă slăbiciune pentru d-ta.

Sanda era nu numai femeie, ci totodată și fată cam bătrînoară.

— Nu mă văd eu în oglindă!? îi răspunse ea. Nu mă știu cîte apucături urite am!?

— Cea mai urită e aceasta, întîmpină el cu un fel de-ndrîjire. Ei, nu-i așa, domnișoară: sunt în lumea aceasta și oameni care ar vrea din toată inima, dar nu îndrăznesc să se apropie de d-ta fiindcă știu că ți s-a urcat zestrea la cap.

Ea se uită drept în ochii lui. Îi venea să-i întoarcă spatele și să se depărteze. Ceea ce o turbura nu era nici acum vorbele grăite de dînsul, ci felul pătîmăș în care fuseseră rostite. Îi era oarecum frică de dînsul, dar tocmai de aceea îi stete îndărătnică-n față.

— Nu sunt, îi zise, dar o fi, poate, unul singur cel ce-o zice, dar prea tare nu-l arde pe acesta, căci dacă l-ar arde, nu mi-ar spune-o numai mie, așa, din întîmplare, ci s-ar fi înbărbătat încă de mult ca să i-o spună și tatei.

— Ba bine că nu! strigă Răducu. Acolo e și mai și: n-aș găsi ușa pe care mă dă afară! Nu sunt eu om care vrea să spargă ziduri de peatră răpezîndu-se cu capul în ele. Spune-i-o, d-ta, c-o faci mai ușor și ai mai multă putere asupra lui! adăugă apoi și se depărtă.

Sanda rămase zăpăcită, ca omul care se vede ajuns unde nici cu gîndul nu gîndise.

Nu mai putea să-și deie seamă cum au venit lucrurile. O vorbă scăpată-n pripă o dusesse departe și într-o clipă-i părea bine că el a plecat, iar în cealaltă îi venea să-l cheme înapoi, să alerge după el, ca să se lămurească mai bine.

Îi trecuse deodată somnul, și niciodată în viața ei nu se simțise atât de singură-n lume ca acum, în mijlocul nuntașilor voioși.

„Auzi d-ta nerușinare! își zise d-l Ciolman plimbându-se scos din sărite prin strimtul lui contor. Se poate una ca aceasta!?”

5 Deduse și el din când în când cu socoteala că-i este cam ținută fata, dar asta le punea tuturora yiv.

Se bagă el în cheltuieli ca să cunune pe sora unui pirlit, care nu-i e, la urma urmelor, decît o slugă veche, iar vicleanul acesta profită de ocaziune ca să-i

10 zăpăcească fata și s-o scoată din minți.
„Ei, nu-i așa! își zise iar. E și mai lată, de tot lată!”
Își aducea acum și el aminte de bătăile pe care le minca Răducu pentru că-și perdea timpul jucindu-se cu Sanda. Chiar de pe atunci s-au pornit lucrurile.

15 Înțelegea acum cum și de ce era Sanda încăpățînată și neapropiată cînd o cereau doctori, ingineri, advocați și alți oameni potriviți cu starea ei.

— Na, glavă, nu cap! strigă el, dîndu-și cu pumnul în cap. Așa-ți trebuie dacă n-ai ochi și mintel Vine ea

20 la mine, se miorlăie să-i dau partea, ca să fie stăpîină pe ea, iară eu nu bănuiesc nimic și mă las să fiu prostit. Care va să zică aici li bătea gîndul?
Mult a ținut și tot mai ținua să-și ieie ginere om cu vază, de care se poate fâli, iar acum li venea să se ascundă cînd se gîndea cum îl va căini lumea după ce va fi aflat că nu i-a rămas decît să se mulțumească cu cea mai jerpelită și mai soioasă dintre slugile sale.

Ce putea însă să-i facă acum, după ce dînsa era femeie pe capul ei!?

30 — Trage — strigă, parcă nu de fata lui ar fi fost vorba — trage la teapă: cum e sacul, așa și petecul! Și totuși...

— Biata de fată! urmă peste puțin, cuprins de-nduioșare. Nu-i vinovată ea dacă n-a avut parte să-i trăiască mama.

35 Vinovatul cel mare era el, mișelul, care i-a sucit capul: cu el avea să schimbe cîteva vorbe.

L-a și chemat.

40 Au stat mult față-n față, așteptînd fiecare s-o pornească cellalt.

— Ei! izbucni-n cele din urmă Ciolman. Ce vrei, mă rog? Ce, adecă, mă crezi pe mine?

5 — Eu nu te cred, ei te știu om de-nțelegere — răspunse Răducu liniștit — și mira-m-aș dacă nu m-ai ști și d-ta pe mine tot așa. Să vorbim fără de-neunjur: dacă vrei, sunt gata să plec și să mă duc ca să nu mă mai vezi în ochi. Te rog să n-o ceri aceasta, dar o fac dacă stărui.

10 — Fă ce-ți place — întîmpină Ciolman indrjit — dar fata să mi-o lași în pace.

— Cine ți-a spus că n-o las!?! grăi Răducu. D-ta o cunoști cel puțin tot atît de bine ca mine. Nu mai e copil acum: ce-i faci dacă se-ncăpățînează?

15 — Nu se-ncăpățînează dacă nu e cine să-i bage puricele-n ureche, se răsti Ciolman.

— Nu mă lua așa, că n-o scoți la un capăt cu mine, zise Răducu, uitîndui-se-n ochi. Nu cumva eu sunt cel ce i-a băgat în ureche puricele că numai la zestrea ei rimnesc cei ce o cer!?! Să-mi spui, te rog, ce aveam să fac eu cînd mi-a spus că se vede-n oglindă și se știe cu apucături urite, de fug toți de ea. Trebuia să tac? Aveam să mint? I-am spus adevărat! Și ce aveam să fac cînd mi-a zis să viu la d-ta? Du-te tu, i-am zis, c-o să mă cheme el cînd va voi să-mi spuie care li este

25 gîndul. Nu știu acum ce-ți va fi vorbit ea, dar m-ai chemat, și iată-mă aici. Cum zici, așa să fie, adaugă el cu glasul înecat: nu-ndrăznesc s-o cer, dar îți sărut minile dacă mi-o dai!

30 Ciolman era muiat de-i venea să-și tragă cîteva palme zdravene.
— Ce s-o mai ceri!?! Cum să ți-o mai dau!?! strigă el. Tu ești om matur; ea-i femeie de capul ei: cum vi-o faceți, așa să vă fie; pe sufletul vostru să cadă! Pe mine

35 să mă lăsați în pace și să nu mă mai băgați în daraverele voastre. Vreau ori nu vreau, voi tot o faceți! strigă iar și-și întoarse² fața, ca să nu-și deie de gol slăbiciunea.

¹ În text: să-i.

² În text: întoarce.

— Ba eu n-o fac! grăi Răducu hotărît. Lasă că nu-i a bine, dar ce-o să zică altă lume dacă pină chiar și d-ta te lepezi¹!?

Aceasta o-nțelegea și Ciolman, și el iar începu să se plimbe neastîmpărat.

— Cum vrei s-o iau așa din senin în gît!? îi zise. Mai lăsați-mă să răsufliu, ca să-mi viu în fire. Fă și tu ceva ca lucrul să aibă o față. Sucește-o și-o-nvîrtește ca să-ți deschizi fie chiar și mai la mahala o prăvălie. 10
Dac-ai putut să-ți inzestrezî sora, vei fi putînd și să te pui pe tine însuți în picioare, ca să fii cineva. Uite — adăugă peste puțin — prăvălie să ai, că marfă-ți mai dau și eu pe așteptare.

Răducu răsufliă ușurat: lucrurile erau acum ca puse 15
la cale.

— O s-o fac, zise, și-o să mai viu după ce am făcut-o.

El se plecă apoi și voi să plece.

— Ia mai stăi, îl opri Ciolman, plimbîndu-i-se 20
nainte. Să ne gîndim bine. Om sunt și eu. Mi s-a cam urît de prăvălie și nici nu mai am nevoie să-mi bat capul cu ea: te simți tu destul om ca s-o iei asupra ta?

Răducu se uită viu mișcat în ochii lui.

— Nu e vorba dacă mă simt ori nu eu, răspunse, ci 25
dacă mă socotești ori nu d-ta. Eu pot numai să te-credințez c-o să muncesc cu toată inima și că n-o să iau pentru mine nimic mai-nainte de a-ți fi plătit pină la cea din urmă para marfa.

Ciolman se opri-n fața lui și se uită-nfiorat la el.

— O facem, grăi. De ce să n-o facem! Sandei² însă 30
să nu-i spui nimic: las' că i-o spun eu. Mulțumirea aceasta ai să mi-o lași!

Răducu făcu un pas spre el și-i sărută mina, iar Ciolman îl îmbrățișă și-l sărută pe frunte.

STILP DE CAFENELE

I

Nu doară e-ar fi avut d-l Iorgu Călan slăbiciunea 5
de a juca cărți ori de a-și încerca puterile fie la table, fie la șah, fie chiar la biliard — aceste erau în gîndul lui întreprinderi îndrăznețe, obositoare și împreunate cu multe emoțiuni; mulțumirea lui era să stea ca om nepărtinitor la o parte și să se uite la cei ce joacă ori să asculte cînd cei sătătoși puneau în discuțiuni aprinse 10
lumea la cale. Orișicum ar fi mers partida, unul din cei încăierăți în luptă trebuia să iasă-nvingător, și el se bucura văzînd părerea de rău oglîndită în fața celui rămas de rușine.

Lungile seri de iarnă și le petrecea d-l Călan mai 15
la un teatru, mai la circ, mai la vreun alt loc de distrațiune. Mai-nainte de a se întoarce acasă, dedea pe la cafenea, ca să-și ia ceaiul. Cîlcîndu-se deci tirziu, se scula diminețile pe la zece, pe la unsprezece și se-mbrăca a-ndelete, ca să-i treacă timpul pină la 20
prînz.

Îndată ce păsările călătoare începeau însă să se 25
întoarcă, el se scula în răsăritul zorilor de zi, se-mbrăca în mare grabă și, fie ploaie, fie timp frumos, ieșea să-și facă plimbarea, de obicei la Șosea, mai rar în grădina Cișmegiului, citeodată, pentru variațiune, la Herăstrău, la Tei, spre Cotroceni ori la Filaret. Îi plăceau răcoarea dimineții, aerul proaspăt și cîntatul

¹ În text: *repezi*.

² În text: *Sanda*.

păsărilor, fie chiar și numai ciripit de vrăbii dac-ar fi fost.

După ce se sătura de aer și de cîntat de păsări și-l răzbea foamea, el se-ntorcea-n oraș ca să-și ia cafeaua cu lapte și să citească gazetele, totdeauna trei, totdeauna aceleași și cumpărate totdeauna de la același băiat.

Le lua din fir în păr, controla știrile, compara părerile, examina anunțurile și-i trecea pe nesimțite timpul pînă la prinzul pe care-l lua iarna—vara la același restaurant, unde le era tuturora bine cunoscut și-i era rezervată masa.

Masa îi era împărțită în trei faze: studiarea amănunțită și conștiințioasă a listei de bucate, comanda-rea bine precizată a mâncărilor și ștergerea tacimurilor și... consumarea făcută a-ndelete, după toate regulile igienei.

Mulțumirile mari ale zilei urmau după ce se-ntorcea iar la cafeaua, ca să-și ia șvarțul cu coniac, mai rar cu rom.

D-l Călan nu era omul surprinderilor. Cînd se punea dar la cale o partidă de cărți, el se ridica-n picioare și-și algea o pozițiune din care putea să vadă toate cărțile pe care jucătorii le aveau în mină. Știa foarte bine mersul jocului, dar nu-și dădea niciodată părerea. Aceasta se dedea pe față numai în bucuria ce se oglindea-n ochii lui cînd vreunul dintre jucători dădea greș puind mina pe o carte cu care perdea. De aceea simpatiile lui erau totdeauna pentru cel ce perde și astfel îl întărește în convingerea că omul cuminte nu se lasă niciodată să fie tîrit în jocul de cărți.

Și nu e mulțumire mai adevărată decît să te socotești tu însuți pe tine mai cuminte decît alții. Ziua îi părea deci în aerul îmbicsit al cafelei totdeauna prea scurtă și, cuprins de viață neliniște, se uita la ceasornic înspre ora șase, cînd trebuia neapărat să plece, ca să-și facă înainte de cină plimbarea, cum s-ar zice, pe aceeași ulicioară, din colțul bulevardului pînă-n Piața Episcopiei și înapoi, cel puțin de trei ori.

După ce se porneau căldurile și lumea se mai rărea prin cafeaua, el se simțea din ce în ce mai părăsit, citeodată chiar cuprins de jale. În cele din urmă nu-i

rămînea decît să-și calce pe inimă și să se ducă și el undeva la verdeață, la răcoare, la aer curat și la cîntat de păsări. N-avea nevoie s-o facă deoarece era voinic și bine hrănit, dar găsea unde se ducea alți oameni care-și încercau norocul în joc de cărți ori puneau în discuțiune aprinse lumea la cale.

Așa-și făcuse el rînduiala vieții, și, om de caracter, ținea ca nimeni să nu-l poată scoate din ea.

Mai ieri, mai mine se ivea cite unul care-și dădea silința să-l bage-n vreo daraveră mănoasă.

„N-am timp!” răspundea el.

Nici că avea nevoie să-și bată capul.

Avea moștenire rămasă de la părinți două case cu prăvălii și un teanc de bonuri; destulă bătaie de cap cu încasarea chiriilor și cu tăierea cupoanelor.

Mai avea, pe deasupra, și-o mătușă bogată, care tot numai pe el putea să și-l lase moștenitor. Grija zilei de mine nu-l turbura dar nici ea.

Putea să-și petreacă viața-n toată lărgimea.

Știind însă că viața e lungă și slăbiciunile omenеști sînt multe și felurite, el și le-mpărțea toate așa ca să mai și pună ceva la o parte ca să ajungă-n strîmtorare dacă s-ar pomeni vreodată așa, pe neașteptate, în fața vreunei slăbiciuni ori în a vreunei nevoi mai mari.

Cînd ai pornit-o apoi așa, nu mai știi unde ai să te oprești.

E o mulțumire să păstrezi, dar mai mare e mulțumirea să sporești; și partea pe care d-l Călan o punea la o parte era din zi în zi mai mare.

De ce să se-ncurce el în daraveri cînd toate-i mergeau spre deplina lui mulțumire!?

— Un om independent ca d-ta — îi șopteau alții — are să-și dea părerea-n treburile țării.

— N-am timp! le răspundea și acestora.

Nu putea el să-și strice rostul vieții, nici să ia asupra sa sarcini, pe care nu e-n stare să le poarte. Făcea el destul pentru țară dacă nu năpustea pe nimeni și-și împlinea datorile.

Iar alții își dădeau silința să-l vire-n societăți de binefacere, să-l facă membru în vreun comitet, casier ori poate chiar președinte.

El se cutremura și le punea amîndouă minile-n pept, ca să le dea brînci.

Om de o fire duioasă, el fugea cu ochii-nciși cînd se-ntîmpla vreo nenorocire-n fața lui ori cînd vreun prigonic de soartă îi ieșea în cale, era cuprins de fiori cînd vedea și se răzvrătea în fața celei mai mici nedreptăți. Smintit ar fi trebuit să fie ca să alerge dinadins după cei ce sufăr.

„Lăsați-mă-n pace! zicea. E destul că nimeni pe urma mea nu are să sufere.“

Mătușa lui o singură dorință mai avea: să-l vadă căsătorit, așezat la casa lui.

Gărgăuni de babă bătrînă.

Cum ar mai fi putut el, om trecut acum de treizeci și cinci de ani, să-și mai strice rostul vieții băgîndu-se-n dandanale și luîndu-și belele-n spinare!?

În mare slăbiciune ar fi trebuit să cadă ca să ajungă să facă una ca asta.

II

Într-una din zile, ieșind, după ce-și citise gazetele, ca să se ducă la masă, d-l Iorgu Călan a dat peste un băiat de vreo treisprezece ani care ședea pe colțul scării de la ușa cafenelei și plîngea de-ar fi-nduioșat și pe cel mai nemilos om.

Era unul dintre băieții ce alergau toată ziua pe străzi, prin birturi și prin cafenele, ca să vindă gazete și fel de fel de cărticele, jerpelit, soios, nespălat și cu părul vilvoi, de-ți era silă să te uiți la el.

D-l Călan trecu repede înainte.

Ce-l privea pe el dacă băiatul acela plîngea ori nu!?

După-prînz însă, cînd se-ntorcea la cafenea, băiatul era tot acolo și plîngea înainte, iar acum nu putea să-i întoarcă spatele, ci trebuia să meargă spre el și să-l vadă timp mai îndelungat.

— Ce stai aici, în calea oamenilor!? îi zise cam pe răstite. Caută-ți de drum!

Băiatul se uită la el cu niște ochi mari și muiați în lacrimi.

— Dar unde să mă duc, domnule — se tingui el — și ce să mă fac dacă-i văd pe ceilalți alergînd cu gazetele și nu mai am bani să-mi cumpăr și eu!? Vreunul dintre pungășii aceia mi-a șterpelit în inghesiual capitalul, adăugă, cuprins de deznădăjduire. Ce-o să-mi facă mama după ce m-oi întoarce acasă!?

Nu-l privea pe d-l Călan dacă are ori nu băiatul din ce să-și cumpere gazete. Împotriva firii sale, însă, nu poate să răzbească omul, și ochii cei mari, lacrămile din ei, glasul tinguios al băiatului și amărăciunea de care era cuprins acesta aducîndu-și aminte de muma sa, toate împreună îl atingeau pe d-l Călan și-l muiau.

„Fără îndoială — își zise în gîndul lui — vreo văduvă cu casa plină de copii, cari trăiește ca vai de ea din gologanii adunați de nenorocitul acesta. Auzi d-ta om nesocotit, care se incurcă cu o femeie și-și umple casa de copii cînd știe prea bine că poate să moară și să-și lase peritori de foame văduva și copiii!“

— Du-te, îi zise băiatului, și reclamă la poliție.

— Aș! răspunse băiatul. Poliția! parcă ea știe care dintre dinșii m-a pungășit!? Îi ia la bătaie și pe cei nevinovați, ne ține pe toți de nu ne putem căuta de treabă, și eu tot fără bani rămîn. Sînt un nenorocit, domnule, bun numai de spinzurat, adăuga el, cuprins de deznădăjduire. Cum se face că tocmai pe mine m-a pungășit!?

D-l Călan se simțea răpus.

„Du-te dracului!“ zise în gîndul lui și intră repede în cafenea.

Nimic mai ușor decît aceasta! Nenorocita lui de fire duioasă se dedea însă din ce în ce mai stăruitor pe față, o vie părere de rău îi făcea viața din ce în ce mai nesuferită, simțea că-i sînt pierdute pentru ziua de azi mulțumirile și nu-și mai găsea loc la niciuna dintre mesele din cafenea.

„Cine, păcatele mele, mi-a scos pe nemernicul acela în cale!? își zise el umblind de ici pînă colo. Cine m-a pus să mă leg de el!?“

Puțin lucru ar fi fost să-i dea acolo cîtiva lei, fie chiar și douăzeci, ca să-și cumpere gazete și să alerge, ca alte dați, cu ele. Scăpa de supărare, se răscumpăra,

ba mai avea și mulțumirea de a fi săvârșit o faptă bună.

Tocmai de aceasta se ferea însă.

Nu mai știe unde se oprește cel ce a gustat o dată mulțumirea aceasta.

5 „Dau acum ca să scap — își zise — dar mâine vine iar, ba îți duce vestea că ești om slab și mai vin și alții și iar alții, de nu mai știi unde să-ți pui capul. Suferințele oamenilor sînt atît de multe, încît nici toate bogățiile lumii nu ajung ca să le alini. Nu e boală mai

10 grea decît slăbiciunea de a le sări altora într-ajutor!“
Nu! El trebuia să fie bărbat și să-și stăpînească firea. Afurisitul acela de băiat nu se mișca însă din locul pe care și-l alesese: era parcă țipă și răcnește și strigă mereu: „Dă dacă vrei să scapi!“

15 În zadar! Pierdute erau pentru ziua aceea mulțumirile d-lui Iorgu Călan, și din incurcătura în care intrase o singură ieșire îi mai rămînea: el se întee și plecă prin ușa din dos, apoi se depărtă cu pas hotărît și fără să se mai uite înapoi.

20 Iar de aici înainte se ferea d-l Iorgu Călan de ispită. Asculta și tăcea cînd vreunul dintre cei ce se avîntau în discuții își da pe față părerea că viața omeenească nu e decît un lung șir de suferințe.

25 „Nu-i așa, zicea însă în gîndul lui. E o mulțumire să dormi bine. O mulțumire e să te plimbi în răcoarea dimineții la verdeață și la aer curat, să vezi răsărirea soarelui și să ascuți cîntul păsărilor. Mulțumire e să fii flămînd și să mînci ce-ți place, să fii insetat și să-ți astîmperi setea, să fii obosit și să odihnești. Mulțumire să stai la o parte și să privești cum oamenii

30 aleargă și se frămîntă. Un șir de mulțumiri e viața și nesuferită și-o faci numai luînd, din păcate, parte la durerile altora.“
Umblînd dar prin lume, cînd își făcea plimbările, cînd se ducea la cafenea ori la restaurant, cînd se întorcea acasă și mai ales cînd lua chirii ori schimba cupoanele, el călca rar și cu multă chibzuială și se uita cu ochii pînditori și la dreapta, și la stînga și departe înainte pentru ca nu cumva, fără de veste, să

40 se pomenească în fața vreunui nenorocit cari-i simte slăbiciunea și-l ispitește.

UN PIERDE-VARĂ

— Nu e — grăi dînsa, rostînd vorbele pe tînguite — viață mai chinuită decît a femeii osîndite să fie moașă. N-ai tu răgaz nici să mînci în toată tihna, nici să-ți faci treburile la casa ta, nici să mai răsufli stînd de vorbă cu cineva. Alergi toată ziua cu inima încelestată de la o casă la alta, iar nopțile, cînd somnul

5 ți-e mai dulce, vin de te iau pe sus și te duc să priveghezi la căpătîiul vreunei biete femei care se vaietă zbatîndu-se-n chinuri grele, ori porți grijă de copiii altora, în vreme ce ai tăi rămîn lăsați în paza Domnului. Nu mai pot, domnule! Mi s-au istovit puterile, de nu mai am răsufare, abia mă mai țin picioarele și mi-e-n toată clipa că am să cad leșinată.

15 Era stăpîna casei în care locuiam, femeie de cel mult treizeci și cinci de ani, frumoasă, înaltă, nu slabă și cu deosebire plină de viață.

— Să nu vă supărați, doamnă — îi răspunsei eu zîmbînd — dar nu semănați cituși de puțin a femeie care abia se mai ține-n picioare și, pe cît știu eu, nici nu prea veți fi avînd nevoie să alergați atît de mult.

— Uite — întîmpină ea cam înțepată — așa mă judecă toți! Vrei să zici că am obraji plini și rumeni, că brațele-mi sunt rotunde și că iau trei mii de lei chirie pentru casele de la stradă și alte cinci pentru prăvălia din piață, dar nu ții seamă că am cinci copii și că sunt o păcătoasă care nu se poate stăpîni, ci

aleargă ca o smintită cînd e chemată, parcă alta n-ar putea să facă și ea treaba pe care o fac eu.

— Dar, adăugai, copiii mai au și tată, care aleargă și el în treburile lui.

5 Ea mi se uită lung și cu ochi scrutători în față, parcă n-ar fi voit să mai vorbească și nu-și putea stăpini firea.

— Tocmai asta e, că mai au și tată, grăi dînsa oarecum printre dinți. Se vede că ești om care-și caută
10 de drum, nu se uită nici la dreapta, nici la stînga și foarte puține știe. Fiindcă pleci de acasă mai înainte de a se fi sculat el, te culci serile mai înainte de a se fi întors el acasă și-l vezi numai cîteodată la masă, dai cu socoteala că-n treburi umblă și el ca d-ta. Da! în
15 treburi, dar în ce fel de treburi!?

E lucru fără îndoială urît ca o femeie să grăiască de rău pe soțul ei și mă simțeam într-un fel de strîmtoare din care n-aș fi putut să scap decît căutîndu-mi vreun pretext ca să plec. Ea însă ținea să-și ușureze
20 sufletul și nu-mi dote răgaz.

— Nu-ți șade rău, urmă ea, că nu știi cine e omul cu care stai sub același acoperiș; dar e mai bine să ți-o spun eu decît s-o afli de la alții. Nu l-ai văzut nici ieri, nici alaltăieri, de cîteva zile acum, și nici n-ai
25 băgat, precum se vede, de seamă că nu-l vezi. Mi l-au adus săptămîna trecută bătut măr, de-ai fi crezut că nu mai scapă cu viață: ce să fac cu el? L-am dus la spital. Uite, așa o duc de peste șaptesprezece ani, de cînd mi l-am luat de bărbat. Împlinisem abia optsprezece ani cînd am prins slăbiciune de el, urmă iar suspinînd; slută nu eram, zestre frumoasă aveam, familia
30 noastră era bine văzută la Birlad și aș fi putut să aleg între tinerii de seama mea; ce să-mi fac însă dacă ochii-mi zburau la el, un holtei bătrîn, care era cu douăzeci și șase de ani mai mare decît mine și putea să-mi fie și tată? M-am pus în pizmă și cu mama, atunci văduvă, și cu rudele răposatului meu tată și m-am măritat după el, atunci casier la prefectură. Mă simțeam fericită. Era, ce-i drept, cheltuitor, dar
40 trăiam bine și-n timp de cinci ani am avut unul după altul trei copii, fata mare și cei doi băieți, pentru care

a avut și are și azi multă slăbiciune. Cum însă și cînd, nu știu, s-a încurcat cu o femeie, o văduvă pripășită pe acolo pe la Birlad, care-l toca și-l punea să joace cărți. Luînd și azi, și mîine, în fel de fel de chipuri,
5 bani, nu numai de la mine, ci și din casa județului, a fost în cele din urmă prins cu o lipsă de peste optsprezece mii de lei în casă. Ce să fac, domnule!? Ce trebuia să facă o femeie cînd cade în asemenea nenorocire și pate asemenea rușine? Mă zbăteam în luptă cu mama, care stăruia să cer divorțul, și plîngeam pe-nfundate.
10 Nu mai îndrăzneam să ies din casă, nici să dau ochii cu rudele, cu prietenii și cu cunoscuții; nu mai era pentru mine trai între aceia cu care mi-am petrecut copilăria și tineretele. El era însă soțul meu legiuit și părintele copiilor mei; am vindut via mea frumoasă și cele două case cu prăvălii pe care le aveam în piață, am plătit tot pînă la cea din urmă para și m-am mutat aici la București, unde nimeni nu mă știa și putea și el să-și găsească vreun rost. Zadarnice mi-au fost însă
20 jertfele, căci pe el n-am putut să-l scap. Ce puteam eu să fac în timpul celor cinci ani de zile cît a stat el închis!? Pe mama am îngropat-o în curînd după mutarea mea la București. Copiii creșteau în neștire. M-am pus să învăț moșitul, ca să am un rost în lumea aceasta. Iară el umblă, de cînd a scăpat din temniță, furișîndu-se, sărmanul, printre oameni și-și petrece viața jucînd mai table, mai domino, mai cărți, azi într-o cafenea, mîine într-alta, ori bînd pe gustate ici într-un birt, colo-ntr-altul, om lipsit de orișice rost în lumea
30 aceasta. Să nu-ți vie să plîngi!? adăugă ea, oprindu-și răsufllarea.

— Ba să-ți vie, răspunsei eu, uitîndu-mă în limpezii ei ochi de femeie devotată.

— Să nu mă judeci, domnule, cu asprime, urmă ea. Nu ți le spun aceste ca să mă plîng, dar ca să nu-l osîndești nici d-ta, ci ca să-l plîngi. Îi dau cu durere, dar cu toată inima, cît mă iartă mijloacele; inchipuiește-ți însă că acum, la bătrînețe — mi-e și greu să
35 ți-o spun — aleargă după fete tinere, încît a ajuns să fie strîmtorat ca un derbedeu într-un colț de niște
40

mahalagii care l-au snopit în bătai, încet l-au lăsat
intins la pământ.

— Aceasta e boală, doamnă, i-am zis eu, care nu
prea are leac. Sunt mulți cei ce sufăr de ea.

— Da, întimpină dînsa, urită boală, sufletească.

— Nu sufletească, stăruii eu, ci boală ca ofica ori
cancerul, de care numai moartea-l scapă pe cel căzut
în ea.

Îmi era milă de dînsa și mă simțeam, cu toate
aceste, cuprins de un fel de admirațiune în fața ei.

*

Citva timp în urmă m-am mutat într-o mahala
depărtată și abia după vreo doi ani am întilnit din
întîmplare pe Sanda, fiica cea mai mare a ei, care mi-a
spus că tatăl ei murise.

— Săracul! — mi-a zis ea — a fost unul dintre
cei mai cumsecade oameni, de care au abuzat toți
mișei și căruia i s-a făcut multă nedreptate!

RĂZBUNAREA HANULUI

Era pe la sfîrșitul războiului de treizeci de ani, și
iezuiții, dîndu-și silința să-și cîștige-n țările de la
răsărit, pentru stăpînirea papei, ceea ce se perduse-n
cele de la apus, înduplecaseră pe regele Poloniei,
atunci Vladislav IV Vasa, să-i silească pe supușii săi
ortodocși. Ucrainții au primit așa-zisa uniune cu
biserica latină.

Simțindu-se prea slabi spre a ține piept cu Polo-
nia, cei siluiți erau ispitiți a cere ajutor de la coreligio-
narii lor moscoviți. Căpetenia lor, hatmanul căzăcesc
Bogdan Hmielnițchi, îl socotea însă pe marele duce de
Moscova mai primejdios decît regele Poloniei; a cerut
dar ajutor de la Poarta otomană. Aceasta n-a voit, se
înțelege, să se amestece în gilceville creștinilor și avea
și de alminteri cuvinte de a nu intra în război cu Polo-
nia. Marele vizir Mehmet-pașa fusese însă timp mai
îndelungat pașa de Buda și era bine dumirit asupra
acelor ce se petreceau în țările de la apus: el le dă deci
vasalilor creștini ai Porții îndrumarea de a le veni
cazacilor într-ajutor.

Gheorghe Rákóczy I, voivodul Ardealului, care
trăia în bună vecinătate cu regele Poloniei, n-a ținut
seamă de îndrumarea aceasta, fără Matei-vodă Basarab,
avînd legături de prietenie cu Rákóczy, nu s-a unit
nici el cu Vasile-vodă, ca să le dea cazacilor ajutor.

De aceea, Mehemet-paşa l-a pus pe Vasile-vodă la cale să-l răstoarne pe Matei-vodă pentru că să fie ridicat în scaunul Munteniei un domn care e gata să le vie cazacilor într-ajutor. După spusele lui Alosiu Contarini, bailiul Venetiei, vorba era ca Vasile-vodă Lupu să treacă el însuși în Muntenia, iar în scaunul Moldovii să rămâie fiul său.

A și făcut Vasile-vodă Lupul încercarea de a-l alunga din țară pe Matei-vodă, dar a suferit o grea înfrângere și astfel nu i-a rămas decît să incheie și numai el singur legătura cu hatmanul cazacilor, care mai era acum ajutat și de hanul tătarilor din Crimeia.

A urmat apoi un lung și adeseori intrerupt război, în timpul căruia tătarii năvăleau la timpuri potrivite în Polonia, de unde se-ntorceau încărcăți de fel de fel de pradă.

Cînd cu una din aceste năvăliri a căzut în robia lor și un comite Pototchi.

Deoarece familia Pototchi, ai căreia urmași trăiesc și azi, e de obirșie veche și era foarte bogată, hanul tătarilor a cerut pentru punerea în libertate a robului o mare sumă drept răscumpărare.

Vasile-vodă avea legături cu frunțașii Poloniei, indeosebi și cu comiții Pototchi. Una dintre fiicele lui era măritată după ducele de Lituania, și prin acesta intra în înrudire cu cei mai aleși dintre șlehtiții leșești. Rudele robului l-au rugat deci să fie pe lingă hanul, tovarășul său de luptă, bun mijlocitor pentru scăderea sumei de răscumpărare.

El își dădea seama că nu se cade să se amestece în daraverea aceasta și se simțea oarecum imbrîncit între nicovală și baros, strimtorat, încît încăperile cele largi ale curții sale i se păreau de tot strimte. Se plimba, săracul de el, de ici pînă colo, zbătîndu-se frămîntat de gînduri răzvrătite și nu știa ce să facă și cum să potrivească lucrurile pentru ca nici pe hanul să nu-l jignească, nici cu șleahța leșească să nu se strice.

Cei ce în gînduri și-n simțăminte nu se potrivesc nu sînt deopotrivă, ci protivnici și intră în vrajbă, iar într-însul erau învrăjbiți omul și domnul.

Ca om, el era pătruns de gîndul că cei ce războiesc sunt, ce-i drept, protivnici, dar n-au să fie totodată și dușmani stăpîniți de ură oarbă.

Matei-vodă era prieten cu Gheorghe Rákóczy, care pusese la cale un catichism calvinesc în românește pentru că să-i ispitească pe români a se lăpăda de legea lor strămoșească. El, Vasile-vodă, știindu-se domn al Moldovii, se apropiase sufletește de fratele lui Moise-vodă, Petru Movilă, metropolitul Kievului, care ticluise catichismul ortodox. Erau deci protivnici; ar fi fost și fără ca să mai fi fost la mijloc legăturile cu cazacii, și s-au războit, dar dușmani nu erau, și de aceea în urmă au făcut împreună multe lucruri bune și frumoase, pe care unul fără de altul n-ar fi fost în stare să le facă.

Tot așa se războia cu șlehtiții pentru că ținea la legea lui cum ei țineau la a lor, dar dușman nu le era, și mult s-ar fi bucurat dac-ar fi izbutit să-l scape din robie pe acel Pototchi.

Domnul însă, domnul Moldovii, ridică degetul și zicea: „Stăi, omule, nu te pripri! Bagă de seamă că nu cumva prin o faptă nechibzuită să ți-l faci dușman pe hanul tătarilor, care stă-n fruntea multor cete de călăreți destoinici la lupte și-ți este azi ajutător în treburi după a ta părere foarte binecuvîntate.“

Cînd el se zbuciuma-n felul acesta, s-a apropiat de dinsul tîriș, ca pisica ce ți se freacă de pulpi, una dintre multele slugi supuse de la curtea lui, un Iane oarecare, grec viclean, hîrșit, trecut prin multe și bun pentru orișice.

„Preamiloase stăpîne, i-a zis, ascultă glasul nemernicei tale slugi, care e nemîngiată văzîndu-te cuprins de grele nedumeriri și e gata să-și pună viața în joc ca să te scape din strimtorare. N-ai, în adevăr, să faci ceea ce cer de la tine dușmanii hanului, care-ți este tovarăș de luptă. N-ai însă nici să te faci surd în fața celor ce te roagă să-i ajuți. Dă-mi mie dezlegarea ca să mă duc acolo și mă voi face luntre și punte ca să-l scap și fără de o răscumpărare pe leahul acela din robie.“

Vasile-vodă s-a uitat lung la el.

Își dădea și acum seamă că aceasta încă mai puțin se cade s-o facă, dar la strimtoare se dau de gol neajunsurile firii omenești și el n-a zis „Nu!”, ci „Da!”, ce-i drept cam cu jumătate de gură, dar fără de șovăire.

5 Greul cel viclean a plecat apoi în Crimeia, a știricit la dreapta și la stînga, a dat de urma robului care se afla închis într-un turn de la marginea mării, a amețit cu băntură și a năimit cu galbeni pe paznicii turnului și i-a făcut vînt lui Potoțchi la corabia care, 10 lunecînd repede pe luciul mării, l-a dus la Stambul, de unde s-a întors cu mare încunjur în țara lui.

Așa a scăpat comitele Potoțchi, ceea ce ar fi fost foarte bine dacă greul ar fi mai știut și să-și stăpînească pornirile. El însă s-a lăudat cu succesul obținut, 15 încît vestea a mers pînă la cortul hanului, care nu era încîntat de cele petrecute.

Aflînd de unde au pornit lucrurile, hanul a-nghițit un nod, a elipit din ochi, a răcnit odată și a scrișnit din dinți, a tras în răbojul lui Vasile-vodă o creștătură 20 adîncă, pentru ca nu cumva să uite cele petrecute, apoi și-a căutat de treburi, ca și cînd nimic nu s-ar fi petrecut.

Apele Nistrului au curs și ele înainte tot ca și cînd nimic nu s-ar fi petrecut și abia după trecerea citorva 25 ani a ajuns Vasile-vodă să se-ncredințeze că hanul l-a păscut.

Simțindu-se strimtorat din toate părțile, el își căuta razăm mai sigur și de aceea și l-a făcut ginere pe Timuș, fiul hatmanului Hmielnițchi. În fața acestei 30 fapte, Polonia, Gheorghe Rákoczy II și Matei Basarab au mai strins legăturile și i-au adunat în Moldova, la un loc, pe boierii nemulțumiți, punîndu-le în frunte pe Gheorghită Ștefan, cel mai insetat de mărire dintre dinșii.

35 Iar s-a pornit apoi lupta între cei doi domni români, și Vasile-vodă, bătut ca mai înainte, a fost nevoit să părăsească țara și să-și caute adăpost la ginerele său Timuș, care aduna mereu cete de cazaici zaporovieni, ca să se pună-n fruntea lor, să plece-n Moldova și să-l 40 ridice iar pe socrul său în scaun.

Prea era însă Gheorghită Ștefan din multe părți 5 ajutat pentru ca cetele cazacilor, orișicît de viteji ar fi fost ei, să-l poată alunga numai ele singure din țară. Socrul și ginerele au chibzuit dar să trimită la hanul tătarilor o solie, ca să ceară ajutor, căci și-l știau bun prieten în lupta contra Poloniei.

Hanul a primit solia cu multă bunăvoință și zimbînd cu mulțumire.

10 „Da! a zis el frecîndu-și minile! Foarte bucuros am să-i dau ajutorul! S-ar putea să nu-i dau? Să vie însă Vasile-vodă el însuși aici, ca să ne-nțelegem de la rost la rost, ca doi prieteni buni ce suntem.”

15 Vasile-vodă a grăbit și s-a dus cu bucurie, ca cel mai nevinovat om, fără ca să bănuiască ceva, cu toată încrederea.

Hanul l-a primit cu încă mai multă mulțumire pe el însuși, și-i era adevărată mulțumirea, căci de mult dorea să se vadă față-n față cu el, în toată lărgimea.

20 Nu mai răcnea acum hanul și nici din dinți nu mai scrișnea: pe Vasile-vodă l-au trecut, cu toate aceste răcorile cînd i s-a uitat în ochii din care se revărsa văpaia miniei de mult înăbușite.

Tot tîriș ca pisica se apropia de el și hanul, dar ca pisica ce-și ia vînt să se arunce asupra prăzii.

25 — Bine, bre! îi zise cu un zimbet diavolesc și rostînd vorbele printre dinți. Ce fel de oameni sunteți voi, creștinii!? Vă certați între voi și, ajunși la încăierare, ne chemați fie unii, fie alții într-ajutor pe noi, închinătorii lui Alah, iar după ce ni-am pus pentru voi 30 viața-n joc, uneltiți prin dosul nostru, ca să vă bateți joc de noi?

Acum se dumiri Vasile-vodă de ce anume e vorba și voi să-i dea răspuns.

Hanul ridică degetul.

35 — Nici o vorbă!... strigă dînsul. Păcatul tău nu poate găsi iertare! L-ai scăpat tu prin uneltire mișlească pe leahul acela care ne era amindurora dușman, ba dacă e vorba, mai mult ție decît mie. Să vezi acum cine are să te scape pe tine!

Zadarnic au rămas apoi toate stăruințele celor de alt gând. Hanul l-a legat cobză pe Vasile-vodă și l-a trimis la Stambul, unde mulți ani grei și lungi de-a rindul a zăcut în temnița celor Șapte Turnuri.

Iar cazacilor nu le-a rămas decît să ceară ajutor de la marele duce de Moscova, care cam pe timpul lui Vasile-vodă a intrat în temniță, a pus piciorul în Kiev, de unde n-au mai ieșit decît în zilele noastre.

CUȚA

I

Era cățelușă și, mai fiind și drăgălașă, din ce în ce mai drăgălașă, Dincă îi zicea Lușa, apoi Lușica, mai
5 tirziu Lușicuța și-n cele din urmă Cuța, iar Dincă acela era un băiat neastîmpărat și motolog, care voia să le afle toate, se amesteca mereu în lucruri care nu erau de nasul lui, se vira unde nu-i fierbea oala, se-mpedeca de toate cele ce-i cădeau în cale și da ici
10 în o groapă, colo-n alta.

Deoarece la țară făcuse o mulțime de pozne și era pornit să mai facă și altele, încît nu mai era chip să-l păzești, a fost trimis pentru a doua clasă primară la București, unde l-au dat în gazdă la văduva unui căpi-
15 tan de călărași, cocoana Tudora, mătușa lui, care locuia aproape de Maidanul Dulapului și mai avea și ea patru copii, cel mai mare, Nicușor, cam de aceeași vîrstă, dar mai potolit la fire, ai fi putut zice chiar băiat cuminte, încît putea să-i fie lui Dincă povață-n
20 toate cele bune.

După rinduiala firească a lucrurilor, însă, cel neastîmpărat o ia razna și apucă înainte, iar cel potolit la fire rămîne mai în coadă, și povață era mai adeseori Dincă decît Nicușor cel cuminte.

25 Într-una din zile, ducîndu-se amîndoi dimineața la școală, au ajuns în Calea Șerban-vodă, pe unde trec automobilele spre cimitirul Belu și de acolo înapoi, și au dat peste trei căței aruncați în drum. Unul era

strivit de roatele ce trecuseră peste el, iar altul zăcea mort, precum se vede, de foame, cu picioarele-n sus.

Nicușor, cel cuminte, a aruncat o căutătură într-acolo și-a trecut iute înainte, ca să nu mai vadă, căci lucrul scîrbos e un cîine mort, dar mai și mai e cățelul mort, hoit aruncat în drumul trecătorilor. Dincă s-a oprit însă, ca să vadă bine, și s-a uitat cu ochii muiați în lacrimi la al treilea cățel, care mai mișca încă și gemea ca vai de el, în doaga morții.

Nicușor, deși potolit la fire și cu cinci săptămîni mai bătrîn, s-a-ntors din drum și a rămas, ce-i drept, nu cu ochii muiați în lacrimi, dar cu gura căscată.

— Uite, vezi, îi zise Dincă, l-au aruncat aici ca să-l strivească roatele umflate ale vreunui automobil, cum au strivit pe cellalt.

— Așa se vede, răspunse Nicușor; și păcat ar fi fost, căci mult e frumușel.

Ei se uitară lung unul la altul.

Era mare și grea ispita ce le ieșise în cale.

Dacă-și urmau, cum se cuvenea, drumul și se duceau la școală, cățelul rămas în drum era fără doar și poate strivit de roatele vreunui automobil, și ei și-ar fi făcut cele mai amarnice muștrări, ca ucigași în puterea cuvîntului.

Dacă luau cățelul și-l duceau acasă, pierdeau mult timp cu dusul și cu întorsul, veneau prea tîrziu la școală și mincau pedeapsă.

Dacă luau cățelul, îl ascundeau undeva pe vreun maidan între buruieni, ca să-l ia cînd se vor întoarce, se pomeneau că-l mîncă vreun porc ori moare de foame, cum a murit și cellalt.

Ce aveau ei să facă?

Dincă n-a stat mult pe gînduri, ci a luat cățelul și s-a întors cu el acasă, iar Nicușor s-a grăbit după el ca să nu-l lase singur.

Acasă, vai de capul lor: cocoana Tudora i-a tras pe amîndoi de urechi.

— Haid'! plecați de-aici cu spurcăciunea aceea de lighioană leșinată, le-a zis. Am eu destul mărunțiș la casă. De unde l-ați luat, acolo să-l duceți!

Una ca aceasta Dincă nu era în stare să facă. A plecat, nu-i vorba, dimpreună cu Nicușor la școală, dar peste puțin și-au făcut calea întoarsă, au intrat tiptil în curte, s-au furișat ca niște hoți în șopronul de lîngă grajdii, i-au făcut cățelușului culcuș într-un colț bine adăpostit și au răsturnat peste el un coș cu fundul în sus.

Pe aci le-a fost apoi drumul, într-o răsufare, la școală.

Nici la școală nu le-a mers însă mai bine decît acasă.

— Pe unde mi-ați umblat, coconașilor?! le zise învățătorul și-i puse pe amîndoi în genuchi lîngă perete.

Datu-și-au ei silința să scape mai cu o minciună mai cu alta, dar minciunile nu li s-au trecut, și pe cînd ceilalți școlari ședeau prin bănci fiecare la locul lui, Dincă și prietenul său Nicușor ispășeau păcatul cano-nindu-se în genuchi.

Li se și cuvenea, căci n-are copilul să facă nimic prin dosul mumei sale, nici să umble cu minciuni.

Dar asta treacă, ducă-se.

Cum steteau însă așa în genuchi, mai unul, mai altul dintre dinșii vedea în gîndul lui cățelușul mort acolo sub coșul răsturnat cu fundul în sus, mort ca cel din drumul automobilelor, culcat pe spate, cu cele patru picioare în sus.

— Mult mi-e teamă cu nu mai trăiește, îi zise Dincă pe șoptite lui Nicușor.

— Eu cred că da, îi răspunse acesta.

Peste cîtva timp iar se uitară unul la altul.

— Dau cu socoteală că-l găsim mort cînd ne-ntoar-cem acasă, grăi acum Nicușor.

— Eu cred că nu! îi răspunse Dincă.

Cuprinși adică de grija lor cea mare, nu mai știau nici ei ce să creadă și ce să nu creadă; scăpați dar de la școală, s-au întors ca pe zburate acasă și tot tiptil s-au dus, pe furiș, ca niște hoți, la șopronul știut, ca să ridice coșul cel răsturnat cu fundul în sus și să vadă ce-i și cum sub el.

Lighioana leșinată tot mai trăia, dar viața nu îi mai atirna decât în cel mai subțire dintre firicelele de păr ce se pot închipui.

— Iată că tot mai răsufală! grai Nicușor inveselit.

— De! răspuse Dincă, cu ochii muiți iar în lacrimi. Nu vezi însă că trage de moarte? o să se prăpădească dacă nu-i dăm cit mai curînd de mîncare. Pînă una-alta, să facem ce vom fi făcînd ca să-i aducem de undeva lapte.

Acum apucă Nicușor înainte. El știa adică unde stă cratița cu lapte și cel mai apropiat gînd îi fu să se ducă și să fure din cratiță într-o ceșcuță.

Așa-l trece ispita pe om din treaptă în treaptă mai jos și tot mai jos. O începuse băiatul făcînd ceea ce face prin dosul mamei sale, a urmat-o furișîndu-se ca un hoț, a dus-o mai departe, căutînd să scape cu minciuna, iar acum era gata să fure din cratița pe care mama lui o credea bine păstrată.

Unde o să ajungă în cele din urmă!?

II

Nu e destul să fi șterpelit o ceșcuță de lapte pentru ca să hrănești o cățelușă leșinată, care n-a ajuns încă să facă ochi și nu e-n stare să se tîrască de ici pînă colo.

Duși — tot pe furiș — în fundul curții, sub șopronul de lingă grajdul în care răposatul soț al cocoanei Tudora își ținea calul, Dincă și Nicușor au scos cățelușă de sub coș, i-au pus ceșcuța cu lapte-n față și o poșteau, o-ndemnau, stăruiau cu tot dinadinsul să-și potolească foamea, ba Dincă, nerăbdător din fire, a luat-o chiar și a băgat-o cu botișorul în lapte, dar pocitania cea horopsită nu voia să înțeleagă, nici măcar botișorul nu și-l lîngea.

Natura, neadormită purtătoare de grijă pentru toate făpturile ei, a rînduit ca puii de orișice fel să sugă fiecare la sinul mamei sale, și cățelușă nu voia să știe de laptele din ceașcă, ci-și cerea în limba ei muma cea adevărată.

Îi venea lui Dincă să o bată și s-o tot bată pînă ce nu va fi ajuns s-o facă să sugă din ceașcă; mai era însă la mijloc și mila din sufletul lui, care era mai tare decât necazul ce-i dădea brînci. Nicușor deci, mai pornit spre fapte, a luat-o, i-a deschis cu de-a sila gura și a turnat în ea lapte, ca să i-l dea pe git.

Zadarnice i-au fost însă bunele silințe, căci lighioana nu-nghițea și era p-aci—p-aci să se ineece, ba s-ar fi și-necat dacă laptele nu i s-ar fi scurs peste buze din gură.

Dincă și Nicușor se uitară cuprinși de viuă nedumirire unul la altul.

— Nu era oare lucru mai cuminte s-o lăsăm acolo la margine de drum, ca s-o strivească roatele automobilului trecînd pestea ea!? grai Dincă, făcîndu-și muștrări.

— Știi una!? îi răspuse Nicușor. Eu am văzut copii pe care îi hrănesc dîndu-le lapte cu biberonul. S-o punem și pe ea să sugă din biberon.

Dincă se-nvioră.

— Ideea e minunată! exclamă el. Am auzit și eu că sunt viței care se hrănesc sugînd din biberon. Vorba e însă că noi n-avem biberon.

Mare și grea ispită!

Unul peste altul li se-ngrămădeau relele îndemnuri; păcatul de acum le era mai greu și mai neiertat decât cel de mai înainte. Dacă o urmau tot cum au pornit-o, departe aveau să ajungă. Ce mai aveau ei să facă spre a pune mîna pe bani, ca să-și cumpere biberone? Să fure, cum au furat laptele, ori s-o-nșele pe cocoana Tudora, spunîndu-i iară și iarăși alte minciuni?

Fapta de a fi scăpat de moarte sigură o cățelușă aruncată-n drumul automobilelor era fără doar și poate bună, dar Dincă și Nicușor se uitau unul la altul întrebîndu-se dacă e ori nu iertat să săvîrșești o faptă bună săvîrșînd altele care sunt rele.

— Știi ce? grai iar Nicușor cel cuminte. Eu am văzut căței sugînd la pisici. Să-i dăm pisicii laptele și să punem apoi cățelușă să sugă la pisică.

Și ideea aceasta era minunată: scăpau cu o apucătură vicleană de nevoia de a-și cumpăra biberon.

Mult n-aveau însă să stea pe gânduri, căci în vreme ce ei se sfātuiau și-și croiau planuri, nenorocita de cățelușă răbda din ce în ce mai leșinată și înainta cu pași gimnastici spre obștescul ei sfârșit.

5 Iute dar și fără de întârziere au pornit unul la dreapta, altul la stînga, ca să găsească pisica, s-o prindă și să-și facă treburile cu ea. Se afla, șireata, pe acolo prin apropiere, mai prin grajdi, mai prin șopron, unde răposatul căpitan își ținea grăunțele de nutreț pentru

10 cal. Au și dat în curînd pestea ea. Cînd o cauți însă la dreapta, ea, huștil la stînga, cînd o cauți sus, ea sare jos, iară cînd crezi c-ai prins-o jos, te pomenești cu ea sus de tot.

15 Erau acolo-n șopronul acela fel de fel de vechituri, aruncate claie peste grămadă. Cam la mijloc se afla trăsura hodorigită, în coșul căreia-și pusese cuibul o cloșcă credincioasă, care numai la mare nevoie își părăsea ouăle. Lîngă trăsura pusese cineva o mare ladă de scînduri, deasupra căreia ridicase altcineva un butoiaș dogit care-i stătuse-n cale, iar pe butoiașul acela era aruncat un coș mare.

20 Văzîndu-se încolțită din două părți, pisica s-a avîntat peste trăsura pe ladă, iar de acolo în două sărituri peste butoiaș deasupra coșului, unde s-a oprit, mișcîndu-și țanțoșă mustățile zbîrlite. Dincă după ea! Cînd a sărit însă din trăsura pe butoiaș, s-a speriat cloșca, ce la așa ceva nu se așteptase, și a zburat din cuib. Încă mai rău s-a speriat Dincă și, călcînd strîmb, a răsturnat butoiașul, care a căzut de pe ladă hodorigînd

30 de ai fi crezut că s-a pornit un cutremur de pămînt. Căzut-a, se înțelege, și coșul, ba, ceea ce le-a pus la toate vîrf, a căzut și Dincă cel motolog, încît a rămas cu un mare cucui în creștetul capului și era p-aci—p-aci să-și frîngă nasul, ca să rămîie toată viața lui pocitanie cu nasul cîrn.

35 Mai rău decît cloșca și pisica, ba chiar și decît Dincă, mai rău s-a speriat Nicușor, căci s-a pomenețit deodată față-n față cu muma-sa, care, auzînd hodorigitura din șopron, a alergat, cuprinsă și ea de spaimă, la fața locului.

— Ce e!? Ce s-a întîmplat aici!? întrebă dînsa, uitîndu-se la fața plină de sînge a lui Dincă, cel ce gemea întins ca vai de el la pămînt.

5 Dacă s-ar fi uitat cu oarecare luare-aminte spre colțul unde se afla cățelușa și ceșcuța cu lapte, ea ar fi pus cu totul alte întrebări, dar ea nu vedea decît singele din obrajii băiatului și n-auzea decît gemetele acestuia.

10 Nicușor fu pe o clipă năpădit de simțămîntul că acum se sparge buba, căci nu-i rămîne decît să spună adevărul. Îi este însă greu păcătoșului să-și mărturisească păcatul și cel ce a pornit-o o dată cu minciunile e amăgît de gîndul că tot mișînd va putea s-o ducă pînă-n capăt.

15 — Uite, mamă — grăi dar băiatul mincinos — a vrut să prindă pisica cea urcată pe coșul de pe butoiaș și s-a răsturnat butoiașul sub picioarele lui.

Aceasta nu era minciună.

20 — Dar ce avea cu pisica? de ce voia s-o prindă?! a întreat însă muma lui.

— De! de! grăi dînsul. Prinsese pisica undeva un pușor și voia să i-l scoată din gheare, ca să nu-l mînînee.

25 — Bietul băiat! zise cocoana Tudora, care era de părere că nu e rău pornit copilul care-și frînge gitul voînd să scoată un pușor din ghearele pisicii.

30 L-a luat deci pe Dincă și l-a dus în iatacul copiilor, unde l-a dezbrăcat, l-a culcat în pat, i-a spălat singele și i-a făcut oblojeți, ca nu cumva să i se ohrîntească rănile cu care se alesese pe urma încercării de a scăpa puțul nevinovat din ghearele pisicii.

Iar Nicușor stătea cu inima înclăștată, cuprins de temerea ca nu cumva Dincă să-l dea de gol spuînd adevărul asupra celor petrecute.

35 Văzîndu-se adecă în halul în care se afla, Dincă era ispitit de gîndul c-a luat pedeapsa ce după rînduiala firească a lucrurilor i se cuvenea pentru că a umblat cu minciuni și cu furtișaguri. Așa trebuiau să vie lucrurile pentru ca pocitania aceea de cățelușă tot să piară, cum ursit i-a fost. În vreme ce el zăcea oblojit în perina

de puf și se hrănea bînd ceaiuri și mîncînd pui prăjit în pesmet, cățelușa se prăpădea, chinuită ca vai de ea.

— N-am să mai mînt, nici să mai fac nimic prin ascuns, îi zise el pe șoptite și tot prin ascuns lui Nicușor.

— Nici eu n-am să mai fur lapte! îi răspunse acesta.

— Dar atunci se prăpădește cățelușa.

— Nu-mi pasă!

— Nici mie!

III

Spunea Nicușor adevărul cînd zicea că nu-i pasă dacă se va prăpădi ori nu cățelușa cea horopsită acum de toată lumea. Gîndurile omului și simțămintele lui se schimbă însă după timp și împrejurări. Cînd s-a dus s-o ia și s-o ducă, precum spusese numa sa, de unde a luat-o, i s-a făcut iar milă de ea. Asemenea faptă de călău nu era el în stare să săvîrșească.

— N-am să mai fur! zicea și era în adevăr tare hotărit să nu mai fure, dar păcat ar fi fost să nu se folosească de laptele o dată furat.

Ce putea însă el să facă dacă n-avea biberon?

A stat și s-a gîndit și-a chibzuit fel de fel de chipuri cum ar putea să nascocoască ceva ce seamănă a biberon, ca să-nșele cățelușa, făcînd-o să sugă lapte.

Văzînd cum cucoana Tudora ia vata și-o bagă-n acid fenic, ca să se imbibe și s-o pună apoi pe cucuiul din creștetul lui Dincă, Nicușor a tresărit deodată înviorat.

„Am să fac, își zise, și eu din vată un fel de ghemotoc bine rotunjit, care seamănă a hiberon, să-l bag în lapte, ca să se imbibe, și să i-l pun cățelușii în gură. Simțînd gustul laptelui și crezînd că are în gură biberon, ea o să înceapă a suga și, începînd o dată, o să dea înainte.“

Firil în care atirna viața cățelușei mult încercate era p-aci — p-aci să se rupă cînd Nicușor a ajuns, în sfîrșit, să-i vîre între buze ghemotocul alcătuit cu multă măiestrie. Fără ca să-și mai facă vreo închipuire,

numai în virtutea fireștii porniri a ființei insetate de viață, cățelușa a început să sugă.

Lui Nicușor îi venea să țipe de bucurie, să se salte în tavan, să se dea peste cap, să se tăvălească pe jos, și el, cu toate aceste, în clipa următoare se simțea cel mai nenorocit om de pe fața pămîntului.

Era el singur cu bucuria lui!

Ce n-ar fi fost în stare să dea ca să-l poată scula din pat pe Dincă și să-l aducă-n șopron, ca să vadă și el și să se bucure amîndoi împreună.

Încă mai mult ar fi dat dac-ar fi putut îndrăzni să zică: „Uite, mamă, uite cum sugă!“

Era însă osîndit să se ascundă și numai în taină se putea bucura.

Dar dacă e vorba, el nu era singur în lume, avea o soră, Cleopatra, ce-i drept cu vreun an și jumătate mai mică decît el, dar destul de mare și de cumînte pentru ca să-și poată da seamă că n-are să-și dea de gol fratele, care, din cea mai curată dragoste, îi face parte din marea lui bucurie.

— Am să te bat să te cotonogesc, să te stilcesc în bătăi dacă ar fi să cazî în păcatul de a-i fi spus cuiva ceea ce-ți spun, i-a zis el surorii sale, drăgălașa Cleopatra; am furat, ce-i drept, laptele, dar numai acum, o dată; de aici înainte o să-i dau din laptele ce mi se dă mie diminețile.

— Și eu dintr-al meu, strigă Cleopatra.

— Nu! Nu te privește! întîmpină dînsul, hotărit în gîndul lui ca pînă chiar nici lui Dincă să nu-i dea voie a-i face cățelușei parte din laptele său.

Multe își pune omul de gînd și cînd e vorba să le și facă își schimbă părerea.

După ce cucuiul din creștetul lui Dincă s-a netezit și nasul iar i s-a făcut drept, încît a putut băiatul să iasă și să se ducă nu numai la școală, ci și-n șopron, ca să-și vadă cățelușa, bucuria s-a-ntîns și a crescut atît de mare, încît nu era chip să nu-i dai și lui voie să pună în fiecare zi la o parte cîteva lingurițe pentru cățelușă, care acum era Lușa.

Mai era apoi și alta.

În timpul pe care Dincă și Nicușor îl petreceau la școală, Cleopatra era ea singură purtătoare de grijă a Lușei, și e mare și plin de farmec ademenitor gândul că ești vrednic să săvârșești în taină cele mai bune fapte. Se ducea deci Cleopatra din cînd în cînd — așa, prin ascuns — la coșul din șopron, ca să se bucure văzînd-o pe Lușa, iar bucuria îi era atît de viuă, încît n-o ierta firea să nu-i facă de ea parte și frățiorului său Gaston, care era, ce-i drept, cu vreun an și ceva mai mic decît ea, dar destul de mare ca să înțeleagă că are să-și pună pază gurii.

Mult n-a trecut, și Lușa a ajuns să nu mai sugă din biberonul cel măiestrit: lîngea din farfurioara în care Cleopatra și Gaston îi turnau din laptele lor. Iar după ce Dincă și Nicușor se întorceau de la școală, se furisau cu toții în șopron și stăteau întinși toți patru pe burtă împrejurul farfurioarei. Cleopatra și Gaston într-o parte, Dincă și Nicușor în cealaltă.

Mare și luminată a fost ziua în care Lușa a făcut ochi și încă mai mare și mai luminată aceea în care ea a început să umble de ici pînă colo, ca un adevărat pui de cîine.

De aici înainte Lușa era Lușica.

În lumea aceasta toate cele începute trebuie însă să aibă și un sfîrșit.

Se bucurau cei patru copii, și bucuria le era nevinovată, căci, la urma urmelor, nu suferea nimeni nimic pe urma ei. Vorba e însă că nu le este iertat copiilor să se bucure prin dosul părinților lor¹, nici să facă prin ascuns ceea ce fac, așa, numai de capul lor, fără de voia părinților și a mai-marilor lor².

Nu era deci pe deplin ispășit păcatul.

Sosind și ziua cea mare în care Lușica a-nceput să latre — „teau!“ și iar „teau!“ bucuria copiilor era atît de covîrșitoare, încît Gaston n-a mai fost în stare să-și stăpînească firea de copil cu inima deschisă și a alergat la mamă-sa, ca să-i spună, pentru ca să se bucure și ea.

— Cum? Se poate una ca asta!? a strigat cucoana Tudora. Ștreqarii aceia n-au dus cățelușa, cum le-am spus eu, de unde o luaseră? Las', că-i învăț eu pe eil

Grăind aceste, ea a plecat împreună cu Gastonică la șopron, ca să ia cățelușa și s-o arunce-n drumul automobilelor cu roate umflăte, apoi să pedepsească precum se cuvine pe Nicușor și pe Dincă, ba și pe Cleopatra cea șireată, nu însă și pe Gastonică al ei, care a spus adevărul.

Cînd Dincă, Nicușor și Cleopatra au văzut-o venind cu ochi mari și plini de legitimă minie, singele li s-a răcit în vine, răsuflarea li s-a oprit și inima li s-a strîns, de abia mai puteau să se ție pe picioare, și toate li se-nvrîrtejeau, căci nu se îndoiiau că s-a sfîrșit acum cu Lușica cea atît de drăgălașă.

Are însă-n lumea aceasta toată ființa soarta ei, fie bună, fie rea, și se vede că nu erau încă sfîrșite zilele Lușichii.

A ridicat-o, ce-i drept, cucoana Tudora de jos, cum ridică lighioana pe care ai de gînd s-o strivești, dar mai-nainte de a o strivi, s-a uitat la ea cu tot dinadinsul și inima încetul cu încetul i-a fost răpusă de înduioșare.

— Uite! — zise — ce drăgălașă e, spurcăciunea de ea!

Așa grăi cucoana Tudora și începu s-o mîngîie, netezindu-i părul.

IV

Fiecare cu norocul său! Cea mai norocoasă dintre cățelușele de pe fața pămîntului nu mai era Lușică, nici Lușicută, ci Cuța, ba chiar Cuțica. Lasă că avea lapte din belșug și-i dădeau toți cea mai bună bucățică, dar era mereu purtată în brațe și răsfățată. Toamă aceasta făcea însă din ea pricina de vrajbă-n casa mai-nainte pacinică.

Dacă o lua-n brațe cucoana Tudora, Dincă și Nicușor, Cleopatra și Gaston se uitau toți patru cu jînd la ea.

^{1,2} În text: *săi*.

De! Adevărul era că Dincă a fost cel ce a ridicat-o din calea automobilelor. Fără el s-ar fi prăpădit ca puilul de vrabie căzut în ghearele motanului cu coada lungă.

5 Avea însă dreptate și Nicușor. El era cel ce a făcut-o să sugă din lapte. Fără de dinsul ar fi murit de foame.

Cleopatra era însă tare incredințată că tot s-ar fi prăpădit Lușica dacă în timpul când el era dus la școală nu ar fi purtat ea de grijă ca să o hrănească.

10 Iară Gaston cel guraliv știa una și bună: că el e acela care a făcut-o pe mumă-sa s-o poarte-n brațe, s-o răsfețe și să-i dea cea mai bună bucățică. Fără de dinsul, Cuțicuța ar fi rămas horopsită.

15 Stăruia astfel fiecare asupra drepturilor sale, și nu se mai năvăleau ca mai-nainte, ci se hirjoneau mereu, de-ți venea să zici că e o mare pacoste Cuța aceea în casa cocoanei Tudora.

Se zice însă că unde doi se ceartă, al treilea ciștigă. Pe când ceilalți se certau care mai de care s-o poarte-n brațe pe Cuța, Adalghisa, sora mai mică a Cleopatrei, care n-avea nici un drept, începea să plingă și, ca să scape de gura ei, i-o dădeau s-o poarte-n brațe.

20 Mai ales în brațele ei a crescut Cuța și s-a făcut din ce în ce mai frumușică, mai hăzoasă, mai crăcănată și mai urechiosă, de se uitau cu jind toți vecinii la ea și nu unul dintre trecători era ispitit s-o șterpelească.

Pentru ea nu care cumva să se întâmple una ca aceasta, Dincă și Nicușor, Cleopatra și Gaston, ba pînă chiar și Adalghisa își dedeau silința să o facă pe Cuța rea, ca nimeni să nu se poată apropia de ea, și-o asmuțeau asupra trecătorilor și asupra trăsurilor: „Jo! Cuța, jo!”

30 S-a și făcut Cuța de o răutate să-i meargă vestea peste șapte fări și șapte mări și nu se mai putea apropia nimeni nici de ea, nici de preajma casei, decum să intre-n curte. Noaptea ea dormea pe canapea în iatacul celor trei băieți, dar nu putea nimeni să treacă pe uliță prin fața casei fără ca ea să-l simtă și să nu-nceapă a mîrîi. De unde ar mai fi putut să intre cineva în curte? 40 Ea ar fi sărit ca turbată și s-ar fi năpustit lătrind spre ușă, ca să iasă și să-l sfișie în bucăți pe cel intrat în

preajma păzită de ea. Era trecut acum timpul găinarilor, care mai înainte își făceau din cînd în cînd parte din păsările cocoanei Tudora.

5 Încă mai proclată era Cuța pentru dușmanii mai mărunți ai casei în care găsise adăpost, hrană și purtare de griji.

Dînd de urma grăunțelor risipite prin grajdi și prin șopron, mai întii șoarecii, apoi și guzganii s-au încuibat care unde a putut și făceau o mulțime de stricăciuni. Cît pentru șoareci, ei și-au găsit în curînd nașul: stătea mereu la pîndă cotoiul cel șiret și vai era de capul lor. Guzganilor însă puțin le păsa de toate pisicile și de toți cotoii și, pe lingă toate celelalte, se dedeau și la puii, precum și la bobocii păziți de cloșca-n-dirjuită și făceau mare jaf la casa cocoanei Tudora.

15 Cînd o zăreau pe Cuța cea crăcănată, cu părul lins și cu urechile cele late fluturînd în vînt, chiar și cei mai mari și mai obraznici dintre guzgani o luau la fugă și se ascundeau prin găurile lor.

20 Cuța stetea ceasuri întregi uimind la pîndă, începea în cele din urmă să sape cu ghearele ei cele mari și ascuțite, și rar era guzganul care putea să scape. Îl apuca de grumaji sub ceafă, îl scutura de citeva ori cum numai ea știa și-l arunca cît colo mort, de numai 25 din coada cea lungă și groasă mai mișca o dată, de două ori.

Cînd vedea asemenea lucruri, Dincă umbla țanțoș, cu capul ridicat și cu nările umflate, ca omul care e pătruns de simțămîntul că a săvîrșit o faptă rară-n felul ei, care le-a fost tuturor de mare folos.

30 Văzîndu-l așa, Nicușor se simțea jignit, căci javra cea leșinată pe care o luase vărul său din marginea drumului s-ar fi prăpădit dacă nu s-ar fi găsit cineva care era destul de deștept ca să poarte grije de ea.

35 Cleopatra și Gaston erau supărați și ei, căci multe făcuseră pentru ca să nu se prăpădească Cuța și să iasă din ea o cățelușă cum nu se mai găsea alta prin mahalaua din partea locului.

40 Toți erau incredințați că e ființă de mare folos Cuța, dar tocmai de aceea ținea fiecare să se poată fâli cu ea și se certau ca niște bezmetici, ceea ce o supăra

ION SLAVICI

... pe Ion Slavici un
... omul nu e
... mod si st
... a patatit in p
... care a trait
... in acelas
... mod si st
... lar viata m
... nu
... singur om
... danu p
... nu pot s
... suport
... om in
... modestia
... decat sar
... cari sti
... Ion Slavici
... a fost
... nici sar
... nici
... a in
... dar le p

... mai mult de
... ingaduan
... rile lui de
... superior
... trunde si
... atunci gest
... asta de
... indrazneala
... mai mult
... involunt
... taru a fost
... minciunilor
... pentru for
... ta lui de
... rezistenta
... Si Ion Slavici
... a fost cobor
... at de pe
... pedestalul
... lui politic.

... Si acum "tra
... datorul" se
... streacaru
... prin
... viata noastra
... inot si t
... ient, caci
... pe vremea
... cand era
... ciron national
... lasand tre
... catorilor
... sa inelaga
... din privirile
... lui blande
... tot
... ne cazul
... pe care nu
... l lasa sa
... izbucesca
... sufletul lui
... iertator si
... din marea
... sa
... inconjoara
... talentul ca
... si aurul
... folosindu
... mari ce le
... a castigat
... ea prin al
... "tradarul"

AL SERBAN

Articolul *Figuri contemporane* cu o caricatură a lui Slavici de Iser (*Flacăra*, nr. 29 din 5 mai 1912)

FLACĂRA

LITERARĂ □ ARTISTICĂ □ SOCIALĂ

Anul I, Nr. 45. - 25 August 1912

Director: C. BANU

No. 10 b. In străinătate 20 b.

Serenada lui CYRANO

Cyrano de Bergerac. Edmond ROSTAND

(Bărutul Roxanei)

Un pierde vară. Ioan SLAVICI

Măsurători pe rolul	V. DEMETRIUS	Imprimare	Tintinot PAVELESCU
Sindicatul Integral	C. Sp. HASBAG	Redacție	El. C. HASBAG
In abonant	D. IACOBESCU	Paparata	B. VLĂDESCU ABIBI
Cerțica	Alex. T. STAMATIAD	Băncă	L. REBREANU
Băncă	B. NEMTEANU	Printărie	Tip. Masariai. Tolos. PAUL
T. Mălurecu	P. L.	Credință	

Directorul de B'PRB

REDACȚIA: Str. Parfaniului, 4 - BUCUREȘTI. ADMINISTRAȚIA: Str. Academiei, 12

Coperla revistei *Flacăra* (nr. 45 din 25 august 1912) în care publică nuvela *Un pierde vară*

Coperta publicației *Revista copiilor și a tinerimii* (nr. 26 din 6 oct. 1924) și începutul nuvelei *Cuța*

cind fără rost pe Cuțicuța, care ar fi alergat de altminteri și fără ca să fie asmuțată.

— Băgați, copii, de seamă, c-o s-o pățiți odată, le zicea cocoana Tudora.

— Aș! zicea însă Dincă cel neastîmpărat, capul răutăților, iar ceilalți se luau după el.

Primea, ce-i drept, Cuța și azi, și mine cite o plesnătură de bici, era citeodată p-aci — p-aci să se incurce printre cele patru roate ale trăsurii, ba minune n-ar fi fost dacă și Dincă ori Nicușor ar fi mincat o trinteală, dar aceasta o îndirjea cu atît mai virtos pe cățelușă și-i făcea pe copii cu atît mai porniți să nu asculte de muma lor, ceea ce nu se iartă.

E însă o vorbă veche, că/ulciorul se duce la puț numai pînă ce nu se sparge.

Se răsfăța Dincă și se tot răsfăța, iar ceilalți copii, tot atît de proști ca el, dacă nu chiar mai și mai, se luau după el cum oile se iau după berbecul ce merge în frunte. Minune nu era dacă li se infunda odată, în cele din urmă.

La era tuturora lucru bine știut că acum atît de drăgălașa Cuța fusese aruncată în drumul automobilelor, ca s-o calce și s-o strivească roatele cele umflate.

Cînd se întimpla deci să treacă prin partea locului vreun automobil, fie camion, fie omnibus, fie cupea boierească, Dincă își aducea aminte cum a scăpat pe Cuța ridicînd-o din drum și prin cite a trecut ca să-i păstreze viața.

— Uite! țo! îi zicea deci Cuței. Vezi dușmanul tău cel spurcat. Țo pe ea!

Cuța parcă l-ar fi înțeles și și-ar fi adus și ea aminte cum zăcea la margine de drum, cum treceau automobilele cînd în sus, cînd în jos pe lingă ea, în fiecare clipă aproape s-o calce, și cum el, Dincă cel duios, mintuitorul ei, a scăpat-o de moarte sigură. Alerga deci și lătra, iar alerga și iar lătra, ba își înfigea citeodată colții cei ascuțiți în cauciucul roatelor. Dincă sălta de bucurie văzînd îndirjirea Cuții sale, iară ceilalți copii strigau: „Bravo!” și băteau din palme, căci, de! tare bine și mult frumos li se părea așa ceva.

— Nu vă obrăzniciiți, copii, că o să o pățiți odată! zicea iar cocoana Tudora. Mașina cea născocită de Necuratul nu e jucărie pentru copii.

5 Dincă însă și ceilalți patru nu voiau să înțeleagă. Lasă că șoferul automobilului n-avea bici, ca să plesnească, dar și automobilul trecea cu mare repeziciune mai departe și nu se putea opri dintr-o dată. Ce puteau să facă!? Dacă ar fi fost ca șoferul să oprească, ei aveau destul timp a se retrage în curte.

10 Lucrurile nu ies însă totdeauna precum și le potrivește omul.

Nu-i faptă fără de răsplată: binele bine și răul rău obirșește.

15 Și fără doar și poate bună a fost fapta pe care a săvirșit-o Dincă scăpând viața cățelușii. A și avut cuvenitele mulțumiri pe urma faptei sale.

Era minunată în felul ei Cuța.

20 Abia pe ici, pe colo rămăsese cite un guzgan hirsit care nopțile mai îndrăznea să iasă din gaura lui și să umble cuprins de frică și cu mare băgare de seamă de ici pînă colo. În curind însă Cuța a început să nu mai doarmă pe canapeaua din iatacul băieților, ci stătea de pază prin curte.

25 Văzind aceasta, guzganii nu mai îndrăzneau să iasă, răbdau de foame de li se vedeau cit de colo coastele prin pielea subțiată și în cele din urmă au plecat și și-au căutat adăpost pe la alte case mai puțin păzite. Găinile, rațele și curcile își petreceau și ele noaptea nesupărate de nimeni. Singure găștele limbute mai făceau din cînd în cînd gălăgie. Era paznic neadormit 30 Cuța. Mai era apoi plină de haz, încît puteai să-ți petreci ziua întreagă cu ea fără ca să ți se urască.

Toate acestea le erau însă prea puțin celor doi băieți mai mari, Dincă și Nicușor. Cînd unul, cînd 35 altul, plecînd în vreo treabă de acasă, o lua și pe Cuța cu dînsul. Degeaba le spunea cocoana Tudora să nu scoată cățelușa din curte.

40 Deprinși o dată cu neascultarea, ei își făceau de cap, fiindcă țineau ca mai unul, mai altul dintre băieții cu care umblau la școală să vadă ce frumuseță de cățe-

lușă au ei și să-i ferească pizmuindu-i, ceea ce de asemenea nu era lucru vrednic de laudă.

5 Iară Cuța ici intra în o curte, colo se încăiera cu un alt cățel, ba alerga, parcă ar fi fost tot acasă la ea, după trăsuri și după automobile, care pe Calea Șerbanvodă erau mai multe și umblau în același timp și mai repede.

Mai ales știindu-le aceste zicea cocoana Tudora:

10 — Băgați-vă, băiețașilor, mintea în cap și nu mai scoateți cățelușa din curte, că nu știți ce i se poate întimpla.

Deoarece ei nu și-au băgat mințile în cap, au pățit-o în cele din urmă.

15 Trecînd într-una din zile pe Calea Șerbanvodă, cam pe la locul de unde o luase Dincă odinioară, Cuța s-a repezit după răul ei învăț la automobil, a intrat prea adînc între roatele cele umflate, s-a poticnit și a fost căleată, strivită, încît a rămas curat plăcintă în mijlocul străzii.

20 Dincă rămase și el incremenit și ca înfipt în pămînt.

— Așa i-a fost, se vede, rînduit să se prăpădească! îi zise el lui Nicușor, care stătea și el tot incremenit și abia într-un tîrziu îi răspunse:

25 — Dar tot n-ar fi pățit-o dacă noi am fi fost ascultători.

DIN POZNELE LUI DINCĂ

VREA SĂ FIE ȘI EL CA CEILALȚI

Dincă se socotea cel mai horopsit și se simțea cel mai nenorocit dintre copiii de pe fața pământului și umbla cu ochii în pământ, cu capul plecat și trăgându-și picioarele după sine.

Era adecă în toiuul verii și ceilalți copii cu care umbla la școală, toți, erau desculți și îmbrăcați numai în cămașă; se uitau deci unii chiorș și alții cu un fel de milă la el, care era-mbrăcat în haine de dril, încălțat în ghete cu șireturi și purta-n cap pălărie de paie.

Cînd se-ntorceau droaie de ștregari de la școală, ei își tirșeau picioarele prin praful din drum și ridicau nori de colb în urma lor, iar dacă se-ntimpla să plouă, ei hălăceau prin băltoace și se lăsau să-i bată ploaia.

Dincă își căuta de drum stingher ca vai de el.

Mai era și că ceilalți, alergînd peste pajiștea verde, simțeau sub tălpile lor iarba moale și răcoritoare, iar el călca totdeauna pe talpa cea vîrtoasă a încălțămîntei sale.

Încă mai dureroasă era alta.

Locuînd departe de școală, mulți dintre școlari își aduceau în traistă merinde și rămîneau de prînz la școală. Pe deal, din sus de școală, curgea un șipot de apă limpede și rece, iar în fața șipotului se întindea un tîpșan cu iarba verde, în mijlocul căruia se înălța un tei umbros. Acolo se duceau băieții și-și mînceau fiecare merindele, beau apă proaspătă, apoi se puneau,

fericiții de ei, pe joacă, în vreme ce Dincă era osîndit se se întoarce acasă, ca vai de el.

„Nu e — așa-și zicea el — în lumea aceasta lucru mai urit decît să nu fii și tu ca ceilalți.“

În zadar i-o spunea însă mumei sale aceasta, în zadar plîngea și i se plîngea, în zadar își dădea silința s-o moaie și s-o înduplece, căci ea ținea una și strună că el nu e copil de țaran și astfel trebuie să se deosebească de puii de mojie și-n port, și-n purtări, ca să să vadă că dînsul e ceva mai bun, mai ales și mai subțire, un început de coconaș.

— Nu vreau să fiu coconaș! strigă dînsul. Mojic am să rămii!

Văzînd că mama lui nu vrea să-i înțeleagă durerea, el și-a adunat toate puterile și a luat o hotărîre bărbătească.

Auzi d-ta, băiat care se pune în pizmă cu muma sa cea adevărată!

Lucru curat și bun de aci nu putea să iasă.

Scotocînd prin grajd, el a dat peste traistele în care li se dădea cailor tainul de ovăz.

„Asta e bună pentru mine!“ și-a zis, puînd la o parte una dintre ele.

Iar cine are traistă nu se astimpără cită vreme nu s-a învrednicit să și-o umplă.

Scotocînd prin pod, el a șterpelit cîteva cepe frumoase, căci unii dintre băieți își aduceau și cepe în traistă.

„În traistă cu voi!“ le-a zis dar și Dincă cepelor.

Scotocînd prin dulapul din sufragerie, a dat peste niște brînză, ce-i drept uscată și cam mucegăită, dar adevărată brînză care se mîncă cu ceapă.

Și ei tot în traistă li dete drumul.

Șe furișă după aceea în cămară, unde se aflau slămina, costițele și mușchii de purcel, precum și cîrnații afumați, își tăie din fiecare cite o bucătică, preț de un kilogram și ceva, ca să-i ajungă și să mai rămie și pentru alții.

După ce le dete și acestora drumul în traistă, mai luă pe deasupra și un mare codru de pine, apoi se duse și ascunse traista plină în niște bălării din grădină.

Cînd i-a venit rîndul să plece la școală, s-a dus la traista-neărcată de bunătați, și-a descălțat ghetele cu șireturi, și-a dezbrăcat hainele de dril și le-a lăsat acestea-n bălării, în locul trăiștii, a luat apoi traista în spinare și a plecat la școală desculț, în cămașă, țanțoș că nu-i ajungi cu prăjina la nas, ca orișice școlar fără de cusur.

Iară cîinii satului, mirosind bunătațile din traistă, se țineau haită din ce în ce mai mare în urma lui.

Nu însă totdeauna se potrivesc cu gîndul omului fericirile din lumea aceasta.

Mergînd spre școală, Dincă își tîrșea și el picioarele ca și ceilalți băieți și se bucura din toată inima cînd vedea norii de colb ridicîndu-se-n dosul lui. Nu mai puțin se bucura cînd bălăcea și el prin băltoacele de pe la puțurile din drum.

Îl neliniștea însă haita ce se apropia și tot mai mult se apropia de el, parcă gata să-i sară-n spinare, ca să-i ieie traista plină și să fugă cu ea.

Nefiînd apoi deprins să umble desculț, pelița de pe tălpile picioarelor îi era prea subțire și pietricelele din drum și mai ales cele de prin fundul băltoacelor îl tăiau de-i venea citeodată să țipe de durere și de usturime.

Ajuns la școală, el nu mai era ca altădată, și ochii tuturor, nasurile tuturor, mințile tuturor se îndreptau spre el, iară el, dus cu gîndul la cele ce vor urma, nu mai avea nici ochi, nici urechi pentru învățător, încît acesta l-a scos în cele din urmă și l-a pus cu traistă cu tot în genunchi.

Cu atît mai viuă și mai deplină a fost bucuria lui Dincă după ce a sunat de douăsprezece și a putut să se scoale și să meargă cu ceilalți băieți la șipotul de pe tîpșan, ca să șadă-n umbra teiului cu frunză lată, care acum mai era și-neărcat de flori cu miros îmbățător.

I-a fost dată și aceasta și ar fi avut parte și de mai mult dacă nu s-ar fi întimplat că lui Stănuț al lui Bircă să-i vie gîndul adimenitor că atît slănina și costița, cit și cirnații și mușchiuleții numai după ce au trecut prin foc sunt mîncare în adevăr bună. Mai ina-

inte de toate s-au pus deci cu toții să adune vreascuri, ca să facă foc.

De unde să le ieie însă vreascurile? Nici păduret, nici crîng, nici tufăriș prin apropiere nu era. Au dat deci cu toții năvală asupra gardului cu care era împrejmuțată apropiata grădină a lui Mihoc cel ursuz, care, văzîndu-i, le-a tras o trînteală, ca să le piară pofta de a mai rupe vreascuri din gardul vecinului.

N-a trecut bine aceasta, cînd Dincă¹ s-a pomenit cu alta și mai urită.

Cînd a plecat să adune vreascuri, el și-a lăsat traista sub tei. Acum, nu-i ea-n palmă. În vreme ce el și tovarășii lui luau parte la urmările silințelor de a aduna vreascurile, cel mai îndrăzneț dintre cîinii adunați împrejurul lor, un dulău cu părul lîns, cu coada lungă și flocoasă și cu urechile ascuțite, a luat traista cu toate bunătațile din ea și a plecat cu ea pînă la depărtare de vreo cincizeci de pași, unde-și dedea acum silință să-și scoată din ea partea cuvenită poștei sale de mîncare.

Ce faci, mă rog, cînd în asemenea împrejurări n-ai nici ciomag, nici bucăți de piatră ca să iei la goană pe hoțul de cine?!

Au început cu toții să strige-n gura mare și să dea din mini și din picioare, că doară se sperie cinele și să-l facă să fugă părăsînd traista.

A și-nceput cinele să fugă. Un cine cumsecade nu scapă însă din gură traista plină de merinde grasă, ci fuge cu ea.

Băieții-n goană mare după el, iar Dincă, jertfa nenorocită, după dinșii, peste fărămături de piatră, peste pietre colțuroase, peste spini de tot felul și prin noroi, încît i s-au umplut picioarele de zgirieturi și de fel de fel de răni pline de sînge.

Nu i-a rămas în cele din urmă decît să se oprească, răpus de gîndul că nici traista, nici bunătațile din ea ochii lui n-au să le mai vadă.

Abia acum și-a dat seamă cit de multe și de mari păcate și-a îngrămădit pe suflet și a început să plîngă,

¹ În text: *Dinu*.

ca tot omul care se căiește și-și face muștrări amarnice.

Mai era apoi la mijloc și foamea, stăpina lumii viețuitoare, care imblinozește fiarele codrilor și-l face pe om mai rău decât aceste.

5 „Dar dacă în vreme ce eu alerg după cini cineva mi-a furat hainele din bălării!” zise el și o luă-n grabă mare spre casă, dus nu numai de frică, ci și de foame.

10 În grabă mare, pe cit mai poate să grăbească cel ce își are picioarele zdrobite, găurite și ciopârțite, ca ale lui.

A răsuflat băiatul mai ușor când și-a găsit hainele și îmbrăcămintea unde le lăsase și s-a întors acasă mai rău decât plouat, uluit, cu nasul lung, cu ochii-n

15 pământ, cu capul plecat, uluit afară din cale.
Deși și-a mărturisit însă vina, și-a cerut iertare și a făgăduit că asemenea poznă n-o să mai facă, maimarii familiei, tată și mamă, bunic și bunică, s-au adunat și au hotărât să-i croiască o pedeapsă pe care să n-o mai uite și să-și bage mințile în cap.

20 Deoarece îi plăceau mult clătitele umplute cu dulceață de vișine, uscățelele bine rumenite, gogoșile umplute cu marmeladă de gutui și purcelușul fript la tavă ca șoricul să i se sfărâme în dinți, trei duminici de-a rîndul i s-a dat dimineața numai ceai cu pine prăjită, la prînz numai orez cu lapte, iar la cină, când era mai flămînd, numai jumări, pe lingă care i se mai puneau pe masă și farfurii încărcate cu clătite, cu uscățele și cu gogoși, precum și o tavă cu purcel fript, tot

30 bunătăți pe care putea să le miroase, dar din care n-avea voie să guste.
Mirosea Dincă, înghițea în sec și suspina zicîndu-și: „Cine va mai face ca mine, ca mine s-o și pată!”

HAI CU CAII LA PĂȘUNE

35 Era după chindie, cînd zîna se învăluia în noapte și peste zi fusese un zăduf înăbușitor, iar acum adia un vînt răcoros, încît era mare mulțumire să trăiești în lumea lui Dumnezeu. Pe ulița cea largă a satului se

întorceau de la pășune ici o vacă cu lapte, colo cițiva porci flămînzii, iar mai departe cîteva vițeale, două-trei capre și o turmă de viței.

5 Prin curțile de la dreapta și de la stînga hoarele se duceau să se culce care unde-și făcuse rost.

Dincă, obosit de alergături și de joacă, se-ntorcea și îl îndelete acasă.

10 La o cotitură îi iese în cale ispita grea, Puiu lui Birecă al Morăriței, un băiat de vreo doisprezece ani care scotea caii la pășune, călare ca un căpitan pe roiul de care sunt legați ceilalți cai, unul murg și altul bălțat.

— Și tu unde te duci? întrebă Dincă, uitîndu-se cu jînd la el.

15 — Aș! răspuse Puiu țanțoș. Întrebi și tu! Unde mă duc? Nu mă duc, ci duc caii aceștia la baltă, ca să pască iarba proaspătă.

— Pină cînd stai acolo? întrebă iar Dincă.

20 — Pină cînd? răspuse iar Puiu. Pină cînd să stau? Toată noaptea. Cînd răsare luceafărul bouului, mă-ntorc acasă.

Dincă rămase într-un fel de extaz, scăpărînd din picioare, ca și cînd ar fi ars pămîntul sub el.

25 Auzi om fericit! Să ieși călare la cîmp, să stai toată noaptea la marginea bălții și să te întorci tot călare cînd răsare luceafărul: acestea erau tot fericiri pentru cei ca dînsul neînchipuite.

— Să mă iei, zise, și pe mine cu tine.

30 — Să te iau cu mine? grăi cellalt. Cum să te iau? N-ai decât să vii! Înceleci fie pe murg, fie pe bălțată și te duce unde merg eu. Teamă mi-e însă că bătaia te așteaptă după ce te vei fi întors acasă.

Dincă clipi de cîteva ori, clătînd din cap.

35 Știa prea bine că n-o să i se ierte fapta ce era ispitit să săvîrșească, dar nu era în stare să-și stăpînească firea cea năvalnică și-nfrunta pedeapsa, care i se părea chiar mai aspră decât o bătaie bună.

40 „Fie ce o fi!” își zise și luă o hotărîre bărbătească, trase pe murgul lingă un bolovan mare și sări-n spî-narea lui.

Nu se prea ținea bine călare, dar stringea bine căpăstrul, apuca pe ici, pe colo cu amîndouă miinile de coama calului și... mai rar călăreț ca el.

Puiu lui Bircă mergea cu nasul în vînt înainte, iar Dincă se ținea după el, culcat pe gitul calului, cu amîndouă miinile în coama cea lungă.

Cînd ieșeau la cîmp, soarele era-n asfințite și-n spre apus se revărsa pe țăriile cerului senin zarea roșiatică a unui foc întins, care-ncetul cu-ncetul se stinge, iar despre baltă răsunau cîntecele broaștelor — „cua-cua-cua, cri-cri, pu-pu!” — și printre aceste, cele din urmă strigăte ale presurilor.

Departa spre răsărit se întindea însă o geană de nori întunecați, din care scăpăra din cînd în cînd cite un fulger.

Pe cînd cei de acasă alergau căutîndu-l în toate părțile unde nu puteau să-l găsească și știricînd pe la cei ce nu erau în stare să-i pună pe urma lui, Dincă, sosit la baltă, se răsflăta-n fericiți pentru dînsul nemai-pomenite.

Oglindă de apă întinsă nu era la balta aceea decît spre mijloc, unde adîncimile erau mai mari și nuferii pluteau pe deasupra. Mai spre tărături crescuse trestie înaltă, care fișia mișcată de adierea vîntului.

Pe lingă trestie crescuse stuf de papură, iar pe lingă aceste se aflau mari întinderi de pipirig și de șovar, amestecat pe ici, pe colo cu iarbă fragedă și deasă, pe care caii o pășteau ronțînd.

Alți băieți care sosiseră mai-nainte adunaseră stuf uscat și trestii, își făcuseră foc și ședeau împrejurul lui, spunîndu-și povești.

Era plăcut și frumos, bine era să stai acolo lingă focul acela și să ascuți cele ce spuneau unul despre isprăvile lui Păcală, altul despre giumbușlicurile lui Pipăruș Petru ori ale lui Prichindel, iar altul despre zîne și despre Făt-Frumosul care se luptă cu zmeii, ajutat mai de sf. Vinere, mai de vreo altă babă știrbă.

Pe cîmpul senin al cerului străluceau stelele cu lumină scînteietoare, iar din dosul norilor de la răsărit se revărsa lumina lunei, ajunsă acum spre scăzute.

În ciuda tuturor acestor frumuseți, Dincă stătea ca pe spini, căci știa foarte bine că nu-i este copilului iertat să umble de capul lui și să lipsească fără de voința părinților săi peste noapte de acasă. Nu-i era lui atît de pedeapsa ce-l aștepta, dar se gîndea cît de mihaiți sunt părinții lui și se căia de a fi făcut ceea ce a făcut, se simțea rău în pielea lui și dulceața bucuriilor se amesteca cu amărăciunea muștrărilor.

Într-un tîrziu luna a început să iasă pe ici, pe colo din dosul norilor și să steie și ea, ca stelele pe o clipă, cel puțin pe cîmpul senin al cerului.

Nespus de frumos era cum se revărsa peste toate lumina ei și cum razele i se răsfrîngeau ca o scară de argint peste luciul bălții.

Norii înaintau însă mai repede de cum se înălța luna, și cînd te așteptai ca luna să rămîie în cîmpul senin, ea se pierdea tot mai mult în dosul norilor din ce în ce mai întunecoși.

Înspre miezul nopții nu se mai vedeau nici luna, nici stelele, se făcuse o întunecime s-o tai cu cuțitul, vîntul a-ncetat a mai bate și s-a făcut deodată o liniște sărbătorească și o tăcere fioroasă, pe care numai din cînd în cînd o turburau rațele și giștele-sălbatice, care-și căutau adăpost în desișul de trestii.

Întunerec, liniște, tăcere, apoi un fulger, peste puțin un tunet îndelungat, pe ici, pe colo cite un strop mare, un freamăt din ce în ce mai apropiat în desișul stufului, și furtuna năpraznică s-a pornit mai întîi vîrsînd ca din găleată, apoi cu ropot de grindină.

Caii stăteau nemișcați și cu capul în pămînt, tot așa și băieții ceilalți, care mai pășiseră în viața lor așa ceva. Dincă era însă strivit de simțămîntul că urgia lui Dumnezeu se descarcă așa asupra lui drept pedeapsă și că zilele i s-au sfîrșit.

Vai de sufletul lui! Nu mai vedea, nu mai auzea, alt gînd nu-i mai intra în minte și stetea și el cu capul plecat spre pămînt.

Nu i s-au sfîrșit, ce-i drept, zilele, dar s-a ales cu guturaj, de care s-ar fi mindrit și cel mai îndrîjit tatar.

„Aolică, maică dragă! mare frumusețe!” exclamă Dincă oprindu-se în fața cireșului înflorit. Nici că s-ar fi putut să nu rămâie uimit. Trunchiul drept ca lumina-
 5 narea și-nfășurat în scoarța lucioasă și roșiatică, pole-
 ită pareă de cel mai măiestru tâmplar. Coroana rotundă,
 cam ascuțită spre vîrf, frunziș bogat, dar încă mai
 bogată înflorire, încit verdele frunzelor numai pe ici,
 10 pe colo ieșea la iveală printre albul florilor. Roiuri de
 albini bizăiau pe deasupra pomului și printre ele zbura
 și cite un fiuture cu coada în furcă.

Mare podoabă în grădina lui Lică al Cîrnului, o
 grădină lungă și lată, plină de fel de fel de pomi, ici
 pruni, colo peri, meri, caiși, vișini, nuci și tocmai pe
 15 lîngă gard cîțiva cireși, tot unul și unul. Încă mai mare
 era podoaba cîtva timp în urmă, cînd cireșele au început
 să se coacă. Niște cireșe din cele pietroase, roșii, mari
 ca niște corcoduși, frumoase de-ți venea să le mînci
 cu ochii.

Dincă trecea pe acolo împreună cu Tina Smarandei,
 o fetiță cam de seama lui, cu citeva luni fie mai mică,
 fie mai mare decit dînsul, la fete vîrsta nu se poate
 ști lămurit.

— Ah! frumoase cireșe, strigă Tina, poftitoare.

— Și mult trebuie să fie dulci! adăugă Dincă,
 25 lacom ca numai puțini.

Din păcate însă cireșul cel frumos era dîncolo de
 gard, la depărtare de cîțiva pași.

Mare ispită!

30 Ce ar fi fost adecă dacă Dincă cel sprinten și inde-
 minatic și-ar fi luat inima-n dinți, ar fi trecut ca o
 pisică gardul, s-ar fi urcat în cireș și i-ar fi aruncat
 Tinii mai mulți pumni de cireșe?

— De! — zise Tina cea gureșă — de ce nu?! parcă
 35 nu Dumnezeu a dat pentru toată lumea cireșele?

Dincă stete puțin pe gînduri.

— Da! Dumnezeu le-a dat, dar a pus cireșul în
 grădina lui Lică al Cîrnului.

— Ei și!? răspunse Tina. Nu vezi tu că sunt citeva
 40 crăci trecute peste gard încoace spre noi? Cireșele de

pe aceste crăci sunt ale trecătorilor, căci nu mai sunt
 în grădina lui Lică.

Dincă iar scăpăra neastîmpărat, parcă i-ar fi ars
 pămîntul sub picioare.

5 Dacă ar fi fost vorba numai de firea cea poftitoare
 a Tinei și de lăcomia lui Dincă, lucrurile s-ar fi împă-
 cat ușor, căci Lică îi era fin tatălui lui Dincă și ar fi
 fost foarte mulțumit dacă acesta s-ar fi dus la el să
 10 ceară cireșe. I-ar fi ales pe cele mai mari, mai dulci și
 mai frumoase.

Dincă ținea însă să arate că el e destul de inimos
 pentru ca să treacă gardul și să se urce în cireș. Asta
 era plăcerea la care rîvnea.

Una e să ceri și alta să ieși.

15 Se gîndea el, ce-i drept, ce o să zică tatăl său și
 mumă-sa și ce ar zice lumea dac-ar afla că el a furat
 cireșe.

Cerul era senin și numai pe ici, pe colo se ivea răzleț
 cite un nour mai mult ori mai puțin alb. Ceva mai la
 20 deal cînta un cuc. Într-un tufiș de la dreapta cînta un
 sticlete. Mai la vale, chiar în grădina lui Lică, cînta o
 privighetoare. O căldură plăcută era în aer și din cînd
 în cînd o adiere răcoroasă punea în mișcare frunzele
 pomătului.

25 Prea era mare păcatul să furi cireșe în mijlocul
 unei lumi atît de încîntătoare.

Dincă fu, cu toate aceste, răpus în cele din urmă
 de îndemnul păcătuirii, se îmbărbătă, sări gardul și-l
 trecu, apoi se urcă în cireș și începu să-i arunce Tinei
 30 cireșe, alegindu-le tot una și una.

Se zice însă că nu e faptă fără răsplată și că lăcomia
 strică omenia. Cearta dumnezeiască veni de unde lui
 nici prin gînd nu i-ar fi trecut.

Simțînd că cineva, un strein, a trecut hoțeste
 35 gardul, Vulpe, cățelușa lui Lică, a pornit lătrînd din
 ce în ce mai îndrîjită spre cireșul cel frumos împodobit.
 Nu-i vorbă, cine mai de seamă nu era Vulpe, o loază
 jigărită, dar avea dinți ascuțiți și era grozav de îndrî-
 40 jită, încit Tina, fricoasă ca toate fetele, o luă la fugă
 și se duse de nici înapoi nu se mai uită, iară Dincă,

părăsit ca vai de el, se urcă cu cîteva crăci mai sus. Vulpe nu era, fără indoială, în stare să se urce la Dincă, iară Dincă ar fi fost în stare să se coboare la Vulpe, dar nu îndrăznea. Rămînea ca Vulpe să plece în cele din urmă înapoi pentru ca să se poată cobori.

Afurisitul de cine nu pleca însă, ci lătra înainte, de-ți răzbea pe sfîșiate prin creieri, și Dincă se mai aștepta în liecare clipă să pată și marea rușine, că Lică, auzind lătratul cinelui, vineladeal și-l găsește în cireș.

Urmat-au și altele.

A trecut un ceas și cîinele n-a plecat. A sosit timpul mesei, și Dincă nu era în stare să se întoarcă acasă. L-a răzbit foamea, cu toate că ședea-n cireș, căci cireșele cele frumoase i se păreau acre, costelive și amare.

N-a scăpat apoi Dincă de ce s-a temut. Într-un tîrziu s-a pomenit cu Lică jos la trunchiul cireșului încărcat cu rod frumos.

— Bine, domnișorule, dar d-ta cum te-ai pomenit acolo sus!? — grăi Lică în bătaie de joc — nu cumva te-a luat vîntul și te-a aruncat acolo!?

Ce ar fi putut Dincă cel inimos să răspundă?!?

— Dă-te jos, stăruî Lică. De ce nu te dai jos?

— Mă tem ca nu cumva să mă muște cîinele, răspunse Dincă pe miorlăite.

— Aha! zise Lică, rizînd din toată inima. Te-ai urcat, se vede, în cireș pentru ca să nu te muște cîinele. Haide, dă-te jos, că te apăr eu.

S-a dat Dincă cu chiu, cu vai jos, l-a rugat pe Lică să-l ierte și să nu-l spună părinților săi.

— Asta nul a răspuns Lică foarte hotărît. Tocmai dinșii sunt aceia care trebuie neapărat să afle că băiețutul lor trece gardurile în grădinile oamenilor și se urcă în pomi ca să fure ceea ce n-ar fi avut decît să ceară pentru ca să i se dea din toată inima.

S-a întors apoi Dincă cel îndrăzneț acasă, mergînd cu capul în pămînt, cu ochii plecați și busumflat înaintea lui Lică, stăpînul cireșului, care venea trei pași în urma lui.

A văzut Dincă la moș Alin, pădurarul din capul satului, un graur pestriț, pasăre minunată, care cînta frumos ca mierla, făcea ca rațele, ca puii de găină și ca curcile, ba rostea și vorbe, d-ai fi jurat că ies din gură de om în toată firea.

Ce n-ar fi dat să poată avea și el asemenea odor de pasăre! Zadarnice îi erau însă toate stăruințele, căci moș Alin era neapropiat. Pasărea el nici pentru un car de oale n-ar fi dat-o.

„De! — îi zicea lui Dincă — să te duci și tu colea în coada primăverii prin pădure, să scotocești prin scorburile copacilor în care graurii își au cuiburile și-și cresc puii, să pui mina pe un pui bun și să-ți crești după pofta inimii, ca să-ți cînte cum vei vrea.“

Gîndul acesta i s-a infipt lui Dincă în minte, încît visa mereu graurul ce avea de gînd să-și crească, ba i se întimpla adeseori că aiurea cu ochii deschiși și nu-l ierta firea să nu se laude mereu cum are să scotocească prin scorburile din pădure, ca să-și aleagă pe cel mai maestru dintre puii de graur.

„Nu-i așa, băiete, îi zicea tatăl său. E mare păcat să iei puii de pasăre din cuib. Orișicît de deștept te-ai fi socotînd, tot nu ești în stare să porți deopotrivă cu mama lui grijă de el. Gîndește-te ce ar fi de capul tău dacă ar veni cineva și te-ar lua de la părinții tăi, să te ducă cine știe unde. N-ai fi oare nemîngîiat?! Tot așa, ba chiar mai și mai nenorocitul de pui pe care l-ai lua din cuibul lui. Încă mai nemîngîiați ar fi părinții lui, bietecele de păsărele, care cu atîta grijă i-au făcut cuibul, cu atîta statornicie au clocit ouăle și cu atîta dragoste și-au hrănit puișorii. Numai copiii fără de inimă sunt în stare să răpească puii de păsărele de prin cuiburi.“

Dincă asculta, clipea din cînd în cînd și înghițea cîte un nod, dar vorbele cele frumoase ale tatălui său intrau pe o ureche și ieșeau pe cealaltă.

Cînd a sosit dar sfîrșitul primăverii, el a început să cutreiere pădurea, ca să caute copacii scorburoși și

să tragă cu urechea unde se aude „cric-cric“, cîntecul puîsorilor de graur.

Iar era în mijlocul unei lumi încîntătoare, stăpînit de rele îndemnuri. Trecînd spre pădure peste lunca de curînd inverzită, el a găsit înotînd pe apa limpede a riuulețului ici giște, colo rațe cu bobocii lor.

Mai departe pășteau oițe cu mielușeii lor, vaci cu vițeii lor, iepe cu minjii care zburdau.

În toate părțile zburau fluturi care căutau adăpost pentru ouăle lor, biziau prin aer albiși care căutau hrană pentru larvele lor de prin faguri.

Tot pentru larvele lor căutau hrană și furnicile cele harnice de la picioarele lui.

Lanurile cele verzi dăduseră în spice care se clătina în bătaia vîntului. Din cînd în cînd răsuna din mijlocul lor bătaia propeliței — „pit-palac“ — și a cirsteiului „cir-cir“. Ciocirliia se ridica cîntînd în văzduh!

Intrarea în ființă și voioasa desfășurare a trecerii prin viață umple inima omenească de veselie.

Din cînd n-auzea și nu vedea cele ce se petreceau împrejurul lui, căci gîndul îi era dus la fapta ce voia să săvîrșească. Îi răsuna mereu în ureche vorbele tatălui său, dar el nu voia să le audă.

În pădure, în sfîrșit, a început să i se strîngă inima, și el tremura în tot trupul. Graurii nu sunt la fel cu grangurii cei cu pene galbene, care își fac cuiburile ca un fel de pungă atîrnată de un lung fir de păr din coada calului.

Grangurii își petrec viața pereche-perceche, cită vreme graurii se adună în stoluri mari, cîteodată mai multe mii, zboară de ici pînă colo, făcînd mari stricăciuni în cireși și toamna prin vii. Ei sunt în același timp cei mai buni prieteni ai cirezilor de vite și ai turmelor de porci, pe care le curăță de fel de fel de gize.

Și aici în pădure ei își făcuseră cuiburile la un loc și umpleau aerul de strigătele „lor cri-ceau-cir“. N-avea Dincă decît să pună ochii pe o scorbură, să se urce la ea, să vire mîna și să scoată puii, apoi să aleagă pe cel mai frumos dintre ei.

Nu-i vorba, putea s-o pată rău de tot, căci prin scorburile acelea se adăpostesc adescori și șerpi, și mare spaimă l-ar fi cuprins dacă, virînd mina în scorbură, s-ar fi pomenit că prinde în ea un șarpe incolă-tăcit.

Băiat îndrăzneț ca totdeauna, el a dat vitejește înainte, s-a urcat la una dintre scorburi, a virit mina cu multă băgare de seamă și a început să pipăie la dreapta și la stînga, ca să găsească ce căuta. A găsit, însă, vai de capul lui, ceea ce nici prin gînd nu-i trecea.

În scorbură aceea se afla adecă, pe lingă toate celelalte, și un vespar. Văzîndu-se stingheriți în treburile lor, viespii s-au îndirjit și au dat năvală asupra lui. Unul l-a înțepat în urechea de la dreapta, altul și-a lăsat acul în pleoapa ochiului de la stînga, iar altul l-a înțepat în nas, ba cel mai îndirjit l-a înțepat în buza de sus. Cît numeri pînă la zece, urechea i s-a făcut ca o minătarcă, nasul și buza au crescut ca niște castraveți, iar deasupra ochiului s-a făcut un nod cît pumnul.

Chinuit de dureri cum numai el le știe, viteazul nostru a rupt-o la fugă spre casă, vâietîndu-se de le era și broaștelor de prin bălți milă de el. I-a trecut acum pentru vecii vecilor pofta de a mai scoocori prin cuiburile păsărilor și-și făcea amarnice muștrări de a nu fi ținut seamă de sfaturile tatălui său.

HAI CU SĂNIUȚA

După toate prin cîte a trecut și cîte a pățit Dincă cel neastîmpărat, s-a căit, spășit și cumîntit, s-a mai și potolit și umbla umilit, cu capul plecat și covîrșit de gîndul că n-are să mai iasă din vorba părinților săi, care numai binele puteau să i-l voiască. Era însă în el și ceva mai tare decît voința lui și împrejurările-l ispitesc la tot pasul pe cel slab de inger.

S-a întimplat adecă, lucru de altmînteri obicinuit, că după toamna cea darnică a urmat iarna. A-nceput diminețile cu brumă, parcă toate de pretutîndeni

erau presărate cu zahăr pisat, apoi copacii și pomii s-au umplut cu promoroacă și în cele din urmă s-a cernut o ploaie mărunță, iar picăturile au înghețat fiecare unde a căzut, încît toate de pretutindeni au fost învăluite în polei și crăcile și rămurelele arborilor erau parcă de cristal strălucitor. Din ploaie a trecut în cele din urmă-n lapoviță și a urmat apoi o ninsoare liniștită, care le-a acoperit toate de pretutindeni cu un gros strat de zăpadă albă cum numai zăpada e-n stare să fie.

Dincă le vedea cum urmează una după alta și era din ce în ce mai incintat de schimbările ce se petreceau în lumea lui Dumnezeu. Cînd a urmat poleiul, el își indulcea viața dîndu-se pe gheață, iar după ce s-a îngroșat stratul de zăpadă, el se tăvălea pe covorul moale și curat, deși cam rece, plăceri nevinovate de care pot să-și facă parte și copiii cuminte.

Au urmat însă și altele mai puțin nevinovate.

La capătul satului era un deal, pe coasta căruia băieții și flăcăii își făcuseră un sfirliuș. Se dăceau adică fiecare cu săniuța sa pînă sus, se așezau în săniuțe, apoi își dedeau drumul. Pornită la vale, săniuța luneca pe povirniș din ce în ce mai repede, încît era o plăcere, mare plăcere să vezi cum mai unul, mai altul zboară la vale, fericiții de ei!

Se întimpla, ce-i drept, ca săniuța mai ici, mai colo dedea peste vreun bolovan ori peste vreo buturugă, se potignea și se sălta de-i arunca cît colo pe cei din ea. Cei îndemnatoci știau însă să-și cîrmească cu picioarele săniuța așa ca să nu se răstoarne, și cu cît mai multe și mai mari erau săltăturile, cu atît mai viuă le era băieților plăcerea.

Cum ai putea să-l scoți vinovat pe Dincă dacă ardea și el de dorința de a pune mina pe o săniuță, ca să-și facă și el parte de plăcerea de a zbura pe săltate-n sfirliuș la vale?

Nici nu s-a astimpărat pînă ce n-a ajuns să-și implinească dorința. A zburat și el pe sfirliuș la vale, s-a săltat de cîteva ori și s-a răsturnat, încît ici schiopăta, colo se plîngea că-l doare fie un braț, fie o coastă, fie

un umăr. Sfirliușul avea însă pentru el cu atît mai mult farmec.

Deoarece însă s-ar fi putut întimpla să-și frîngă vreun picior, vreun braț, ba poate chiar și gîtul, ceea ce n-ar fi fost o mare plăcere, tatăl său, mumă-sa, bunicul său și bunică-sa au luat înțelegere să nu-l mai lase să se dea cu sania la sfirliuș.

Nefiind Dincă vrednic de încredere, el a fost dezbrăcat de hainele călduroase, descălțat și incuiat în iatacul din fund, unde dormeau de obicei bătrîni.

Dincă, de! ce să facă? A stat, bietul de el, cît a stat închis acolo, dar în cele din urmă a-nceput să i se urască și să-și bată capul cum ar putea s-o sucească și s-o-nvrîtească pentru ca să scape și să se ducă iar la sfirliușul cel hăzos și plin de lume.

Să deschidă fereastra, s-o șteargă ieșind pe ea, lucru mare și greu n-ar fi fost. Afară era însă ger de crăpau, precum se zice, lemnele și îngheța vițelul în vacă: cum ar fi putut să iasă desculț, nembrăcat și cu capul gol!

Isteț, cum îl știm, el a luat de sub pat tîrlicii buniceului și i-a legat cu-o sfoară la picioarele sale, a-mbrăcat scurteica cu blană de vulpe a bunicii, și-a trîntit în cap fesul bunicului, apoi pe-acîi i-a fost drumul.

Cum rămînea însă cu sania?

Găsea el acolo pe cineva care să-i împrumute o săniuță.

La sfirliuș era lume multă și gălăgie mare.

Se adunaseră la dreapta și la stînga sfirliușului flăcăi și febe, sumedenie de copii, oameni și femei, pînă chiar și moși și babe care se uitau. Unii rideau cu hohote, iar alții țipau cuprinși de spaimă cînd cite unul se răsturna cu săniuța ori se sălta de era pe-acîi, pe-acîi să-și frîngă gîtul.

Era o frumoasă zi de iarnă, cer senin, soare cu dinți, ger cumplit, aer plin de un fel de ace subțiri care fluturau prin văzduh și scilipeau în bătaia soarelui.

Cînd Dincă se ivi-neălțat cu tîrlici, îmbrăcat în scurteică și cu fesul în cap, toată lumea, copii și oameni în toată firea, tineri și bătrîni, bărbați și femei izbucniră-n ris cu hohote. Dincă nu era însă om pe care așa

ceva ar fi putut să-l zăpăcească și să-l scoată din sărite. Pornit o dată de acasă, el nu mai ținea seamă că au să se supere părinții lui: cum ar fi putut să ție seama de risetele lumii adunate ca la comedie împrejurul sfirliușului? El începu să umble de ici până colo milogindu-se: „Dă-mi și miel“ și mult n-a trecut până ce a pus mina pe o săniuță și a pornit cu ea la deal, ca să-și deie de acolo de sus drumul la vale.

Mare fericire.

Nu e însă-n lumea aceasta faptă fără de răsplată, și lucrurile nu urmează cum le potrivești, ci cum se nemerește, iar fapta lui Dincă nu era cituși de puțin vrednică de laudă, și lucrurile nu și le potrivise Dincă prea bine.

Lasă că gerul îi pișea lui Dincă din ce în ce mai nemilos urechile, nasul, obrăjorii și degetele de la mini și de la picioare, dar nu-i mai zbura nici săniuța după plac.

Pentru ca să-ți meargă pe plac, săniuța vrea s-o cirmești din picioare, mai ales din tocurele încălțăminte, iară tirlicii bunicului n-aveau tocure. Săniuța luneca deci hiț! la dreapta și hiț! la stînga și mai ici, mai colo-l răsturna pe Dincă, încît scurteica bunicului se prăvălea cu om cu tot și era mare frumuseță s-o vezi tăvălită pe sfirliuș.

Așa o dată, de două, chiar de nouă ori. Puțin îi păsă însă lui Dincă: voinic cum era, el se ridica, se urca iar în săniuță și-și urma drumul. Toate cite se încep au însă și un sfîrșit. În cele din urmă s-a-ntîmplat ceea ce trebuia să se-ntîmple și Dincă n-a mai fost în stare să se ridice, încît cei de prin apropiere au trebuit să-l ridice pe brînci și să-l ducă pe sus, ca pe un schilod, acasă, unde toți îl știau bine adăpostit în iatacul bătrînilor.

Nu se mai gîndea acum nimeni să-l pedepsească; pedepsit era el cu vîrf și îndesat, căci piciorul drept era scrîntit, iar nasul, urechile și degetele toate îi ardeau, s-au învinețit și s-au umflat, parcă erau să se facă piftii.

„Ca mine s-o pată — își zicea el văicărîndu-se — cine va mai face ca minel!“

Ți-ar fi venit să zici că Dincă s-a făcut cel mai potolit dintre băieții din partea locului și să dai rămășag una la zece că n-o să mai facă nici o poznă. Mergea, ducîndu-se la școală, prin mijlocul drumului, cu capul ridicat, călcînd cu pași măsurați și nu se uita nici la dreapta, nici la stînga, ci mereu drept înainte, ca tot omul ce-și caută de drum.

Nu poate însă nimeni să știe cînd, cum și unde-l nimerește ceasul cel rău.

Școala se afla-n curtea bisericii și tot cam pe acolo ședea și părintele Florin care avea o casă frumoasă, cu pridvor larg și cu cerdac așezat pe stilpi ciopliți cu multă măiestrie, cu curte largă și-impresumuită despre uliță cu un așa-zis grilaj de șipci trase la rîndea și vopsite-n verde.

Era pentru orișicare băiat în toată firea o mare plăcere ca, trecînd pe lingă casa aceasta, să tragă cu un băț peste șipci și să audă cum aceste fac „taca-taca-taca“. Părintele Florin se supăra, ce-i drept, și lua din cînd în cînd la goană pe băieții ce rîneau la asemenea plăceri, dar pe cînd el ieșea din curte, păcătoșii erau departe și fugeau de li se vedeau călcîiele.

Afară de părintele Florin, mai era însă-n curtea cea largă și un cățelandru lățos pe care tăcăniturile-l scoteau din răbdare și-l făceau să alerge-ndîrjit la gard, să latre și să-și arăte pe rinjite colții cei ascuțiți. Încă mai mare plăcere era să-l vezi cum se necăjește și se zbate ca să-l poată mușca pe obraznicul de tăcănitor, și cu cit mai mult se întetea cățelandrul, cu atît mai virtos îl zgîndărea trecătorul.

„Eu dincoace, iar tu dincolo de gard: ia să te văd ce poți să-mi faci!“

Toate ca toate, dar prea afară din cale bleag s-ar fi socotit Dincă dacă, trecînd prin fața casei părintelui Florin, nu s-ar fi abătut pe o clipă din cale ca să se hirjonească cu cățelandrul cel lățos. Se știau bine unul pe altul el și cățelandrul acela, care-l simțea de la mari depărtări, ciulea din urechi, sârea-n picioare și alerga la gard ca să-l primească.

5 Îi spuneau, nu-i vorba, azi părintele Florin, mine
fie unul, fie altul dintre vecini că nu e nici frumos,
nici lucru cuminte să se hîrjonească cu cîinii oamenilor
pe la garduri, ba a mers vorba pin-acasă la părinții
10 lui, care erau foarte mîhniți cînd au mai aflat-o și
aceasta și l-au oprit cu strășnicia cuvenită de a mai
face și așa ceva. El însă stătea cuprins de nedumirire:
nu-nțelegea de ce adevă să se lipsească de plăcerea de
15 a-l vedea pe cățelandru alergînd pe lingă gard, lătrînd
și arătîndu-și colții. Cine ce pierdea dacă dînsul avea
plăcerea aceasta!?

Da! Lucru urit ar fi fost dacă l-ar fi apucat de
urechi, l-ar fi tras de coadă, l-ar fi bătut fie cu biciul,
fie cu ciomagul, dacă, în orișice fel, l-ar fi făcut pe
15 cățelandru să scheaune ori să chelălăiască. Lui însă
așa ceva nici prin gînd nu-i trecea.

„Cînele — își zicea el — de orișice fel ar fi, e făcut
să alerge, să latre, să și arate dinții, și e nu numai
20 pentru mine, ci și pentru el o plăcere dacă-l ajut să le
facă aceste.“

Bine gîndit și tot bine și zis. Cățelandrul era însă
chiar din născare prea prost pentru ca s-o înțeleagă
și el aceasta și era chiar din fire pornit să se folosească
de dinții lui cei ascuțiți ca să muște pe cei ce nu-l
25 lasă-n pace.

De așa ceva însă Dincă nu se temea.

Lasă că el era băiat inimos, care nu se teme de
nimic, dar mai era la mijloc și gardul prin care cățe-
landrul nu era în stare să răzbească pentru ca să-și
30 satisfacă fireasca lui rea pornire.

Au și trecut nu numai zile și săptămîni, ci chiar și
luni de zile fără ca Dincă să fi fost nevoit a recunoaște
că alții sunt mai cuminte decît dînsul.

Toate la rîndul lor.

35 Într-una din zile, așa, mai pe-nserate, părintele
Florin adusese de pe coaste un car de fin, frumuseță
de fin mirositor, și poarta rămăsese deschisă. Dincă,
intorcîndu-se de la școală, își urma drumul mai țanțoș
decît de obicei. Cînd a văzut însă că e deschisă nu
40 porțița, ci chiar poarta cea mare, pe care intrase carul
de fin, el s-a oprit ca băiat cuminte-n loc, nu doară

ca să miroase finul, ci pentru ca nu cumva să pată
vreo rușine. Îi era de tot apropiat gîndul că, văzînd
poarta deschisă vraște, cățelandrul nu se mai oprește
la grilagiul de șipci vopsite-n verde, ci iese-n drum,
5 și atunci n-are să fie de loc bine.

A stat dar Dincă acolo-n drum și a așteptat ca
părintele Florin să închidă poarta cum se cuvine, căci
rostul porților e să fie închise, pentru ca cîinii să nu
iasă din curte. Se vede însă că popa mai avea și altă
10 treabă, căci timpul trecea și soarele scăpăta, fără ca
poarta cea largă să fie-nchisă. Așteptînd așa, i s-ar fi
urit chiar și unui om mai răbdător decît Dincă.

„De! își zise el. Să mă răzgîndesc, s-o iau pe alt
drum și să mă-ntorc cu încungiur acasă: ar fi o rușine
15 de ar ride și curcile de mine.“

El își luă-n cele din urmă inima-n dinți și plecă
înainte, luînd-o nu prin mijlocul drumului, ci tocmai
prin cealaltă parte a uliței. Ar fi spus însă o mare
minciună dac-ar fi zis că nu îi este frică: îi ticăia inima,
20 îi tremurau picioarele, călea-n virful degetelor, răsufila
numai pe-nfundate și abia cu coada ochiului mai
îndrăznea să se uite spre casa popii.

A nimerit-o bine, căci a trecut norocos de casa
popii. Cînd s-a simțit apoi scăpat, a răsufflat o dată
ușurat, și-a ridicat o dată capul și și-a urmat drumul
călcînd apăsător, parc-ar fi săvîrșit cea mai vitejească
25 faptă.

Dacă popa ar fi fost cum nu era, el și-ar fi lăsat
poarta mereu deschisă și ar fi scăpat de hîrjonile
lui Dincă. Ziua următoare, însă, poarta era închisă,
și Dincă, fiind să-și răzbune pentru frica prin care
30 trecuse, îl zgîndărea cu atît mai virtos pe cățelandru.
Zgîndărit apoi și azi, și mine, acesta se făcea din ce
în ce mai dîrz.

35 S-a-ntimplat, cu toate aceste, în mai multe rînduri
că poarta era deschisă și Dincă a trecut înainte fără
ca să pată rușine. Cîinii nu se dau adevă decît la oameni
ce trec mai prin apropierea casei păzite de ei. Era
deci destul ca Dincă să se străcoare frumuseț prin
40 partea cealaltă a uliței pentru ca cățelandrul să-l
lase-n pace. Închipuindu-și însă că nu cutează cățe-

landrul să se depărteze din curte, Dincă s-a făcut din ce mai îndrăzneț și a-nceput să treacă prin mijlocul drumului și când poarta era deschisă.

5 Într-una din zile poarta nu era, ce-i drept, deschisă, dar cățelandrul ieșise pe porțiță din curte și se uita la dreapta și la stînga, pentru ca să vadă cum trec oamenii, unii în jos, alții în sus.

10 Văzîndu-l, Dincă iar a fost apucat de pornirea de a se-ntoarce, ca să apuce alt drum, și să se ducă mai cu încunjur acasă.

„Ei! Nu cumva o să-mi fie frică de o javră ca tine!” și-a zis însă și a mers înainte foarte hotărît, deși inima i se făcuse cît un purice și iar călea-n virful degetelor, parc-ar fi trecut printre ouă.

15 Cățelandrul — „hrr-hrr!” — îl știa, îl cunoștea, îl pindea, se uita țintă la el și, văzîndu-l că-i e frică, s-a răpezit la el — „ham! ham!”

S-a-ntîmplat apoi lucrul la care de mult se vor și așteptat alții. Dincă, viteaz, nevineaz, a-nceput să fugă și să strige cît îl ținea gura, ceea ce nu i-a fost de nici un folos, căci, pînă să numeri una, două, trei, a și fost apucat de fundul pantalonilor, ba colții cățelandrului au răzbit și mai adînc, înfigîndu-se-n partea despre care nu se poate scrie mai lămurit.

25 E de prisos să mai spui și ce-a pățit după ce a sosit acasă.

BAIE DE TOT RĂCORITOARE

30 Era cald, de tot cald, zăduf, de nu mai știai ce să faci, și te simțeai fericit cînd puteai să te răcorești aruncîndu-te în valurile riului. Apa riului era însă pe ici, pe colo, pe la colituri adîncă, ba pe alocurea se mai și-nviltorea, de te lua și te trăgea la fund.

35 „Să nu te pună păcatele să te duci singur la riu — îi zise dar lui Dincă tatăl său — una ca asta să nu faci, c-o pați rău de tot.”

Îl ducea tatăl său, așa, mai pe-nserate, ori îl trimetea cu cineva, dar nici singur, nici cu alți ștengari nu-i dădea voie să se ducă. El însă, cu toate aceste,

ba poate că tocmai de aceea, ținea să scape și să se ducă singur.

5 „Am să ies prin fundul grădinii — și-a zis el — să trec prin cele mai dosnice uliți pînă la marginea satului, apoi mă duc departe pe riu la vale pînă unde nu răzbate nici un sătean ca să poată spune că m-a văzut scăldîndu-mă în riu.”

Așa și-a pus de gînd și așa a și făcut.

10 S-a-ntîmplat însă că la marginea satului se oprise o laie de țigani, vreo zece corturi, cu carele lor hodorogite și cu caii spetiți, cu căței și cu purcei, cu puradei în pielea goală, cu fete ce purtau floarea la ureche, cu babe știrbe care dedeau cu bobii, cu toate cele nedespărțite de alaiul țigănesc. Copiii jucau halaripa, fete și flăcăi se-neinseseră-n horă, ici unii se certau ca la gura cortului, colo alții erau încălărați, încît nu mai puteai să-ți dai seama care pe care.

15 Dincă, în loc de a-și căuta de drum, ca tot călătorul cu minte, s-a oprit gură cască, ca să vadă ce nu-i mai văzuseră ochii. Atît le-a trebuit țiganilor: cît dai în palme, Dincă s-a văzut încungiurat din toate părțile. Unul se uita la pălăria din capul lui, parc-ar fi fost gata să sară și să i-o ia din cap. Altul era parcă gata să-i dezbrace hainele de pe trup. Iar altul rîvnea la-ncălțămîntea din picioarele lui. Dacă n-ar fi fost prea de tot apropiat satul, Dincă ar fi pățit-o rău de tot.

20 Uitîndu-se-n ochii lor și văzîndu-le mișcările, el a simțit așa ceva și-i era parcă tot cel mai cu minte lucru ar fi să-și facă, precum se zice, calea-ntoarsă. Orișicît de bun ar fi fost însă gîndul acesta, Dincă nu era omul care să-și schimbe hotărîrea o dată luată, mai ales fiind vorba de lucruri pe care nu trebuia, la urma urmelor, să le facă. Mai cu îndărătnicie, mai cu frica-n sîn, el a mers înainte și s-a depărtat de sat, ceea ce nu trebuia să facă. Se uita el, ce-i drept, din cînd în cînd înapoi, dar peste curînd a intrat în zăvoi — săleii, plopi și anini — și n-ar mai fi putut să-i vadă pe țiganii ce s-au luat după el nici dac-ar fi avut ochi de copou. Nu! Țiganii nu țineau să fie văzuți și

de aceea mergeau numai tiptil, s-ar putea zice chiar hoștește, în urma lui.

5 Sosit, în sfârșit, la locul pe care-l socotea potrivit, el s-a dezbrăcat. Pentru ca nu cumva vreun hoț să se apropie prin ascuns și să-i fure hainele, el le-a atârnat de crăcile unei sălcii de pe țărmul riului, ca să le poată vedea din depărtare. Acesta era lucru cuminte; păcat numai că tot din depărtare le vedeau și cei ispitii de gindul de a le fura, încît nu mai aveau nevoie să-și piardă timpul căutîndu-le.

10 S-a întîmplat deci ceea ce trebuia să se-ntimple. După ce el a intrat în apa răcoritoare și s-a depărtat spre mijlocul riului, doi danci, mai mult flăcăi decît băiețani, au ieșit la iveală din desișul zăvoiu-lui, s-au dus fără pic de frică ori de rușine la hainele fluturate-n vînt, le-au luat una cîte una și au plecat cu ele.

Ce faci acum, Dincă!?

20 El îi vedea cum le iau și pleacă cu ele, dar pe cînd ei se aflau pe uscat și puteau să fugă și să se piardă printre tufișurile dese, el stătea-n apă, unde numai pe gifăite era în stare să se apropie de țărmure.

Acum era acum!

25 Un băiat ca dinsul nu ușor se descurcă în asemenea împrejurări.

30 Cel mai apropiat gînd i-ar fi fost să alerge după cei ce îi furaseră hainele. El era însă unul singur ca sine, iar dinșii erau doi mîgădăi cărora nu le era de loc greu să-i tragă o bătaie, ca să-i treacă pofta de a-și mai cere hainele.

Viteaz dar, neviteaz, el a-nceput să plîngă, ca omul care nu mai știe ce să facă și încotro s-o apuce.

Peste puțin a pornit apoi spre corturile băieților.

35 Om trăit la țară, care vede cu ochii, aude cu urechile și află multe de toate, el știa că fiecare laie de corturari își are voivodul, care taie și spînzură, și pe care-l cunoști după mării bumbi de argint pe care-i poartă la peptar.

40 „Mă duc — își zise dar — la voivodul corturarilor și-i cer să dea poruncă aspră, și iar imi capăt hainele.“

Cînd a sosit însă la corturi, țigănimia s-a adunat

impregiurul lui și a-nceput să ridă de el, cîinii țigă-nești îl lătrau din toate părțile, iar cel cu mării bumbi dă argint l-a luat de sus în jos.

5 — Vor fi fost alții cei ce ți-au furat hainele, i-a zis. Noi, țiganii, nu avem năravul de a fura. Trăim fiecare muncind pentru sine și pentru ai săi, și de aceea nu suferim să fim puși în rînd cu hoții și cu furii, cu lotri cei proști. Norocul tău că sunt eu om cu suflet milos, c-ai păți-o rău de tot. Te sfătuiesc să-ți cauți cît mai curînd de drum, pentru ca nu cumva să ți se ridice toată laia în cap și să te facă miș-fărămiș.

Auzind asemenea vorbe, Dincă a-nțeles că acuma e chiar mai rău de cum a fost și că nu-i rămîne decît să o șteargă pe ici încolo, făcîndu-se nevăzut.

15 Da! Ar fi fost însă eu puțință ca să treacă de-a lungul ulițelor așa cum era, în pielea goală? Pină chiar și țiganii riseră de el; sătenilor le-ar fi rămas de pomînă, încît chiar și nepoții nepoților și-ar fi povestit unii altora c-a fost odată-n sat un băiat prostănac, oarecare Dincă, pe care țiganii l-au despuiat, de s-a ntors în pielea goală acasă.

20 De rușinea aceasta nu putea să scape decît așteptînd inserarea, pentru ca să se-ntoarcă acasă pe întunec, după ce oamenii din sat se vor fi culcat. Nu-i rămînea decît să se-ntoarcă iar în desiș și să stea ascuns acolo pină ce se va fi întunecat.

30 Vai de sufletul lui. Lasă că o plăcere nu e să stai în pielea goală pe-nserate, cînd răcoarea e din ce în ce mai usturătoare, dar mai era la mijloc și temerea ca nu cumva să iasă fie de ici, fie de colo vreun om pro-clet, ca să-i tragă o bătaie zdravănă. Avea acum timp destul să se gîndească și să-și deie scamă cîte poate să pată copilul care n-ascultă de părinți și de mai-marii lui și-o apucă razna, bătînd cîmpii.

35 Umbla mereu ca vai de el, tirîndu-se de ici nină colo și uitîndu-se din cînd în cînd spre sat, ca să vadă dacă s-au stins ori nu luminările, ca să se poată întoarce de unde n-ar fi trebuit, dacă e vorba, să plece așa, de capul lui.

40 Era înspre miezul nopții și pe ici, pe colo începuse cîte un cocoș să cînte cînd el s-a-mbărbătat să între-n

sat. Multe mai avea însă să pată mai-nainte de a fi sosit la fundul grădinii, pe unde se strecurase de acasă.

5 Era, ce-i drept, întunerec, de nu se mai temea e-o să-l vadă cineva și o să-i ducă vestea de băiat sălătrui, care umblă noaptea în pelea goală de-a lungul satului. Cîinii însă văd nu numai cu ochii, ci și mirosind din depărtare pe cei ce umblă pe unde n-au ce să caute. Mai văzîndu-l și-î pielea goală, ceea ce rar li se-ntîmplă, cîinii satului s-au stîrnit și au început să bată la el ca la o dihanie nemaipomenită.

10 Tremurînd ca frunza de plop nu numai fiindcă îi era frig, ci și pentru că-l răzbise frica, el se tira pe sub garduri în patru picioare, jurînd mereu că n-o să mai facă ceea ce a făcut.

15 Era tîrziu după miezul nopții cînd a sosit ca un curcan plouat acasă.

Ce-a pățit în urmă, aceasta nu se mai spune.

VECINĂTATE CU NEAJUNSURI

— Poveste de Crăciun —

5 Tînînd să se simtă bine la ei acasă, d-l Alecu Huian tînărul avocat, și cocoana Laura, frumoasa și mai tînăra lui soție, încă-n timpul călătoriei lor de nuntă au început a chibzui cum au să facă împărțirea casei ce aveau de gînd să-și zidească și nu o dată se supăra cînd el, cînd ea pentru că gînd cu gînd nu li se potrivea.

10 Încă mai dese le erau supărările după ce s-au întors din călătorie.

El era, între altele, hotărit să caute și să cumpere loc potrivit pentru casă și numai după aceea să se pună în înțelegere cu un arhitect ca să-i aștearnă pe hîrtie planul casei. Ea se încăpățîna-n gîndul că 15 să se facă cumpărarea locului potrivit. El pornea din gîndul că aceasta atîrnă de la buna chibzuință a soțului, care e chivernisitorul averii familiale. Ea își dedea silința să-l convingă că, din contră, are să se 20 ție seamă de priceperea soției, care are sarcina purtării de grijă pentru bunul mers al gospodăriei casnice, ba mai scăpa pe ici, pe colo și vorba că, la urma urmelor, din zestrea ei urmează să fie zidită casa.

25 Prin multe și felurite supărări au trecut mai-nainte de a fi ajuns să aibă atît planul pentru o casă frumoasă, încăpătoare și bine împărțită, cît și un minunat loc, ca să rămîie atit curte largă în față, cît și grădină umbroasă în dosul ei.

Casă ca cea plănuită de dinșii nu se durează însă
cît dai din palme. Au trecut mai multe veri și mai
multe ierni pînă ce au ajuns să se mute în casa lor,
și acum aveau și o fetiță de vreo patru ani, care alerga
5 nu numai prin casele încăpătoare, ci și prin curtea cea
largă, precum și prin grădina în care începuseră a se
scutura frunzele.

Abia de acum a urmat supărarea cea mare.

Casa era adecă așezată cu intrarea și cu cele mai
10 multe dintre ferestre spre miazăzi, iar vecinul despre
miazăzi era timplarul Lae Bucălan, care-și avea ate-
lierul în niște case dărimate și-și întindea scindurile
în curte, ca să le usuce soarele și vîntul. Pe deasupra,
Lae Bucălan mai avea și cinci copii, care făceau o
15 gălăgie înspăimîntătoare. Mai ales doi dintre copiii
aceia, Spirică, cel mai mare, trecut abia de opt ani-
șori, și Mielu, cel mijlociu, erau niște draci impieli-
țați, iar cocoana Laura nu era făcută să poată suferi
asemenea zarvă.

Culmea, însă, adevărata culme era cu totul alta.

Didina, fetița cocoanei, nu se mulțumea să se
plimbe prin curte și prin grădină, ci alerga la impre-
muirea făcută din fel de fel de rămășițe de șipci și de
scinduri, ca să intre-n vorbă cu Spirea, cu Mielu și
25 cu surioarele lor.

— Mare nenorocire! i se tingui cocoana Laura
soțului său. Să nu pot eu avea parte de mulțumirea
de a sta liniștită în casa mea. Sunt o adevărată muce-
niță. Nu este destul că văd mereu dărăpănătura aceea
în fața mea, că-mi hirie mereu ferestrele și rinde-
lele în urechi, că mă înecă mirosul de scinduri verzi
și de clei și mă asurzeste gălăgia copiilor dezmațați;
trebuie să-mi mai văd și fata, singurul meu copil,
înjosindu-se ca să se joace cu niște copii ce nu sunt de
35 seama ei.

— Copiii toți sunt de o seamă — îi răspunse
d. Huian — copii și numai copii. N-ar alerga, mițitica,
la copiii vecinilor dacă ar avea un frățior ori o surioară
ca să se joace aci acasă.

Cocoana Laura se vedea atinsă unde era mai simți-
toare.

— Știu ce vrei să zici, grăi dînsa. Să mă ferească
Maica Domnului Mi-e destul un copil. N-o să mai trec
prin ce am trecut. Și dacă e vorba — adaogă cam
înțepată — alegă fetița prin vecini nu pentru că e
5 singură la părinți, ci pentru că trage la teapă.

D. Huian înghiți cîteva noduri; era atins și el
unde dînsa îl știa mai simțitor.

— Bine! întîmpină dînsul, stăpinindu-și firea. O
să te scap și de aceasta. Am să trag la primăvară în
10 partea aceea un zid de doi, fie chiar și de trei metri.

Multe se mai puteau însă întîmpla pînă la primă-
vară.

A dat, mai înainte de toate, bunul Dumnezeu că
după Sf. Nicolae copacii acum desfrunziți s-au umplut
15 de promoroacă și puțin în urmă s-a pornit o ninsoare,
încît pămîntul a fost acoperit de un strat de zăpadă
în care picioarele numai cu chiu, cu vai puteau să
răzbească de ici pînă colo.

Cei cinci copii ai timplarului, cu Spirică și cu
20 Mielu-n frunte, alergau însă și se tăvăleau lărmuind
prin zăpada cea moale și curată. Una dintre calfele
tatălui lor le-a mai făcut și o sanie, în care se îngrămă-
deau cîte trei, iar ceilalți doi îi trăgeau de ici pînă
colo, răsturnîndu-i din cînd în cînd, de era mare fru-
musețe să-i vezi plini de zăpadă. Mai ales Mielu, care
era și de jos în sus și de sus în jos al treilea și intra atît
cu cei mai mari, cît și cu cei mai mici decît dînsul în
sanie, nu se mulțumea să fie răsturnat, ci se mai dădea
și peste cap.

Didina, gătită ca o păpușă, stetea la fereastra odăii
bine încălzite și se uita cu jînd în vecini, fericind pe
cei cinci, iar mama ei se simțea foarte nenorocită,
căci fiica ei, trăgînd și acum la teapă, rivnea să fie
și ea răsturnată cu sania, ba ar fi fost în stare să se
35 dea peste cap.

— Nu! — zicea mama nemîngiată — fata aceasta
nu e copilul meu!

Cocoana Laura era adică fată de brutar, pe cînd
d. Huian, soțul ei, era fecior de tabac, cea mai putu-
40 roasă din toate meseriile.

Vre nuri cu desăvirşire triste au urmat în ajunul Crăciunului. Promoroaca se scuturase, dar zăpada era şi mai mare, însă tot moale şi nu scirşia sub picioare, ba cădea cîte o picătură din straşină, unde atirneau ţurturi lungi şi groşi.

A cumpărat d. Huian cel mai frumos dintre brazilii din piaţă, l-a aşezat în salonul cel mare şi l-au încărcat el şi cocoana Laura de cele mai frumoase podoabe şi de fel de fel de bunătăţi. Erau acolo păpuşă mare îmbrăcată în mătăsuri şi-n catifele, cărucior pentru păpuşă, salon cu mese, cu scaune, cu dulapuri, iatac cu paturi, bucătărie cu maşină de gătit şi cu fel de fel de vase. Ce nu era acolo îngrămădit, pentru ca Didina să salte încintată de gindul că ale ei sunt toate.

Ar fi şi săltat dacă n-ar fi fost la mijloc nenorocirea cu cei cinci din vecinătate.

Făcut-a ce-a făcut şi Nae Bucălan ca să se bucure şi copiii lui de Crăciun. A primit fiecare cîte două mere, cîte cinci nuci, cîte o portocală şi pe deasupra cîte o bucată de turtă dulce, care urma să li se dea în seara de ajunul Crăciunului, iar calfele tatălui lor le-au înjghebat o frumoasă stea din cele ce pot să fie săltate şi i-au învăţat şi cintece de stea, încît era mare plăcere să-i auzi cîntînd.

Nu se putea ca fie Mieluş, fie Spirică, fie amîndoi împreună să nu iasă mai-nainte de timpul convenit cu steaua lor în curte, şi, ieşiţi o dată, Didina trebuia neapărat să-i vadă şi să fie răpusă de dorinţa de a avea şi ea asemenea stea, despre care *Fräulein*, guvernanta ei, îi spunea că s-a ivit la naşterea lui Cristos.

În seara ajunului de Crăciun dar, cînd au fost aprinse în salonul cel mare luminările pomului de Crăciun, Didina a rămas, ce-i drept, uimită şi încintată, dar numai pe o clipă, căci în elipa următoare a stat dezamăgită: multe lucruri frumoase şi bune îi vedeau ochii, dar nu era între ele şi mult dorita stea, care s-a ivit pe cer cînd cu naşterea Mintuitorului.

Tristă seară de Ajun.

Cocoana Laura încă dimineată se plînsese c-o doare capul, iar acum şedea posomorită într-un colţ. D. Huian

şedea într-alt colţ, posomorit şi el, fiindcă-şi vedea posomorită soţia. *Fräulein* era aţipită în alt colţ, iar Didina se învirtea împrejurul pomului bogat împodobit şi căuta ceva ce poate să-i placă.

În timpul acesta, dincolo, în casele dărăpănate, era gălăgie mare, chiote, cîntări, risete, veselie fără de friu, cum se cuvine de naşterea Domnului.

Deodată Didina se învioră.

Tocmai sus era pe pomul de Crăciun o stea, ce-i drept, nu ca aceea pe care o văzuse la Mieluş şi la Spirică, dar o adevărată stea de ciocolată.

Ea luă unul din scaunele cu picioare bronzate şi se urcă pe el ca să ieie steaua. Plecîndu-se apoi prea tare spre pomul de Crăciun, scaunul s-a răsturnat şi ea a căzut între lumini şi de acolo pe parchetul ceruit cu multă îngrijire.

Un ţipăt sfişietor al ei, urmat de alt ţipăt, încă mai sfişietor, al cocoanei Laura, şi mamă, tată şi guvernanta săriră în aceeaşi clipă ca să ridice copila pe care o văzură răsturnîndu-se printre luminile pomului de Crăciun şi rămînînd nemişcată pe parchetul lucios.

Spaima mumei fu atât de zguduitoare încît durerile de cap încetară ca prin farmec.

Nici nu era de mirat. Cîte şi mai cîte puteau să fie urmările căderii. S-ar fi putut ca hainele fetiţei să ia foc, ca mititica să-şi frîngă un picior, un braţ, chiar gîtul, să-şi spargă capul, ori să rămîie cocoşată toată viaţa ei.

Se zice însă că copiii au fiecare ingerul său păzitor; Didina a scăpat de toate aceste. S-a ales c-o zguduitoră, în urma căreia zăcea ameţită sub pomul de Crăciun.

D. Huian alergă să-i aducă apă rece, iar guvernanta grăbi s-aducă eter şi apă de colonie, în vreme ce d-na Laura o ridică în braţe şi-o duse la cea mai apropiată canapea.

— Copila mea! se tingui dînsa. Singurul meu copil! Ce s-ar alege de mine dac-ar fi să se prăpădească! Mare nenorocire e să ai un singur copil!

Auzînd vorba aceasta, d. Huian, care se întorcea cu paharul de apă, ar fi săltat de bucurie dacă n-ar fi fost cuprins şi el de spaimă.

Peste puțin Didina și-a venit în fire. Temându-se ca nu cumva să fie certată pentru nesocotința ei, ea a început să încredințeze pe părinții săi că n-o doare decât pe iei, pe colo cite puțin, și cel dintîi gînd al ei a fost să întrebe dacă nu cumva s-a sfărîmat steaua. Din nenorocire, temerea ei era întemeiată: steaua cea frumoasă era acum bucăți de ciocolată risipite pe jos.

Abia acum începu dînsa să plîngă. Îi era parcă se risipise tot Crăciunul fără de steaua despre care i se vorbise atît de mult.

D-nul și d-na Huian, fericiți că s-au ales numai cu atît, o mingiiau, făgăduindu-i că au să-i cumpere cea mai frumoasă dintre stele, cînd deodată în antreu răsună glasul copiilor, cîntînd *Steaua luminoasă*.

Ușa cea mare a salonului se deschise, și Mielu intră cu Spirică, care purta steaua cea luminoasă și o sălta cu mult meșteșug, iar surorile lor veneau în coadă, cîntînd și ele cu glas pițigăiat.

Didina rămase pe o clipă într-un fel de extaz, apoi alergă la pom și începu să rupă după el tot ceea ce era bun și frumos și să împartă daruri.

Deoarece copiii în adevăr sunt toți deopotrivă, copii și numai copii, a urmat veselia în care copiii au să-și petreacă seara ajunului de Crăciun.

S-au pornit cu toții pe o joacă și pe o veselie zgomotoasă, săltau și dănuțiau, mînceau curmale, bomboane și ciocolată, pesmeți și portocale, încît Mielu și Spiridon, dimpreună cu surioarele lor, se simțeau ca înălțați în slava cerului.

Iară Lae Bucălan stătea rezemat pe ciomag în ușa salonului, bucurîndu-se de cele ce-i vedeau ochii.

D-na Huian, stăpîna casei, s-a dus la el, l-a poftit să șadă, ca să închine împreună un pahar de vin în sănătatea și norocul copiilor.

Așa au stat pînă pe la miezul nopții, stăpîniți de sentimentul că nu e în lumea aceasta nimic mai frumos decât o casă plină de copii buni și cuminți.

ZILE DE PRIMĂVARĂ

Costică Firicel, elev în școala comercială superioară, era băiat deștept, silitor și cu purtări bune, încît tatăl său, odăias la Ministerul de Finanțe, prinse slăbiciunea de a se lăuda cu odrasla sa, dar, lăudîndu-se el de obicei, se și plîngea că e plîpînd Costică al lui, deșirat și subțirel.

— Să mi-l dai în timpul verii mie, ca să-l iau cu mine, îi zise Costache Ionescu, frizerul, care îi era naș și-și muta-n timpul lunilor de vară salonul în o gheretă de la Bușteni. Aerul de munte și plimbările prin poieni au să-i premenească singele și-au să-l facă vinjos.

Așa a ajuns Costică la Bușteni, unde în curînd cunoștea toate potecile și era știut de toți cei ce aveau slăbiciunea de a umbla prin munți. A rămas, ce-i drept, tot subțirel și deșirat, dar nu-l întrecea nimeni nici la suiș, nici la coboriș.

Într-una din zile el plecase așa singur și de capul lui în Poiana Dihamului și umbla fără de nici un rost de iei pînă colo, ca omul care ține să-și premească singele și să se facă vinjos.

Tot atunci plecase spre Dihamu d-l Aristid Calidi, dimpreună cu familia sa numeroasă și cu cîțiva dintre prietenii săi doritori de petreceri plăcute.

Erau șase cai pentru cei doritori de a se lăuda că au urcat călare la munte și două care pentru cei obosiți

de drum și pentru merinde, lăzi, saci și coșuri, belșug de multe feluri de bunătați, cum i se cuvine unui ban-cher ca d-l Calidi, care ține să arate ce poate și la ce se pricepe în asemenea împrejurări.

5 Sosită la marginea poienii, boierimea excursio-nistă era încântată atit de mirosul de fin cosit de curind, cît și de vederea ce se deschidea în sus spre culme, la vale spre Bușteni și peste rîu spre Poiana Costilei și spre Caraimanul stîncos.

10 Cînd era însă să-și caute loc potrivit pentru întin-derea mesei, s-a ivit o mare greutate: cocoana Aspasia ținea cu orice preț să aibă în apropiere izvor de apă limpede și rece, șipot sub care să-și pună sticlele pline de vinuri alese.

15 D-ra Florica și coconașul Mircea, cei mai mari dintre cei cinei copii ai d-lui și d-nei Calidi, doreau și ei ca dorința mumei lor cu orice preț să se-mpli-nească și erau hotărîți să nu descalece decit în fața unui șipot din care apa limpede și rece curge, merou curge și nu se mai isprăvește. Erau însă patru țărani de față, doi cu carele, alți doi cu cei cinci cai, și nici unul nu știa prin partea locului șipot la care boierii ar putea să-și întindă țoalele pe iarbă verde. Apă era destulă, dar nu prin apropiere, nici mai ales șipot.

25 Era lucru nemaipomenit — să-ți iai masa în vîrf de munte și să n-ai șipot. Zădarnică era osteneala de a te fi urcat.

30 În marea ei deznădăjduire, cocoana Aspasia s-a uitat spre culme și ochii ei s-au oprit asupra lui Cos-tică, pe care curiozitatea-l imbrincea la vale.

Întrebat dacă nu cumva știe vreun șipot prin apropiere, tînărul cunoscător de poteci s-a-nviorat. „Cum să nu fie!? a răspuns el. Aici, la marginea bră-detului, mai spre pichet: cea mai bună apă; iese din stîncă: tot s-o bei și nu te mai saturei.“

40 D-ra Florica era chiar mai încîntată decit mama ei. Tînărul deșirat și subțirel era pentru dinsa, fetișcană de vreo patrusprezece ani, cel mai cumsecade dintre toți oamenii cari cutreieră munții, om care le știe toate chiar mai bine decit țărani de la munte ei înșiși.

În fața unui asemenea om a descălecat și de aci înainte s-a ținut, cum se zice, scai după dînsul.

5 Mircea, băiat de vreo doisprezece ani, era și el de părărea surorii sale mai mari, iar ceilalți copii, mai mici fiind, se luau după cei mari, aceasta cu atit mai vîrtos cu cît și muma lor îl punea pe Costică oare-cum moț în frunte.

10 În vreme ce la șipot se făcea focul, ca să se frigă la frigare puii și jigourile de berbec, tînărul Firicel o purta pe Florica pe poiană, ca să-i arate vederile, să-i culeagă afine și flori și să-i spună care munte și care vale cum se cheamă, iar ceilalți se țineau coadă lungă după dinșii și se uitau în gura tînărului lor conducător, mirați că știe atit de multe și le cunoaște toate.

15 La Galați, de unde era dinșii, nu se găseau asemenea oameni. Mai era apoi și că unde urcușul era greu, Flo-rica se ținea de pulpana lui Costică, bunu ei prieten care urca voinicește, răzămat pe bățul lui cu cui de fer.

20 După ce masa cea imbelșugată a fost întinsă pe iarba verde de la șipot, Costică a fost poțtit și el să-și facă parte, iară Florica și Mircea se lăudau în gura mare cu cele-nvățate de la d-l Firicel.

25 Acesta nu se lăuda și el, dar greșală mare ar fi fost să nu-și dea pe față gîndurile.

— Ați apucat-o rău, grăi dînsul; trebuia să veniți de-a lungul plaiului pe Clăbucet și să vă-ntoarceți pe Valea Cerbului, pe unde ați venit. Pe plai drumul e mai ușor și mai plăcut cînd vii, iar pe Valea Cerbului e mai plăcut la-ntoarcere.

30 Toți îi dedeau dreptate: în adevăr, lucru fără de rost era să vii și să te duci pe același drum.

— Orișunde te vei fi ducînd, găsești alt drum la intoarcere, îi incredință Costică și le înșiră drumurile pe care poți să te urci în culmea muntelui Omul, ori să te cobori de acolo.

40 Încîntată de spusele lui, cocoana Aspasia, și data aceasta tot cocoana Aspasia, a fost cuprinsă de dorința de a se urca-n culmea Omului, iară Florica, fiindu-i fiică și fetișcană abia, era chiar mai stăruitoare decit muma ei. Păcat ar fi fost, în adevăr, să se-ntoarcă

la Galați fără ca să se poată lăuda c-au văzut lumea din culmea Omului.

Iar d-l Calidi ținea să arate că e-n stare s-o facă și aceasta.

Florica era, cu toate acestea, pe deplin încredințată că toate au fost puse la cale de către d-l Firicel numai și numai de dragul ei, ceea ce cu desăvârșire neadevărat nici nu era.

El, băiat de vreo nouăsprezece, ea, fetișcană de vreo patrusprezece ani, se potriveau și la gând, și la tragerea de inimă, încît un om răutăcios ar fi zis că el s-a ars, iar unul ca mine l-ar fi încredințat că s-au ars amîndoi. Amîndorura le era parcă de copii mici împreună s-au pomenit și tot împreună au trăit.

În ziua de plecare, atît el, cit și ea s-au sculat cu noaptea în cap, au pornit la drum parcă ar fi numai ei amîndoi și numai cine-a fost tînăr de nouăsprezece ani și a prins slăbiciune de fetișcană ca Florica, numai cel ce-a pățit-o ca Costică poate să-și facă închipuire despre fericirea lui, numai cine, fetișcană de patrusprezece ani, a prins slăbiciune de un tînăr ca Costică poate să-și facă închipuire despre fericirea ei.

Au plecat după planul croit de Costică, pe Valea Cerbului la deal, toți călare, pentru ca să-și ia prima gustare în Poiana Coștilei, apoi să-și urmeze drumul spre așa-zisul *Blockhaus* din culmea Omului, unde slugile plecate înainte îi așteptau cu masa gata pentru prinz.

Pînă-n Poiana Coștilei au mers cu toții mai mult ori mai puțin grămadă, căci unul era drumul, din care nimeni nu putea să se abată. Poiana Coștilei e însă un adevărat rai pămîntesc, în care s-au risipit care-neotro, unii prin pădurea de brad, alții peste poiana de curînd cosită, iar alții pe stîncile prăpăstioase ale Coștilei ori spre Valea aici sălbatică a Cerbului.

Între aceștia erau Florica și Costică, dar nu singuri, ci însoțiți de Mircea, care nu era-n stare să se despartă de dinșii, căci, iubindu-și sora, îl iubea și pe d-l Firicel.

Florica s-ar fi mulțumit acolo, în Poiana Coștilei, și cu mai puțină iubire frățească, dar nu-i dădea mina

să-i zică: „Du-te!“, căci se temea că fie muma sa, fie tatăl său îi va zice: „Vino!“ dacă va rămînea singură cu Costică.

— Ah! exclamă deodată Costică, arătînd asupra unei stînci de sub coasta de dincolo de riu. Iată colo, sus, citeva stelișoare, floarea-reginei, cum îi zicea Brînză.

Fără ca să mai ție seamă de însoțitorii lui, el intră în riu așa încălțat cum era, trecu prin apă pe cellalt țârmure și urcă pe stîncă, unde văzuse floarea.

Florica și fratele ei rămaseră pe țârmure ca cloșca cu bobocii de rață după ce aceștia au sărit în apă.

Nu mai încăpea-ndoială că nu pentru sine, ci pentru scumpa lui însoțitoare adună Costică florile. Florica ardea însă de dorința de a le putea spune celor de la Galați c-a adunat chiar cu mina ei floarea cea rară, dat tot nu îndrăznise să intre, cum intrase Costică, așa singură-n apă. Era însă gata s-o facă aceasta dacă el o lua de mină.

— Vreau și eu să mă duc acolo, zise dar, suspinînd din greu.

Costică, tînăr îndatoritor, cobori, trecu iar riul, dar nu-i dădea fetei mina, ci o luă-n brațe și o trecu pe celalt țârmure, unde îi dădea ajutor ca să urce și ea.

Mircea rămase singur, ca cloșca cu bobocii de rață. Ar fi vrut, nu-i vorba, și el s-o pață ca sora lui, dar nu-i dădea mina s-o spună aceasta.

Erau bune și frumoase toate, dar știe toată lumea că e mai ușor să urci decît să cobori o coastă piezișă. Cînd era vorba să se dea jos cu cele citeva fire de stelișoară, Florica era cuprinsă de simțămîntul că nu e-n stare să coboare și-i venea să plîngă, căci bunul ei prieten nu putea s-o ia și aici în brațe.

— Stăi, domnișoară, îi zise el. Am să cobor mai-nainte eu, dar d-ta te-ntoreci cu fața spre stîncă și calci mereu unde dai de mina mea. Frică să nu-ți fie, căci dac-ar fi să luneci, cazî în brațele mele.

Nu i-a fost fetei frică și n-a lunecat, dar el tot a luat-o în brațe, și acum, a doua oară, ea l-a cuprins cu amîndouă brațele de git și l-a strîns, ca nu cumva

să cadă, iară el i-a sărutat mina cea moale, mică și albă.

— Vai de mine! îi șopti dînsa. Nu cumva să te vadă Mircea.

— Nu poate, căci suntem întorși cu dosul spre el, îi răspunse îndrăznețul tînăr!

Cînd a trecut-o dar din nou peste riu, el i-a sărutat gîtul, în ocașă.

— Nu poate să vadă Mircea, a zis acum, căci suntem cu fața spre el.

Așa a fost începutul, și se zice că greu e numai începutul.

Trăiau zilele de primăvară ale vieții și nu se mai întrebau ce are să urmeze mai departe.

Drumul pînă-n culmea Omului trece șerpuint aici prin brădet, colo printre stînci și prin strîmtori și iar mai departe peste poieni și rariști, pretutindeni nou într-un fel oarecare și mereu încîntător chiar și pentru cei bătrîni, darmito pentru el și ea.

Încă mai încîntătoare sunt lărgimile din culmea Omului și vederile ce se deschid de acolo fie spre Ardeal, fie spre șesul de la Dunăre, pînă spre București, fie spre Țara Bîrsei și peste Munții Buzăului, fie pe Valea Prahovei și mai ales spre peștera Ialomiței.

Nu i-a fost greu lui Costică să-i încredințeze pe ceilalți că cel mai potrivit drum de întoarcere nu e cel de pe Valea Iepii, unde sunt prăpăstii fioroase și serpentina e primejdioasă, nici cel ce trece cu multe cotituri pe la stîna regală, ci cel ce coboară la Schitul Ialomiței, unde sunt frumusețile cele mari, urcă de acolo în Virful cu Dor și coboară apoi la Sinaia.

Pentru el și pentru ea drumul cel mai bun era nu cel mai scurt, ci cel mai lung.

„Păcat ar fi să nu le vezi toate, să nu treci prin toate, să nu te bucuri de toate dac-ai ajuns o dată pîn-aici!” zicea cocoana Aspasia, iar Florica era fiica ei.

Au fost trei zile pline de mulțumiri care nu se uită toată viața și inseninaseră viața celor ce le-au avut de cîte ori își aduc aminte de ele.

Din culmea Omului pînă la Schit nu curgea, ce-i drept, nici un pîriu, dar era pe aici, pe colo cîte o

stîncă, în apropierea Ialomiței era brădet și-n peștera Ialomiței se stîngea cîteodată luminarea, încît Mircea, paznicul, nu putea să vadă cele ce se petrec împrejurul lui. Noaptea apoi luna-i revărsa lumina asupra văilor mai mult decît răcoaroase și toți ședeau bucuroși împrejurul focului ce ardea-n fața casei de adăpost încît abia după miezul nopții a început lumea să se culce.

Între cei dinții n-au fost el și ea, dar în zorile zilei următoare ei s-au sculat mai-nainte decît toți ceilalți.

Erau zorile celei din urmă zile pe care aveau s-o petreacă împreună, și înduioșare adîncă îi cuprindea cînd se gîndeau că mine, nu mai departe, se vor despărți. El era mereu ispitit să spună că cel mai bun drum de întoarcere e cu înconjur pe la Tîrgoviște ori cel puțin pe la Moroieni, iară ea ar fi fost gata să plece cu el dacă lui i-ar fi dat mina să-i zică: „Vino!”

Urcînd spre Virful cu Dor, frumusețile naturii nu-i mai încîntau, iar coborînd spre Sinaia, drumul le părea grozav de sterp și de scurt și durerea le era din ce în ce mai adîncă.

— Cînd ne mai vedem? întrebă dînsa în clipa despărțirii.

— Nu știu, răspunse el în loc de a zice: „Niciodată!” și o lacrămă i se ivi-n ochi.

Trei zile trăise pentru o-ntreagă viață și lacrăma i se reivea în ochi de cîte ori își aducea aminte de acele trei zile.

DIN CĂILE VIEȚII

I

Plecînd de la Rîmnicul-Vileii spre Călimănești, ți se ivesc în față, departe de Olt la deal, Munții Coziei. Orișicît de senin ar fi cerul și orișicît de zîmbitoare ți s-ar părea valea din ce în ce mai strîmtă, munții aceia sunt posomorîți, încît în fiecare clipă te aștepti să pornească din ei o furtună cotropitoare. Sus, de tot sus, deasupra mănăstirii Cozia, la marginea rariștei de brazi despre culmea munților, se află schitul Stinișoara, iar din sus de schit se ridică niște stînci înalte, în dosul cărora se-ntinde poiana luminoasă peste care se face trecerea spre Clocotici și de acolo-n Valea Topologului.

E-ncîntătoare preajma schitului și de stînci și mai ales din poiana cea largă ochiul străbate departe peste Valea Oltului și spre munții de la dreapta, în creierii cărora se află schitul Frăsinet.

Ani și iar ani de-a rîndul, parcă o lungă viață a petrecut Zamfir în mijlocul aceluia rai pămîntesc, unde zilele sunt de tot lungi pentru că de tot puține sunt întîmplările petrecute-n curgerea lor.

Nu împlinise încă vîrsta de doisprezece ani cînd, după moartea mamei sale, părintele ieromonah Avacum, fratele răposatei, îl luase la dînsul drept un fel de ucenic, și de atunci nu s-a mai coborît din munte decît pînă la metocul care se află mai la vale, unde

schitul are o mică gospodărie, pomăt și grădină de legume.

Nu putea, în gîndul lui, părintele Avacum să-i facă nepotului său mai mare bine decît să-l deprîndă a se feri de nevoile vieții și de ispitirile ei petrecîndu-și viața departe de lume și mărgîninindu-se la cele ce-i sunt omului de neapărată trebuință pentru că s-o ducă cu bine de azi pe mine.

Trai ferit de suferințe el numai acolo putea să-și închipuiască.

Umbla Zamfir la început toată ziua de ici pînă acolo în urma turmulitei de oi pe care călugării o țineau mai ales ca să-i tundă lina. Lapte și brînză numai în zile de sărbători mari mîncă cîte unul dintre frați, dară carne nici aceștia nu-și băgau în gură.

Sus, în înălțimile văzduhului, dedeau vulturii tîrcoale, țîpînd pe șuierate, iară jos, în poiana netedă, cînta mereu ciobănașul, care, băieț sprinten și plin de viață, se cățăra ca iedul de capră-neagră pe stîncile pleșuve, încît te așteptai în toată clipa să-l vezi dîndu-se pe rostogolite-n prăpăstie. Nu o pățea însă aceasta, căci mai avea să treacă prin multe.

Serile de iarnă și zilele ploioase părintele Avacum le petrecea citînd cu nepotul său din *Viețile sfinților*, din *Cazanie*, din *Molitvelnic* ori din *Biblie*, cioplînd amîndoi cruciulițe, jucărele pentru copii și fel de fel de alte lucruri de lemn și stînd de vorbă mai despre una, mai despre alta, ca să se dumirească amîndoi în același fel asupra trecerii prin ființă a lucrurilor.

L-a mai îndrumat apoi părintele Avacum pe nepotul său să facă treabă de paraclisier și mai tîrziu treabă de psalt, să deie răspunsurile la *Ectenie*, să citească *Apostolul* și *Cazania* și să cînte-n strană după tipic.

Viață ferită de griji, de mîhniri și de suferințe, care se desfășura-n liniște azi ca ieri și mine tot așa, eum din șipotul de sub stîncă se varsă apa limpede și totdeauna proaspătă.

Oarecare schimbări se petreceau numai după ce se topeau troienii de zăpadă și se porneau lucrările din pomătul și din grădina de la metoc, pe unde se abătea din cînd în cînd, ca de pripas, cîte un om de la Jiblea,

ba chiar și cite o femeie, căreia mai departe nu-i era iertat, dar nici ispitită nu era să meargă.

Zile grele au avut însă părintele Avacum și nepotul său când a străbătut pînă la schit vestea că-n lumea cea mare oamenii sunt din ce în ce mai porniți spre războire.

Zamfir era acum flăcău trecut de nouăsprezece ani, înalt, mlădios, plin de vinjoșie, cu obraji curați și rumeni, cu ochii ageri, pînă-n cele mai mici amănunte tocmai bun să fie îmbrăcat în uniformă, și mare păcat ar fi fost, căci la multe se pricepea și din cele multe nu era nici una care ar fi putut să-i fie de vreun folos și ca oștean.

Mai era apoi și că după felul de a gândi al părintelui Avacum orișice războire era pusă la cale de Anticrist, care, prin duhurile necurate ce mișună nevăzute printre oameni, întărită și ispitesc azi pe unii și mine pe alții și-i scoate în cele din urmă din minți, ca să se-ncaiere-n luptă.

„De — își zicea bătrînul — i se va fi perdut băietului urma la Alexandria, unde și-a petrecut anii copilăriei, dar pot să prindă de veste cei de ani și să-l ieie pe sus tocmai acum, după ce atît de bine l-am pregătit pentru viața cuvioasă.“

Ar fi fost să între-n rîndul fraților. Și așa l-ar fi luat însă, ca să poarte grijă de răniți și de bolnavi. Și gîndul acesta îi era însă bătrînului nesuferit. Timp îndelungat a stat dar Zamfir ascuns prin pădurile de prin pregiurul schitului, și numai din cînd în cînd venea nopțile pe furișate, ca să-și ieie merinde.

Părintele Avacum s-a dat în cele din urmă învins și s-a împăcat cu gîndul ca nepotul său să între-n rîndul fraților și să plece, la nevoie, unde avea să poarte grijă de răniți și de bolnavi.

Zamfir tot mai stetea însă pe gînduri, căci pe cit de posomorîți păreau munții văzuți din depărtare, pe atît de senină era lumea bătută de soare pe care tinărul o vedea de pe stîncile de la marginea poienii. Nu era, ce-i drept, în stare să plece, dar stetea cu inima-ndoită și nu era zorit să între-n rîndul fraților.

Simțind-o aceasta, bătrînul nu-l zorea nici el.

Stînd de vorbă unii dintre oameni umblă neastîmpărați de ici pînă colo, alții stau în picioare, iar alții sed tîniți pe scaun: părintele Avacum de obicei era tolănit în patul lui, o rogojină întinsă pe scinduri de brad.

— Te cheamă și te adimenește pe ispitite — îi zise el lui Zamfir, care stetea, ca de obicei, la picioarele lui.

— Nu! îi răspuse acesta. Nu mă cheamă: mă trage inima.

Mi-ai spus de atîtea ori că aici e scăparea celor scribiți de viața petrecută-n mijlocul lumii învălmășite și oboșiți în luptă cu nevoile de tot felul. Eu nu sunt nici scribit, nici oboșit, căci n-am ajuns încă să cunosc vîlmășagul lumii.

Bătrînul tăcu: îl înțelegea și-i dedia dreptate.

— N-ai nevoie să-l cunoști, îi răspunse-ntr-un tîrziu. Are să-ți fie destul ceea ce-ți spun eu, care-l cunosc. Una din marile mulțumiri ale vieții e să respiri aer ca cel de aici. Orișicît vei fi stînd în el, nici nu te saturei, nici nu obosești. Oamenii îngrămădiți nu cunosc mulțumirea aceasta, căci fiecare dintre ei le spurcă celorlalți aerul.

— Vorbești în pilde, îi zise Zamfir, strîmbînd din nas.

— Și da, și nu! întîmpină părintele Avacum. Tot atît de puțin simt ei mulțumirea care ne-ndulcește nouă viața cînd ne stîmpărăm setea bînd apa din izvorul de sub stîncă. Trîind acolo unde se află, măruntăiele li s-au tîbăcit într-atîta, încît mult de tot ar trebui să steie aici pentru ca să li se dreagă, ca să poată iar avea prin ele mulțumirile de care noi, cei de aici, avem parte.

Vorbea omul îndirjit de a fi căutat în lume ceea ce nu putea să găsească.

— Nu știu ei cit de dulce e coaja de pine, orișicît de uscată ar fi ea, urmă el întîindu-se, nici dulceața somnului n-o cunosc. Pe ei nici răsărîrea soarelui, nici asfîntirea lui, nici adierea vîntului, nici curgerea apei limpezi din pîriu, nici cerul senin, nici umbra răcoasă a pădurii, nici mirosul florilor, nici verdeața

pagiștei, nici veselia păsărilor și zburdarea mielușei-
lor, nimic din cele ce-i dau vieții farmec nu-i încântă.
Nemaiputînd să simtă mulțumirile firești, urmă iar,
5 viața lui se pare sarbedă, plină de neajunsuri, în cele
din urmă nesuferită, și căutînd un fel de răsplată
pentru ostăneala de a o trăi, aleargă după mulțumiri
nefirești, care li se par plăceri, și se zgîndăresc băgînd
în ei cu mîncări și cu băuturi fel de fel de otrăvuri
care îi timpesc și-i fac din ce în ce mai nesățioși.
10 Înmiite dac-ar fi bogățiile lumii, tot nu li-ar fi des-
tule.

— Milă să ne fie de dîșii! grăi Zamfir cel deprins
cu cele citite din *Viețile sfinților* și din celelalte cărți
bisericești.

— Nu poate să fie! strigă părintele Avacum. Cum
să-ți fie milă de oamenii care-și fac viața nesuferită
mintîndu-se, înșelîndu-se, despuîndu-se-n fel de fel
de chipuri, năpăstuîndu-se, la mare nevoie chiar omo-
rîndu-se între dîșii!? Fugi de acolo! Închide-ți ochii
și astupă-ți urechile, ca să nu-i vezi și să nu auzi gеме-
tele, nici răcnetele lor.

— Dar — stăruî Zamfir din nou — eu așa știu că
e moartă credința fără de fapte: aici stau ascuns și
ca-ngropat, iar acolo aș putea să-i fiu cuiva de vreun
25 folos.

Bătrînul se ridică oarecum speriat în patul lui și
se uită cu ochii mari la nepotul său.

Nu era parcă-n stare să-i deie răspuns.

— De folos să-și fie orișicare sie însuși prin bărbăția
cu care-nfruntă ispita. Numai așa poate să le fie și
altora folositor. Lor nu poți să le fii de nici un folos.
Ar fi să te potrivești cu dîșii ajutîndu-i să se-nfunde-n
păcatele lor. Puîndu-te-n protiva lor, ai să fii luat la
goană de către dîșii. Fugi, îți zic, băiete: astupă-ți
35 urechile; închide-ți ochii!

Mai auzise, nu o dată, Zamfir asemenea vorbe ieșite
din gura unchiului său, dar cu cît mai des le auzea, cu
atît mai puțin îl înspăimîntau, cu atît mai doritor de
a le vedea toate cu ochii săi îl făceau. Ceva mai adînc
40 nu-i pătrunsese-n suflet decît temerea ca nu cumva să
fie băgat în oaste.

Într-o noapte-ntunecoasă călugării din Munții
Coziei, deșteptați de niște bubuituri din somn, au fost
cuprinși de o spaimă năpraznică. Le era învederat că
5 dușmanii, trecuți peste hotarele țării, se apropie, și
cel mai apropiat gînd le era să aducă fiecare ceea ce
poate să ducă și să fugă la vale, unde era lume-ngrămă-
dită, căci în fața primejdiei om la om caută scăpare.

— Stați! le zise părintele Avacum. Unde vreți s-o
10 porniți!? Mișel între mișei e cel ce trece peste hotarele
vecinului său, și cel ce e om cu virtute are să-i deie
cu paru-n cap. Voi, însă, ce puteți să-i faceți? De ce
aveți să vă temeți? ce are să ieie drept pradă de la noi!?
Stați fiecare la locul lui, că nici în seamă n-au să vă bage.

Au stat moșnegii și cei ce erau mai puțin decît
15 moșnegi; Zamfir însă nu mai auzea vorbele bătrînului.
El avea de ce să se teamă; de la el aveau dușmanii ce
să ieie; pe el spaima îl lua cu zorul. Aceasta i se poate
ierta unui om tînăr ca dînsul.

El nu s-a mîrginit însă numai la atît.

Nu-l ierta firea să întren-rîndul fraților, dar acum
a pus mîna pe cele mai bune dintre hainele unchiului
său și le-a îmbrăcat, pentru ca oamenii să-l ieie drept
călugăr ori cel puțin frate. S-a împăcat adecă cu gîndul
25 ca să mintă pe toți oamenii pe care-i întilnește, să
mintă la tot pasul ce face.

Cînd se albea de ziuă, el era trecut de metoc,
înspre miazăzi, era pe la Jiblea, și bubuiturile sunau
de la depărtări mari, iar puțin în urmă a trecut Oltul
și-a înaintat spre Rîmnic.

Apucînd, ca să-și scurteze drumul, pe poteca ce
trecea printr-un colț de pădure, a-ntîlnit în calea sa
o femeie, o fetișcană de vreo treisprezece și un băiețel
de vreo zece ani, care duceau în spinare fiecare cîte o
35 sarcină de uscături, mai mult vreascuri decît lemne.

Erau Ana lui Andrieș și cei doi mari dintre
cei cinci copii cu care o lăsase soțul ei plecat la război.

„Să ieie în spinarea ta sarcina celui mai slab decît
tine“, își zise Zamfir, aducîndu-și aminte cele citite
40 împreună cu unchiul său.

Din
poznelelui
DINCĂ

Hai cu caii la pășune.

Era după chindie, când ziua se învârlia în noaptea, și peste zi fusesse un zădărnicișor, iar acum adia un vânt răcoros, în cât era mare înțelțimire să trăiești în lumea lui Dumnezeu. Pe ușița cea largă a satului se întorceau dela pășune ici o vacă cu lapte, colo câțiva porci flămânzi, iar mai departe câteva vitele, două — trei capre și o turmă de vite.

Prin curțile dela dreapta și dela stânga hoarele se duceau să se culce care unde și făcuse rost.

Dincă, obosit de alergături și de joacă, se întorcea și el îndelate acasă.

La o cotitură li se în cale ispită grea. Puia lui Bărcă al Morăreții, un băiat de vre-o doi spre zece ani, care s-ocea

caii la pășune,

călare ca un

capitan pe roi

bul, decaresunt

legați ceilați

caii unui murg

și altul bălat.

„Și tu unde

te duci?” — în-

treabă Dincă

uitându-se cu

gînd la el.

„Aș! răspuse Puia întos. Intrebi și tu, unde mă duc? Nu mă duc eu, duc, caii aceștia la baltă, ca să pască iar în proa-pătă.”

„Până când stai acolo?” întrebă iar Dincă.

„Până când? răspuse iar Puia. Până când să stau? Toată noaptea. Când răsar lucifărul soarelui mă întorc acasă.”

Deocă rămase într'un fel de extaz scâpărând din picioare ca și când ar fi ars până tot sub el.

Auzi om ferici! Și ieși călare la câmp, să stăie toată noaptea la marginea bălții și să se întorească tot cătare când răsar lucifărul, acestea erau tot fericiți pentru că ei și dănsul, neînchipuite.

„Să mă ței, zise, și pe mine cu tine.”

„Să te țeu eu cu mine? — grai cel'alt. —

Cum să te țeu? N'ai decât să vii în-caleci ție pe murg, ție pe bălță și te duc unde merg eu. T-amă mi-e însă, că bălța te așteaptă după ce te vei fi întors acasă.”

Dincă clipi de câteva ori clătănind din cap.

Știa prea bine, că n'o să i se erte lafta ce era ispitit să săvârșească, dar nu era în stare să-și slăbănească firea cea năvalnică și înfruntă pedepșa, care i se părea chiar mai a-pră decât o baltă bună.

„Ție ce o fi? Iși zise și luă o hotărâre hărăbătească, țese pe murgul lui gă un bolovan mare și sări în sunarea lui.

Nu se prea ținea bine calare, dar străngă bine căpățul, apu-a pe ție pe țolo cu amândouă mâinile de coama calului și — mai rar calare! ca el.

Puia lui Bărcă mergea cu oasul în vânt lozinte, iar Dincă se ținea după el culcat pe gâtul cătării cu amă două mâinile în coama cea lungă.

Când țesau la cămă, soa se țea în ashoțite și înșpre apus se revărsa pălăcie cerului senin zăreau și țieci a unui foc țotus, care — țotol cu țotol se ținge, iar despre baltă răsucou — țatele braștelor, cea cu — cea crăcără — pu pu! — și printre aceste cele din ureă strigăle ale pre-urilor.

Deaparte spre Răsărit se întindea țieșă o țeană de nori înține ați din care se țieșă țiera din când în când câte un fulger.

Pe când cei de-acasă țergau caulândul în țoate părțile, unde nu țiețau să țigăsească, și țiericiu pe la ție ție nu erau în stare să-i țună pe țurma lui Dincă, soțit la baltă, se răsăția ț fieriri pentru dănsul ne mai pomenite.

— Oglindă de apă țintusă nu era la baltă aceea decât spre mijloc, unde adăncimile erau moț mari și țormuri ție țiau pe deasupra. Mai spre țărmuri creș țese țrestie țnală, care țiașia țușcată de adăcrea vântului.

Pe țangă țrestie creș țuse țtoț de țapucă, iar pe țangă aceste se țiau țieri țintinderi de țipriț și de țover amestec-

A și luat-o Zamfir, și peste puțin, din vorbă-n vorbă, s-a dumirit că Andrieș e unul dintre puținii oameni care se abăteau din când în când pe la schit, dascăl la biserica Sf. Nicolae, un cunoscut al său.

5 — Avem, nu-i vorbă, căscioara noastră, grai dinsa, avem și livadă, și-o viișoară, și câteva pogoane-n țarină, dar puțin folos am din ele, căci eu nu le pot munci.

Deși avea cinci copii, dintre care cea mai mare dintre fetițe era de treisprezece ani, Ana era femeie încă tineră, căci abia împlinise vârsta de șasesprezece ani când s-a măritat, dar muncă de bărbat cu copiii ei încă mici tot nu putea să săvârșească.

Ți-ar veni să crezi că i-a fost scoasă-n cale pentru ca să fie dovedit că poate și el să-i fie cuiva de folos.

Deocamdată însă nici el, nici ea nu se gindeau la așa ceva.

— Dar cuvioșia-ta, întrebă dinsa, cine ești, de unde vii și unde te duci?

20 El tresări ca hoțul prins asupra faptei.

— Eu cine sunt? întrebă în loc de a da răspuns.

Era peste puțință să-i spună adevărul.

Părintele Avacum era om mai scurt și mai gros decât nepotul său, care crescuse înalt și rămăsese mai subțirel și mlădios. El era deci fulgerat de gîndul că dinsa vede că nu i se potrivește de loc rasa călugărească.

— Sunt — grai dar peste citva timp — fratele Zenobie, vin de la Frăsinet și mă duc la episcopie.

30 Trei minciuni dintr-o singură răsufflare.

Deocamdată a făcut un mic popas la casa Anei, care-și avea bărbatul dus și nu mai putea să știe dacă mai trăiește ori nu.

Nu-i prea dădea omului mina să iasă, căci la tot pasul putea să-ntilnească vreun om care-și zicea:

35 „Cine o fi oare tinărul acesta, care a-mbrăcat hainele unui bătrîn pentru ca să-nșele lumea!” Stetea deci mai bucuros bine adăpostit în casa femeii, care se bucura de oaspele ce putea să-i fie folositor, căci era harnic, dulce la fire și se pricepea la multe.

Coperta Almanachului ziarelor Adevărul și Dimineața pe anul 1924, în care se tipărește nuvela Zile de primăvară

ZILE DE PRIMĂVARĂ

de IOAN SLAVICI

I. SLAVICI

Costică Făriceș, elev în școala comercială superioară, era băiat deștept, silitor și cu purtări bune. Încât tatăl său, odăinos la ministerul de finanțe, primisese slăbiciunea de a se lăuda cu odrasla sa, dar, lăudându-se el de obicei, se și plângea că e plăpând Costică al lui, deștraț și subțreț.

„Să mi-l dai în timpul verii mie, ca să-l iau cu mine”, îi zise Costache Ionescu, friserul, care îi era naș și-și muta în timpul lunilor de vară salonul în ogheră de la Buzeni. „Aerul de munte și plimbările prin poieni au să-i premească sângele și-au să-l facă vânos”.

Așa a ajuns Costică la Buzeni, unde în curând cunoștea toate potele și era știut de toți cei ce aveau

slăbiciunea de a umbla prin munți. A rămas, ce-i drept, tot subțreț și deștraț, dar nu-l întorcea nimănui nici la suș, nici la coborât. Într-una din zile el plecase așa singur și de capul lui în Poiana Dihanului și umbla fără de nici un rost de ici până acolo, ca omul care ține să-și premească sângele și să se facă vânos.

Tot atunci plecase spre Dihanul d-l Aristid Calidi, împreună cu familia sa numeroasă și cu câțiva dintre prietenii săi doritori de petreceri plăcute.

Erau șase cai pentru cei doritori de a se lăuda că au urcat calări la munte și două care pentru cei oboșiți de drum și pentru merinde, lăzi, saci și coșuri, belșug de multe feluri de bunătați, cum i se cuvine unui bancher ca d-l Calidi, care ține să arate ce poate și la ce se pricepe în asemenea împrejurări.

Sosită la marginea poienii, boala rimea excursionista era încălțată atât de mirosul de fan costic de curând, cât și de vederea ce se deschidea în sus spre culme, la vale spre Buzeni, și peste râu spre Poiana Costilei și spre Caraimanul sfântos.

Când era însă să-și caute loc potrivit pentru întinderea mesei, s-a ivit o mare greutate: cocana Aspasia ținea cu orice preț să aibă în apropiere izvor de apă limpede și rece, șiros, sub care să-și pună sticlele pline de vinuri albe.

D-ra Florica și coconașul Mirocea, cei mai mari dintre cei ciuci co-

Deși îmbrăcat apoi în rasă călugărească, Zamfir nu era nici măcar „frate“ și putea, la nevoie, să mănince pînă chiar și mercuria carne și să beie un păhărel de țuică și două, trei păhăre de vin. Bucuros tăia Ana cel mai frumos dintre cocoșii din curtea ei, ca să i-l pună-n zi de sărbătoare pe masă, tăia și boboci de gîscă, și porci, îi dădea cel puțin cîte o tocană ori cîte o friptură de berbec, ba îi făcea din cînd în cînd și sarmale ori vreo plăcintă, și din toate minca dînsul cu poftă, incredințindu-se că sunt bune și-i priiesc, că n-avea bătrînul dreptate cînd spunea că bagă-n ei fel de fel de otrăvuri cei ce se satură mîncînd și bînd. Nu! El se simțea din ce în ce mai în putere și mai insetat de viață.

Mai era, în sfîrșit, la mijloc și adevărul nendoios că nu e făcut omul să-și petreacă viața stînd morocănos la o parte prin păduri umbroase, prin hîrtoape ori prin culmi de munte, ci e mpins de firea lui să se-nsoțească cu alții.

Multe n-au trebuit să se petreacă pentru ca copiii, nu numai băieții, ci și fetele, să prindă slăbiciune pentru „fratele“ Zenobie.

Lica, cea mai mică, deci și mai prostuță dintre fetițe, în curînd a ajuns, îndrăzneată cum era, să i se urce pe genunchi. Deși nu era nici măcar „frate“, Zamfir avea plete lungi, mai mult galbene decît negre și mai mult crețe decît netede. Copilița avea slăbiciunea de a și le trece printre degetele subțiri. De la plete minușita-i scăpăta apoi la barba cea mătăsoasă și-i minghia obrații cei curați și rumeni. Era cel mai firesc lucru ca el să-i ieie căpșorul între palme și s-o sărute cum săruți icoana sfîntă a Maicii Domnului.

Dana, sora mai mare, deși trecută acum de patru ani, deci mai cuminte și mai sfiicioasă, rîvnea și ea: mult n-a trecut și el avea pe un genunchi o fetiță, pe celalt alta, și dragi puteau să-i fie și-i și erau amîndoauă, căci amîndoauă li îndulceau viața.

Ana găsise că e foarte firească slăbiciunea, pe care o au fetițele ei pentru tinărul plin de viață și se bucura că ține și dînsul la ele; Aspastica însă, acum fetișcană

cuminte, găsea că surioarele ei sunt prea de tot îndrăznețe și se simțea într-un fel de strîmtorare.

— Nu vi-e rușine să fiți atît de îndrăznețe!? le muștra dînsa. Se poate să supărați în felul acesta pe cuvioșia-sa?

— Dar nu mă supără cituși de puțin, o-ncredința dînsul. E pentru mine, din contra, o plăcere.

El spunea cel mai curat adevăr, căci mare plăcere e să simți că te iubesc aceia care-ți sunt dragi.

Ca s-o încredințeze despre aceasta, el o cuprinse cu brațul și o apropie de sine. Pe genunchi nu putea însă s-o ieie și pe dînsa, căci numai doi genunchi avea și dînsa era și de altmînteri fata încă mai mare și mai sfiicioasă. N-a trecut însă mult și a făcut-o și aceasta cînd se-ntimpla ca ei să fie numai amîndoi.

Ea nu-i trecea degetele nici prin pletele lui crețe, nici prin barba lui mătăsoasă, dar închidea ochii cînd el îi netezea părul negru și se supăra cînd el o sărute pe frunte, tot ca pe-o icoană sfîntă.

Și multă e dulceța ce se revarsă în întreaga ființă prin sărutarea făcută-n toată nevinovăția.

Ana, cu toate aceste, ba poate că tocmai de aceea ar fi stat pe gînduri dac-ar fi aflat-o și aceasta.

Zilele erau adecă din ce în ce mai scurte, iar nopțile se lungeau de azi pe mîine. Cu toate aceste, copiii, atît băieții, cit și fetele, obosiți de alergătura din timpul zilei, se culcau, cum se zice, deodată cu găinile. „Fratele“ și Ana rămîneau deci singuri, numai ei amîndoi, în timpul serilor lungi.

Ea se plîngea de nevoile mari și multe ale vieții, iar el își dădea silința s-o-ncredințeze că e foarte plăcută viața, și el spunea ceea ce în adevăr simțea, căci afară din cale plăcută îi era viața la casa Anei, unde toți copiii, ba chiar și muma lor îi dădeau în fiecare zi dovezi neîndoioase că n-avea părintele Avacum dreptate cînd vorbea despre neajunsurile firii omenești. Cînd se-ntimpla, însă, ca unul ca el să steie serile lungi cu o femeie care n-a împlinit încă vîrsta de treizeci de ani, cu toate că are cinci copii, se petrec și lucruri pe care numai ei amîndoi le știu și

despre care numai între patru ochi se vorbește, ba și așa numai pe șoptite.

Știind ceea ce numai dînsa mai știa, Zamfir era cuprins de un fel de neastîmpăr lui nesuferit și începea să tremure cînd se gîdea că azi-mîine ar putea să se sfîrșească războiul și să se-ntoarcă Andrieș la copiii și la nevasta lui. Un gînd păcătos i se furia în suflet: că Andrieș să nu se mai întoarcă, să moară pentru patrie ori să cadă-n minile dușmanilor, care-l duc departe, departe.

La fel se petreceau lucrurile și-n sufletul Anei, care-l socotea pe el vinovat, deși în gîndul lui vinovată era dînsa, care nu-l lăsa-n pace, deși, mai trăită-n lume, trebuia să fie și mai cuminte.

III

După săptămîni de zile din ce în ce mai lungi, iar s-au pornit bubuiturile de tun, ba-n cele din urmă se auzeau de prin apropiere și descărcături de puști și ripăituri de mitraliere. Nu mai încăpea îndoiială că paza hotarelor slăbește, și Zamfir era mereu covîrșit de indemnul de a pleca mai departe pentru ca nu cumva să cadă-n minile dușmanilor.

— Aș, îi zicea Ana. De ce adevă ai fi avînd să te temi? Ce pot dușmanii să-ți facă? Ai noștri, da, ar putea să te iele cu dinșii ca să te bage și pe tine-n foc; dușmanii însă, răzbiți o dată pîn-aici, nu mai sunt dușmani, căci nu mai au cu cine să se bată. Unde vrei apoi să scapi de ei? Dac-au venit odată pîn-aici, o să-nainteze și-o să le năpădească toate.

Nu prea avea Ana nevoie să le spună aceste, căci Zamfir mai bucuros rămînea decît pleca și de aceea se pătrundea și el însuși de gîndul că dușmănie nu e decît între oștirile puse față-n față, și tu, om care nu faci parte din oștire, n-ai decît să li te supui învingătorilor pentru ca să-ți cauți nesupărat de treburi. Frică nu îi era lui Zamfir decît ca nu cumva să se întoarcă Andrieș și să-l întrebe: „Dar tu ce cauți aici?”

Mult n-a ținut însă nici frica aceasta, căci oastea înfrîntă s-a retras spre Valea Argeșului, și Andrieș, dacă nici mort, nici căzut în minile învingătorilor nu era, tot într-acolo trebuia să fie dus.

Zamfir, cu toate aceste, nu se mai simțea ca mai-nainte și din ce în ce mai des era pornit spre gîndul că avea unchiul lui dreptate cînd zicea că e mai bine acolo sus, la marginea poienii, decît aici jos, în valea plină de oameni.

Tot îi mai erau dragi cei cinci copii, ba dragă îi era și mama lor și de aceea se bucura că le este de folos, dar erau din ce în ce mai multe clipele în care-și era el însuși sie nesuferit și se simțea oarecum rob al casei în care trăia.

Zadarnice, cu desăvîrșire zadarnice îi erau silințele de a se-ncredința că unchiul său n-ar avea dreptate dacă i-ar face muștrări aspre pentru faptele ce săvîrșește trăind la casa Anei. Nu putea să scape de gîndul că e mare de tot nedreptatea pe care li-o face nu numai lui Andrieș, celor cinci copii și mai ales Aspasiei, ci chiar și Anei, care nu era decît jertfa celui mai neînduplecat și mai nemilos dintre neajunsurile firii ome-nești.

„Nimicuri! își zise-n cele din urmă. Are bătrînul dreptate: se tîbăcește firea omului. Îmi fac eu inimă rea pentru că sunt venit din marginea poienii; pentru cei trăiți aici toate sunt nimicuri, și nimicuri au să fie mine-poimîne și pentru mine.”

Nici că i-a rămas răgaz pentru aceste, căci în curînd a fost copleșit de altele.

Venind dușmanii, n-au tăiat, nici n-au spînzurat pe nimeni, dar l-au luat de scurt pe fiecare și l-au întrebat: „Cine ești? de unde vii? unde te duci? ce rost ai unde te afli?”

Nu i-a rămas decît să-i mintă și pe ei, ba a mai adăugat și că stă la casa Anei fiindcă aceasta îi este verișoară. Lucru mare nu era, dar i se-ntîmpla, cu toate aceste, că nopțile tresărea speriat din somn și se-ntreba ce are să pată dacă dușmanii ajung pînă la Frăsinet și află că acolo nu se știe nimic despre un frate Zenobie.

Deocamdată au urmat altele.

Era iarnă geroasă și, cit e țara de lungă și de lată, lumea se jăluia că n-are cu ce să-și încălzească casele. Într-o zi a picat la casa Anei o matahală de bulgar, Braciu Tomov, care-l căuta pe Andrieș.

Luase bulgarul în tăiere o pădure din Munții Coziei și avea nevoie de un om care cunoaște locurile și-l ajută să facă stînginii, să-i coboare-n vale și să-i încarce-n vagoane, ca să-i ducă celor ce se jăluiau. Un prieten îl îndrumase la Andrieș, pe care-l știa om priceput și cinstit.

— Bine, zise Ana, Andrieș e dus unde-o fi, dar fratele Zenobie, care-i ține locul în altele, poate să ieie asupra lui și sarcina aceasta, căci degeaba n-o face și-n vremuri ca cele de astăzi e bine să ciștițe omul cite ceva.

Nu i-a rămas lui Zamfir decît să între la-nvoială cu bulgarul, care era și el omul dușmanilor. Cum rămînea însă dacă, umblîndu-și în treburi, întîlnea pe vreunul dintre călugării de la Stînișoara ori dacă vreunul dintre cei ce tăiau lemne ori le coborau tîrîș în vale îl cunoștea și-i și zicea: „Acesta e Zamfir, nepotul părintelui Avacum de la Stînișoara!“?

Nici atît nu-i era destul.

Era frig, și lucrul de batjocură ar fi fost dacă Ana și copiii ei n-ar fi avut cu ce să-și încălzească casa cînd el încărca lemne pentru alții.

— Trimite-mi cîteva brațe de lemne! i-a zis deci Ana, care era pătrunsă de gîndul că nu e păcat, ci faptă vrednică de laudă să-ți faci parte din avutul dușmanului, mai ales cînd el pe nedrept caută să se-mbogățească.

Nu-i dedia lui Zamfir mina să zică „nu!“, și fiindcă cu brațul nu putea să ducă lemnele, a-ncărcat cit au putut să ducă boii înjugați.

Ana nu era însă numai ea singură zgriburită. Cînd cărăușul descărca lemnele, bunătațe de lemne, vecinele se uitau cu jînd peste gard.

— Dă-mi și mie! se ruga una.

— Fă-mi și mie rost! stăruia alta.

— Și mie! se milogea iar alta.

Ar fi fost oare cu puțință ca Ana să nu le deie chiar cu preț mai scăzut decît orișunde, căci n-avea decît să trimită iarăși carul la pădure pentru ca să i se-ntoarcă plin.

Zamfir se cam strimba.

— Adecă ce e? îi zicea dînsa. Nu din magazie, ci din pădure luăm lemnele, iar pădurea nu e a bulgarilor, ci a românilor, care tremură de frig.

— Da, da! — întimpina Zamfir — dar el a luat pădurea-n tăiere și plătește cu stînginul pe cei ce tale lemnele. N-are decît să-și facă socoteala citi stîngeni a plătit și citi a descărcat din vagoane pentru ca să știe dac-a primit ori nu tot ceea ce i se cuvine.

— Dă-l naibii, că destul ciștiță, răspundea Ana, și nu e păcat, ci faptă vrednică de laudă să-ți faci parte din ale dușmanului care te pradă.

— Nu! nul stăruia Zamfir, care nu se putea depărta de gîndul că dușmani sunt numai cei ce-și stau înarmați față-n față.

El tremura ca piftiile de cite ori se gindea că se sporesc și iar se sporesc stînginii pe care-i vindea Ana ca să-și întoalească copiii, să se-nzorzonească ea însăși și să-și facă poftetele din ce în ce mai multe și mai mari.

Cît a ținut iarna, Zamfir umbla prin pădure pe urma tăietorilor de lemne. Primăvara următoare, vara și toamna cobora stînginii în vale și-i încărca. Numai duminicile și zilele de sărbători îl mai vedea Ana, iar atunci, ca să-i mai indulcească viața, îi întindea masa, o-ncărca de fel de fel de bunătați și-i turna-n păhar băutura amețitoare.

Cînd stau, apoi la masa-ncărcată și deșartă păhare, chiar și oamenii ca „fratele“ Zenobie le dau toate uitării și se-nveselesc deopotrivă cu ceilalți.

„O dată ești și tu om în lumea aceasta! își zicea. Nu știi ce poate s-aducă ziua de mîine!“

Nu erau însă totdeauna numai ei amîndoi, căci tot om era și Braciu Tomov. Ținea și el să trăiască, și dacă i se deșerta punga, nu îi era greu s-o umplă din nou.

După ce se dezmeticea însă, fratele Zenobie iar era pus pe gânduri.

Mai era adecă prin partea locului și Aspasia, care din feteșcană se făcuse mai mult ori mai puțin fată mare și mereu îi ieșea fratele Zenobie-n cale.

Își dedeau el și Ana multă silință ca nu cumva Aspasia să simtă ceea ce nu trebuia să știe.

E-nspăimântătoare minia de care sunt cuprinse două femei ce-au prins slăbiciune de același bărbat, dară urgia lui Dumnezeu e cînd una din amîndouă e muma celeilalte. De urgia aceasta se temea dînsul, și un fel de sîrșcală-l trecea cînd Ana îi zicea: „Ce!? nu cumva am să mă tem de fiica mea!?”

Nu se temea dînsa, dar se temea dînsul, căci, dacă nu azi, fie mine, fie poimîne trebuia să urmeze ceea ce el atît de mult ținea să nu se-ntîmple.

IV

Stînd la casa Anei ori umblind prin pădure-n urma tăietorilor de lemne, Zamfir îl vedea mereu în fața sa pe părintele Avacum. Erau în el doi oameni care se-ncăieraseră-n luptă îndîrjită, unul, cel crescut la schitul de la marginea poienii, iară celălalt, el însuși, cum s-a făcut după ce s-a coborît în vale.

„Ușor e să nu cazi în păcat cînd nimeni și nimic nu te ispitește, zicea acesta. Cum ții însă pept cu multele și marile ispitiri ale lumii, în care om îi este omului dușman!? Căci, jertvă a neputințelor tale și scîrbit de tine însuși, îți tîrești zilele ca vai de tine!”

Știrile ce veneau despre miazăzi și despre apus, ba chiar și cele venite de la Siretiu nu erau de loc bune pentru Braicu Tomov.

„De! zicea dînsul. Te pomenești că-ntr-o bună dimineață nu îmi rămîne decît să adun în pripă ceea ce pot lua cu mine și să mă-ntorc acasă, lăsîndu-mi lemnele risipite prin pădure.”

A oprit deci tăierea, dedea zor pentru încărcatul în vagoane și umbla cu gîndul de a număra stîngeni

risipiți pentru ca să vinză vreunui evreu ceea ce nu va fi ajuns să-ncarce.

Pe Zamfir îl treceau nădușelile, iar Ana-și dedea mai virtos silința de a se pune bine cu bulgarul.

Treaba lui Zamfir era cum se descurecă. În seama lui erau dați stîngeni și n-ar fi avut decît să-i păstreze pentru ca să-i albă.

Dar dacă s-ar fi întîmplat ca să-i alunece bulgarului piciorul și să cadă în vreo prăpastie, încît să-și frîngă gitul, toate rămîneau îngropate și Zamfir nu mai avea nici o vină. Îngropate rămîneau însă și dacă dedea Dumnezeu ca oastea țării să răzbească în curînd, încît bulgarul să fie nevoit a pleca mai-nainte de a fi ajuns să-și numere toți stîngeni. Rău nu era deci că Ana-l făcea pe bulgar să-și petreacă timpul cu ea, fie plimbîndu-se pe la Rimnic, fie stînd la masa-ncărcată, fie numai ei amîndoi știau unde și cum.

Mai era însă prin apropiere și Aspasia, care se făcuse femeie-n toată firea.

N-avea, ce-i drept, uritul obicei de a sta la pîndă și de a se uita prin gaura cheii, dar nici nu era nevoie de așa ceva, căci vedea și altfel destule pentru ca bulgarul să-i pară prea de tot obraznic, învingător îngimfat, căruia toate i se cuvin, toate au să i se ierte. Ce-ar fi putut însă ea să facă!? ce ar fi putut să zică!?

Nu era-n lume decît un singur om a cărui bunăvoință n-o punea la-ndoială. Acestuia i s-a plîns.

— Mama, săraca, ce-ar putea dînsa să facă!? Dacă ar fi însă tata aici, omul acela n-ar mai ajunge și ziua de mine. Ah! De ce nu sunt eu băiet!

Lui Zamfir i se opri răsufierea și i se curmară bătăile inimii. Nu numai ceea ce-i spusese dînsa, ci și ceea ce știa dînsul fără ca ea să bănuiască îl scoteau din fire, încît el nu mai era omul blajin și dulce la fire cum îl știa dînsa.

Cînd îl văzu deci plecînd spre iatacul Anei, ea se căia de a-i fi vorbit. Se simțea ca așteptînd primul trăznet în ajunul furtunii.

— Te-am rugat în atîte rînduri, îi zise el Anei, să bagi de seamă ca să nu te dai de gol. Nu crezi c-ai face bine să-l ții pe bulgar mai departe de tine!?

Ea se uită lung la el.

Se simțea umilită.

„De unde și pină unde ți-ai luat dreptul de a-mi vorbi așa!? îi venea să-i zică și i-ar fi zis dacă nu și-ar fi dat seamă că sunt multe cele știute numai de ei amindoi, și singele-i îngheță-n vine când văzu minia oglindită în fața lui.

Avea de ce să se teamă, și femeia, când se teme, găsește mijloacele de a dezarma pe aceia de care se teme.

— O, Doamne! grăi dinsa. Nu cumva îți trece prin minte gândul că mie și prostănacul acela de bulgar imi este om? Dă-l încolo!

— Tu să-l dai! — grăi dinsul cam pe răstite. Vorba e ce va fi zicînd lumea cînd vede cele ce se petrec!?

— Care lume!? ce fel de lume!? strigă dinsa. Nu cumva iar ai de gînd să-mi ridici copiii-n cap!?

Zamfir era răpus. O dată cu capul n-ar fi vrut ca minia ei să se reverse asupra Aspasiiei. El incepu deci să vorbească mai încet, iară ea îi răspunse pe șoptite.

Aducîndu-și aminte de cele citite împreună cu unchiul său prin cărțile bisericesti, el o-ncredința că nu se poate să nu urăști pe dușmanul țării tale, iar dinsa își dedia silința să-l încredințeze că-i este și ei urgisit bulgarul.

În vremea aceasta, Aspasia tremura ca frunza de mesteacăn atinsă de adierea vîntului. Îl știa pe „fratele“ Zenobie atît de blind și acum îl auzea vorbind pe răstite. Stetea deci cu inima-nceștată după ce nu-i mai auzea vorbind.

„Doamne sfinte! își zise. Dacă ar fi să se fi-ntîmplat ceva, vinovată sunt eu, care l-am scos din răbdare.“

Ea puse mîna pe cleanță, ca să vadă dacă nu cumva e-nuciată ușa.

Nefiind incuiată, ușa se deschise, și dinsa rămase stană de piatră-n prag.

O ardeau ochii și i se făcea negru-n fața celor ce vedea, iar Anei și lui Zamfir li se surpau toate-n cap.

— Unde ești, tată! strigă fata, aiurită.

Îi venea să-l omoare pe el, s-o omoare pe mama sa, să-și curme ea însăși firul vieții.

Ana sări ca scoasă din minți în picioare.

— Afurisit a fost ceasul în care te-am născut! strigă dinsa și se repezi spre fiica sa, gata s-o sfișie-n bucăți.

Zamfir o cuprinse-n brațe și-o opri.

Covirșit de simțămîntul că toate s-au sfirșit și că viața nu-i mai poate să meargă înainte, el era scirbit de sine însuși pentru că nu era-n stare să se stringă pe sine de gît.

Aceste s-au petrecut într-o clipă, iar clipa următoare Aspasia a plecat, ea singură nu știa unde, și-a luat lumea-n cap.

Ana și [fratele] Zenobie nu mai puteau să se vadă-n ochi unul pe altul.

În gîndul ei, vinovat de toate era dinsul, trimisul Necuratului. Dacă n-ar fi fost el, lucrurile s-ar fi desfășurat cu totul altfel.

În gîndul lui, trimisul Necuratului era bulgarul: dacă nu era la mijloc el, toate rămîneau bine-ndrumate.

Înțelegerea acum Zamfir ura ncinfrînată care despărțea pe oameni în cete ce se pradă, se schilodesc și se omoară între ele.

„Da! o faptă bună e să-l despoi, să-l lași în pielea goală — își zicea — și să asmuți asupra lui cîni flămînzii, ca să rumpă fișii de carne de pe oasele lui.“

Și-ar fi luat și ei lumea-n cap, dar ea era legată cu patru lanțuri de fier, ceilalți patru copii, iară el își dedia seamă că, orișunde s-ar duce de sub ochii pînditori ai dușmanilor nu poate să scape. Și chiar dac-ar fi fost că dușmanii să fie spulberați, mîne ori poimîne se putea întoarce Andrieș la ai săi.

„Aici n-ai ce să mai cauți!“ își zicea el, neștiind încotro să apuce.

Iară bulgarul mîne-poimîne a aflat că la Frăsinet nu știe nimeni nimic despre un „frate“ Zenobie și că-i lipsesc din pădure mulți stîngeni de lemne.

„N-are să-nfunde pușcăria — îi zicea el Anei — am să-l leg de vreunul dintre copacii de la marginea pădurii și au să descare pușca-n el.“

Mai-nainte însă de a fi făcut aceasta, el trebuia să-și numere stîngenii trecînd pe la marginile prăpas-

5
10
15
20
25
30
35

tiilor, unde atit de ușor putea să-i lunece piciorul, ca să i se piardă urma.

A scăpat Zamfir și fără ca să-și mai fi-nărcat sufletul și cu păcatul acesta, căci mai-nainte de cum s-ar fi așteptat i-au venit bulgarului știri, în urma cărora a plecat în cea mai mare grabă spre Dunăre.

Zamfir a răsuflat acum mai ușor, dar ușurat tot nu-i era sufletul, căci, deși nu mai avea nevoie să săvârșească fapta, știa c-a avut gîndul rău, și dacă fost-a nevoie să plece unul, putea să se-ntoarcă celălalt.

Dal Avea pârintele Avacum dreptate: cei răpuși în luptă cu nevoile vieții numai acolo sus, la marginea poienii, prin căință și spășire mai pot să-și găsească scăparea.

El însă nici acolo nu mai credea că și-o va putea găsi.

„Cer senin, își zicea, aer curat, adiere blîndă, lumină revărsată peste toate din plin, apă limpede și proaspătă, iarbă verde, umbră răcoroasă, miros îmbătător, viață petrecută-n liniște, gînd îndreptat spre cele sufletești; inimă împăcată cu sine însăși, voi toate sunteți zădarnice, căci departe de voi împăcat cu sine însuși nu poate să fie decît cel deprins a se stăpîni, fiind bărbătește pept cu ispitirile vieții.“

Stetea ca-nfipt în pămînt și nu îndrăznea să înainteze urcînd spre culme, căci tremura din toate încheieturile cînd se gindea că va trebui să le deie răspuns celor ce-i vor pune întrebarea: „Unde-ai fost și ce ai făcut pe unde-ai umblat?“

În același timp, cuprins de frică, se uita cînd la vale, cînd la dreapta ori la stînga, căci în fiecare clipă se putea ivi Andrieș, ca să-l întrebe: „Dar în casa mea ce-ai căutat?“

S-a și ivit Andrieș, dar nu l-a mai întrebat nimic, ci s-a mărginit să descarce-n el, pentru ca să nu mai poată spune cele știute de dînsul.

MINCIUNA

I

5
10
15
20
25
30
35

Smaranda, numai de curînd trecută de abia șapte-sprezece ani, nu era, ce-i drept, decît fată în casă, dar avea mare trecere în lumea ei și se bucura de iubirea și de încrederea tuturor celor ce-o știau.

Curățică, sprintenă, îndemînică, pricepută la toate ale ei, cu inima deschisă și mereu voioasă, era o adevărată mulțumire să și-o ai un fel de mină dreaptă la casă. Mai era apoi și totdeauna cu ochii-n patru, știa fiecărui lucru unde îi este locul și fiecare treabă cînd și cum era să fie făcută, încît nu mai aveai nevoie să-i poruncești ori să-i dai îndrumări, căci le făcea pe toate din bunul ei îndemn.

Pe lingă toate aceste mai și ținea mult la cocoana Aspasia, care de vreo doi ani și mai bine acum îi era stăpînă. Avea însă, firește, și cocoana Aspasia slăbi-ciune pentru Smaranda ei și-i plăcea să li se laude prietenelor sale că slugă ca Smaranda numai rar de tot se nimerește, ceea ce-l supăra pe coconul Iorgu, stăpînul casei.

Nici nu era Smaranda ferită de neajunsuri firești.

Era o de tot frumoasă zi de primăvară, sîmbătă, zi de sărbătoare împăratească, după care urma bine-cuvîntata duminecă. Coconul Iorgu, judecător la tribunal, bucurîndu-se că are două zile, s-a sculat cu noaptea în cap, și-a făcut rost de merinde, și-a adunat dielîsurile și a plecat la vinătoare, mai mult de dragul

plimbării decît cu nădejdea de a se-ntoarce cu traista plină.

Rămasă singură cu cei trei copii ai săi, cocoana Aspasia a-mbucat acolo ceva de prînz, apoi Emil, băiatul cel mare, acum „student“ în prima clasă primară, a plecat cu cîțiva dintre „colegii“ săi să prindă fluturi. Ea însăși a oprit o birjă, și-a luat fetița și băiatul, fratele mai mic al lui Emil, și a ieșit să facă o plimbare la aer curat.

Rozalia, bucătăreasa, a plecat, se-nțelege, și ea, să mai răsufle, și era lucru de sine înțeles că atît casa, cît și cele din ea și de dimprejurul ei rămîn în paza și-n purtarea de grijă a Smarandei, toporul de oase și nădejdea tuturor la vreme de nevoie.

Mai bine nici c-ar fi fost cu putință, căci Smaranda nu era dintre cele ce se culcă și trag un pui de somn cînd vorba e să stea de pază, nici mai ales dintre cele ce se furișează-n cămară ca să se-ndulcească pișcînd mai de ici, mai de colo cîte ceva.

S-a așezat, cum se cuvenea, pe scara de la intrare și se bucura de viață uitîndu-se la lumea luminată de soare, la cerul senin și la păsărelele ce săltau ciripind din ramură-n ramură.

Fără de treabă nu putea însă nici dînsa să steie. Ceva trebuia să facă. După un timp oarecare s-a ridicat dar și a intrat în casă.

Ușa de intrare a lăsat-o deschisă. De ce s-o mai închidă, cînd afară era chiar mai cald decît în casă!? Cîni apoi și mai ales pisici nu suferea coconul Iorgu la casă. Tot ar fi fost însă lucru mai cuminte să-nchidă ușa, căci ar fi putut să se furișeze pe ea vreunul dintre cîinii ori vreuna dintre pisicile din vecini.

Intrată-n tînda casei, Smaranda s-a uitat la dreapta, unde se află sufrageria și iatacurile, unul pentru boieri și altul pentru copiii lor, și la stînga, unde se afla biroul cu biblioteca și așa-zisul salon.

Fie din întîmplare, fie chiar dinadins, ea a luat-o la dreapta. Intrată apoi în iatacul boierilor, ochii ei s-au oprit asupra mesei de toaletă, lingă care stetea oglinda cea mare, în care te vezi din călcii pină-n creștet.

Văzîndu-se pe sine însăși, Smaranda era încîntată și se suceea cînd la dreapta, cînd la stînga, ceea ce i se putea ierta, la urma urmelor.

Ea însă nu s-a mulțumit cu atît numai.

Pe masă se afla cutia cu pudră, pufulețul și celelalte dresuri ale cocoanei, și ea era ispîtită de dorința de a se vedea-n oglindă după ce-și va fi dat pe față cu pudră, își va fi făcut genele și sprincenele și-și va fi pus roșu pe buze.

Acestate nu trebuia să le facă. Dacă ar fi aflat că le-a făcut, cocoana Aspasia s-ar fi supărat, și încă mai rău s-ar fi supărat coconul Iorgu, care era om de tot aspru la fire. Niciodată să nu faci ceea ce nu-ți dă mîna să mărturisești în fața orîșicui.

Smaranda însă, păcătoasă, nu numai da cu pudră pe obraji și pe git, da cu negru pe gene și pe sprincene și da cu roșu pe buze, ci mai și luă mașina de spirt, ca să-i dea foc, pentru ca să-ncălzească ferul spre a-și încreți părul.

Pe cînd ea era perdută-n săvîrșirea acestor fapte neiertate, Emil, răzbit de foame, s-a întors acasă.

Găsind ușa deschisă, el a intrat fără de zgomot, a luat-o la stînga și a trecut în biour.

Numaidecît la intrare, într-un colț, se afla casa de fier, în care coconul Iorgu păstra mai mult hirtii decît bani, iar deasupra ei pusese cocoana Aspasia o figură de teracotă vopsită, la care soțul ei ținea foarte mult. Era un spaniol care cînta din mandolină, figură nu numai de tot frumoasă, ci totodată și caracteristică, și îi ședea bine nu numai casei de fier cu mandolinistul deasupra ei, ci și mandolinistului deasupra casei de fier.

Se-ntîmplase însă că de la un timp încoace cocoana Aspasia, pentru ca să nu tot alerge în cămara care se afla tocmai dincolo de sufragerie, ascundea borcanul de dulceată începută în colț, la spatele mandolinistului.

Era lucru fără doar și poate mai cuminte dacă făcea drumul pină-n cămară, căci Emil, trăgînd cu ochiul, aflase unde e ascuns borcanul și acum se duse

drept la mandolinist, ca să-și facă parte din dulceața ascunsă-n dosul lui.

Nu i-a fost însă dat să săvârșească fapta neiertată pe care o plănuiise într-un ceas rău.

Deoarece casa de fer era înaltă, iar făcătorul de rele era scurt, încît nici ridicat în virful degetelor de la picioare n-ajungea să prindă bine borcanul, acesta s-a răsturnat și a căzut peste mandolinistul care s-a răsturnat și el și a rămas cu capul zburat cît colo.

Emil rămase-neremenit și cuprins de groază: îl vedea pe tatăl său stăpînit de minie. I-a trecut acum pofta de dulceață și cel mai apropiat gînd i-a fost s-o șteargă cît se poate de iute, ca să i se piardă urma și nici că s-a mai întors decît seara.

Primea mai bucuros să fie certat pentru că a hoinărit.

Smaranda, auzind zgomotul căderii borcanului și a mandolinistului, tresări și se cutremură ca scuturată de friguri, apoi, ștergîndu-și pudra de pe obraji, roșul de pe buze și negrul de pe gene și de pe sprincene, alergă să vadă ce s-a întîmplat.

Singele i-a înghețat în vine, bătăile inimii i s-au oprit și roșeața i-a perit din obraji cînd a văzut mandolinistul răsturnat și cu capul zburat cît colo.

„Ce s-a întîmplat aici? își zise ea. Păcătoasa de mine! Am lăsat ușa de la intrare deschisă și a intrat vreuna dintre pisicile din vecini.“

Altăceva nu putea să-și închipuiască și începu să caute prin toate colțurile, că doară va găsi pisica, pentru ca s-o facă terci nu altăceva.

Ea știa prea bine ce-o așteaptă după ce se va fi întors cocoana și încă mai virtos după ce se va fi întors boierul acasă.

Nu era-n lumea aceasta decît un singur om de care se temea, coconul Iorgu, iar de acesta se temeau și copiii, ba pînă chiar și cocoana, căci pe dînsul nu putea nimeni să-l amăgească, nici să-l momească cu vorba, nici să-l moaie cu rugăminte ori să-l îmblînzească cu lăcrămi.

— Bine, îi zise cocoana Aspasia, foarte supărată. Dar tu ce-ai făcut?

— Am șezut pe scara de la intrare, răspunse Smaranda, înghițind trei noduri unul după altul.

Era, ce-i drept, adevărat c-a șezut pe scară. Vorba era numai că mai făcuse ea și altele, și n-ar fi greșit cel ce ar fi zis că a-nceput să mintă.

— Se vede însă c-ai lăsat ușa de la intrare deschisă și afurisita de pisică s-a furișat în casă fără ca tu să fi prins de veste.

* Vina aceasta Smarandei nu-i dedia mîna s-o ieie asupra sa.

— Nu! grăi, dar mai înghiți un nod.

— Era închisă ușa?

Aceasta era minciună curată. Cocoana Aspasia era însă-ncredințată că Smaranda ei nu era în stare să mintă; a rămas dar că pisica intrase mai-nainte de a fi plecat ceilalți.

— Da! — grăi Emil, răsufînd mai ușor — parcă am văzut-o furișîndu-se pe ici pe colo prin casă.

Adevărul era că nici n-a văzut-o, nici nu i s-a părut c-o vede, dar era-ncîntat de gîndul că vina lui va cădea asupra unei pisici neștiute.

Rămînea însă să vadă ce va crede și ce va zice judecătorul cel nenduplecat, și toți tremurau de frică duminecă seara, cînd s-a întors coconul Iorgu acasă.

Coconul Iorgu era nu numai supărat foc, ci¹ totodată și cuprins de adîncă mîhnire. Era o jale adîncă să-și vadă mandolinistul care în cădere-și frînsese gitul și perduse o ureche. Aceasta însă treacă, ducă-se: găsea el pe cineva să-i lipească capul la loc și-ncetul cu încetul se deprindea cu cirpeala. Lucru cu care nu putea să se împace era că nu numai Smaranda, ci și Emil, ba pînă chiar și cocoana Aspasia-și dedia silința să-l incredințeze că vinovată e o pisică oarecare, pe

¹ În text: și.

care Emil spunea că i se pare numai c-a văzut-o, iar ceilalți n-o știau de loc.

Om cu simțimint de dreptate și hrșit într-ale judecătoriei, îi era destul să se uite-n fața Smarandei și s-o vadă cum i se-năbușe glasul vorbind pentru ca să fie-neredințat că ea se simte vinovată și nu se poate îmbărbăta să spună adevărul.

— Ce pisică!? grăi dînsul. De unde și pină unde pisică?! ce caută pisica din vecini unde nu e nici cra-țiță cu lapte, nici pept de curcan, nici șalău prăjit, ci un borcan cu dulceată? Pe mine n-aveți să mă prostiți. Aici nu poate să fie la mijloc decît cineva care rivnește la dulceată.

Emil tremura din toate-ncheieturile; știa prea bine că așa este, dar nu era-n stare s-o mărturisească aceasta.

Dacă era adevărat că cocoana Aspasia a găsit mandolinistul răsturnat și că Emil s-a întors și mai tîrziu acasă, vinovată nu putea să fie decît Smaranda, și ea mințea cînd spunea că tot timpul ușa de la intrare a stat închisă și ea însăși a șezut mereu pe scară.

— Pe mine — îi zise dar fetei — să nu te-mpingă Necuratul să mă minți. Eu toate le iert ori le trec cu vederea, dar în fața minciunii sunt nemilos, căci minciuna e obîrșia a toată fărădelegea și făcătorul de rele își petrece viața mințind acum într-un fel, apoi într-altul, ca să te amăgească, să te-nșele, să te ducă-n ispită, să te fure, să te-mbrincească la păcătuire, la nevoie chiar să te omoare. M-ai înțeles?! Mie adevărul să mi-l mărturisești!

Smaranda tremura și ea ca Emil, deși spunea adevărul zicînd că nu știe cum s-a răsturnat mandolinistul.

— Nu minte numai cel ce spune ceea ce știe că nu-i adevărat, urmă coconul Iorgu. Mincinos e și cel ce știe adevărul și nu-l mărturisește, și cel ce lasă pe alții să creadă ceea ce nu-i adevărat, și cel mai urgisit dintre mincinoși e cel ce năpăstuieste pe cel nevinovat. Iară eu mincinoși în preajma mea, ba chiar sub acoperișul casei mele nu sufăr! Să-ți aduni trențele și să pleci fără de-ntrziere!

Emil se făcu verde-ngălbenit la față. Dacă conul Iorgu ar fi avut în mină un bici cu sfircul impletit, ca să-l bată pe mincinos, încît să-i țighească singele prin piele, băiatul și-ar fi luat inima-n dinți și ar fi mărturisit fapta sa. Pentru atît însă, numai pentru atît nu lua el minia tatălui său asupra sa.

— Aș minți, cocoșaule! — grăi Smaranda — dac-aș spune că eu am răsturnat mandolinistul ori că bănuiesc cine l-a răsturnat.

— Încăpăținarea aceasta e revoltătoare! strigă coconul Iorgu. Ieși! Pleacă, să nu te mai văd în ochii mei! Faptă fără' de răsplată nu se poate!

Smaranda-și plecă cu umilință capul: vedea și ea că faptă fără de răsplată nu se poate.

„Mă năpăstuiesti, cocoșaule!“ îi venea să zică, dar știindu-se vinovată, vorbele i se opreau în gît.

Cocoana Aspasia o socotea și dînsa năpăstuită și, ca s-o scape, era-n stare să spună că ea însăși a răsturnat mandolinistul; ar fi mințit însă dac-ar fi spus-o aceasta și de minciună se ferea ca de foc.

A rămas deci să fie cum vrea stăpînul casei, judecătorul cel drept și nenduplecat: Smaranda și-a adunat lucrșoarele și a plecat, jurînd în gîndul ei că niciodată n-o să se mai uite în oglinda stăpînei sale, nici n-o să-și mai pună pudră pe obraji, roșu pe buze și negru pe gene și pe sprîncene. Fiindu-i greu să se despartă de stăpîna ei cea bună, ea plîngea și dimpreună cu dînsa plîngea și cocoana Aspasia, ba plîngeau și copiii, afară, se-nțelege, de Emil, care se cutremură cînd se uită la ea și era-n stare să zică și el: „Pleacă, să nu mi te mai văd în ochi!“

Iar mai departe rămînea să fie parcă cele petrecute nici n-ar fi fost.

Ziua următoare coconul Iorgu a venit cu un meșter dibaci, care a lipit capul la locul lui și l-a așezat iar pe mandolinistul unde stătuse mai-nainte podoaba casei. Îi lipsea, ce-i drept, o ureche, dar aceasta se vedea numai dintr-o parte și numai dacă te uitai cu tot dinadînsul.

Tot atunci coconul Iorgu a adus în locul Smarandei pe una Lina, fată și curățică, și deșteaptă, și-ndemi-

natică, să-i cauți și să nu-i poți găsi pereche. Cicoana
Aspasia, cu toate aceste, nu putea s-o vadă în ochi.
Nemîngăiată că nu-și mai are pe Smaranda, îi era
urgisită biata de Lina, parcă dînsa ar fi fost de vină că
5 Smaranda a trebuit să plece.

„Ei! își zicea însă coconul Iorgu. Așa sunt femeile,
tonatice: o să-i treacă și asta cum i-au mai trecut multe
altele.“

Mai era însă și alta, pe care el n-o știa și care trecea
mai cu anevoia.

Emil adevărat nu era în stare să între-n biroul tatălui
său fără ca să se uite la mandolinist și ceea ce vedea
totdeauna era lipitura de la gît și urechea care lipsea.
Nu doară că mandolinistul i se părea mai puțin frumos
15 așa, cu gîtul lipit și fără de ureche, dar îi era nesuferit
gîndul e-a mințit tîcînd și l-a făcut pe tatăl său să
năpăstuiască pe Smaranda cea nevinovată.

El nu voia să se uite acolo, dar cu cît mai dinadins
nu voia, cu atît mai virtos se uita, ba după cîtva timp
nici nu mai avea nevoie să se uite, căci vedea și pe-ntu-
nec ceea ce nu voia să vadă, ba îi era destul să treacă
20 pragul ușii de intrare pentru ca să vadă lipitura de la
gîtul nefericitului de mandolinist și urechea pe care
acesta n-o mai avea.

N-a trecut mult și Lina a trebuit să plece. Prea îi
era nesuferită stăpînei sale.

Coconul Iorgu a adus alta, pe care tot Smaranda
o chema. S-a înșelat însă, căci ea-și zicea Smaranda
fără ca să fie Smarandă și de aceea îi era stăpînei cu
30 atît mai nesuferită.

De aici înainte Emil vedea lipitura de la gîtul
mandolinistului și cînd se afla-n sufragerie, ba chiar
și-n iatac, serile, după ce s-a culcat, încît nu putea să
doarmă, iar după ce-l rîpunea somnul, îl visa pe man-
dolinist singerînd atît din lipitura de la gît, cît și
35 din urechea ce-i lipsea, iar Smaranda îi ștergea cu o
cîrpă curată singele, se înțelege, nu Smaranda cea de
acum, ci cea adevărată, cea bună, cuminte, cea nevi-
novată și năpăstuită.

A ajuns Emil, bietul de el, de-l vedea în cele din
urmă pe mandolinist pretutîndeni prin întunec,

incît ar fi fost gata să-și ieie lumea-n cap ca să scape
de el, vorba e numai că orișunde s-ar fi dus, îl vedea
mai ici, mai colo ieșînd la iveală.

„Nu e — zîsesse tatăl său — faptă fără' de răsplată“,
5 și aceasta era răsplata faptei săvîrșite de dînsul cînd
l-a lăsat pe părintele său s-o năpăstuiască pe Sma-
randa.

În rînduiala firească e însă-n toate măsură dreaptă
și se vede că nu suferise încă băiatul destule pe urma
10 păcatului său.

Într-una din zile, întorcîndu-se de la școală, Emil
a zărit în depărtare pe Smaranda cea adevărată, care
venea, parcă, cu pas grăbit spre el.

El nu se-nșela.

15 Cu toate cele petrecute, Smaranda tot mai avea
slăbiciunea pentru fosta ei stăpînă, deci și pentru
copii, ba chiar și pentru coconul Iorgu, bărbatul ei.
Văzîndu-l deci pe Emil în depărtare, și-a iuțit pasul,
ca să-l ajungă și să aibă mulțumirea de a-l vedea din
20 apropiere, de a-i vorbi, de a-l întreba ce mai fac cei
de acasă.

Văzînd-o că se apropie, Emil și-a iuțit și el pasul.
Pe cînd însă ea se apropia voioasă și cu inima ușoară,
el tremura-n tot trupul și inima i se făcuse cît un
purice. Se aștepta-n toată clipa ca ea să-l apuce de
25 guler și să-i zică: „Mișelule! M-ai nenorocit! De ce
n-ai spus că tu ai răsturnat borcanul cu dulceață peste
mandolinistul care s-a răsturnat apoi și el!“

Uluit, cu desăvîrșire perdut a rămas dar băiatul
30 cînd s-a văzut față-n față cu Smaranda.

— Da! ai toată dreptatea! grăi dar cu glasul
încet de emoțiune. Sunt un mișel, un adevărat mișel:
eu am răsturnat mandolinistul, eu i-am frînt gîtul și
i-am strivit urechea.

35 Smaranda rămase ca și cînd ar fi căzut din cer.

— Da! zise apoi ea, vorbind într-aiurea. Înțeleg
acum. Nu! Tot eu sunt de vină. Dacă n-aș fi lăsat ușa
de la intrare deschisă și n-aș fi umblat după ticăloșii,
n-ai fi putut nici să intri, nici să ieși fără ca eu să fi
40 prins de veste și cele-ntîmplare n-ar fi fost cu puțință.

— Nu! întimpină el. Dacă eu aş fi spus adevărul, nu ți s-ar fi făcut ție nedreptatea.

— Mie, întimpină dînsa, nu mi s-a făcut nedreptate: pentru vina mea am luat răsplata.

5 El că ea și ea că el greșește luînd vina asupra sa. Așa, certîndu-se mereu, au mers mai departe și nu s-au oprit decît în fața coconului Iorgu, care, aflînd adevărul, nu numai i-a iertat pe amîndoi, dar s-a și bucurat.

10 Ce-ar fi putut să le facă?

E curățit de păcat cel ce mărturisindu-și vina dă dovadă de căință, iar Smaranda și Emil își mai și ispășiseră păcatul.

N O T E

PRINȚESA

A apărut în *Prințesa. Căile morților. Un democrat. Nuvele*, București: Editura librăriei „Universala Alcalay & Co”, [1928], p. 3—178 („Biblioteca pentru toți”, nr. 1.140—1.143).

Povestirea a fost scrisă în februarie 1919 la hotel „Modern”, unde scriitorul, implicat în procesul ziariștilor, era ținut în stare de arest (I. Slavici, *Inchisorile mele*, București, 1921, p. 198—199). T. Arghezi, implicat și el în proces, scrie că în timp ce ceilalți ziariști protestau contra arestării lor, Slavici nici nu aducea vorba de închisoare și pe o „masă de un metru pătrat el scria zece ore pe zi” (V. Netea, *7 nopți de vorbă cu Tudor Arghezi în Vremea*, nr. 692 din 28 martie 1943).

Prințesa se încadrează între povestirile ample ale lui Slavici: *Vatra părăsită*, *La răscruci*, *Spiru Călin*, *Din valurile vieții*. Întilnim și aici, ca în *Spiru Călin*, „antreprenori” care se asociază cu meșterii italieni și construiesc case așa cum le vine la socoteală. Problematika povestirii ne îndrumă spre romanul *Din două lumi*, publicat în ziarul *Minerua* cu un deceniu mai înainte. Scriitorul înfățișează o familie de meseriași bucureșteni care se destramă dar acest proces este descris nu numai ca o consecință a concurenței capitaliste, ci și a fugii, în generația a doua, de muncă. Liceul, pensionul, universitatea sînt frecventate de fiii de meseriași din această categorie cu scopul de a „primi lustru”, și nu pentru îmbogățirea de cunoștințe, prin care să se facă utili societății. Averea adunată prin muncă de înaintași permite, pe de altă parte, ca acești fii de meseriași să ducă o viață „princiară”. „Aristocrația” formată în timp relativ scurt prin parvenire se întilnește în viața de petreceri cu aristocrația „de singe” și caută chiar să o concureze prin lux și risipă.

Prințesa se înscrie ca o continuare a romanului *Din două lumi*, îndeosebi sub raportul tratării temei. Căci Slavici îmbogățește cu noi date tabloul vieții meseriașilor bucureșteni de la începutul secolului nostru.

CĂILE MORTILOR

A apărut în *Prințesa. Căile morților. Un democrat*. Nuvele, București Editura librăriei „Universala-Alcalay & Co”, [1928], p. 179—283 („Biblioteca pentru toți”, nr. 1.140—1.143).

Povestirea a fost scrisă, ca și *Prințesa*, în februarie 1919 la hotel „Modern”, unde scriitorul era ținut în stare de arest pentru a fi trimis în fața Curții Marțiale în „procesul ziaristilor”.

Slavici înfățișează, ca și în *Prințesa*, destrămarea unei familii de meseriași. Acțiunea este situată însă în alt cadru social, și eroii, dacă nu intră în aristocrație, caută să ajungă în fruntea satului prin acapararea de pământuri. Autoritatea lor este surpată de răscoala din 1907. Slavici nu crede, ca și alți scriitori ai noștri, în „instigatori”, care ar fi pus la cale izbucnirea răscoalelor țărănești și nu acceptă nici explicația că ele s-ar fi datorat numai sistemului de exploatare practicat de moșieri și arendași. Altfel nu ar fi pus în rolul principal un personaj ce se ridică de jos, dar care apasă fărănimea, întocmai ca moșierii și arendașii.

Slavici nu și-a întrerupt munca literară nici chiar la hotel „Modern” și are meritul nu numai de a fi scris cele două povestiri, ci și de a fi dat o lecție acelor care au căutat să-l umilească. „Atit *Căile morților*, cât și *Prințesa* sunt dovezi vii — scrie Slavici — că mă simțeam bine în iatacul acela strimt și că proști au fost afară din cale cei ce au crezut că mă umilesc și-mi amărăsc viața băgându-mă în cea mai spurcată dintre casele din București” (I. Slavici, *Inchisorile mele*, p. 199).

UN DEMOCRAT

A apărut în I. Slavici, *Prințesa. Căile morților. Un democrat*. Nuvele, București, Editura librăriei „Universala-Alcalay & Co”, [1928], p. 284—309 („Biblioteca pentru toți”, nr. 1.140—1.143).

Un democrat este cea de a treia povestire din volumul tipărit postum, care reunește lucrări scrise după 18 ianuarie 1919 în închisoare. Scriitorul nu o menționează în *Inchisorile mele* alături de *Prin-*

țesa și *Căile morții*, fapt care trebuie luat în considerare. Apare îndreptățită presupunerea că Slavici și-a scris povestirea la Văcărești, după condamnarea sa, în martie 1919.

Povestirea se înrudește cu *Prințesa* și înfățișează, în linii și mai precise, procesul de aristocratizare în lumea meseriașilor. Conflictul capătă o rezolvare „pedagogică”, așa cum se întâmplă în multe din scrierile lui Slavici, dar privirea critică asupra procesului de aristocratizare în lumea meseriașilor este dintre cele mai pătrunzătoare. Căci Slavici creează în Iencușor, fiul brutarului, devenit, după studii la Paris, „musiu Jean”, tipul unei întregi categorii sociale, ce vedea până și în însușirea unei culturi un mijloc prin care putea parveni.

O VARIETATE

A apărut în *Tribuna*, I (1884), nr. 40 (3/15 iunie), p. 158—159, nr. 41 (5/17 iunie), p. 162—163, nr. 42 (6/18 iunie), p. 166, nr. 43 (7/19 iunie), p. 170, nr. 44 (8/20 iunie), p. 174.

O varietate face parte, alături de *Fapta omenească*, dintre lucrările literare ale lui Slavici, foarte puține la număr, scrise după ce acesta ia conducerea *Tribunei* și publicate în ziarul sibian. Ea a trecut neobservată și nici chiar I. Breazu nu o menționează în studiul său *Literatura „Tribunei” (1884—1895). Partea I: Proza* (București, 1936, p. 54—71) printre lucrările literare ale scriitorului.

Slavici se oprește la o temă care cunoaște o largă circulație în literatura europeană și ea se întâlnește și în literatura noastră. V. Alecsandri evocă în *Călătorie în Africa*, încă în 1855, „englezul”, tovarăș de drum, ca N. Gane să înfățișeze în *Petrea Dascălul*, în 1880, „lorzi” la vinătoare în munții Moldovei. I. Ghica face și el în *Teodor Diamant*, în 1883, unele considerații cu privire la figura „englezului”, pe care îl descrie, de astă dată, în țara sa. Slavici schițează, la foarte mică distanță de N. Gane și I. Ghica, trăsături de caracter ale „irlandezului”, variantă tipologică a „englezului” și îmbogățește cu aspecte inedite tratarea temei în literatura noastră.

Procedul schimbului de scrisori la care apelează îl reîntălim în scrisul său și mai tirziu. Se cuvine menționat în acest sens, îndeosebi romanul *Cel din urmă Armaș*. Scriitorul dovedește îndemnare în construirea unei acțiuni pe o succesiune de „varietăți” și umorul

cu care comentează întâmplările amintește de cele mai bune „novele“ ale sale.

Slavici inaugurează prin această lucrare, în care satirizează presa burgheză, una din direcțiile de dezvoltare ale prozei tribuniste.

PIATRA DIN PRAG

— Novela —

A apărut în *Almanach literar ilustrat 1887*, II, București, [f.a.] p. 107—120.

Se republică în *Culegeri literare 1891*, Partea II, Ediția III, ilustrată, București, Editura librăriei „Socec & Co.”, [f.a.], p. 107—120.

Traduceri: *Der Stein auf der Thürschwelle, Novelle von I. Slavici, deutsch von C. d. T.*, în *Romänische Revue*, V (1889), nr. 10 (octombrie), p. 571—579; nr. 11 (noiembrie), p. 648—653.

Almanachul literar ilustrat este una dintre cele mai frumoase tipăriri de acest fel scoase la noi în secolul trecut și el reunește lucrări ale scriitorilor de seamă ai vremii. *Almanachul literar ilustrat* pe 1887, în care apare nuvela lui Slavici, face loc în coloanele sale *Lucașfărului* lui Eminescu, precum și unor scrieri de I. Văcărescu, C. A. Rosetti, B. P. Hasdeu, V. Alecsandri, T. Maiorescu, I. Creangă, I. Negruzzi, A. Vlahuță, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, D. Zamfirescu și alții. *Almanachul literar ilustrat* pe 1886 cuprinde, alături de lucrări ale scriitorilor de mai sus, și scrieri de I. Heliade-Rădulescu, Gr. M. Alexandrescu, C. Negruzzi, N. Gane, P. Ispirescu. Surprinde absența în amândouă *Almanachurile literare ilustrate* a lui Caragiale. Ele ofereau, exceptând această omisiune, o privire destul de cuprinzătoare asupra literaturii române.

Almanachul literar ilustrat se bucură de o bună primire și se republică, câțiva ani mai târziu, sub titlul *Culegeri literare*. Se renunță la partea calendaristică de la început, fiind înlocuită cu scrieri literare și de altă natură.

Piatra din prag este o „novelă“ și descrie, ca și *O viață pierdută, Moara cu noroc*, ca să nu le amintim decât pe acestea, procesul de destrămare a unei familii țărănești. Scriitorul insistă mai puțin asupra unor întâmplări excepționale și este preocupat să descrie mișcarea sufletească a eroului principal. Petrea Surdului este om harnic, tăcut, demn. Se pune și aici o problemă pe care o întâlnim în *Budulea Taichii* și în alte câteva scrieri ale lui Slavici. Se ilustrează anume că în privința structurii sufletești există o continuitate: părinți-copii, indife-

rent de înfățișarea exterioară și condițiile sociale în care sînt puși să acționeze. Petrea Surdului urzește, pe de altă parte, planuri de răzbunare împotriva aceluia care îi necinstește soția. Sîntem îndrumați spre *Moara cu noroc*. Procesul de înstrăinare dintre soți este descris cu destulă pătrundere și *Piatra din prag* trebuie situată alături de celelalte „novele tragice“ ale scriitorului.

Slavici era, în 1887, cînd apare nuvela, director al ziarului *Tribuna* din Sibiu, a cărui conducere o ia, cum știm, încă în aprilie 1884. Este scrisă *Piatra din prag* în acești ani? S-ar putea invoca subiectul „ardelenesc“, cu luarea feciorilor, pe termen lung, în „cătănie“, partarea „domnilor“ în sat și alte amănunte. Dar date de asemenea natură se întîlnesc și în alte nuvele ale scriitorului, despre care știm sigur că au fost scrise în epoca anterioară *Tribunei* și nu pot constitui, prin urmare, argumente suficiente de convingătoare. Problematika, ca și modalitatea de expunere, ne îndrumă spre epoca anterioară din creația scriitorului. Judecînd după aceste aspecte, se poate susține, cu oarecare temei, că *Piatra din prag* a fost scrisă înainte de 1881, în imediata vecinătate a nuvelor *Budulea Taichii* și *Moara cu noroc*.

Mai rămîne ca cercetări viitoare să arate de ce Slavici nu a inclus nuvela în volumele sale. Căci împrejurările în care se publică nu permit să vorbim de o scăpare a ei din vedere.

ANGHEL

A apărut în *Convorbiri literare*, XL (1906), nr. 3—5 (martie-mai), p. 228—234.

Se republică fragmentar în *Tribuna*, X (1906), nr. 118 (21 iunie/4 iulie), p. 4—5.

Traduceri: *Anghel* în *Rumänischer Lloyd*, XXIV (1907), nr. 6.091 (12 octombrie), p. 1—2; *Anghel* în *Rumänische Erzählungen*, II, ins deutsche übertragen von Carl Teutsch, Bukarest, Druck und Verlag des „Rumänischen Lloyd“, 1908, p. 3—6.

Povestirea se publică în numărul jubiliar al *Convorbirilor literare*, întocmit cu prilejul împlinirii a patru decenii de apariție a revistei. Își dau concursul numeroși „convorbiriști“ din toate generațiile. Literatura nu este totuși prea bine reprezentată, și deși întîlnim multe poezii, ele sînt semnate de O. Carp, Ana Conta-Kernbach, J.-B. Hétrat, Alice Călugăru. Proză semnează, alături de Slavici, D. Zamfirescu, I. A. Bassarabescu, M. Sadoveanu; T. Maiorescu publică studiul despre poezia lui Octavian Goga; I. Negruzzi, *Amintiri de la „Juni-*

mea"; P.P. Carp, niște *Aforisme*, iar Th. Rosetti, o scrisoare. Studiile cu caracter științific domină și ele sînt semnate de P.P. Negulescu, Teohari Antonescu, C. Rădulescu-Motru, Gr.M. Buicliu, I. Bogdan, N. Iorga, D. Voinov, Sextil Pușcariu și alții. Ordinea în care sînt dispuse materialele nu trădează vreo preocupare anume, și dacă numărul îl deschide I. Negruzzi, căruia îi urmează ceilalți întemeietorii ai „Junimii”: T. Maiorescu, P.P. Carp și Th. Rosetti, mai încolo succesiunea lucrărilor pare să fie cea a intrării lor în redacție. Slavici nimereste, oricum, între D.C. Ollănescu, care dă o traducere din Horațiu, și N. Volenti, autor de astă dată de proză.

Povestirea va fi fost scrisă ceva mai înainte de 1906, poate îndată după 1900, cînd Slavici deschide, cum știm, lucrările la „stabilimentul balnear” de la Bușteni. Povestitorul se și prezintă în postura de antreprenor și duce discuții cu muncitorii care îi are în subordine. Alte informații nu avem, pînă acum, să putem stabili cu mai multă precizie data compunerii povestirii.

Cînd Slavici se hotărăște să trimită pentru numărul jubiliar tocmai această povestire și nu alta, o face, neîndoios, cu intenția de a critica pe „boieri”. El publică în acești ani numeroase articole în care denunță pe toți aceia care exploatau munca altora. Scrie în *Linieala tradițională* — articol publicat în 26 noiembrie/9 decembrie 1905 în *Tribuna* — că „numai munca nobilitează, numai ea dă drept la onoare și la încrederea obștească” și că nu li se cavenea „întruire în viața comună” celor care risipeau „roadele muncii săvîrșite de alții”.

Povestirea aduce în discuție idei asemănătoare. Anghel, eroul principal, muncitor harnic și priceput, este pus să declare că muncea de dimineață pînă în seară ca cel la care lucra să încaseze cinci lei, din care însă lui nu-i dădea decît unul. Sistemul de exploatare a muncitorilor este denunțat în termeni categorici. Anghel știe — și declară — că datorită acestui sistem, deși muncea din greu toată săptămîna, avea cîmîncă doar duminica, pe cîtă vreme cel care dispunea de munca lui se făcea „mai și mai”. Anghel îl și numește „ciocoi”.

Povestirea mai ridică o problemă importantă. Ea se republică în *Tribuna* la distanță de numai o lună, și partea în care se critică „ciocoi” (p. 231 pînă la 234, rîndul 10) este lăsată la o parte. Traducerea în germană se face și ea nu după textul din *Convorbiri literare*, ci tot după cel din *Tribuna*. S-a procedat la amputarea povestirii, căci despre aceasta este vorba, cu învoirea lui Slavici? Nu putem ști. Noi luăm ca text de bază cel din *Convorbiri literare*. Căci despre acesta știm sigur că reprezintă voința scriitorului.

O VINĂTOARE CU ROST

A apărut în *Albina*, XI (1907), nr. 1 (7 octombrie), p. 19—25.

Se reproduce în *Lupta*, I (1907), nr. 226 (19 octombrie/1 noiembrie), p. 2—3, nr. 227 (21 octombrie/3 noiembrie), p. 2—3, nr. 228 (23 octombrie/5 noiembrie), p. 2—4. Se face mențiune: („*Albina*”) de unde a fost reproducă.

Slavici colaborează la acest număr festiv, întocmit la împlinirea unui deceniu de apariție a *Albinei*, ca vechi susținător al revistei. Îi întîlnim numele în paginile ei încă în 1899—1903, cînd semnează lucrări pedagogice. Își oferă colaborarea la întocmirea numărului festiv G. Coșbuc — care făcea parte din comitetul de conducere al revistei — M. Sadoveanu, E. Gârleanu, Sofia Nădejde și alții.

Povestirea descrie o „vinătoare cu gonaci” cu deplină cunoaștere și călătoria lui Mancea la țară cu treburi judecătorești este un pretext pentru a evoca obiceiuri și întîmplări vinătorești.

O vinătoare cu rost aduce o temă nouă în opera scriitorului.

PRECUPEȚUL

A apărut în *Tribuna*, XII (1908), nr. 94 (29 aprilie/12 mai), p. 1—4, nr. 95 (30 aprilie/13 mai), p. 2—4, nr. 96 (1/14 mai), p. 1—2, nr. 98 (3/16 mai), p. 3—4.

Slavici descrie și în această nuvelă căile pe care mergea mica burghezie bucureșteană în cucerirea unor poziții economice. Barbu este, neîndoios, un personaj interesant, și scenele mai caracteristice sînt tocmai acelea care arată imposibilitatea adaptării „precupețului” la altă formă de existență decît aceea a colindării orașului cu cobilița în spate. Barbu are, pe de altă parte, o idee înaltă despre felul său de viață. Căci dincolo de ciștig, nici el prea mare, „precupeția” îi înlesnea învățarea de lucruri noi din legătura permanentă cu lumea orașului.

Precupețul cuprinde și date importante cu privire la viața economică a Bucureștiului de la începutul secolului nostru.

PRIETENUL MEU COSTEA

A apărut în *Minerua*, I (1909), nr. 79 (5 martie), p. 1.

Povestirea surprinde psihologia omului care trăiește vreme îndelungată în afara vieții de familie. Tema se întîlnește și în alte scrieri ale lui Slavici, putînd aminti nuvela *Spiru Călin*, publicată cu puțin

mai înainte. Spiru Călin cunoaște, trăind în afara familiei, o stare de psihoză, pe când Costea devine ipohondru, și boala sa morală duce și la manifestări de natură clinică.

Copiii joacă și de astă dată rolul principal în salvarea eroului. Tema se întilnește în scrisul lui Slavici și sub acest aspect cu mult înainte. Am pomeni ca mai reprezentativă nuvela *Vecinii II* (*Paraschiv Ciulic*), publicată încă în 1892.

Scrierile lui Slavici din această categorie, indiferent de materialul faptic, pornesc de la credința că viața în afara familiei duce la degradarea personalității umane.

AMURG DE VIAȚĂ

A apărut în *Bamuri*, IV (1909), nr. 10 (15 mai), p. 433-441.

Amurg de viață deschide acest număr și marchează și începutul colaborării lui Slavici la revista craioveană. Nuvela pare să fie contemporană ca dată a compunerii cu *Spiru Călin*, care apare cu un an mai înainte. Emil se teme și el să întemeieze o familie și fuge din fața răspunderilor, atât materiale, cât și morale. Se desprinde însă din nuvelă că eroul nu are nici în familia sa condiții prielnice dezvoltării proprii personalități. De aici și lipsa tăriei de caracter, temă tratată des în nuvelistica scriitorului.

OAIA RĂTĂCITĂ

— Povestire de Crăciun —

A apărut în *Minerva literară ilustrată*, I (1909), nr. 7 (27 decembrie), p. 2-3.

Povestirea este o scriere ocazională și deschide numărul de Crăciun al revistei. Colaborează la întocmirea lui: Z. Bârsan, P. Dulfu, I. Adam, D. Teleor și alții. Slavici are contribuția cea mai mare, căci, alături de această povestire el mai publică *Nuța*, continuare din numerele precedente, precum și un articol, *Pomul de Crăciun. Istoricul unui obicei*, pe care îl semnează *Ion*.

Povestirea interesează prin problematică. Se arată, în adevăr, că în societatea românească de la începutul veacului nostru se peregrina dintr-un loc în altul în speranța găsirii unor condiții mai ușoare de viață.

O LIPITOARE

A apărut în *Minerva*, II (1910), nr. 498 (7 mai), p. 2.

Slavici conduce ziarul *Minerva*, cum știm, din 1909, de la înființarea sa. Orientarea spre masele populare și opoziția îndrăjită pe care o face când se căuta să se introducă în coloanele *Minervei* știri privind viața mundenă duc la îndepărtarea sa de la conducerea ziarului. Nuvela aparține acestei epoci și este ultima lucrare pe care o mai semnează în ziarul pe care l-a condus o jumătate de an.

Muflea, fiul circumarului din „gura Oborului“, întreprinzător și cu oarecare rutină în materie de afaceri, stringe avere prin exploatarea muncii altora. Scriitorul nu-și simpatizează eroul, de unde și îngroșarea liniilor în portretizarea lui. Dar tot scriitorul caută să-l absolve prin dragostea pentru copii, venită la bătrânețe. Oamenii din această lume deveneau însă „altruști“ nu atât din sentimente umanitare, cât mai ales de teama de a nu rămâne fără sprijin la bătrânețe.

Slavici reia în *O lipitoare* o temă pe care a tratat-o și în *Vecinii II* (*Paraschiv Ciulic*) cu aproape două decenii mai înainte și dă și conflictului o rezolvare asemănătoare.

ZILE POSOMORÎTE

A apărut în *Calendarul „Minervei“ pe 1912*, XIV, București, [f.a.] p. 193-202.

Slavici se întilnește în paginile calendarului din acest an cu M. Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif, V. Eftimiu, I. Scurtu, Al. Cazanban și alți scriitori ai vremii. Se publică lucrări de „actualitate“, și I. Scurtu descrie desfășurarea manifestațiilor „Astrei“ de la Blaj, din vara anului precedent, când a zburat și A. Vlaicu cu „mașina“ sa. Dar nici publicarea nuvelei în acest calendar și nici problematica nu permit să stabilim data compunerii ei.

Zile posomorite este singura nuvelă a lui Slavici publicată în *Calendarul „Minervei“* pe care scriitorul nu a inclus-o în sumarul celor 6 volume ale sale. Constatarea se cuvine reținută ca atare și ea nu permite să se facă aprecieri și cu privire la opinia scriitorului în legătură cu această nuvelă. Tema se întilnește și în alte scrieri ale sale, în care prezintă drame ce duc cele mai adesea la destrămarea familiei. Aici se descriu și câteva aspecte din viața de familie, la care scrii-

torul se oprește mai rar în scrisul său. Drama părintelui care rămâne singur în viață este agravată și de constatarea că nu găsește nicăieri climatul prielnic unei vieți liniștite, cum ar merita la bătrânețe.

COCONIȚA

A apărut în *Deșteptarea*, VIII (1912), nr. 1 (5/18 ianuarie), p. 2-3, nr. 2 (12/25 ianuarie), p. 2-3.

Colaborarea lui Slavici la *Deșteptarea*, săptămânalul brașovean abia în 1912, deși ziarul începe să iasă încă din 6/19 ianuarie 1905, cere unele explicații. Scriitorul caută să înființeze în 1910, împreună cu E. Brote și avînd și sprijinul lui V. Mangra, o agenție de presă. V. Mangra, „vechi” tribunist și „deputat național” trece însă la „guvernamentali” și „tinerii” tribunisți, în fruntea cărora stătea O. Goga, pornesc împotriva sa o violentă campanie de presă.

Asupra raporturilor lui Slavici cu V. Mangra am insistat în *Prefața* la vol. I, p. XLII.

Tribuna din Arad, organul „tinerilor” tribunisți, îl somează pe Slavici, conducătorul „vechilor” tribunisți, să răspundă la mai multe întrebări privind raporturile sale cu Mangra. Două dintre aceste întrebări cereau lămuriri cu privire la planurile lui V. Mangra de a întemeia un organ de presă a cărui conducere să o ia Slavici (*Tribuna*, 1910, nr. 93 din 30 aprilie/13 mai). Zvonurile cu privire la întemeierea unui organ de presă nu erau cu totul neîntemeiate. Situația politică a „vechilor” tribunisți în urma acțiunii lui Mangra face cu neputință întemeierea noului ziar. Slavici și Brote, înțelegși și cu Mangra, convin cu Arseniu Vlaicu și N. Sulică, redactorii ai *Deșteptării*, și cu I. Ciurcu, editorul ei, să facă din foaia brașoveană o nouă „tribună”, în opoziție cu cea din Arad, de care dispuneau „tinerii”. Slavici este chemat la Brașov să semneze convenția, dar nu poate merge. „Mi-e peste puțință să plec de aici — îi scrie el lui E. Brote în 6 octombrie 1911 — și cred că nici nu e nevoie, căci noi și Părintele Mangra ne înțelegem și ce veți face D-voastre e bine făcut și pentru mine” (Scrisoarea datată: *București, 6 octombrie o. 1911*, Mss. Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, nr. 52.370). Convenția se încheie în 22 decembrie 1911 și este semnată de A. Vlaicu, N. Sulică și I. Ciurcu (*Proces-verbal 7/20 1916. Fondul Mangra 410*, Arhiva Bibliotecii Arhiepiscopiei ortodoxe române din Sibiu). *Deșteptarea* își mărește, începînd cu numărul 1 din 5/18 ianuarie 1912, formatul; își schimbă subtitlul și din „Ziar social și economic” devine „Foaie națională inde-

pendentă”. Arseniu Vlaicu semnează articolul programatic în numele redacției, declarînd că ziarul apără „principiul independenței” și că nu stătea în serviciul „nici unei persoane”, ci numai al „cauzei naționale românești”. Cerea cititorilor să nu întrebe: „cine scrie” la foaie, ci să urmărească: „ce scrie”. Susținătorii ziarului se refugiau, astfel, în anonim, spre a se pune la adăpost și E. Brote nu întirzie să declare „curate născociri” știrile din presa română și străină că ar avea amestec în „întreprinderi politice sau gazetărești” (*Deșteptarea*, 1912, nr. 9 din 1/14 martie).

Slavici are o contribuție importantă în susținerea *Deșteptării*, care însă a fost ignorată de istoricii literari. El dă nuvela *Coconița*, cu care se deschide foiletonul ziarului. Trimite pentru numărul 3, cum rezultă dintr-o altă scrisoare a sa, către E. Brote (Scrisoarea datată: *București, 18 ianuarie o. 1912*, Mss. Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, nr. 52.371) un articol „despre biserica”. Articolul se intitulează *Despre religie*, se publică în fruntea numărului 4, din 26 ianuarie/8 februarie și tratează despre religie, ca obiect de învățămînt în școală. Slavici trimite apoi nuvela *Sac și petec*.

Coconița apare, ca și celelalte lucrări ale lui Slavici din *Deșteptarea*, fără semnătură și a fost identificată de noi.

SAC ȘI PETEC

A apărut în *Deșteptarea*, VIII (1912), nr. 9 (1/14 martie), p. 2-3, nr. 10 (8/21 martie), p. 2-3, nr. 12 (22 martie/4 aprilie), p. 2-3, nr. 14 (5/18 aprilie), p. 2-3, nr. 15 (12/25 aprilie), p. 2-3.

Nuvela *Sac și petec* apare fără semnătură și a fost identificată de noi (*Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, 1968, p. 444, 542), dar cea mai veche mențiune în legătură cu ea datează încă din 1875. Slavici îl informează pe I. Negruzzi, într-o scrisoare din 2 martie 1875, că avea gata mai multe lucrări pe care îl le putea trimite spre a fi publicate în *Conșorbiri literare*. „Afară de aceasta — ține să precizeze Slavici — cred că în săptămîna aceasta voi fi sfîrșit o nuvelă mai mare, din care am vreo 80 file: „*Sac și petec*” (I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, II, București, 1932, p. 274). Se desprinde de aici că nuvela face parte din primele lucrări ale lui Slavici, scrise după stabilirea sa, în decembrie 1874, la București.

Există, în adevăr, multe asemănări între *Sac și petec* și celelalte nuvele dintre ani 1874-1878. Slavici compune o idilă, cum face și

în *Scormon* și *Ac și ață*. *Sac și petec* se apropie mai mult de *Ac și ață* și N. Gane, pentru care prozatorul transilvănean are o mare admirație, se impune să fie neapărat pomenit. Căci Slavici compune în amândouă nuvelele, asemeni lui N. Gane, idile ai căror protagoniști sînt orașeni.

Nuvela a fost trimisă ziarului *Deșteptarea*, cum rezultă dintr-o scrisoare a lui Slavici către Brote, la sfîrșitul lui februarie 1912. „Ieri ți-am trimis un manuscris — scrie Slavici — împărțit în capitole cît se poate de mici. Dacă ar fi ca cu toate acestea să nu poată încape în strimtele coloane ale *Deșteptării* te rog să mi-l trimiți înapoi, ca să-l utilizez aiurea“ (Scrisoarea datată: *București 15/29 februarie 1912*, Mss. Bibliotecii Academiei Române, nr. 52-372). Redacția nu numai că nu restituie manuscrisul, dar îi aduce lui Slavici, în timp ce-i publică nuvela, elogii și pentru activitatea politică. „D-l Ioan Slavici, omul poporului — scrie foaia brașoveană —, care patruzeci de ani în șir cu o adîncă pătrundere, cu o peană măiastră și cu o nobilă însuflețire a știut să aprindă și să hrănească flacăra sfîntă a patriotismului național dînd totodată o formă precisă și aleasă aspirațiunilor politice ale românilor. În lungul interval de patruzeci de ani, acest bărbat luminat n-a căutat niciodată și în nici un mod mulțumirea intereselor sale particulare pe terenul politic și comoara sa literară, ce rămîne drept moștenire nestemată poporului atît de mult iubit de dînsul, sunt o garanție pentru toți, că vederile și părerile sale politice au rezultat din cel mai limpede și curat izvor al idealului național“ (*Acum la lucru*, în *Deșteptarea*, 1912, nr. 11 din 15/28 martie).

Sac și petec ocupă în cuprinsul operei lui Slavici o situație asemănătoare cu cea a teatrului său. Căci cititorul ia cunoștință de nuvelă abia acum, la aproape un veac de la compunerea ei, și la mai bine de o jumătate de veac de la publicarea ei fără semnătură și într-o foaie provincială.

STILP DE CAFENELE

A apărut în *Flacăra*, I (1912), nr. 29 (5 mai), p. 226—227.

Slavici trecea, cînd publică nuvela, printr-o epocă de impopularitate. Trădarea lui V. Mangra din vara anului 1910 îi aduse și scriitorului, cum știm, mari prejudicii. Orientarea revistei explică solitudinea care i se arată, deși era urgisit pentru conduita sa politică. Poezii, filozofii, pictorii, oratorii, sculptorii și muzicienii — se arată încă în primul număr, care iese în 22 octombrie 1911 — nu

trebuia să aibă altă ambiție și nici să cunoască altă invidie decît „patima nobilă a frumosului“. *Flacăra* nu se mărginește să publice nuvela lui Slavici, ci încearcă și o „reabilitare“ a scriitorului. Se explică de ce revista publică în același număr și un articol *Figuri contemporane*. Ion Slavici. „Ion Slavici a păcătuit — se notează ironic — împotriva vremii în care a trăit fiind în același timp și modest și cinstit. Iar viața modernă nu poate ierta unui singur om două păcate atît de rare.“

Flacăra se bucură, încă din primele numere, de sprijinul celor mai de seamă scriitori ai vremii: B. Ștefănescu-Delavrancea, G. Coșbuc, St. O. Iosif, D. Anghel, M. Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voinești, G. Galaction, O. Goga, L. Rebreanu, G. Bacovia, I. Minulescu și mulți alții. Slavici era, la acea dată, figura venerabilă a literelor românești și arătîndu-i-se atenția cuvenită, intră în rîndul colaboratorilor revistei.

Există o legătură între orientarea revistei și nuvela pe care o oferă Slavici spre publicare? Se pare că nu. Stă însă la baza ei o experiență de viață comună celor mai mulți colaboratori ai revistei, care frecventau cafeneaua, asemeni lui Slavici. Problematika nuvelei este rezumată într-o propozițiune care ar putea fi pusă ca motto în fruntea lucrării: „Un șir de mulțumiri e viața și nesuferită ți-o faci numai luînd, din păcate, parte la durerile altora“. Iorgu Călan, croul nuvelei, ilustrează această „morală“. Căci minutor de capital și cupoane, el privește ca primejdioase sentimentele care l-ar sili la acte umanitare.

UN PIERDE-VARĂ

A apărut în *Flacăra*, I (1912), nr. 45 (25 august), p. 553—554.

Un pierde-vară, cea de a doua nuvelă a lui Slavici publicată în *Flacăra*, deschide numărul, ceea ce poate fi încă o dovadă a prețurii pe care i-o arată revista. Scriitorul se întilnește aici și cu Rebreanu, care publică o nuvelă cu întimplări de la Ilva-Mică.

Slavici prezintă un caz de inadaptabilitate, și croul nuvelei, scos din munca pe care o făcea, nu-și mai găsește un rost în viață și apucă pe calea destrămării morale. Se pune și acum problema tăriei de caracter. Slavici se sprijină însă în tratarea temei pe date pe care nu le întilnim și în celelalte nuvele ale sale.

A apărut în *Adevărul literar și artistic*, I (1920), nr. 5 (22 decembrie), p. 2.

Slavici își începe cu această povestire colaborarea la *Adevărul literar și artistic* la un an după ce ieșise din temniță. Va fi considerat, totuși, că era mai nimerit să-și înceapă colaborarea la revistă cu o lucrare inspirată din trecutul îndepărtat de luptă al poporului nostru.

Povestirea evocă întâmplări dintr-o epocă zburcumată din istoria țării noastre. Ele au stat în atenția altor scriitori ai noștri, cum sînt I. Neculce, M. Costin, Gh. Asachi, B.P. Hașdeu, N. Gane, M. Sadoveanu și alții. Slavici privește evenimentele, spre deosebire de ceilalți scriitori români, din perspectiva istoriei întregului popor român și nu a unei singure provincii. El se sprijină pe documentele din colecția Hurmuzachi, de a cărei tipărire îngrijii mai multe decenii.

Răzbumarea hanului este singura povestire istorică de mici proporții scrisă de Slavici.

CUȚA

A apărut în *Revista copiilor și a tinerimii*, IX (1921), nr. 26 (6 octombrie), p. 403—404, nr. 27 (13 octombrie), p. 418—419, nr. 28 (20 octombrie), p. 435—436, nr. 29 (27 octombrie), p. 456—457, nr. 30 (3 noiembrie), p. 472—473.

Povestirea este o mărturie a preocupărilor lui Slavici, mai evidente acum în ultimii ani ai vieții sale, în vederea creării unei literaturi pentru copii. Scriitorul o concepe, spre deosebire de alți creatori în acest domeniu, fără miraculos și crede a fi mai important ca eroii să fie înfățișați în societatea din vremea sa și prin întâmplări întîlnite în viața de toate zilele. Efectele artistice mai importante sînt obținute prin descrierea „descoperirilor” pe care le fac copiii și a aplicării lor imediate în viață. Acestea sînt și direcțiile în care se manifestă spiritul lor inventiv.

Slavici prezintă întâmplările din perspectiva moralistului, care nu numai că atrage atenția, la fiecare pas, asupra „păcatului”, ci își pedepsește eroii nu o dată și cu multă severitate. Vinovăția copiilor, deveniți eroi, constă în abaterea de la convențiile sociale, recunoscute ca normă de conduită morală. Se impune atenției și larga utilizare a zicerilor și a proverbelor.

A apărut în *Revista copiilor și a tinerimii*, IX (1921), nr. 34 (15 decembrie), p. 531—533; X (1922), nr. 2 (26 ianuarie), p. 19—20, nr. 3 (2 februarie), p. 35—38, nr. 4 (9 februarie), p. 51—52, nr. 7 (2 martie), p. 100—101, nr. 9 (16 martie), p. 134—132, nr. 11 (30 martie), p. 163—165.

Slavici reunește, după cîte s-ar părea, povestirile cu un erou comun, întîlnit și în *Cuța*, spre a întocmi un ciclu, și preocuparea sa merită să rețină atenția. Judecînd însă lucrurile de aproape, se poate constata că stăm de fapt în fața unei povestiri ample, construită pe o succesiune de tablouri. Se cuvine observat, pe de altă parte, că tablourile se leagă între ele, spre deosebire de cele din *Cuța*, numai prin prezența lui Dincă, eroul principal, care și apare în fiecare dintre ele în primul plan, cum nu se întîmplă în povestirea precedentă.

Scriitorul înlătură și de astă dată miraculosul, și eroul suferă din cauza restricțiilor impuse de condiția socială a familiei sale. Acțiunile acestuia apar ca tentative de a ieși din cercul conveniențelor sociale ale familiei spre a petrece laolaltă cu copiii de vîrsta sa. Sînt mai elocvente în această privință scenele în care Dincă își pregătește traista și cele în care își leapădă hainele sale orășenești ca să intre în rînd cu ceilalți copii.

Slavici tratează teme care stau în atenția sa îndeosebi din 1894, cînd ia conducerea Institutului „Ioan Ottetelișanu” de la Măgurele. Se pot stabili, astfel, unele apropieri între Dincă și Gogu din nuvela *Gogu și Gogușor*. Avem în vedere tocmai înclinarea puternică manifestată de copii să petreacă laolaltă și care duce la încălcarea restricțiilor impuse de părinți. Acestea sînt explicate, la rîndul lor, prin condiția socială a familiei în societatea vremii.

Slavici trece în seama lui Dincă și întâmplări din copilăria sa. *Hai cu caii la pășunc* cuprinde date care se întîlnesc și în *Fapta omească*, înțlia scriere memorialistică a prozatorului transilvănean.

VECINĂTATE CU NEAJUNSURI

— Poveste de Crăciun —

A apărut în *Revista copiilor și a tinerimii*, IX (1922), nr. 38, 39, 40 (5 ianuarie), p. 591—593.

Povestirea este o lucrare ocazională, scrisă pentru numărul de Crăciun al revistei. Se mai publică aici scrieri de C.G. Costa-Foru, N. Petra-Petrescu, G. Dem. Teodorescu, P. Dulfu, I.C. Vissarion.

Se cuvine reținut și faptul că revista republică *Ursita*, romanul istoric al lui B.P. Hasdeu.

Slavici își subînțitulcăză povestirea: „Poveste de Grăciun“, dar nimic nu îndreptățește încadrarea ei între povești. Este izbitoare absența fabulosului și situarea acțiunii într-un cadru descris cu date luate din viața societății bucureștene de la începutul secolului nostru. Scriitorul infățișează critic aristocratizarea în lumea meseriașilor și unele aspecte ale educației care se dădea în familiile bogate.

Vecinătate cu neajunsuri reia teme întâlnite și mai înainte în opera scriitorului și ilustrează ideea că numai prin copii și numai întâmplător se făcea legătura între cele două lumi ale unei societăți în care nu manca, ci averea hotăra înălțarea în ierarhia socială.

ZILE DE PRIMĂVARĂ

A apărut în *Almanahul ziarelor „Adevărul“ și „Dimineața“ pe anul 1924* București, [f.a.], p. 127—133.

Slavici publică în acest almanah, cu un an mai înainte, povestirea *Baba Dana*, pe care o include în *Nuovele* (vol. IV). Apropieri între cele două lucrări nu se pot face, deși apar la un interval scurt și în aceeași publicație. Scriitorul construiește o acțiune care are în centrul său o idilă. Mai importantă este însă descrierea, foarte exactă, a unor țănturi din Carpați. Constatarea este, nici vorbă, importantă. Scriitorul publică doar cu câteva luni mai înainte o suită de lucrări, *Vederi din Carpați* (*Adevărul literar și artistic*, 1923, nr. 149—152 din 14 octombrie — 4 noiembrie), în care descrie frumusețile peisajului alpin. Aceste preocupări stau și la baza nuvelei.

DIN CĂILE VIETII

A apărut în *Gîndirea*, III (1924), nr. 11 (5 februarie), p. 248—256.

Nuvela este singura lucrare în proză din acest număr al revistei, la întocmirea căruia colaborează T. Vianu, I. Pillat, L. Blaga, I. Miulescu și alți câțiva scriitori. Ea este scrisă, cum se desprinde din întâmplările relatate, îndată după primul război mondial.

Slavici descrie întâmplări la care se oprește în foarte puține din scrierile sale literare. Zamfir este un laș, și în loc să plece pe front, cum cerea situația, și să lupte contra invadatorilor, caută să i se piardă

urma, îmbrăcînd rasa monahală și luîndu-și nume de împrumut. Se împune atenției și descrierea peisajului carpatin.

Din căile vieții se încadrează între lucrările din literatura noastră, nu prea multe, în care se descrie viața celor rămași sub ocupație în primul război mondial.

MINCIUNA

A apărut în *Revista copiilor și a tinerimii*, XIII (1925), nr. 1—4 (aprilie), p. 10—14.

Povestirea infățișează în scena centrală, ispita irezistibilă a podoabelor, căreia nu-i poate rezista Smaranda, fata din casă, cum i se întâmplă și eroinei lui Coșbuc, fata de gospodari din poezia *La oglindă*. Mediul descris diferă, asemeni și întâmplările. Se schițează și un conflict, și Emil, „făptașul“, este surprins în stări sufletești derivînd din conștiința tot mai apăsătoare a vinovăției sale. Micul erou își recapătă liniștea sufletească numai după ce își mărturisește „minciuna“.

Povestirea se încadrează între compunerile lui Slavici scrise pentru copii, scriitorul urmărind scopuri educative.

G L O S A R

A

- acadele*, s.f. pl. — zaharicale făcute din zahăr ars.
- albineț*, adj. — palid, alb la față; blond, bălan.
- amăritor*, adj. — supărător.
- anțerț*, adv. — acum doi ani.
- anuități*, s.f. pl. — sumă pe care o plătește cineva în fiecare an pentru a stinge o datorie sau a forma un capital.
- apelpisit*, adj. — disperat, ieșit din fire.
- aplicări*, s.f. pl. — înclinări, tendințe.
- apriat*, adv. — limpede, lămurit, precis.
- arnăut*, s.m. — vizitiu îmbrăcat în haine de culori vii.
- asentare*, s.f. — recrutare în armată.
- atilă*, s.f. — haină croită pe corp și lungă pînă la genunchi.
- ațepenită* (*privire* ~), — fixă, nemișcată.
adj.
- azvinta*, vb. refl. — a se usca, a se zbici.

B

- bacceli*, vb. refl. — a se ramoli, a îmbătrini.
- barabulă*, s.f. — cartof.
- bareș*, s.n. — țesătură foarte rară de lînă;

broboadă subțire din lână, făcută din această țesătură și cu care se leagă femeile în zile de sărbătoare.

basamac, s.n. — rachiu (colorat) de calitate inferioară; holercă.

bălti, vb. refl. — 1. (despre o apă) a se întinde, formînd un fel de baltă; a forma băltoace; 2. a se impestrița.

băncuță, s.f. — bancnotă; monedă.

bărăție, s.f. — biserică catolică.

bărbiereasă, s.f. — soția frizerului.

bărbierie, s.f. — frizerie.

beuță, s.f. — pietricică rotundă care se găsește în riuri.

bez, prep. — fără, afară de.

bina, s.f. — clădire mare.

blanchetă, s.f. — răvaș de drum, bilet de poștă; formular de telegramă etc.; imprimat.

boare, s.f. — adiere de vînt.

boccea, s.f. — legătură făcute din rufe, strinse și legate la un loc.

bogătan, adj. și s.m. — bogat, avut; om înstărit.

bogoslov, s.m. — teolog.

bogoslovie, s.f. — teologie.

boitar, s.m. — ajutor de păstor la o turmă.

boală, s.f. — boală.

boarfe, s.f.pl. — boarfe, mărunțișuri, obiecte casnice mărunte.

boscoave, s.f.pl. — vrăji, farmece.

bosorcaie, s.f. — vrăjitoare.

botfori, s.m.pl. — cizme cu tureci tari și încrețite la glezne.

boți, vb. — a mototoli (o haină, o hirtie etc.).

boz, s.m. — varietate de soc cu flori albe și fructe negre ce răspîndește un miros caracteristic foarte neplăcut; e des întrebuițat în medicina populară.

brîncă, s.f. — mină.

broză, s.f. — napi; stecălă albă.

brunel, s.n. — stofă de lână de culoare închisă.

budan, s.n. — butoi.

bufnit, adj. — imbufnat, bosumflat.

buiguială, s.f. — buimăceală, aiureală, zăpăceală.

buiguit, adj. — buimăcit, năucit, zăpăcit, amețit.

buki-az-ba, s.n. — litere din alfabetul chirilic.

bumb, s.m. — nasture.

bumbărie, s.f. — totalitatea nasturilor de la o haină.

burică, s.f. — diminutiv de la *bură* (ceață cu ploaie mărunță și deasă).

C

cadră, s.f. — ramă, pervaz, cadran.

calfă, s.f. — lucrător calificat care lucrează într-un atelier.

caliu, s.m. — călău.

camătă, s.f. — dobîndă obținută în urma unui împrumut de bani.

camisol, s.n. — haină femeiască de casă, scurtă și cu mîneci.

cantatrice, (fr.) s.f. — cîntăreață.

cantor, s.n. — birou, cancelarie.

caraule, s.f.pl. — gărzi care patrulează, patrule.

caretă, s.f. — trăsură elegantă de paradă, cu patru roți.

carmajin, s.n. — piele de culoare roșu-închis.

casină (cazin), s.f. — cazino; local public, mai ales în stațiunile balneo-climaterice, cu săli de dans, jocuri de noroc etc.

caznă, s.f. — trudă, efort.

căina (a ~ pe cineva), vb. — a compătimi; a necăji.

călcare, s.f. — devastare, spargere.

căni, vb. — a vopsi (în negru).

căprărie, s.f. — grupă de soldați comandată de un căprar.

căprioreală, s.f. — totalitatea căpriorilor la acoperișul unei case.

cărămidărie, s.f. — fabrică de cărămidă.

cărturăreasă, s.f. — femeie care dă în cărți, prevestind viitorul.

cătrăni, vb. refl. — a se necăji.

cătrănit, adj. — necăjit rău.

căutătură, s.f. — privire.

ceair, s.n. — loc rău, părăginit și nelucrat, situat în apropierea unei ape.

ceapță, s.f. — bonetă, scufiță.

censor, s.m. — monitor, supraveghetor de ordine.

cenușerăniță, s.f. — scrumieră.

cergă, s.f. — pătură.

chezășie, s.f. — garanție, asigurare.

chiotoare, s.f. — butonieră.

chișbirău, s.m. — ajutor de primar.

chioară, s.f. — chipiu, coif, cască militară.

cinzec, s.n. — măsură de capacitate pentru băuturi, de 50 de grame.

cioflingar, s.m. — zdrențăros, pantalonar; calic.

cioroboreală, s.f. — ceartă zgomotoasă, tirguială cu zgomot.

ciripă, s.f. — țițlă.

ciucur, s.n. — împletitură de fire cu care se împodobesc marginile unui obiect de îmbrăcămintă; canaf, pompon.

ciucurat, adj. — cu ciucuri.

ciudit, adj. — încindat, invidios.

ciurdă, s.f. — cireadă de vite.

ciut, adj. — șut, fără coarne.

civilist, s.m. — civil.

civit, adj. — (despre postav) de culoare albastru-închis.

cimpean, s.m. — locuitor de la Cîmpie (Cîmpia Aradului).

circiumărie, s.f. — negoț de băuturi.

cirlan, s.m. — cal tinăr.

ciști, s.n. — sumă de bani plătibilă la date fixe și reprezentînd o parte din arenda unei moșii.

clac, s.n. — pălărie bărbătească înaltă, de formă cilindrică; se purta (la baluri și în alte ocazii) cînd cineva era îmbrăcat în frac.

clătări, vb. — a limpezi rufe cu apă curată.

clici, s.n. — șold.

clondir, s.n. — sticlă cu gîtul scurt și strîmt.

coardă, s.f. — șuviță de fuior răsucit.

codoriște, s.f. — coadă la bici.

cofeturi, s.f.pl. — bomboane, zaharicale.

colbăi, vb. — a prăfui, a umple de colb.

comă, s.f. — virgulă.

consistoriu, s.n. — organ administrativ și de judecată bisericească.

contoar, s.n. — birou, încăpere pentru administrație.

cornist, s.m. — persoană care cîntă din corn.

cornurat, adj. — cu coarne.

coșcov, adj. — (despre un perete) cojit, umflat, coșcovit, scorjot.

cotilion, s.n. — dans cu figuri și scene mimice.

cotrog, s.n. — culcuș, adăpost.

crăcos, adj. — crăcănat.

creițar, s.m. — monedă de aramă care circula în vechiul imperiu austro-ungar.

cresta (a ~ pe cineva) vb. — a lua în considerare, a ține seama de cineva.

cucurbătă, s.f. — dovleac.

cumpărătoare, s.f. — cumpărare, achiziționare.

cupea, s.f. — cupeu, trăsură închisă.

cuprins, adj. — înstărit, bogat.

curăție, s.f. — curățenie.

curechi, s.pl. — varză.

cusătoreasă, s.f. — croitoreasă.

cute, s.f. — gresie pentru ascuțit coasa.

D

- danci*, s.m.pl. — poreclă pentru copiii de țigani.
dăbălat, adj. — (despre buze, urechi) pleoștite, lăsate în jos.
desfăcut, adj. — separat.
deșerta, vb. — a părăsi.
dezbumba, vb. refl. — a se deschia la haină, de *bumbi* (nasturi).
dică, s.f. — pică, ciudă, supărare, minie.
dicos, adj. — țiños, minios, dușmănos.
dilmă, s.f. — ridicătură de pământ.
dobăș, s.m. — cel care bate *doba* (toba).
docar, s.n. — trăsuriică ușoară.
dril, s.n. — pînză groasă pentru corturi, bluze etc.
dubă, s.f. — tobă.

E

- emeritat*, adj. — emerit.
epistat, s.m. — subcomisar, vătăf.
epitropie, s.f. — tutelă.
epitropisire, s.f. — luare sub tutelă.

F

- faloane*, s.pl. — odăjdii bisericești.
faur, s.m. — fierar.
făcătură, s.f. — vrăjitorie, farmec.
fățări, vb. refl. — a se certa, a se confrunța; a se fățărnici.
fățuială, s.f. — șlefuire, finisaj.
feti, vb. — (despre fete) a copilări împreună.
filoxera, vb. refl. — (despre vie) a fi atacată de filoxeră.
fișpan, s.m. — prefect în vechiul imperiu austro-ungar.
foncieră, s.f. — impozit agricol.
funeral, adj. — funebru.
fur, s.m. — hoț.

G

- galantar*, s.n. — vitrină.
galantonie, s.f. — politețe, curtoazie; dărnicie.
galfăd, adj. — palid, gâlbejit de boală.
găinar, s.m. — hoț de găini.
găitânar, s.n. — persoană care confecționează găitane.
gălbenit, adj. — îngălbenit.
găman, s.m. — golan, derbedeu; mîncău, lacom, nesățios.
ghicitoră, s.f. — ghicitoare.
ghiobuleț, s.n. — puțină mică pentru brînză.
ghioci, s.f.pl. — coji de ouă.
gindac, s.m. — șarpe.
gingăni, vb. — a bîlbii.
glavă, s.f. — cap de om.
golătate, s.f. — goliciune.
grădeală, s.f. — teren cu verdeață amenajat pentru o petrecere, serbare etc.
grijitor, s.m. — cel care poartă grijă de toate.
grînar, s.n. — magazie pentru grîu.
gropit (*loc. ~*), adj. — săpat de apă și devenit plin cu gropi.
gros, s.m. — trunchi gros de lemn, birnă, buștean.
gureș, adj. — vorbăreț, guraliv.
guvernator, s.m. — guvernator.
- H**
- hanger*, s.n. — pumnal încovoiat ce se purta odată la briu ca armă.
hartă, s.f. — ceartă, încăierare.
hăși, vb. — a smuci, a zgîlții.
hîrb, s.n. — ciob; oală de pământ spartă.
hîrjoni, vb. refl. — a se tăvăli prin iarbă.
hîrșit, adj. — (despre om) experimentat, umblat în lume; prăpădit, rebeș.
hîrț (*o zi de ~*), s.n. — zi de post, în care nu se mîncă de dulce.

<i>hîrjag</i> , s.n.	— gilceavă; poftă de ceartă.
<i>hițina</i> , vb. refl.	— a se clătina, a se mișca, a se bălăngăni.
<i>hoare</i> , s.f.pl.	— păsări de curte.
<i>hulă</i> , s.f.	— batjocură, ocară, injurie, calomnie.
<i>huli</i> , vb.	— a batjocori, a defăima, a birfi.
<i>huluit</i> , adj.	— sfărîmat, dărăpănat, năruit.

I

<i>iasmă</i> , s.f.	— stafie, nălucă, vedenie (denoap-te).
<i>ileu</i> , s.n.	— nicovală.
<i>imală</i> , s.f.	— lut de lipit, amestecul cu paie,
<i>imaș</i> , s.n.	— izlaz, pășune.
<i>ipen</i> , adj.	— nevătămat, teafăr.
<i>ipistat</i> , s.m.	— subcomisar în administrația fostului imperiu austro-ungar;
<i>irmos</i> , s.n.	— strofă într-o cîntare bisericască.

I

<i>îmbărbășire</i> , s.f.	— maturizare.
<i>îmbălăci</i> , vb.	— a treiera grîul (cu caii).
<i>îmbuiiba</i> , vb.	— a se îngrămădi, a se îmbulzi.
<i>înhîna</i> (a ~ mîna), vb.	— a întinde mîna, a da mîna.
<i>înhiondori</i> , vb.	— a se uita chiorș, a se uita urît.
<i>înciuda</i> , vb.	— a deveni ciudos, invidios.
<i>înciumat</i> , adj.	— atîns de ciumă.
<i>încopcea</i> , vb.	— a împreuna.
<i>încurcală</i> , s.f.	— încurcătură.
<i>îndeminătăcie</i> , s.f.	— îndeminare.
<i>în deplin</i> , loc. adv.	— pe deplin, întru totul.
<i>înhăinit</i> , adj.	— crud, înrăit.
<i>înlēsni</i> , vb. refl.	— a-i fi cu puțință, a avea posibilitatea, a-i fi mai ușor.
<i>învîrteji</i> , vb. refl.	— a se învîrți ca un vîrtej.

J

<i>jilas</i> , adj.	— umed.
<i>jirebie</i> , s.f.	— mănunchi de fire de tort, jurubiță.

L

<i>laiță</i> , s.f.	— bancă de-a lungul peretelui, așezată la poarta caselor țărănești.
<i>laptagiu</i> , s.m.	— lăptar.
<i>lavră</i> , s.f.	— minăstire mare.
<i>lazaret</i> , s.n.	— dispensar, infirmerie.
<i>lăpta</i> , vb.	— a alăpta.
<i>lăptări</i> , s.f.pl.	— oi cu lapte.
<i>lărmui</i> , vb.	— a face larmă.
<i>leasă</i> , s.f.	— împletitură de nuiele care se așază pe laturile carului pentru a transporta lucruri mărunte.
<i>leațuri</i> , s.n.pl.	— stîngii lungi și înguste cu care se fac îngrădituri etc.
<i>legătoare</i> (~ la git), s.f.	— cravată, papion.
<i>leică</i> , s.f.	— lele.
<i>leutre</i> , s.f.pl.	— părțile laterale ale carului.
<i>lictar</i> , s.n.	— magiun.
<i>liferant</i> , s.m.	— furnizor; negustor de cai, geambaș.
<i>lingav</i> , adj.	— mofturos la mîncare.
<i>lipscan</i> , s.m.	— negustor de articole de manufactură.
<i>lipscănie</i> , s.f.	— prăvălie de lipscan.
<i>loază</i> , s.f.	— om de nimic, secătură, netreb-nie, ticălos.
<i>lumina</i> (~ morii), s.f.	— stăvilar, iaz, scoc.

M

<i>mandolinist</i> , s.m.	— cel care cîntă la mandolină.
<i>manegiu</i> , s.n.	— tertip, viclenie.
<i>mantelă</i> , s.f.	— manta.

masala, s.f. — torță întrebuințată la lumina-
tul străzilor, folosită de cără-
uși la drum etc.; faclă.

mașter, adj. — vitreg.

măgădău, s.m. — lungan, vlăjgan.

mărturie, s.f. — martor.

măsăriță, s.f. — față de masă.

*melodramică (atitudi-
ne ~), (tr.)*, adj. — melodramatică.

meremet, s.n. — reparație, refacere.

metoc, s.n. — locuință destinată călugări-
lor, situată în afara incintei
mănăstirii.

mezuină, s.f. — hat; limită între două ogoare;
spațiul liber între două case.

miji, vb. — a ploua mărunț.

mîne, vb. — a poposi peste noapte, a dormi.

mîntui, vb. — a termina, a isprăvi.

moșluz, adj. — posomorît, bosumflat; falit.

molcotit, adj. — domolit, potolit.

morminte, s.n.pl. — cimitir.

moșmoli, vb. — a moșmoni, a mocăi, a face
mișcări încete și neprecise.

moșcoti, vb. — a se mocăi.

motolog, adj. — mototol.

mrejă, s.f. — plasă de prins pește.

mucarniță, s.f. — ustensilă cu care se scurta fi-
tilul unci luminări de seu.

muruială, s.f. — lut sau alt material cu care se
muruieste, se netezește.

muruit, adj. — netezit cu lut, fățuit.

mustăcoasă, adj.f. — cu mustăți, mustăcioasă.

mușina, vb. — a adulmeca, a mirosi.

N

naică, s.f. — lele, nană, dodă.

năimi, vb. — a orbi cu bani, a închide gura
cuiva mituindu-l.

nărăvi, vb. — a suporta pe cineva, a-l accep-
ta.

nărăvi, vb. refl. — a se înțelege, a se împăca.

năsădeală, s.f. — beteală, fir țesut.

năstașnic, adj. — neastimpărat, zburdalnic.

năvălnicie, s.f. — pornire exuberantă, năvalnică.

neapropiat, adj. — nesuferit, antipatic.

negoțatori, vb. — a face negoț.

neșmeș, s.m. — nobil de rang mai mic.

nemotenie, s.f. — rudenie.

nevolnic, adj. — nevoieș, neajutorat, sărman.

notarăș, s.m. — notar.

notărășie, s.f. — cancelaria notariatului.

notărășiță, s.f. — soția notarului.

nuntire, s.f. — înveselire.

nur, s.m. — un anumit farmec care face ca
o femeie să placă.

O

oacheș, adj. — brunet.

obîrși, vb. — a produce, a cauza.

oblojeli, s.f.pl. — pansamente.

oblojit, adj. — pansat.

oblu, adj. — drept, neted.

obrinti, vb. refl. — a se inflama.

odăiaș, s.m. — slujitor la primărie, tribunal
etc.

olat, s.n. — acaret; clădire; grajd.

omilie, s.f. — predică la biserică.

opreală, s.f. — interzicere, oprire.

orăci, vb. — (despre broaște) a orăcăi.

orbeș, s.m. — cerșetor orb.

organ, s.n. — glas, voce.

orzar, s.m. — negustor care cumpără și vin-
de orz.

ospeție, s.f. — petrecere.

oțărît, adj. — supărat, furios, morocănos.

P

- paiantă* (in ~), s.f. — zid constind dintr-un schelet de lemn, cu golarile umplute cu zidărie.
- papistaș*, s.m. și adj. — catolic.
- parapon*, s.n. — supărare, mihnire, necaz, ciudă.
- patentă* (~ *morii*), s.f. — impozit anual plătit de morar; actul prin care se confirmă plata acestui impozit și dreptul de exercitare a morăritului.
- păcurar*, s.m. — cioban.
- pădurărie*, s.f. — casa pădurarului.
- pădurit* (loc ~), adj. — teren acoperit cu pădure.
- pălămar*, s.n., — otgon, fringhie groasă.
- pănură*, s.f. — stofă.
- pășuș*, s.n. — bilet de vânzare-cumpărare a unei vite.
- pătașcă*, s.f. — cartușieră.
- pătul*, s.n. — magazie pentru porumb.
- pensionat*, s.n. — pension.
- pernă cu vopsea*, s.f. — tușieră.
- pestilențial* (loc ~) adj. — viciat.
- pește verde*, s.m. — pește proaspăt.
- petrecut*, adj. — consumat, vîndut.
- picni*, vb. — a atinge, a înțepa pe cineva cu vorba unde-l doare.
- picnit*, adj. — atins, înțepat (cu vorba).
- piroteală*, s.f. — starea în care se află cineva cînd este gata să așipească; somnolență, moțăială.
- piscoi*, s.n. — partea mai ascuțită (ca un fel de limbă) situată la capătul fluierului unui cimpoi.
- pițărâi*, s.m.pl. — copii care umblă cu colindul la Crăciun.
- pizmăreț*, adj. — invidios.
- pizmătăreț*, adj. — invidios.

- piclă*, s.f. — ceață.
- pîndiș*, adv. — pe ascuns.
- pirgao*, adj. — care se coace de timpuriu.
- plastron*, s.n. — pieptar; bucată de piele căpușită cu care se acoperă pieptul la scrimă.
- plăvăii*, s.f.pl. — lemne și crengi amestecate cu nămol, îngrămădite pe o apă curgătoare și care plutesc pe suprafața ei.
- pleată*, s.f. — împletitură la bici, făcută din fuior.
- pleter*, s.n. — întăritură de lemne făcută în spărtura unui mal.
- plointe*, adv. — timp plosos.
- pociumb*, s.n. — țărush.
- podată*, s.f. — dușumea.
- podină*, s.f. — așternut de lemn, crengi, paie, la o căpiță de fin.
- podmol*, s.n. — nămol, ml, aluviune.
- podmoli*, vb. refl. — a se nămoli.
- polei*, vb. refl. — a se șlefui, a se cizela.
- podobie*, s.f. — model de cîntare bisericască, după a cărei melodie se întonează și alte cîntări.
- pomăt*, s.n. — grădină cu pomi.
- pomojnic*, s.m. — ajutor de subprefect, funcționar care conducea o plasă.
- porșor*, s.n. — purcoi de fin, grămadă mică.
- porumburi*, s.pl. — ogoare cu porumb.
- preparandist*, s.m. — elev la o școală pedagogică, elev la preparandie, normalist.
- prepuetnic*, adj. — bănuitor, neincrezător, gelos.
- prepus*, s.n. — presupunere, bănuială; neîncredere, rezervă.
- prescură*, s.f. — pîinișoară din care se împarte credincioșilor anafora la biserică.
- prescurăreasă*, s.f. — femeie care face prescuri la biserică.
- presură*, s.f. — lăsașă cîntătoare.

<i>preșitor</i> , s.m.	— receptor comunal.
<i>primăriu</i> , adj.	— care se coace devreme.
<i>prins</i> , adj.	— reținut pentru cercetări.
<i>prior</i> , adj.	— (despre un miel) născut foarte de timpuriu.
<i>pripor</i> , s.n.	— pantă, povirniș.
<i>privitor</i> , s.m.	— spectator.
<i>prișaz</i> , s.n.	— pervaz, ramă de tablou.
<i>proclat</i> , adj.	— viclean, afurisit.
<i>protosincel</i> , s.m.	— grad superior în ierarhia călugărească.
<i>psalt</i> , s.m.	— cântăreț de strană în biserică.
<i>puchini</i> , vb. refl.	— a se ghemui.
<i>pucios</i> (fum ~), adj.	— cu miros de pucioasă.
<i>puhoi</i> , s.n.	— torent vijelios de apă; apă curgătoare umflată de ploi, care se revarsă.
<i>puia</i> , vb.	— a se înmulți.
<i>pup</i> (a ședei ~), adv.	— a sta pe vine.
<i>purdel</i> , s.m.	— copil de țigan.
<i>purdelaș</i> , s.m.	— diminutiv de la <i>purdel</i> .
<i>pustă</i> , s.f.	— cîmpie întinsă.

R

<i>razur</i> , s.n.	— instrument pentru spart sloiurile de gheață.
<i>răbuș</i> , s.n.	— lemn însemnat (încrestat) pentru măsurat laptele.
<i>răcori</i> (are ~), s.f.pl.	— tameri, fiori de groază, frică.
<i>rămăși</i> , vb.	— a face prinsoare, a pune rămășag.
<i>rămășiță</i> , s.f.	— rest.
<i>rățele</i> , s.f.pl.	— huse la scaune.
<i>reparaturi</i> , s.n.pl.	— reparații.
<i>reverendă</i> , s.f.	— haină preoțească de purtat zilnic, lungă pînă la glezne.
<i>ridica</i> (a ~ o nuntă), vb.	— a organiza și suporta cheltuielile unei nunți.

<i>ripide</i> , s.f.pl.	— obiecte bisericesti.
<i>rișăloasă</i> , adj.	— invidioasă, plină de rivalitate.
<i>rizic</i> , s.n.	— risc.
<i>rîndaș</i> , s.m.	— om de serviciu, folosit la muncile de rînd, într-o gospodărie particulară.
<i>rîndașiță</i> , s.f.	— femeie rîndașe, de serviciu.
<i>rîni</i> , adv.	— a face curat în grajd.
<i>rînit</i> , adj.	— curățat.
<i>romanț</i> , s.n.	— roman.
<i>rost</i> , s.n.	— gură.
<i>rugă</i> , s.f.	— troiță, cruce mare.
<i>ruptul</i> (cu ~), loc. adv.	— cu toptanul, cu bucata.
<i>rupturi</i> , (a ~ cite o vorbă), vb.	— a rosti cu greu, a scoate cite o vorbă întreruptă.

S

<i>saltar</i> , s.n.	— sertar.
<i>sălăhuie</i> , adj.	— liberă, de capul ei.
<i>sălătrui</i> (băiat ~), adj./	— neastîmpărat, nebunatic.
<i>sălciș</i> , s.n.	— tufiș de sălcii și răchite.
<i>săltături</i> , s.n.	— salturi.
<i>sămădău</i> , s.m.	— socotitor, răspunzător pentru turma de porci; cel care ține socotelile și supraveghează turma.
<i>scărmăna</i> , vb. refl.	— a se scărpină.
<i>schimnic</i> , adj.	— pustnic.
<i>scîlțiat</i> (păr ~), adj.	— zburliț.
<i>scînci</i> , vb.	— a scheuna, a schelălăi.
<i>scociori</i> , vb.	— a scormoni, a scurma.
<i>scrietor</i> , s.m./	— funcționar la primărie.
<i>scrisuri</i> , s.n.pl./	— bilete CEC cu dobîndă, obligații.
<i>scule</i> , s.f.pl.	— bijuterii, obiecte de preț, pietre scumpe.
<i>seca</i> , s.f.	— termen de politețe cu care te adresezi unei femei mai în vîrstă.

sesiune (~ de pământ), s.f. — întindere mare de pământ, lot.
sfădi, vb. refl. — a se certa.
sfânțui, vb. — a mitui, a lua mită.
sfânțuit, adj. — mituit.
sfătoși, vb. refl. — a sta la sfat, a lua sfat.
siguritate, s.f. — siguranță.
sihăstri, vb. — a trăi în sihăstrie.
silă, s.f. — forțare, obligare, violență.
simțitoare, adj. — sensibilă.
sirep (cal ~), adj. — iute, greu de stăpinit, sălbatic.
soarele, s.f.pl. — petreceri, serate.
sor, s.m. — frate.
slai, s.n. — stîlp care susține podul morii.
slujnicar, s.m. — tinăr care face curte slujnicilor.
smintenie, s.f. — a se găti frumos, a se dichisi.
spicuită (mustată~), adj. — aranjată, ajustată în formă de spic de grin.
spilcuit, adj. — aranjat, dichisit.
spîter, s.m. — farmacist.
spîterie, s.f. — farmacie.
spoi, vb. refl. — a se jupui.
stihar, s.n. — veșmînt bisericesc.
stipendiu, s.n. — bursă școlară.
stîmpărat, adj. — stins, potolit, domolit.
strigă, s.f. — strigoaică.
student, s.n. — elev la gimnaziu, la preparandie.
sulemeni, vb. refl. — a-și spoi obrazul cu pudră etc.
sulemenită, adj. — gătită, aranjată, dreasă cu suliman.

Ș

șaiac, s.n. — un fel de postav, lucrat de călugărițe, din lînă țigaie și care servește mai ales pentru haine monahale.

șantan, s.m. — local de petrecere în care cîntăreți și dansatori dau spectacole pe o scenă improvizată.
șerpar, s.n. — chimir, cingătoare lată, de piele.
șipșor, s.n. — sticlă, flacon, carafă.
șiș, s.n. — baston găurit pe dinăuntru, în care intră, ca într-o teacă, o vargă de fier foarte ascuțită, prinsă de mîner, și care servește ca armă de apărare.
șolomonar, s.m. — prevestitor, cititor în stele, vrăjitor.
șoselat, adj. — nivelat ca o șosea, paval.
șotie, s.f. — glumă, poznă, năzbitie, farsă.
șovar, s.n. — papură, rogoz.
știrici, vb. — a cerceta, a iscodi, a se informa.
șugui, vb. — a face glume.

T

tabac, s.m. — tăbăcar.
tabelat, adj. — în formă de tabel.
tain, s.n. — porție de grăunțe (pentru cai).
tas, s.n. — taler cu care se umblă în biserică pentru a aduna contribuțiile benevole ale credincioșilor.
tăinicie, s.f. — tăinuire; intimitate.
tăria cerului, s.f. — bolta cerească.
teapă, s.f. — rang social; soi, fel, fire.
testator, s.m. — persoană care a întocmit un testament, care a testat.
testimoniu, s.n. — certificat școlar de absolvire, care cuprinde notele unui elev.
tinghilă, s.f. — lama cuțitului.
tipic, s.n. — carte ce cuprinde rînduiala după care se săvîrșește serviciul religios.
tipicar, s.m. — cîntăreț care se ține strict de tipicul bisericesc.

titor, s.m. — ctitor.
țileui, vb. — a interpreta, a tălmăci.
țindălite, loc. adv. — pe glumite.
țindălitură, s.f. — alergătură, pierdere de vreme.
țirlici, s.m.pl. — papuci moi de casă, fără tocuri, confecționați din postav sau din lână.
țirș, s.m. — tușiș, mărunț și stufos.
țirziatic, adj. — întârziat.
țocot, s.n. — zgomotul produs de loviturile ciocanului la sfărîmarea pietrelor de pe șosea.
tonatic, adj. — cu toane.
toptangiu, s.m. — negustor care vinde cu toptanul, cu ridicata, angrosist.
țimbă, s.f. — val de pînză.
țirochiță, s.f. — albie, cupaie folosită ca leagăn.
tron, s.n. — ladă pentru obiecte casnice.
tureac, s.m. — carimb la cizmă.
turtelar, s.m. — cel care face și vinde turte.

Ț

țapi, s.m. pl. — pari de lemn.
țiflici, s.m. pl. — hoinari, gură-cască.
țimbală, s.f. — țambal.
țircălam, s.n. — instrument de țimplărie cu care se fac cercuri; compas; cerc luminos pictat pe cruci sau pe troițe în jurul capului sfinților.
țijini, s.f.pl. — balamale.
țingălău, s.n. — clopoțel.
țirăi, vb. — a ciripi.
țui, s.n. — păhărel de forma unei sticlufe cu gîtul lung, cu care se bea țuică.
țurloi, s.n. — țurțur de gheață, la streășină.
țutura, vb. — a scutura, a clătina.

U

uim, s.n. — uium (la moară).
uima, vb. — a simți prezența cuiva; a sta la pîndă.
ujog, s.n. — pămătuș de șters cuptorul.
uscățele, s.f.pl. — un fel de prăjituri în genul fursecurilor.
ușchior, s.n. — tocul ușii sau al ferestrei.
utrenie, s.f. — slujbă religioasă care se oficiază dimineața.

V

vagmistru, s.m. — sergent-major însărcinat cu partea administrativă a unui escadron de cavalerie sau a unei baterii de artilerie.
văcsuit, adj. — lustruit cu cremă de ghete.
vărzărie, s.f. — teren sădit cu varză.
vătav, s.m. — șef, conducător.
vătăjel, s.m. — curier.
vătui, s.m. — iepure.
vecernie, s.f. — slujbă religioasă care se oficiază seara.
venetic, s.m. — persoană venită dintr-altă localitate și pripășită într-un loc; străin.
vergi, s.f.pl. — dungă, dire.
visătorie, s.f. — visare, reverie.
vistavoi, s.m. — ordonanță, slugă.
vinjoșie, s.f. — robustețe.
vințoasă, s.f. — vînt de intensitate mai mare, cu virtejuri.
virtejie, s.f. — vînt cu virtejuri.
vișca, vb. — a suci, a învîrți.
vrac, s.m. — vrăjitor.
vramiță, s.f. — porțiță de scinduri sau de nuiele împletite.
vrăjari, s.m.pl. — nuiele subțiri.
oristă, s.f. — dungă, diră.

Z

zap, s.m.	— spetează, blană la gardul de scinduri.
zaveră, s.f.	— răscoală, revoluție.
zaveze, s.f.	— scoarțe, țesături cu care se împodobesc pereții.
zavistie, s.f.	— ură, invidie, pizmă.
zăcaș, adj.	— invidios, pizmaș, răutăcios.
zăctăș, om, adj.	— răutăcios, invidios, răzbunător.
zăcătoare (~ de prune), s.f.	— cadă, butoi.
zăpsi, vb.	— a surprinde, a prinde de veste, a prinde pe cineva asupra unui fapt săvârșit.
zburătorit (copil ~), adj.	— care a prins puteri, care a început să „zboare“.
zburdatec, adj.	— zburdalnic.
zeghe, s.f.	— zădic, șorț.
zgriburi, vb.	— a tremura de frig.
zoală, s.f.	— osteneală, trudă.
zob (a lăia ~), loc. adv.	— în bucăți, mărunț.
zodias, s.m.	— persoană care prezice soarta cuiva, prezicător.
zoli (a ~ rufe), vb.	— a muia rufe.
zolit, adj.	— obosit.

TABLA ILUSTRĂȚILOR

Coperta volumului <i>Prințesa. Căile morților. Un democrat</i> , apărut postum	96 — 97
Frontispiciul ziarului <i>Tribuna</i> din Sibiu (nr. 40 din 3/15 iunie 1884) cu începutul scrierii <i>O varietate</i> .	96 — 97
Coperta <i>Almanachului literar ilustrat pe 1887</i> în care apare nuvela <i>Piatra din prag</i>	96 — 97
Începutul nuvelei <i>Piatra din prag</i> , la prima apariție, și fotografia scriitorului, care însoțește nuvela...	96 — 97
Traducerea în germană a nuvelei <i>Anghel</i> , apărută în <i>Rumänische Lloyd</i> (nr. 6091 din 12 oct. 1907).....	256 — 257
Coperta revistei <i>Albina</i> (nr. 1 din 7 oct. 1907) în care apare nuvela <i>O vânătoare cu roși</i>	256 — 257
Începutul nuvelei <i>O vânătoare cu roși</i>	256 — 257
Coperta volumului <i>Rumänische Erzählungen</i> (1908) și sumarul. Slavici figurează cu nuvelele <i>Anghel</i> și <i>Ac și ață</i>	256 — 257
Pagină din ziarul <i>Minerva</i> (nr. 79 din 5 martie 1909) cu nuvela <i>Prietenul meu Costea</i>	304 — 305
Coperta revistei <i>Ramuri</i> și începutul nuvelei <i>Amurg de viață</i> la prima apariție (nr. 10 din 15 mai 1909).	304 — 305
Frontispiciul ziarului <i>Deșteptarea</i> din Brașov (nr. 9 din 1/14 martie 1912) și începutul nuvelei <i>Coconița</i> , apărută în nr. 1 (5/18 ian. 1912).....	304 — 305
nceputul scrisorii lui Slavici către Eugen Brode din 15/28 februarie 1912 în care se referă la nuvela <i>Sac și petec</i>	304 — 305

Frontispiciul revistei <i>Flacăra</i> (nr. 29 din 5 mai 1912, cu începutul nuvelei <i>Stîlp de cafenele</i>	352 — 353
Articolul <i>Figuri contemporane</i> cu o caricatură a lui Slavici de Iser. (<i>Flacăra</i> , nr. 29 din 5 mai 1912).	352 — 353
Coperta revistei <i>Flacăra</i> (nr. 45 din 25 august 1912 în care publică nuvela <i>Un pierde vară</i>)	352 — 353
Coperta publicației <i>Revista copiilor și a tinereții</i> (nr. 26 din 6 oct. 1921) și începutul nuvelei <i>Cuța...</i>	352 — 353
Pagină din scrierea pentru copii <i>Din pozele lui Dincă</i> , la prima apariție în <i>Revista copiilor și a tinereții</i> (nr. 2 din 26 ian. 1922)	400 — 401
Coperta <i>Almanahului zărelor „Adevărul” și „Dimineața” pe anul 1924</i> , în care se tipărește nuvela <i>Zile de primăvară</i>	400 — 401
Începutul nuvelei <i>Zile de primăvară</i>	400 — 401
Coperta revistei <i>Gîndirea</i> (nr. 11 din 5 febr. 1924) și începutul nuvelei <i>Din căile vieții</i>	400 — 401

CUPRINS

POSTUME

Prințesa. Căile morților. Un democrat

Prințesa	9
Tată și fată	9
Bobocul mahalalei	16
Suferințele lui Costache	25
Visul lui Tânase	33
Valurile tinerețelor	39
Socoteli greșite	46
Cărări încălcite	55
Zile de primăvară	63
Zbuciumări infundate	71
Căile ursitei	81
Rupta ruptei	88
Izbucniri pătimase	96
La casa din Izvor	101
O șecoteală	105
Ceas rău	109
Căile morților	115
Un democrat	179

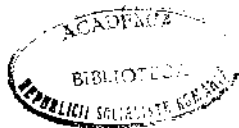
DIN PERIODICE

O varietate	197
Piatra din prag. Novela	216
Anghel	231
O vânătoare cu rost	237
Precupețul	248
Prietenul meu Costea	267
Amurg de viață	272
Oala rătăcită. Povestire de Crăciun	281
O lipitoare	286
Zile posomorite	292
Coconița	301
Sac și petec	306
Șișp de cafelele	323
Un pierde-vară	399
Răzbunarea hanului	333

Cuța	339
Din poznele lui Dincă	356
Vrea să fie și el ca ceilalți	356
Hai cu caii la pășune	360
Cireșe acre	364
Puii de graur	367
Hai cu săniuța	369
Hîrjoneli	373
Baie de tot răcoritoare	376
Vecinătate cu neajunsuri. Poveste de Crăciun ..	381
Zile de primăvară	387
Din căile vieții	394
Minciuna	413

NOTE

Prințesa	425
Căile morților	426
Un democrat	426
O varietate	427
Piatra din prag. Novela	428
Anghel	429
O vinătoare cu rost	431
Precupețul	431
Prietenul meu Costea	431
Amurg de viață	432
Oaia rătăcită. Povestire de Crăciun	432
O lipitoare	433
Zile posomorite	433
Coconita	434
Sac și petec	435
Stîlp de cafenele	436
Un pierde-vară	437
Răzburarea hanului	438
Cuța	438
Din poznele lui Dincă	439
Vecinătate cu neajunsuri. Poveste de Crăciun ..	440
Zile de primăvară	440
Din căile vieții	441
Minciuna	441
Glosar	443
Tabla ilustrațiilor	465

Lector : CONSTANTIN MOHANU
Tehnoredactor : MINA CANTEMLR

Apărut 1971. Hirtie tipar înalt de 63 g/m². Format
540×840/16. Coli ed. 24,47. Coli tipar 29,5. Planşe tipo 10.
A. nr. 20 484/1970. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici
859—0.

Tiparul executat sub comanda nr. 647 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii“, Piaţa
Scînteii nr. 1, Bucureşti, Republica Socialistă
România